ECHILIBRUL
ÎNTRE ANTITEZE

VOLUMUL I

www.dacoromanica.ro

AMINTIRII LUI

POMPILIU ELIADE

www.dacoromanica.ro

I. ELIADE-RĂDULESCU

ECHILIBRUL INTRE ANTITEZE

CU O PREFAŢĂ, INDICE DE PERSOANE, CUVINTE SI FORME

DE

PETRE V. HANEŞ

PROFESÓR SECUNDAR

VOLUMUL I

„MINERVA", BUCUREŞTI

1916

www.dacoromanica.ro

PREFAŢĂ

Regretatul Pompiliu Eliade povesteşte în atrăgătoarele lui *Causeries Littéraires* cum o doamnă doritoare de a cunoaşte operele de seamă ale scriitorilor noştri i-a cerut să-i dea lămuriri mai amănunţite despre Eliade Rădulescu şi cum a fost nevoit, în lipsă de ediţiuni, să redacteze el un capitol despre marele scriitor. Astăzi situaţiunea este neschimbată. Eliade Rădulescu e glorificat, i s'a ridicat statuie, dar o ediţiune a opereler lui nu avem. Şi pentru el, ca şi pentru Asachi, ca şi pentru mulţi alţii, trebuie să recurgem la ediţiile prime, cari sunt excesiv de rare. De ce atunci să ne plângem că la noi nu se citesc lucruri serioase, că scriitorii de seamă nu sunt cunoscuţi?

Se impuneà prin urmare ca Biblioteca Scriitorilor Români, care a popularizat scrierile atâtor fruntaşi ai literaturii româneşti, să publice şi pe Eliade Rădulescu, fie în întregime, fie cel puţin în operele lui mai cunoscute. *Echilibrul între antiteze* se impuneà.

Opera aceasta are 4 titluri: 1) *Echilibrul între antiteze,* 2) *Isahar.* 3) *Laboratorul,* 4) *Spiritul şi materia.*

Primul titlu este cel mai potrivit, redă mai exact

www.dacoromanica.ro

conţinutul. Eliade Rădulescu găseşte ca societatea omenească este trasă înainte de unele forţe şi de altele ţinută în loc şi că din echilibrul lor iese drumul cel bun.

Al doilea titlu este luat din Biblie. Isahar erà numele unuia din cele 12 triburi ale lui Israel şi anume al tribului celui mai muncitor. Isahar ar fi, la noi, ţăranul, de care Eliade se ocupă mereu în această scriere.

Al treilea titlu însemnează tocmai «lucrătorul», «muncitorul».

Al patrulea se apropie de cel dintâiu.

Ca toate volumele precedente, şi acesta se încheie cu un indice de persoane şi altul de cuvinte. Limba lui Eliade este cu deosebire interesantă, fiindcă este a unuia care toată vieaţa a luptat pentru statornicirea unui graiu literar românesc. Indicele de persoane e necesar, fiindcă *Echilibrul* cuprinde alături de partea de teorie sôcială şi foarte numeroase fapte istorice. Ca elev al lui Gheorghe Lazăr, ca factor important în Societatea Filarmonică, în revoluţia dela 1848 şi între emigraţii români de după această dată, ca un contemporan al evenimentelor dela 1857 şi 1859, Eliade ştià atâtea lucruri, încât introducerea unora din ele în această operă, chiar şi sub formă de anexe, cum a făcut el, a fost o nemerită ideie. Nu se poate scrie istoria acestor epoce fără ajutorul *Echilibrului între antiteze;* ba uneori el rămâne singurul izvor. Aşà e cazul şcolii lui Gh. Lazăr şi al Societăţii Filarmonice, cu privire la cari toate informaţiunile date de Pompiliu Eliade ca şi de d-nii Ov. Densuşianu şi Iorga pornesc de aici.

www.dacoromanica.ro

IGNORAREA OPEREI LUI ELIADE.

Dacă s'a putut vorbì că uitarea a cuprins opera lui Eliade Rădulescu şi dacă faptul este exact în genere, e cu atât mai adevărat pentru *Echilibrul între antiteze.* O scriere în adevăr uitată. Cu altul din titlurile sale, *Isahar,* a lăsat multora impresiunea unei lucrări mistice, ori în ton biblic. Cine a avut curiozitatea să treacă mai departe de titlu şi a citit rândurile :

> «Cu aquestea în mână începui a studià începutul, destinatele şi viitorul, mersul cu un cuvânt al popolilor que au figurat pe faţa pământului şi m'am convins quŏ quei crescuţi şi învăţaţi sau îndoctrinaţi în credinţele unitare...»

şi-a zis că de bună seama de misticism e vorba. Şi când se aşteptà să citească în genul acesta 400 de pagini mari, cât cuprinde ediţia originală, şi înca într'o limbă italienizată ca cea de mai sus, desigur că preferà să se oprească.

Dar şi pentru cine o citeşte cu răbdare, sunt motive să apară antipatică.

In afară de ortografia barbară, şi limba te îndepărtează câte odată. Sunt multe imitaţiuni stângace după franţuzeşte : *repentire* (căinţă), «lasă să facă» *(laissez faire)*, «a se înţepà de onoare şi moralitate». (*se piquer d'honneur et de moralité*, vol. I, pag. 81), «în punta sabiei» (*à la pointe de l'épée*, I, 252) ; după italieneşte : *a amà* (a iubì), *a arestà* (a oprì), *din disgraţie* (din păcate) ; alături de expresiuni triviale ca *lingariţ, a pingelì, pişcător* ; şi de comparaţiuni în acelaş gen : «despotismul... este crud, este capricios, arţăgos, ca toate *cotoroanţele* cicălitoare» (II, 172—173).

Intâlneşti unele atitudini jignitoare, vorbe rele la adresa Românilor-Uniţi (II, 200), invidie contra culegătorilor frumoasei noastre poezii populare :

> «Doinele şi baladele cu cari se îngâmfă nişte poeţi mari, ce pe româneşte se zic poeţoi, toată lumea ştie că sunt ale lautarilor» (I, 71) ;

www.dacoromanica.ro

şi în schimb o grozavă exagerare în părerea ce însuşi scriitorul o are despre el. Eliade a suferit şi el ca mulţi din generaţia noastră eroică de boala măririi. A crezut cu tot dinadinsul că e la înălţimea figurilor mari din istoria universală. Fiind întâiul între cei dintâi ai neamului românesc într'o perioadă de 30—40 de ani, şi-a închipuit că este şi printre cei dintâi în istoria lumii. (Dacă am socotit bine, propriul său nume apare de 43 de ori în opera de faţă). Deaceea încearcă teorii sociale, ca marii învăţaţi ai apusului, şi judecă pe oamenii şi popoarele mari cu o excesivă libertate de apreciere. Fiindcă suferise exilul ca Temistocle şi Aristide la Greci, se şi credeà egalul lor (I, 61). Fiindcă săvârşise în adevar acte de seamă în cultura noastră, credeà că nimeni nu l-a egalat, nici ajutat; şi scrie că :

> «Un om singur începù a strigà dela căderea Fanarioţilor încă, adică dela 1822, nu *stăpânire*, ci *guvern*» (I, 252) ;

şi că haosul din cultura românească depe vremuri aveà să dispară la un cuvânt al lui :

> «Voiu face Românilor înţeleasă cartea lumii ; şi prin Biblice, cunoscând odată Românii Biblia, va zice Dumnezeu : să fie lumină, şi va fi lumină ; şi elementele haotice se vor pune la locul lor» (I, 7).

In această privinţă, Pompiliu Eliade a făcut cu succes deosebirea între Eliade Rădulescu creator şi popularizator : în prima ipostasă comite greşeli peste greşeli, în a II-a are merite de necontestat.

Astfel se explică atmosfera grea dimprejurul operei de faţă. E necesar totuşi s'o străbatem, ca să vedem ce se ascunde înăuntru.

www.dacoromanica.ro

PUNCTUL DE PLECARE. Să ne scoborîm, dela început chiar, la punctul de plecare al scrierii. O vom înțelege poate mai ușor. Deși apărută dela 1859 până la 1869, ea cuprinde unele fragmente publicate încă din 1856 și 1857 în revista *Conservatorul* și strânse apoi la un loc în broșura *Le Conservateur*. Articolele din revistă ale lui Eliade sunt semnate N. Lăcusteanu și Ion Prosdocius, dar comparate cu *Echilibrul* ne desvăluesc îndată pe autor. Suntem în epoca tractatului dela Paris, atât de favorabil cauzei Românilor. Încep lupte în vederea divanurilor ad-hoc și a alegerii de către țară a domnitorilor ei. Personalitățile de seamă, politice și culturale, încep organizarea luptei, se fac grupări, apar ziare, se deșteaptă vechi dușmănii și prietenii.

Din acțiunea lui literară și politică de până atunci rămăsese și Eliade îndușmănit cu o parte din scriitori și cu o parte din revoluționarii dela 1848. Scriitorii în chestiune fuseseră grupați încă din 1845 într'o «Asociație Literară», cu scop de a întemeiă o tipografie și de a publică o revistă. Ei sunt Iancu Văcărescu, C. Gh. Filipescu, Șt. Golescu, I. Voinescu II, Gr. Alexandrescu, Cezar Boliac, etc. Eliade erà amenințat prin urmare cu detronarea din locul înalt ce-l aveà în domeniul literar și cu desființarea monopolului tipografic ce-l aveà de fapt.

S'a și plâns mai târziu de răul pe care Asociația i l-a pricinuit, fiindcă dacă revista acesteia n'a durat multă vreme și n'a putut amenințà deci serios *Curierul* lui Eliade, dar tipografia a durat și a publicat numeroase opere literare. S'a plâns însă numai de cei tineri.

La 1848, revoluționarii din Țara-Românească n'au fost de acord. Unii doriau o acțiune sângeroasă, alții una moderată. Din *Echilibru* rezultă că Eliade, cu Tell și Magheru reprezentau pe cea din

www.dacoromanica.ro

urmă, iar ceilalţi pe cea dintâi. De atunci Eliade a rămas adversarul lui Ghica, Ion Brătianu, C. A. Rosetti — şi nici Bălcescu nu-i place din cauza prieteniei cu Ghica. In ajunul divanurilor ad-hoc, aceştia făceau parte din «partidul naţional», împreună cu câţivà din tinerii dela Asociaţia Literară, Boliac de pildă. In contra Asociaţiei Literare, a partidului naţional şi a elementelor prea înaintate duce lupta Eliade, alături de elementele conservatoare, grupate împrejurul ziarului *Conservatorul Progresist,* B. Katargiu, Brăiloiu, etc.

Pe tinerii dela 1845 îi ia în glumă:

> «De voiu fi crezut şi eu vreodată că pot să fac la politică, *încai ca toţi băieţii*» (I, 21);

pe înaintaţi îi scoboară în rândul Fanarioţilor (I, 95); pe Ion Ghica îl numeşte ciocoiu de cei mari:

> «Ciocoii mari de astăzi, când se fac Şainoi (pseudonimul lui Ghica), când lucrează fără nume, se pun la întunerec, dau pe la spate...» (I, 88),

deşi, din punct de vedere al ideilor, de multe ori Eliade şi Ghica se apropie.

Punctul de plecare n'ar fi fost deci de natura să dea naştere unei opere durabile; dar în timpul luptei, Eliade a lărgit într'atât problema, a îmbrăţişat cu atâta talent şi a exprimat cu atâta vervă probleme fundamentale din cultura noastră dela 1860, încât produsul luptei, *Echilibrul între antiteze,* merită să ia în preocupările noastre un loc cu mult mai înalt decât cel de până acum.

Oricât de personală ar fi fost lupta, ea se dedeà şi în numele unor idei. Fiind vorba de organizarea statului pe baze moderne, se puneà chestiunea raporturilor dintre guvern şi populaţiune, a parlamentului, a presei, a votului, a administraţiunii, a drep-

www.dacoromanica.ro

turilor şi datoriilor cetăţeneşti. Pornindu-se lupta între cei prea înaintaţi şi între moderaţi, s'a pus chestiunea progresului şi a legilor lui şi s'a deschis o luptă aprigă pe tema boierimii: să se menţină ori nu, a fost de vreun folos sau nu; şi în legătură cu aceasta, problema revoluţiilor din 1821 şi 1848, a epocei lui Lazăr şi a Societăţii Filarmonice, etc.

Trebuie să recunoaştem lui Eliade că le-a discutat cu multă bogăţie de informaţii, cu mult bun simţ şi cu o adâncă cunoaştere a stării de lucruri dela noi.

Dar el a mers şi mai departe: a strâns într'un sistem toate aceste probleme, reducându-le la câtevà principii iniţiale şi încercând să dea pentru toate o soluţie ce decurge logic din aceste principii.

SISTEMUL FILOZOFIC AL LUI ELIADE. După Eliade, filozofii cari s'au ocupat cu legile înaintării popoarelor se pot grupà în unitari, dualişti şi trinitari. Cei dintâi susţin că un singur principiu (monada) este la bază; cei de al doilea susţin că două (diada); cei din urmă, trei (triada). Dualiştii înfăţişează cele două principii ca veşnic în luptă, ca teză şi antiteză: bine-rău, Dumnezeu-Satan, lumină-întunerec, etc. Trinitarii adaugă la teză şi antiteză un al treilea principiu: sinteza. Eliade se declară partizanul acestora. El împarte diadele sau dualităţile în naturale sau simpatice şi monstruoase sau antipatice. Cele naturale sau simpatice pot da naştere la sinteze, deaceea ele singure realizează progresul; cele monstruoase sau antipatice se resping, nu pot produce sinteze, nu crează nimic, nu pot deci realizà progresul: ele ţin societăţile pe loc sau le distrug. Dualităţile naturale sau simpatice sunt: timpul (teza) şi spaţiul (antiteza), cari dau eternitatea (sinteza); spiritul (teza) şi ma-

www.dacoromanica.ro

teria (antiteza), cari dau creaţiunea (sinteza); sufletul (teza) şi corpul (antiteza), cari dau omul (sinteza); progresul (teza) şi conservarea (antiteza), cari dau perfectibilitatea (sinteza); guvernul (teza) şi poporul (antiteza), cari dau societatea (sinteza). Intr'o dualitate, cei doi termeni trebuie să se completeze unul printr'altul.

Dualităţi monstruoase sau antipatice sunt cald-frig, lumină-întuneric, vieaţă-moarte, etc. Cei doi termeni nu se completează unul prin altul, nu se atrag. ci se resping, se distrug.

Care este originea acestui sistem? Iată ce mi-a răspuns la această întrebare un bun cunoscător al mişcării filozofice moderne, d-l Ion F. Buricescu. Reproduc întocmai:

«Dintre metafizicieni, mai ales Hegel a căutat să dea explicaţie fenomenelor istorice — lucru pe care se încearcă să-l facă şi Eliade Rădulescu. Insăşi ideia fundamentală a antitezelor, cu diadele şi triadele de cari vorbeşte autorul român, se poate reduce la formula progresului, susţinută de hegelianism.

«Intr'adevăr, Hegel găseşte *absolutul* în raţiune. Mergând mai departe decât Kant, care puneà barieră avântului nostru spre absolut în formele aprioriice ale raţiunii, deşi admite realitatea numenală, Hegel vrea să înlăture contradicţiile, cărora părea că dă naştere sistemul filozofic kantian şi desfiinţează opoziţia dintre raţiune şi absolut. Pentru el *ceeace e raţional este absolut şi nu există absolut în afară de raţiune.*

«Esenţa lumii este raţiunea, care este într'o continuă mişcare de progres. Care este formula acestei mişcări, acestui progres?

«Hegel o găseşte în ceeace el numeşte: teză, antiteză şi sinteză.

www.dacoromanica.ro

«Logica inferioară a inteligenței admite ca axiomă principiul contradicțiunii, fără care i se pare imposibilă știința. Pentru această logică un lucru nu poate fi opusul său. Pentru logica absolută, principiul contradicției este un non-sens ; ea admite dimpotrivă identitatea contrariilor. Ideia lui Hegel devine mai clară, dacă ne gândim că el admite o evoluție, un progres, că aceasta numai ne dă o concepție adevărată despre existență și că însfârșit, tocmai când privim lucrurile din acest punct de vedere, vedem un fenomen transformându-se în contrariul său, deși ambele nu sunt decât înfățișeri ale unei aceleiași evoluții. Astfel «noțiunea abstractă de lumină exclude noțiunea abstractă de întuneric, opusa sa ; dar lumina reală, departe de a exclude întunerecul, îl presupune și îl implică : nu există lumină fără întunerec care o face vizibilă sub forma de culoare ; nu există întunerec, fără lumină, care ne permite să-l distingem» [1].

«Formula tezei, antitezei și sintezei se aplică atunci întregei existențe, căci gândirea însăși presupune unirea ideilor contrarii — teză și antiteză — într'o sinteză.

«O cercetare amănunțită a ideilor lui Hegel, în comparație cu ale lui Eliade Rădulescu ar puteà arătà : 1) dacă scriitorul român a cunoscut și s'a inspirat direct din sistemul filozofului german — ținând seamă de faptul că pe la 1850 hegelianismul erà în floare ; 2) dacă și întrucât Eliade modifică ideile luate dela Hegel.

«Ceeace pare adevărat este că : Eliade nu vrea să dea o concepție metafizică a lumii, ci mai mult o explicație filozofică a istoriei — lucru care, la Hegel,

---

[1] Fouillée, *Histoire de la philosophie*, Delagrave, 1883, pag. 447.

www.dacoromanica.ro

vine ca o consecinţă a sistemului său. Când citeşti însă teoria antitezelor lui Eliade, nu poţi să nu te duci cu gândul la teza, antiteza şi sinteza lui Hegel şi mai ales nu poţi să nu faci aceasta când îl vezi vorbind despre diade, cari, după exemplele adesea vulgare pe cari el le dă, nu sunt decât teza şi antiteza lui Hegel şi despre triade, cari ar cuprinde la un loc: teza, antiteza şi sinteza.

«Cum am mai pus, ar fi interesant de cercetat — lucru ce ar presupune o analiză amănunţită şi a sistemului hegelian şi a lucrărilor lui Eliade Rădulescu — dacă e şi cevà original în ideile enunţate de părintele literaturii române şi ce valoare au aceste idei. O popularizare a lucrărilor şi cunoaşterea ideilor sale va aduce poate, din partea vreunui cercetător înarmat cu cunoştinţele necesare, răspuns şi la această întrebare».

Înăuntrul acestui sistem, Eliade Rădulescu a dus lupta cu adversarii săi, discutând chestiunile la ordinea zilei. Astfel, ca să combată pe Şaguna care dezaprobase introducerea neologismelor în cărţile sfinte şi eliminarea cuvintelor vechi, ca să combată pe Românii-Uniţi, cari nu-i plăceau fiindcă se apropiaseră de catolici, pe cari el îi urà, Eliade scrie capitolul *Superstiţia şi ateia,* cu cari chiar deschide volumul, şi le combate furios pe amândouă, ca dualităţi monstruoase.

Ca să combată elementele prea înaintate ale vremii, scrie *Tirania şi anarhia, Dreptul şi datoria* sau *Libertatea şi egalitatea, Guvernul şi poporul, Censura şi libertatea tiparului, Dreapta şi stânga, Vot şi Răsvot, Unire şi Unitate, Incentrarea şi descentrarea,* declarându-le pe unele dualităţi monstruoase şi combătându-le, şi luând apărarea altora, pe cari le declară naturale. El este adversar al tiraniei, al anarhiei, al censurii, dar şi al prea marei libertăţi a

www.dacoromanica.ro

tiparului, cerând în locul amândurora o mai mare cultură din partea ziariştilor. Tot astfel nu-l încălzeşte discuţiunea votului, dacă e bine să fie universal sau nu, ci cere întâi cultivarea masselor şi apoi dreptul de vot. Nu-i place unitatea, adică contopirea laolaltă a mai multor părţi, cu pierderea individualităţii lor, ci unirea, conlucrarea în comun spre acelaş scop, dar cu păstrarea individualităţii şi a unei oarecari libertăţi de acţiune a fiecărei părţi. El cereà de pildă o Românie formată din Oltenia, Ţara Românească şi Moldova, dar cu păstrarea unei oarecari independenţe pentru fiecare din cele trei provincii. Nu-i place nici prea marea descentralizare în administrarea ţării, dar nici prea marea centralizare.

In lupta cu adversarii s'a invocat şi deoparte şi de alta trecutul. Eliade a fost aici la largul lui şi a speriat tabăra adversă cu grămada de fapte pe care a aruncat-o în luptă. Dar sistemul nu şi l-a părăsit. Iată dualităţile monstruoase: *Aristocraţia şi Evghenia, Boierii şi Ciocoii, Doi 1821, doi 1848, doi 1859*. In 1821 au fost două revoluţii: cea grecească a lui Ipsilante şi cea românească a lui Tudor, boierii adevăraţi au trecut de partea acestuia, iar ciocoii de partea celui dintâi. Tot astfel la 1848 au fost două revoluţii: cea bună reprezentată de Eliade, Tell şi Magheru, cea rea, a ciocoilor, reprezentată de ceilalţi revoluţionari. Acelaş lucru în 1859: unii au urmărit satisfacerea intereselor lor, alţii pe ale ţării. Lupta aceasta între elementele opuse ale diadei durà însă de mai înainte, din epoca Fanarioţilor, de când ciocoii s'au putut ridicà să ţină piept boierilor. Deaceea Eliade şi scrie întâi *Aristocraţia şi Evghenia* şi *Boierii şi Ciocoii*. Boierii sunt partizanii evgheniei, adică ai nobleţei din naştere, boierii sunt partizanii aristocraţiei, ai nobleţei de merit.

www.dacoromanica.ro

NOTE. — Despre ignorarea operei lui Eliade, d-l N. Iorga: «... uitarea care aşà de nedrept a cuprins toată opera literară a lui Eliade» (*Ist. lit. rom. în veacul al XIX-lea.* II, 209). — Pompiliu Eliade despre E. R.: «Acest spirit va comite greşeli peste greşeli, deîndată ce-şi va închipuì că va ajunge la rândul său un mare creator (un grand maître)...» (*Hist. de l'esprit public*, Paris, 1905, pag. 292) — *Conservatorul* a apărut cu no. 1 şi 2, Noemvrie şi Decemvrie, secţia I-a în 1856, pagini 187 (fără localitate); secţia II-a, 72 pag. no. 3 şi 4, Ian. şi Fevr. în 1857, pagini 73—192. Urmează apoi «Anexe la Conservatorul», pag. 1—8, «Către d nii deputaţi chemaţi... a exprimà dorinţele poporului român», pag. 1—24, «Unitate», pag. 1—60, «Apel la Unire», pag. I—XL. Articolul semnat N. Locusteanu se găseşte în no. 1, secţia II-a, Noem. 1856, pag. 3 15. Cuprinde aceleaşi idei şi uneori cu aceleaşi cuvinte din *Echilibru*, vol. II, pag. 143 şi urm. Articolul semnat Ion Prosdocius se găseşte cu no. 1, secţia II-a, Noemvrie 1856, pagini 17—36. El e un fragment dintr'o broşură dată din Malta «Descrierea Europei după tractatul din Paris», apărută tot sub pseudonismul Prosdocius. Reproducând fragmentul, Eliade îl precedă de rândurile acestea: «... epilogul următor, care cuprinzând multe conforme cu doctrinele Conservatorului, ne facem o datorie a-l reproduce (pag. 17). Se recunosc îndată ideile lui Eliade, iar încheierea e chiar o ideie caracteristică lui: «Unirea... nu stà în absorbirea individualităţii persoanelor şi popoarelor, ci în respectul mutual însuşi a acestei individualităţi», ideia din capitolul Unirea şi Unitatea (vol. II, pag. 62). — *Le Conservateur* poartă data Noem. 1856. Nu poartă nici un nume de autor, dar pe exemplarul din Biblioteca Acad. Rom. e adăugat cu cerneală: «de I. Eliade Rădulescu». Cuprinde, traduse în franţuzeşte, cele două articole din *Conservatorul* semnate N. Locusteanu şi I. Prosdocius şi în plus: Turcii şi Românii, Divanul ad-hoc, inovaţie care atacă drepturile Moldo-Valahiei. Şi aceste articole sunt tot ale lui Eliade, fiindcă conţin idei personale ale lui: Eliade a fost contra divanurilor ad-hoc, fiindcă au fost convocate prin firman turcesc, contrariu vechilor noastre tratate cu Poarta — Despre Bălcescu, Eliade spune că a exagerat în rău starea ţărănimii numai ca să satisfacă gruparea din care făceà parte (I. 287). — Despre «Asociaţia Literară» din 1845 v. N. Iorga, *Ist. lit. sec. XIX*, vol. II, Buc. 1908, pag. 158 nota 2 şi pag. 159-161. — Sistemul filozofic al lui Eliade se găseşte în *Echilibru*, I, 12 şi urm.

TEORIA ISTORICĂ A LUI ELIADE. Alături de sistemul său filozofic, Eliade înfăţişează în *Echilibru* şi o teorie istorică, prin care explică organizarea noastră ca popor şi ca stat din primele timpuri până în secolul al XIX-lea şi în numele căreia respinge anume inovaţiuni depe la 1850—1860. Teoria aceasta nici nu e luată în serios de d-l Iorga. Dacă am curajul să fac rezerve faţă de autoritatea necontestată a istoricului nostru. o fac întemeiat pe

www.dacoromanica.ro

impresiunea că printre numeroasele greşeli istorice ale lui Eliade iese la iveală din când în când o justă intuiţie a trecutului. Eliade vorbeşte des de Radu Negru şi de o adunare sau Senat al lui. Nu cred însă că trebuie luat lucrul ad-litteram. E vorba aici de un sfat domnesc, indiferent cum s'ar numì, care ajută pe domn în judecarea pricinilor şi în luarea de hotărîri importante, privitoare de pildă la alianţe, răsboaie, etc. Eliade consideră Adunarea Generală dinaintea Divanurilor ad-hoc ca o continuare a acelor sfaturi domneşti şi o opuneà Divanurilor, pe motivul că acestea s'au convocat prin firman turcesc, pe când cea dintâi se convocà de domnii noştri.

Că Radu Negru e o personalitate legendară, istoria nu stabilise încă acest fapt în vremea când s'a scris *Echilibrul*. Şi nici falsitatea cronicei lui Huru, pe care Eliade se întemeiază câte odată, nu se probase.

După Eliade, organizarea trecută a ţărilor noastre îngăduià ridicarea la ranguri şi onoruri numai celor cu merite. Boierimea nu erà o castă, la ea puteà să ajungă oricine, dacă se distingeà în lupte şi în trebile publice. Boierimea nu erà evghenie. Pe cât protestează contra acesteia, pe atât laudă pe cea dintâi. In organizarea aceasta, el vedeà cevà asemănător cu cerinţele democratismului cuminte şi o opuneà democratismului exagerat al «partidului naţional» din vremea Divanurilor Ad-hoc şi a Unirii. La acuzarea ziarelor acestui partid că boierimea e o castă care nu mai îngăduie altora ridicarea treptelor sociale, el răspundeà cu istoria de sute de ani a trecutului, punând sub ochii tuturor că tocmai din clasele de jos s'au ridicat treptat-treptat fruntaşii ţărilor noastre.

Organizarea aceasta democratică are la bază, după Eliade, influenţa religiei primitive creştine.

www.dacoromanica.ro

Romanii aduşi în Dacia erau creştini şi în relaţiunile lor nu se conduceau după legile romane, ci după principiile apostolilor. Dela Aurelian înainte mai ales, când autoritatea statului roman a dispărut din Dacia, poporul român s'a confundat cu comunitatea, cu «eclesia» creştină. Toţi erau deopotrivă, se iubiau şi se ajutau unii pe alţii. Aceasta din punct de vedere spiritual. Din punct de vedere material, în lipsa legilor romane, au recurs la Vechiul Testament, adoptat în întregime şi de religiunea cea nouă. Dreptul roman erà drept păgân şi deaceea Românii, în calitatea lor de creştini, s'au depărtat de el:

> «Legea Românilor, dela Aurelian, de când s'au emancipat de dominaţia păgână a Romei şi până la Matei Basarab, a fost în cele lumeşti pentateucul, iar în cele sufleteşti sau ale eclesiei evangeliul, actele apostolilor şi canoanele acestora şi ale sinoadelor» (II, 266).

Când înaintaţii din vremea lui cereau, sub influenţa ideilor revoluţiei franceze, despărţirea bisericii de stat, el se indignà, argumentând că toată vieaţa poporului nostru s'a desvoltat înăuntrul bisericii, la adăpostul ei. Statul este corpul; biserica, sufletul. Cum să le desparţi?

Alegerea domnilor s'a făcut sub prezidenţia mitropoliţilor. Cum să părăsim această tradiţie seculară?

«Religia» însemnează garantarea «legii» şi deaceea îi zice mai des «relege».

In organizarea eclesiei creştine dominà spiritul federativ, ca opoziţiune la absolutismul imperiului roman. Acest spirit a trecut şi în organizarea primitivă a statului nostru, format din unirea domniatelor sau voevodatelor.

Teoria istorică a lui Eliade nu este rezultatul unor cercetări istorice amănunţite, ci al unui desvoltat spirit de intuiţie a trecutului. Din câte se

www.dacoromanica.ro

publicase până pe la 1860, ca urmare a şcoalei istorice întemeiate de Kogălniceanu şi Bălcescu, în mintea lui Eliade se formase convingerea că în trecutul nostru domnise un spirit democratic raţionabil şi că la el trebuià să recurgem pentru organizarea modernă a statului nostru, nu la ideile revoluţiunii franceze.

IDEILE LUI SOCIALE. Franţa se găsià după el în stare anormală, revoluţionară. Erà deci o greşală să o luăm de model pentru o organizare normală :

«Franţa e în revoluţie permanentă dela 1790 şi încă de mai înainte. Şi noi din starea normală ne ducem spre a ne fabrică mintea după capete ce nu sunt în stare normală. In loc de a culege ştiinţe exacte acolo, ne ducem spre a ne îndoctrinà şi a venì înapoi spre a judecà cu capul celor ce ne-au îndoctrinat» (I, 297).

Şi, în orice caz, dacă luăm Franţa de model, să cercetăm mai mult ideile ei, decât să-i adoptăm formele :

«Cum de ne aduseră̆ţi atâtea mode de p'acolo, câţi vizitară̆ţi acele locuri? Cum de-mi tot puneţi înainte atâtea uniforme, atâtea feluri de chipiuri şi de ciocuri în barbă, când de modul poliţiilor depe acolo şi de instrucţia, ce se cere dela cei ce comandă oştirile, nu-mi vorbirăţi nimeni până acum?

«Uniforma şi chipiurile sunt nişte semne ce arată că ce este subt acel chipiu cată să fie un cap plin de prudenţă şi idei, nu barbare şi asiatice, ci europene; că ce bate sub aceà uniformă cată să fie o inimă de un adevărat oştean, curagios şi teribil pe câmpul bătăliei şi blând şi modest în cetate, şi însuşi cu inimicul învins» (I, 268).

Eliade cereà ca ţara să se desvolte în legătură strânsă cu trecutul ei şi nu după legi imitate dela alţii :

«Cu legi şi doctrine eterogene aduse sau imitate dinafară se pierde România, pentrucă ridicându-i-se elementele ei vitale i se impun altele, ce nu le pot respirà plămânii ei. Se îneacă animalul de uscat în fundul apelor; moare peştele scos şi ţinut a răsuflà aerul Dă Românului legi române, legi biblice şi creştine, lasă-i datinele străbune, dacă vrei să trăească ca naţie» (I, 10).

www.dacoromanica.ro

Modificarea stării de lucruri să se facă încetul cu încetul. Inaintarea pe treptele sociale, de asemenea:

«Imi plac mulţi din junii de astăzi şi le laud mult generoasele aspiraţiuni; le doresc înaintarea; doresc a-i vedeà, de aş trăì, pe dânşii ocupând locurile celor bătrâni; însă nu astăzi, să ferească Dumnezeu, ci întet, încet, din grad în grad, peste zece ani. Vai de oştire ar fi, când deodată un sublocotenent s'ar face colonel; şi vai de ţară ar fi, precum şi este, când pe unul, ce n'a fost subadministrator, l-ai vedeà deodată administrator, director de minister şi însuşi şi ministru. Nu, ci îndărăt la locurile voastre, junime asmuţată de străini (I, 196).

Ideile acestea le reprezentà pe atunci şi Barbu Katargiu. Faţă de el, Eliade pare să fi avut o consideraţiune deosebită: deoarece de multe ori în *Echilibru* protestează contra asasinării aceluia şi contra înăbuşirii anchetei proiectate pentru descoperirea omorîtorului; deoarece, când vorbeşte de Societatea Filarmonică, citează în întregime un articol despre teatru al lui Katargiu; şi deoarece ia el apărarea ziarului *Conservatorul Progresist* (I, 291), al cărui suflet erà tot Katargiu. Mai ales în punctul că evoluţiunea aceea e sănătoasă, care este şi înceată, Eliade nu se deosebeşte întru nimic de Katargiu. Acesta zisese:

«Nu vă oprim, d-lor, de a vă suì pe scara slujbelor; niciodată n'aţi fost opriţi nici d-voastră, nici părinţii d-voastră. Vă rugăm însă să călcaţi mai încet, din treaptă în treaptă; nu voiţi a sărì din capul de jos al scării tocmai la cel de sus pe streaşină». (*Disc. parl.*, Buc., «Minerva», 1914, pag. 159).

Eliade zice şi el

«... însuşi o bucurie a bătrânilor actuali, cărer cu atâta turburare voim a le luà locul, sburând din ghioace la minister» (I, 241).

Ca şi B. Katargiu, pe de altă parte, Eliade este un mare admirator şi apărător al boierimii din trecut.

Dar Eliade a fost în 1848 un revoluţionar, cum se împacă concepţia lui socială cu actul acela? Eliade

www.dacoromanica.ro

s'a apărat singur. El a reprezentat revoluţiunea fără vărsare de sânge, a respectat proprietatea («Respect la proprietate, respect la persoane», a zis în proclamaţia de atunci) şi s'a ridicat nu în contra instituţiunilor româneşti, ci în contra celor străine, în deosebi în contra Regulamentului Organic:

— Dacă este aşà, îmi ziseră unii, voi sunteţi mai înaintaţi decât ceilalţi; instituţiunile şi datinele voastre sunt mai democratice, mai umane. Pentruce dar vă scularăţi acum în urmă?

— Spre a susţine aceste instituţiuni, sfăşiate de vreo optsprezece ani, ca niciodată, de un protector inuman şi uzurpător;

Spre a restabilì sau a pune pe calea lor legală, salutarie aceste instituţiuni, a le face folositoare, descurcându-le de abuzuri şi de orice intrigă dinăuntru şi dinafară;

Spre a restabilì la locul său fiecare din aceste elemente civile, politice şi sociale, atât de frumoase fiecare şi atât de răsturnate şi deplasate prin forţa şi astuţia [1] străinului fără lege;

Spre a reconchistà bunurile publice ale mănăstirilor, ce de vreo doi ani deveniseră cu totul prada străinului;

Spre a asigurà proprietatea privată şi publică, ameninţată din întuneric de acel Regulament, cu nerušinare *organic*, şi impus prin baionete străine;

Spre a pune un termen abuzurilor şi vexaţiunilor încurajate de un protectorat abuziv, cu scop de a puteà apoi acesta aveà pretextul d'a se amestecà în ale noastre şi d'a deschide calea la abuzuri noi, fără a desfinţà pe cele vechi;

Spre a deschide şi a oferì pe de o parte azil la orice străin onest şi laborios, ce ar voì să devie concetăţean al nostru, fără distincţie de religie;

Şi spre a asigurà pe de altă parte ţara despre acei străini trândavi şi intriganţi, ce deveniră instrumentele protectoratului, ca să devie apoi uzurpătorii moşiilor şi drepturilor noastre;

Spre a restabilì ţara în vechile sale relaţiuni cu Turcia, bazate pe tractate şi paralizate prin amestecul străinului şi prin Regulamentul uzurpător al autonomiei noastre;

Spre a întâmpinà şi a înnecà o rebeliune urzită în Iaşi de sateliţii străinului, rebeliune ce ne preparà guera [2] civilă, împărţirea averilor, anarhia cea mai sângeroasă... (I, 274).

Revoluţiune atât de pacinică, cum a fost cea din Principate, nicăieri n'am mai avut, constată el:

«Europa se convinse că Românii n'au fost rebeli, ci conservatori» (I, 254).

---

[1] vîclenia; [2] răsboiùl.

www.dacoromanica.ro

Eliade mai cereà desvoltarea prin noi înşine, realizarea acelor reforme a căror nevoie o simţim noi, nu a celora inspirate de alţii. Nu fiindcă vedem la vecini, nu fiindcă citim că se realizează şi la alţii:

«... numai când noroadele se deşteaptă *de sine* şi strigă spontaneu, numai atunci e semn că a sunat ora mântuirii lor; iar când le îmboldesc streinii sau demagogii, deşteptarea lor este ca a oricărui ce nu şi-a făcut somnul şi în deşteptarea sa de altul este sau ameţit sau cu *arţag*. Atunci, neştiind ce face, nu se agită spre mântuirea sa, ci ca orb dă în groapă sau din lacuri în puţuri», (I 247, nota 2).

Aceeaş idee în altă parte:

«... când norodul începe a vedeà cu ochii săi, şi a judecà cu capul său, şi a vorbi cu gura sa, atunci sunt semnele cele bune; atunci cuvântul se repede ca fulgerul dela Apus la Răsărit, dela Cerneţi până la Focşani» (I, 249).

Acest cuvânt a fost cel din 1848, dar nu al înaintaţilor, ci al celor moderaţi: Eliade, Magheru şi Tell. Inaintaţii au păcătuit tocmai prin aceea că n'au ştiut ce vrea norodul, ci au urmărit scopuri împrumutate din Franţa. Lor li se datoresc puţinele excese ale revoluţiei, ca lupta pompierilor cu Turcii în Dealul Spirei, etc.

Vina inferiorităţii noastre s'o căutăm între noi. nu în afară. De regimul consular, de pildă, nu putem scăpà protestând veşnic contra lui, ci făcându-l inutil. Să ne organizăm justiţia şi atunci supuşii streini nu vor mai alergà la consulii lor (I, 26).

Pentru o bună parte din aceste idei găsim multă asemănare între Eliade şi Eminescu. Teoria păturii suprapuse a acestuia corespunde la Eliade cu teoria ciocoismului. Pătura suprapusă este înstreinată prin obiceiuri şi prin aspiraţii de restul poporului: nu-i cunoaşte limba şi literatura, nici nu vrea să i le cunoască. Il consideră ca materie de speculă pentru

www.dacoromanica.ro

îmbogățire și lux. Ciocoismul la Eliade se înfățișează cu aceleași caractere:

«Ce este în fine și zisul boier și naționalist, care știe câte limbi afară de limba patriei, ce știe câte istorii și romanțuri și drepturi toate, afară de istoria și de drepturile patriei, (I, 83).

Diferența constă în aceea că pătura suprapusă, prin chiar definiția ei («greco-bulgărimea»), nu e românească, pe când ciocoismul e pământean. Eminescu își bazà teoria lui pe rasă, Eliade pe educație. Dar fie Români, fie străini, locul unde au învățat frumoasele apucături cu cari se înfățișează în țară este Parisul:

La Paris în lupanare de cinisme și de lene...

va zice Eminescu.

Eliade zice:

«Ca să vă faceți o ideie de ciocoii europeni, uitați-vă la ai noștri, ce au învățat ciocoismul la Paris, (I, 82).

«Plus iezuitismul și machiavelismul european, adus de cei ce ne-au venit dela hagialâcul Parisului și inaugurat în piața Sorbonei» (I, 94).

TONUL SATIRIC. Asemănarea dintre el și Eminescu merge și mai departe. Amândoi recurg la satiră. Eliade este cunoscut ca unul din satiriștii noștri de seamă. Și *Echilibrul* poate fi o dovadă pentru aceasta. Iată cum este ridiculizată fracțiunea înaintată a revoluțiunii din 1848:

«Astfel și Sarsailii noștri: haide să zicem, își ziseră, că s'a îngustat și la noi, ca pe aiurea, pământul, că sunt și pe la noi milioane de proletari, ce n'au unde locui, ce dorm pe sub poduri, ce n'au ce travalià, că mor cu sutele pe zi de prunci în brațele corupțiunii, păcatului și morții, și că filozofii moderni și umani, aflând știința asociației, consilie satele să n'aibă câte trei sute de văcari, ci numai unul sau doi; haide să zicem că și la noi e Franța, și să ieșim și noi, ca Louis-Blanc, ca Proudhon, ca Ledru Rollin, cu socialismul, ca Michelet cu revoluția și umanitatea. Haide să zicem că și noi avem burgrafi, baroni, conți, marchizi ca niște cătcăuni, și că belesc lumea; și că pe cea nebelită o pun de bat lacurile. să tacă broaștele, ca să poată dormì domnii sau magnații; haide să zicem că la noi e leit

www.dacoromanica.ro

Franţa din al XVIII-lea secol, să mi-ţi facem o revoluţie, să stingem pe spurcaţii de baroni, să formăm o a treia stare de burghezi! Tu să zicem că eşti Louis-Blanc; eu să fiu Michelet; ăstălalt, Ledru-Rollin: celălalt, etc., 282).

Şi adaugă:

O disgraţiate creaturi de momiţe răutăcioase şi turbate...

ca şi Eminescu mai târziu:

O te-admir progenitură de origină romană.

Portretul ciocoilor n'a fost mai izbutit de Filimon, ca de Eliade, poate chiar că dela acesta a luat cel dintâiu modelul:

«De scot tabacherea, de o ofer, de iau dela alţii tabac, de apucă linguriţa cu dulceaţă, paharul cu apă sau felegeanul cu cafeà, au nişte gesturi, nişte talâmuri, sau un fel de semne francmasonice particulare ale lor.

«De salută, de îţi surâd, te înfioară; de se înfăţişează la cei mai mari sau la curte, le crapă haina ori binişul în spate.

La biserică, dacă au vreo biserică, vai de crucea ce îşi fac, căci par'că ar sbârnâi la o tamburâ de piept; la mir să nu le treacă nimeni înainte; şi paraua (sau gologanul) o pun cu pumnul în disc.

«De vin în casa egalului sau mai vârtos a neavutului, par'că ar aveà două piepturi unul peste altul; nu-i vezi încă chipul şi pieptul îi intră mai înainte d'a intrà el pe uşă, căci nasul îi caută în sus.

«Vestmintele îi sunt aşà de desfăcute, cât abià i se ţin pe umeri; mâna lor pe mustaţă, înălţatul din umeri, fâţâitul şi îngâmfatul din coate, mersul lor înţepat sau răţoit, fac atâta rău cărui le vede, încât nu se sufer nici ei între dânşii.

«De nu mai poartă large şi iau vestmintele europene, la nimeni ca la dânşii nu vezi cravata, când mai înaltă şi ţeapănă, când mai înfioncată şi mai desmăţată.

«Ei nu mai dau repaos uniformei (dacă au); ei se restoarnă ca nimeni în trăsură pe strade, ei se restrâng, iar ca nimeni, când văz că trece Vodă sau vreun om dela care aşteaptă cevà.

«Ei te salută cu mare respect, când aud că s'a vorbit bine la curte de tine; ei îşi întorc nasul, spre a nu respunde la salutarea ta, dacă aud că s'a vorbit rău de tine la curte.

«Nimeni nu poartă capela mai într'o parte decât dânşii, nimeni nu ţine sau nu învârteşte bastonul mai deşănţat decât dânşii, al nimului aler şi mers nu e mai impertinent decât al lor.

«Când intră în vreo casă, ei se răstoarnă fără ruşine şi nu mai consideră nici căruntele, nici mame de familie, nici virgine, nici copii inocenţi.

«Apoi să le vezi gesturile în vorbă, preumblarea prin casă, suficienţa lor, surâsul lor sardonic şi hidos!

www.dacoromanica.ro

Apoi să-i mai vezi, dacă din păcatele lumii se mai duc și prin Paris ! Ei aduc în țară gesturile, și costumele, și cancanele, și limbagiul dela *Chaumière* (I, 80).

In majoritatea cazurilor este de o violență excesivă: și de idei și de exprimare. La el găsim de sigur cel mai bogat dicționar de epitete violente. Adversarii lui sunt *maloneşti, calpuzani, fără ruşine, tâlhari, turburători de meserie, stigmatizați, curtezani, instrumente, spioni, complici, pui de Fanarioți, fii ai ciocoismului, fii ai piericiunii, Iuzi, vagabonzi, cavaleri de industrie, trădători, beți de crime și orgii.*

Iată un pasaj despre ciocoii anilor 1848, 1857 și 1859 — adversarii lui:

«Anii aceştia îşi avură mai mult decât toți și ciocoii lor, mai numeroşi, mai trecuți prin toate școalele, fanariotă, mahiavelică, iezuitică, și prin școalele tuturor cavalerilor de industrie, tuturor felonilor, ciocoi organizați în bande, violenți, aroganți, impertinenți ca niciodată, recrutați din toate naţiunile, din câte trele principatele, din toate județele, din toate mahalalele, toți dispuşi a servì cabalelor de dinafară și a distruge tot ce a mai rămas Român, și drepturi, și datine, și limbă, și nume istorice ; să nu rămâie nimic de generos, nimic de nobil, nimic de *boier*, după cum se ziceà pe limba veche» (I, 114).

Iată și o diferență între două categorii de ciocoi:

«Ciocoii monarhiilor bagă mâna în miere și îşi ling și ei degetele ; ciocoii anarhiilor iau mierea cu putină cu tot» (I,90).

Ciocoismul este după el acelaş lucru cu evghenia. Şi în contra acesteia are o ieşire tot atât de violentă:

«Atunci din tina de urdori și de sânge, din frământătura aluatului corupțiunii ieşì, ca viermele ce se nutreşte din însuşi cadavrul din care iese, ieşì evghenia, adică naşterea cea frumoasă» (I, 61).

Violența la el erà voită, aşà concepeà atacul contra adversarului:

«Nu vom lipsì însă și noi a le întoarce înapoi cu aceeaş măsură: ochiu pentru ochiu, dinte pentru dinte, mână pentru mână, picior pentru picior, arsură pentru arsură» (I, 242).

www.dacoromanica.ro

Şi găsià potrivire între procedeul lui şi firea poporului nostru:

> «Caustic va să zică un ce care arde de frige; şi de este Românul caustic, nu-l criticaţi, cititorilor, că prea l-au ars şi l-au fript şi pe el streinii» (I, 28).

VALOAREA DOCUMENTARĂ A ECHILIBRULUI.

Epoca 1820 — 1840 în istorie, istorie literară, istorie culturală se studiază pe baza *Echilibrului* lui Eliade. Despre diferitele societăţi, secrete sau ştiute, literare sau politice, pe cari boierii le-au întemeiat după revoluţia din 1821, aici găsim cele mai bogate amănunte. Pompiliu Eliade, d-nii Ov. Densusianu, N. Iorga, cei cari s'au ocupat de epoca aceasta, la *Echilibru* recurg în primul rând, şi unele pagini se citează în întregime. Pompiliu Eliade se îndoeşte câte odată de afirmările *Echilibrului*: «Trebuie să credem tot ce ne va spune acesta din urmă (Eliade R.) în memoriile sale, întru câtvà mistice, scrise cu 40 de ani mai târziu, despre legăturile lui cu boierul Golescu?» (*Histoire de l'esprit public en Roumanie au XIX-ème siècle*, tom. I-er, Paris 1905, p. 216); totuşi reproduce din *Echilibru* tot ce priveşte epoca în chestiune. Intemeierea şcoalelor româneşti, rolul lui C. Bălăceanu şi al lui Gh. Lazăr, câte ştim azi despre vieaţa acestuia în anii cât a predat la Bucureşti, Societatea Filarmonică, istoricul ei, organizarea, membrii, elevii şcoalei de declamaţie, Revoluţia din 1848 şi în sfârşit numeroase informaţiuni biografice privitoare la Eliade — iată ce adaugă încă cevà la incontestabila însemnătate a *Echilibrului între antiteze*.

PETRE V. HANEŞ.

16 Fevruarie 1916.

www.dacoromanica.ro

PREFAŢA LUI ELIADE RĂDULESCU

Studiul şi enumărarea doctrinelor filozofice, religioase morale şi politice, ce deodată cu începutul istoriei făcură educaţiunea generelui uman[1] formau primul volum care servià ca o introducţiune la un curs de filozofie a istoriei, ce am elaborat în câţivà ani, pe când mă aflam în insula Hio[2].

Erau împărţite aceste doctrine în trei ramuri principale, adică :

Unitare, în mai multe variante.

Dualiste, şi

Trinitare, asemenea de diverse sisteme.

Cu acestea în mână începui a studià începutul, destinatele şi viitorul, mersul cu un cuvânt al popoarelor ce au figurat pe faţa pământului, şi m'am convins că cei crescuţi şi învăţaţi sau îndoctrinaţi în credinţele unitare, au rămas staţionari, neputând face nici un progres ; că cei deprinşi în doctrinele dualiste, când propăşiră înainte, când repăşiră înapoi, după natura termenilor sau principiilor din cari se compuneau diadele sau dualităţile lor dogmatice ; şi că trinitarii, unii păşiră înainte pe calea progresului adevărat, şi alţii nu se mişcară decât tot înapoi, pe carea regresului şi perversiunii ; primii se înălţară spre destinaţiunea omului, facilitând generaţiunilor viitoare avântul spre regiuni mai înalte către perfecţionarea umanităţii ; şi cei de al doilea, luând calea pieirii, se pervertiră din starea primitivă, degradându-se şi căzând mai jos, şi decât fiarele : deveniră sau carneficii sau victimele semenilor lor.

---

[1] neamului omenesc.

[2] Eliade Rădulescu a călătorit mult în timpul exilului său după 1848. In insula aceasta a stat prin anii 1850—1851. (v. I. Eliade Rădulescu, *Scrisori din exil*, Buc. 1895).

www.dacoromanica.ro

Revenind, după un exiliu de unsprezece ani în patrie, din multe cauze sau, mai bine, nevoi, abandonai studiul istoriei, şi în mijlocul evenimentelor şi agitaţiunilor în cari mă aflai cu naţiunea întreagă, fui nevoit a aplicà doctrina echilibrului antitezelor asupra chestiunilor de faţă şi celor mai ardente în cari se sbuciumà societatea română.

Vrui să împrumut, de s'ar fi putut, naţiunii române sufletul meu întreg, şi o! cutezanţă înaltă! vrui ca vocea din fundul inimii mele să devie vocea poporului român, convins fiind că prin vocea pruncilor, prin vocea celor umiliţi cu spiritul, prin vocea poporului, Dumnezeu foarte adesea, şi mai vârtos în crizele supreme, a confundat cugetele şi încercările laoplanilor [1].

Vrui a da un nume oarecare foaiei ce erà a cuprinde şirul chestiunilor ce îmi propuneam a tratà, şi ocupat cu tipărirea Bibliei, personificai poporul român în numele biblic de Isahar.

N'am putut elaborà, în această primă ediţiune, după o coordonare oarecare a materiilor, ca să-şi aibă un şir, care s'ar fi dictat de raţiune, cum m'am fost deprins a elaborà într'un curs mai de o jumătate de secol; pentrucă nu puteam dominà şi ordonà evenimentele, după cum aş fi putut a-mi dominà şi coordonà ideile.

Aşteptam totdeauna ziua de mâine cu evenimentele sale, şi chestia zilei devenià obiectul meu de tratare pe care îl puneam în cumpănă cu antiteza lui.

In loc de a începe dela dualităţile primordiale şi a continuà cu cele ce ar fi purces din acestea, în loc de a urmà, spre exemplu, după programa ce mi-aş fi putut trage ca în introducţiunea istoriei adică:

Timpul şi locul. — Spiritul şi materia. — Sufletul şi corpul. — Mişcarea şi inerţia. — Puterea şi forţa. — Voia şi nevoia. — Libertatea şi fatalitatea. — Progresul şi conservaţia. — Bărbatul şi femeia. — Egoismul şi abnegaţia. — Dreptul şi datoria. — Guvernul şi poporul. — Votul şi răsvotul. — Dreapta şi stânga. — Legea şi fărădelegea. — Legea şi religia. — Intre încentralizare şi descentralizare. — Concentralizarea. — Unirea şi unitatea. — Intre censură şi licenţă. — Libertatea tiparului. — Propriul şi comunul;

şi apoi să urmez cu restul celorlalte chestiuni, — evenimentele însă mă forţară a începe dela mijlocul şirului meu de diade, după chestiunile ce se prezentau pe toată ziua: şi astfel opul meu ieşi, după cum se vede, în următoarea tablă de materie:

[1] şarlatanilor.

www.dacoromanica.ro

PARTEA I. — Misia acestei scrieri. — Superstiția și ateia, — Tirania și anarhia. — Primul codice român. — Monada, Diada și Triada. — Progresul și conservația. — Englezii și Francezii. — Aristocrația și evghenia. — Boierii și ciocoii. — Lupta între boieri și ciocoi. — Postscriptum. — Anexe istorice. Doi 1821. — Doi 1848. — Doi 1859. — Anexe. — Situația Moldovalahiei la 1848. — Mihaida, cântul al II-lea.

PARTEA II. — Introducție. — La Schiller. — Guvernul și poporul. — Anexe. — Virtuți și vițiuri. — Încă odată progresul și conservația. — Censura. — Licența și libertatea tiparului. — Câtevà însemnări despre censură în 1845. — Adorația Magilor. — Satira. — Dreapta și stânga. — *A.* Votul și răsvotul. — *B.* Instituțiunile României. — *C.* Unirea și unitatea. — Anexe — I Constituția dela 1848. — II Proprietatea și comunismul. — III Proprietarii și sătenii în Bucovina. — IV Proprietarii și sătenii în România. — Cum omul devine proprietar? sunt două căi: I-a cale, a II-a cale. — Zavera și contra-zavera. — Nici armarea gloatelor, nici gardia orășănească, ci *colonie militară*.

PARTEA III. — Timpul și locul. — Spiritul și materia, etc. — Partea istorică periodul I. — Periodul II. — Periodul III. — Egoismul și abnegația. — Legea și fărădelegea. — Legea și religia. — Concentrarea. — Comerțul vechiu și comerțul nou. — Literatură-Politică. — Israeliții și Judanii. — Averea stabilă, averea nestabilă.

www.dacoromanica.ro

PARTEA I-A[1]

După Septuaginta.

«Isahar dorit-a bunul şi afla-va repaus în mijlocul loturilor (de pamânt).

Şi văzând repausul că bun (este) şi pământul că [e] gras, îşi sumise[2] umărul spre laborare şi deveni barbat agricultor.»

(*Genese*, cap. XLVI, vers. 14 şi 15).

După Judaista şi Vulgata.

«Isahar, asiu robust, se culcă în staule;

«Şi văzând că repausul bun este şi pământul delicios, îşi supuse umarul la sarcina: augaria[3] şi tributul (birul) fură partea lui» (idem).

Alegeţi, Românilor: vreţi să fiţi creştini răsăriteni, sau Judani, ori Catolici, ori Protestanţi? — Părerile vor fi două, şi câmpurile două, ca în toate naţiunile.

SCOPUL SCRIERII. Misiunea acestei scrieri va fi spre a arătà durerile Românului în genere, nevoile şi aspiraţiunile lui.

Insă ca să începem dela început sau dela rădăcină, vom ascultà ţipetele ce ies din sânul, din rărunchii săteanului laborator şi ale burghezului pământean, pentrucă aceştia sunt rădăcina sau tulpina de unde răsar la noi de atâţia secoli toate ramurile arborelui social.

In alte părţi n'a fost aşà: dregătoriile, judecătoriile, clerul

[1] In original e repetat aici o parte din titlu: «Isahar sau Laboratorul, scriere socială politică şi literară».

[2] supuse.

[3] necazul.

www.dacoromanica.ro

oficial, ştiinţele, artele, industria, comerţul au fost partea conchistanţilor[1], ce pământenilor nu le lăsară decât ignoranţa[2], laboarea necontenită şi lipsa şi mizeria necontenită: unii îşi apropriară numai drepturile şi altora le impuseră datoriile.

La noi, din contra, originea tuturor condiţiilor sau stărilor societăţii a fost şi este încă în genere aratrul[3] sau opinca. De se află excepţiuni de străini, acelora li s'au zis şi li se zice *venetici.*

Spre a prosperà dar arborele social, cată neapărat ca rădăcina lui să se afle în bună stare, plină de vigoare şi de suc de vieaţă.

Luptele scrierii acesteia vor fi de a combate cu *cuvântul* şi cu moderaţia, pe arena drepturilor *adevărat* naţionale şi a legilor, atât terorismul baionetelor de orice natură, cât şi terorismul cuţitelor şi armelor ascunse ale mercenarilor conduse de venetici.

La violenţă de injurie vom opune vehemenţă de cuvânt: la calomnii, vom opune faptele adversarilor noştri.

ECHILIBRUL ANTITEZELOR. Deviza scutului nostru va fi una şi aceeaş: *echilibrul* antitezelor.

Şi prin urmare: dreptul şi datoria, autoritatea şi libertatea, guvernul şi poporul, conservaţia şi progresul, etc. vor află acelaş respect din partea noastră, aceeaş apărare, acelaş cult, pe cât vor fi în echilibru; iar la întâmplare de a învinge o parte, vom trece în partea acelei învinse, spre a susţine echilibrul.

Cu aceeaş datorie şi ardoare vom susţine şi libertatea, şi poporul, şi progresul.

Vom arătà prin alte cuvinte că unde nu e datorie, nu este nici drept;

Că unde nu e libertate, nu e nici autoritate;

Unde nu e progres, nu e nici conservaţie, şi viceversa.

Primul pas în această echilibrare cată să aibă partea cea mai importantă, partea cea mai necesară, spre a puteà cinevà existà şi trăi ca om.

Pentru noi binele stă în echilibrul antitezelor. De va trage mai mult autoritatea sau guvernul, avem tiranie, despotism; de va trage mai mult libertatea sau poporul, se naşte li-

[1] cuceritorilor.
[2] în original, *innoranţa.*
[3] plugul.

www.dacoromanica.ro

bertinagiul, demagogia, anarhia; din ruperea echilibrului rezultă răul.

Spre a combate dar răul, de bună voie ne vom aruncà, după cum ne-am aruncat în totdeauna, între două focuri.

Pe tărâmul politic ori social ne vom pune între focul despoţilor şi între focul demagogilor sau anarhiştilor.

Pe tărâmul religios vom da cu aceeaş vigoare şi în capul teocapililor, şi în capul ateilor.

Pe tărâmul literar vom tratà cu acelaş dispreţ atât sbieretele ridicole ale rutinei pedanţilor, cât şi vociferările anarhiei şarlatanismului sarsaililor.

Nici tiranie, nici anarhie. Nici superstiţie, nici ateie. Nici pedantism, nici sarsailism.

Intre tiranie şi anarhie, vom pune: *Dreptatea.*

Intre superstiţie şi ateie, vom pune: *Religia.*

Intre pedantism şi sarsailism vom pune: *Ştiinţa.*

Iar dreptatea, religia, ştiinţa nu vor merità aceste nume, de nu vor fi sinonime cu *Adevărul.*

Doctrinele noastre poate să le confunde cinevà cu ale celor ce se zic de *juste-milieu*[1]. Ferească Dumnezeu de nişte asemenea fiinţe ermafrodite, de fiinţe ce nu sunt nici masculi, nici femine, nici cai, nici asini.

Această specie de curcituri din natura lor, de când e lumea sunt condamnate de a nu produce nimic. Catârii nu se mărită, catârii nu se propagă.

Iar bărbatul şi femeia produc familia;

Dreptul şi datoria produc libertatea;

Libertatea şi autoritatea produc ordinea.

Poporul şi guvernul formează societatea.

Conservaţia şi progresul formează calea perfectibilităţii.

Acestea pentru cele din întru; şi vom aveà ocaziuni a le aplicà şi a le desvoltà şi mai bine; încât pentru cele din afară, aceleaşi principii avem, aceeaş doctrină: binele nu-l putem vedeà decât în echilibrul puterilor ce ne-au garantat existenţa noastră politică; cât însă va trage sau va apăsà sau va influenţa una mai mult, nu poate rezultà decât răul pentru noi.

Adică fiindcă existenţa noastră politică stă dela garanţia acestor puteri, este natural ca fiecare garant să dorim a fi tare şi să însufle credit, căci atunci suntem şi noi bine.

[1] drept la mijloc.

www.dacoromanica.ro

Iar de se va întări unul mai mult şi cellalt va deveni mai debil, pentru noi nu va rezultà decât răul, pierderea.

Prinurmare nu vom puteà suferi nici împilarea, nici ajutorul ori protecţia din partea uneia mai mult decât din partea alteia; nici persecuţia, nici sentimentalismul exclusiv.

Adică nici astăzi atâta foc şi inimă albastră de dragoste, nici mâine că originea ni se pierde în întunerecul secolilor [1].

Nici astăzi atâta cărdăşie, şi mâine mitraliare pe Dealul Spirei [2].

La asemenea împrejurări să ne ierte fiecine, căci noi vom combate din toate putinţele toată influinţa exclusivă, şi toate cabalele ei, şi toată trufia ei, şi toţi îngerii ei, şi toată sinodia ei.

Articolele noastre, fără a fi scurte, vor fi brave, şi cât se va puteà mai clare. Chestiunile vor fi aşternute sau expuse pe înţelesul tuturor; în toate principiile opuse, câmpurile vor fi distinse.

I. — Superstiţia şi ateia.

Am zis în prefaţa Biblicelor că de n'ar fi teocapili, n'ar ieşi nici protestaţiuni religioase; anarhia în credinţe, şi prinurmare ateii, nu şi-ar aveà locul.

Când apoi luptele se încep şi câmpurile se despart, răul vine din amândouă părţile: şi acţia şi reacţia trec măsurile; şi deoparte şi de alta excese oribile, răsbunări şi represalii; şi o parte şi alta nu mai e cu minţile întregi.

Resbelul însă sau lupta nu este o stare normală a omului sau a societăţii, este maladie sau mai bine o epilepsie, în care membrii omenirii se bat între sine în convulsiunile lor: om pe om se acuză, om pe om se calomnie, om pe om se ucide.

Resbelul e un rău; resbelul civil e şi mai rău.

Intre două rele dar, tot omul preferă pe cel mai puţin rău: tot omul îşi apără şi îşi are de scumpă vieaţa; însă de va fi să moară, nu i se pare aşà de crud, când îl ucide inimicul din afară, cât cei din câmpul său şi cei de aproape ai săi; şi când iară îl ucid adversarii, preferă mai bine a deschide pieptul şi a fi împuşcat, decât a fi spânzurat.

Prinurmare voesc şi prefer ştiinţa ca un adevărat bine; şi

[1] Aluziune la celebra circulară a lui Nesselrode din 1848, în care spuneà că Românii sunt un popor a cărui origină se pierde în noaptea timpurilor.

[2] Aluziune la atacul Turcilor contra pompierilor din Dealul Spirei în 1848.

www.dacoromanica.ro

la câte nu ştiu, mă simţ ferice cu o credinţă veră[1] ce mă duce la mântuire şi la ştiinţă. Insă, de va fi ca din calamitate să pierd, dinpreună cu poporul, şi ştiinţa, şi credinţa, prefer mai bine a cădeà sub jugul teocapilor, ce tot mai au oarecari forme şi o disciplină, decât a cădeà în vorticele uraganelor ateismului, ce mă spulberă şi mă pierd şi materialmente şi spiritualmente. Mai bine un Papă, un Ţar, un Sultan ce îmi împilă sufletul şi mi-l lasă a existà, deşi împilat, decât anarhia ateilor, ce nu-mi mai lasă nici suflet, nici speranţă, nici consolaţie.

Cecrope, revoluţionar egiptean în contra faraonismului, aduse o credinţă în Grecia, ce combatând autoritatea puse în cer revoluţia ca primă divinitate: Jupiter revoluţionarul învinse pe vechiul Saturn. Cu această credinţă Grecii, adoratori ai revoluţiunii şi ai libertăţii, progresară şi întrecură pe toate popoarele antichităţii.

Când însă scepticismul desbină în atâtea facţiuni[2] Grecia, când Grecul începù a nu mai crede nimic şi a-şi batjocorì ca Lucian credinţele, când Grecul nu mai avù nici o speranţă nici o aspiraţie, Grecul căzù întâi sub Romani şi apoi sub Turci.

De se mai regeneră în urmă, aceasta provenì pedeoparte din jugul cel greu al Turcilor şi pedealta din noile speranţe şi aspiraţiuni ce cristianismul insuflă în acele inimi din originea lor adoratoare [ale] revoluţiunii şi libertăţii: tradiţiunile dela străbuni nu se sting sub jugurile noi. Căci jugul împilă, nu desfiinţează însă.

Moise, iară revoluţionar tot în contra faraonismului sau ţaarismului antic, dete credinţe nouă, legi nouă poporului ebreu, ce erà chemat a devenì naţie, formând un singur corp, o individualitate colectivă, personificată în numele de Israel. Prin speranţele ce i le însuflară acele credinţe ajunse a conchistà[3] Palestina, ca ţară dejà promisă, şi se constitui în stat, printr'o constituţie ieşită din acele credinţe; îşi avù atâţia profeţi şi eroi. Şi tot din acele credinţe răsări în fine cristianismul, soarele dreptăţii, mântuirii sau al libertăţii integrale şi al civilizaţiunii moderne, şi însuşi al armoniei viitoare la care aspiră toate popoarele.

Cum însă începură Ebreii a pierde căldura credinţei, a se

---

[1] adevărata.
[2] taberi.
[3] cuceri.

www.dacoromanica.ro

îndoi de cele promise, sau a crede mai mult litera decât spiritul legii, a se îmbuibà cu datine şi doctrine străine şi eterogene, Ebreii căzură, fără a se mai sculà.

După aceasta creştinii în genere prin credinţele lor, din doisprezece oameni obscuri necunoscuţi şi persecutaţi, ajunseră a se înmulţi, şi a suì credinţa lor şi pe tronul Romei şi pe tronul Bizanţiului.

Ateismul însă aduse Franţa în starea imperiului bizantin.

II. — Tirania şi anarhia.

Voesc ìar pacea şi libertatea din tot sufletul şi din toată vìrtutea; acesteia am consacrat şi veghierile şi toate zilele vieţii mele; însă dacă din calamitate va fi să o pierz, prefer mai bine a cădeà sub jugul şi capriţiile unui singur despot, decât sub jugul şi capriciile anarhiei. «Mai bine un secol de tiranie, decât o noapte de anarhie», au zis înţelepţii antichităţii.

Despotismul te subjugă, şi trăeşti spre a te liberà; anarhia te distruge. Despotismul te ucide ca individ; anarhia te ucide ca naţie.

Despotul te pedepseşte pentru câte ai făcut în contra lui; poporul în arnarhie te pedepseşte pentru câte ai făcut spre binele lui.

Despotul îţi flagelă corpul cu verge sau cu cnutul; poporul în anarhie îţi flagelă sufletul cu calomnia; unul te judecă şi te ucide pentru câte ai făcut; altul te judecă şi te ucide pentru câte n'ai făcut şi nu ţi-a trecut vreodată prin minte.

Anarhia a ucis profeţi, a exilat Aristizi şi Temistocli, a condamnat la cucută [1] Socraţi, a pus pe cruce pe mântuitorul lumii, a desbinat Grecia şi a făcut-o să piară ca stat şi ca instructoarea lumii, a făcut pe Israel să devie judaist, şi a risipit pe Judan peste toată faţa pământului.

Unde jugul sau despotismul Islamului arestă [2] corupţia Bizanţiului de a se mai întinde până la oasele şi maduva Grecului Heladei şi Epirului, conservă naţia elenă şi o învârtoşă prin trei seculi de aspre încercări şi tribulaţiuni, nivelă clasele, până ce ajunse a produce Rigi, Corai, Canari, Bociari [3], etc., ce Bizanţiul n'a produs şi cari în fine regenerară Grecia; iată dar pentru ce zice înţelepciunea antică «mai bine secoli de tiranie, decât o noapte de anarhie.»

[1] otravă; [2] oprià.
[3] eroi ai elenismului contra Turcilor.

www.dacoromanica.ro

Cu acestea voiu să arăt că Grecia antică şi Palestina, fiice [1] ale revoluţiunilor în contra faraonismului, avură şi ele, ca toate ideile şi faptele mari, doi inimici: sistemele despotice din afară şi anarhiile din întru.

Grecia şi Palestina neîncetat fură combătute deoparte de succesorii faraonismului, adică de Perşi, de Alexandri [2], de Roma păgână, de Roma imperială, de Roma papală, şi de altă parte de anarhia politică, de anarhia religioasă. Aceşti inimici de din afară şi din întru nu le mai lăsară repaus până ce nu le desfiinţară ca staturi.

Grecia de astăzi şi România de cine sunt combătute pentru crima că aspiră la vieaţă, la libertate, la viitor? De dinafară de succesorii Perşilor, de monarhiile absolute şi în întru de anarhiştii politici, de anarhiştii religioşi, aceştia s'au pus să ne ardice şi numele de Român, să ne derapene instituţiunile străbune şi salutarii, să ne ardice toate credinţele, toate speranţele, să ne lase în voia întâmplării, fără viitor providenţial, lăsându-ne în viitorul hazardului. Inimicii dinafară şi-au dat mâna cu cei din întru; sau inimicii de dinafară surâd la saturnaliile acestora: lasă să facă, îşi zic, că ne prepară tărâmul.

În contra acestei monstruoase alianţe, acestui pact ocult, cabalistic, infernal, ma voiu opune ca şi până acum cu toată vigoarea: în contra şi despoţilor şi a anarhiştilor, în contra şi a teocapililor şi a ateilor.

Timpii sunt critici şi foarte grei, mai grei şi decât în zilele lui Matei Basarab.

Atunci acesta salvă România făcând a se traduce biblia, creatoarea de societăţi şi toate cărţile bisericii în limba română decăzută de atunci, conservând, naţionalitatea prin conservarea limbii.

In epoca de acum [3], mă prepar încă de mai mulţi ani a ma înfăţişă şi eu Românilor iarăşi cu biblia în limba regenerată din zilele noastre, în limba combătută iarăşi de fiii [4] pierciunii, de teocapili deoparte şi de atei de alta.

Voiu face Românilor înţeleasă cartea lumii; şi prin Biblice cunoscând odată Românii biblia, va zice Dumnezeu: să fie lumină, şi va fi lumină; şi elementele haotice se vor pune la locul lor.

[1] In original *filie*.
[2] Alexandru cel Mare.
[3] 1859.
[4] In original *filii*.

www.dacoromanica.ro

III. — Prima condică[1] a României.

Epoca este critică, şi din crize va rezultà sau moartea sau o vieaţă nouă şi prinurmare vieaţă organică.

Spre a organizà un popor, se cuvine a luà în consideraţie natura lui, datinele lui, credinţele lui şi înşişi prejudecăţile lui.

Românul ca stirpe[2], din originea lui fiind *Roman,* veni în Dacia cu tradiţiile, nu ale Romei imperiale şi corupte, cu cari nu erà încă dedat, ci cu ale Romei Cincinaţilor, Regulilor, Scipionilor; pentrucă în Dacia nu se stabiliră patricienii Romei, ci legiuni recrutate din sânul comunelor sau satelor celor mai depărtate şi ferite de corupţie şi de moda imperialismului.

Cu acele tradiţii şi datine trăiră în România şi nu adoptară doctrinele creştinilor primitivi decât pentrucă Roma imperială le împuneà jugul imperatorilor şi al patricienilor desnervaţi[3], unde evangeliile spărgeau fiarele sclavilor şi chemau pe plebei la tronurile pontificale, la egalitatea drepturilor, ce fusese vieaţa Romei, care alungase pe Tarquinii.

Romanul deveni creştin, pentrucă a fost totdeauna adorator al libertăţii şi al egalităţii; şi mai mult: dreptul numit *roman,* şi pe care noi îl numim *păgân,* nu erà drept decât al patricienilor.

Grecul adevărat şi Romanul adevărat îşi aveau şi ei, după datinele lor, după deprinderile lor primitive şi după starea în cari ajunseseră, când li se uzurpaseră libertăţile, dela Cesar, August şi următorii acestora, îşi aveau şi ei aspiraţiunile lor, aşteptau şi ei un liberator. Mesia dar, pe care Fariseii Judaisti crucificară şi pe care Israeliţii proclamară, fu recunoscut de Dumnezeu al Grecilor şi Romanilor desmoşteniţi.

Fariseii Judeei, Patricienii, imperatorii Romei şi tiranii lumii persecutară şi martirizară trei sute de ani pe adoratorii mântuitorului.

Succesorii Fariseilor şi succesorii imperialismului roman, ne mai putând în urmă persecută pe creştini, pentrucă se înmulţiseră, se puseră a le parodià doctrina şi a le speculà Dumnezeul; şi unii şi alţii neîncetat combătură pe Greci şi pe Romani desmoşteniţi: şi de din afară cu forţa şi din întru cu farisaisnul sau iezuitismul.

Românul în fine din Dacia întoarse spatele către Apus şi

[1] de legi.
[2] neam; [3] decăzuţi.

www.dacoromanica.ro

nu-şi mai luă ochii dela Răsărit; pentruca la Apus nu mai văzù decât o sistemă, unde la Răsărit vedeà o doctrină încă pură sau cu mai puţin aluat farisian; pentrucă la Apus văzù absolutismul şi despotismul în religie, unde la Răsărit se vedeà încă o formă constituţională şi democratică în eclesie [1]; pentrucă la Apus Papa deveni suveran şi despot, unde la Răsărit patriarhul purtà şi poartă încă acelaş jug cu popoarele; pentrucă la Apus eclesia devenise complice şi protectoare Cesarului, unde la Răsărit biserica n'avù nimic d'amestic cu Cesarul [2].

LEGEA LUI RADU NEGRU. In cele după urmă Radu Negru, fiind Român, adică *Roman,* şi creştin resăriţean totdeodată, erà chemat spre a constitui un stat şi a guverna iarăşi Români. Dreptul păgân al Patricienilor romani, dreptul feodal nu puteà să facă legea sau constituţia Românilor. Radul Negru fu nevoit a constitui pe Români ca pe Israel. Legea proclamată pe muntele Sinai deveni prima Condică a României, pentrucă numai aceea ar fi putut guverna şi împăcà pe Romanul devenit creştin şi mântuit din corupţia Patricienilor Romei; aceasta singură puteà fi legea lui, după natura lui, după originea lui, după datinele lui patriarhale, după credinţele lui, după aspiraţiunile lui.

Legea lui Moise deveni legea Românilor, ce le dete Radu Negru, cu toate că acesta venià de peste Carpaţi, unde abandonase pentru totdeauna drepturi feudale, drepturi ereditare.

Fu el atât de Român şi atât de creştin, încât să lepede titluri nobiliare şi drepturi de moştenire, vasalii şi servii ce avusese peste Carpaţi, ca, devenind legiuitor Românilor şi fondatorul acestui domniat, să-şi condamne posteritatea întru a se pierde obscură şi fără nici un drept ereditar? sau că Românii nu l-ar fi putut suferì de duce în capul lor, de nu s'ar fi lepădat de toate acele drepturi păgâne şi feudale? Eu crez că şi una şi alta au cătat să-şi dea mâna.

Căci nici Românii nu l-ar fi suferit, de s'ar fi încercat a constitui domnia şi orice grad al erarhiei ereditar, nici el nu s'ar fi învoit bucuros la asemenea condiţiuni, de n'ar fi fost Român; şi unii fură geloşi de drepturile lor egalitare, şi altul foarte leal din caracterul său particular şi din natura sa de Român.

[1] biserica.

[2] Vom vorbì şi despre abaterea oamenilor bisericii (vezi *Aristocraţia* şi *Evghenia.* — EL. R).

www.dacoromanica.ro

LEGEA LUI DRAGOŞ. Aceeaş faptă se văzù şi în Moldova, unde Dragoş află atâtea republice confederate. In toată istoria României, şi în timpii domnilor pământeni, şi într'al Fanarioţilor, şi dela Regulament încoà, firul roşu ce distinge pe capii Românilor este tendinţa către egalitate, şi aceasta o vom demonstrà în urmă prin fapte cu istoria în mână.

Biblia dar constituì la început România la fondarea domniatului său; Biblia îi conservă naţionalitatea şi limba în preziua de a cădeà sub Fanarioţi şi sub influenţa nordului; Biblia vine şi acum, în această epocă critică, a despărţi dintre întuneric şi dintre lumină.

Am zis mai sus că din crize rezultă sau moarte sau o vieaţă nouă şi prin urmare organică.

In momentele de organizare având a se desbate chestiuni importante şi întâmplătoare, şi poate nouă cu totul, şi străine în Pentateucul ce a fost prima condică a fondatorului României, *Isahar* se va ocupà de acelea, şi va completà Biblicele, în cele ce se ating de organizaţia actuală.

RELIGIA GARANŢIA LEGII. Păşind mai înainte nu se cuvine a uità punctul de unde am plecat; progresul nu se poate împlinì fără conservaţia averii dejà realizate, fie aceasta materială, fie spirituală, fie morală. Naţia întreagă şi legiuitorii ei de astăzi nu se cuvine a pierde din vedere instituţiunile strămbunilor noştri şi credinţele şi datinele populare întemeiate pe Biblie.

Cu legi şi doctrine eterogene aduse sau imitate din afară se pierde România, pentrucă, ridicându-i-se elementele ei vitale, i se impun altele, ce nu le pot respirà plămânii ei. Se îneacă animalul de uscat în fundul apelor; moare peştele scos şi ţinut a resuflà aerul.

Dă Românului legi române, legi biblice şi creştine, lasă-i datinele strămbune, dacă vrei să trăească ca naţie.

Cu legile şi datinele strămbune, Românul se conservă şi trăi ca autonom şi însuşi [1] sub Fanarioţi; unde cu împănările străine impuse cu artificiu în Regulament, Românul pierdù şi autonomia. Cu legile iar şi prefacerile ce începură a ne impune strainii, şi le prea înalţă demagogii şi anarhiştii [2], Românul

[1] chiar.

[2] Spre exemplu, de când e ţara română fost-a vreodata ca domnul să fie ales ca un zapciu numai de reprezentanţii unei stari de oameni, şi

www.dacoromanica.ro

va pierde şi numele de Român. Intortolaţii cu numele de partid naţional vor să ne facă Daci, după ce Nesselrode buciumă atâta că originea naţionalităţii noastre ni se pierde în întunerecul secolilor.

Prevăzând sau mai bine temându-mă mult de evenimentele ce ni se prepară şi de o epocă atât de sistematic provocată, şi de arhipotenţii din afară, şi de arhinebunii din întru — pentrucă extremităţile se pot pupà în bot — mă înfăţişez Românilor, după ce se mai dezameţiră şi se mai deziluzionară cu tot ce am lucrat în timp de zece ani de exil: cu Biblia, cu Asociaţia agricolă şi cu Biblicele;

Misiunea Biblicelor este de a face pe Români a urmări pe poporul ebreu sau mai bine a ieşi dinpreună cu dânsul din Egipt, din lumea faraonică, din lumea învechită în rele, din lumea păcatului, şi a trece, condus de Moise, într'o lume nouă, unde depe Sinai se proclamă legile şi poporul întreg le adoptă.

La fiecare lege, la fiecare articol se vor vedeà aluziuni şi asemănări cu ale noastre, trecute şi prezente; vom vedeà că până când se ţinù acele legi, poporul e liber şi tare, conchistă[1] Palestina, prosperă; şi din contra cum începură a se călcà, poporul devine lucrul altuia, din Israel devine Judaist şi nu întârziè de a deveni prada străinului.

Căci până când fiecare cetăţean nu cunoaşte de domn şi împărat decât pe Domnul din Ceruri, şi ca să adore pe acesta, pe aproapele adoră, naţiunii întregi servă, patriei se închină, pentru ea se luptă şi moare, poporul acela, având pe Dumnezeu de duce şi naţia toată mişcându-se ca un singur om, devine neînvins.

Cât însă de domn are un alt om, sau o familie, o dinastie pământenească, desbinarea e la poartă, zelul partizanului nu

aceştia numai în număr de 77? Unde vom ajunge cu o asemenea lege impusă? Peste o jumătate de secol, fără a fi conchistaţi de nimeni Românii, ci numai vânzându-se moşiile şi cumpărându-le strainii, peste o jumatate de secol vom ajunge ca străini să aleagă pe domn şi să ne dea legi, devenind puterea leg slativă Cine a facut legea aceasta? Radu Negru? Mircea? Mihai? Matei Basarab? Vacareştii? Brâncovenii? Balăcenii? Câmpinenii? Regulamentul însuşi, facut sub Grigore Ghica şi care chiama la alegerea domnului toate condiţiunile societăţii? sau strainii? Cine s'a întrecut să o pue în lucrare, Tatar-Han, sau întortolaţii cu numele de liberali, de progresişti, de naţionalişti? O tartufarie declamatorie! O comedianţi groteşti şi fără talent! O popor ameţit, ce vezi binele în rau şi raul în bine! O oameni exclusivi ai trecutului, o oameni exclusivi ai viitorului şi fară programă de viitor şi fără nici o credinţă! (EL. R.).

[1] cucereşte.

www.dacoromanica.ro

e zelul patriotului; curtezanul e codaciu şi mercenarul trădător.

Străbatând cu Românii din secol în secol, făcându-i a vedeà dispreţul legilor în Israel şi călcarea lor, corupţia moravurilor, uitarea Domnului de sus în uitarea sau lepădarea de numele Israel, vor vedeà şi protestaţia profeţilor, critica lor amară, lamentaţiunile lor, aspiraţiunil lor, chemarea, aşteptarea unui Mântuitor.

Acesta în fine ajunge, apare; lumea coruptă însă nu-l recunoaşte, nu-l asculta; îl persecută din contra, îl pune pe Cruce. Alte naţiuni, mai puţin corupte sau mai bine luminate, vin a-l proclamà de Dumnezeu şi a-l recunoaşte de Mântuitor.

Intr'un cuvânt, misiunea Biblicelor pentru o epocă critică şi o epoca organică este de a aduce la repentire [1] pe păcătoşii de speculatori cu divinitatea, şi la adevăr pe rătăciţii ce se scoală asupra religiunii.

Biblicele vor arătà asemenea tuturor numiţilor liberali şi reformatori că numai legile naturale sunt eterne, numai ele sunt drepte şi liberale, pentrucă numai ele vin d'adreptul dela Dumnezeu: şi că celelalte, venind dela oameni, se fac după interesele lor şi nu durează. Pentrucă la facerea lor cei mai puţini amăgesc sau violează pe cei mulţi, şi la ascultarea şi executarea lor află foarte natural milioane de nesupuşi.

Biblicele vor demonstrà asemenea că legea, ca să nu fie violată, cată să fie asigurată, garantată; şi că garanţia legii nu stă nici în Camere, ce sunt adesea risipite sau şi legate cot la cot, nici în gvardie naţională sau civică. Legea nu e niciodată garantată pană nu e mai întâi dreapta, şi apoi fiind, pentru dreptatea ei, şi eternă, devine religie.

Religia dar e garanţia legii.

IV. — **Monada, diada şi triada sau unitatea, dualitatea şi trinitatea.**

Am vorbit de echilibrul antitezelor, şi nu putem intrà în materiile ce avem a tratà, până când nu vom introduce oarecum pe cititor în ştiinţa aceasta.

Ca preliminarii la tratatul de istorie universală ce am elaborat, consacrăm primul volum întreg spre desvoltarea doctrinelor filozofice, religioase şi politice, ce au făcut educaţia

[1] cainţa.

www.dacoromanica.ro

genului uman, şi care fură cauza înaintării unor popoare. înapoierii altora, cum şi a inerţiei sau stării în loc a altora,

Cititorii noştri vor aveà ocazia după publicarea acelei istorii d'a studià mai pe larg acele multe şi varie doctrine. Noi acì, în prescurtare, le împărţim în trei ramuri principale, fără a ne întinde şi în subdiviziunile lor.

Aceste doctrine unele se zic unitare, altele dualiste şi altele trinitare.

Unitari se zic cei ce recunosc şi cred un singur principiu ca început al tuturor, şi principiul lor este monada sau unitatea simplă.

Dualişti se zic aceia ce observând văzură şi încheiară că fiece obiect sau idee îşi are altul opus ce-i stă în contra, când mai mult, când mai puţin, când însuşi ca două picături de apă, asemenea dreptelor şi stângelor, ce se văd prin Camerele legislative.

Obiectul sau ideia opusă în doctrinele dualiştilor se zice antiteză. Prin urmare, după dânşii, binele are de antiteză răul, Dumnezeu are pe satan, căldura are de antiteză frigul, lumina are întunerecul, spiritul are materia, progresul are conservaţia, etc. etc. Insă considerând astfel nu au făcut decât a judecà foarte superficial după aparenţă, căci, după cum vom vedeà, au confundat toate diadele.

Veniră apoi alţii cari observară că în natură nu se află unitate simplă, că toate obiectele, fie mari, fie oricât de mici, ca cele mai nepricepute atome, sunt totdeauna compuse; şi că unitatea simplă este una cu nula, una cu nimicul.

Din unitari dară şi din dualiştii cei mai raţionatori deveniră trinitari, zicând că toată unitatea fiind compusă, de se va reduce în cea mai simplă expresie, este în adevăr o trinitate.

Iată dar principalele ramuri în cari se pot taxà toate doctrinele.

UNITARII. După trinitari, unitarii sunt cei mai absurzi, căci unitatea simplă fiind una cu nimicul, credinţa acestora se bazează pe nimic; şi dacă în adevăr sunt adevăraţi unitari al căror principiu să fie cevà, să fie o fiinţă, nu pot decât a adoptà unitatea compusă, care este trinitatea.

Noi lăsăm pe unitari spre a-şi da singuri cuvintele lor, scopul nostru acì este întru a arătà câte specii de doctrine sunt.

Cu matematicile în mână însă vedem că punctul până e un

www.dacoromanica.ro

singur punct nu poate formà limă[1], nici înapoi, şi că unitarii până sunt unitari exclusivi nu pot fi decât staţionari, nu pasă nici înainte, nici înapoi; între unitari nu se vede nici un progres.

DUALIŞTII. Dualiştii, având două principii, au două obiecte două puncturi, şi calea lor se deseamnă sau înainte sau înapoi, după natura dualităţii lor, adică a celor două principii în antiteză.

De ar fi raţionat toţi oamenii tot cu aceeaş putere şi veritate, dualiştii toţi un câmp ar fi format, o singură cale ar fi avut; unii însă apucară înainte, alţii înapoi, alţii în dreapta, alţii în stânga, şi alţii ameţiţi crezură că se mişcă, când stau locului.

Ca să judecăm însă bine, cată să cunoaştem bine obiectele despre cari judecăm, cată să distingem dualităţile ce ni se vor prezentà, căci sunt de diverse naturi, şi în loc să începem dela adevăratele diade, începem dela cum le-au înţeles popoarele cei mai antice, în prima lor ignoranţă.

Iată unele ca acestea:

Fiinţă	Nimic
Lumină.	Intunerec
Cald	Frig
Vieaţă.	Moarte
Mişcare.	Inerţie
Veritate	Minciună
Avere	Lipsă
Bine	Rău, etc. etc.

In aceste dualităţi primul termen este pozitiv, este o existenţă, iar al doilea este negativ, adică o nefiinţă, o lipsă, un nimic.

Căci averea este cevà în casă sau în pungă, neaverea însă este nimic în casă, nimic în pungă.

Veritatea este ceeace este; minciuna este ceeace nu este

Vieaţa este durata unei fiinţe, puterea şi mişcarea într'însa; moartea este încetarea vieţii, începerea descompunerii.

Asemenea întunerecul e lipsa luminii, frigul e lipsa căldurii, răul e lipsa binelui.

Aşà dară specia aceasta de dualităţi, în care un termen este pozitiv şi altul negativ, o vom numì dualităţi himerice sau neadevărate;

Căci omul în credinţa lor[2] se crede dualist, şi în adevăr nu

[1] margine; [2] a dualiştilor.

www.dacoromanica.ro

este decât unitar; se crede că se mişcă dela un punct la altul, şi în adevăr stă locului, căci cellalt punct nu există. Aşà cred că se mişcă toţi ameţiţii, când în faptă stau locului.

Sunt iară dualităţi ce se compun de termeni amândoi pozitivi, puncturile în adevăr există amândouă; însă fiind de aceeaş natură, fiind egale, nu numai nu pot nimica produce, ci în etern sunt antipatice şi în luptă; spre exemplu: astfel se văd două divinităţi, una a celor de sus şi alta a celor de jos; astfel, doi regi în Sparta, astfel doi consuli în Roma, şi astfel sunt şi dualităţile următoare;

Doi bărbaţi,
Două femei,
Doi vorbitori totdeodată,
Doi lacomi la aceeaş masă,
Doi domni în aceeaş casă,
Doi domni pe acelaş tron,
Doi pretendenţi sau peţitori,
Doi adversari,
Două viciuri de aceeaş natură etc.

Bărbat cu barbat nu se mărită, femeie cu femeie asemenea. Rar două femei trăesc bine într'o casă, ci de se află excepţiuni, este numai când nu sunt egale, de acelaş caracter şi de aceeaş condiţie:

Doi flecari nu se suferă;
Două păcătoase asemenea;
Doi pretendenţi, fiind rivali, sunt adversari;
Doi inimici se încaieră, se bat.

Speciei acesteia de dualităţi sau de perechi îi vom zice dualităţi monstruoase; dualităţi destructive; şi ambii lor termeni întâlnindu-se, nu produc nimic, din contră se distrug.

Ambii termeni ai acestor dualităţi, fiind antipatici, contrarii, de se întâmplă a învinge unul pe altul, n'avem de rezultat în dualitatea monstruoasă şi destructivă decât o unitate destructoare; dualitatea mostruoasă fatalmente e condamnată de a se desfiinţà singură şi astfel avem:

Vingător. . . . . Învins
Împilător . . . . . Împilat
Despot . . . . . Sclav
Sacrificator . . . . . Victimă
Tâlhar. . . . . Pradă
Ucizător. . . . . Ucis
Calomniator . . . . . Calomniat
Melit . . . . . Socrate
Popor despot . . . . Aristide, etc. etc.

www.dacoromanica.ro

Distrugându-se un termen pe altul, nişte asemenea dualităţi mai curând sau mai târziu ajung la unitate, la monarhie absolută, la despotism, la rău, cu un cuvânt.

Numărul două din asemenea cauze fu considerat de cei antici ca număr fatal; din rezultatele rele ce adesea şi foarte adesea ieşiră în lumea sălbatică şi barbară din întâmpinul antitezelor, ajunseră popoarele ce ieşiau din barbarie la civilizaţie a condamnà şi prin lege, şi prin credinţă orice pereche sau împerechiere, până şi însuşi maritagiul între suflet şi corp. [1]

De acì şi încă mai dinainte lumea fu despărţită în două câmpuri; şi lupta antitezelor începù şi durează şi durează încă, pentrucă lumea ideală se află în haos, în confuzie: idei, principii, elemente spirituale fură în amestec. Veni-va însă într'o zi timpul când să se desparţă dintre lumină şi dintre întunerec; şi când omul să vază că tot ce a creat şi a lăsat Dumnezeu, aflându-se fiecare la locul său respectiv, sunt *bune foarte,* după expresia biblică.

Noi nu inventăm nimic, noi nu creăm nimic în lumea ideală; elementele însă, aflându-i-le în haos, în amestec, nu facem decât a distinge şi a face a vedeà că natura nu ne prezintă pretutindeni şi în sempretern [2] decât dualităţi corelative, paralele, simpatice, creatoare; că tot ce a creat Dumnezeu este bun foarte, şi că tot ce a făcut omul, sau din rea credinţă sau din ignoranţă, tot ce au pervertit relele doctrine, aceea este rău foarte şi aduce mai rele.

DUALITĂŢILE NATURALE. Iată dar adevăratele dualităţi, corelative, paralele, simpatice, creatoare, cu un cuvânt naturale:

Timpul	Locul sau spaţiul
Spiritul universal	Materia universală
Sufletul	Corpul
Mascule	Femine
Mire	Mireasă
Lucrători	Material
Progres	Conservaţie
Drept	Datorie
Libertate	Fatalitate
Guvern	Popor
Profesor	Elev
Vorbitor	Auditor, etc. şi cu un cuvânt
Activ	Pasiv.

[1] Multe doctrine considerară corpul ca o temniţă a sufletului, multe altele arătară că există şi cată a există o eternă luptă între suflet şi corp, între spirit şi materie (EL. R.).

[2] veşnicie.

www.dacoromanica.ro

Acestea şi cele asemenea acestora în infinit sunt singurele dualităţi naturale, singure cum se văd la creaţie destinate prin amorul divin şi universal de a creà, a produce în infinit şi în nemărginit. Luptă nu e între ambii lor termeni, ci simpatie; unul e necesar celuilalt, unul e complinirea sau întregirea celuilalt; unul fără altul nu poate.

Blestemată de trei ori doctrina sau sistemele ce pun luptă între ambii termeni ai dualităţilor naturale şi adevărate; căci ceeace uneşte Dumnezeu, omul să nu desfacă.

Impii [1] şi inumane sunt doctrinele ce pun luptă între suflet şi corp, între progres şi conservaţie, între guvern şi popor, între activ şi pasiv cu un cuvânt. Datoria noastră este a stabilì echilibru între dânsele, recunoscând că sunt create dela început de a fi în eternă nuntă şi armonie.

Celelalte dualităţi, afară de cele naturale, dualităţile himerice, dualităţile monstruoase n'au provenit decât din călcarea legilor naturii, din ignoranţa omului şi pervertirea lui şi din dislocarea termenilor dela locul lor respectiv.

Dualiştii himerici sau imaginari nu sunt decât unitari; şi unitarii simpliştì n'au de bază a doctrinelor şi credinţelor lor decât nimicul.

Dualităţile monstruoase n'ajung decât la a distruge un termen pe altul şi prin urmare absorbind, nimicind un termen pe altul, a ajunge iar la unitate, la absolutism.

Dualităţile naturale singure numai sunt creatoare şi progresive.

Acestea, spre a se cunoaşte, se compun :

Din doi termeni pozitivi amândoi;

Din doi termeni corelativi, paraleli, simpatici şi armonici amândoi;

Infine dintr'un termen activ şi altul pasiv.

Atât în această scriere, cât şi în oricare alta, datoria noastră va fi de a recunoaşte ca bază şi început a oricărei creaţiuni numai dualităţile naturale :

De a predicà învoirea şi pacea între termenii lor, astfel după cum sunt predestinaţi dela creaţie;

De a stabilì echilibrul între dânşii, oricând alte doctrine fatale şi inumane se vor încercà a-l rupe.

Datoria noastră va fi încă de a combate orice dualitate monstruoasă :

[1] nepioase.

www.dacoromanica.ro

Nu suferim maritagiul între doi bărbaţi, nici pe cel între două femei.

Nu suferim doi domni într un stat.

Nu suferim doi vorbitori deodata.

Când vorbeşte altul, suntem datori de a-l ascultà, adică de a fi pasivi. Nu ne place a vorbì şi noi deodată cu dânsul.

Când vorbim noi, nu ne place a vorbì şi alţii totdeodată cu noi;

Din doi sau mai mulţi pretendenţi alegem pe unul şi vai de noi când alegem tot ce e mai rău.

Din doi sau mai mulţi pretendenţi ce ar dorì să ne ia ţara şi moşiile şi drepturile, nouă unora nu ne place nici unul.

Sau când spre exemplu vedem pe tărâmul nostru stând faţă în faţă Muscali cu Turci, sau Nemţi cu Turci, sau Muscali cu Nemţi, noi zicem că acest fel de întâmpine se numesc dualităţi monstruoase; şi daca auzim şi însuşi tobe şi surle, tot nu zicem că e nuntă; sau de va fi vreo nuntă, aceea în adevăr e nunta dracului.

Ne place a despărţì doi adversari, a-i depărtà sau mai bine a-i împăcà.

Judecăţile, certele şi încăerărilè nu ne plac, pentrucă sunt dualităţi monstruoase.

Ne place şi dorim din suflet, daca din disgraţie începe o luptă sau un resbel, a se stabilì pacea, şi pacea vieţii, iar nu a mormintelor, pacea dreptăţii, ce singură este durabilă. Păci de acelea ce ne smulg la Basarabii şi la Bucovine nu sunt nicidecum pe gustul nostru; şi credem că avem mulţi Români ce ne seamănă la gust.

Când luptele se încep, deoparte cu scop de a răpì sau luà, şi de altă parte de a se apărà, noi nici cu vorba nu putem luà partea răpitorului.

Când, din disgraţie, după luptă unul este învingător şi altul învins, simpatia noastră este pentru cel din urmă. Unii aleargă la cel învingător. Fie-le de bine.

Între împilator şi împilat, împilatul este fratele nostru.

Între tâlhar şi deprădat rugăm din inimă şi din suflet pe fiecare să nu se ia după moda dela Galaţi, spre a se înrolà în banda tâlharilor.

Între carnefice [1] şi victimă, oricât de culpabilă sau criminală ar fi victima, pe carnefice îl urîm sau îl plângem şi mai mult; căci una se spala de păcat, şi altul se umple de sânge.

[1] calau.

www.dacoromanica.ro

Între lupi şi între oi, noi dorim a apărà oile;

Şi rugăm pe fiecare a nu se face lup, a nu se face nici oaie; pentrucă lupul nu o mai iartă până ce nu o va mâncà de tot.

Dumnezeule, ce de mai dualităţi monstruoase! Şi de am sta a le înşirà în toată vieaţa, tot n'am mai ajunge la un capăt, atât s'a înavuţit lumea în rele. Şi răul stă în ruperea echilibrului antitezelor, şi din unirile monstruoase unde se unesc sau doi activi sau doi pasivi la un loc.

Tot enumărând la dualităţi monstruoase, uitasem că am fost promis a vorbì şi de trinităţi.

„NEA 'NTR'O PARTE". Întrebaţi pe oricare matematic dacă poate trage o linie numai cu un singur punct; cercaţi şi singuri şi veţi vedeà că nu se poate; cu un punct singur stă cinevà locului cu mâinile în sân.

De va aveà însă cinevà un al doilea punct înainte, se mişcă sau trage linie înainte; de va aveà punctul al doilea înapoi, se mişcă iară sau trage linie înapoi.

Cu două puncturi dar omul sau înainteaza sau înapoiază.

Cu o linie însă cinevà nu poate măsurà decât numai lungimea încotro va apucà; cu o singură linie n'are cinevà de ajuns, nu poate măsurà spaţiul; cu o linie e cinevà numai într'o parte. Românul a ştiut ce a zis, când nu i-a plăcut să fie cinevà într'o parte.

Într'o parte numai, nu poţi să-ţi măsori nici via, nici moşia, nici magazia cu bucate, ba nici baniţa cu mălaiu.

Într'o parte numai, riscă cinevà pe lângă altele de a-şi pierde echilibrul şi de a cădeà cum să-şi spargă capul sau să-şi rupă piciorul, sau, doamne fereşte, să dea poate şi de râpă, să-şi piardă vieaţa.

Într'o parte numai nu e niciodată bine; şi ştiam şi eu ce zic când ziceam că nu e bine s'apucăm numai aşà cărăui, numai într'o parte: numai spre nord, sau numai spre sud, sau numai spre orient, sau numai spre occident.

Într'o parte e totdeauna numai într'o parte, fie Vodă, fie Vlădică, fie boier, fie neguţător, fie popă, fie sătean. Cât văd pe cinevà într'o parte, să ierte, că cu toată afecţia şi cu tot respectul, nu pot să-i zic decât «Nea 'ntr'o parte». O spuiu curat mai dinainte, ca să nu fie vorbă mâine poimâine.

Mai erà odată un învăţ, nu ştiu de unde îl înăvăţaseră unii alţii. Nu mai vedeai sau, mai bine, nu vedeai nicidecum pe câte un consul că se duceà şi spuneà câte o vorbă la ure-

www.dacoromanica.ro

chia lui Vodă. O vorbă numai îi spuneà creştinul; însă ia spuneţi-mi şi d-voastră, aceà vorbă nu erà numai într'o parte?

Nu, jupâne, nu, domnule, nu excelenţă, nu excelentisime, mie vorbele numai într'o parte, la ureche, nu-mi plac; dacă ai să spui cevà, dă o notă cum să ajungă la toate urechile.

Dela aurită să-ţi fie gura până la mine şi dela mine până la aurită să-ţi fie gura e numai o linie; şi o linie va să zică numai într'o parte, într'o direcţie.

Dela dumneatà însă la urechia mea şi la urechia altuia, iacă-mi-ţi un unghiu, şi dacă se publică şi ajunge la urechile tuturor, iacă că se umple ţara şi toată Europa de unghiuri, de triunghiuri, şi vorba se întinde peste tot. Prin triunghiuri numai se măsoară spaţiul, şi ştim multe, şi multele ne ştiu pe noi.

Voiu să zic adică că dacă se publică nota excelenţei dumitale, ca toate vorbele, tiparul, bine vezi dumneatà, se face ca un centru, ba ce zic, ca un soare, de unde ies nenumărate raze.

Eu mai ştiam ce zic cu proclamaţia aceea dela 48, când ziceam că numai cu protecţia Rusiei e numai într'o parte, numai o linie dreaptă d'aici până la Petersburg; şi d'aceea apelam la Europa întreagă şi ceream garanţia Puterilor Europei.

Pentrucă dela noi până la Petersburg face o linie; dela noi până la Paris alta, şi dela Paris până la Petersburg alta, şi iacă-mi-te un triunghiu bunicel de mare.

Apoi dela Viena până la Paris o linie, dela Viena până la Petersburg alta; şi dela Petersburg până la Paris alta; şi triunghiul se formează iar întreg.

Apoi dela noi până la Stambul o linie, dela noi până la Paris alta (dacă vreţi, puteţi trage linii şi la Viena, şi la Petersburg, şi la Berlin, şi la Turin şi oriunde vă va plăceà) şi apoi dela acestea până la Stambul alte linii, şi ies o mulţime de triunghiuri, cum să măsurăm toată Europa.

Apoi pe unde măsori, p'acolo fireşte te şi duci; sau în materie, cu corpul în carne şi în oase, sau cu mintea (pentrucă se trag linii şi cu mintea, şi mai vârtos prin scrisori şi depeşi, ce în drumul lor tot prin linii şerpuesc; şi cari dela un timp încoà şerpuesc, uite, ca fulgerul prin telegraful electric) şi afli, cunoşti lumea, şi lumea te află, te cunoaşte, şi nu rămâi numai într'o parte.

Am auzit şi am tot auzit de vreo zece ani că nu sunt bun

www.dacoromanica.ro

de politică. De voiu fi crezut şi eu vreo dată că pot să fac la politică, încai ca toţi băieţii, după zeci de ani au căutat în fine a mă convinge odată că nu sunt bun nici de politică, nici de memorandum.

TRINITARII. Prin urmare o spuiu curat la toţi că m'am lăsat de politică, acum nu fac decât la trigonometrie şi umblu şi eu din triunghiu în triunghiu.

Mâine voiu face la literatură, ca să nu mă mai amestic în politică. Toată Rusia ştie că tot la ablative am făcut dela 1830 până la ăl 48.

Poimâine, în istorie, luând popoarele şi naţiunile d'arândul, voiu face tot la istorie.

Când nu voiu mai avea ce face, mă voiu încercà să înfrăţesc condiţiunile naţiunii române[1] şi să las politica a se tratà cu folos prin cluburi şi prin piaţa Sorbonei dela Paris, prin piaţa teatrului din Bucureşti şi însuşi prin cafee, şi mai vârtos prin frumoasa pană a d-lui St. Marc Girardin[2] pentrucă are patentă ca aceea ce o vom spune altă dată.

Intr'un cuvânt, unde voiu vedeà pe Nea 'ntr'o parte îi voiu zice, cum îi zice tot Românul, tot Nea 'ntr'o parte, fără să m'amestec în politică; ca să nu fim dară numai într'o parte, să continuăm cu triunghiurile înainte.

Precum se poate trage o linie dela Bucureşti la Paris şi alta dela Bucureşti la Viena, şi alta iar dela Paris la Viena, şi întâlnindu-se liniile, voiu să zic, la Viena se formează un triunghiu de minune;

Asemenea dela pământ se poate trage o linie în soare şi alta în lună, şi apoi alta dela lună în soare, şi triunghiul e făcut de când lumea;

Asemenea din soare şi din lună şi din altă stea există alt triunghiu.

Asemenea din soare, în alt soare şi în alt soare există alt triunghiu.

Dar ce? ne vor zice o mulţime de cuvioşi, dar ce? trei sori sunt? — Ba nu, părinţele, sunt milioane şi milioane de sori, că Dumnezeu e cu milioane şi bilioane de ori mai mare decât ceeace ştii şi crezi. Adevăruri ca acestea şi-au luat

[1] Voiu lăsà gloria altora de a vorbì de clase, ce n'am avut niciodată, sau de a creà clase, spre a creà desbinarea în timpul de uniune (EL. R.).

[2] Ziarist francez care la începutul secolului al XIX-lea a trecut pe la noi şi apoi şi-a publicat impresiile de călătorie.

www.dacoromanica.ro

acum dreptul de cetate. Galileii în ziua de astăzi nu mai sunt condamnaţi la foc pentru asemenea adevăruri, şi prin urmare trecem înainte.

Aşà din triunghiu în triunghiu în nemărginit se formează triunghiul triunghiurilor, ce este Cercul Universal sau O mega adică O cel mare.

Dar ce? Triunghiul cerc este? ne vor întrebà cu mirare atâţia şi atâţia autori acreditaţi şi faimoşi. Acestora nu le vom raspunde, ci vom face rugi spre a se luminà şi iar trecem înainte până la cercul cel mare, până la O mega.

Apoi descindând iară dela cercul cel mare, până la cercul sau punctul sau atomul cel mai mic, fiecare matematic se convinge că acel atom, aceà unitate, fiind un cerc, este iar un triunghiu, în marea mirare a marilor şi faimoşilor autori; şi că prin urmare toată unitatea veră [1] şi pozitivă este o trinitate.

Precum dară tot spaţiul e un cerc sau un triunghiu compus de nenumărate triunghiuri sau trinităţi formate din linii, asemenea universul este plin de dualităţi naturale, cari dând fiecare un rezultat, formează atâtea trinităţi.

Din maritagiul spiritului universal cu materia universală a ieşit creaţia sau universul.

Din maritagiul sufletului cu corpul rezultă omul.

Din mire şi mireasă sau din tata şi mamă rezultă familia.

Şi aşà mai încolo cată să avem trinităţi, ca să avem creaţie sau progres:

Lucrători Material	Edificiu	Ştiinţe Măestrie	Bele-Arte
Guvern Popor	Societate	Nutriment Stomac	Creştere materiala
Maestru Discipoli	Şcoala sau doctrină, ştiinţa sau arta	Idee Memorie	Creştere spirituală,
Progres Conservaţie	Perfectibilitate	Forma Substanţa	Corp
Drept Datorie	Veră [2] libertate	Om spiritual Om material	Om moral, etc. etc.
Dogma Cult	Religie		

In fiecare trinitate se văd două principii sau cauze: unul activ, şi altul pasiv; şi un rezultat, un product din aceste două cauze.

[1], [2] adevărata.

www.dacoromanica.ro

Însă toată cauza îşi are alte cauze. Cum zice şi Românul, tot tata îşi are tată, şi tot naşul îşi are naş, până ajungem cu mintea la cauza cauzelor, la tatăl taţilor.

Aşa mirele şi mireasa, ce produc familia, îşi au părinţii mai sus de dânşii.

Lucrătorii şi materialul, ce produc edificiul, îşi au arhitectul sau domnul edificiului, mai presus de dânşii.

Dreptul şi datoria, ce produc libertatea, au legea sau legiutorul mai presus de dânsele.

Aşă plecând dela cele cunoscute:

Parinţi

Mire Mireasa

Familie

Arhitect

Lucrat ori Material

Edificiu.

Şi mai încolo

Patrat { Triunghiu superior / Triunghiu inferior } Patrat

Omni-eternitate { Timpul / Spaţiul } Omni-eternitate.

Şi cu un cuvânt:

Fiinţă { Activul / Pasivul } Rezultatul

ajungem la necunoscutul N şi putem zice

N

Spirit universal Materie universala

Creaţie.

www.dacoromanica.ro

Din acestea se vede o trinitate superioară sau activă şi alta inferioară sau pasivă. Aceste două trinităţi sau triunghiuri, ce formează un pătrat, cată să producă asemenea un rezultat, care este cercul, căci îndată ce două triunghiuri drepte şi egale formează un pătrat, puncturile culminante având un centru, cercul dejà este şi închipuit.

Prin urmare dacă pe triunghiul superior îl vom numi lumea spirituală, precum pe cel inferior avem tot dreptul de a-l numi lumea materială, cercul ce se formează ca un rezultat este lumea morală, rotunjită, armonizată şi care cuprinde în sine şi pe cea spirituală, şi pe cea materială.

Despre aceasta vorbim foarte întins şi prin ecuaţiuni în primul volum de istorie universală.

Acì încheiem prin observaţiunile următoare:

Suma a două laturi a unui triunghiu, de nu va fi mai mare, încai cu un punct, decât baza sau cea d'a treia latură, triunghiul nu se poate formà.

Rezultatul prin urmare din doi termeni ai calităţilor naturali de nu va fi mai mare decât linia ce se formează între activ şi pasiv, trinitate nu există, progres nu este.

Dacă tot mirele şi mireasa vor produce numai doi fii, progres material în umanitate nu este. In etern după doi părinţi ar rămâneà numai doi fii: populaţia ar rămâneà staţionară.

Dacă mirele şi mireasa fii nu produc, familia nu este, umanitatea este în faliment, în stingere.

Edificiul cată să aibă o mai mare valoare decât a materialului în parte şi a travaliului în alta; de va preţuì edificiul cât amândouă, progres nu este; de va preţuì mai puţin, este faliment.

Societatea întreagă cată a preţuì mai mult decât poporul în parte şi guvernul în alta, ca să fie progres.

Arta, ştiinţa, doctrina, ca să înainteze, cată să cuprinză şi pe maestru şi pe elevi, cari ieşind dintr'însa, de nu vor întrece pe maestru, progres nu este.

Un om viu, de nu va aveà o mai mare valoare decât corpul lui izolat şi decât sufletul lui izolat, este un om decăzut, un om falit moralmente.

Omul moral cată să aibă o mai mare valoare decât omul material în parte şi decât omul spiritual în alta.

Cu un cuvânt, rezultatul cată să aibă mai mare valoare decât activul şi pasivul împreună.

Ca să fie creştere, cată să avem triunghiu; ca să fie progres adevărat, cată să avem triunghiu.

www.dacoromanica.ro

Nu e progres, de nu avem activul şi pasivul. Nu e perfectibilitate, de nu vom aveà asemenea de scumpe şi adorate şi progresul şi conversaţia.

Fecunditatea a fost binecuvântată şi în legea lui Moise şi în a lui Christ. Nunta a fost binecuvântată. Mântuitorul, de s'a zis mire, şi-a închipuit mistica mireasă.

Sterpitatea a fost întotd'auna blestemată.

Blestemate dar doctrinele ce binecuvântează sterpitatea.

Blestemate doctrinele ce combat sau dispreţă materia, conservaţia şi tot ce este pasiv; fără corp, sufletul nu se manifestă, nu devine om; fără materie, artistul nu-şi poate manifestà idealul.

Blestemate iar de trei ori doctrinele ce combat şi deneagă spiritul, progresul şi tot ce este activ.

TIMP ŞI LOC, SPIRIT ŞI MATERIE. Mai observăm încă că precum materia este locuitorul locului sau al spaţiului, asemenea spiritul este locuitorul timpului; pentrucă nimic nu este vid [1] în natură.

Că timpul trece peste loc şi nu se mai întoarnă; ora trecută, ziua de ieri nu mai vine înapoi; şi că prin urmare spiritul trece şi străbate dimpreună cu timpul, străbătând spaţiul şi mişcând materia, dându-i atâtea şi atâtea forme în infinit şi în nemărginit.

Că în loc, fiecare suntem cu materia, cu corpul, şi în timp suntem cu spiritul, cu mintea; nimeni în ziua de ieri sau de mâine şi în locul cutare, unde am fost, sau unde vom fi, nu mai e cu corpul, ci cu mintea sa.

Că prin urmare alta este timpul şi alta este locul, şi iar prin urmare alta este spiritul şi alta este materia: spiritul, după cum zic spiritualiştii, nu e de o natură cu materia, nu e materia ajunsă în cea mai fină stare de fluiditate, căci:

Fulgerul, ce cade azi în Bucureşti, nu cade şi mâine tot acela, nu cade şi în Paris. Fulgerul, scânteia electrică, are a face cu locul. Mintea este şi azi şi mâine aceeaş şi străbate în toate locurile pe unde ştie şi pe unde îşi imagină; mintea are a face cu timpul şi cu locul.

Mai observăm că dacă spre exemplu dela un punct până la altul facem, străbătând locul, zece minute sau ore şi ne înturnăm înapoi, încât pentru loc, retrogradăm, iar încât

[1] gol.

www.dacoromanica.ro

pentru timp am înaintat, căci s'au facut douăzeci de minute sau ore.

Tot înaintam şi tot înaintăm cu timpul şi niciodată nu mai putem venì înapoi.

N'aveţi ce face timpului, o potenţi şi despoţi ai lumii!

N'aveţi ce face progresului, o conservatorilor exclusivi: căci pasă cu timpul, şi tot înainte, şi tot înainte pasa, şi ne duce pe toţi împreună.

Din acestea urmează că:

Spiritul este activ şi materia pasivă; spiritul este mirele universal şi materia este mireasa universală.

Spiritul are mişcarea, şi prin urmare puterea, şi prin urmare libertatea, şi prin urmare inteligenţa, şi prin urmare progresul.

Materia are inerţia (nemişcarea sau starea în loc), şi inerţia este asemenea o putere, şi în loc de libertate sau voie liberă, materia are scrisul sau factul sau fatalitatea sau predestinarea, şi prin urmare corelativ progresului materia are conservaţia.

Progresul dar este activul, conservaţia pasivul, progresul este mirele, conservaţia este mireasa.

Spiritul fară materie nu poate, nu e întreg, materia fără spirit asemenea. Progresul fără conservaţie nu poate, pentrucă singur e netot ca toţi Sarsailii, pentrucă singur e o totală risipă sau distrucţie. Conservaţia iar fară progres e o eternă inerţie, e o eternă sterpitate; conservaţia singură iar e netoata ca toţi conservatorii exclusivi.

Spiritul este fecundator, materia e fecundată; progresul e fecundator, conservaţia este fecundată.

Din acestea iar se vede şi se recunoaşte că activul este egal pasivului, însă activul e superior pasivului.

Că tot ce este egal, spre a fi dreptate, cată a sta în echilibru; cât se rupe echilibrul, nu mai e dreptate şi prin urmare e rău.

Aşà fiindcă activul are mişcarea şi puterea şi libertatea, şi fiindcă pasivul are aşteptarea şi conservarea, spre a nu rupe activul însuşi echilibrul, pasivului i se dă dreptul şi activului datoria.

Debilului, în adevărata sau naturala morală, i se dă dreptul şi potentului datoria.

Pruncii, venind în lume debili sau pasivi, vin cu dreptul lor la sânul mamei şi în casa paternă; şi părinţii, fiind activi şi potenţi, nu simt decât datorii.

Copiii, făcându-se mari şi întărindu-se, iar părinţii, cu bă-

www.dacoromanica.ro

trăneţele devenind pasivi şi debili, copiii au atunci datorii şi părinţi drepturi.

Femeia, fiind pasivă, cată să aibă mai mult drepturi, şi bărbatul, fiind activ, cată să aibă mai mult datorii: femeia fără drepturi e sclavă, şi bărbatul fără datorii este tiran.

Poporul, fiind pasiv, catá să aibă mai mult drepturi, guvernul, fiind activ, cată să aibă mai mult datorii; poporul fără drepturi este sclav, guvernul fără datorii este despot.

Tot ce este activ, de i se va fi dat de sus dreptul ce este iar activ, ar fi devenit de două ori activ; şi tot ce este pasiv, de ar fi fost condamnat la pasivitatea datoriei, ar fi devenit de două ori pasiv. Dumnezeu creatorul nu e capabil de asemenea injustiţie.

Dumnezeu, activul activilor, Dumnezeu, fiind atotpotent, ar fi fost despotul despoţilor, de n'ar fi fost şi atotbunul: prin nemărginita sa bunătate şi-a echilibrat nemărginita sa atotputinţă.

In fine închiem: că doctrinele unitare, dacă sunt filozofice, sunt absurde; căci unitate simplă nu există; — dacă sunt religioase, propagă eroarea în loc de adevăr; — şi dacă sunt politice, primul lor autor a fost un monarh absolut, un despot, sau a cugetat spre a deveni despot.

Popoarele educate prin doctrine unitare nu numai că rămân staţionare, ci ajung la nulă, la nimic, pentrucă nimicul, unitatea simplă este principiul lor de credinţă.

Doctrinele dualiste, de sunt himerice, fiind în faptă unitare, aduc rezultatele tot ale unitarilor (pentrucă din aceleaşi cauze avem aceleaşi efecte, şi din cauze egale avem efecte egale); iar de sunt monstruoase, acestea făc omenirea, în loc de a înaintà sau de a sta locului, din contră a înapoià în starea ei primitivă; acestea au pervertit popoarale; şi omul pervertit e mai rău sau mai înapoi decât omul sălbatic.

Dualităţile himerice nu formează linie, pentrucă un punct numai au pozitiv. Dualităţile monstruoase, având două puncturi pozitive, formează linia, însă înapoi, pentrucă din doi luptători activi amândoi, cel învins se anulează, cel învingător devine de două, de mai multe ori, în absolut activ, şi prin urmare criminal în condica Naturii, pervertit. Despotul, vingătorul, carneficele [1] e mai înapoi decât omul primitiv, adică mai rău, şi învinsul, captivul, sclavul e mai jos decât vita, iar victima, ucisul se anulează, n'aşteaptă decât putrezirea.

[1] calaul.

www.dacoromanica.ro

Dualităţile naturale formează însă linia înainte; termenii lor, întâmpinându-se faţă în faţă într'un punct de contact, produc un efect natural şi *bun foarte,* cum zice Domnul, şi formând o trinitate, formează un triunghiu, şi progresul începe.

Dualiştii himerici şi dualiştii monstruoşi au devenit şi ei câte odată trinitari; însă trinităţile lor au fost asemenea, ori himerice, neavând nici un punct, ori monstruoase, având câte trei termeni activi; astfel se vede trinitatea Indienilor în Brama, Vihnu şi Siva (creatorul, conservatorul şi destructorul); astfel mai târziu la Greci Jupiter, Neptun şi Pluton.

Trinitatea iar a lui Pitagora nu fu decât după doctrinele indiene.

Politeiştii au progresat, însă ne trecând din triunghiu în triunghiu regulat, au căzut în ohlocraţie [1], în anarhie şi prin urmare în distrucţiuni.

Acestea sunt principalele doctrine; şi iarăşi o repetăm: noi nu inventăm nimic; noi spunem ceeace este şi ceeace a fost: istoria nu se inventă, istoria nu e o ficţiune, istoria adevărată narează câte vede sau câte ştie din documente, din câte au existat şi există.

Câte spunem noi, au existat şi există încă între popoare, au existat însă în haos, în confuzie; noi le punem la locul lor; şi tot ce este al nostru este numai metodul, este numai puterea, multă puţină, ce avem de a pune lucrurile în rând la locul, lor cum să le vază şi să le distingă şi să le cunoască cine are ochi de văzut şi urechi de auzit.

Acest articol este extractul primului volum al istoriei universale. Materia fiind ştiinţifică cere un stil didactic, după cum se tratează la locul său; voind însă a o face mai populară, pe cât se va puteà pe înţelesul mai multora, prèferirăm acì a scrie mai româneşte: Românul e din originea sa caustic.

Caustic va să zică un ce care arde de frige; şi de este Românul caustic, nu-l criticaţi, cititorilor, că prea l-au ars şi l-au fript şi pe el străinii, şi ai săi, şi însuşi aceia în cari şi-au pus toate speranţele. Disperaţia l-a făcut a-şi râde de toate. Cu focul şi dorul în inimă, şi cu lacrămile în ochi, este şi cu surâsul pe buze, dulce câte odată, amar de mai multe ori, şi caustic sau arzător, ca şi focul ce arde în inima lui.

In ziua de astăzi unde îi arde lui de matematice, ca să-i zică cineva, du-te de învaţă geometria, ca să mă poţi pricepe;

[1] atotputernicia mulţimii.

www.dacoromanica.ro

şi apoi noi nu suntem un Pitagora, ca să punem pe poarta noastră «Nimeni negeometrizat să nu intre» [1].

Când vrei să fii didactic, nici însuşi în şcoală nu poţi să fii cu Românul prea serios, şi mai vârtos când fiecare îşi are nevoile sale. Cu vorbe însă, cu nume ca Nea 'ntr'o parte îl ţii în loc din cale, şi te ascultă, şi-l faci să-i intre bine în cap că una este linia şi alta e triunghiul, şi-l introduci a pricepe natura şi speţiile diadelor şi echilibrul antitezelor.

Ţinem mult a recomandà cât se poate această justiţie sau dreptate între ambele principii ale diadelor sau dualităţilor, despre cari vorbim pe toată ziua şi despre cari se fac atâtea dispute şi certe dezastroase.

Spre a introduce pe cititor şi mai mult în această ştiinţă, mai înmulţim exemplele noastre, şi suntem nevoiţi de a ne reproduce în multe câte le-am mai publicat deja sau în româneşte sau în franţuzeşte.

Cu cât ne vom exercità a cunoaşte bine natura antitezelor, cu atâta vom posede mai mult cheia prin care mai facil vom puteà aflà multe din ale adevărului şi a ne luminà spre a deslegà cele mai dificile probleme, şi a împăcà toate interesele şi toate condiţiunile societăţii.

V. — Progresul şi conservaţia.

Progresul este una din proprietăţile spiritului, conservaţia este una din proprietăţile materiei.

Progresul am zis că este mirele şi conservaţia este mireasa. Luptă şi încăierare nu se poate între aceste două principii. Amorul divin este legătura între dânsele. Doctrinele ce le insuflă ura şi discordia, dacă nu sunt nebune, sunt din cele mai cu rea credinţă.

Iată ce am mai zis şi în alte ocaziuni:

«De n'ar fi materia, spiritul n'ar aveà unde à se manifestà;

De n'ar fi fost din ce să se formeze corpul, sufletul ar fi fost necunoscut asupra pământului;

De n'ar fi mireasa, bărbatul n'ar aveà cum să ia numele de mire, şi n'ar devenì niciodată tată.

Şi iar, de n'ar fi spiritul, materia în etern ar sta locului şi fără nici o formă, şi n'ar aveà nici cine a o cunoaşte.

De n'ar fi sufletul, corpul n'ar fi decât un cadavru ce aşteaptă putrezirea.

[1] In original şi in greceşte.

www.dacoromanica.ro

De n'ar fi bărbatul, femeia cum ar deveni mamă?

In universul întreg, progresul stă în maritagiul spiritului cu materia;

La indivizi, în maritagiul sufletului cu corpul;

In genul[1] uman, materialmente, în maritagiul mirelui cu mireasa.

Progresul e una din calităţile spiritului, ce posede puterea şi mişcarea.

Conservaţia e una din calităţile materiei, pe care se manifestă şi se repausă spiritul.

Progresul e o mişcare, conservaţia e un repaus.

Cine aleargă, de nu se mai repausă, nu mai poate alergà, şi cel ce şi-a luat un repaus cât se cuvine, îşi poate reluà drumul şi ajunge la scopul său.

Progresul, fiind o mişcare şi creştere, de n'ar fi întârzierea cuvenită, progresul exclusiv ar fi un fulger, o clipă dela creaţie până la împlinirea secolelor, exprimându-ne în stil biblic.

Conservaţia iar exclusivă, fiind o încetare, de n'ar mişca-o progresul, ar fi o inerţie eternă, ar fi mai rău decât starea în loc, căci ajunge la corupţie, la putrezire.

Precum dar spiritul se complineşte cu materia, sufletul cu corpul, mirele prin mireasă, cu un cuvânt activul prin pasiv,i asemenea dreptul se complineşte prin datorie şi progresul prin conservaţie.

Progresul e un drept, şi are datorii mai multe; conservaţia e o datorie, şi are drepturi mai multe.

Dreptul fără datorie e un despotism.

Datoria fără drept e o sclavie.

Progresul fără conservaţie e o clipă şi ajunge la nimic.

Conservaţia fără progres e o stagnaţie şi ajunge la putrezire, şi iar la nimic.

Cine conservă are, şi cine are, poate progresà mai repede.

Progresiştii exclusiv n'au cunoscut înţelesul adevăratului progres.

Conservatorii exclusivi n'au cunoscut înţelesul adevarate conservaţiuni.

Căci de l-ar fi cunoscut, un câmp ar formà, subt acelaş stindard s'ar pune.

Progresistul adevărat e tot deodată şi conservator.

Conservatorul adevărat e tot deodată şi progresist.

Conservatorul adevărat, este, vorbind creştineşte, cel ce

[1] In original *generele*.

www.dacoromanica.ro

având talentele evanghelice, conservându-le pâna la unul, a cautat să le înmulţească, şi cu dânsele înmulţite s'a aratat înaintea Domnului său.

Conservatorul rătăcit sau mincinos este cel ce având un talent se duce a-l îngropà; şi acolo unde crede că îl conservă, îl roade rugina.

Insă precum Domnul a judecat şi condamnat pe acesta, ar fi condamnat şi mai aspru pe cel ce având mai multe, în loc de a le înmulţi, le-ar fi risipit sau în desfătări, sau din lăcomie.

Progresul se mai aseamănă şi cu sămânţa semănătorului.

Cinevà să semene o chilă, o conservă în bună stare până la timpul semănatului, şi scopul conservării şi laborării sale nu e decât progresul.

După ce seamănă, nu se duce a secerà grâul când încă e verde sau abià încolţit, ci aşteaptă maturitatea lui şi atunci în loc de o chilă are zece.

Şi dacă vrea să aibă o sută: conservă cu aceeaş luare aminte pe cele zece.

Economul cel bun este şi conservator şi progresist, şi nu conservă decât ca să progreseze, şi nu progresează decât conservând.

Este întrebarea însă: ce se cuvine a conservà; ce, a cheltui; şi ce, a lepădà.

Pentru aceasta tot omului i-a dat Dumnezeu minte şi ştie ce se cuvine a conservà şi ce a lepădà; căci nimeni nu conservă ceeace e rău şi contagios.

De vei spune semănătorului: «conservă neghina şi leapădă grâul cel bun», s'ar uità mult la tine să vază de eşti cu minţile întregi sau de voeşti a-l luà în râs.

De i-ai zice iară: «să nu cumvà să conservi neghina, ci grâul cel mai bun; să nu pui grâul stricat alături cu cel bun» el ţi-ar raspunde:

— Ci lasă, jupâne, că ştim şi noi atâta lucru.

Prin urmare, în van ne-am mai pierde noi unii timpul cu filozofia echilibrului antitezelor; în van alţii, ce se numesc inteligenţa naţiunii, cufundaţi în politică şi diplomaţie, şi-ar pune toată elocuenţa spre a arătà fiecăruia Român ce se cuvine a conservà şi ce a lepadà;

Căci fiecare ştie, cunoaşte neghina din grâu; fiecare are deajuns minte dela Dumnezeu să distingă instituţiunile şi datinele străbune şi salutarii din câte ne-au adus Fanarioţii şi Muscalii şi Regulamentul într'un secol şi jumătate

www.dacoromanica.ro

Ca să venim iar la echilibrul antitezelor, arătăm: că mântuirea stă în adevăr, cum şi mulţumirea generală în dreptate; iar emblema adevăratei dreptăţi a fost în totdeauna balanţa; şi balanţa nu e decât echilibru.

Legile provedinţei despre dreptatea universală şi individuală se citesc în natură:

Pământul neîncetat are un hemisfer luminat şi altul întunecat ce se succed gradual şi fără salt:

Câte ore de lumină sau de ziuă sunt într'un an, atâtea şi de noapte; câte grade de căldură, atâtea şi de frig.

Generaţiunile nu se succed distincte prin linii de demarcaţie, când adică se termină una, să înceapă alta, când mor toţi părinţii deodată, atunci să se nască toţi fiii iar deodată; şi în aceeaş generaţie se văd şi prunci, şi adolescenţi, şi juni, şi bărbaţi, şi maturi, şi bătrâni.

Juneţea posedă mai exclusivamente tot ce e al puterii şi al mişcării: şi activitate, adică,. şi energie; bătrânii posed reflexia şi caută repausul. Unii avansează şi mişcă ideile noi produse de bătrâni şi aceştia conservă; iar din echilibrul proprietăţilor etăţilor iese adevăratul progres.

Precum fiii cu părinţii fac o singură familie, asemenea progresiştii cu conservatorii un singur câmp caută a face.

Desbinarea între fii şi părinţi e disoluţie, blestem; desbinarea între progresişti şi conservatori e luptă dezastroasă, resbel intestin, turburare, ce nu aduce decât scăpătarea familiilor, educaţia ştirbită a junimii; şi în loc de progres, la care aspiră cei dintâi, societatea nu se alege decât cu înapoiere; căci generaţia noua, lipsită de creşterea cuvenită, e mai înapoi decât cea veche.

Din asemenea lupte s'au pierdut Babilonia şi Egiptul, din asemenea lupte au înapoiat Ebreii, Grecii şi Romanii; din asemenea lupte Franţa ajunse în ceeace este [1].

Confuzia doctrinelor, haosul principiilor, orbirea minţilor, sărăcia sufletelor, lipsa inimilor, dominiul [2] şi jugul bancherilor, cultul viţelului de aur, proscripţia elitei cetăţenilor, turnul lui Babel, opt milioane de voturi în contra tuturor libertăţilor, tentaţia popoarelor credule, aluatul corupţiunii popoarelor primitive.

Astfel sunt rezultatele luptelor între progresiştii exclusivi şi între conservatorii exclusivi.

De n'ar fi fost conservatorii exclusivi, revoluţia cea mare

[1] în 1859; [2] stăpânirea.

www.dacoromanica.ro

dela [17]93 nu s'ar fi întâmplat şi foloasele păcii erau să fie cu mult mai mari.

De n'ar fi fost progresiştii exclusivi, despotismul nu şi-ar fi avut locul după revoluţie.

Conservatorul adevărat este progresistul adevărat.

Omul dela 20 până la 45 de ani, ce profesează şi practică nişte asemenea principii, se poate numi progresist şi nu e decât cel mai adevărat conservator.

Bărbatul dela 45 până la 80 de ani, ce a practicat şi practică nişte aşemenea principii, se poate numi conservator şi e cel mai adevărat progresist.

Doctrinele noastre vor să anunţe pacea între elemente, echilibrul antitezelor, vieaţa şi durata popoarelor viguroase, renoirea celor decăzuţi, sporirea averilor celor opulenţi [1], înavuţirea celor scăpătaţi, prosperitatea, cu un cuvânt, publică şi particulară, fericirea fiecăruia în fericirea publică.

VI. — Englezii şi Francezii sau dreptul şi datoria, libertatea şi egalitatea.

24 Martie 1856 [2].

Bunul meu amic, Spre răspuns la observaţiunile d-tale, asupra Franţei şi Engliterei, am zis câte una alta în scrisoarea mea precedentă.

Cunoşti doctrinele mele despre trinitate, despre rezultatul uniunii sau nunţii între ambele principii corelative, paralele şi simpatice, despre activ, voiu să zic, pasiv şi rezultat.

N'am a mă întinde mai mult asupra acestui sujet, despre care aiurea am vorbit de ajuns, ci ca să mă explic mai clar în câte ţi-am vorbit în scrisoarea mea precedentă, nu pot decât a mă resui [3], cu istoria în mână, la originea naţiunilor franceză şi engleză.

Republicile antice se formară toate în starea barbară sau nomadă a popoarelor, ce erau vechime de starea sălbatică.

Nimic din nou n'am a zice acum la început; n'am decât a repetà (însă tot după al meu metod) cele câte s'au mai zis de alţii de atâtea ori şi foarte de mult.

[1] bogaţi.

[2] Această epistolă s'a scris cu data ei în limba franceză, şi corespondentul a şi publicat-o de atunci în Londra; acì unde îi este şi locul nu facem decât a o traduce, şi adausele le facem în note (EL. R.).

[3] a mă sui mereu.

www.dacoromanica.ro

Omul sălbatic, ca şi toate animalele, apărù asupra pământului cu dreptul său; datoria, fiind în stare latentă, erà necunoscută sălbaticului.

Insă, ce este dreptul în înţelesul primordial şi curat al vorbei?

Este o emanaţie din legea naturală, este o prerogativă sau un privilegiu, ca să mă exprim astfel, ce toate fiinţele pământeşti au unele asupra altora în succesia lor, o prerogativă a fiinţelor ce vin în urmă asupra celor mai vechi decât dânselе.

Posterioarele au un drept asupra anterioarelor; spre exemplu: Iarba sau plantele în genere, fiind create în urma pământului, au un drept asupra acestuia: răsar, se nutresc, se desvoltă, înfloresc, se adoarnă [1] în frumuseţea lor din sânul pământului. Iată primele nimfe! Ele au dreptul sau privilegiul, şi pământul are datoria.

Animalele erbivore (păscătoare), venind în urma plantelor, au dreptul şi asupra acestora, şi asupra pământului: din plante se nutresc, în selbe [2] locuesc, asupra pământului se preumblă. Ele fură primii domni ai câmpilor, selbelor [3] şi munţilor.

Animalele carnivore (mâncătoare de carne), venind şi mai în urmă, avură un drept asupra selbelor [4] şi asupra animalelor ce se nutresc cu iarbă. Carnivorele fură primii tâlhari.

Omul care în ultima din operele creaţiunii are un drept asupra pământului, asupra mineralelor, vegetalelor şi tuturor animalelor. Acesta fu primul rege.

Incepând acum dela primul om, fiii au drepturi asupra părinţilor: copilul se nutreşte din sângele şi laptele mamei sale, dispune de veghierile ei, se bucură de fructul travaliului [5] tatălui său.

Fără ştirea lui, copilul posede doi sinceri şi călduroşi apărători, moşteneşte averea lor, încă dela naşterea sa vine în lume cu doi servitori fideli şi devotaţi, fără preget d'a se expune şi d'a se sacrifică pentru dânsul.

Asemenea generaţia ce urmează moşteneşte neapărat pe generaţia precedentă; toate bunurile materiale, toate ideile, toate invenţiunile generaţiunilor precedente, sunt din drept ale generaţiunii noastre de astăzi.

---

[1] împodobesc.
[2], [3], [4] păduri.
[5] muncii.

www.dacoromanica.ro

Generaţia următoare va moştenì asemenea pe a noastră, şi aşà mai în departe.

Insă se cuvine a luà aminte că fiinţa sau specia sau generaţia ce vine în lume cu dreptul său către anterioara sa, are asemenea neapărat o datorie către posterioara sa.

Apa are un drept asupra gazurilor sau aerului, are însă datorie către pământ.

Pământul are un drept asupra apei, datorie însă către vegetale şi animale.

Plantele sau vegetalele au drept asupra pământului şi apelor; datorie însă către animale.

Omul are drept asupra pământului şi asupra celor trei regnuri; datorii însă către copiii săi, adică către generaţia viitoare.

Generaţia de astăzi are drepturi asupra generaţiunilor precedente; datorii însă către generaţiunile viitoare.

Şi cu cât datoria e mai naturală, cu atâta este mai facilă, mai uşoară, mai dulce şi mai salutarie; căci plăcerea materială de a luà nu se poate compară cu plăcerea spirituală şi morală de a da.

Iată principiul sau originea adevăratei morale: părţii active i se impune pasivitatea datoriei, şi partea pasivă e dotată cu activitatea dreptului.

Dumnezeu este principiul principiilor, dreptul drepturilor. şi în marea sa dreptate şi-a impus singur datoria datoriilor: dela Dânsul se nutresc toate, şi într'însul viază toate.

DREPT ŞI DATORIE. Primele societăţi ieşiră din starea sălbatică. Oamenii dintâi n'aduseră în primele societăţi din datorie decât germinele acesteia, un fel de instinct egal, pot zice, cu al celorlalte animale, ce simt datoria de a-şi nutri şi a-şi apără puii; şi instinctul dreptului însă se află într'înşii desvoltat în toată puterea lui primitivă, brutală. Pe orice puneà ochii, li se păreà că au şi dreptul de a şi-l însuşì.

Dreptul fără datorie este mai sinonim cu egoismul sau cu libertatea exclusivă, şi libertatea exclusivă e una cu tirania. Tiranii ţin la libertate numai pe persoana lor.

Datoria iar fără drept este sinonimă cu abnegaţia exclusivă care este una au servitutea neîncetată.

Tot omul, considerat ca un centru, n'are alt punct de plecare decât pe sineşi, pe ego[1], de unde derivă vorba egoism.

[1] eu.

www.dacoromanica.ro

Şi egoismul, ca primul sentiment de conservare al omului, ca prima sa cură[1] de a prevede pentru sine şi pentru ai săi, fu prin urmare primul bold ce-l împinse spre a formă primele societăţi;

Căci instinctul de a-şi apără şi asigură vieaţa, de a-şi propagà specia, împinse pe om, ce se află în voia întâmplării şi în puterea celui mai tare, a se însoţi cu alt om şi a formà primele însoţiri sau bande, din cari ieşiră primele familii, primele seminţii, ce fură elementele primelor societăţi.

Cu cât societăţile deveniră mai numeroase, cu atâta germinele datoriei se desvoltà, şi cu atâta dreptul exclusiv cătà mai curând sau mai târziu a fi reprobat şi condamnat însuşi.

Inteligenţele de prima ordine, primii raţionatori sau filozofi şi moralişti, nu putură fi partizani sau apostoli ai dreptului sau ai egoismului, din contra din toate puterile îl combătură, opuindu-i datoria ca principiu moralizator sau îmblânzitor.

După o lungà şi necontenità luptă, după apariţia ameţiţilor sau falşilor dualişti, ce recunoscură spiritul binelui şi spiritul răului[2], datoria fu recunoscută în fine ca o emanaţie din spiritul binelui; şi dreptul fu reprobat ca un fruct al spiritului răului! şi astfel puseră în gueră[3] datoria asupra dreptului, şi abnegaţia asupra egoismului; precum au fost pus în luptă cele după dânşii două principii primordiale; Ormuz şi Ariman, Osiris şi Tifon, şi după solomonism[4] Dumnezeu şi Satan.

Când se luptă cinevà în contra naturii, se luptă însuşi în contra legilor creatorului, şi totdeauna s'a văzut că tot natura învinge.

Egoismul combătut, ca să zic aşà, de moarte de către toate doctrinele antichităţii, se revoltă fireşte cu o mare violenţă, şi deveni prinurmare mai feroce şi decât al fiarei: se formară dar două câmpuri: unul al dreptului sau al egoismului, şi altul al datoriei sau al abnegaţiunii.

Primul, fireşte, mai viguros şi mai violent, fu totdeauna vingător, cel d'aldoilea, blând şi neofensiv, fu totdeauna învins.

---

[1] grijă.

[2] Proprietăţile spiritului sunt: puterea, mişcarea, progresul, inteligenţa şi bunătatea. Răul e lipsa binelui, e o nefiinţă, un termen negativ, spiritul e un termen pozitiv, o fiinţă. Spiritul rău prin urmare nu poate existà. Spiritul, îndată ce ar fi rău, îndată încetează de a mai fi spirit. A zice spirit rău, este ca şi când am zice viu mort (EL. R.).

[3] luptă.

[4] doctrina lui Solomon.

www.dacoromanica.ro

Societăţile prinurmare ajunseră a fi compuse de o minoritate de privilegiaţi, ce aveau a se bucură de drepturi şi de o mare majoritate, ce n'aveà a cunoaşte decât datoria. Erà dar în interesul vingătorilor sau al privilegiaţilor de a zice în gura mare că datoria e sfântă, ca să auză multitudinile[1] şi să se supue ei.

(Pe cine auzi că predică numai datorie, să ştii că sau este vreun privilegiat cu drepturi, sau că aspiră la drepturi exclusive).

„DREPTUL" ŞI „DATORIA" IN VECHIME.

In anticele republice, morala sta în datorie, religia în datorie, politica în datorie.

Şi fiindcă aceste republice sau democraţie ieşiră din revoluţiuni în contra absolutismului, fosta ordine a celor dejà stabilite în statele teocratice şi monarhice a cătat să se răstoarne. De unde până acì dreptul erà o prerogativă a unui singur individ, a monarhului şi a unei minorităţi, devenì priveligiul societăţii întregi, şi datoria fu de acì înainte impusă ndividului.

Sclavul unui singur despot sau al unei caste devenì sclavul cetăţii, al poporului, al naţiunii întregi. Dreptul de acì înainte nu mai fu decât al omului colectiv, şi datoria a omului individual.

Şi fiindcă omul colectiv există numai în imaginaţie, omul real, omul individual a cătat din nou să-şi plece capul la jugul datoriei, a cătat a recunoaşte şi a servì mii şi milioane de tirani în loc de unul.

Fu decorat modul acesta de guvern cu numele de democraţie sau suveranitate a poporului.

Astfel fură republicile din Grecia antică.

Acolo un Aristide cătà a suferì, fără să murmure d'a fi condamnat la ostracism (exil), pentru singura crimă că a fost just.

Socrate a cătat a bea cicuta[2] pentru crima de lesviciu (de înaltă trădare în contra viţiului), pentru crima de a da exemplul de virtute practică.

Astfel fu mai în urmă republica Romei, unde capacităţile, virtuţile eminente cătà să fie exilate ca nişte periculoase egalităţii generale ale cetăţenilor. Orice cap răsărià cu inteligenţa

---

[1] mulţimile.
[2] otravă.

www.dacoromanica.ro

sau alte calităţi mai presus de ale celorlalţi cetăţeni, cătă să fie nivelat de securea carneficelui [1].

Astfel ajunse în fine şi statul Iudeei: îşi făceau invidioşii şi interesaţii un drept, în numele religiunii şi moralei, publice de a persecută până la moarte pe toţi profeţii, pentru singura crimă că erau cei mai luminaţi, cei mai juşti, cei mai virtoşi membri ai unei societăţi pervertite şi corupte.

Pe când Israel erà în starea normală, pe când Palestina n'ajunsese încă Iudee, adică apanagiul familiei sau al dinastiei lui Iuda, profeţii erau chemaţi la rangul de primul sacerdote şi însuşi la tron ca David şi Solomon; de acî înainte fură neîncetat persecutaţi.

După tipul republicelor acestora, sau, mai bine, plecând spontaneu doctrinele dela acelaş principiu, de a combate dreptul ca emanaţie a egoismului şi de a moralizà pe om prin datorie şi abnegaţie, se formară asemenea şi republicele vechei Galii.

O abnegaţie absolută de sine, sacrificiul bunurilor particulare la binele public, holacaustul sineşului pe altarul datorieî, constituà, după doctrina druidicà, pe adevăratul cetăţean.

Acest abuz cu datoria, după cum arătarăm, făcù a cădeà umanitatea antică sub jugul despotismului, sau al unuia, sau al poporului întreg.

Aceasta fu, în societăţile lumii antice, forma guvernelor, sub cari oamenii fură educaţi sau pervertiţi în mai mult de două mii ani.

Servitute individuală, servitute colectivă, servitute corporală, servitute spirituală.

Primii ce cutezară spre a stabilì adevărata justiţie, a echilibrà ambele principii, a mărità, ca să zic aşà, în acelaş individ, dreptul şi datoria, egoismul şi abnegaţia, libertatea şi egalitatea, au cătat să cază ca nişte martiri pentru mântuirea umană, fiind acuzaţi de imoralitate şi de ateism.

Nimeni ca Iisus Crist n'a venit spre a reînoì pe om din lumea cea veche; echilibrând sau împăcând ambele principii, şi cu drept cuvânt luă numele de mire, de mediator, de mesie, de mântuitor şi de fiul [2] omului.

Şi nimeni iar ca dânsul n'a suferit un martir mai batjocoritor şi mai atroce.

Crucificat fu între doi tâlhari! Baraba tâlharul avù mai

---

[1] călăului.

[2] In original *filiul*.

www.dacoromanica.ro

mult simpatiile poporului decât el! Baraba trecù de mai onest şi de mai puţin criminal decât fiul[1] Mariei.

Crist se sacrifică; şi buna sa nuvelă[2] (Evangeliul) nu fu la început decât numai o nuvelă[3]; doctrina sa erà numai o teorie încă, fără a fi nici scrisă; nu fu practicată la început decât de un mic număr de Israeliţi Esenceni, adepţi ai discipolilor săi.

Şi această minoritate de adepţi pretutindeni fură persecutaţi ca nişte atei şi mâncători de copii, neavând unde să-şi plece capul între judaişti şi mai vârtos între păgâni, ce se speriau că vor pierde privilegiile şi sclavii, de se va întinde doctrina cea nouă, nuvela cea bună, ce anunţà liberarea sclavilor.

Cristianismul mai întâi dete fiecăruia om totdeodată şi drepturi şi datorii; păgânii şi fariseii privilegiau pe unii cu drepturi, şi pe cei mai mulţi, pe popor, îl condamnà numai la datorii. Nuvela cea bună fu un spăimântal[4] pentru păgâni şi farisei.

Vorbind ca aritmetici, făcând calcul cu ţifre, se ştie iar că dacă pasivul (datoria) întrece activul (capitalul în lucrare), neapărat nu poate rezultà decât faliment. Prinurmare în orice popor datoriile vor fi mai multe decât drepturile, poporul acela se ameninţă de scăpătare de faliment.

Şi când falimentul moral este universal, când societatea este pervertită până la ultimul din membrii săi, când toate parţile corpului social se tulbură şi prin convulsiuni, ca să zic aşà, demoniace bat şi lovesc tot ce mai rămâne sănătos în societate, atunci nu mai e remediu: natura singură vine spre a mântuì natura.

Omul sălbatic, tip al omului primitiv, vine atunci fatalmente (neapărat), spre a regenerà pe omul pervertit; căci sălbaticul, ımpins de egoismul şi dreptul natural, devine temerar, ca lupul sau ca orice fiară, unde omul împilat, adus prin datorie şi abnegaţie de a fi timid, nu mai poate sta în contră.

Unul este condus de natură, şi cellalt fabricat, ca să zic aşà, schimonosit de filozofi, de rătăciţi moralişti, de teologi ce speculează divinitatea, nu este condus decât de tiranii săi şi de sacerdoţi, complicii acestora.

Barbarii prinurmare veniră spre a răsturnà lumea antică, Roma şi Bizantiul, spre a regenerà Apusul şi a arestà[5] corupţia în Orient. Când Apusul şi Răsăritul se corupseră cu

[1] In original *filiul*.
[2] vestire.
[3] poveste.
[4] sperietoare.
[5] a oprì.

www.dacoromanica.ro

totul şi câţivà Patricieni desnervaţi [1] împilau şi sugeau lumea, iacă şi stirpele [2] teutonice, Arabii şi Turcomanii apar.

Unii îmbrăţişază cristianismul; alţii islamismul, amândouă credinţe ieşite din mozaism şi luptătoare în contra idolatriei şi tuturor legilor ei păgâne şi inumane.

Aceste două credinţe, având acelaş scop de a face pe toţi oamenii moştenitori ai pământului, recunoscând şi dreptul şi datoria, fură adoptate de două stirpe [3] pline atunci de vigoare, de sucul vieţii şi de activitate, pentrucă erau pline de egoismul primitiv.

(Nu înţeleg egoismul desnervat al societăţilor corupte şi pervertite).

Când e frig, oamenii doresc foarte fireşte căldura.

Când plouă prea mult, oamenii doresc seninul şi soarele.

Şi când pământul arde sub razele necontenite şi arzătoare ale soarelui, oamenii doresc ploaia sau răcoarea.

Asemenea şi în frigul dreptului exclusiv al egoismului primitiv şi sălbatic, lumea fireşte a fost avut necesitate de căldura datoriei sau a abnegaţiunii.

Iar mai târziu, când echilibrul fu rupt printr'o încarcare prea multă de datorie generală şi arzătoare, de o abnegaţie exclusivă şi înflăcărată, lumea natural simţià nevoia de frigul egoismului şi de răcoarea drepturilor.

Intr'un cuvânt lumea vrea să se conserve: tot omul vrea să fie al său; egoismul exclusiv fac pe om lup, abnegaţia exclusivă face pe om oaie, şi lupul n'o maï iartă până ce nu o mănâncă. Omul începù a dorì să fie în adevăr om cu drepturile şi datoriile sale.

Ploaia e fecundătoare, soarele e-dătător de vieaţă. Dreptul e fecundător, datoria e dătătoarea de vieaţă.

Insă vieaţă fără fructe e stearpă; şi datoria fără drept este stearpă: nu rezultă dintr'însa singură decât servitutea; şi lumea va să fie liberă; şi pasărea însuşi doreşte libertatea.

Cu cât datoria ardeà în flacăre şi cereà hecatombe în holocaust, cu atâta barbarii erau bineveniţi, revărsându-se într'însa şi însuşi ca nişte torente de deluviu, stingând incendiul datoriei exclusive şi răsturnând altarele ei. Imperiul Roman se compuneà de o mare şi foarte mare majoritate de sclavi, fără drepturi, de plebei umiliţi şi dispreţaţi [4], şi de o minoritate de Patricieni, şi ei şi sateliţii lor desnervaţi.

[1] corupţi.
[2], [3] triburile.
[4] dispreţuiţi.

www.dacoromanica.ro

Lumea antică nu mai avea apărători nici la Orient, nici la Occident.

Vandalii, Goţii, Normanzii, Francii, Germanii, Teutoniii cu un cuvânt, intră în Italia, în Galia, în Spania, cuprind Occidentul şi îi devin domni.

In Orient, Musulmanii cuprind Asia Mică, Egiptul, şi prin Africa trec în Spania şi Franţa. Aceste două stirpe [1] barbare, asemenea a două ramure de un cataclism, ca să zic aşà, cuprind, ca în două desmăsurate braţe, trei continente şi vin a se întâlni şi la frontierele Franţei, întocmai ca două torente ce se întâmpină în aceeaş vale din două înălţimi contrarii.

Egipteni, Ebrei, Greci, Romani Gali... toţi câţi din lumea antică ardeau în datoria exclusivă şi însetoşau de drepturi nu le opuseră nici o rezistenţă.

Erà foarte natural, căci sclavii n'aveau nici un interes de a-şi apără domnii, nici un legământ nu mai erà în antica societate, spre a uni oamenii şi a-i face tari.

In Asia şi Africa, păgânismul erà desnervat [2], în imperiul bizantin cristianismul erà călcat în picioare şi plin de superstiţiuni păgâne iar la Apus fu parodiat în catolicism. Eclesia [3] devenind oficială, şi în Bizantiu şi în Roma, lepădându-se de Crist, devenise complice Cesarului, instrument despotismului. Dreptul după doctrinele ei parodiate venià dela boldul diavolului; şi singură numai datoria mântuià şi sanctificà pe om; (şi o minune! că cei ce predică şi mai predică încă nişte asemenea doctricne antihristiane ţin mult, mai mult decât toţi la drepturi şi la titluri, şi fug ca de dracul de datorii, ce le aruncă în sarcina săracilor, ca să-i sanctifice).

Pământul, iarăşi o mai repetăm, ardeà în incendiul datoriei, şi în lipsa unei ploi regulate ce se revarsă cu justiţia peste tot, lumea aveà nevoie însuşi de un deluviu.

Toţi plecară capul înaintea torentului barbarilor, afară de fiii naturii, de barbari însuşi, atât ai Orientului, cât şi ai Occidentului. Iar desmoşteniţilor şi sclavilor lumii antice jugul cel nou li se părù mai uşor, decât cel care purtaseră până aci.

In adevăr societatea luà un alt aspect: cei ce vindeau corpuri şi suflete umane [4] dispărură. In loc de patricieni şi sclavi, în loc de pretorieni şi plebei, nu se mai văzură decât domni şi servi, conchistatori şi conchistaţi [5].

[1] triburi, popoare.
[2] corupt, decăzut.
[3] biserica.
[4] *Apocalip.* XVIII, vers. 13 (EL. R.).
[5] cuceritori şi cuceriţi.

www.dacoromanica.ro

FRANCEZII. Să lăsăm pe barbarî a se întâmpinà şi bate la frontierele anticilor Galii şi să ne înturnăm la sujetul nostru: la Francezi şi la Englezi.

Cari sunt în genere locuitorii Franţei? Descendenţii Galilor.

Galii însă, fabricaţi de mult încă după doctrinele druidice, reduşi şi deprinşi a abdicà de bună voie la drepturi şi a nu venerà decât datoria, deveniră fatalmente mai întâi prada Romanilor şi apoi prada Francezilor.

Repungând [1] egoismul până la exces, nu se credeau perfecţi decât în abnegaţie. Objetul sacru al cultului lor, baza politică a societăţii lor erà numai egalitatea. Libertatea, ca şi aerul ce răsuflăm, în starea lor primitivă, n'aveà nici un preţ înaintea lor, decât după ce o pierdură.

Corpul devine magru [2] şi foarte costeliv, când nu caută cinevà decât numai sufletul, precum şi sufletul ajunge de a-şi pierde şi numele, când cinevà îşi caută numai de corp, numai de cele-materiale.

Pierzând libertatea şi neconservând decât egalitatea înaintea jugului unui domn, Galii începură foarte târziu a simţi şi a stimà preţul libertăţii.

Profeţii lor, ce erau tot Druizi, suflete şi inime generoase, începură ei mai întâi a-şi impune o datorie nouă, de a devenì apostolii dreptului, de a predicà libertatea şi de a murì pentru dânsa.

Scoală mulţimile şi scuturară jugul Romanilor.

Insă vai! erà prea târziu, mulţimile erau dejà prea mult deprinse în cultul datoriei... şi căzură din nou mai în urmă sub jugul Francilor.

Erà foarte natural; la Franci, sentimentul dreptului erà virgin încă, nu fusese combătut încă de nici o doctrină, instinctul libertăţii individuale le erà înăscut şi natural, unde la Gali datoria şi egalitatea erau singurele lor obiecte de adorare; deprinşi cu dânsele, le deveniseră ca o a doua natură.

Francii deveniră domni peste Galia, căreia îi ardicară şi însuşi numele, impuindu-i numele de Franţa.

Feudalitatea şi regalitatea, susţinute de biserica Romei, care din originea ei se lepădase de Crist [3], aflau un popor, foarte

---

[1] In original *repumnând*.

[2] slab (fr. *maigre*).

[3] St. Petru aveà toate calităţile de un bun apostol, însă avù împutinarea de suflet de a se lepădà de trei ori de domnul său. Papii, ce se pretind de succesori ai lui Petru, îi semănară mult şi îl şi întrecură în aceasta. Iisus Crist o prevăzuse aceasta şi când apărù pentru ultima oară a discipolii săi zise către Simon Petru :

www.dacoromanica.ro

voios de a renunţà la orice drepturi ce credeà că vin dela boldul satanei şi a se stima perfect şi demn de împărăţia cerurilor cu singurul principiu sacru şi moralizator al datoriei.

Cristianismul, degenerat în catolicism, dete ultima lovitură de graţie acestui popor martir, acestui popor ce devenise oi înaintea lupilor.

Cu cât acum poporul se simţià mai împilat pe pământ, cu atâta complicele sau parazitul baronului, preotul voiu să zic, îl asigură despre paradis după moarte, de îşi va împlinì până într'una şi încă mai pe d'asupra datoriile către eminenţa sa prelatul şi către excelenţa sa ilustrisimul baron.

A suferì cu pacienţă, a-şi împlini datoriile cu rezignaţie, a nu aveà nici o pretenţie la drepturi, acestea erau trei chei mistice, prin cari se puteau deschide de amândouă părţile porţile împărăţiei cerurilor.

Cristianism erà aceasta? Nu, pentrucă Mântuitorul n'a fost întins mâinile pe cruce, decât spre a mântui lumea, n'a suferit martirul, decât spre a răscumpărà prin supliciul său pe cei împilaţi, spre a rupe fiarele sclavilor şi spre a face moşteni pe toţi desmoşteniţii.

Spre ce atâtea sacrificiuri, dacă erà până în urmă să lase lumea în aceeaş stare, şi încă într'o stare şi mai rea, dacă Eclesia [1] devenì complice despoţilor, daca Borgii se puseră în capul eclesiei?

— Simone al lui Iona, mă iubeşti mai mult decât aceştia?
— Aşà, Doamne, tu ştii că te iubesc, răspunse Petru.
— Paşte, mieluşeii mei, adause domnul, şi mai adause iară:
— Simone al lui Iona, mă iubeşti tu?
— Aşà, Doamne, tu ştii că te iubesc, răspunse Petru.
— Păstoreşte oile mele, zise din nou Iisus, căci ţineà mult ca mieii şi oile sale să nu fie abandonate de acest de trei ori renegat; şi-l mai întreabă pentru a treia oară:
— Simone al lui Iona, mă iubeşti tu?
Petru, întristat că fu întrebat de a treia oară dacă îl iubeşte, zise:
— Doamne, tu toate ştii, tu ştii că te iubesc.
— Paşte oile mele, îi repetà Iisus, ce ştià toate (*Ioan*, c. XXI, v. 15, 16 şi 17).

«Paşte mieluşeii mei şi oile mele». Făcutu-o-aţi, o faceţi oare, voi, o succesorilor ai lui Petru? Pentru Simon al lui Iona oare Mântuitorul se temeà sau pentru voi, ce luaţi şi carnea oilor, după ce le tundeţi lâna; şi le sugeţi şi sângele, după ce le-aţi desecat laptele? (EL. R.).

[1] biserica.

www.dacoromanica.ro

REVOLUȚIILE RELIGIOASE. La aspectul unei batjocure atât de impii și a noilor mizerii impuse popoarelor însuși în numele aceluia ce se crucificase pentru mântuirea generală, primii cari au cătat neapărat a se revoltà fură foarte natural adevărați creștini.

Primele țipete după spiritul secolului și după natura noilor tirani fură din piepturile adevăraților crezători.

Revoluțiunile acelei epoce nu fură decât religioase, pentrucă cine crede strâmb, la rău ajunge. Eclesia oficială nu întârzià de a pălì acele revoluțiuni cu numele de erezii și revoluționarii fură numiți eretici, fură adică fulgerați prin anateme.

Prin cine însă prelații și baronii reușiau întru a înecà vocile ce anunțau libertatea conștiinței și prin urmare libertatea individuală și publică?

Însuși prin majoritatea poporului martir, ce erà dedat și mulțumit cu jugul datoriei și într'o egalitate perfectă înaintea servituții, și pentru care, după zisa preotului ce îl confesà, dreptul și libertatea erà o pretenție arogantă, ce provenià dintr'un orgoliu satanic.

Poporul deveni instrument al însuși tiranilor săi; poporul însuși persecutà, masacrà, exterminà pe apostolii libertăților populare și pe adepții acestora.

Hughenoții, toți reformatorii, toți protestatorii căzură victime însuși prin aceia pentru mântuirea cărora ei se sacrificau.

Noile doctrine, a căror tendință erà spre liberarea popoarelor, persecutate de Gali, de Italieni sau Romani, de Greci înșiși, de toți câți erau fanatizați în cultul exclusiv al datoriei, se duseră a se refugià la popoare de stirpe[1] teutonică.

Pentrucă credința, și însuși existența, ca să zic așà, a Anglo-Germanilor nu se bazà decât asupra dreptului, Normanzii s'au văzut că ei erau oameni de aceia ce nu vreau să știe de încântecele și descântecele teatrale ale teocapililor, oameni ce nu se lasă să puie nimeni mâna pe dânșii. Prin urmare la dânșii toată doctrina ce venià în favoarea dreptului și a libertății erà bine venită.

Protestantismul inventă sistema constituțională, ce mai domolià absolutismul și mai evanghelizà republicanismul păgânității, făcând a se recunoaște în fiecare cetățean unsul Domnului. De acì libertatea individuală, necunoscută în republicile păgâne, deveni baza sau elementul libertății publice.

[1] origină.

www.dacoromanica.ro

Dreptul şi datoria fiecăruia şi ale tuturor fură recunoscute şi adoptate ca dogme politice şi sociale ieşite din dogmele religioase, bine explicate şi înţelese, unde, din partea lor, catolicismul şi ortodoxia parodiată consolidară şi întemeiară ca niciodată despotismul, numindu-l drept divin.

Binele iese până în fine din excesul răului.

Cu cât catolicismul abuză de credulitatea adepţilor săi, cu atâta exasperaţia deveni mai generală, când această sistemă ajunsese a deveni despotă absolută şi pe corpurile şi pe sufletele disgraţiaţilor crezători.

Catolicii, amăgiţi până în fine, începură a cugetà ca şi protestatorii; deşi nu protestară prin vorbe, ajunseră a protestà cu faptele.

Inteligenţele secolului al XVIII-lea, conduse de experienţă, în loc de a mai predicà o nouă doctrină religioasă, aflară că vine mai neted şi mai repede prin urmare de a lovì catolicismul cu lovituri de securi neîncetate. Răpăiau loviturile de toate părţile. Aceşti noi profeţi fură numiţi filozofi.

Materialismul exclusiv venì să bată spiritualismul exclusiv; până şi însuşi scepticismul, ce nu mai credeà nimic, deveni o modă; toată lumea, urînd pe Papa, devenì volteriană.

Aceşti filozofi, mai modeşti în pretenţiunile lor la imortalitate, se ferirà cât se poate de a poftì la cicuta lui Socrate sau la rugul lui J. Hus; se mărginiră întru a imità pe Lucian, ce-şi băteà joc de toate divinităţile păgânismului, fără a mărturisì pe a sa.

Se ştie că nu e dificil de a fi cinevà revestit [1] cu numele de ateu, când nu mai e adorator al Papei şi mai vârtos când nu poate degradà pe Crist la neomenia de a devenì cumătru şi complice fariseilor şi despoţilor. Cu toate acestea numărul ateilor se înmulţeşte pe toată ziua, pentrucă crimele bisericii oficiale şi ale regalităţii se înmulţesc (şi pentrucă cât nu vei crede în acele crime şi nu le vei venerà, pe îndată eşti şi ateu, după expresia sfinţiei lor).

Ce face însă numele, când scopul şi devotamentul sunt mari şi salutare? Devine cinevà şi paria, devine şi însuşi anatemă, după cum devenì Crist, spre a mântuì umanitatea de anatemă.

Prin scepticism şi ateism fură alungate din cer divinităţile păgânismului; şi tot prin ateism se încercară spre a sfărâmà autoritatea Papei.

[1] îmbrăcat.

www.dacoromanica.ro

REVOLUȚIILE FRANCEZE (1789, 1830, 1848).

Insă aceşti profeți, aceşti apostoli travestiți în atei cătau şi ei să-şi aibă aspirațiunile lor, un Mesia oarecare. Pământul erà în dureri de naştere şi născù revoluția cea mare.

La vederea ei altarele se sbuciumă, drepturilor feudale le curge pulberea în dărâmarea lor, ce surpă şi trag după dânsele acel mincinos drept, ce se numià drept divin.

Insă cari sunt soldații acestei revoluțiuni, belatorii [1] întrepizi ai acestui nou suveran, ai revoluțiunii ce vine acest fel prin foc şi prin sabie a regenerà Franța şi Europa întreagă?

Tot descendenții Galilor, Francezii de astăzi, vechii adoratori ai egalității.

Pentru dânşii, după atâția secoli de neegalitate materială, spirituală şi morală, libertatea nu le servì decât ca printr'însa să poată din nou ajunge la egalitate.

Dreptul cu care se serviră şi ei un minut nu le fu decât un mijloc spre a cădeà din nou sub jugul datoriei.

Întâmpinul principiilor şi repedele lor întâmpin produse la început confuzia, un haos de unde puteà ieşi o nouă creație.

În această stare a societății sbuciumate şi confuze nu erà dificil primului ambițios venit de a reduce poporul la antica lui egalitate înaintea unui despot.

Imperiul se ardică îndată şi fără obstacol peste ruinele Republicii abià formate, cum şi peste ruinele imperiului despot venì mai pe urmă a se restabilì dinpreună cu restaurația faimosului drept divin.

Prin sâfnta alianță, suveranii deveniră solidari unii de alții, şi dreptul omului fu pretutindeni persecutat, încât semănà că s'ar fi şi stins, atât dispăruse pretutindeni.

Însă în van toate persecuțiunile: dreptul nu poate pierì: despre dânsul se poate zice: fulgerele infernului nu vor puteà nimic asupra lui. Dreptul este ca simțirea, ca mintea, ca foamea şi ca setea, natural în om, şi prin urmare emană d'adreptul dela Dumnezeu şi este nepieritor ca şi natura lui. Atunci însuşi când lumea îl crede pierdut, desființat, atunci însuşi se află latent în sânul, în existența însuşi a datoriei.

Sforțările ce puseră imperiul şi restaurația în contra dreptului şi libertății fură vane. Servitutea, în amorurile sale disgrațiate, născù libertatea: sau, ca să mă exprim mai clar, între cei împilați se află totdeauna aspiratorii la libertate.

Subt despotism e o desbatere, o luptă mută şi neconte-

[1] luptătorii.

www.dacoromanica.ro

nită, spre a scăpà de jug, şi excesul tiraniei singur face a răsucì revoluţiunile: cuţitul ajungând la os pretutindeni, un ţipăt spontaneu iese deodată din toate piepturile.

Tirania prepară revoluţiunile, impunerea multor şi multor datorii face a răsărì ca din mormânt dreptul în toată vigoarea sa.

Carol al X-lea aduse anul 1830. — Iată o nouă victorie; însă vai! şi o nouă disfată [1].

Ludovic Filip aduse 1848. — Iată o nouă acţie, însă şi o nouă reacţie. Republica a doua aduse un al doilea imperiu.

Ce va aduce [2] după sine al doilea imperiu?... Ceeace aduce excesul datoriilor şi împuţinarea drepturilor.

Insă pentru ce această necontenită succesie de victorie şi de disfate? [3] Pentru ce atâtea dificultăţi şi obstacole, spre a consolidà libertatea pe pământul Galilor sau al Franţei?

Şi pentru ce în Elveţia, în Englitera, în Germania şi în Statele-Unite ale Americei, dreptul şi libertatea au fost totdeauna binevenite şi în totdeauna aflară un pământ ospitalier?

Pentru ce profeţii, apostolii şi martirii libertăţii galice sau franceze, fiind în minoritate, avură totdeauna pe deoparte d'a combate pe ţirani, şi pe de alta d'a convertì un popor ce făceà toată forţa despotismului, prin atâta adoraţie către egalitate?

Pentruce ceeace erà dificil şi mai [4] necunoscut la descendenţii Grecilor, Romanilor şi Galilor (adică libertatea individuală), erà foarte facil şi natural însuşi la stirpile [5] mai noi sau barbare încă [6]?

---

[1], [3] înfrângere (fr. *défaite*).

[2] Eliade scrià în 1859.

[4] aproape.

[5] neamurile.

[6] Şi pentrucă echilibrul erà rupt nu numai între egalitate şi libertate, preponderând una şi dispărând alta, ci peste tot, din aceasta, voia potentului făceà a dispare a debilului.

De acì dar tendinţa şi facilitatea către centralizare: precum un individ absorbià pe altul, asemenea o provincie mai tare pe alta, până când Galiile se absorbirà în Franţa. Aşà se văzù şi regalitatea centralizată şi republica mai în urmă tot centralizată. Centralizarea, fie anarhică, e monarhică, nu ajută decât despotismului.

Când se face un colp de mână sau de stat [1] în Paris asupra libertăţilor, despotismul e în toată Franţa, din cauza centralizării:

---

[1] *Colp de mână, colp de stat*, expresiuni imitate de El. R. după franţuzeşte, unde *coup d'Etat* însemnează «lovitură de stat», desfiinţarea constituţiunii şi guvernarea în mod absolut; dar *coup de main* nu mai însemnează acelaş lucru, ci «mâna de ajutor».

www.dacoromanica.ro

Englezul şi Germanul erau liberi şi nedisciplinaţi din originea lor, ca şi Başi-Buzucii: feroci, reci, cupizi, avari, sau lacomi, voraci însuşi ca tot sălbaticul şi ca toată fiara: — tot pentru dânsul, nimic pentru altul — superstiţioşi ca tot barbarul, sufletul lor nu cunoşteà altă frică decât de divinităţi infernale; corpul lor însă simţià necesitatea de nişte clime mai calde şi mai fertile.

Prin conchistele lor provenite de marea cutezanţă, aflându-se în contact cu restul lumii clasice, baptezaţi[1] apoi prin spiritul evangelic, din feroci deveniră orgolioşi, din lacomi şi avari deveniră economi sau interesaţi; şi interesul personal îi împinse spre a face din libertatea individuală principiul primordial al libertăţii publice.

Vorbeşte Germanilor şi Englezilor de drept, de libertate, că te înţeleg, te pricep; se înfiorează însă, se trag înapoi, cum le vorbeşti de datorie şi de egalitate.

Respectul către anticele lor datine, majoratul în familie,

Este anarhie în Paris? e în toată Franţa. Este monarhie absolută în Paris? este în toată Franţa. Centralizarea aduce la unitate, iar nu la uniune; şi unitatea aduce la despotism; când toate provinciile se absorb într'una, fără întârziere indivizii ajung de nu mai au altă voinţă decât a despotului, fie acesta individ, fie popor. Pe cât uniunea este de folositoare şi salutarie, pe atât unitatea aduce la împilare.

Deaceea durează de atâţia secoli şi va dură republica electivă, pentrucă e republică federativă, iar nu centralizată sau unitară; tot pentru acelaş cuvânt fu consolidată republica Statelor-Unite.

Vom destinà înadins un articol despre uniune şi unitate.

Unde nu se respectă individualitatea fiecărui om, acolo nu e libertate.

Când între doi oameni numai unul are voie şi altul nu, acolo poate fi unitate, nu însă uniune sau învoire şi cu un cuvânt libertate: unul e domn şi altul sclav.

Precum se cuvine a se respectà individualitatea fiecărui om, asemenea şi mai mult cată a se respectà individualitatea colectivă a fiecăruia popor, a fiecăria provincie, a fiecăria cetăţi, a fiecăria comune.

Astfel este în Elveţia şi în Statele-Unite; fiecare canton îşi are autonomia sa, şi autonomiile toate fac autonomia generală.

Când într'un canton se întâmplă vreo încercare sau anarhică sau monarhică, celelalte zic halt! şi au şi dreptul şi datoria de a alinà turburarea şi d'a restabili ordinea.

Unde e centralizare ca în Franţa, fiind unitate, iar nu uniune, când e anarhie în Paris, e în toată Franţa, când e despotism în Paris, e în toată Franţa: şi iacă pentruce libertatea nu poate, ori decâte ori vine, află un pământ ospitalier în Franţa.

Doi gemeni, e mai bine să fie despărţiţi decât lipiţi; pentrucă de e amalat unul, altul îl caută; de mănâncă ursul pe unul, altul poate scăpà; şi apoi doi gemeni lipiţi este o monstruozitate, ca toate diadele ce se absorb în unitate (EL. R.).

[1] botezaţi.

www.dacoromanica.ro

titlurile feodale, intèresul personal, toate câte tind către neegalitate vor aflà totdeauna partizani apărători cu mare zel între dânşii.

Ei sunt foarte toleranţi şi generoşi către tot ce este în favoarea libertăţii; neiertători însă şi foarte avari pentru orice e în favoarea egalităţii.

Unde Galul, Romanul şi Grecul, cum şi Slavul, ţin mult întru a perpetuà doctrinele clasice ale antichităţii, a sacrificà libertatea individuală, a susţine sistema catolică a datoriei exclusive.

De aceasta Grecul căzù; de aceasta elementul dominant în Italia e german, deaceea Slavul se crede sfânt împlinindu-şi datoria sub jug.

Dacă Francezul se ardică plin de mânie, spre a scuturà jugul, mània i se alină îndată ce gloria de undevà îi uimeşte ochii şi îndată ce egalitatea devine din nou principiul exclusiv al noilor doctrine [1] — leul popular devine miel şi se lasă a se păstorì şi însuşi [2] cu o vargă de fier.

Englezii şi Germanii, ca popoare mai noi, ieşite mai de curând din sânul naturii, nepervertite prin doctrinele druidice, clasice şi catolice, ce pun baza moralei numai în datorie, Englezii şi Germanii judecă cu capul lor propriu, prin singura lor inteligenţă şi calculă prin urmare mai bine; unde descendenţilor Galilor în cea mai mare parte, judecata le e fasonată după doctrinele druidice şi după sistema catolică.

Tot ce e liberal în Franţa provine mai vârtos dela Franc, dela stirpea [3] teutonică.

Tot ce este egalitar în Germania şi Englitera provine dela Gali şi dela lumea clasică.

Francezii vor formà inima Germanilor şi Englezilor.

Englezii şi Germanii vor formà spiritul sau mintea Francezilor spre a raţionà sau calculà mai bine.

Aceste două stirpe vor stabilì una prin alta echilibrul între ambele principii, între drept şi datorie, între libertate şi egalitate.

[1] Am auzit adesea în Paris la 49 şi 50 prin cluburi şi adunari, ce preparau alegerile, predicând cu mare fervoare că cutare şi cutare nu e bun, pentrucă excelă în calităţi înalte, în virtuţi eminente şi că prin urmare e periculos egalităţii. — Louis-Blanc este unul din primii atleţi dela 48; şi toate scrierile lui nu susţin decât egalitatea în pierderea libertăţii; Louis-Blanc aveà foarte mulţi partizani (EL. R.).

[2] chiar.

[3] originea.

www.dacoromanica.ro

Insă, ce ne spui? ne va zice cinevà; cine ţi-a spus că Francezul este abnegaţia personificată, sentimentul datoriei încarnat asupra pământului, mielul Paştelui cu gâtul întins, ce n'aşteaptă decât cuţitul sau al celui ce îl vinde întreg întreguleţ jupuit (al clerului voiu să zic), sau al celui ce îl mănâncă (al puterii absolute)?

Unde ai văzut egoismul şi interesul personal mai mult decât în Franţa?

Noi însă nu vorbim de practică, sau de fapte; noi vorbim de doctrine, de dogme: alta e credinţa sau doctrinele unui om sau unui popor şi alta sunt faptele. Practica, faptele Francezilor în adevăr sunt egoiste; însă teoria? însă doctrinele? însă declamaţiunile? — Tot datoria şi tot egalitatea, acestea sunt bazele credinţei lor, aceasta e credinţa inveterată şi exclusivă a Francezilor în genere. De se află excepţiuni, excepţia afirmă regula.

Francezul a ajuns a profesà sau dogmatizà una şi a face alta, şi deaceea răul dogmatic ce a fost rupt echilibrul între drept şi datorie, între libertate şi egalitate, devenì mai rău, căci dogma nu se mai practică: pervertitul devenì şi corupt; din excesul răului însă providenţa în marea sa bunătate a făcut în totdeauna a ieşì binele.

Credinţa, când e verà [1], e bună; o credinţă eronată, falşă e un rău, apostasia în contra credinţei este şi mai rău, pentrucă e rău peste rău; din rebelia [2] dar în contra unei credinţe falşe nu poate ieşì decât binele.

Credinţele însă populare au o mare influenţă asupra evenimentelor celor mari. Dacă credinţele sunt vere [3], produc mari evenimente şi consolidează rezultatele lor; dacă credinţele sunt eronate, aduc sclavie, catastrofe; şi la toate forţurile [4] în favorul libertăţii credinţele eronate sunt obstacolele cele mai periculoase, pentrucă ele fac puterea tiranilor, şi mai vârtos când aceste credinţe există numai în dogme fără a fi practicate.

In starea când credinţele eronate nu mai sunt practicate, societatea este îndoit pervertită, mai întâi din orgininea sa bazată pe o credinţă falşă şi periculoasă, şi apoi prin dispreţul sau apostasia către aceà credinţă; pentrucă omul devine renegat, sperjur.

[1], [3] adevarată.
[2] răsvrătirea.
[4] sforţările.

www.dacoromanica.ro

Dacă Francezul practică preceptele doctrinelor sale, [ale] credinţei ce profesează, răul ar fi fost un rău simplu, un rău peste care n'ar venì alt rău şi prin urmare răul rămâind staţionar, binele nu se poate aşteptà curând; cată să se strice de tot un fruct, să se acreàscă bine, ca să poţi extrage spirtul dintr'însul.

FRANCEZUL ŞI ANGLO-GERMANUL. Să explicăm pe Francezul şi pe Anglo-Germanul de astăzi mai bine:

Cine este mai material şi mai materialist în faptă, mai carnal, mai avar, şi mai gastrodul (sclav al pântecelui) decât călugărul din toate naţiunile şi din toate riturile? Şi cu toate acestea, ia să mi-l auziţi: că nu profesează, nu predică decât spiritualismul, curăţia sau castitatea, înfrânarea poftelor, caritatea, paresimile sau ajunarea.

Cine îşi aroagă mai mult dreptul de a face toate, de a aveà voie liberă? Domni, suverani şi prelaţi; şi cu toate acestea nimeni ca dânşii nu cer dela alţii decât tot datorii; suveranii forţează spre datorii, prelaţii predică cu căldură împlinirea datoriilor.

In Franţa, egoismul nu e un principiu dogmatic, ci o simptomă, o protestaţie energică a naturii în contra doctrinelor abnegaţiunii absolute sau exclusive.

Acolo unde unii pedeoparte îşi pun puterile, spre a înecà sau a stinge unul din ambele principii ale justiţiei eterne, ceilalţi pedealtă parte, fără însuşi a şti, prin instinctul natural, se revoltă şi protestează cu fapta şi cu mare energie până să restabilească echilibrul; şi de multe ori din violenţa cea mare echilibrul e rupt din nou prin triumful sau prin preponderarea principiului ce până acì erà împilat.

Uitaţi-vă la catolicism şi la filozofia germană; şi unul şi alta au trecut măsurile şi sunt exclusivamente spiritualiste: catolicismul dispreţă cu horoare materialismul, filozofia germană împinse cutezarea până întru a şi negà existenţa materiei: — şi aceasta este ortodoxia lor în teorie; însă?

Când vin însă la practică, nimeni nu trăeşte numai pentruca să mănânce ca Germanii, Englezii şi ca preoţii catolici, şi ca toţi câţi profesează spiritualismul exclusiv; nimeni ca dânşii nu-şi caută de corp şi de vieaţă cât se va puteà mai bine; nimic n'ar puteà să mişte pe aceşti de sine numiţi spiritualişti ca interesul şi tot interesul personal; sunt capabili de toate pentru interesul personal, pentru binele corpului, ce atât

www.dacoromanica.ro

îl dispreţă prin dogmă şi prin vorbă, şi atât caută de dânsul cu fapta.

Pedealtăparte iară filozofia franceză, protestând în contra sptritualismului exclusiv al catolicilor şi Germanilor, căzù în extremitatea contrarie, şi devenì exclusivamente materialistă. Filozofii francezi îşi împinseră sensualismul până întru a negà cu totul existenţa spiritului, şi cu toate acestea nici un popor nu se bate şi nu-şi sacrifică vieaţa pentru o ideie, pentru un principiu, ca Francezii. Aceasta oare nu e o protestaţie fără ştirea lor în contra materialismului exclusiv al filozofiei lor? Preoţii lor pun înainte materialismul exclusiv.

Doctrinele lor religioase, morale şi politice le predică neîncetat datoria, abnegaţia, egalitatea; şi fiecare individ în parte tinde la drept, se mişcă prin egoism şi cere libertate; când însă vine timpul de a lucrà în comun, predomină credinţele şi dogmele comune şi inveterate.

Unul din caracterele ce disting mai mult societăţile decăzute din starea normală a umanităţii este de a profesà un principiu şi de a practicà altul.

Societatea în această stare decăzută te iartă, sau închide ochii, când faci cevà care credinţa nu iartă sau condamnă; însă nu te iartă de a-ţi fi vorbele conforme cu faptele, nu te iartá de a şi predicà cele ce cutezi a face: Fă cât vrei, însă nu vorbì, îţi zice societatea, când ajunge în stare de ipocrizie.

Cu cât Francezul devine mai egoist şi cere drepturi, cu atâta dă probe că protestă cu fapta, şi însuşi [1] fără ştirea sa, în contra credinţei ce îi impune datoria şi abnegaţia. Dacă cere drepturi, e semn că nu le are.

Cu cât filozofia germană este mai spiritualistă, cu atâta mai mult protestă în contra materialismului inherent în stirpea teutonică.

Spre a terminà, cată a-mi completà ideia, şi voiu recapitulà câte mai zisei, plecând din alt punct de vedere.

Mă voiu servì ca Mântuitorul lumii de verbii materiali *a mâncà* şi *a bea,* dându-le un înţeles spiritual şi material totdeodată.

«Luaţi, mâncaţi, zice Domnul către discipolii săi, acesta este corpul meu... Beţi dintru acesta toţi, acesta este sângele meu [2]».

[1] chiar.

[2] *Matei*, cap. XX, vers. 26, 27 şi 28 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

«De nu veţi mâncà carnea fiului omului şi de nu veţi bea sângele lui, nu veţi aveà vieaţă întru voi[1]».

«Acela care mănâncă carnea mea şi bea sângele meu, întru mine petrece şi eu întrù dânsul[2]».

La sălbatici, cel mai tare sau vingătorul mâncă pe cel învins.

La barbari şi la civilizaţi, împilatorul sau privilegiatul, arogându-şi pentru sine şi pentru casta sa dreptul, în totdeauna a fost numit mai la toate popoarele, cum şi la Romăni, mâncător[3].

In totdeauna s'au văzut lupi şi oi şi materiale şi spirituale şi morale, precum şi carnefici[4] şi victime, împilători şi împilaţi, mâncători şi mâncaţi[5].

S'a văzut asemenea la începutul acestei epistole că toate creaturile viază şi se nutresc unele din altele, şi că toate împreună, după expresia lui Lamennais şi a altora, se nutresc dela Dumnezeu.

Insă cel ce mănâncă va fi şi el mâncat, fiica[6] ce mănâncă sau suge la sânul mamei sale, îi va veni rândul de a fi şi ea mâncată sau suptă de fiica[7] sa.

Să trecem dela indivizi la popoare, la naţiuni, şi ca să prescurtăm aserţiunile noastre, să lăsăm antichitatea cea mai înaltă şi să începem dela Eleni.

Romanii, ca barbari încă, supuseră la începutul republicii lor popoarele vecine, şi mai târziu pe Eleni, pe cari îi absorbiră, îi mâncară, ca să zicem aşà.

Romanii, mâncând, asorbind pe Eleni, nutrindu-se din carnea şi sângele acestora, ca toţi domnii din travaliul şi sudorile sclavilor, nutrindu-se spiritualmente din ştiinţele şi artele elenice, nu întârziară de a simţi că inima le bate şi sângele le circulă cu totul elenicamente[8].

Romanii se elenizează şi Elenii se romanisează ; Elenii rămân sau petrec în Romani şi aceştia rămân în Eleni.

Mai târziu, Greco-Romanii, mâncând prin persecuţiuni şi su-

---

[1] *Ioan*, cap. VI, vers. 53 (EL. R.).

[2] *Ioan*, cap. VI, vers. 56 (EL. R.).

[3] Cum, spre exemplu, zapciu mâncător, ciocoiu sugător, etc. (EL. R.).

[4] călăi.

[5] Dualităţi monstruoase în cari activul absoarbe sau anulează pe pasiv (EL. R.).

[6], [7] In original *filia*.

[8] Virgiliu cugetă şi scrie ca Omer, şi Cicero se onora de a cugetà şi a scrie ca Demostene (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

pliciurile martirului pe creştinii primitivi, ajunseră a se creştină până în fine; precum şi creştinii ajunseră a se păgânizà, astfel cum astăzi nu i-ar mai cunoaşte apostolii, ce mai întâi predicară bunele nuvele (evangeliile). Unii rămaseră în ceilalţi.

Franco-germanii, devorând pe Gali şi pe Romani (Italieni), ajunseră înfine până a se galizà şi a se latinizà, devenind catolici.

Insă druidismul rezumându-se, ca toate teoriile antice, în datorie şi catolicismul, cuprinzând o mare doză de cristianism, precum şi fariseismul cuprindeà câte cevà din mozaism, şi unul şi altul, adică şi druidismul şi catolicismul trecură ca un fel de aluat în carnea şi în sângele Francilor şi Germanilor.

Carnea şi sângele popoarelor desmoştenite, carnea şi sângele fiului-omului ([ale] umanităţii ce n'are unde să-şi plece capul) trecând în Anglo-Germani, îi făcură regeneratori ai cristianismului, prin puterea de a protestà în contra abuzurilor eclesiei Romei. Creştinismul i-a făcut a protestà, ca şi primii creştini, ce erau Ebrei, în contra sinagogelor fariseilor; şi din cantitatea mare de datorie ce distingeà pe Gali, trecând în Anglo-Germani, va ajunge până în fine la a umanizà pe aceştia.

Englezul şi Germanul ce avură energia, ca oameni mai naturali, de a protestà şi a se revoltà în contra unei eclesie vitrige şi puterea de a bravà fulgerele anatemelor Vaticanului şi de a susţine dreptul lor, vor devenì în adevăr oameni întregi, când se vor galizà;

Pe de altă parte Galul sau Francezul, cum se zice astăzi, nu va puteà preţuì în adevăr dreptul, a conchistà[1] şi a conservà libertatea, decât după ce se va mai germanizà.

Mâncându-ne (mă serv tot cu expresia Mântuitorului), mâncându-ne unii pe alţii, vom ajunge în fine a ne completà unii pe alţii, rămâind şi petrecând unii într'alţii.

Mântuitorul lumii, născându-se şi petrecând între Ebrei, se exprimă prin limba ebraică, şi prin urmare, ca să arate acest mare şi profund mister, se servă înadins cu verbii *a mâncà* şi *a bea,* dându-le înţoitul înţeles, material şi spiritual, ce au în limba ebraică, cum şi în alte limbi moderne[2]; a adoptà,

[1] cuceri.

[2] Limba ebraică, ca toate limbile primitive, se exprimă adesea prin termeni materiali, cu o mai mare putere decât cu cei morali; spre exemplu se vede: *ochiu rău* în loc de *invidie; limbă veninoasă, limba de viperă,* în loc de *calomnie; sân* sau *faţe* în loc de *carmeni;* astfel sunt expresiunile:

www.dacoromanica.ro

a cuprinde, a percepe, a înţelege bine o ideie, o doctrină se zice adesea a o devorà, *a* o rumegà, a sorbì şi însuşi a o sorbì, şi însuşi a o digerà.

Cel ce ascultă şi adoptă o doctrină, o mănâncă, o devoră cu mintea şi se nutreşte dintr'însa în spirit, iar cel ce o respinge şi o persecută, o mănâncă materialmente, dacă dă persecuţiunilor, supliciurilor de tot felul şi însuşi morţii pe apostolii ei. Românii însuşi zic mâncători şi sugători de sânge celor ce nu le mai dau pace şi repaus.

Mâncând şi tot mâncând, ajunge cinevà a se identificà cu obiectul din care se nutreşte.

Verbul prin excelenţă, verbul vieţii sau al existenţii este verbul *a fi,* care este existenţa materială şi spirituală totdeo-

Leu în loc de *tare, superb.*
Lup în loc de *rapace.*
Miel în loc de *blând.*
Vulpe în loc de *astuţ, viclean.*

Astfel se vede în limba elenică *mă împăvăzez* sau *opuiu pavăza* în loc de *mă apar,* astfel şi în româneşte se zice *a scutì* (a luà sub scut), în loc de *a protege.* Astfel înfine verbii *mâncare* şi *bere* au doua înţelesuri: unul material şi altul spiritual; de acì dar primitivii creştini, fiind Ebrei, fură acuzaţi după versetele citate dela Matei şi Ioan, de mâncatori de carne şi de bautori de sânge uman. Păgânii nu cunoşteau diferenţa de credinţe între Ebreii nazareeni sau creştini şi Ebreii fariseişti sau judaişti, precum nici noi nu cunoaştem diferenţa între Ebreii spanioli şi Ebreii numiţi nemţeşti; acuzând pe Ebreii creştini de băutori de sânge uman, fura acuzaţi toţi Ebreii. Grecii şi Romanii şi alte popoare, devenind mai la urma creştini şi vazând ca misterul comunicaţiunii e atât de departe de a se luà după litera, şi atât de salutar, aruncară această acuzaţie sau calomnie asupra celorlalţi Ebrei, ce tratau de schismatici pe Nazareeni.

Pentruce sa mergem aşà de departe? Nu e nici un Român carui să fi citit sau sa fi comunicat în franţuzeşte cum a fost scris acest articol, care sa nu-l fi înţeles aşà cum au ieşit din fundul inimii noastre; nu e nici un Român care sa fi înţeles că Crist a zis sa mâncam carnea lui şi sa bem sangele lui, în material; cu toate acestea, amicul nostru corespondent din Londra, cărui am fost adresat aceasta epistola şi care singur a şi tiparit-o, fara a ne întrebà, ne scrie ca după împarţirea ei la mulţi amici ai sai Englezi foarte eruditi, ar fi zis unii, dupa ce au citit-o, că le-a plăcut în multe, însă acolo unde autorul zice că să ne mâncăm unii pe alţii, nu le-a placut nici de cum «Unde va sa ajunga autorul? adausera, sa ne faca antropofagi (mâncători de oameni)?»

Vai de mine ar fi fost, de aş fi trait în mediul ev şi aş fi scris şi publicat aceasta epistolă. Dacă din Englezii de astăzi ma luară de antropofag, ce n'au putut oare zice păgânii de primii creştini, ale caror evangelii cuprindeau anume că se cuvine a se mâncà carnea lui Crist şi a bea sângele lui? Proba este şi până astazi că Creştinii ignoranţi, barbari, superstiţioşi, fara a aflà nişte asemenea versete în legea lui Moise, şi tot acuză pe Ebrei că se împărtaşesc cu sânge (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

dată. Dreptul şi datoria, libertatea şi egalitatea luate împreună, considerate, după cum şi sunt, una dintr'alta, singure pot produce o fiinţă completă, pe omul în adevăr moral, ce se compune din omul întreg material şi întreg spiritual. Acì stă soluţia problemei sociale.

Toate naţiunile ce după doctrinele lor au persecutat pe unul din aceste două principii ale verbului *a fi,* Ebrei, Greci, Romanî, Gali... au încetat de a mai trăì ca staturi, ca naţiuni, şi nu se vor regenerà până ce nu vor recunoaşte şi nu vor practicà aceste două principii ale existenţei.

Să ne mâncăm dar în înţelesul moral unii pe alţii. Auziţi-mă, o discipolii mei, combateţi-mă cât veţi voì, o adversari turbaţi şi calomniatori! — amaţi-mă [1] voì, o amicilor, loviţi-mă, flagelaţi-mă, până vă veţi fatigà [2], o carnefici [3] ai corpului şi sufletului meu; sfâşiaţi mi carnea şi onoarea însuşi, mâncaţi mi bunurile mele şi nu mă mai lăsaţi cu cinci copii unde să pot a-mi mai plecà capul, sugeţi fructul sudorilor mele de mai mult de treizeci de ani;

Căci cu toţi veţi deveni fraţii mei în veritate, cu toţii vom ajunge a ne identificà unii pe alţii.

Apărătorii slavonismului, ce mă combăteau în România pe tărâmul literar, au şi început a se romanizà, căci se numesc şi partid naţional; ciocoii, uitaţi-vă, că tot mâncând din sudorile Românului începură a se face avocaţii sătenilor;

Mănâncă Austriene carnea Maghiarului, Italianului şi a Românului, pentrucă până în fine tu însuşi te vei maghiarizà, italianizà şi romanizà... încă dela 1844, Germani foarte mulţi şi Austrieni şi mai mulţi se luptară asupră-ţi în rangurile Maghiarilor şi a Italienilor.

Îţi cere inima, ţi se scurg ochii, Austrie, şi după Moldo-România? Mănâncă-o dacă poţi, că vei introduce un tăciune aprins în stomacul tău [4]. Focul regenerator, ce-l va aprinde mâna Românului în rerunchii tăi, va fi salutar şi însuşi pentru Austrienii tăi, ce atâta ard spre a scutură jugul sistemei tale odioase.

Mănâncă, Moscovite, carnea Polonilor şi a altor popoare, suge sângele lor, căci începând a simţi ca Polonul, ca Ger-

---

[1] iubiţi-mă.
[2] osteni.
[3] călăi.
[4] Eră ocupaţia Austrienilor şi pretenţiunile lor de atunci, când se scriau aceste rânduri (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

manul şi ca Românul, tu însuşi vei ajunge întru a răsturnà ţarismul ce te împilă [1].

Să lăsăm dar, amicul meu, pe Englezi, şi pe Francezi a rivalizà, a fi emuli unul de puterea altuia, a imità sau a-şi combate, unul egoismul şi libertatea acestuia, şi aceasta datoria şi egalitatea aceluia; să-i lăsăm a se mâncà după expresia Mântuitorului unul pe altul; căci nu se vor distruge, după cum te exprimi în disperaţia ta, ci se vor perfecţionà unii prin alţii.

Englezii prin egoism, drept şi libertate;

Francezii prin abnegaţie, datorie şi egalitate.

Şi dacă unii profesează un principiu şi practică altul, este că fără ştirea lor şi prin instinct recunosc puterea egală şi neînvinsă a acestor două principii; este un pas mare în calea, în capătul căreia vor ajunge în fine la a profesà şi practică tot deodată amândouă principiile din cari se compune vera [2] existenţă, vera [3] vieaţă.

Sufletul izolat nu este om, nu e ceeace se zice vieaţă (sufletul ieşind din corp se zice moarte).

Corpul izolat iar nu e vieaţă.

Însă sufletul şi corpul fac un om viu.

Dreptul şi datoria fac societatea;

Libertatea şi egalitatea pot formà fraternitatea, sau, ca să ne exprimăm mai bine, umanitatea [4].

VII. — Aristocraţia şi Evghenia.

Dualitate monstruoasă, ca şi vigoarea şi desnervarea, ca sănătatea şi maladia; un termen fatalmente e destinat a distruge pe cellalt:

Evghenia este maladia, ciuma aristocraţiei; aristocraţia se vede la începutul popoarelor, Evghenia la decadenţa lor.

Hristos va să zică cel mai bun, cel mai eminent, cel mai capabil, cel mai virtuos; pentrucă tot aceeaş rădăcină *ar* se

[1] Acestea s'au scris în anul 1856; şi alte asemenea le-am scris la 1848 în *Gazeta Transilvaniei;* iată că sistema ţarismului începù a se schimbà; căci Rusul, în contact cu alte naţiuni ce le combătù, începù a cugetà şi a aspirà ca dânsele; Rusul astăzi nu se mai poate guvernà după sistema veche (EL. R.).

[2, 3] adevărata.

[4] Fraternitate în sensul său adevărat este numai între fiii aceloraşi părinţi; iar de se ia în figurat, numai vorba umanitate exprimă ideia morală a acelor ce s'au servit cu vorba fraternitate şi pentru cei ce nu au aceiaşi genitori (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

vede şi în *arete* şi în *aristos* şi în *aner,* precum tot rădăcină *vir* se vede şi în *virtute* şi în *virtuos.*

Aristocraţia a fost odată, când va fi fost, prin Sparta şi Atena, cum prin imitaţie şi aiurea unde guvernul şi administraţia tuturor ramurilor de funcţiuni publice se încredinţau celor *arişti,* celor mai eminenţi în virtute şi capacitate.

Astfel legile Spartei şi Atenei fură cerute dela viri sau bărbaţi ca Licurg şi Solon ; ale lui Dracon se lepădară, nefiind atât de *ariste* sau umane.

Astfel comanda celor trei sute la Termopile se dă lui Leonida ; comanda flotei la Salamina se dă în mâna lui Temistocle.

Astfel de principe al oratorilor se recunoaşte Demostenes, de principi ai filozofiei sunt recunocuţi Aristoteles şi Plato, şi de părinte al filozofiei ; maestrul acestora, Socrate.

Aristocraţia dar, adevărata aristocraţie este acolo unde cel mai luminat, cel mai drept, cel mai virtuos, cel mai capabil, cel mai încercat, cel mai energic al epocei sale este ales şi pus în capul guvernului ; şi ca să fie recunoscut de astfel, îi cercetează lumea vieaţa trecută, faptele trecute.

După aceasta, aristocraţia este acolo unde în capul armatei se pune militarul cel mai luminat, cel mai instruit în arta militară, cel mai valoros şi cel mai pacient, mai prudent şi mai drept totdeodată. — Bate, însă ascultă, zise Temistocle ; — şi Temistocle va să zică gloria Temidei, adică a dreptăţii.

Aristocraţia este acolo unde în capul instrucţiunii publice este numit bărbatul cel mai erudit, cel mai demn de a prepară viitorul naţiunii ; pentrucă sub priveghierea şi direcţia lui va aveà a se creşte şi formà junimea ; şi pruncii sunt floarea omenirii ; din ei au să iasă fructele bune sau rele, ei sunt viitorul patriei.

Aristocraţia mai este acolo unde în capul clerului se alege şi se pune cel mai erudit, cel mai luminat în ale religiunii, cel mai virtuos, cel cu viaţa mai nemaculată.

Cu un cuvânt, aristocraţia este acolo unde, cum am zis, în fiecare ramură cel mai eminent în capacitate şi virtuţi şi cunoştinţele respective va fi cap, duce şi administrator ; el va aveà *cratia* sau direcţia tare.

Insă ca să fie un om cunoscut de asemenea, cată să fie văzut de lume, arătat la lumină, încercat în mai multe evenimente şi împrejurări ; pentrucă dregătoria arată cine e barbatul [1].

[1] în original, şi în greceşte.

www.dacoromanica.ro

De aci dar se adoptă foarte firește principiul ca tot cetățeanul să înceapă dela început și să treacă prin toate gradele serviciurilor publice, atât pentru sine, ca să învețe a cunoaște lumea și societatea și ramurile ei, cât și pentru societate, ca să-l cunoască cât poate el în fiecare serviciu.

Aristocrația dar, din origina și numele ei, fiind guvernarea încredințată celor mai eminenți în virtute și cunoștințe respective și capacitate, cere neapărat o ierarhie, spre a fi cunoscuți aceștia de astfel, și nu poate suferi nici un drept de naștere;

Căci un tată poate să fie un arist, un eminent în virtuți, și fiul acestuia nu.

Este dar întrebare, după definiția ce avem și după câte ne arată istoria: Este de combătut aristocrația sau nu? Rău este acolo unde guvernul, fără a cere vreun drept de naștere, se dă în mâna celor *arișți?*

Eu unul mă plâng că nu se mai vede pe nicăieri o adevărată aristocrație; plâng iar patria și mai mult că instituția adevărat aristocratică a lui Radu Negru s'a desfigurat cu totul și nu se mai cunoaște.

Aristocrația în sine, în adevărata sa însemnare, este sănătatea întăritoare a celor mai bune republice. Ea naște eroii și înțelepții, ea produce adevărații cetățeni, ea susține statele.

LA EBREI. Când însă societățile se conrup, când cei mai tari sau cei mai astuți supun și împilă pe cei mai debili și mai creduli, așteaptă-te la ceeace pățiți Palestina, Grecia și Roma.

Primitiva republică a Palestinei constituită de Moise fu guvernată de bătrâni [1] aleși, de artiști ai poporului. Poporul fu temeiul, fondul acestei republice și arîștii îi fură culmea; poporul fu ca rădăcină sau tulpină și arîștii ca ramurile și însuși florile acestui arbore social.

Mai târziu, Saul fu ales de duce și rege, pentrucă a fost cel mai valoros al timpului său, adică aristul.

David iar fu ales de duce și rege, pentrucă a fost asemenea cel mai valoros, și încă și cel mai luminat al epocei sale.

Solomon se sui pe tron mai întâi pentru calitatea că era fiul lui David, și apoi pentrucă a fost cel mai luminat. In-

[1] Bătrân se știe că este una cu *gheron, senex,* de unde și *senat, gherusia.* Cei bătrâni dar va să zică Senatul; și zicând bătrâni se presupune serviciu vechiu, ierarhie, experiență, știința despre ale țarii sau ale statului (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

structia i-a dat înțelepciunea; naşterea însă în scutecele femeiei lui Urie îi invenină juneţea şi îi degradă căruntele.

Roboam deveni rege numai şi numai pentrucă se introdu sese dreptul de naştere, pentrucă a fost adică fiu al lui Solomon; numai pentrucă s'a fost născut în scutece purpure şi crescut de curtezani: aceasta îi fu singura calitate.

Vedem acum că judecătorii Palestinei şi ducii ei primitivi susţinură statul împărţind dreptatea; conduseră naţia pe calea onoarei şi a gloriei; atâţia secoli apărară confinile [1], şi drepturile patriei promise; sub guvernul lor, eşiră profeţi veneraţi ca Samueli, căpitani valoroşi, duci ca Saul şi David. Iată ce făcură aristii Palestinei.

Saul şi David iară, ca nişte aristi aleşi, salvară patria de Filisteni şi o guvernară bine, pentrucă au fost traşi din sânul poporului şi ştiau toate păsurile şi durerile, şi aspiraţiunile, şi datinele lui.

Solomon, de a fost luminat, se poate atribui în adevăr la un tată ca David; iar de începù a conrupe naţia şi a introduce într'însa aluatul idolatriei şi prin urmare al servili tăţii, este că avù de tată nu un păstor, ci un rege, şi că fu crescut de adulătorii [2] unei concubine.

Roboam împilă naţia conducându-o, cum a zis singur cu o vargă sau sceptru de fier, o desbină între Israeliţi (zece seminţii) şi între Iudaişti (două seminţii); pentrucă n'avù de tată pe David, ci pe Solomon, pentrucă dela tată-său şi încă dela moşu-său au fost lucrat care mai mult, care mai puţin, spre a uzurpà suveranitatea naţiunii, cum o lăsase Moise, şi spre a fondà o dinastie, dând ţara promisă ca un apanagiu sau moşie unei singure familie, a Iudeii.

Unde e împilare, am mai zis, acolo este şi protestaţie: zece seminţii dară, seminţiile geloase de libertăţile şi drepturile lor, rămaseră israelite, adică naţionale, şi protestară în contra desfiinţării aristilor (sau aleşilor după virtuţi şi capacităţi); protestară în contra fondării unei dominaţiuni întemeiate pe drept de naştere.

Primii rebeli fură cei ce călcară legile şi instituţiunile lui Moise: seminţia lui Iuda cu capii săi şi seminţia lui Beniamin vrură a deveni privilegiaţi [3]. Desbinarea completă de acî dată, şi apoi ura între clase, şi apoi patimle şi lupta intestină, şi apoi căderea sub dinasti potenţi, şi apoi pieirea.

[1] hotarele.
[2] linguşitorii.
[3] *Cartea III-a a regilor*, cap. XII (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

LA GRECI ŞI ROMANI. In Grecia iar, ca să nu mai repetăm aceste faze, precum şi în Roma, când una nu mai avù sau nu mai voì să aibă Temistocli şi Aristizi (pentrucă îi exilà), când nu mai avù Leonizi, nici Aristoteli şi Platoni, nici Demosteni şi Izocraţi, nici însuşi Alexandri[1]; când cealaltă nu mai avù Cincinaţi, Reguli, Scipioni şi Catoni, nici Ciceroni, Virgili şi Ovidi, nici însuşi Cesari; când în fine Roma, coruptă şi decăzută, se amestecă în Bizanţiu cu Grecia coruptă şi sclavă;

EVGHENIA. Atunci din tina de urdori şi de sânge, din frământătura aluatului corupţiunii ieşì, ca viermele ce se nutreşte din însuşi cadavrul din care iese, ieşì evghenia, adică naşterea cea frumoasă! Uitaţi-vă la spurcăciunea începutului ei şi vedeţi-o cât e de frumoasă!

La evghenie nu se cere ca la aristocraţia eminentă, nici însuşi mediocritate de talente, de capacităţi, de erudiţie, de prudenţă, de valoare, de energie, de activitate. Evghenia te întreabă numai: al cui fiu eşti? şi atâta tot.

La apariţia evgheniei, sub mâna de fier încă a imperiului roman, unii devin privilegiaţi din naştere, şi alţii desmoşteniţi din naştere; unii numai cu drepturi, şi alţii numai cu datorii; unii domni, şi alţii servi. Acesta este dreptul, faimosul dreptul roman, drept al păgânilor sub mantie de creştini.

Bucuraţi-vă pui de viperă ai mediului ev, voi toţi baronilor ai feudalităţii! Roma bizantină şi Roma papală v'a întemeiat dinastia; ea are a vă da educaţia guvernamentală, spre a dominà lumea în locul ei. Bucuraţi-vă, o elevi demni de o guvernantă cu virtuţile tuturor Mesalinelor.

Prostituata apocaliptică, călare pe hidra cu şapte capete, cum şi bestia cu două coarne (cu unul la orient şi cu altul la occident), bestia ce vorbeşte ca mielul şi care lucrează ca balaurul au a fi: una, nutritoare; şi alta, educătoarea voastră.

Bestia cu două coarne, ea amăgeşte popoarele, spre a servi mamei voastre, prostituatei ce se îmbată cu sânge uman din cupa sa, stând peste hidra cu şapte capete; bestia cu două coarne forţă popoarele spre a îngenuchià înaintea hidrei regale şi feodale şi a o adorà[2].

Bucuraţi-vă şi domniţi în pace; islamismul armat n'are ce vă face: bestia cu două coarne scoală cruciate în contra lui;

[1] plur. dela Alexandru (cel Mare).
[2] *Apocalip.*, cap. XIII, vers. 1 până la 17 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

domniţi în pace şi în desfrânare: flacările rugului aşteaptă pe oricine va protestà; timp aveţi mult înaintea voastră: e mult dela al patrulea secol până la 1793.

Evghenia ieşì, cum văzurăm, din încuscrirea sau încumetrirea corupţiunii grece cu corupţia romană. In Bizanţiu se născù evghenia şi acolo i se dete acest nume. In vocabularul elinităţii clasice, în limba voiu să zic a poeţilor, istoricilor, oratorilor şi filozofilor Heladei antice, nu există numele sau vorba *evghenie,* pentrucă nu există nici objectul.

Totdeauna când ies nişte asemenea iesme sau monstruozităţi, acestea, spre a parodià pe o parte virtuţile şi instituţiunile dejà venerate de popoare, şi pe de alta spre a puteà amăgi popoarele decăzute, cum şi pe cele primitive, deodată cu apariţia lor, fiind slute şi gheboase din natura lor, iau masca virtuţilor, se înţoală cu despuierile instituţiunilor antice.

Iesmele acestea, ele singure se zic naţionaliste, ele coloane ale poporului, ele speranţele lui, ele părinţi ai patriei, ele inteligenţa şi sanctitatea naţiunii.

De acì evghenia uzurpă atributele aristocraţiei şi îi zise, şi forţă lumea a zice că *evghenes* este una cu *arist,* cu eminent în virtuţi şi capacitate, ca şi cum ar fi zis:

Că versificatorul, ce odorogià cu capul în pulbere laudele primului venit despot, făcându-l tată al poporului, e poet una cu Homer [1].

Că pedantul viţios, ce ajungeà a fi dascălul puilor de curtezani bizantini, e una cu Plato şi Aristoteles;

Că cel după urmă călugăr, ce sărutând pulberea picioarelor [2] imperatorului Bizantin, ajungeà târîndu-se până la tronul Patriarhatului sau al vreunei episcopii, este una cu Christ şi cu Apostolii;

Ba încă şi mai mult, căci lipsindu-le faptele, îşi înflară şi măriră titlurile.

De acì dară numele *evghenes,* ce pretindeà că este una cu *arist,* se părù prea puţin, şi haide *evghenestatos, panev-*

[1] Ba unde! Homer îşi mendicà [1] vieaţa; versificatorul bizantin erà un domnişor ce întreceà pe ciocoiaşii noştri. Nu treceà mult şi aveà şi sclavi dela cari le luà versurile, şi ziceà că sunt ale lui; ba încă şi însuşi de nu aveà sclavi, puteà în licenţa lui poetică a scrie, cioarele de târtani, că şi-au liberat servii după dominiurile lor (EL. R).

[2] Patriarhul şi Papa când scriau imperatorului bizantin, între alte formule erau datori a pune şi: sărut pulberea picioarelor.

[1] cerşià.

www.dacoromanica.ro

ghenestatos (decât toţi cel mai bine sau mai frumos născut); *eclambros, eclambrotatos, paneclambrotatos* (decât toţi cel mai ilustrisim); *hypsylos, hypsylotatos, panhypsylotatos* (decât toţi cel mai altisim).

Platon abià cutezase a se numì *loghios* (raţionabil), însă pedanţii ignoranţi şi viţioşi ai Bizanţiului se numiră, cu o mare condescendenţă, *loghiotati* (cei mai raţionabili). Acest nume la unii li se părù prea puţin, şi trecând prin *sofologiotati* (cei mai înţelepţi raţionabili), abià se arestară [1] la *pansofologiotati* (decât toţi cei mai înţelepţi raţionabili).

Mântuitorului lumii şi apostolilor săi nimeni nu le-a zis, cât fură între oameni, nimeni nu le-a zis sfinţi, şi ei ar fi respins cu mare desdemn de a li se da un asemenea titlu;

De când însă se constituì eclesia [2] oficială, numele de *aghios* (sfânt) se părù foarte puţin pontificilor bizantini; *aghiotatos,* prea sfânt sau cel mai sfânt, li se părù iar că nu ajunge; căci aşà e omul: dacă va fi, îşi zice, să fie încai cât se va puteà mai mult: se arestară [3] dar, în modestia şi marea lor cuvioşie, la *panaghiotatos* (decât toţi cel mai sanctisim); şi acest decât toţi cel mai sanctisim sărutà pulberea picioarelor seninătăţii sale imperatorului şi însuşi a sateliţilor acestuia.

La curtea aceea, prin decretele imperiale, fără a şti cinevà nici carte, puteà deodată fi creat «logotet», adică punător de discursuri sau de cuvinte, cu alte vorbe orator, şi încă mare orator (mare logotet).

Fără nici o instrucţie, fără pic de talent puteà să se ducă sarsailii noştri la aceà curte şi să fie creaţi deodată poeţi, şi însuşi arhipoeţi printr'un decret imperial sau printr'o singură vorbă a monarhului [4].

La curtea aceea, dacă ajungeà cinevà patriarh sau cel mai după urmă dèspot or vlădică *in partibus* [5] puteà să mi-ţi toarne sau să mi-ţi sacre un preot din omul cel mai ignorant şi mai viţios.

[1] oprirà.
[2] biserica.
[3] oprirà.
[4] Tirania cu anarhia, am zis şi aiurea, că se pupà adesea în bot şi îşi dau mâna. Astăzi nu se mai află monarhi de ai Bizanţului; în locul lor sunt coteriile sau gâştele. Facă-se cinevà astăzi servitorul lingareţ al unei gasce, că devine îndată şi poet mare, ba încă şi om onest din cel mai scelerat, şi umblă ţeapăn cu capul în sus, ca pe nişte crăcane de lemne pe picioarele cele mai şchioape ale versurilor furate (EL. R.).
[5] In original şi în greceşte.

www.dacoromanica.ro

Precum tot din graţia şi mult îndurarea acelei curţi, din cel mai conrupt şi mai pervertit şi mai târîtor călugăr ieşià deodată un *panagiotatos,* un de cât toţi şi peste toţi mai sanctisim. Seninătatea sa numai să fi binevoit.

Şi ştiţi pentru ce titlul imperatorului erà seninătatea? Acì este un mister mai mare decât în numele de partid naţional. Imperatorii şi evgenistii, oricât de crunţi, oricât de neguroşi şi tempestoşi vor fi, ei tot prea seninisimi mi-ţi erau.

Aceasta este o minune, ce, de nu o credeţi, uitaţi-vă la regii şi imperatorii moderni, că oricât de mici vor fi, ei tot majestăţi mi-ţi sunt; vedeţi pe toţi anarhiştii, că oricât de crunţi despoţi vor fi, ei tot liberali se zic; oricât de imorali şi sceleraţi vor fi, ei se dau de morală incarnată; bandele lor, de s'ar compune de toate felurile de străini, ei tot partid naţional sunt. Luaţi-i d'a rândul, uitaţi-vă la seninătatea, la majestatea, la prea înălţimea lor şi la excelenţele Lor democratice (cu L mare în parenteze), şi daţi-vă şi domnia voastră părerea, scumpii mei Români şi cititori [1].

Astfel în toate ramurile societăţii bizantine, aristocraţia fu confundată cu evghenia şi astfel se răspândì peste toata faţa Europei nume, titluri îngânfate, drepturi, privilegii mari, fără fapte, fără virtuţi, fără talente, fară capacităţi.

Astfel venì şi la noi peste instituţiunile cu adevărat aristo-

---

[1] Vezi *Conservatorul,* pag. 84, articolul Vodă şi Prinţul, Măria, Ta şi înălţimea Voastră. Coconi şi Bizdadele; — Boier şi Nobil — Cocoană şi Madamă. Noi respectăm datinele şi titlurile naţionale, nu însă şi smorfurile şi momiţăriile degrădătoare luându-ne după străini pervertiţi. Fii măria ta, oricine eşti domn al Românilor, că în tine se personifica majestatea naţiunii ce te-a ales: respect şi adoraţie către majestatea naţională, adoraţie până la pământ înaintea naţiunii; îmi place s'aud: măria sa vodă, căci îmi recheamă timpii când Românii aveau duci. (Voda va să zică duce, ca şi *eghemon,* iar nu prinţ, care va să zica beiu şi arhon). Fie principul Zanfir prinţ el acolo, iar nu domnul Românilor; fii Maria ta, o marite doamne, Măria română, iar nu înalţime fanariota. Fii ca Radu, Mircea. Mihai... vodă, cu numele propriu ca toţi suveranii, fiindcă reprezinţi suveranitatea naţiunii, şi lasă-ţi numele familiei acasă când odată ai de familie naţia întreagă. De ai fii, fie ca toţi infanţii, şi dolofanii sau daufinii, fie coconi, caci cocon, infante va sa zică; şi nu-i mai cebalui cu numele barbar şi îngalat de bizdadele; domniţele iar îmi sunt scumpe ca lumina ochiului, pe măria sa doamna o ador ca pe însuşi patria, cât vor da dracului încolo principia. Măria ta doamne, iar nu înalţimea voastră, că şade rău şi e şi păcat de Dumnezeu. Eu sunt un simplu traducător. Vie domnul care să traducă vorba vodă în ducă sau duce; şi îi promit şi eu a traduce şi a transformă pe toţi Românii în eroi. Vie un domn care să-şi scuture iacaua de amici, şi eu îi promit a i înfrânge inimicii (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

cratice ale lui Radu Negru, peste datinele din Italia republicană, veni, zic, şi la noi numele de *evghenes* în toată hidoasa lui diformitate.

Dela Fanarioţi încoà, spătarul ţării nu fu cel mai valoros şi mai vechiu dintre oşteni; bărbaţi ca Aprodul Purice, ce se culcau muşuroiu şi se sculau movilă, ca popa Stoica Farcaş, ca Buzeştii, ce răsturnau şi făceau să muşte ţărâna hanul Tătarilor; bărbaţi ca spătarul Mihai, ce ajungeà cu 6000 de curteni până la murii Vienei [1].... unde de d'alde astea? Un pitac al înălţimii sale fanariote îţi făceà dintr'un limongiu un spătar întreg, numai bun de a cere mâna şi a chemà la patul nupţial pe fiica [2] unui ban mare.

Evgheniştii cei mari ai Moldovei, ce astăzi se numără în partidul naţional, astfel au devenit domni peste moşiile şi drepturile Moldovei.

Un pitac domnesc îţi creà dintr'un guguman ignorant de odată un logofăt (logotet) mare. Despre logofeţii ai doilea şi ai treilea nu mai vorbim; căci cine poate face multul, acela şi mai facil poate rasolì puţinul.

Ziceà numai Înălţimea sa, şi deodată ieşiau generalisimi, spătari mari, spătari ai doilea, logofeţi sau oratori mari, logofeţi ai doilea; şi meterhaneaua îţi venià acasă cu tobe şi cu surle şi cu suitarii, şi băteà, uite, meterhaneaua cum s'auză toată capitala şi toată ţara că te-ai făcut marţial mare şi orator mare.

Mai în urmă, dela Regulament încoà, lumea devenì mai modestă: chiotele baş-ciohodarului dela curte încetară, meterhanelele amuţiră şi dispărură, pitacele domneşti deveniră oficiuri (citiţi «ofisuri», după limba logofeţilor şi a sarsaililor). Oficiul şi Buletinul oficial făceau toate minunile.

Din fratele şi fiul domnului îţi anunţà Buletinul, ca să ştie toată lumea, un spătar ca un adevărat Marte din cap până în picioare. Şi apoi te deşteptai într'o zi că Buletinul te asigură că acest spătar s'a făcut şi orator mare, logofăt mare, marţialismul excelenţei sale! Şi pasă de nu crede.

Insă toate aceste minuni tot se mai făceau, cum se zice, cu oarecare perdeà, cu oarecare ruşine de oameni şi frică de Dumnezeu; căci se mai observau şi gradele ierarhiei. Nimeni, nici fratele, nici însuşi fiul Domnului nu puteà a se rasolì deodată spătar, dacă nu începeà dela cadet şi nu treceà încai

[1] Vezi *Memoriale principelui Transilvaniei Kemeni* (EL. R.).
[2] In original *filia*.

www.dacoromanica.ro

câte o zi prin toate gradele ierarhiei: sublocotenent, locotenent, căpitan, major, etc.

Nimeni nu puteà numai aşà fi hirotonit sau târnuit deodată orator sau logofăt mare, dacă nu începeà dela pitar (citeşte dacă vrei şi «brutar»), şi apoi cu umilire, cu sacrificiuri adesea şi de onoare, cu adulări şi dibăcii d'a-şi face o stăricică, cu nevoi şi strecurări prin nevoi, cu sărutând mâna ce nu puteà s'o muşte, cu tumbe, dacă vreţi să ziceţi, de două zeci, de trei zeci de ani, abià ajungeà bietul om, sau nu ajungeà nicidecum, de a se vedeà orator mare, deşi fără instrucţie şi carte. De nu curgeà, încai picà, căci tot ştià omul, dacă nu altele, încai a spune de gradele prin cari a fost trecut, şi de nevoile lor, şi de marafetele lor, şi de multe ori şi de ţintuirile lor; căci am văzut în copilăria mea pe mulţi din cariera aceasta ţintuiţi d'o urechie de câte un stâlp la Slătar [1].

Erà cinevà domestic la vreun boier mare sau şi mai mic, ajungeà de acolo căpitan de vreo barieră sau ce da Dumnezeu — pentrucă tot Dumnezeu dă la astfel de oameni. — Hei! după un an doi, trei sau şi mai mulţi de serviciu ajungeà omul până la a fi creat compozitor adică conţipist; nu i se cereà d'a şti gramatică, ba nici carte; erà de ajuns să fi servit; şi apoi Măria sa însuşi îl făceà conţipist, adică compozitor (o mai zicem încă odată, ca să nu se uite). Şi apoi, haide — bun erà Dumnezeu — pitar, serdar etc., etc. însă tot d'a rândul trecând ani, iar nu aşà deodată.

Insă, precum din nimic ajungeà cinevà mare orator şi mare marţial, asemenea din cevà mare ajungeà la gradul atât de dorit de a nu mai însemnà nimic, pentrucă monarhul sau domnul, ce are puterea de a creà, are cu atât mai mult puterea de a distruge.

Spre exemplu, se puneà vreun june să înveţe cevà, limbi, ori ştiinţe, ori arte; cu veghieri, cu stăruinţă, cu sudori, cu

[1] Pe un sameş [1] de vistierie dela Iaşi spun că l-ar fi pus în fiare şi butuci şi l-ar fi înscris în condica neagră, pentru învaţul ce contractase, nu ştiu de unde, de a ciupi galbenii vistieriei ce-i intrau prin mână. Vezi, un astfel de tată, de ar fi ajuns logofăt sau orator mare, aveà ce spune la fiii sai: «hei, baiete, câte am tras şi am paţit eu până să adun averea ce v'o las şi să puiu mâna pe rangul acesta!» (EL. R.). — Hanul şi biserica Slătari erau pe Podul Mogoşoaiei din Bucureşti aproape de cheiul gârlei. Biserica, restaurată, este şi astăzi tot acolo (lângă Poştă şi în faţa Casei de Depuneri).

[1] casier.

www.dacoromanica.ro

spese mari şi îndelungate prin străinătate devenià literator, matematic, medic, doctor în legi, ori în teologie, artist... Se întorceà în patrie, devenià profesor sau luà altă funcţie publică; servià un an, doi, trei... zece, douăzeci de ani; Măria sa aveà puterea cu un singur ofis d'al face servul servilor şi nimicul nimicurilor, pentrucă erà după Regulament.

Citiai Buletinul (oficial nota bine) şi mi-ţi vedeai că Aristia, traducătorul lui Homer şi Alfieri, s'a făcut un fel de spahiu adică serdar!

Că Eliade s'a făcut paharnic, adică sufragiu!

Că Poienaru s'a făcut clucer, adică chelar sau temnicer!

Că doctorii cutare şi cutare s'au făcut agi, adică un fel de jupâni, ca cel mai după urmă ciutac de Turc [1]!

Că I. Văcărescu sau Atanasie Hristopol s'au făcut vornici adică perdegii!

Insă, ia vedeţi câţi ani serviau bieţii oameni, până să ajungă la însemnătorul rang sau titlu de a nu mai însemnà nimic, nici însuşi la noi, necum în Europa.

Acum însă, noi unii vrem deodată, cum ieşim din ghioace, să sburăm la minister şi încă şi mai sus, sub cuvânt că cei din gaşca noastră ne află de minune, numai buni de a scamotà şi de a răsturnà toate.

Astfel, iar o mai repetăm, evghenia bizantină, parodiind aristocraţia elenică şi patriciatul roman şi ajungând apoi sub Turci în ultimul faliment, până în servitutea cea mai vicioasă şi mai spurcată, venì spre a întinà şi desfigurà instituţia boieriei, ce erà una din cele mai înţelepte şi mai egalitare aristocraţii, ce chemà la spătărie Buzeşti şi Farcaşi, Mihai şi Aprozi Purici, şi care înălţà la tron Rareşi, Razi dela Afumaţi, ca şi pe Matei Basarabi.

Am vorbit de ajuns aiurea despre boierie, ce a fost şi ce este.

Foarte desfigurată în adevăr este astăzi, şi foarte ignorantă despre originea sa, şi despre starea sa, şi deaceea umilă în cele ce s'ar fi cuvenit a fi orgolioasă, şi foarte pretenţioasă şi nebună în cele ce o depradă.

Boieria, neavând conştiinţa de sine, pretenţiunile ei fură din cele mai nebune, căci fiecare nu aspirà acum în urmă decât, după cum văzurăm, la titluri absurde, servile şi umilitoare.

Devenind cupidă şi geloasă către fiii patriei, devenì cea

[1] Tot Turcul, oricât de desculţ, se naşte agă, adică jupân. Daca învaţă carte, are titlu de «efendi», domn. Dacă servind ajunge la rangul de major sau corespunzător acestuia, se zice beiu, adică cum am zice cocon sau nobil (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

mai risipitoare şi mai generoasă către străini; după ce îşi deschise de toate părţile la străini porţile ierarhiei, îi lăsă a sări ca nişte furi pe oriunde le-ar fi plăcut.

Cu toate acestea instituţia în sine e una şi abuzurile introduse de străini şi conservate de oameni pervertiţi sunt alta. Un templu sau un monument mare şi frumos, oricâte ar păţi după secoli, oricât s'ar desfigurà, e totdeauna frumos şi însuşi[1] în ruinele lui; totdeauna învederează starea de progres a epocei în care s'a edificat şi arta şi gustul arhitectului.

Desbărată iar de tot ce îi este eterogen, desfigurător şi innobil, boieria rămâne iar un model de instituţie înţeleaptă, egalitară şi încurajatoare talentului, valoarei şi virtuţii, cum să nu aibă asemenea în Europa.

Boieria în sine, cum se ştie deja, însemnează ostăşie şi n'are nici un drept de naştere;

Departe de a fi o castă, îşi recrută până astăzi din popor pe funcţionarii săi.

Boieria avù toată puterea şi valoarea aristocraţiei Spartei şi Atenei, plus caritatea şi generozitatea instituţiunilor patriarhale ale popoarelor primitive.

Boieria reprezentà toată majestatea patriciatului roman, minus prerogativele din naştere şi cruzimea pagână;

In boierie se vedeà toată egalitatea înaintea carierelor civile şi militare, ce se vede astăzi în statele liberate de legile feudale, minus meschinăria biurocraţiei germane şi franceze.

Ceeace ajunse însă, toată lumea, şi străini şi pământeni, vede că nu e bine.

Toţi vor s'o desfiinţeze; nevoia însă este că nu au toţi acelaş punct de vedere, nici acelaş interes la desfiinţarea ei.

Străinii vor să desfiinţeze boieria ca, aducând pe Români în starea Bulgarilor şi Transilvanilor, să poată mai facil a-i domină şi a pune peste dânşii funcţionari străini.

Din pământeni iară:

Unii au lucrat şi lucrează ca să piară boieria, numai şi numai pentrucă a fost o instituţie aristocratică şi egalitară, la care se cereà eminenţă de virtuţi şi de capacitate, şi să puie în locul ei o evghenie născătoare de viţiuri; să cază boieria, îşi zic, ca să ne facem o castă în care să nu poată intrà decât noi şi fiii noştri.

Alţii vor să piară boieria numai ca să se desfiinţeze odată gradele ierarhiei prin cari se cercau servitorii Statului. Soldatul şi sublocotenentul, trecând înaintea celor mai vechi, să poată

[1] chiar.

www.dacoromanica.ro

deodată fi creat colonel şi general: să cază boieria, strigă cu toţi, ca să putem deodată sburà la ministere, fără să ne mai ştie nimeni cine suntem şi cât putem.

Alţii iar urăsc boieria, şi apoi le scapără ochii după rangurile ei înalte; o urăsc într'unele, le place în altele.

«Mie unuia, zic unii, nu mi-ar plăceà să fiu serdar sau paharnic, sau major, ferească Dumnezeu! Mi s'ar păreà că a pierit dreptatea depe pământ; îmi scapără însă ochii de bucurie când auz câte un adevărat naţionalist d'ai noştri şi progresist zicându-mi «vornic» şi dacă nu-mi zice nimeni, mă suscriu eu singur în cărţile ce tipăresc;

«Inalţ din umeri, împing pieptul înainte şi îmi răsucesc mustăţile, când îmi zice general şi excelenţă. Atunci văz şi eu că este cu frica lui Dumnezeu şi că am intrat pe calea progresului.

De acì dar, în loc de a studià istoria instituţiunilor noastre, în loc de a vedeà de unde poate venì binele şi de unde ne-au venit cele rele, fără a pricepe nici vorbele cu cari ne servim, strigăm cu toţii ca nişte maniaci: jos cu aristocraţia! jos boieria!

«De când am debutat în lume, zise mai deunăzi un membru «al Camerei legislative, am dat luptă aristocraţiei, şi etc.»

Ne place a crede că oratorul, în marea sa inocenţă, n'a ştiut că aristocraţia va să zică guvernul celor mai eminenţi în virtute şi capacităţi şi că a luat-o drept evghenie, după cum a luat-o toată Europa feudală, ce imità smorfurile Bizantinilor.

Lăudăm sentimentul de care a fost mişcat oratorul; dorim însă ca luptele să se vază prin fapte, iar nu prin vorbe.

Iar dacă cinevà cu aristocraţia înţelege în adevăr guvernul celor eminenţi în virtute şi capacitate, e mult de când un asemenea guvern nu se mai află pe la noi; ducă-se a-l combate, de are astfel de scop, în Palestina primitivă, în Sparta şi Atena, în Roma republicană şi în timpii Razilor, Mircilor, Ştefanilor, Mihailor. Dee cât va voì în capul eroilor şi înţeleptilor ce lăsau aratrul [1] şi filetele [2] şi cu sabia în mână, apărând patria şi servind-o în toate nevoile, străbăteau gradele ierarhiei până la tron.

Astăzi la noi îşi perde cinevà timpul şi vorbele în van, dacă combate aristocraţia, ce nu mai există demult.

Iar dacă cu aristocraţie înţelegem evghenie, altă vorbă; şi

[1] plugul; [2] plasa.

www.dacoromanica.ro

eu mă puiu sub stindardul ce ar chemà popoarele în contra acestei iesme cu drepturi de naştere. Cu toţi să facem o cruciată demnă de secolul al XIX-lea şi să ne ducem a distruge această hidră bizantină şi feudală, la care bestia cu două coarne, ca al mielului [1], şi care vorbeşte ca balaurul ne invită şi ne forţează a ne închinà.

Să ne ducem însă iar acolo pe unde se vor fi aflând drepturi de naştere, iar nu în ţara noastră, unde n'au existat niciodată, mulţumită instituţiunilor părinţilor noştri.

Pentruce să ne închipuim morile în vânt uriaşi [2] şi turmele de oi nişte armate de baroni, de burgrafi şi de margrafi.

De ar fi fost la noi drepturi de naştere, astăzi am fi avut pe tronurile ambelor patrii pe nevoiaşii de strănepoţi ai Razilor, Dragoşilor sau ai Mircilor; Ştefani, Rareşi şi Mihai şi Movili n'ar mai fi domnit; Racoviţi, Ghici, etc. ar fi rămas în condiţiunile părinţilor şi străbunilor lor.

De ar fi existat la noi drepturi de naştere, bănia Craiovei ar fi rămas un drept în familia fostului ban din timpii lui Radu Negru; banii, vornicii, logofeţii după timpuri şi până astăzi şi până la ultimul pitar ar fi rămas în condiţiunile străbunilor şi părinţilor lor.

Haidem cu toţii în contra evgheniei acolo unde este, iar nu la noi, căci ar fi şi mai absurd şi mai rău decât de a face o puşcă d'acasă până la bătălie; căci aceà puşcă s'a propus oarecând de cine se va fi propus cu scop de a ucide pe inimicii străini; iar a bate pe fraţii noştri, inocenţi de crima evgheniei este o absurditate din cele mai neauzite.

De unde evghenişti Bălenii, Bălăcenii, etc., ce au început ca şi părinţii lor lăudaţi dela zapcii? — De unde evghenişti toţi boierii pământeni, ce au ieşit din opincă şi dela aratru? [3] — De unde evghenişti bieţii fanarioţi, ce lăsau caicul şi lămâile şi veniau a-şi înflà işlicile cu rangurile româneşti?

De unde infine evghenişti bieţii Kogalniceni, Alecsandri, toţi bieţii în *-eni* şi în *-eşti* şi mai vârtos bietul Eliade dela Obor, ca să se puie cinevà pe dânşii cu paloşul sau cu *lataierul* răposatului Pralea; ar fi şi păcat de Dumnezeu să calomnie cinevà de evghenişti nişte asemenea creştini.

[1] In original *agnelului*.
[2] ca sunt uriaşi.
[3] plug.

www.dacoromanica.ro

O ANECDOTĂ CU UN LĂUTAR. Când îmi vine în minte că, curat curăţel de orice evghenie sau drept de naştere, o să mă ia cinevà să mă taie drept pe din două pe bună rea nedreptate, mi se înfioară carnea şi-mi aduc aminte de un biet lăutar.

Am dat şi eu câte odată prin poezie, şi este, unde va fi să fie, o mare relaţie şi o simpatie intimă între poeţi şi lăutari: unii zic că au alăute şi alţii le şi au în adevăr; unii zic numai că cântă şi alţii cântă în adevăr; unii n'au nici lire, nici harpe, nici alăute, nici însuşi cobze or dible, şi alţii îşi au de toate. Unii sè zic poeţi fără lire şi alţii lăutari cu lăute. Poeţii fac la versuri şi lăutarii fac şi ei la versuri de multe ori cu mult mai frumoase decât ale poeţilor. Doinele şi baladele, cu cari se îngânfă nişte poeţi mari, ce pe româneşte se zic «poeţoi», toată lumea ştie că sunt ale lăutarilor.

Imi aduc aminte de un biet lăutar. Erà odată, mi se pare la Craiova, un prânz boieresc şi câmpestru, şi lăutarii cântau la masă. Intr'altele cântară şi cântecul:

Tu ziceai odată
Ah! a mea iubită:
Dragostea mea toată
Ţie ţi-o voiu da, etc.

Se ştie că lăutarii noştri pleacă urechia pe vioară, cântă din gură recitând versurile şi trăgând cu arcuşul cu o apatie[1] din cele mai rari şi mai dureroase; pentrucă servitutea e străină la orice petreceri.

Bietul bard cântà ca orice sclav. Un declamator de poezie şi de sentimente de toată natura se află la masă, şi ne mai putând suferi apatia sclavului cântător, repede se sculă dela masă şi sări înaintea lăutarului strigând:

— Nu aşà, cioară de profanator!

Şi unde începù a da ochii peste cap cu mare patos, a luà un avânt cu mâinile şi cu picioarele, ca tot omul ce sboară de viu viuleţ la nemurire, şi a declamà cu o manieră cu totul particulară a sa:

«Tuuu ziceaai odaaată,
«Aaaaaaah a mea iubiiiită:
«Draaagostea meaaa toaată, etc.

Declamà cum declamă amatorul (foarte bătăios), iar în

[1] răceală.

www.dacoromanica.ro

cât pentru cântec, spun că erà foarte răguşit şi discord: căci p'atunci nu se auzià de concordie.

«Aaaaaah a mea iubiiită!

(cu vocea răguşită) şi tot înaintà în delirul său poetic către simplul şi naivul lăutar; până ce ajunse la fraza:

Astfel ţi-este sexul...

Atunci cu o crispaţie nervoasă tremurà, amenin̦ând cu degetul până la nasul bietului bard, cu totul speriat.

Lăutarul încă dela începutul acestei lupte, ce nu erà nicidecum olimpică, lăsase o mână cu vioara spânzurată în jos, şi alta înţepenită şi făcând o linie dreaptă una cu arcuşul. Năl̦à din umeri bietul om, strângeà din dinţi, cu capul ghemuit între umeri, şi tot se da înapoi; iar când îşi simţi spatele că dă de perete, când văzù că degetul amenin̦ător îi ajunge şi până la nas, când văzù că acum ca niciodata ochii declamatorului îl aţintau ca doi ochi mai boboşaţi decât ai unui broscoiu uriaş, lăutarul, svânturatul lăutar, începù a tremurà şi a pune mâinile înainte spre apărare:

— Aoleo, coconaşule, începù a se rugà: nu mai face aşà, că mă dă în alte alea, şi am copilaşi... Aoleo, coconaşule! dar ce am făcut, sărăcuţ de maica mea!... iartă-mă, iartă-mă, coconaşule, că îmi rămân copiii pe drumuri!...

De a fost aceasta o farsă sau efect al chefului depe la mese, acum însă nu e nici gluma, nici şagă. România întreagă s'a speriat şi strigă cu toţii: dar ce am făcut noi? când am avut noi vreun drept de naştere, ca să ne taie naţionaliştii drept pe din două? de unde, păcătoşii de noi, ni se aruncă evghenia pe spatele noastre!

Ce-au făcut toţi ofiţerii armatei dela sublocotenent până la spătar, ce-au făcut toţi funcţionarii publici dela pitar până la ban, ca să fie desmoşteniţi de drepturile de pământeni? ce crimă mare e pe unii că au moştenit dela părinţi vreun nume istoric, ca să bolbore unii ochii şi să avânte pumnul asupra lor în nişte deliruri mai mult decât poetice, şi să-i amenin̦e să le rămâie copiii pe drumuri, străini în ţara lor?

Este însă vorba de abuzuri introduse de străini şi conservate de mulţi de ai noştri? Altă vorbă. Abuzurile nu sunt lege, nu fac parte din instituţiunile ţării. Arate-se cari sunt aceia ce voiesc a le apără şi a le susţine; atunci în adevăr să facem două câmpuri.

Cu instituţiunile şi drepturile patriei în mână pe calea le-

www.dacoromanica.ro

gală ne vom pune ca totdeauna în câmpul celor ce vor combate abuzurile; în lupta ce vom da, promit a fi în frunte la bătaie şi în coadă la fugă.

Stindardul dreptăţii ce vom opune între despotismul monarhic şi între despotismul anarhic, nu-l vom abandonà.

Lupta dejà este începută: articolul următor o va descrie, şi se va încercà a stabilì pacea, descurgând iţele la răsboiu, spre a ţese vreo pânză, că am rămas cu totul fără cămaşă.

Boierii şi ciocoii.

I.

Dualitate monstruoasă. Precum evghenia este maladia aristocraţiei, asemenea ciocoii sunt ciuma şi holera nu numai a a boieriei, ci a societăţii întregi.

E un resbel de moarte între aceste două principii, şi până a-l descrie cu istoria în mână, trecând prin toate epocele ambelor domniate, cată mai întâi a arătà ce a fost şi mai este boierul şi ce este ciocoiul.

Spre aceasta vom citâ multe din câte am mai scris încă dela 1856, şi vom urmà apoi întru a învederà unde stă răul.

Ziceam în articolul întitulat «*Boeria,* ce a fost şi ce este»:

«Tot Românul, dacă nu din istorie, încai din câte a văzut cu ochii şi a auzit dela părinţi, ştie că boieria n'a fost şi nu este încă un drept de naştere (o evghenie), nu o castă oarecare, ci o instituţie a ţărilor amândouă, ce datează dela Radu Negru şi dela Dragoş [1].

Boier, însemnând oştean, boier mare însemnà ofiţer superior; şi fiindcă acum doi şi trei secoli, în toată Europa nu se află oştire permanentă, nici şcoale militare, nici însuşi cazarme ale statului, primul corp de armată permanentă a patriei, după căderea imperiului roman, fu corpul de dorobanţi, ce formă Mircea.

In aceà epocă, cum şi mai în urmă, şcoale militare nu se vedèau pe nicăieri, şi iată câte zicem în pagina 113:

«O casă de boier mare (ce erà, cum am zice, căpitan mare sau general), o casă de boier erà în timpii străbunilor noştri

[1] Vezi paginile dela 107 pân la 112 inclusiv. Boieria a cuprins şi cuprinde în sine toate funcţiunile patriei, funcţiuni civile, judecătoreşti, [ale] instrucţiunii publice şi cele militare mai vârtos, deschise la toţi fiii patriei. Tot Românul s'a născut şi se naşte boieribil (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

o şcoală unde se formau ori se urcau boierii sau oştenii, recrutându-se din toate condiţiunile societăţii. Acolo se deprindeau junii, ca pagi sau feciori în casă, a mânui sabia şi lancea, acolo a domoli, a încălică şi încurà cursierii [1], acolo se inspirau sentimetele de a se luptà pentru moşie [2], acolo se inspirà sentimentele de creştin şi cetăţean.

«Fiul săteanului intrà în opince pe poarta boierului şi ieşià boier şi el, apărător patriei cu braţul, cu mintea şi cu inima.

Pentruce să ne suim în timpii pe când aprodul Purice, din moşoroiu deveni Movilă, pe când popa Stoica lăsà evangheliile pe altar, şi opincile la uşa bisericii, şi încingând sabia devenià Fărcăşan, şi căpitan mare, pe când Rareş erà ardicat dela filetele sau plasa pescarului şi înălţat de naţie la tron?

«Să ne uităm însuşi în zilele noastre, însuşi când boieria erà dejà atât de desfigurată de Fanarioţi în cursul unui secol întreg.

«Răposatul banul Grigorie Băleanul spuneà totdeauna cu orgoliu, că în copilăria şi juneţea sa a fost copil în casă la unchiul său şi a servit ca toţi ceilalţi feciori din casă, ce cu toţii devenirà boieri.

«Răposatul banul Constantin Bălăceanul [3] şi contimporanii săi boieri, au început cariera (după cum o spuneà singur), dela logofeţel şi subcârmuitor zapciu.

«Câţi boieri n'au ieşit din casa Dudeştilor, Brâncovenilor, banului Grigorie Ghica (mai înainte de a deveni domn) din casa banului Dinu Filipescul, din a banului Grigorie Băleanul etc?...

«Istoricul Dionisie Fotino în casa lui Dinu Filipescu servià ca intendent, scrià istoria ţării şi păşià pe gradele ierarhiei; (erà subaltern al părintelui, şi amic intim al fiilor Gheorghe şi Nicolae).

«Paris Momuleanul, venind din Slatina în vestminte de săţean, în casa Filipescului devine poiet şi boier.

«Alexandrescu Grigorie, în casa banului Grigorie Băleanul luă primele inspiraţiuni poetice şi însuşi patriotice.

«Rahtivani, Stanci, Manolache Sergieşti Pereţi, Alexandreşti, (Cafegi Başà), Voineşti, etc. din casele antecedenţilor lor boieri,

[1] caii.

[2] Pe acei timpi patria se ziceà moşie, căci pentru cine n'are moşie n'are patrie; s'au pentruca acolo are patrie cinevà unde i se respectà proprietatea; şi proprietate este tot ce este propriu al omului (EL. R.).

[3] Intemeietorul şcoalelor române în St. Sava şi apărătorul lui G. Lazăr (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

au pus piciorul pe gradele ierarhiei, susţinuţi de patronii lor ca de nişte părinţi.

«Boieria cea mare nu erà geloasă de cea mică ; erà ca şi ofiţerii superiori sau ca generalii către ofiţerii subalterni şi cadeţi, şi către soldaţii traşi din opince ; căci Nestor, din june sătean în opince, devenind rândaş la cai în căimăcămia Craiovei, şi mai târziu paracliser la Sărindar, din casa unui boier, unde ajunsese a servì ca pagiu sau fecior în casă, începù a ascultà lecţiunile lui Lambru şi devenì elenist conşcolar răposatului Brâncoveanul, şi apoi ca legist sau jurisconsult al ţării, străbătù gradele ierarhiei şi muri vornic mare.

«Curtea unuia ca Dudescul, Brâncoveanul, Văcărescul şi a contimporanilor acestora aveà totdeauna până la 40 şi 50 de pagi sau feciori în casă, ce astăzi făceau onorile casei, mâine mâncau la masă şi se duceau la curte cu patronul lor, şi în vârsta bărbăţiei, ajungeà sub-administratori, sameşi (secretari de judeţe), vătaşi de plai, polcovnici de judeţe şi de vânător, căpitani de dorobanţi, administratori, şi aşà ajungeau până la gradele cele mai înalte ale ierarhiei [1].

«Fiicele de văduve ale boierilor neavuţi, în loc de a fi abandonate în ghiarele coruptoare ale sărăciei, deveniau consoartele pagilor boieriţi şi matroane, dotate de boierii patroni ai acestor pagi.

«Când veniau beii din Fanar şi vedeau întâia dată boieri, în uimirea lor îi numià pe toţi arhonţi, adică principi, dela arhon pitar, până la arhon ban, toţi principi, toţi capi ai naţiunii. Până astăzi, înaintea Turcilor, oricărui boier, cum trece Dunărea, nu i se dă titlu decât de «beiu» : [2]

«Aceasta este descrierea boieriei însuşi din timpii noştri, din timpii când erà dejà conruptă de evghenia falită a Fanarului, când boierul nu mai încingeà sabia şi nu mai încălicà calul, spre a ieşi în întâmpinarea Turcului la Dunăre şi la Călugăreni.

«Atunci, cum am zis, erà alta, casa boierului erà o şcoală de arme şi de patriotism ; tot boierul mare erà un general

[1] Ţara devenind ca o arendă a beilor Fanarioţi, a servì cinevà patriei, nu mai puteà servì fanariotului ; servià prin urmare în casa boierilor, unde practicà şi învăţà a se face şi el boier (EL. R.).

[2] Astfel pitarului Giurescul, sardarului N. Ipătescul, sardarului Ion Ghica, paharnicului Gr. Zossima şi celorlalţi nu li se ziceà însuşi oficialmente decât bei, şi emigraţilor boieriţi, ca doi fraţi Goleşti, ca Simon fiul lui Iştan croitorul, ca Nigulici, etc., li se ziceà beizadele ; cu acest titlu furà calificaţi prin firmanul ce îi internà la Brusa şi numiţi mosafiri ai Sultanului (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

ce trecuse prin toate gradele ierarhiei, şi pagii lui nu erau decât ca nişte cadeţi destinaţi a deveni ofiţeri şi a împlini într'o zi locul ofiţerilor superiori, al generalilor.

«Cu toate acestea, şi în timpii vechi, şi în cei moderni, (după câte ştiu toţi) boieria ori în splendoarea ei, ori desfigurată, n'a fost geloasă, n'a fost un privilegiu exclusiv al unor familii numai, ci erâ deschisă la toate condiţiunile, şi însuşi la străini.

«Astăzi însuşi atât de desfigurată, poate cinevà zice de dânsa ceeace Milton zice de Satan, când se arătă întâia dată asupra pământului aţinitnd soarele cu orgoliu :

«Disform în adevăr, oribil, plin de ură şi de invidie, stins «de orice lumină ; se cunoşteà însă că originea lui erà de «arhanghel.»

«Astfel până astăzi se cunoaşte originea boieriei : instituţia este tot aceea, pentrucă este tot egalitară şi deschisă la toţi fiii patriei. Boieria n'a fost o evghenie bizantină sau o aristocraţie feudală şi abuzivă.

«Căci cine a avut şi are încă păcatele să intre odată ca domestic sau servitor în casa unui nobil Englez, Francez, German sau Rus, îndată este şi înfierat cu livreà de lacheu şi condamnat a murì servitor.

«Când e cinevà în lipsă sau orfan, e nevoit a servì spre a-şi agonisì pâinea ; nu e nici o ruşine ; însă trist şi neomenos este într'o ţară unde omul, spre a trăi onest, devenind servitor, e condamnat servitor a şi murì !

«Întrebaţi pe toţi boierii şi fiii lor de astăzi, ce şi-au început cariera servind în casele boierilor precedenţi, bine le-ar fi părut să rămâie tot în condiţia de servitor ?... [1]

«Bine le-ar fi părut a se naşte în Franţa, Englitera şi Germania, unde fiului servitor i se închideà cariera ierarhiilor ; unde să-şi fi văzut părinţii albind în livreà de lacheu ?

Aceasta dar le este gratitudinea către instituţiunile egalitare ale patriei, acesta respectul şi veneraţia către memoria părinţilor legiuitorilor şi apărătorilor României ?

Să continuăm cu citaţia :

«Noi nu ne plângem că instituţia n'a fost cât se cuvenià de liberală, ci din contra că nu s'au luat după timpi măsuri, spre a nu se pune mărgăritarul înaintea şi a râmătorilor, încât din cauza unor indivizi să ajungă odioasă şi o insti-

[1] Vezi continuaţia acestui pasagiu în *Conservatorul*, pag. 115 şi 116 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

tuţie atât de egalitară, ce produse atâţia eroi şi apărători patriei cu braţul şi cu mintea.

«Noi nu ne plângem că ierarhia funcţiunilor a fost închisă la fiii patriei, ci din contră că prea a fost deschisă de toate părţile, încât au putut a o silì şi a o uzurpà atâţia venetici fără nici un merit altul, decât al intrigelor spionagiului, trădărilor şi cupidităţii ... [1]

«Până când ţara aveà cu adevărat boieri (şi cu boieri, am zis din capul locului [2] că istoricamente nu înţelegem decât oşteni) ţara era locuită numai de boieri şi de boieribili, ce toţi dela ban până la opincă purtau sabie şi ştiau a o mânuì.

«Atunci Turcul nu cutezà a da la firmane ca astăzi şi a convocà adunările noastre generale, numindu-le *Divanuri ad-hoc,* ci se stimà fericit de a tratà cu străbunii noştri şi a înghiţì la tractate ca ale lui Mircea, Vlad al v-lea, Petru Rareş şi Bogdan (ce până astăzi le stau nemistuite în stomah), ce până astăzi învederează valoarea şi prudenţa acelor boieri ce le dictau ;

«Atunci, şi până mai în urmă Ţarul pe de altă parte, în loc de a-i protege, cum zice, se simţià ferice de a tratà cu strămoşii noştri şi d'a numì pe alesul ţării *autocrat* (şi de a chemà pe înţelepţii României de a fondà universităţi şi a da educaţia politică şi religioasă Ruşilor) [3] ...

«Noi, ca şi naţia întreagă (şi zicând naţie nu înţelegem pui de fanarioţi şi de renegaţi, nici venetici aventurieri), de parte a strigà *jos boieria,* simţim mare durere că nu avem putere, nici mijloace de a regenerà această istituţie.

«Dorul nostru este că nu mai are ţara boieri, sau de mai are, sunt din disgraţie foarte puţini şi combătuţi de uzurpători şi de venetici. (Cât s'a arătat vreundevà vreun adevărat boier, acela a căutat a suferì persecuţie, calomnie, exilul şi moartea) [4].

[1] Vezi continuaţia în *Conservatorul,* pag. 117—121 (EL. R.).

[2] Încă dela anul 1836. Vezi *Gazeta teatrului,* pag. 61. Aceasta se poate aflà în Biblioteca din Sf. Sava (EL. R.). — Astăzi publicaţiunile acestea se găsesc în Biblioteca Academiei Române.

[3] Vezi cuvântarea lui Hajdeu la examenul dela Hotin publicată în *Curierul Român,* anul 1839, no. 10 şi 11 (EL. R.).

[4] Ienache Văcărescul, primul ce ne dete o gramatică. a murit avelinat, Brâncoveanul, Bălaceanul, Barbul Vacărescul, C. Câmpineanul murirà în şase luni (vezi *Protectoratul Ţarului* — EL. R.).

www.dacoromanica.ro

II.

«Sunt însă un fel de indivizi cari, când se trimeteau ca lepra gunoaiele şi urdorile Fanarului, acei indivizi se întreceau a le ieşi înainte la Dunăre, spre a le zice mai întâi *e ipsilotes sas, e panevgheneia sas.*

«De vin Muscalii, ei aleargă a-i întâmpină cu flori şi cu urări.

«De vin Turcii, ei aleargă mai întâi cu *peşcheşuri* şi cu *sadacaturi,* din fundul rărunchilor;

«De este să vie Nemţii, miros mai întâi să simţă cum bate vântul politicii şi apucă mai 'nainte ca prin Viena să treacă în ţara română, unde să prepare Nemţilor o cale legală [1];

«Apoi dacă ieri ieşiră cu flori înaintea Turcilor, astăzi, dacă vede că Neamţul dictează politica, ei se întrec a numi pe Turci barbari şi ciutaci.

«Indivizi, cari când vin Muscalii, Nemţii sau Turcii, să înveţe şi pe Muscal, şi pe Neamţ şi pe Turc a scoate lapte din piatră.

«De se face vreo mişcare ca cea dela 48, a nimului nu e cocarda mai mare decât a lor, nimeni nu strigă mai înfuriat decât dânşii: *dreptate, frăţie!;* şi fiindcă ghiarele le-au fost în totdeauna lungi, spre a sfâşià şi pe frate-său, le vin de minune de bine întru a luà ale altuià. Programa lor este:

Uciderea domnului, alesului naţiunii;

Spargerea caselor publice;

Asmuţarea la prade;

Impărţirea moşiilor ce nu sunt ale lor.

Batjocorirea persoanelor.

«De înecă apoi tunurile lui Fuad, aprinse de Duhamel, toată suflarea ce strigă autonomie şi solidaritate cu Turcii, ei dezertă mai întâi stindardul şi strigă să se spânzure tâlharii ce au cerut autonomia şi solidaritatea cu Turcii; din ei unii, rămâind în ţară, devin instrumentele Muscalilor, şi alţii trăgându-se în străinătate, formează comitete *democratice* şi *sociale,* spre a compromite iar în folosul Muscalilor cauza justă şi legală a ţării.

«De e republică în Franţa, ei ardică stindarul republican şi sbiară între Români vorbe ce nu le pricep: *democraţie! socialism! comunism!*

[1] Vezi *Suplimentul la istoria d-lui Elias Regnault* de N. Ruso, pag. 162 până la 170 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

«De e la modă imperialismul, tot ei, *democraţii, socialiştii,* cer un stăpân (sânge nu ştiu de care hengher).

«Se află un fel de indivizi sau creaturi, ce de n'au inventat din capul lor, au învăţat dela părinţi proverbe de ai dracului, ca:

«Mâna care n'o poţi muşcà caută s'o lingi.

«Pupă pe Român în bot şi ia-i din pungă tot.

«Cine umblă cu crucea în sân, ca crucea se usucă, etc., etc.

«Indivizi cu ochi de vulpe, cu ghiare de cotoiu, dacă nu pot aveà de tigru, cu gesturi de momiţe (şi de suitarii); de au limbă, e ca să minţă, să calomnie; de au inimă, e un fel de tăgârţă, unde să-şi ţie tezaurul feloniei şi perfidiei, ce le face toată forţa; de au minte, este spre a cugetà numai la interes, şi tot la interesul cel mai mârşav (a ajunge la putere cu orice preţ, cu minciuna, cu calomnia, cu răsturnarea ordinei, cu invitarea la prade, cu asasinatul, cu însuşi vânzarea patriei).

«Superbi, şi neomenoşi, şi cruzi cu cei debili şi scăpătaţi; batjocoritori, insultători cu stăpânirile căzute; târîtori, curtezani ai Domnilor până sunt tari şi susţinuţi din afară; servili cu oricine dela cari aşteaptă cevà; instrumente infame ale intrigilor străine.

«Când eşti în putere, ei vin spre a-ţi preînălţà calităţi şi virtuţi ce nu le ai; când ai scăpătat, ei îţi impută crime ce niciodată nu le-ai comis.

«Indivizi al căror principiu este să nu aibă nici un principiu, al căror jurământ este de a călcà orice jurăminte vor face; şi ai căror ochi şi instinct este numai de a ochi pe cel mai cu putere şi mai cu influenţă, spre a se oferì pe lângă dânsul, ca ciacalul pe lângă leu.

«Cu Muscalii sunt mai furi decât Cazacii.

«Pe Neamţ îl fac a se mirà de cupiditatea lor.

«Pe Fanariot îl fac a le invidià tertipurile lor.

«Pe Turc îl fac a se înfiorà de venalitatea lor.

«Indivizi în fine capabili de toate, fără teamă de Dumnezeu, nici de dracul la care se închină.

«Stigmatizaţi, dacă nu din naştere, din educaţie, în şcoala particulară ce îşi fac, se cunosc de departe după fizionomie, după port, după umblet, după gesturi;

«De poartă vestminte largi şi işlic, ei sunt mai guleraţi decât toţi, lor işlicul le tremură şi li se învârteşte în cap; nimeni nu se răţoeşte ca dânşii în danţ; nimeni ca dânşii

www.dacoromanica.ro

nu bosânflă buzele şi nările, când fumă; nimeni ca dânşii nu se încoardă şi se înţeapă, când umblă;

«De scot tabacherea, de o ofer, de iau dela alţii tabac, de apucă linguriţa cu dulceaţă, paharul cu apă sau felegeanul cu cafeà, au nişte gesturi, nişte talâmuri, sau un fel de semne francmasonice particulare ale lor.

«De salută, de îţi surâd, te înfioară; de se înfăţişează la cei mai mari sau la curte, le crapă haina ori binişul în spate.

La Biserică, dacă au vreo biserică, vai de crucea ce îşi fac, căci par'că ar sbârnâi la o tâmbură pe piept; la mir să nu le treacă nimeni înainte; şi paraua (sau gologanul) îl pun cu pumnul în disc.

«De vin în casa egalului sau mai vârtos a neavutului, par că ar aveà două piepturi unul peste altul; nu-i vezi încă chipul şi pieptul îi intră mai înainte d'a intrà el pe uşă, căci nasul îi caută în sus.

«Vestmintele îi sunt aşà de desfăcute, cât abià i se ţin pe umeri: mâna lor pe mustaţă, înălţatul din umeri, fâţâitul şi îngânfatul din coatè, mersul lor înţepat sau răţoit, fac atâta rău cărui le vede, încât nu se sufer nici ei dintre dânşii.

«De nu mai poartă large şi iau vestmintele europene, la nimeni ca la dânşii nu vezi cravata, când mai înaltă şi ţeapănă, când mai înfioncată şi mai desmăţată.

«Ei nu mai dau repaos uniformei (dacă au); ei se restoarnă ca nimeni în trăsură pe strade, ei se restrâng iar ca nimeni, când văz că trece vodă sau vreun om dela care aşteaptă cevà.

«Ei te salută cu mare respect, când aud că s'a vorbit bine la curte de tine; ei îşi întorc nasul, spre a nu respunde la salutarea ta, dacă aud că s'a vorbit rău de tine la curte.

Nimeni nu poartă capela mai într'o parte decât dânşii, nimeni nu ţine sau nu învârteşte bastonul mai deşănţat decât dânşii, al nimului aier şi mers nu e mai impertinent decât al lor.

«Când intră în vreo casă, ei se răstoarnă fără ruşine şi nu mai consideră nici cărunteţe, nici mame de familie, nici virgine, nici copii inocenţi.

«Apoi să le vezi gesturile în vorbă, preumblarea prin casă, suficienţa lor, surâsul lor sardonic şi hidos!

Apoi să-i mai vezi, dacă din păcatele lumii se mai duc şi prin Paris! Ei aduc în ţară gesturile, şi costumele, şi cancanele, şi limbagiul[1] dela *Chaumière*.

[1] vorbirea.

www.dacoromanica.ro

«Unii din aceştia, de au vreun rang, spun că au altul nu ştiu de câte palme mai sus, şi apoi ei strigă jos cu boieria!»

De au moşie, sătenii nimului nu sunt mai împilaţi şi mai storşi decât ai lor şi apoi pe ei îi apuca dorul de biata opincă.

Maloneşti[1] până la sceleratеţă, nimeni nu se înţeapă de onoare şi de moralitate[2] ca dânşii.

Imperioşi şi aroganţi până la impertinenţă, neomenoşi şi cruzi până la crime, nimeni nu declară libertate ca dânşii.

Egalitatea e deviza lor, însă egalitate numai cu cei mari, nu însă şi cu cei neavuţi şi scăpătaţi.

«Nimeni nu înjură ca unii din aceştia, nimeni nu se jură ca dânşii: Pe viul Dumnezeu, pe cel în Troiţă închinat şi proslăvit! Să-şi îngroape el nevasta şi copiii! Sa n'aibă parte de tinereţele lui! Să-l scuipi în gură, pe el acolo! Sa-l spoeşti cu nu ştiu ce pe obraz! Să-i tai nasul ori o mustaţă! Să moară el Turc, sau Ovreiu, de nu sunt adevarate câte zice!»

«Şi toate sunt minciuni.

«Şi-apoi dulapuri, mahinaţiuni, invenţiuni cari de cari mai neomenoase şi mai spurcate, amăgiri, escrocherii, cu un cuvânt predilecţia de a mâncă din spinarea altuia, ori ca lipitoare, ori ca trântor, ori ca parazit.

«Indivizi cari, de ies din opincă, devin carneficii laboratorului[3]; de ies dintre călugări, aduc lumea la oroare despre tot ce poartă masca religiunii; de ies dintre neguţători, ei sunt tot ce este mai înfiorător în trafic şi în aroganta; de s'au nascut din păcate între boieri, ei se zic evghenişti şi spurcă şi depravă cea mai înţeleaptă şi mai egalitară dintre instituţiuni; ei fac, ca cine este om, să dorească numai boier să nu fie.

Şi-apoi indivizi ca aceştia se fac censori moravurilor, ei se ţin, ca nimeni, cu dinţii tot de onoare; ei, republicanii cei mai radicali, dacă e cevă de ros sau de sperat din republicanism; ei patrioţii cei mai turbaţi, ei exemple de vieaţă nemaculată, ei partid naţional.

«Hei bine! dacă e vorba de astfel de indivizi despre cari poate scrie cinevà nu pasaje ca acestea, ci volume întregi, atunci se schimbă chestiunea; acestia sunt plaga societăţilor pretutindeni în toate naţiunile şi în toate condiţiunile.

«In toate ţările, în toate limbile au felurimi de nume,

[1] necinstiţi.

[2] nimeni nu se îngânfă ca ei de onoarea şi moralitatea lor, după fr. *se piquer d'honneur et de moralité.*

[3] călăii muncitorului.

www.dacoromanica.ro

după rolul ce joacă şi după condiţia în care se află; fanfaroni, *filous,* cavaleri de industrie, şarlatani, sceleraţi, sperjuri, speriaţi, *parvenus,* trântori, lipitori, vampiri, despuietori, mâncători, sugători de sânge şi care de care mai înemerit.

«La noi, cu o vorbă, le zic ciocoi; Românul, cu acest nume, înţelege toate calităţile sus înşirate şi încă câte ar puteà o imaginaţie fecundă a-şi închipuì despre felul acesta de lepră a societăţilor; căci aşà e Românul: lui îi e de ajuns o vorbă cu care să înfiere, să stigmatize orice viţiu compus.

«Ciocoi dară sunt în toate ţările şi de toate naţiunile şi condiţiunile; şi să vă ferească Dumnezeu, Românilor, de ciocoii europeni; ai noştri rămân cu gura căscată pe lângă dulapurile, şi dibăciile, şi mahinaţiunile lor. Ca să va faceţi o mica ideie de ciocoii europeni, uitaţi-vă la ai noştri, ce au învaţat ciocoismul în Paris [1].

«Ciocoi dară din păcate avem şi noi şi încă foarte mulţi şi mai dibaci cei de astăzi decât cei din timpii părinţilor şi străbunilor noştri; însă ce sunt aceşti ciocoi? sunt ei o castă, sau vreo stirpe separată?

«Nu, ei din disgraţie se află in toate stările sau condiţiunile societăţii: intre laici (mireni), ca şi între călugări, în sate, ca şi în capitale; în colibe, ca şi în palate; în buticile sau magaziile de comerţ, ca şi în funcţiunile publice.

«Ce este oare dorobanţul, ori juratul, ori pârcalabul satului, ce se face una cu arendaşul *cel neomenos* (nota bene) şi cu zapciul *crunt* şi *venal* (iar nota bene, pentrucă sunt şi arendaşi şi subcârmuitori omenoşi, cu ruşine de oameni şi frică de Dumnezeu), pârcălabul ce suge pe vecinul şi fratele său sătean?

«Ce este neguţătorul ce adună capitalurile mari şi devine strigoiul micului comerţ, storcând şi sugând pe neguţătorii ce abià îşi scot pâinea cu amănuntul? Ce e neguţatorul ce se zice mare şi care face din cei mai mici niş̧te servi, tratându-i cum niciodată n'a tratat nici boierul, nici însuşi ciocoiul pe aceia ce, în îngânfarea lor şi învăţând dela Muscali, i-au numit mojici [2].

«Ce e cămătarul, ce suge şi pe avut şi pe cel scăpătat, ştergându-i unuia moşia şi altuia casa, prin dobânzile mari şi înmulţite?

---

[1] Maşina de mai d'alaltăieri nu e inventata, nici dusă la execuţie de ciocoi cionflingari, este plan de ciocoi perfecţionaţi în Franţa. E masina ce ataca îndoit: *au roi et à la reine* (EL. R.). — E vorba de un complot contra vieţii lui Alexandru Cuza; v. B. Katargiu, *Disc. Parlam.*, Buc., Minerva, 1914, pag. 116.

[2] Pentruca mojic nu e vorbă românească (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

«Ce este iar şi acela dintre micii neguţători, a căruia şcoală sau principiu e minciuna, încărcătura la compt, jurămintele sistematice, şi care atunci se crede că este capabil şi că şi-a împlinit datoria, când poate înşelă sau a pingelì după un limbagiu particular?

«Ce este călugărul ce specula cu cele sfinte, ce minte celui avut şi amăgeşte pe credul şi pe văduvă; ce în casa boierului devine parazit, adulator [1], tartuf [2]; în egumenie, violator, inuman şi crud, în episcopie despot şi persecutor oricarei calităţi eminente? Călugărul ce smulse cu amăgirea cele mai frumoase moşii ale familiilor istorice, spre ajutorarea scapătatului, orfanului şi văduvei, şi care le făcù proprietate din care se îmbuibă astăzi aceşti religioşi satrapi de doua ori renegaţi, odată de lume şi apoi de Hrist, devenind idolatri închinători banilor sau viţelului de aur? Proprietate din care se îmbuibă numai lacomia şi lenea lor?

«Ce este în fine şi zisul boier şi naţionalist, care ştie câte limbi toate, afară de limba patriei, ce ştie câte istorii şi romanţuri, şi drepturi toate, afară de istoria şi de drepturile patriei?

«Ce sunt în fine atâţia burghezi, atâţia juni, ce se zic liberali şi cari în libertatea lor nu caută decât spre a-şi schimbà stăpânii, preferind jugul şarlatanilor sau al adevaraţilor ciocoi?

«Hai? Toţi aceştia nu sunt ciocoi, luându-i din condiţiunile cele mai de jos şi până la cele mai de sus? Ciocoi fără îndoială.

«Insă tot ce e mai de mirare, este că noi, ce îi cunoaştem şi îi descriem acì şi cari îi cunoaştem aşà de bine, încât sacrificăm oarecum şi arta sau, mai bine, o respectăm, şi nu-i descriem în toate, ca să nu facem tabelul aşà de hidos şi de oribil ca sufletul lor, noi nu i-am numit ciocoi, decât acì unde suntem nevoiţi a le da definiţia şi prin urmare a zice în fine lucrul pe numele lui; ce e de mirare, zic, este că tot ei între dânşii se apostrofă cu numele lor adevărat: în gura nimului n'auzi numele de ciocoi ca în gurile lor [3].

[1] linguşitor.

[2] ipocrit.

[3] Astfel omul onest nu zice nimului hoţ, decât dacă îl prinde cu mâna în sac, când şi atunci îi trece cu vederea adesea şi îl iartă, unde [1] furii între dânşii zic hoţi şi celor ce nu sunt furi. Astfel femeile oneste nici celor pacatoase nu le zic pe acel nume comun şi platitor, unde [2] pacatoasele se insulta pe numele cel mai umilitor şi vulgar şi cuteaza a da acest nume şi însuşi matroanelor celor mai virtuoase (EL. R.).

[1], [2] po (ând.

www.dacoromanica.ro

«De este unul ca aceştia din boieria de sus, toţi boierii de a doua şi a treia clasă şi însuşi cei de prima clasă, după dânsul toţi sunt ciocoi, hoţi şi tâlhari, afară de dumnealui şi de cumetrii dumnealui din aceeaş gaşcă.

«De este din boieria a doua, cei de sus şi cei de jos nu mai scapă de gura lui: toţi sunt ciocoi şi tâlhari, afara de dumnealui şi cei din gaşca dumnealui.

«De este din clasa a treia, şi de va fi mai vârtos recrutat dintre neguţători şi dintre săteni, să mai auzi la dânsul vociferări! Toată lumea e mojică, toţi sunt hoţi şi ciocoi şi marţafoi, afară de dumnealui, de ai dumnealui şi de coconul, pentrucă de d'alde aceştia au şi câte un cocon.

«Vedem dar că ciocoiul nu e, cum am zis, o castă sau o stirpe de oameni, ci o lepră, o neghină în toate condiţiunile societăţii; şi pe cât e de dorit curăţirea sau stârpirea acestor creaturi hidoase, pe atât este de absurd şi nedrept de a dori cinevà stingerea condiţiunilor sau stărilor pe unde se află nişte asemenea leproşi.

«De se află mulţi ciocoi între fiii satelor, cu dreptul ar fi să ne punem cu toţii, spre a extermină pe sateni şi condiţia acestora?

«Pentrucă se află ciocoi între neguţători, ce sug comerţul cel mic, să ne punem oare cu securea spre a desfiinţà comerţul dinpreună cu comercianţii oneşti?

«Pentrucă se află şi în cler mulţi călugări, cari întrec şi pe ciocoi, să ne punem oare şi pe bieţii preoţi, să ne punem şi însuşi pe biserici spre a le dărâmà, după cum strigă puii de renegaţi, ce îşi fac o glorie de a fi neîndumnezeiţi?

«Pentrucă se află iară ciocoi cu sutele şi cu miile între boieriţi, ciocoi de aceia mai vârtos ce dela 48 încoà vor să smulgă de faţă câte mai înainte aveau învăţul d'a smulge pe ascuns, pentru aceea să ne punem a desfiinţà cea mai înţeleaptă şi egalitară dintre instituţiuni?

«Aceasta n'a făcut-o nimeni, şi nici naţia română n'a venit niciodată în asemenea absurdităţi. De s'a sculat câte odată să ceară îndreptări şi dreptate după nişte lungi şi varii împilări, ea totdeauna s'a pronunţat ca un singur om şi şi-a spus păsurile.

«Până acum nu s'a auzit în istoria noastră a se strigà *jos cu boieria!* Nici însuşi în ziua de astăzi. Nişte venetici numai, instrumente străine ce vor să ne aducă în starea Transilvănenilor, Basarabenilor, a Bucovinenilor şi a Bulgarilor, aceia cu rea credinţă îşi iau nişte asemenea misiuni,

www.dacoromanica.ro

şi o mică parte de juni creduli şi necunoscători încă de istoria şi drepturile patriei lor se iau după aceşti amăgitori, ce acum au început a-şi scoate masca şi a ţine limbagiul Ruşilor, când vin ca cotropitori.

III.

Acestea le ziceam în anul 1857 în *Conservatorul,* şi încă mai multe ce se pot citi dela pagina 127 până la 137. Şi din toate încheiem, întru a da definiţia boierului şi ciocoiului.

Boierul este un funcţionar public militar şi civil totdeodată; şi fiindcă vorba însemnează «bellator» sau oştean, este una cu «cavaler» şi «ritter», minus dreptul de naştere.

Când cinevà a fost funcţionar public şi şi-a împlinit cu conştiinţă datoria şi gradul cu onoare şi serviciul său, a luat un grad în ierarhie sau a trecut prin toate gradele ei, după limba ce au avut Românii până acì, s'a zis «boier», ca şi la alte naţiuni «cavaler».

Funcţionarul public, ca să merite numele de boier, a căutat să aibă simţiminte cavalereşti pentru cauzele juste, pentru cel scăpătat şi debil, o purtare nobilă, o inimă generoasă şi umană către cei mai jos decât dânsul; sentimentul onorii şi al lealităţii a caracterizat în totdeauna pe adevăraţii boieri, ca şi pe adevăraţii cavaleri.

Boierii cei adevăraţi în resbel au fost ca leii, şi în societate ca mieii; s'au ferit de minciuni, de felonie, de răpire, de orice faptă injustă şi neonestă.

Boierii cei adevăraţi s'au zis în totdeauna coloanele sau *stâlpii ţării;* pentrucă ei susţineau drepturile patriei în contra violărilor de din afară şi sugătorilor dinnăuntru.

Boieri au fost cei cari dimpreună cu Radu Negru au fundat domniatul nostru pe nişte instituţiuni atât de umane şi egalitare cu cari nu se pot compară legile lui Numa, lui Licurg şi lui Solon.

Boieri au fost toţi generalii, toţi ofiţerii superiori şi subalterni, ce au comandat şi au condus pe Români pe câmpul onoarei şi gloriei, sub Mircea, Vlad al V-lea, Ştefan, Mihai, etc.

Boieri au fost câţi sub regimul fanariot apărară autonomia patriei, astfel cum Regulamentul ne-au aflat autonomi.

Boieri au fost toţi fundatorii atâtor mănăstiri şi spitaluri, şi cari le dotară cu atâtea moşii, încât astăzi din fondurile mănăstireşti ale Casei Centrale se susţin şcoalele, unde se instruesc gratis fiii şi ai avuţilor şi ai scăpătaţilor.

www.dacoromanica.ro

CIOCOIUL. Ciocoiu însă nu va să zică belator, nu cavaler, nu nobil, nu aristocrat; ci are cu totul altă origine.

Despre derivaţia acestei vorbe se pot da mai multe păreri; căci aşà este orice minciună, orice nedreptate. Adevărul numai unul este sau numai într'un fel se poate zice. Două şi două numai patru fac, când va să spuie cinevà adevărul; cât însă va voi a zice minciuna, o poate spune în mii de chipuri în nemărginit.

Ciocoiu poate să vie dela «cioc»: sau pentrucă ciocneşte sau sfâşie ca corbii şi vulturii, sau poate că s'ar puteà ţine de mânà cu vorba italiană *codini*. Intre Italieni se ziceà codini sau pentrucă purtau coade ca toţi ai secolului trecut (şi coada erà cu cioc), sau pentrucă se puneau, după cum zic fraţii Moldoveni, în coada cucoanei, adică în coada sau din dreptul trăsurii.

Ciocoiu poate să vie şi dela vorba *joquée*, jocheu, ce însemnează servitor cu livreà, ce se pune după trăsură înapoi.

Ciocoiu poate să derive şi mai adevărat şi după sens şi după literă gramaticalmente dela cioclu, şi apoi în peiorativ, ca dela muiere-muieroiu, sfânt-sfinţoiu, cioclu-cliocloiu, şi prin înmuietura lui *l*: ciocoiu (*cl*, şi *gl* înmoaie adesea pe *l* în româneşte sau îl leapădà, ca la cheie, chiar, ghiaţă).

Noi credem şi putem pune mâna pe foc că Românului, în umoarea sa caustică, la ciocli i s'a dus mintea, când a avut să numească specia aceasta de creatura; şi apoi nu ciocli ca fiece cioclu, ci odată ciocloiu; pentrucă ei întrec pe toţi cioclii din lume; îşi pot da despre aceasta părerea şi cititorii noştri, dacă nu ca nişte filologi sau filozofi moralişti, încai ca alde Nea Stan păţitul.

După aceste derivaţiuni, fiecare poate vedeà că originea ciocoiului nu e prea aşà nici clasică, nici nobilă, după cum pretinde a o arătà fiecare ciocoiu.

Când auzi ciocoiu, îndată te duci cu mintea, binevoitorul meu cititor:

Sau la o slugă (nu zicem «servitor») basă [1], intrigantă, demoralizată, pişcătoare, mincinoasă, capabilă de toate;

Sau la un jocheu de dindărătul trăsurii sau din coada cocoanei, capabil de toate infamiile;

Sau la un ciocnitor, ce-şi bagă nasul sau ciocul în toate şi sfâşie, fără teamă nici de Dumnezeu, nici de Dracul, orice îi iese înainte, ca să poată, cum zice singur, *scoate lapte din piatră;*

[1] josnică.

www.dacoromanica.ro

Sau la un cioclu care atunci e voios şi în elementul său, când asupra societăţii e cea mai mare din calamităţile publice, ca ciuma, şi care nu îngroapă decât ca să despoaie ciumaţii, ce depradă casele acestora, ce ucide amalaţii, ce batjocoreşte morţii..

Acesta e ciocoiul după originea lui, acesta, şi mai rău decât acesta, este ciocoiul după faptele lui: servil, târîtor, lingariţ [1], mucinos, declamator, sofist, arogant, impertinent, batjocoritor, provocator cu injuriile, calomniator, spion, trădător, rapace, despot, crud, cumplit, etc., etc. şi apoi tot el tună şi fulgeră asupra ciocoilor, tot el din partidul naţional până în vârful nasului.

Naţia are limbă ei; şi dumnealui numai limbă românească nu ştie.

Naţia are istoria, datinele, drepturile ei; şi dumnealui numai istoria, datinele, drepturile naţiunii nu le cunoaşte.

Naţia îşi are oamenii săi ce au servit-o; şi dumnealui pe aceia se pune cu pietrele.

Ca în toate profesiunile însă sunt ciocoi mici şi ciocoi mari, ca tâlhari mici şi tâlhari mari, ca autori mici şi autori mari, ca boieri mici şi boieri mari, ca neguţători mici şi neguţători mari.

Ciocoiul mic este cel ce ciocoeşte cu amănuntul, ciupind, răpind de ici şi de colo împrejurul său ca pasărea ce ciuguleşte ce poate şi cât poate.

Ciocoiul mic, de este între neguţători, înşală, pingeleşte cu de amănuntul; de este între funcţionari, se mărgineşte împrejurul său, spre a despuia cu deamănuntul, a maltrată şi a înşelă sau a trădă indivizi; iar de este între călugări, speculă şi el cum poate cu deamănuntul.

Ciocoiul mare ciocoeşte în mare, cu ardicata, sau cum se zice, cu toptanul; acesta înşală o naţie, vinde un popor, despoaie şi tradă o ţară; speculă cu religia, cu sufletele unui popor întreg, perpetuă întunerecul, sclavia.

Ciocoiul mic are a face cu superiorii lui din întru din naţia lui; ciocoiul mare are a face cu puteri străine; devine agentul lor, instrumentul planurilor lor tenebroase; şi e mai crud, mai cumplit decât inimicul strain.

Ciocoiul mic devine instrumentul, servitorul, mijlocitorul, complicele zapciului, inspravnicului, şi atâta tot; ciocoiul mare

[1] linguşitor.

www.dacoromanica.ro

devine mijlocitorul, complicele, dascăl al Muscalului, Neamţului, şi a oricărui străin periculos.

Vorba ciocoiu e vorbă românească, ieşită din rărunchii Românului, ce a ţipat, în durerile cele mai atroci şi la spectacolele cele mai hidoase şi înfiorătoare.

Unii erau însă ciocoii mari de altă dată şi alţii sunt ciocoii mari din ziua de astăzi: s'au schimbat cu totul actorii dimpreună cu dramele şi cu comediile, şi au înaintat în felonie cu cât s'au iuţit timpii. Scena astăzi e foarte mare.

Ciocoii mari de mai înainte aveau oarecare îngâmfare, ca să nu zicem gravitate, serviau de faţă domnului sau puterii căreia deveniau agenţi, şi serviau de sus în cercurile cele mari ale societăţii.

Ciocoii mari de astăzi îşi ascund domnul sau puterea căreia se oferă spre a-i servi, căci îşi schimbă domnul după împrejurări, şi ca să poată reuşi mai bine, îşi ascund şi domnii şi planurile sub manta patriotismului.

Ciocoii mari de astăzi declamă dezinteresare, naţionalitate, concordie, uniune; fură ideile şi principiile altora, iau iniţiativa în toate, spre a parodia şi paraliză tot, spre a întoarce orice ideie salutarie în folosul politicei căreia s'au vândut.

Ciocoii mari d'odinioară, de erà vreo luptă, se luptau de faţă şi cu numele lor; ciocoii mari de astăzi, când se fac Şainoi [1], când lucrează fără nume, se pun la întunerec, dau pe la spate, armează mâinile ucigătorilor de onori, inventă maşine infernale [2] şi armează braţe străine, ca să asupreascà fiinţe inocente şi inofensive.

Ciocoii mari d'odinioară erau mai mult nişte oameni creduli, ce având o credinţă şi o biserică se oferiau de buna voie celor ce credeau că le apără religia şi biserica.

Ciocoii mari de astăzi, neavând nici o credinţă, o biserică, nu pot fi plătiţi de din afară cu o monedă ce n'are nici un preţ înaintea lor: lăsaţi-ne, strigă către domnii lor de din afară, să ieşim în strade şi în locurile publice, să vorbim Românilor de tot ce au mai scump şi mai sacru, să ajungem a stinge românismul prin Români înşuşi, prin junimea generoasă, lăsaţi-ne să aprindem capetele, să ameţim minţile, să turburăm, să turburăm, şi iar să turburăm; lăsaţi-ne să

[1] Pseudonimul lui Ion Ghica (G. Chainoi) la scrierea sa *Cea din urma ocupaţiune a Principatelor de către Rusia* (Dernière occupation des Principautés Danubiennes par la Russie), Paris, 1853. — A se vedea: I. Ghica, *Scrieri*, vol. IV, Minerva, Buc. 1915, pag. VIII.

[2] V. pag. 82.

www.dacoromanica.ro

vorbim de naţionalitate, de România mare, de uniune, şi-apoi de unitate; să putem recrută sub stindardul nostru pe toţi vagabonzii, pe toţi desmăţaţii, pe toţi infieraţii din toate judeţele, din toate mahalalele; să devenim numeroşi, tari, să speriem societatea, să o paralizăm, să aducem comerţul în agonie; satele în sapă de lemn; şi atunci ţara este a voastră, căci ţara este a voastră, căci ţara insuşi vă va chemà, spre a o scăpà de bandele recrutate de noi; şi atunci să vază naţionalitate, atunci uniune, atunci principe străin.

Pe de altă parte iară, se ştie că dacă cinevà zice ajutant, cată a înţelege şi general; dacă zice slugă, cată a înţelege şi stăpân; şi prin urmare dacă zici ciocoiu, cată să înţelegi sau să cauţi a şti al cui ciocoiu este.

Junele credul, prin exemplu, sau dela părinţi sau dela camarazi, devine ciocoiul cutăruia Sarsaila de profesor sau de publicist, ciocoiu mai măricel; cutare profesor cu figura de Iudă şi cu sufletul şi numele ca *cerneala,* sau cutare Sarsailă de poet sau de autoraş este ciocoiul cutaruia aspirator la beilic sau la gospodărat; cutare aspirator este mai de mult şi mai 'nainte decât toţi ciocoiul ciocoilor, ce şi-a vândut şi sufletul şi ţara la străinul ce simte că este mai tare.

Apoi fiindcă timpii se schimbă şi cu dânşii evenimentele se succed ca şi figurile în caleidoscop, schimba şi ciocoii rolurile; schimbă şi *stăpânii,* fără însă a-şi schimbà natura de ciocoiu, sau condiţia de a rămâne fără stăpân; — când zici ciocoiu, cată să înţelegi şi un stăpân; şi când zici ciocoiu, cată să înţelegi şi o epocă de împilare, de despotism.

Aşà, de este despotismul monarhic, ca să ia ciocoii cu asalt tirania, nimeni ca dânşii nu ştie a-şi plecà capul sau genuchii înaintea monarhului, a-i adulà şi servi patimele, a-i ascuţi sau întărâtà instinctele, a-l împinge la orgie şi la crime; ca şarpele se târăsc, se strecoară, se însânue în palate şi acolo îşi varsă tot veninul corupţiunii; şi când ajung a desnervà [1] pe monarh şi a-l ţine beat fără încetare de voluptate şi de viţiuri, când ei ajung a conduce pe monarhul şovăind, nu de braţe, ci de nas, atunci ţara e a lor, sudorile şi sângele poporului sunt proprietatea lor.

De ţipă în fine şi muge deodată leul popular de multă împilare, de se răscoală poporul şi devine domn, alţi ciocoi iar se ridică, educaţi în şcoala şi după exemplul celor vechi, şi aceştia devin lingariţi adulatori ai poporului, spre a-l con-

[1] a corupe.

www.dacoromanica.ro

rupe: despotismul monarhic se schimbă, sub influenţa noilor ciocoi, în despotism anarhic.

Atunci oamenii păcii. oamenii onoarei, boierii ţării, adevăraţii boieri, cu mintea luminată, cu experienţă şi cu dor de patrie stau deoparte; sau de se amestecă, e ca mama ce nu-şi abandonă copilul pe patul convulsiunilor [1]. Puii însă de fanarioţi, ce au fost dascălii ciocoismului, puii de curtezani vechi şi de curtezane bătrâne, puii de ispravnici şi de zapcii vechi, ce îşi strângeau binişul la piept, ieşind din beciurile boierilor mari, puii tuturor celor ce au ţinut cureaua, toţi aspirătorii la *isprăvnicii* şi la *zapcilâcuri*, toţi ciocoii de profesie, *halè* [2] şi *mazâli*, ei mai întâi dau cu piciorul despotului ce au fost adulat şi aleargă spre a adulà şi a aţâţà patimile poporului despot.

Şi cu cât noul şi colectivul tiran este mai tont, şi mai capriţios, şi mai întunecat de viţiuri şi de ignoranţă, cu atâta ciocoii se întrec a se însinuà în favoarea lui, spre a-l întunecà şi conrupe şi mai mult şi a speculà anarhia mai cu folos de cât precedenţii lor speculaseră monarhia.

Răii consilieri din palate dispar, şi în locul lor apar ca furiile demagogiii cu părul vâlvoiu, cu torţele guerei [3] civile în mână, cu turbarea în suflet.

Bufonii dela curte devin măscări i de strade, de cafeuri, de taverne.

Confidenţii pasiunilor princiare dispar şi în locul lor răsar cu miile rufianii [4] orgiilor populaţiei; coruptoarele de vergini [5] şi spărgătoarele de case se pălesc de oroare înaintea coruptorilor junilor şi spărgătorilor de biserici şi de casele publice, răsturnătorilor societăţii.

Ciocoii monarhiilor bagă mâna în miere şi îşi ling şi ei degetele; ciocoii anarhiilor iau mierea cu putină cu tot; ciocoii domniilor mai tund galbenii vistieriei; ciocoii anarhiei iau galbeniii cu totul din vistierie, din casele ţinutale şi însuşi din cutiile satelor.

Ciocoii vechi trăgeau numai pe domn de nas şi-l duceau la pieire; ciocoii de astăzi trag poporul, naţia de nas şi o duc la pieire.

[1] Vezi câte se mai zic în *Mémoires*. pag. 392 şi 393 (EL. R.).

[2] Sau *haleà*, se numiau boierii în funcţiune; cei cari aveau doar rangul fără funcţiune se numiau *paià* (v. I. Ghica, *Scrieri*, vol. III, Buc., «Minerva», 1914, pag. 10, nota).

[3] rasboiului.

[4] stricaţii.

[5] fecioare.

www.dacoromanica.ro

Apoi de se mai întâmplă vreun repaus, de n a pierit încă naţia, şi ca vie încă e stătută şi sătulă şi de despotismul monarhic şi de despotismul anarhic, şi cere, ajunge în fine a se pune pe un temeiu constituţional, de unde şi guvernul şi poporul sunt consideraţi ca două persoane colective de aceeaş greutate în echilibrul social, ciocoii atunci se despart în două câmpuri, sau mai bine îşi împart rolurile:

Unii se fac adulatorii guvernului şi alţii adulatorii poporului; şi ca adulatori niciodată nu spun adevărul, nici guvernului, nici poporului; forţurile[1] lor sunt atunci de a rupe echilibrul, îndemnând sau guvernul de a călcà legea, sau poporul de a uzurpà atribuţiile guvernului; scopul lor este tot despotismul sau de o parte sau de alta, ca sa ia puterea în mâinile lor.

Una din primele caracteristice ale ciocoiului este de a te adulà, când eşti în putere; şi de a-ţi da cu piciorul, când ai scăpătat.

Sub regim constituţional, şi guvernul şi poporul îşi au puterea lor legală. Republica literelor îşi are şi ea ciocoii săi; aceştia sunt sarsailii literaturii şi ştiinţelor; nimic nu ştiu, nimic n'au învăţat şi de toate zic că ştiu. Aceştia, de se pun pe jurnalistică, unii devin ciocoii poporului şi alţii ciocoii guvernului; toţi cu toţii sunt ciocoi, numai dumnealor nu; dumnealor, unii se zic apărătorii poporului; şi alţii, apărători guvernului.

Şi apoi ei sunt unii poporul sau ţara; ei sunt de cealaltă parte guvernul; să nu te atingi de sarsailismul dumnealor sau de interesele lor spurcate sau de intenţiunile lor tenebroase, să nu faci nici însuşi vreo aluzie indirectă, că îndată te acuză că te-ai atins de cele sfinte, şi atunci se îndrăcesc de legalitate, aduc înainte legile pe cari în toată vieaţa lor le-au dispreţat şi călcat, şi le întind astfel cum să învedereze că te-ai atins de guvern sau de popor, dacă ai vorbit de trecutul şi de vieaţa dumnealor. Mare mister e misterul conştiinţei: nimeni nu se sperie de trecutul dumnealor, ca domnia lor însuşi.

Ameninţă apoi pe oameni cu judecăţi, cu pedepse severe, cu gloanţe, cu pietre, cu îngropări de viu; pentrucă oamenii le sunt ca o vie remuşcare înaintea ochilor.

Aceştia vor astăzi să facă din popor o populaţie desfrânată şi din guvern o stăpânire. Jurnalele lor, unele se fac ciocoiul stăpânirii şi altele ciocoiul anarhiei.

[1] sforţările.

www.dacoromanica.ro

Unde sunt rufiane[1] multe, acolo e mare prostituţie; şi unde prostituţia e generală, acolo fiecare îşi face singură trebile: vinde şi se vinde singură, fără mijlocitoare: — anarhia în prostituţie! — unde iar sunt ciocoi mulţi, acolo şi tirania mare, şi unde tirania e generală şi în popor şi în guvern, acolo fiecare e şi tiran şi sclav, şi ciocoiu şi victimă, şi amăgitor şi amăgit, — anarhia în ciocoism! — până când vine amagitorul amăgitorilor, ciocoiul ciocoilor, tiranul tiranilor şi împilă pe toţi.

Descrierea noastră nu e poezie, ci proză istorică scrisă din inima ce ne sîngeră. Tabelele noastre nu sunt tabele alegorice, ci toate copiate după natură; şi figurile noastre nu sunt cópii, ci însuşi ca figurile fotografice. Şi fiindcă fotografiile arată totdeauna figurile mai bătrâne cu câţivà ani, cititorii noştri după doi şi trei şi cinci ani vor ajunge a cunoaşte şi mai bine identitatea figurilor noastre cu originalele lor.

Vorba ciocoiu n'a existat în limba latină, nici însuşi în cea română, până când străbunii noştri se aflau încă în stare primitivă sau patriarhală.

Ţara toată erà locuità la început numai de boieri şi de boieribili, ce cu toţi se ziceau Români, şi deaceea se numià şi cuprinsul nostru Ţară Românească, adică a Românilor.

Dela Mihai Vodă încoà, de când acesta din boieribili făcù servi şi apărarea ţarii o dete pe mâna mercenarilor străini, începù a se auzì şi vorba de ciocoiu, pentrucă se arătà obiectul mai hidos şi mai înfiorător şi decât numele.

Primii mercenari fură bandele de Arnăuţi, de Bulgari, de Sârbi şi însuşi de Arvaţi (Horvaţi sau Croaţi), ce având instinctul şi învăţăturile tuturor bandelor de sub stindardul condotierilor mediului ev, de a prădà, mai mult decât de a apărà cetăţile de cari erau salariaţi, mai adăugau în purtarea lor şi barbaria şi cruzimile şi aroganţa ienicerilor, ce îi aveau de model din părţile de unde veniau.

Când apărură astfel de creaturi pe pământul României:

— Nu e de vorbă, ziseră bieţi Români, ăsta e cioclu!

— Ce *cioclu,* măre? Àsta e odată ciocloiu![2]

Când apărură fanarioţii cu şcoala lor, cu dulapurile lor, cu *minciunile* lor, cu venalitatea lor, şi mai vârtos cu *evghenia*

[1] stricate, corupte.

[2] Astfel apostrofa mai deunăzi, o persoană pe zişii de sine naţionalişti: «dumneavoastră sunteţi mai răi decât tâlharii, dumneavoastra sunteţi nişte tâlhăroi» (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

lor falită, cei dintâi, ciocoii fireşte, au căutat a se numì *evghenişti;* ei ştiură a se folosì şi a se perfecţionà în aceà şcoală, până ce în cele după urmă astăzi întrec şi pe dascălii lor, pe fanarioţi.

Veni odată în timpul exilului meu vorba cu un Turc despre mincinoşii şi *dulapciii* de toate naţiunile şi de toate religiunile.

Turcul, în simplitatea lui primitivă, îmi zise:

— *Marafeturile,* bre! *locmalele, cacirmalele, bitirmelele, şaitanariile* (devoliile) toate dela noi au venit la voi.

— Cum! zisei eu, Turcul e prost şi simplu, şi omul prost nu este *şiret* şi *dulapciu.*

— *Ahmacul* (prostul) divărat, om bun este; amà când nu este bun, ala mai mincinos şi mai şiret este, ala mai mult fură.

— Eu credeam că Fanarioţii au adus la noi *jafurile* şi *chilipirurile* toate, cum şi corupţia.

— Asta adevărat este; amà fanarioţii de unde au învaţat ha? Turcul este dascăl la fanariot; fanariot *cirac* (ucenic) este la Turc; amà cirac al nostru a trecut la noi mult înainte. Şaitanerii mai mult la dânsul este. Voi iar ciraci la fanarioţi sunteţi; amà voi trecut dascăl al vostru; voi alta ieşit la *boià:* la voi bre! mult, mult *ciocoiu* este.

— Şi ciocoii întrec oare pe fanarioţi?

— Trec zaer! Când zic la tine *Tiurcu calemgi,* asta *una* este (şi strânse pumnul arătând degetul cel mare). — Când zic *fanariot,* asta alta este (şi pe lângă degetul cel mare, mai înalţă şi pe cel arătător). Amà când zic *ciocoiu...* haaa! asta alta, bre, este (şi în exclamaţia lui, făcând ochii mari şi învârtind mâna cu gravitate, deodată îmi prezentă şi degetul mare şi pe cel arătător şi pe cel mijlociu la un loc făcând câte trele degetele *puică,* ce la Turci este semnul admiraţiunii în superlativ).

Mult zice Asiaticul prin semnele lui! Ceeace ştim bine, o exprimăm şi lămurit, zice Boileau. Turcul ştià ce ziceà şi de aceea se exprimà cu atâta putere, cum să-l înţeleagă şi surzii muţi. Turcul erà convingător ca ţifrele; el cu degetele lui adăugà felonia peste felonie, din pozitiv trecèa la comparativ, şi apoi la culmea, la *non plus ultra* a superlativului, când pronunţà vorba *ciocoiu.*

Am rămas mult pe cugete, şi de acì înainte studiai mult mecanismul guvernului turcesc, unde recunoscui prototipul agiilor şi spătăriilor noastre din epoca trecută; ochele şi vămile, şi mănăstirile vândute la mezat, *zapcilâcurile* şi *isprăvniciile* vechi, polcovniciile şi căpeteniile de po-

www.dacoromanica.ro

teră *narturile* tăiate la preţuri prin agie, etc. etc. şi Turcul meu aveà mare dreptate; noi cu mult am întrecut şi pe Turci şi pe Fanarioţi. *Boiaua* ciocoească este o culoare compusă de atâtea elemente ardicate la a doua, a treia şi a patra... putere.

In ciocoiu se vede:

Mercenarul venetic, ce întreceà pe ienicer;

Plus apoi fanariotismul rafinat;

Plus judaismul, şi armenismul, întrodus de Ovreii renegaţi, ce s'au lepădat de legea lui Moise, spre a puteà specula pe Christ, şi de Armenii lepadaţi de religia lor primitivă şi de naţionalitatea lor.

Plus jezuitismul şi machiavelismul european, adus de cei ce ne-au venit dela hagialicul Parisului şi inaugurat în piaţa Sorbonei.

Plus depravaţia şi corupţia condiţiunilor celor mai degradate din marele Babel al Parisului.

Plus precupeţia revoluţiunilor, a principiilor, a ideilor:

Plus declamaţiunile ce conrup şi orbesc şi trag după dânsele junimea credula şi generoasă.

Plus şi o mare doză de ţigănism, încât despre ce se atinge de injurii, de servilitate şi de râtănie;

Amicul meu din juneţe, d-l Aristia, cunoscător de multe prin părţile sale, ce aveà în oroare pe fanarioţi încă dela anul 1821, ce ştià ce erà ciocoiul român încă dela anul 1825, când nu traduse, ci prefăcù pe *Georges Dandin* al lui Molière după gesturile şi datinele ciocoeşti, ce le descrie aşà de bine în coconul Crăcănescul şi în cocoana Crăcăneasca, d-l Aristia veni intr'o zi speriat la mine, în anul 1849, când eram mai mulţi emigraţi la Paris.

— Mă pedepseşte Dumnezeu, îmi zise cu lacrămi în ochi, că mult am batjocorit pe bieţii ciocoi primitivi din ţara noastră. Eram profesor, cum ştii, în St. Sava; şi când eram supărat pe câte un biet copil sau de lenea, sau de purtarea, sau de vorbele lui, îi ziceam:

— Hei! băiete, tu ai semne de ciocoiu! Tu ai s'ajungi ori zapciu, ori căpitan de dorobanţi la agie. Nu ştiam ce zic, mi se părea că umilesc până unde nu se mai poate acele inocente fiinţe. Mi se părea că ciocoiul este tot ce se poate mai rău; însă unde? a cătat [1] să trăesc, şi să văz, şi să simţ în pielea mea, în fundul sufletului meu, ce va să zică *frate. Fraţii*

[1] a trebuit.

www.dacoromanica.ro

noştri m'au făcut să văz că ciocoii sunt nişte îngeri pe lângă dânşii.

De voiu mai fi vreodată profesor, am ce să spuiu copiilor ce va să zică *frate* şi *frate căuzaş* [1]; cauza şi iar cauza!

— Nu-ţi aduci aminte, îi zisei eu, de expresia ta cea veche-fanariot european» [2]?

— *Frate* e mai mult şi decât fanariot sau ciocoiu european; frate *căuzaş* e cevà cé nici dracul n'ar fi putut inventà. Să-i mai vezi odată în ţară şi atunci vei vedeà ce suut fraţii ăştia; şi apoi de unde a tunat de i-a adunat! Ţi-aduci aminte când învăţam carte pe puiul acela de fanariot şi când veniai la mine, că îţi ziceam: băiatul ăsta, ori are să moară în spânzurătoare, ori are să se facă el gâde, spre a spânzurà pe alţii. Il vezi ce a ieşit? Şi ca să punem punctele pe *i*, adăugăm noi: acest sugrumător de ordinea publică, de onoarea persoanelor, de libertatea tiparului, acesta este disfaimosul numit *Berlicocò*.

V.

Ceeace au fost odata Greci Fanarioţii, aceea şi cu vorba şi cu fapta la noi a fost şi este ciocoiul, şi încă cu mult mai mult, care astazi se zice *frate căuzaş, partid naţional*. Dela Ipsilante din 1821 ne-a rămas vorba *zavergiu;* dela fraţii din 48 ne-a ramas vorba *căuzaş*.

Fanariotul nu este o naţie, o stirpe, o casta, ci o şcoala; ciocoiul iar, cum s'a vazut, nu este o stirpe sau o castă, ci o şcoală.

Ciocoiu este ca orice vorbă pălitoare şi dezonoranta, ce califică un om pervertit, depravat, malonest. Boier, pe limba română cea până în zilele noastre, este ca orice vorbă onorifică, ce arată un om magnific, uman, generos, cu simţiminte nobile şi cavalereşti şi pentru indivizi în parte şi pentru naţie în genere.

Pe limba română cea până în ziua de astăzi, şi prin cetăţi şi sate, când zice cinevà *boierule,* şi cel ce apostrofă ştie că onoră şi cel ce este apostrofat ştie ca se onoră. Iar când zice *ciocoiule,* nu sunt nicidecum semne bune; şi cel ce aruncă vorba, ştie ce zice, şi cel ce o ia, îi simte toată valoarea. Până a vorbì istorie, politică, filozofie morală, înţelesul literal al vorbelor pune la loc pe fiecare om de bună credinţă.

[1] partizan al revoluţiunii din 1848; *cauza* erà chestiunea românească.
[2] În original, şi în greceşte.

www.dacoromanica.ro

Insă cată să mai adăugim, ca să nu fim luaţi de părtinitori. *Boier,* din capul locului, nu va să zică cel ce s'a înţolat cu vreun *caftan* oarecare sau cu vreun rang de al ierarhiei; *boier* ştie dejà tot cititorul nostru că mai întâi va să zică belator [1], apoi om onest cu inima generoasă, cu suflet nobil, cu simtiminte cavalereşti, şi aibă ori nu aiba ranguri, el tot boier este pe limba română.

Poate să fie iar un om încărcat ca o cămilă de caftane şi cu pieptul plin de cruci, şi tot ciocoiu să fie, dacă simţirile, vorbele, purtarea şi faptele mai vârtos îi sunt de ciocoi.

Precum nu este tot Vlădica sfânt, asemenea nu e tot caftanlâul sau graduatul om de omenie sau boier.

Iată o formulă clară şi pricepută de toţi: «Nu toţi boieriţii sunt oameni oneşti, nici luminaţi, nici distinşi în vreo specialitate; ci tot omul onest, cu ştiinţe şi calităţi a avut cariera boeriei deschisă».

Şi precum boieria nu este ereditară, asemenea nici ciocoia nu se lasă de moştenire la copii. Nu se văd nici într'o ţară şi cu atât mai vârtos la noi linii neîntrerupte genealogice de boieri şi de ciocoi.

Ci precum din părinţi buni ies ca o excepţie câte odată copii răi, asemenea din părinţi boieri ies câte odată cei mai afurisiţi ciocoi.

Şi precum iară din părinţi răi ies prin excepţie câte odată copii buni, asemenea din părinţi ciocoi se întâmplă a ieşi, ca fluturii din omide [2], nişte boieri admirabili.

Boierul şi ciocoiul este ca binele şi răul, ca justul şi injustul, ca virtutea şi viţiul, ca curăţia şi păcatul în toate condiţiunile, şi însuşi în toţi indivizii.

Nici o familie nu poate aveà de privilegiu al său exclusiv virtutea sau curăţia, precum iară pe nici o familie nu poate fi ca un blestem exclusiv viţiul sau păcatul.

Cu un cuvânt nici un individ nu e pe lume, care, având minţile întregi, să poată ieşi fără ruşine şi a zice: «eu sunt virtutea încarnată, eu omul nemaculat şi neapropiat de păcat, eu bărbatul infailibil. Din contra am auzit cu toţii că barbaţii cei mai eminenţi şi mai virtoşi, sfinţii cei mai mari, s'au declarat, în modestia lor, de oameni cu defecte, de păcătoşi.

Fiecare familie în linie dreaptă, se vede după toate istoriile

[1] luptător.

[2] Trist este însă când se ştie că fluturele ce iese din omidă depune sămânţă tot de omide pălitoare de arburi şi stingătoare de fructe (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

că adesea a avut în sânul şi în capul său boieri sau bărbaţi respectabili, cum şi foarte adesea ciocoi neomenoşi.

Acelaş individ, uitându-ne la toţi oamenii şi la noi înşine, fiecare se vede când implinind fapte mari şi generoase, şi profesând cele mai nobile şi salutare principii, când iarăşi scăpătând ca om în faptele şi simtimentele şi principiile sale; acelaş om uneori lucrează şi se poartă boiereşte, şi alte ori lucrează şi se poartă cu totul ciocoeşte.

Vorba ciocoiu se auzì în orizontul României, cu apariţia veneticilor de tot felul: De multe ori Românii se sculară asupra acestora, spre a-i alungà din ţară şi a mântui pe creştini de dânşii. Atunci Fanarioţii, spre a nu fi luaţi în numărul veneticilor, îşi dau singuri numele de *Români,* bunioară ca şi cei din ziua de astăzi. Deprinşi însă a ne tot zice *Vlahi,* nu înemeriau vorba bine şi-şi ziceau *Mârmâni.*

Românaşii însă, spre a-i cunoaşte mai bine, îi puneau să zică: *Retevei de tei pe mirişte de mei.*

Astăzi când se numeşte cinevà *Român,* întreabă cum îl chiamă, că îl cunoşti după nume, până să-i mai cercetezi faptele.

Şi apoi ce Români, ucigă-i toaca! că au luat cu asalt şi românismul, şi naţionalitea. «Toţi boierii să moară, numai el, Manea, să trăească».

Lupta fu mare şi lungă între Români şi ciocoi. Românii aveau în capul lor de căpitani pe boieri, şi ciocoii totdeauna au fost conduşi de puteri străine de din afară.

Peste o sută de ani tot se înmulţiră ciocoii în ţară, propagându-se între sine şi recrutându-se din adunături de străini, până ajunseră a înveninà tot sângele Românului, a-l face a i se înegrì ochii şi a nu mai şti singur dacă e voios sau turbat de durere, dacă cântă sau se văită, când în doinele sale aşà se exprimà:

Frunză verde usturoiu,
Legea ta ce n'ai, ciocoiu!
De te-oiu prinde 'n sat la noi,
Ca pe lup la vaci, la oi,
Cu măciuci o să te 'nmoiu,
Să te 'nmoiu să te jupoiu;
Şi cu pielea de ciocoiu
Am să-mi fac opinca mea;
Căci doamna lui Carageà
Şi-a făcut o maloteà,
Şi-o blăneşte ăl păgân
Tot cu piele de Român.
Legea ta spurcat, ciocoiu!

www.dacoromanica.ro

Uite 'n sat la noi te-aştept,
Mă lovesc cu pumnu 'n piept,
Ca pu-un lup să te jupoiu.
Să se ducă pomina
Din Cerneţi la Slatina,
Şi din Slatina'n Focşani,
Şi de-acolo'n Botoşani.
Dela Balta pân' la munte
Să picnim ciocoiu'n frunte.

Românul fireşte că e beat, când îşi exprimă astfel aspiraţiunile şi bucuria; şi nu beat de vin, ci de amaruri, beat de chinuri şi de dureri; singur o spune, singur o mărturiseşte, când singur plânge şi se vaită, zicând iarăşi că cântă:

Pelin beau, pelin mănânc,
Cu pelin seara mă culc.
Dimineaţa, când mă scol,
Cu pelin pe ochi ma spăl:
De amar şi de pelin,
Al meu suflet este plin.

E beat Românul de amar şi de durere; şi când ajunge a cântà cântecul ciocoiului, sângele lui e plin de fiere şi de venin; sângele lui nu mai este al celui Român primitiv, ce n'aveà ura decât asupra inimicului din afară; din contra străinul e adesea aşteptat, spre a-l mântuì de *fraţii* din întru.

In disperaţia sa, Românul depe la capătul secolului trecut începù a arde de tentaţia de a devenì tâlhar, ca şi Grecul, ce de împilarea Turcului devenise clept[1]. Cântecele clepţilor şi cântecele Jienilor au aceleaşi cauze.

Sângele Grecului erà plin de veninul ienicerului şi al spahiului; sângele Românului erà plin de veninul veneticului mercenar, de virusul fanariotului, şi dela mare până la mic erà prada ciocoismului: unul devenià ciocoiul altuia, totul erà ciocoiu, toţi cu toţii ardeau de răsbunare, de turbarea de a despuià şi d'a beli unii pe alţii.

Dumnezeu însă, în marea sa bunătate şi în nemărginita sa preştiinţă, a prevăzut ca însuşi din excesul răului să iasă binele: clepţii Greciei devin soldaţii şi eroii *agonului*[2] independinţei; tâlharii Oteniei devin soldaţii lui Tudor.

Şi pe de altă parte acolo unde se văd viţiurile mari, acolo spre recompensă Dumnezeu a făcut ca tot ce lipseşte în genere la ceilalţi locuitori despre virtuţi, capacitate şi genii, să se adune în inima unui singur individ ca într'un cămin înflacărat de focul divin.

[1] hoţ, haiduc; [2] luptei.

www.dacoromanica.ro

D'alaturia viţiurilor şi crimelor mari apar virtuţile cele mai sublime; în gerul egoismului general, se vede lucind şi încălzind ca soarele câte o abnegaţie şi devotament ce împlineşte la toate.

Pe când începe Grecia a exilà Aristizi şi Temistocli, atunci apar Socraţii şi Platonii; când Grecia e dispusă a devenì prada ţarismului macedon, atunci apar Demostenii.

Când Palestina devine Iudee, adică proprietate a dinastiei lui Iuda, atunci se înmulţesc profeţii.

Când tot corpul social e plin de ulcere şi nu mai e loc sănătos, atunci apare un Isaia. Când nu mai e nimic de sperat în Iudea, atunci toate scânteele focului divin se adună, se concentră în sânul unei vergini. Verbul se încarnă şi iese în lume din mijlocul unui staul, spre a regenerà şi mântuì lumea ce nu erà Iudee, şi care gemeà ca şi Iudea subt dreptul păgân, ce se numià *drept roman.*

Când crimele se înmulţesc în Grecia modernă, atunci apar Rigi, Lambri, Corai, Canari, Bociari, atunci cleptul[1] devine erou:

«Se petrifică braţul la bendele metalici,
«Şi când într'însul bate oţelul Tiranidei
«Rescapără scânteia divina-a libertaţii,
«S'aprinde inimi, suflet, erou devine sclavul.»

(*Mihaida*, cântul al II-lea).

Anul 1821 apare, şi de atunci lupta latentă între românism şi elocoism se dă pe faţă; de atunci e o luptă de moarte între boieri şi ciocoi; ciocoii inspiraţi, comandaţi de străini, au desfiinţat unul câte unul pe boieri, pe capii României. Astăzi ţara e condusa de ciocoi, de toţi câţi au devenit instrumente străine, şi au adus ţara în sapă de lemn. Funcţiunile toate ale ţarii sunt preţul luzilor [2] patentaţi, perturbatorilor de meserie.

Voiu încercà, cu istoria în mână, a face descrierea acestei lupte, latentă la început în originea ei, foarte înverşunată dela 1821 şi mai vârtos dela 1848 încoà.

Leg ca un testament discipolilor mei, de nu voiu puteà eu întreprinde şi fermină această mare şi alegorică epopee, să o întreprinză ei; vor aveà a pune pe scena toate *duhoarele* infernale resculându-se asupra geniurilor şi virtuţilor cereşti, şi vor face o comedie în adevăr *divină,* flagelând viţiurile şi regenerând pe Român. Oasele mele vor tresări din mormânt la versurile lor, şi sufletul meu plin de urgia divină va devenì muza lor inspirătoare.

[1] haiducul; [2] dela *Iuda.*

www.dacoromanica.ro

Lupta între boieri şi ciocoi.

Citeşte paragrafele în paralel fiecare urmat de cel din contra corespunzător.

1. Boierii la început erau mulţi, căci toată ţara erà, cum am zis, locuită de boieri şi de boieribili.

2. Boierii la început, ieşiţi din sânul poporului, comandau poporul în timp de resbel şi îl administrau în timp de pace.

3. *Boier* erà numele venerabil, creştinesc, magnific, cavaleresc, ce se da omului onest şi servitor patriei.

4. Boierii mai târziu, ca şi la început, alegeau pe domnul ţării dintre dânşii, şi fiindcă *alegeau,* descindeau adesea până la condiţiunile cele mai de jos, ca să poată alege tot ce erà mai bun spre a guvernà ţara.

5. Boierii dau consilii bune domnului, apărau ţara dimpreună cu dânsul în contra Turcilor, Tătarilor, Ungurilor, Polonilor, făceau opoziţie domnului, când se abăteà din legi, mântuiau ţara de dânsul, când devenià tiran.

6. In zilele lui Mihai Bravul, boierii îl însoţiră în toate campaniile ; ei îşi vărsau sângele şi repurtau victoriile, ei îşi dau

1. Ciocoii la început erau puţini, şi nu cutezau a ciocoì cu steagul, căci toată ţara erà locuită de boieri şi de boieribili.

2. Ciocoii la început nu furà decât primii ciupitori şi pişcători, primii spioni, primii trădători, primii turburători ai ordinei şi păcii publice. De nu îşi aflau pedeapsa după legi, o aflau în dispreţul şi execraţia generală.

3. Ciocoi şi până astăzi însemnează tot ce e mai imoral, mai degradat, mai păgân şi mai cumplit.

4. Ciocoii când se înmulţiră şi începură şi ei a aveà putere, se sforţau şi intrigau a alege de domn pe acel care le-ar fi dat ţara pe mâînă, ca să o poată ei stoarce nepedepsiţi. Când ciocoii predominau, cel mai afurisit ciocoiu erà ales de domn.

5. Ciocoii deveniau adulatorii lingariţi ai domnului, ei îl îndemnau la cele rele, ei deveniau instrumentele spurcate ale tiraniei ; ei, delatorii oamenilor onești ; ei susţineau despotismul în întru, ei spionii şi agenţi inimicului din afară.

6. Ciocoii în acelaş timp îndemnau pe Mihai spre a face pe Români servi, ca să-şi piarză ţara şi Domnul apără-

www.dacoromanica.ro

consiliile cele bune, ei îl apărau şi veghiau asupra vieţii lui.

7. De când pierdù ţara braţele române de apărare, boierii se mai încercară sub Şerban şi următorii acestuia a restabili oştirile naţionale, spre a susţine drepturile. patriei şi a nu da ţara pe mâini de domni străini.

8. In zilele lui Matei Basarab, boierii văzându-se în preziua de a pierde, dimpreună cu drepturi şi arme, şi însuşi naţionalitatea, pierzând limba, se puseră a traduce biblia şi toate cărţile bisericii în limba patriei de atunci.

9. Boierii, ce ştiau în resbel mânuì sabia, se ocupau în timp de pace cu literele, cu limba; ei onorau patria în străinătate ca ambasadori, ei stabiliau şcoale în Rusia spre civilizaţia Muscalilor ; ei se puseră din elenică şi latină a traduce cărţi bisericeşti [1].

10. Cei cu sentimente *no-*

[1] Vezi Anexul dela capătul acestui articol, no. 1 (EL. R.).

torii ; ei erau în relaţiuni cu inimicii din afară, ei deveniau instrumentele când ale Turciei, când ale Austriei, ei se înţeleseră cu Basta, ce ucise pe erou în câmpul Turdei.

7. Ciocoii din aceà epocă, ei strigau că le rămân moşiile nelucrate, de se vor liberà Românii; ei stăruiau de a se lăsà ţara pe mâinile mercenarilor, ei vindeau ţara la străini, ei susţineau că nu se mai poate guvernà ţara cu domnii pământeni, până ce se văzură cu bei fanarioţi, ce îi făcură complici la despuierea ţării şi la degradarea naţiunii.

8. Ciocoii din contra, strigau că erà o profanaţie, o erezie de a se auzì scripturile sfinte în limba vulgară, ei deveniau instrumentele teocapililor, ce voiau a ţine poporul în orbie şi întunerec ; ei făceau ceeace fac astăzi *vlădicii* fanarioţi Bulgarilor, când se încearcă a introduce limba lor în biserică şi în şcoale.

9. Ciocoii în timp de resbel erau codaci, înţeleşi cu străinii ; în timp de pace feneani [1] ignoranţi, ca toţi şarlatanii, paralizători, batjocoritori, muşcători, calomniatori însuşi ai celor ce îşi consacrau zilele şi nopţile spre studiu şi luminarea poporului prin morala evangelică.

10. Ciocoii îşi făceau alte maxime : «Cine umblă cu cru-

[1] Ieneşi.

www.dacoromanica.ro

bile, generoase, cari pe limba de atunci se ziceau *simţire de boier,* onorau crucea prin devotamentul către naţie şi către cel scăpătat.

11. Boierii în pietatea lor îşi lăsară descendenţii fără averi, fundând mănăstiri şi dotându-le cu moşii, spre lauda lui Dumnezeu, spre refugiu şi apărare în timp de resbel, spre ajutorul văduvei şi orfanului, spre creşterea şi dotarea fetelor scăpătate, spre căutarea amalaţilor, spre instrucţia şi luminarea poporului.

12. Boierii în toţi timpii cu sacrificiu însuşi voiră a descurcà compturile mănăstirilor, a le îndreptà veniturile după dorinţele pietoase ale legatarilor prin testamente.

13. Boierul, dacă vine într'o mănăstire, mai dă cevà; de are a-i servì, o serveşte cu tot devotamentul şi din toată inima; de are a o dirige, îi înmulţesc veniturile şi o fac a strălucì de mare cuviinţă ca o adevărată casă a lui Dumnezeu.

14. Mănăstirea pe mâna episcopului şi egumenului cu sentimente boiereşti (adică nobile, umane, creştine) prosperă, se înfrumuseţează, se înavuţeşte. Mănăstirea devine casă cea în sân, ca crucea se usucă». Pupă pe Român în bot şi-i ia din pungă tot» erau maximele favorite ale ciocoilor.

11. Se amestecară ciocoii şi la mănăstiri, cum se amestecă în toate lucrurile, spre a le parodià şi a le speculà. Ei din mănăstiri îşi făcură o ţâţă, de unde să-şi mărească veniturile şi să lase averi mari copiilor lor. Ciocoii înstrăinară din veniturile mănăstirilor, ei le ascunseră din documente şi pe altele le falsificară; ei speculară cu văduva, cu orfanul, cu amalatul, cu morţii, şi însuşi cu oasele sfinţilor.

12. Ciocoii în toţi timpii nu făcură decât cum să încurce compturile, cum să scamote[1] veniturile, cum să ajute pe călugării, ce se zic Greci în dezonoarea Grecilor, precum se zic creştini în batjocora cristianismului.

13. Ciocoiului, de îi cade vreo mănăstire pe mână, atunci zice că i-a pus Dumnezeu mâna în cap. De ajunge ciocoiul ca servitor al mănăstirii, îi speculează nu numai moşiile, ci şi oliul[2], şi făclia, şi tămâia, şi însuşi salariul preoţilor, cântăreţilor şi al altor servitori până la argat.

14. De intră pe mâna călugărului cu inima şi mintea de ciocoiu, mănăstirea devine un

[1] escamoteze, falsifice.
[2] untdelemnul.

www.dacoromanica.ro

de oaspeți, școală de morală și de creștinătătate, nu cu teoria, ci în fapte.

15. Cum veniră beii din Fanar, dela cel dintâi, dela Mavrocordat însuși, boierii nu mai pierdură timpul și dimpreună cu mitropolitul și cu episcopii țării în Generala Adunare emancipară pe săteni, dându-le antica lor libertate în numele religiunii și al națiunii.

16. Boierul ziceà că e Român și țara o numià Țara Românească și stăruià ca în biserică să se mărească Dumnezeu în limba poporului.

17. In timp de una sută și zece ani, boierii și nu alții susținură drepturile țării, ei se opuneau la abuzurile fanarioților, ei stăruiau a uşură pe creștini, ce cu bucurie îi numià *stâlpi* ai țării; ei își sacrificau cariera și își expuneau libertatea și își perdeau și vieața în exiluri prin Turcia și aiurea; ei susținură drepturile țării, astfel cum Regulamentul o află autonomă.

18. Boierii ca Ienache Văcărescul, Filaret, Fonseca (?), G. Slătineanu, I. Văcărescul făceau gramatică română, poezii române și poezii patriotice, destinate spre a inaugurà o literatură națională, și a da Românului conștiința de sine.

15. La emanciparea sătenilor, ciocoii strigau în numele religiunii că Dumnezeu a lăsat domni și sclavi, și că a pierit dreptatea depe pământ, dacă moșiile lor vor rămâneà fără *Rumâni,* și cu Români înțelegeau laboratori sclavi, iloți.

16. Ciocoiul pretindeà că boierul e *boier,* și Românul *Rumân,* adică sclav; și că în biserica boierească să se cânte slavonește și greceşte.

17. Sub fanarioți până la 1821 ciocoii deveniau lingariți adulatori ai beilor, ai puilor și consângenilor și sateliților acestora; ei vindeau drepturile țării, ei le dau consiliuri cum să stoarcă și să deprave pe Român, ei imitau smorfurile [1], și porturile și gesturile Fanarului, ei făceau progrese în școala fanariotă; ei serviau pe Fanarioți în toate nelegiuirile.

18. Ciocoii nu vreau să mai vorbească românește: se ziceau că sunt Greci, când îi chemà *Radu;* batjocoriau gramatica și poeziile românești: susțineau școalele grecești, su-

[1] formele, mofturile.

www.dacoromanica.ro

19. Ienache Văcărescul, când erà vorba de îngânfare, de felonie, de malonestitate, ca poet ziceà :

«Aib'o cine-o vrea s'o aibă,
«Cu boierii treabă n'aibă.

20. I. Văcărescu, când erà vorba de aquila română, ce Fanarioţii o prefăcuseră în *corb,* în ardoarea sa patriotică şi în cunoştinţele despre istoria naţiunii cântà :

«Ah d'am puteà-ne dobândi
«Şi câte-avem pierdute,
«Atunci ce duhuri n'ar gândi
«Ce guri ar mai fi mute ?
«Atunci şi acest corb sărman
«Iar aquilă s'ar face,
«Şi-orice Român ar fi *Roman,*
«Mare 'n răsboiu şi pace.

Şi când suspină în primăvară amorurile sale, şi atunci însuşi îşi aduce aminte că e Român :

«Se deschide o câmpie
«De sub poale de Carpaţi,
«Câmp deschis de vitejie
«La Românii lăudaţi.

Şi când protestà în contra violării autonomiei, în contra articolului fraudulos al Regulamentului, vocea lui poetică deşteptà junimea prin *Târgovişteana* (ca Marsilieza) :

«La rând Românilor ieşiţi,
«Mergeţi pe calea dreaptă
«Slava strămoşilor veştiţi
«In cale vă aşteaptă».

puneau preoţii români la *bir,* cu care se susţineau şcoalele ce desnaţionalizau pe Români.

19. Ciocoii din contră :

«Nu se poate băgà mâinile în miere
[şi a nu linge degetele.
«Boierul e spre a stăpâni,
«Şi mojicul spre a sluji.
«Boierul îşi vinde iscălitura, ca şi
[cizmarul cizmele.

20. Ciocoilor le venià mult mai bine ca patria să aibă drept emblemă *corbul,* căci acesta erà simbolul lor, şi când istoria începù a învederà că niciodată corbul n'a reprezentat România, atunci le veniră şi mai bine ca Aquila Romană să se numească iarăşi pe limba ciocoească *Vultur,* adică o pasăre tot răpitoare. Cât pentru *Roman* şi Român, făceau şi ciocoii versuri :

«Turcul turcos.
«Românul fricos.
«Nici salcia pom.
«Nici Românul om.

Şi când aveà şi ciocoiul momente de aspiraţiuni, de afecţiuni şi mai vrea să-şi exprime dorurile, iacă cum şi le exprimà.

«Mai bine azi un bou
«Decât mâine un ou.
«Căci ce e în mâna,
«Nu e minciună ;
E vorbă proastă
«Dar foarte bună [1]

Ciocoiul, când protestà asupra Regulamentului, nu-l du-

[1] Aceste versuri ciocoieşti sunt recitate de Văcărescu, ca şi de noi, nu însă ca autor al lor (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

21. După anul cel mare, 1793, când Franţa ca un singur om dete jos dreptul numit *divin,* şi cu dânsul împreună drepturile sau mai bine *nedrepturile* romane şi feodale, mai marii Franţei se băteau în contra poporului, şi învinşi, nu se astâmpărară în străinătate, până ce nu restaurară în Franţa iarăşi drepturile păgâne. Iar mai marii ţării române, boierii ei, nefiind forţaţi de nimeni, având înainte un popor adormit, ce nici nu ştiă ce se petreceà prin Franţa, boierii României singuri se determinară a profità de evenimente, spre a se lepădà ca de Satana de privilegiile cu cari beii din Fanar profanaseră boieria, boierii ţărei, zic, se adunară [1] şi trimiseră la primul consul, la Bonarea, ca pe I. Văcărescu, că generala adunare erà prezidată de un consul rus, nu că se răpià naţiunii autonomia, ci că i se luau *scutelnicii* şi *poslușnicii.*

Iar Marseileza ciocoiului este de a huidui o companie de soldaţi, când se duc a ocupà o parte a Basarabiei luată cu sângele altora.

Nici un străin n'ar fi putut batjocorì mai amar stindardul şi armele române.

21. In aceeaş epocă, ca şi acum când boierii voiau a se lăpădà de nişte drepturi abuzive, ciocoii complotau a stabilì în ţară o evghenie cu drepturi de naştere, însuşindu-le în familiile lor; şi mirôsind, ca toţi ciocoii, cum şi de unde bate vântul, pricepură mai dinainte aspiraţiunile la imperiu ale lui Bonaparte. Făcură dar cauză comună cu Ipsilante, tatăl celui dela 1821, ca să ceară la Franţa imperială de a se formà un regat Moldo-Valah cu magnaţii sau *evghenişti* săi, cu privilegiaţii săi şi cu un rege străin, care să fie Ipsilante şi căreia să-i dea ambele ţări lui şi familiei lui, drept apanagiu sau moşii, cu condiţiuni de a legitimà în familiile acestor zişi de sine patrioţi nedreptăţile şi abuzurile lor şi de a-i lăsà a uzurpà boierismul ca o moştenire exclusivă în familiile lor. Numele acestora le tăcem; din disgraţie însă au lăsat cioco-

[1] Intre cari figurau în frunte Brâncoveni, Văcăreşti, Băleni, Câmpineni, Goleşti, Creţuleşti, Racoviţi, Banul Ghica, Grădişteni, etc. Vezi Anexul no. 2 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

parte, a lor decizie, prin care propuneau d'a se formà o Republică Română sau Danubiană.

22. În timpul lui Carageà, Bălăceanul Constantin (Banul), ce nu voise nici a învăţà greceşte, încuscrit cu Văcăreştii, în a cărora familie limba patriei şi cultura ei erà o ereditate sacră [1], Bălăceanul, zic, devenì protectorul lui G. Lazăr, adus în ţară de familia Bărcăneştilor; şi Bălăceanului e ţara datoare începutul şcoalelor naţionale şi învăţătura ştiinţelor în limba patriei.

23. Bălăceanul atunci, ca boier, strigà în Divan, că de nu se vor face şcoale române, nici preoţii nu vor mai da contribuţia lor. — «Cum! preoţii români să plătească, şi copiii lor să nu înveţe nimic, ca să înveţe străinii! Cum preoţii români să plătească spre a se ţine şcoale unde să se desromânească Românii?»

24. Bălăceanul în fine reuşi sub Carageà a aşezà pe Lazăr în Sf. Sava, a-l susţine până ce făcù în vreo trei patru ani un curs de matematică şi de filozofie. Boierii ţării atunci, ca niciodată avură curagiul, ca să zic aşà, de a se revestì cu numele de *Rumân,* ce până atunci însemnà *mojic* dela ţară.

[1] «Urmaşilor mei Văcăreşti, las voua moştenire creşterea limbii româneşti şi-a patriei cinstire» (EL. R.).

ismul de moştenire la fiii şi nepoţii lor.

22. Iar ciocoii persecutau şi batjocoriau pe Lazăr şi şcoala română; ei, cum zisei, supuseră la bir pe preoţii săteni, spre a ţine şcoalele greceşti; ei deveniau apărătorii inginerilor şi arhitecţilor străini, şi ajutau cu tărie intrigilor acestora, spre a depărtà pe Lazăr din ţară, ca nu cumva elevii acestuia în matematică sau inginerie sa ajungă a face concurenţă străinilor [1].

23. Iar ciocoii strigau cu un râs sardonic: nu se poate; limba *vlahică* este săracă, e limba *mojicilor* şi n'are vorbele ştiinţelor. Preoţii să plătească vezi bine, strigau ciocoii, căci preoţii sunt datori de a susţine religia; şi limba elenică este limba bisericii. Aci îi apucaù şi pe dânşii toanele despre ale credinţei; aci se îndrăciau de ortodoxie.

24. Ciocoii sub Şuţu reuşiră a reduce venitul şcoalelor române numai la 6.000 lei pe an şi au şi tăiat salariul lui Lazăr, dându-l la *ceaslovari,* şi strigând că de vor învăţà mojicii carte, ce se mai fac ei boierii? Ei ciocoii se porecliau singuri că sunt boieri, pe cum se poreclesc astăzi că sunt partid naţional.

[1] Vezi vieaţa lui George Lazar, *Curierul Român,* anul 1839 (EL. R.)

www.dacoromanica.ro

Boierii se făceau *Români* şi ciocoii, cum se vede, din contră se făceau boieri.

25. Primii din fiii de boieri ce începură mai întâi dela româneşte a învăţà carte fură nepoţii Bălăceanului şi Văcărescului, poetul.

26. Când Regulamentul Organic, elaborat de boieri români în comitetul format de Vodă Grigorie Ghica, în anul 1830, fu împănat de articole străine, ce răpiau autonomia ţării, sub prezidenţa unui consul rus, boieri ca Banul Brâncoveanu, Banul Bălăceanu (fundatorul şcoalelor române) Banul Barbu Văcărescul, Constantin Câmpineanu, Scarlat Grădişteanu, determinaţi a nu recunoaşte articolele împănate de străini şi încurajând pe cel mai june dintre dânşii, pe Iancu Văcărescu, spre a protestà de faţă în colegiul electoral al boierilor capitalei, patru cei dintâi pierdură vieaţa unul după altul în mai puţin de şase luni, iar cel mai june, Văcărescu, pierdù libertatea prin exil, calificat de *poet,* adică de excentric.

27. Iancu Văcrescu, încă de pe când scrià primăvara amorului, încă poate depe la anul 1816, moştenind dela moşu-su Ienache cheia limbii române, îşi scrià versurile cu litere străbune. După anul 1828, aflând generalul Kiselef despre a-

25. Nici un puiu de ciocoi nu se văzù a învăţà româneşte [1] decât după 1821, când erau deja desfiinţate şcoalele greceşti. Căci aşà e ciocoiul: el şi de face cevà, de nevoie o face, învăţat tot a distruge.

26. In zilele acelea şi încă de mai'nainte, ciocoii îşi făceau stările înzecind şi însutind cererile Ru.ilor [2], îşi decorau piepturile cu preţul serviciului lor, dând Muscalilor ştiinţe despre caracterul, vieaţa şi principiile fiecărui Român, procurând materialul unui dicţionar de nume proprii române, propriu de a instruì poliţia secretă a Rusiei şi de a facilità calea planurilor politicei Petresburgului; ciocoii se oferiau în rolurile cele mai dibace şi cu totul nou, spre a desnaţionalizà pe Român şi spre a persecutà orice scriere ce aveà de scop a deşteptà naţionalitatea română; boierii muriau spre a face loc ciocoilor.

27. Ciocoii pe atunci, ca şi astăzi, susţineau că în slovele chirilice stă ortodoxia, jucau rolul teocapililor de dincolo

[1] Vezi discipolii lui Lazăr, în vieaţa acestuia: *Curierul Român,* anul 1839, no. 64 (EL. R.).

[2] Vezi Anexul no. 3. (EL. R.)

www.dacoromanica.ro

ceasta, il califică de emisar al catolicismului.

28. După stabilirea şcoalelor române cu drept de cetate, dela Grigorie Ghica, când discipolii lui Lazăr începură a aspirà la formarea unei literaturi, române, prin teatru naţional, prin stabiliri de tipografie, cu misiune de a fundà jurnale, de a publicà carţi destinate spre a începe o eră nouă, *Curierul Român* făcù apel la o formare de societate fil rmonică. Peste o sută de boieri deveniră membri contribuitori ai acestei societăţi, din care ieşiră Teatru Naţional şi atâtea scrieri dramatice, tradu-ţiuni conştiincioase, compoziţiuni originale. Stau încă de faţă în *Curierul Român* şi în *Gazeta Teatrului Naţional* sumele cu cât contribuira atâţia boieri, calificaţi astazi de retrograzi.

de Carpaţi, se îndrăciau de fervoarea ipocriziei, strecurau ţânţarul, după ce înghiţiau cămila; despuind bisericile, profesând cel mai sfruntat ateism, se făceau că apărau religia, perpetuând ignoranţa în *pocoiu* [1], *lude* [2]: *plăcintă*.

28. Ciocoii nu făcură decât a combate *Curierul Român* şi a-l ucide însuşi dela începutul său, a calomnià în atâtea şi atâtea moduri Societatea Filarmonică, a batjocorì Teatrul Naţional. Niciodată n'au contribuit la nimic; de veniau vreodată pe la reprezentaţiuni române, se strecurau ca toţi ciocoii cu forţa şi fară plata, spre a criticà cu patimă dramele, spre a fluerà şi descurajà pe studenţii diletanţi, spre a conrupe fetele orfane adoptate de Societatea Filarmonică, spre a pune divizia [3] între diletanţi şi a-i răsculà în contra profesorilor. Şi când Teatrul Român, trecând peste toate persecuţiunile, începù a se ţine de sine pe o cale clasică, ciocoii, vazând că nu-l pot derăpănà, alergară pe de o parte spre a-l speculà şi pe de alta spre a-l degenerà prin scrieri imorale, prin farse, prin sarsailismul cel mai sfruntat şi mai deplorabil [4].

[1] numele literei *p*.
[2] numele literei *l*.
[3] diviziunea, vrajba.
[4] Probă este frumoasa protestaţie a lui Barbu Katargiu. Vezi anexul no. 6, sau *Gazeta Teatrului Român*,

www.dacoromanica.ro

Numele calomniaţilor de retrograzi se văd la toate întreprinderile regenerătoare. [1]

29. Bărbatul gelos, ce fara cuvant îşi teme temeia, devine o cobe, ce mai curând ori mai târziu îi e de cap. Guvernele ce îşi prepun supuşii fideli şi protejaţii creduli nu fac decât a împinge evenimentele şi a le da o direcţie cum să le realizeze prepusurile.

Societatea Filarmonică, prepusă sau calomniată de curtea protectoare şi persecutată *de porunceală* prin guvernul pasiv al României, nu întârzie de a se vedeà forţată spre a luà măsuri în apărarea şi susţinerea sa, nu întârzie de a-şi recrutà din sânul său câţivà membri şi a formà o societate secretă, spre susţinerea celor începute şi propagarea unor idei şi principii proprii de a preparà un viitor mai demn de România.

Numele celor ce facura monopol pe naţionalism şi pe liberalism nu se văd nicairi, sau, de se văd, este spre a paralizà bunele întreprinderi.

29. Ciocoii fură primii calomniatori, primii asupritori ai Societaţii Filarmonice, şi când prin inventiunile lor, prin cabale şi mahinaţiuni de aceeaş natură cu inventia maşinei de mai de unazi [1] şi prin calmoniile lor reuşiră întru a inspirà temeri guvernului, şi a i se oferì de agenţi provocatori şi de instrumente de persecuţie şi paralizare, ciocoii asociându-se sau întâmpinându-se cu câţivà venetici straini, şi cu fii d'ai piericiunii reuşiră spre a se introduce ca membri în societatea secretă, unii spre a o spionà şi a o trădà în afară, alţii spre a introduce divizia în întru şi a o paralizà în fine prin faptele cele mai imorale, parodiând şi degenerând toate principiile ei, până ce pe la anul 1837 membrii fondatori se văzură nevoiţi de a-şi trage înapoi jurămintele şi de a desface societatea, continuind însă în parte a profesà aceleaşi principii [2].

[1] Vezi Anexul cu no. 4 (EL. R.).

pag. 95 (EL. R.). — A se vedeà acest articol şi în Barbu Katargiu, *Discursuri Parlamentare,* Bucureşti «Minerva , 1914, pag. 16—18.

[1] V. discursul lui B. Katargiu, «Complotul maşinei infernale» (în contra lui Cuza) în *Disc. Parlam.,* pag. 116.

[2] Vezi anexul no. 5 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Principiile acestei societăţi fură :

I. Căderea protectoratului exclusiv al Rusiei ; garanţia colectivă a Puterilor Europei.

II. Egalitate a tuturor Românilor înaintea legii.

III. Emanciparea Ţiganilor. [1]

IV. Contribuţii generale.

V. Responsabilitatea miniştrilor.

VI. Libertatea tiparului.

VII. Regenerarea şi respectul tratatelor României cu Turcia.

VIII. Instrucţie generală gratuită şi integrală a fiilor României.

IX. Emanciparea mănăstirilor închinate sau executarea testamentelor fundatorilor.

X. Confederaţie sau *uniune,* iar nu *unitate* cu Moldovenii şi ale popoare vecine, respectându-se autonomia fiecăruia.

Partea eterogenă se organiză din contra într'o societate rodiniană, şi principiile ei fură :

I. De a se oferi spre serviciu oricărei puteri din afară, ce va aveà mai mare influenţă în România, şi se puse a combate românismul prin susţinerea slavonismului.

II. Egalitate cu cei mari până la impertinenţa, dispreţ către cei mici şi debili pâna la violenţa şi impilare.

III. Parodierea tuturor principiilor, prin exces.

IV. Libertinagiul tiparului până la calomnii.

V. Introducerea afidaţilor [1] lor ca profesori în şcoalele publice şi particulare, pervertirea junimii.

VI. Introducţia prozeliţilor lor în toate funcţiunile publice, până şi ca servitori în casele particulare.

VII. Persecuţie tuturor celor ce nu vor fi din *încârdoşirea* acestui pandemoniu, mascat cu nume de *societăţi literare,* de *partid naţional,* de *propăşire,* etc.

VIII. Articol pivotal : spre punere în lucrare acestor principii, toate mijloacele, îndoite lovituri, spionagiul, asuprirea, calomnia, asasinatul însuşi, distrucţia în toate: «Turbură, turbură şi iar turbură, să încurcăm, să ameţim minţile ; şi victoria va fi sigură.»

[1] Vezi Anexul no. 6 (EL. R.).

[1] rudelor.

www.dacoromanica.ro

XI. Articol pivotal, spre punerea în lucrare acestor principii, ordine, tact, timpul necesar şi prudenţă.

Ce fură membrii acestei societăţi? — Toţi boieri, după limba şi drepturile de atunci, unii au raposat ca lancul Filipescu şi Crigore Cantacuzino. Tacem numele celor ce trăesc inca şi sunt calomniaţi de retrograzi, caci nu avem împuternicirea de a le divulgà numele.

Aceştia erau boieri, aveau privilegii şi drepturi, nu de naştere, ci agonisite cu serviciu de mulţi ani, trecând gragual prin gradele ierarhiei; aveau Ţigani, erau chemaţi la ministere, şi cu toate acestea jurau prin teribil şi solemnel jurământ de a se lepădà de dânsele, subsemnau nişte asemenea principii; contribuiau cu sume însemnate spre propagarea lor; îşi liberau Ţiganii mai 'nainte de a venì ziua regenerarii şi mântuirii; se expuneau de a fi persecutaţi, îşi sacrificau cariera, căci rămasera înapoi şi le trecură veneticii înainte, ajunseră până a fi calificaţi de *jacobini*.

Ciocoii rodiniani facura dar apel şi recrutară sub stindardul lor:

Pe câţi scapaţi din ocne şi dela alte închisori pentru crime;

Pe câţi cu vieaţa depravata şi cu instincte d'a murì prin închisori;

Pe câţi risipitori de averea paternă;

Pe câţi au ajuns intru a-şi tradà pe facătorii lor de bine şi intru a-şi batjocorì şi bate parinţii;

Pe câţi cunoscuţi de furi de cele umane şi de cele sfinte;

Pe câţi batjocoritori de morală şi de religie;

Pe câţi încumetraţi spre a despuià lumea cu carţile şi pe câţi cavaleri de industrie;

Pe câţi traficători în eterii [1], cu scop de a subjugà din nou popoarele orientului;

Pe câţi asasini cunoscuţi şi dispuşi spre asasinat;

Şi în fine, şi care e şi mai criminal din toate, ochiul lor fu pe junimea inocentă şi credulă, acolo să introduca aluatul corupţiunii şi al fanatismului politic; ca la ora regenerării şi mântuirii, să degenereze tot, să distrugă tot, să facă a pierde naţia tot ce i-a mai rămas din datine, din

[1] revoluţii.

www.dacoromanica.ro

30. Din sânul societăţii române se organiză pe de o parte o opoziţie de principii în contra abaterilor guvernului din datoriile sale, şi pe de alta susţinerea iarăşi a guvernului în cele juste, folositoare şi patriotice, încât după o opoziţie legală şi conştiincioasă în Generala Adunare, când veni timpul la 1836, spre a protestă formal în contra articolului fraudulos al Regulamentului, ce răpià autonomia patriei, aceşti opozanţi însuşi facură cauză comună cu Domnitorul, ce se determină a scăpà ţara şi pe sine de influenţe fatale, ce apăsau şi domn şi naţie.

31. Din sânul societăţii române se aflară oameni, spre a îndemnà pe domnul emancipat întru a fundà şcoale lancasteriane prin sate şi a tăceà (?) la apariţia literelor strabune şi la curăţirea limbii de slavonism.

Aceştia, fără a declamà şi a compromite uniunea, preparau mijloacele cele mai proprii şi mai sigure ale uniunii popoarelor române printr'o limbă unitară.

drepturi, să aducă cu un cuvânt ţara în ceeace se află astăzi, şi unde cugetă încă a o mai duce.

30. Din sânul acelei adunături de oameni fără principii se formă o opoziţie nu conştiinţioasă, ci din sistema; se rupse o banda cu misiune de a adulà, corupe, întunecà şi speculà pe domnitor, cât erà în putere sau susţinut de influenţa fatala de din afară; de a-l compromite in ochii naţiunii şi de a-l rasturnà, îndată ce se va determinà a apărà autonomia ţării. Adulatori şi paraziţi in casa domnului, pâna fu instrument străin; batjocoritori ai lui până la calomnie, îndată ce se puse pe clina căderii; determinat de a susţine drepturile ţării.

31. Din sânul societăţii rodiniane se aflară inimici declaraţi ai şcoalelor, persecutori ai literelor străbune, batjocoritori încercărilor de cultură a limbii, defensori turbaţi ai slavonismului.

Ciocoii, mascându-se cu numele de unionişti, îşi luară misia de a compromite uniunea prin excese, de a combate toate mijloacele spre a ajunge la împlinirea acestei dorinţe generale, de a nu lăsà a se formà o limbă unitară, menţinând diviziunea între popoare prin diversele gerguri [1] provinciale.

[1] graiuri.

www.dacoromanica.ro

32. Din sânul Societăţii române se aflară oameni întru a se expune spre a susţine un domn persecutat de curtea protectoare pentru crima ca s'a fost întors la românism.

33. In fine, când anul 1848 apărù, când din sorgintea de unde ieşise *zavera*[1] lui Ipsilante, rebelia[2] din Braila, prin căi cabalistice şi tenebroase, se preparau în Iaşi şi în Bucureşti catastrofe noi, din sanul Societăţii române, începatorul şi fundatorul ei, continuitorul principiilor ei[3] conjurà pericolul prin:

Respect la proprietate şi la persoane; prin proclamaţia datà în Islaz la 9 Iunie 1848, prin chemarea la sustinerea ordinei cu susţinerea alesului ţării trădat de comandanţii oştirii: prin toate principiile, cu un cuvânt, jurate cu 16 ani mai 'nainte, puse în constituţia dela 1848 şi recunoscute astăzi cu drept de cetate.

34. Boierii ţării, unii luară parte la mişcarea regeneratoare, alţii se spăimântară la excesurile descreeraţilor sistematici, şi în uimirea lor cufundară pe oamenii ordinei cu oamenii sângiurilor. Naţia toată susţinu trei luni cauza dreaptă şi legală şi pe capii ei.

[1], [2] revoluţii.
[3] Vezi Anexul no. 7 (EL. R.).

32. Din sânul pandemoniului rodinian se expediara capii, si propagatorii, şi împlinitorii revoltei dela Braila, şi calomniatorii, şi delatorii oamenilor inocenţi.

33. Când anul 48 apare, Societatea rodiniana, conceputa de paralizătorii şi trădatorii celei române, societatea, stabilită în piaţa Sorbonei şi întinsa dejà în Iaşi şi Bucureşti, aceasta îşi oferă capii spre executarea planurilor tenebroase ale curţii de sine numită protectoare, aceştia conspira în Iaşi şi Bucureşti în contra ordinei şi proprietăţii[1].

Programa faţiunii din Bucureşti fu: uciderea alesului naţiunii; împărţirea sau dèprădarea averilor; spargerea caselor publice; nici un principiu, decât turburarea minţilor; parodierea tuturor principiilor prin excese; uciderea oamenilor ce vor luà iniţiativa spre a su ţine ordinea; anarhia completa cu orice preţ; crearea unui pretext legal de a ocupà ţara oştir le străine.

34. Ciocoii cei mai mulţi se înrolara sub stindardul perturbătorilor de meserie, şi alţii luara misiunea de a amagì şi perverti junimea generoasă şi credulă: şi alţii se introdusera in câmpul cauzei cei drepte, spre a o paralizà şi a-i ucide capii.

[1] Vezi *Memorial raposatului domn Grig. Ghica* din Iaşi, editat la Paris, an. 1856. Anexul no. 8 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

35. Când veni timpul de emancipaţia Ţiganilor, boierii trimeteau pe aceştia spre a-şi luà bilete de liberare la comisia numită înadins spre aceasta.

Boierii liberau Ţiganii, renunţând la un drept inuman; şi când auziră că fraţii căuzaşi le cereau bani, ca să le dea bilete, boierii deteră şi bani Ţiganilor spre a-şi cumpărà libertatea.

Cu un cuvânt 1848, străinătatea, timpul a doua ocupaţiuni, 1857 şi 1859, şi-au avut oamenii lor cu devotament, aspirând şi lucrând numai românește, sacrificând tot, bravând toate persecuţiunile, toate calomniile, decişi a suferì tot, neadulând nici un partid, combatând cu aceeaş vigoare şi tirania şi anarhia, susţinând pâna la unul drepturile naţiunii şi datinele ei, şi nepierzând niciodata din vedere marele ideal la care mai mult de un secol aspira tot Românul. Aceştia fura persecutaţi şi în năuntru si afară, plini de cicatrice morale, batuţi in sufletul lor, uimiţi nu de spaimă, ci de oroare, la spectacolul hidos al perversirii generale, văzând felonia trecând de capacitate, minciuna drept adevăr, tirania uzurpând atributele libertaţii. Boierii vechi nu mai sunt, tradiţiunile, datinele lor s'au stins.

35. Când veni timpul de emanciparea Ţiganilor, ciocoii cei mai mulţi se opuseră, şi cei mai dibaci, adică mai ciocoi, alergară peste cap spre a se introduce şi în aceà comisie, spre a vinde pe bani biletele de liberare.

Ciocoii, neavând Ţigani, acum aflară timpul de a specula şi cu aceşti disgraţiaţi: ciocoii luau bani Ţiganilor şi îşi împleau pungile.

Anii aceştia işi avură mai mult decât toţi şi ciocoii lor, mai numeroşi mai potenţi mai îndemânatici, mai trecuţi prin toate şcoalele, fanariotă, mahiavelică, iezuitică, şi prin şcoalele tuturor cavalerilor de industrie, tuturor felonilor, ciocoi organizaţi în bande, violenţi, aroganţi, impertinenţi ca niciodata, recrutaţi din toate naţiunile, din câte trele principatele, din toate judeţele, din toate mahalalele, toţi dispuşi a servì cabalelor de din afară şi a distruge tot ce a mai rămas Român, şi drepturi, şi datine, şi limba, şi nume istorice, să nu ramâie nimic de generos, nimic de nobil, nimic de *boier* dupa cum se ziceà pe limba vechie.

Lupta de moarte dau ciocoii, cu arme straine şi ascunse, cu nume ascunse, cu maşini infernale, cu venin, cu calomnie, cu toate mijloacele şi însuşi cu ţânţarii.

www.dacoromanica.ro

Un ţipăt general iese din sânul poporului, din sânul laboratorului [1], din sânul lui Isahar, pe care ciocoii Iudeei îl numiau *asen robust*. Ţipă Isahar; naţia română, modernul Israel, ţipă laboratorul [2], văzând cerul de aramă asupra capului său şi pământul devenind fier înaintea aratrului [3] său. Ţipă neguţătorul cu săteanul dimpreună, căci vampirii le-au supt, cu capitalul dimpreună, însuşi sorgintea capitalelor. — «Nu mai are ţara capii săi, ţipă toţi cu toţii, unde sunt boierii ei?»

Ţipă şi ciocoii, şi nu de durere, ci în saturnalele lor, ţipăt de orgie neruşinată; bande sordide şi hidoase străbat capitalele şi oraşele judeţelor, ameninţând cetăţile cu foc şi cu măcel, blestemând corpuri şi suflete; satrapi religioşi, nebuni şi îndrăciţi s'au pus în capul lor şi sbiară anatema peste corpurile şi sufletele oamenilor. Victorie! strigă ciocoii. La noi, cine e puiu de lele şi ştie scoate lapte din piatră! La noi, cine n'a abandonat niciodată stindardul feloniei! La noi, câti sunteţi furi şi de cele umane şi cele sfinte! Ţara e a noastră. Acum e timpul: ora a venit. Ţara nu mai are capi; boierii, de au mai rămas, toţi au căzut sub loviturile calomniei noastre.

Ce! Ţara nu mai are capi? Ţara nu mai are boieri? Insă. Voi, toţi mii şi mii de proprietari, ce cu moşiile voastre aţi moştenit şi numele vostru în *-eni* şi în *-eşti* dela strămbunii voştri, şi datinele lor patriarhale, şi spiritul ordinei şi al caritătii, şi limba lor; voi, de nu mai sunteţi boieri, nu mai aveţi nimic de nobil în inima voastră, nimic de generos, nimic de Român? Voi ciocoi sunteţi, sau oi inaintea lupilor anarhiei?

Voi mii şi mii de preoţi, dela chiriarh până la ultimul preot de sat, voi nu sunteţi oarecari, sau mai bine păstori ai turmelor voastre? Voi ciocoi sunteţi, de staţi cu mâinile în sân, când lupii arnarhiei şi ai ateismului sfâşie atât de cumplit turmele voastre?

Voi, profesori, conducătorii junimii, voi preparatorii viitorului patriei, voi ce explicaţi scripturile, ce profesaţi morala, ce daţi definiţia istoriei, a naţionalităţii, a omului, a ştiinţei, a justiţiei, voi ce v'aţi instruit în ţară şi în străinătate, susţinuţi

[1], [2] muncitorului.
[3] plug.

www.dacoromanica.ro

din fondurile publice, ce vin în casa şcoalelor dela mănăstirile fundate de boierii ţării, voi de sunteţi revestiţi [1] cu vreun titlu al ierarhiei patriei, sau de aveţi cele mai cuvioase şi mai nobile din funcţiunile patriei, voi ciocoi sunteţi, ca de unde eraţi în capul instrucţiunii, să treceţi sub stindardul ciocoismului înfoţolat cu despuierile naţionalităţii?

Voi, ofiţeri ai oştirilor, dela spătar până la sub-locotenent, voi soldaţi, fii ai vechilor dorobanţi, ai ferentarilor, verzişorilor, roşiorilor, fii ai pităreilor, căminăreilor, şătrerei etc. etc., fii ai tuturor ce întâmpinau pe Turc şi pe Tătar la frontierele patriei, voi, ciocoi sunteţi, dacă aveţi vreun rang milităresc? Ce! voi nu mai sunteţi belatori, oşteni, voi nu mai sunteţi boieri? Boieria prin excelenţa nu mai e profesia voastra, nu vă mai inspiră nimic de nobil, nimic de generos, nimic de patriotic, ca să lasaţi bandele ieniciarilor şi Tătarilor, travestiţi în Români, a vă sfâşià patria în rerunchii ei, în sânurile capitalelor? Voi sa vă puneţi sub stindardul puilor de Fanarioţi, puilor de renegaţi, furilor patentaţi, turburătorilor de meserie?

Voi, toţi funcţionarii publici, administratori, preziденţi, secretari, judecători, procurori, până la ultimul scriitor, voi toţi cu toţi, ciocoi sunteţi sau voi aţi mai ramas resturile acelora ce se ziceau odată boieri ai ţării? In contra cui v'aţi sculat şi alergaţi când la mama capitalei, când în grădinile publice, cand în cafeuri şi în teatre? Nu vedeţi că vă sculaţi în contra voastră însusi, in contra parinţilor voştri, în contra celor ce v'au dat instrucţia, v'au conservat naţionalitatea şi autonomia, v'au dat conştiinţa de sine-vă? Cum de nu vedeţi cum îi chiamă pe cei cari vă conduc, care le este trecutul, cari faptele, cari intenţiunile?

Ţara întreagă, patria mea, de cine mai eşti locuită? Au nu de boieri şi de boieribili, chemaţi cu toţi de a fi în adevăr Români cu drepturi egale înaintea legii? Au sunteţi nişte venetici toţi Românii dela avut până la cel scapatat dela bătrân până la june, ca să vă luaţi dupa venetici şi aventurieri, ce vă duc la pierzare? Cu mâna voastră să scoaţă ciocoii castanele din foc, cu mâna voastră şarpele din gaură, voi sa vă puneţi piuă ca să încalice ciocoii pe patria voastra? Nu vedeţi că astăzi ţara e pe mâna ciocoilor, şarlatanilor, criminalilor patentaţi şi furilor, că ei o conduc, că ei zic că fac opinia publică?

[1] îmbracaţi.

www.dacoromanica.ro

Şi de nu mai este nici în proprietar, nici în preot, nici în profesor, nici în ofiţerii armatei, nici în funcţionarii civili, nici în fiii satelor, nici în fiii oraşelor, nici o scânteie din focul acela ce încălzià şi aprindeà inimile vechilor apărători ai patriei şi ai drepturilor ei, vedeţi că lupta e mare, supremă, în ultima oară; aventurierii, conduşi de ciocoi, strigă victorie! de nu mai sunteţi Români, de nu mai sunteţi capi ai naţiunii, de nu mai sunteţi belatori sau boieri, sculaţi-vă cu toţi, ţara întreagă, faceţi cauză comună cu ciocoii vingători, daţi de omorîţi să nu mai rămână nici unul din familiile ce au făcut vreodata vreun bine ţării şi voua înşivă;

Să nu mai rămâie nici numele de Brâncoveni, fundatorii atâtor manăstiri şi spitaluri, nici unul din câţi au fundat spitalurile Colţei, Pantelimonului, Filantropiei, jos cu toţi descendenţii lor;

Să nu se mai audă nici nume de Fărcăşeni şi de Bărcăneşti, ce erau mintea şi braţul lui Mihai Bravul;

Sa nu se mai audă nici nume de Greceni, ce au tradus cărţile bisericii pe limba patriei;

Să nu se mai audă nici nume de Văcăreşti, ce v'au conservat naţionalitatea;

Să nu se mai audă nici nume de Băleni, de Câmpineni, de Bălăceni, daţi în numele lor, în onoarea familiilor lor, în a copiilor lor, dărâmaţi-le casele, aruncaţi-le pulberea la vânturi, precum vă învaţă zisul de sine·*Român,* precum vă ţine fintarul; ieşiţi ca furiile pe uliţe, armaţi-vă cu cuţite ascunse, cu pietre, ucideţi tot, stingeţi tot ce este istoric, naţional, ca e demn de voi, dacă până la unul ţara astăzi nu mai e locuită decât de ciocoi; sa nu mai ramâie până la unul din câţi v'au facut vreun bine, sau v'au dat vreodată vreun pahar de apă pe patul frigurilor. Incepeţi dela mine, ce de patruzeci de ani am avut păcatele de a apără limba şi naţionalitatea Românului şi drepturile lui. Ruine au rămas casele de unde a ieşit Constituţia dela 1848. Duceţi-vă de luaţi şi pietrele de acolo, şi veniţi de mă lapidaţi dimpreună cu copiii mei, ce n'avem unde ne plecà capul; veniţi de ma îngropaţi de viu. Umpleţi galeriile Camerei, curţile Mitropoliei, urlaţi şi bateţi în palme tuturor oratorilor ce vă dau nişte asemenea precepte. Desfiinţaţi toate familiile române şi puneţi în locul lor tot ce e venetic, tot ce n'are nici numele de Român.

E demn de voi, ciocoilor, câţi sunteţi pui de renegaţi, câţi sunteţi pui de viperă, câţi umblaţi ca turbaţi după chiverniseles, câţi sunteţi blestemaţi de părinţi pe patul morţii, caţi

www.dacoromanica.ro

v'aţi batjocorit şi bătut părinţii, câţi aveţi setea şi turbarea de a ucide la Evrei, câţi vreţi să moară alţii, ca să trăiţi voi, câţi, ca strigoi, n'aflaţi nutriment decât din sângele şi însuşi al morţilor.

Insă v'o cam fi, fii ai piericiunii, pui de viperă! Ţara nu sunteţi voi, parte cangrenată, ce vă numiţi totul, Ţara suferă în adevăr, ci vă aşteaptă în tăcere solemnelă. Voi înşuşi vă sunaţi ora, pentrucă, fără a vă moraliză şi omeni mai înainte, vreţi să vă puneţi voi minciuna în locul adevărului, voi nefiinţa în locul fiinţei. Puţin dară, şi nu veţi mai fi.

PROSCRIPTUM [1]. Isahar e o persoană biblică colectivă, el reprezintă poporul, el e laboratorul [2] în genere. Ca să vorbim dar în limba lui figurată, în limbagiul lui biblic, naţia întreagă e turma, indivizii sunt oile, boierii *adevăraţi* sau funcţionarii publici civili, militari şi bisericeşti, dela ban şi până la ultimul scriitor, dela spătar şi până la soldat, dela mitropolit până la preot sunt păstorii, gardienii, câinii custozi ai turmei;

Iar ciocoii mici sunt lupii ce sfâşie oile una câte una; ciocoii mari sunt din zişi de sine păstori, ce trădau turma cu totul la tâlharii de din afară; sau ca epizotia, ca gălbeaza, ce ucide turma cu totul.

Pe lângă acestea, iar o mai repet, şi ţinem mult de a ne înţelege fiecare, că ţara n'a avut şi nici nu are încă nişte familii boiereşti deoparte şi alte familii ciocoeşti de alta, nici că cutare sau cutare e neîncetat boier, sau că cutare şi cutare e neîncetat ciocoiu.

Ciocoiul nostru este o personificaţie ce rezumă în sine cele mai multe viţiuri ale ciocoismului; ciocoiul nostru este ca *Demos* al lui Aristofanes, ca *Arpagon* şi *Tartuf* ai lui Molière, ca *Sarsailă* şi coconul Drăgan al nostru.

Tot omul are şi bune şi rele; tot Românul, când se înalţă, când scapătă, când lucrează boiereşte, când ciocoieşte; şi până când nu vom recunoaşte cu toţi adevărul acesta, nu e semn de îndreptare, nu e semn de unire.

Intenţia noastră nu e de a demonstră că se află caste sau clase în sânul patriei şi de a pune discordia între dânsele şi de a le sculă una în contra alteia; ci din contră, de a învederă tuturor condiţiunilor societăţii că toţi cu toţi am făcut

---

[1] Subtitlul acesta se găseşte şi în original.
[2] muncitorul.

www.dacoromanica.ro

şi binele şi răul ţării. Binele ce ne-am făcut noi înşine nu-l pot întrece toate ajutoarele la un loc, ce ne-au facut strainii, şi răul ce ne-am făcut noi înşine întrece toate relele ce ne-au venit dela străini.

Tot Românul, încă din opincă, are cevă şi de boier într'însul, pentrucă e născut boierib l, şi are şi o mare doză de ciocoiu, pentrucă se trage din strabun i Romani. Ciocoismul, de voiţi adevărul, datează de mult, deşi subt alte denumiri, încă dela Romani, încă dela Romul, dela acei Romani ce nu considerau nimic decât sabia şi aratrul [1], şi cari dispreţuiind ştiinţele, artele, industria, le impuneau ca o sarcină dezonorantă asupra sclavilor; dela acei pretorieni, ce după capriciul lor turburau societatea şi destronau şi înălţau imperatorii, ca să poată ei stoarce poporul.

Aci nu e vorba de a ne apostrofà unii pe alţi de *ciocoi,* nici de a ne îngânfà fiecare cu numele de *boier.* Vorba este de a căutà faptele fiecăruia şi unde vom vedeà bune mai multe, să trecem cu vederea puţinele defecte.

Uite-se cinevà la sensul [2] comun al poporului. Românul în genere nu zice *ciocoiu* fiecăruia om, dacă fiecare om are şi defecte în vieaţa sa; el stigmatizează cu numele acesta numai pe acela a căruia toată vieaţa sau toate apucăturile şi faptele i-au fost ciocoeşti: una e ciocoiu din scăpătare sau de nevoie, şi alta e ciocoiu de meserie.

Noi zicem să tăcem defectele şi le-am şi tăcut totdeauna, pentrucă numai Dumnezeu este judecătorul suprem al oamenilor: ne-am făcut însă o datorie de a lăudà faptele bune [3].

Când însă oameni cunoscuţi de toţi că au ieşit din părinţi cu adevărat ciocoi, maloneşti, calpuzani, cunoscuţi de toţi în vieaţa lor dezordonată, şi de juneţe, şi de maturitate, oameni cu fapte în adevăr ciocoeşti în toate împrejurările, se prezintă fără teamă de conştiinţa lor, fără ruşine de lume, şi cuteză iarăsi ciocoeşte, cu o frunte de aramă, a face un monopol pe naţionalitate, pe progres, pe dreptate, pe morală, pe libertate şi pe tot ce are România mai respectabil şi sacru, şi se declară, în contra oricărei logice, de *partid naţional,* şi prin mijloacele cele mai infame declară resbel de moarte, ca toţi tâlharii, celor cărora [4] le-au furat ideile şi le-au parodiat

[1] plugul.
[2] simţul.
[3] Vezi Anexul no. 9.
[4] în original *ce.*

www.dacoromanica.ro

astfel cum nu se mai cunosc; aceasta strânge de gât şi revoltă opinia publică, aceasta în adevăr va să zică *ciocoismul împieliţat* în vreo zece omuleţi. N'au dreptul de a tună în contra hoţiilor, până ce nu vor da înapoi banii visteriei şi diamantele ce au furat; n'au dreptul d'a profană numele libertăţii, până când sunt sclavi patimilor şi infami calomniatori; n'au dreptul de a vorbi în numele *naţiunii,* până când nu vor aveà naturalizaţia cea mare.

Noi nu acuzăm, ci faptele strigă şi acuză pe fiecare şi le tăcem numele; noi ne uităm cu aceeaş nepărtinire la contimporanii noştri, ca şi la cei ce nu mai sunt.

Spre exemplu, uitându-ne la Mihai Bravul, îl vedem că în campaniile sale a fost boierul boierilor, adică oşteanul oştenilor; cât însă dăm peste decretul prin care desmoşteneşte pe săteni dela drepturile patriei, făcându-i servi sau iloţi, că răpeşte patriei braţele de apărare ale fiilor săi şi o lasă pe mâna mercenarilor, în acel decret vedem cu durere că a fost el, acelaş Mihai, ciocoiul ciocoilor.

Noi suntem istorici, şi ca judecători, nu ne uităm în faţa persoanelor, şi nu putem aveà de martori decât faptele. In principiile noastre de a nu căutà decât la fapte, nu ne schimbăm noi, ci pe Mihai îl aflăm schimbat, lucrând odată ca un erou şi în urmă ca vânzător de corpuri şi de suflete.

Când mai 'nainte cu treizeci de ani toată ţara aşteptà mântuire dela campania rusească dela 1828, când tot Românul numià pe Muscali fraţi, şi oameni, pe cari îi stimam în juneţele mele [1], erau cu totul devotaţi Muscalilor, din impulsia generală, - din sentimentul pentru binele naţiunii, ca un începător în poezie, am cântat campania rusească, în mulţumirea şi aplaudele generale.

Când însă junele deschise ochii la lumină, când văzù articolul [2] ce ne răpeşte autonomia [3], când văzui că e vorba de a fi exilat pentru articolul *Repede aruncătură de ochi asupra orìginii şi limbii Românilor,* când văzui că mi se face o crimă de a scrie româneşte şi de a arătà Românilor ceeace sunt şi ceeace ar fi; atunci precum Muscalii şi-au făcut datoria de a fi în adevăr Muscali, mi-am făcut şi eu datoria de Român. Dela 1830 până la 1856 ne-am luptat faţă în faţă.

Astăzi nu-mi pare rău că am făcut aceà odà la 1828, ci

[1] De pildă Constantin Golescu.
[2] Din *Regulamentul Organic.*
[3] Vezi anexul no. 10 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

durerea mea este că politica Petersburgului n'a fost demnă de aceà odă; durerea mea este că o putere aşà de mare ca a Rusiei s'a pus şi cu forţa şi cu ipocrizia şi prin toate mijloacele de a înghiţi nişte popoare ca al nostru şí ale ţărilor vecine. Nu ne-am schimbat noi în sentimentele de naţionalitate şi în principiile de a judecà faptele, ci politica Petersburgului nu s'a purtat după cum i-a fost vorba.

Când mai înainte iar cu vreo douăzeci de ani, dela aceleaşi principii plecând, ne uitam la unele persoane şi vedeam că deveniau victime, susţinând drepturile patriei, ne ştiam ferice a le luà partea (nu când erau în putere, ci în căderea lor) şi a suferì persecuţia mai mult decât aceie persoane; când însă, după douăzeci de ani, aceiaşi indivizi şi-au schimbat principiile şi faptele, făcând cauză comună cu turburătorii de meserie şi cu toţi stigmatizaţii, ce au adus ţara în imoralitate şi pe râpa pieirii, e o prea mare pretenţie din parte-le de a cere să le încuviinţăm faptele actuale şi de a ne acuzà pentru aceasta de neconstanţi. Nu ne-am schimbat noi, ci oamenii noştri şi-au schimbat faptele; nu noi, ci ei sunt inconştienţi.

Când dela 48 până la 56 Turcii aveau aceiaşi inimici cu noi, când toată România, pentru aceasta, întâmpinà pe Turci cu urări şi cu flori, eu, ca avocat al ei, nu eram decât ca un ecou al strigărilor şi politicei ei. De când însă Turcii, învitaţi de alte puteri şi împuterniciţi de dânsele, începură a da firmare şi a-şi arogà dreptul ca de suverani, de a convocà Adunarea Generală, numind-o *Divan ad-hoc,* singur am arătat şi Românilor, şi Turcilor, şi Europei întregi, că Turcii nu numai că nu au dreptul acesta, ci n'au nici prerogativele Evreilor în ţările noastre [1]. Nu ne-am schimbat noi, ci Turcii au început a pretinde o suveranitate imaginară şi ridicolă.

Ceeace înaintea conştiinţei noastre şi a oamenilor judicioşi şi drepţi credem că a fost şi este o calitate în noi, de a fi constanţi adică cu adevărul, iar nu cu oamenii schimbători, de a nu fi niciodată om de partid, ci de principiu, aceeace adversarii noştri ne-o imputà ca o crimă, imputarea lor ne face onoare.

Care însă e diferenţa între noi şi între adversarii noştri? Noi am lăudat pe Ruşi şi pe Turci, când i-a lăudat toată România, şi i-am combătut atunci, când s'au învederat de uzurpatori.

---

[1] Vezi *Conservatorul* şi, în dosarul dat la Londra, articolul *Turcii şi Românii* (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Adversarii noştri s'au oferit d'a fi instrumente şi agenţi ai inimicilor patriei, după ce s'au învederat de astfel. Adversarii noştri dela 1836 încoà, dela protestaţia Adunării Generale în contra răpirii autonomiei, de atunci se oferiră şi deveniră servitori politicei moscovite;

Când Turcii deteră firmane în paguba autonomiei noastre, eu le-am combătut; adversarii noştri s'au dus să le sărute şi să le pue în lucrare. Cine a fost servitorul politicei nouă a Turcilor, eu sau calomniatorii mei?

Când un domn al ţării apără drepturile patriei, adversarii mei erau în contra lui şi il combătură dela 1836 până la 1856; când însă acesta abandonă calea de atunci, adversarii mei se puseră subt stindardul lui, sau mai bine alergară de a-l înrolà sub stindardul lor şi de a-l degradà.

A cui e culpa, a începătorului Mihaidei[1] sau a lui Mihai, ce, apărând patria de inimicii din afară, subjugă apoi pe fiii patriei şi îi lăsă în prada ciocoilor din întru? A cui e culpa, a noastră, ce dela 1836 până la 1848 aveam onoare de a fi [fost], persecutaţi şi de a [fi] suferit pentru cel ce apărase drepturile ţării în cele din afară, sau a lui, ce dela 1856 pactiză cu turburătorii de meserie şi aduse ţara în starea deplorabilă de astăzi? Nişte asemenea fapte, şi însuşi dela părinţii noştri de ar venì, ca Român şi istoric nu le-am puteà încuviinţà.

Partea din care ar puteà cinevà să ne acuze nu este neconsecinţa, ci prea multa consecinţă, ce se poate luà ca un defect. Şi religi- însuşi ne zice: Nu fii atât de mult drept, ca să nu păcătueşti[2].

Aceste precepte însă sunt adresate la capii guvernelor, la judecători, la domnii de case, la tot ce este căpetenie, exortându-i ca pe lângă dreptate sau consecinţă să aibă şi blândeţe şi iertare: de a mai trece cu vederea subalternilor lor în serviciu, fiilor şi servitorilor unei familii.

Aci e vorba de purtarea celor mari şi potenţi către cei mici şi debili. A iertà însă, a încuviinţà, a lăudà şi preaînălţà faptele necuvioase ale celor mari şi în putere, aceasta nu e calitate decât a adulatorilor. Istoricul ce preaînalţă defectele e un istoric părtinitor, dacă nu e cumpărat.

Ducă-se ciocoii a lăudà pe domni, când sunt ei în putere pe tron, şi a le întoarce spatele şi a le da cu piciorul, când stau să cază sau după ce au căzut: revină iar spre a-i lăudà

[1] Eliad Rădulescu.
[2] In original, şi în greceşte.

www.dacoromanica.ro

din nou, când iarăşi ajung la putere. sau când le promite a le da ţara pe mână. Zică cine va voi să zică că aceasta este faptă şi purtare onorabilă; noi însă zicem dimpreună cu părintele gramaticei române, Ienache Văcărescu:

Aib'o cine-o vrea s'o aibă
Cu 'nţelepţii treabă n'aibă.

I.

ANEXE ISTORICE. No. 1. . Boierismul şi ciocoismul înţeleşi după limba românească cea până în zilele noastre au fost şi sunt ca principiile binelui şi răului, ca principiile vieţii şi ale morţii în corpul colectiv al naţiunii.

De cum se naşte omul, principiul vieţii neîncetat este în luptă cu al morţii, şi în ultima oră lupta e şi mai mare, căci deaceea s'a numit şi agonie.

Din capul locului, dela descălicătoare, aceste două principii au fost în luptă în corpul naţiunii române: boierismul i-a făcut tot binele şi ciocoismul i-a făcut tot răul; boierismul a susţinut o, a apărat-o, a mărit-o, a luminat-o; ciocoismul a desmembrat-o, a conrupt-o, a trădat-o, a umilit-o; ciocoismul până în fine o va face să piară ca naţie.

In oricare popor român au pierit boierii, acolo au pierit şi drepturile naţionale: uitaţi-vă la Bănăţeni, la Transilvăneni, la Bucovineni, la Basarabeni: — uitaţi-vă şi la Bulgari înşuşi. Serbia are boieri, pentrucă are capi, funcţionari publici, civili şi militari dintre Sârbi înşuşi, iar nu dintre Turci, şi acei funcţionari, dacă nu sunt ciocoi, neaparat că sunt boieri.

Poate că articolul acesta va fi de unii criticat că e prea lung; şi noi îl aflăm că e foarte pe scurt, căci el descrie şirul vieţii unei naţiuni întregi, ce a trecut prin atâţia secoli.

De ne, repetăm adesea sau frazele sau maximele, o facem într'adins: aceste sunt ca nişte refrenuri ce s'ar cuveni mai mult a se întipări în mintea cititorului.

Prin notele noastre am promis câtevă anexe istorice: unele le copiem din alte scrieri, şi altele, cuprinzând întâmplări la cari am fost singuri marturi sau lucrători, le dăm ca o mărturie din partea noastră, cum şi a celor ce le cunosc ca şi noi.

Cuvântul lui A. Haideu, efor basarabean, pronunţat la 25 Iunie 1837, la examenul şcoalei din Hotin către elevii Ruşi şi Moldavi, şi publicat în *Curierul Român* din anul 1839,

www.dacoromanica.ro

Ianuarie 21, no. 10 şi 11, cuprinde, după începutul său, cele următoare.

«Mă întorc mai ales către voi, nobili fii ai Moldaviei; voi mai de aproape, mai de *rudă* sunteţi inimii mele...

«Vă arăt faptele strămoşilor noştri... aduceţi-vă aminte că fără istorie nu este patrie, şi fără dragoste către istoria (patriei) nu poate fi dragoste către patrie [1].

«Noi n'am apucat să ajungem la aceà treaptă de civilizaţie, pe care stă astăzi ceealaltă Europă, dar istoria noastră învederează că râvna de a ne lumină nu ne-a lăsat (în timpii trecuţi) mai jos decât alţii, şi însuşi în vremile cele mai turburate ale ţarii noastre.

«Prinţul Alexandru cel bun, primind împărătească diademă dela împăratul grecesc Andronic Paleologul, au întemeiat în Suceava şcoala juridicească, după modelul celei din Ţarigrad, intru care învăţaţi aduşi din Bizantia tâlcuiră pravilele numite *Basilicale*, precum şi şcoala greco-latino-slavonă pentru clerul bisericesc, în care mitropolitul Teocrit singur tâlcuià învăţătura bisericii pravoslavnice.

«Prinţul Iacob Despotul a întemeiat în Cotnar o universitate cu bibliotecă publică, cu direcţia panegiristului sau vicescriitorului Somer, şi a doi bărbaţi învăţaţi, cunoscuţi pe vremea aceea, Gaspar Peucer, ginerele vestitului Melancton din Würtemberg, şi Ioachim Petică (?) profesor de matematice din Cracovia.

«Prinţul Vasile Lupu, după mărturisirea P. S. Macarie, patriarhul Antiohiei, a fost *cel mai învăţat dintre toţi prinţii şi împărăteştii bărbaţi* din câţi numitul patriarh s'a întâmplat să cunoască, în îndelungata vreme ce a călătorit prin pravoslavnica Europă. Acest prinţ a lăţit şcoala juridică a lui Alexandru cel Bun, mutând-o din Suceava în Iaşi, sub nume de *Basiliană*. Au întemeiat patru şcoale de teologie lângă catedrele arhiereşti, şi două şcoale grămăticeşti slavono-româneşti lângă mitropolia din Iaşi.

«Prinţul Constantin Duca, în vremea sa, se proslaveşte în lumea învăţată de cel întâiu elenist şi cel mai adânc cunoscător al filozofiei lui Aristotel; au aşezat cele mai întâi şcoale pentru norod pe lângă bisericile de sobor în toate oraşele ţinuturilor, dintre cari şcoala Hotinului au înflorit mai mult

[1] Partidul zis de sine naţional susţine din contra, pentrucă face din contra. Limba, şi istoria, şi datinele patriei nu va să le cunoască, numele istorice ale patriei va să le stingă (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

decât celelalte până şi sub stăpânirea cârmuirii turceşti. Cel după urmă al ei efor a fost episcopul Amfilohie, ce au dat la lumină în limba românească *Universala geografie* şi *Prescrierea hronologică* a domnilor Moldovei. La noi au ajuns în copie câtevà povăţuiri după cari se învăţă în şcoalele Moldaviei în veacurile al XI-lea şi al XVI-lea, şi ele slujesc de lăudătoare pomenire a procopsirii [1] profesorilor moldavi de atunci. Acestea sunt: *Zaconicul* sau prescrierea pravilei bisericeşti, scris slavoneşte de grămaticul Damian şi *Sinopsul de istorii începute dela zidirea lumii,* aflat în scrierile ieromonahului Ieremia.

«Eu las vremile acestea vechi...

«In istoria noastră găsim pilde şi de alt soiu, pilde cu totul private, precum că strămoşii noştri în calea politicirii norodului au deslegat oarecari ghicituri a minţii şi a ştiinţei numai după a lor înţelegere, cu a lor numai îndeletnicire, iar în oarecari privinţe ale politicirii, au întrecut pe cealaltă Europă, mai vârtos pe cea megiaşă [2] (vecină). Aceasta nu au fost fapta vreunui mare cârmuitor; nu, aceasta au fost o *vedenie* (inspiraţie sau intuiţie), ce dela sine au luminat mintea norodului, au fost lucrarea unei adânci obşteşti simţiri, dreaptă a lui, firească, şi nu împrumutată dela străini, adică:

«I. — In Rusia tipărirea cărţilor se socotià încă lucru necurat, *meşteşug diavolesc,* după spusa mărturiilor contimporane. Iar în Moldova se tipărià Sf. Scriptură şi cărţi de rugăciune în limba slavonească. Cel mai rar monument a celei mai vechi slavoneşti tipăriri în Moldova a rămas Evanghelia slavonă, tipărită la anul 1512, de ieremonahul Macarie, când din potrivă cea dintâi probă a cărturăriei în Rusia se socoteşte a fi pe la anul 1564 [3].

«II. — Incă în Europa ardeà cumplită luptă pentru înaltul adevăr, ce abià rostise marele Luter, că limba bisericească trebuie să fie limba cea în fiinţă a norodului, al căruia sunet îl înţelege mintea şi inima închinătorilor, precum înţelege copilul glasul maicei sale, şi muma gânguritul pruncului său — pe atunci în Moldavia cuvântul lui Dumnezeu se propoveduià în pace în limba ţării. Până la noi (în ziua de astăzi) au ajuns propovăduiri tipărite în limba moldovenească la anul 1580 şi 1641; legea nouă la 1683, Molitvenia la 1649,

[1] învăţăturli.

[2] Ca Rusia, Polonia etc. (EL. R.).

[3] Pentru toate exemplele ce aduce şi cărţile sau scrierile, de cari pomeneşte autorul, se găsesc dovezi în biblioteca lui, una din cele mai rare şi mai frumoase ce sunt în Basarabia (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Pravila sf. soboare la 1652 şi alte vechi tipărite memoaruri [1]. Pe nedrept socotesc unii că domnul Transilvaniei Georgie Racotzi I-iu în 1643 au hotărît pentru întâia dată în a sa oblăduire să se slujască Leturghia şi toate celelalte bisericeşti trebi în limba românească (nu e adevăr). In Moldavia la anul 1636, în zilele domnului Vasile Lupul, numai în mitropolie se mai auzià limba slavonească în biserică, iar norodul pretutindeni în toată ţara ascultà rugăciunile şi singur se închinà în limba lui.

«III. — In Europa încă se socotià neiertat păcat a cugetà măcar la îndreptarea traduçerilor Vulgatelor [2] sau a celor şaptezeci tâlcuitori, când în Moldavia s'au apucat de traducerea bibliei din originalul ebreesc găsindu-se multe nepricepute, întunecate şi cu două sensuri înţelegeri în traducerile sfintelor cărţi în limba grecească şi latinească. Cea mai veche mărturie a acestei mari trude este Psaltirea românească tipărită în Bălgrad la 1651. Unde în Rusia, precum este ştiut, au început cu dinadinsul a băgà seama la deosebirea traducerii greceşti de originalul ebreesc mai întâi în tâlcuirea asupra Psaltirii scoase la lumină cu voia P. S. Sinod la 1814.

«IV. — Când în Europa abiă unde şi unde venise ideia de neapărată trebuinţă a învăţăturii limbilor resăritene, când orientalistul învăţat se socotià de o raritate şi de om mare ca un geniu, în Moldova în oraşul Hotinului erà foarte bună şcoală de limbile arăpească şi turcească, în care au învăţat Sobieţchi, fratele slăvitului Ioan al III-lea, craiul Poloniei. Noi găsim mărturii diplomaticeşti că Rusia de multe ori au chemat din Moldavia în slujba sa dieci luminaţi sau scriitori de hrisoave domneşti, doctori şi preoţi; ba găsim încă dovezi că Ţarul rusesc Alexie Mihailovici, puind în gând să organizeze pravilele ţării sale, au cerut dela Moldavia copie depe ale noastre pravile şi obiceiuri ale poporului, spre a se închipuì cu dânsele la scopul său, carî pravile ale noastre el le numeşte *înţelepte şi creştineşti* [3].

Trecem peste câtevà paragrafe şi continuăm.

«Petru Movilă, fiul prinţului Simion Movilă, care fu mai întâi oştean vestit, şi după vreme mitropolit Chievului, neuitat în istoria chiriarchiei ruseşti, el cel dintâiu au întemeiat în Rusia Academie, lumina celor mai 'nalte ştiinţe, *colegium uniçum*

[1] Memorii.
[2] Biblia.
[3] De aci înainte Hâjdeu, ca supus al Rusiei, îşi arată politica sa sau principiile sale (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

pignus suum. Acest aşezământ înfloreşte şi în zilele noastre sub numire de duhovnicească Academie a Chievului, care cu studioasă şi creştinească a sa îndeletnicire recomandă bine pravetul (scopul) întemeietorului.

«Monahul *Paleva Beriuda,* nepotul unui pretendent al tronului Moldaviei, alcătuitorul slavono-rusescului lexicon, cunoscut sub numele lui *Cutinschi,* au pus cea dintâi temelie slavoneştei lexicografii, care chiar nici cu o zi mai 'naintea lui n'au fost înfiinţată.

«Moldavul spătar Niculae Milescul Cârnul, rar în vremea sa filistor şi poliglot, care au fost sol din partea Ţarului Alexie Mihailovici la China, a dăscălit copilăria fiului acestuia, marelui Petru ; şi dacă acest învăţător, pe care Petru atâta l-a iubit, a isprăvit a întipări în inima împărătescului său ucenic o adâncă simţire, dacă au semănat în mintea lui o înaltă ideie, noi avem a ne făli (că Român a fost învăţătorul lui Petru cel Mare).

«Prinţul Dimitrie Cantemir, favoritul şi prietenul marelui Petru, au fost şi osârdnic şi folositor sfetnic al său în trebile politicirii Rusiei; pentru aceasta fu numit de Petru I-iu prezident Academiei învăţăturilor, a căria întemeiere a fost pregătită de Cantemir după planul marelui Leibniz.

«Fiul acestuia, Antioh Cantemir, întâiul poet al vremii sale, (zice Schafaric, cel mai adânc scriitor al cărturăriei slavoneşti) originalnic şi generalnic au fost cel mai dintâiu şi mai adevărat întemeietor al versurilor ruseşti. Fără de A. Cantemir cu îndrăzneală putem zice că nu ar fi fost nici Lomonosov (faimosul poet satiric).

«Până şi Herescov (Herescu), bărbat neuitat în istoria luminării Rusiei şi ca autor şi ca întâiul curator al universităţii Moscovei, cea întâi reşedinţa a înaltelor învăţături în Rusia, viţa acestui neam a fost din naţia noastră română».

Acest cuvânt s'a compus şi s'a pronunţat în limba rusă, şi s'a tradus în românește de d-l K. S. In multe locuri traducţia ajunge cam neînţeleasă, din cauza vorbelor cu îndoite însemnări, sau cari au însemnări foarte vagi şi neprecise, cum *tâlcuire,* ce nu se ştie dacă traducătorul o ia drept *explicaţie* sau *traducţie* sau *prelecţie ;* ca *ghicitură,* dacă o ia drept enigmă, sau problemă ; ca *vedenie,* etc.

Spre a împlini anexul acesta, mai aducem înainte din memorialele principelui Transilvaniei Ioan Kémeny. Acesta în juneţea sa a servit ca pagiu, ca ministru şi ca oştean sub

www.dacoromanica.ro

G. Racotzi. Căzând prizonier la Tătari, îşi scrise acolo memoriile sale, începând încă dela întâmplările narate de tatăl său, şi prin urmare vorbeşte şi de Mihai Bravul. Manuscrisul său, aflându-se în familia sa, s'a tipărit în anii trecuţi în ungureşte.

Iată ce zice acesta la pagina 419:

«Pe la capătul anului 1644 fui trimes în Moldova ca reprezentat al Domnului meu (Racotzi) la nunta ducii de Lituania Radzvil cu fiica lui Lupu Vodă. Afară de această misie de curtezie, eram însărcinat şi cu nişte afaceri mai serioase; căci guvernul meu avea a se plânge de purtarea lui Lupu, ce se abătuse din îndatoririle sale, ce avea cu noi. Era dator (după tractate de ajutoare reciproce) a trimite şi el 1.000 de *curteni*[1] în armata noastră, precum o făcuse Matei din Ţara Românâ[2], şi afară de aceasta, nu numai că nu ne trimise ajutorul ce era dator, ci se înţelese cu inimicul, intrigând cu Neamţul în contra noastră. Căutà[3] dară a ne explicà asupra acestor fapte şi eu aveam cu mine două din scrisorile lui (secrete, ce învederau a lui purtare): una era în latineşte şi alta în româneşte, ce il compromiteau de ajuns, şi eu aveam şi misia şi intenţia de a i le pune înaintea nasului.

«Plecai dară cu o escortă considerabilă de nobili cavaleri, spre a asistà la nuntă şi a reprezentà cu demnitate pe domnul meu. Nunta aceasta fu celebrată cu o mare solemnitate. Din Polonia veniră mulţi şi mulţi nobili, cum şi trimişi din partea regelui, şi mulţi magnaţi; toţi cu toţi erau lume aleasă şi echipată foarte cum se cade şi cu mare paradă: erau, peste tot, mai la 2.000 călăreţi şi pedeştri. Cată însă a nu uità nici curtea lui Lupu Vodă, ce nu era în nimic mai pe jos în magnificenţă şi în luxul boierilor ţării: nuntaşii, samururile şi erminele cele mai fine, vestmintele de mătase dela mare

[1] *Curteni* se ziceà oştirea Curţii, ce se ţineà cu spesele Domnului, şi la care naţia nu contribuià cu nimic. Zice principele Kémeny: că dacă tractatele se făceau între reprezentanţii ţării de ambele părţi, naţia era datoare a împlini îndatoririle. Tractatele acestea de ajutoare reciproce fuseseră între principi, adică între Racotzi, Matei Basarab şi Lupu, şi prin urmare ajutoarele trimise cătà să fie de *curteni*, iar nu din oştirile patriei (EL. R.).

[2] Matei, după cum arată aicea principele Kémeny, trimisese 6.000 curteni sub comanda spătarului Mihai, în dreptul ce aveà de a declarà resbel şi d'a încheià pace, şi cu toate că Poarta nu ar fi vrut a bate pe Nemţi, Domnul României trimise spre a-i bate în puterea suveranităţii naţiunii (EL. R.).

[3] trebuià.

www.dacoromanica.ro

până la mic. Masa era servită cu profuzie şi bucatele toate preparate *à la polonaise:* toate mesele erau pline de vase şi de pietre de argint. Muzică, danţuri frumoase şi încă tot felul de saltimbanci. Într'un cuvânt o mare pompă preparată şi împlinită ca la orice curte regală.

«Locul de onoare la masă era dat ambasadorului regelui Poloniei, cu dânsul d'a lături a d'o parte era Vodă, după care urmau oaspeţii poloni, şi de cealaltă parte ginerele Radzivil, apoi venia îndată mitropolitul Kievului, de familia Movilă (în original Moghilă), frate al voevozilor Gavrilă, Ivan şi Moiszin. Mare latinist era Mitropolitul precum şi ceilalţi eclesiatici din escorta lui! Am rămas în adevăr în uimire văzând în clerul (român) atâta erudiţie. Mitropolitul însuşi a binecuvântat după ritul grec, şi cu toate că Radzivil era Luteran, nu s'a văzut nici un scrupul nici d'o parte, nici de alta [1].

«Aşezându-ne la masă, Vodă imi cerù scuze că a fost pus pe mitropolitul înaintea mea, şi mă rugà de a i cedà primul loc, care o şi făcui din toată inima. In această şală nu erau dame, nici însuşi mireasa; însă mai 'nainte de a ne pune la masă, în curtea (bătătura) castelului, traseră (damele) un dans foarte curios. Vreo cincizeci sau şaizeci de dame şi damicele, ţinându-se de mână, formau când un cerc (horă), când nişte figuri mai ovale, se legănau şi băteau cu piciorul după cadenţa ce bătea cu bastonul său un boier bătrân, maestru de ceremonii, singurul bărbat ce luase parte în acel dans şi care se pusese în mijlocul cercului. Aceste dame intrară după dans în alte apartamente şi se puseră la o altă masă.

«La mesele principale, ospeţul a fost foarte omenos şi cum se cade: fiecare mâncà şi bea cât cereà buna cuvinţă. Ambasadorul regelui Poloniei şi principele Radzivil se sculară mai întâi dela masă. După dânşii urmară toţii Polonii, ce nu se putură ţine de a mătură depe masă toate cofetele şi zaharatele ce rămăseseră [2]. Vodă îi reconduse afară din şală, şi re'nturnându-se întinse cupa, spre a ciocni cu noi în să-

[1] Se vede că pe airea în Europa, lumea erà mai puţin tolerantă, adică mai barbară, daca autorul observa aceasta (EL. R).

[2] *Vasmi* şi iar *vasmi* pe orice va pune ochii stirpea aceasta de oameni. La 49 în Paris ne îndemnau să facem cauză comuna cu dânşii, spre a restabili regatul Poloniei cu hotarele lui până la Olt! O parte din fraţii căuzaşi (tot din „partidul naţional) se învoira la 1853 întru a anexà Bucovina. Basarabia, Moldova şi Valahia mare la noul regat al Poloniei. Oltenia o lăsau la Nemţi, ca să-i lase şi ei a veni prin Viena pe la Vidin şi a le prepară calea (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

nătate. Se arătă foarte afabil cu mine, şi când îmi luai concediu după masă, vru să mă petreacă până jos în capul scării. Eu nu mă învoii la aceasta şi declarai că mă culc mai bucuros pe treptele de sus, decât a suferi să-l văd descindând dimpreună cu mine; iar el îmi răspunse că de va fi aşà, se culcă şi el dimpreună cu mine (amicii buni, sau sus sau jos cată a fi împreună). In fine după atâtea protestaţiuni şi complimente care mai de care, ne despărţirăm.

«Când a fost ajuns cortegiul nupţial, Vodă a ieşit călare spre a-l întâmpinà într'o distanţă de o legă. Calul lui erà âfrânat şi înşelat de minune. Pietrele nestimate ce aveà pe vestmintele sale şi pe harşele preţuiau peste 40 mii talere. Când se întâmpinară ambele cortege, descălicară de amândouă părţile, se salutară şi astfel fu recepţia.

«Nunta ţinù trei zile. După aceasta începurăm (eu şi Vodă) a tractà cauza despre care aveam a mă înţelege în parte. La imputările ce îi făcui şi la scrisorile ce îi arătai, nu putù nimic denegà, căci erà scriptura lui, sigiliul lui. Imi zise numai că e în uimire; nu ştie de a fost nebun sau beat, când le-a scris; pentrucă el este dispus, adause, de a conservà pacea şi amicia cu noi, şi însuşi când ar aveà ordine dela Poartă de a fi în contra noastră. Atunci (mai adause) voiu face ca ogarul ce e dus cu forţa la vânătoare şi care, amuţat asupra vânatului, se răpede şi cotind îşi ia drumul înapoi către casă. Intr'un cuvânt prin toate mijloacele vrea să ne asigure de amicia sa, ce rămase tot echivocă.

«Prezentai apoi mirilor darurile trimese de Domnul meu, şi nu mai întârziai a-i aduce răspunsul. Inturnându-ne, îl aflai la Muncaci».

Din aceste notiţe istorice, fiecine poate vedeà ce fel de bărbaţi erau capii ambelor popoare. Aceştia şi pe limba de atunci şi pe cea din ziua de astăzi se ziceau şi se zic *boieri.* Această vorbă, şi de va lipsi din noile instituţiuni, sau din vocabularul modern, din istoria ţării însă nu va lipsi; de câte ori poezia va cântà faptele străbunilor noştri, cu numele de *boieri* va calificà pe eroii şi înţelepţii naţiunii, toate ilustraţiunile ei trecute.

A căzut boieria, a murit; şi noi îi facem biografia ca oricărui mare şi ilustru răposat, şi ciocoii n'ar fi putut încă a o ucide, de nu s'ar fi ucis singură. Astăzi nu mai are rerunchi, pentrucă şi i-a vărsat singură ca un alt Caton. O, de-ar suscede naţia întreagă în locul ei! De-ar fi chemaţi din

www.dacoromanica.ro

toate condiţiunile ei, spre a o reprezentà, spre a alege pe capul naţiuni şi spre a-i da legile! Însă vai! Naţia s'a desmoştenit, pentrucă numai proprietarii sunt chemaţi spre a o reprezentà; şi fiindcă moşiile se vând şi se risipesc dela fiii patriei, peste cincizeci de ani, naţia va fi reprezentată mai mult de venetici şi străini.

A căzut boieria şi dimpreună cu dânsa şi autonomia ţării, căci Convenţia[1] nu purcede dela aleşii naţiunii, ci ne este impusă dela străini.

A căzut boieria, şi cine se înalţă în locul ei? Ce au de nobil, de generos, de uman, de moral, de special, de capabil, de înţelept cei ce au combătut-o şi o combat? Care le este trecutul şi faptele? Care le este numele de Român?

Dacă ţara a fost impărţită între boieri şi boieribili d'o parte şi între ciocoi de alta; dacă ciocoii au învins pe boieri, ce au mai rămas decât ciocoii? Au vreo capacitate aceştia? Au vreo instrucţie? Dat-au vreo probă de ştiinţă, de morală, de devotament, de prudenţă, de probitate?

ANEXE ISTORICE.

No. 2.

De câte ori s'a întâmplat a se scrie sau a se vorbì despre adresa boierilor ţării şi cererea lor la capul Republicii Franţei de a se formà o Republică dunăreană, mi s'a opus dela unii alţii zicând că această decizie şi faptă n'a provenit din cunoştinţa despre un guvern republican, ci dintr'un spirit de imitaţie, pentrucă boierii erau ignoranţi şi nu ştiau ce cer.

Se amăgesc cei ce din sistemă vor a desfiinţà meritul acelor capi ai naţiunii, dacă cred că pot amăgì astfel pe Românì. Din vechime nimeni nu puteà străbate rangurile ierarhiei, nimeni adică nu puteà deveni boier şi mai vârtos boier mare, dacă nu excelà în calităţi eminente de instrucţie, de prudenţă, de purtare şi de serviciu îndelung, care dă o mare experienţă.

Străini ca principele Kémeny mărturisesc erudiţia capilor naţiunii; câte s'au văzut în cuvântarea lui Hâjdeu sunt probe învederate despre erudiţia domnilor şi boierilor ambilor popoare. Boierii contimporani ai părinţilor noştri înşuşi erau foarte instruiţi în limba elenică, latină, italiană (ce erà atunci limba diplomatică) şi însuşi în limba franceză. Încă am apucat din acei boieri, pe răposatul Iordache Drăgănescu, ce vorbià latineşte mai bine decât româneşte şi greceşte. Când însă va fi

[1] dela Paris, 1857.

www.dacoromanica.ro

vorba de boierii citaţi, ce au cerut înfiinţarea Republicii Danubiene, trăesc nepoţii şi din fiii lor, stau de faţă faptele lor.

In familia Brâncovenilor erudiţia a fost de moştenire. Răposatul Banul Brâncoveanu a tradus din limba latină în cea elenică antică şi a publicat cursul de filozofie al lui Ainecţiu (?), ce răposatul Eufrosin Poteca l-a tradus în româneşte.

Văcăreştii sunt cunoscuţi de erudiţia lor şi de predilecţia pentru cultura limbii române.

Răposatul Banul Grigore Băleanu a lăsat multe manuscrise traduse din limba elenică, a figurat în cercul unei societăţi formate spre facerea unui dicţionar român.

Câmpinenii sunt înşcuscriţi cu Cantemirii, şi au fost din cei mai instruiţi boieri ai ţării. Toţi cunosc erudiţia, probitatea şi patriotismul răposatului Constantin Câmpineanu, şi câte a putut şi a făcut fratele acestuia I. Câmpineanu, ce din familie a moştenit şi erudiţia şi simtimentele patriotice.

Banul Radu Golescu a fost dintre boierii cei mari apreţuitori ai învăţăturii. Fiii săi Nicolae, George şi Constantin aveau învăţători la limbile elenă, latină, italiană şi franceză. George s'a distins în ştiinţele matematice.

George Slătineanu erà emul în poezie Văcăreştilor. Achile în Schyro, tradus dela Metastasio în versuri române, atestă erudiţia acestui boier.

Creţuleştii erau încuscriţi cu Câmpinenii şi cine se aseamănă se adună.

Racoviţii se văd fundatori de spitaluri, şi stabilirea unor asemenea aşezăminte nu vin dela oameni de rând.

Ghicii, deşi mai noi între pământeni, însă istoria are mult a vorbi de binefacerile a multor bărbaţi din această familie.

Grădiştenii erau încuscriţi cu Ghiculeştii. Răposatul Scarlat Grădişteanu erà elenist şi atât de patriot şi drept, încât a murit sărac rămâindu-i manuscrise în limba română; fratele acestuia, Şerban, erà cunoscut de erudit. Intre alte traducţiuni ale sale a rămas şi remarcabila scriere «*Principii filozofice, politice şi morale*» de *colonelul de Weis*.

Afară de acestea şi de am presupune o ignoranţă din cele mai primitive la boierii citaţi, ei de n'ar fi cunoscut nici însuşi ce va să zică vorba *republică* sau *democraţie,* vedeau însă cu ochii fapta: iată ce spune într'o zi răposatul Clucerul Ştefănescu, ginerele unuia din Creţuleştii republicani:

«Consulul Republicei Franceze aveà misiunea între altele de a face propaganda ideilor republicane. Neîncetat aveà la masa sa invitaţi din Românii eminenţi şi mai vârtos din boieri.

www.dacoromanica.ro

Feciorii domestici ai consulului se ziceau *citoyens* (cetăţeni). Ei iară ziceau domnului lor tot *citoyen.* Feciorii domestici şedeau jos înainteà Domnului lor şi înainteau boierilor vizitatori. Când consulul cereà să aducă feciorii ciubuc, cafeà, apă, strigà «Jacques»!

«Feciorul se sculà şi întrebà: *plait-il, citoyen?* (ce pofteşti, cetăţene?)

«I se cereà apoi a face aceea ce erà de făcut, şi după ce îşi împlinià feciorul serviciul, se aşezà iar pe scaun».

Boierii, prin aceasta, vedeau cu ochii ce va să zică republica; până una alta vedeau că feciorii lor din casă îşi vor aveà dreptul de a şedeà jos înaintea lor.

Apoi, pentruce sa nu luăm evenimentele şi faptele şi toate obiectele după natura lor? Nici o fiinţă, nici un animal nu se sperie de semenii săi. Guvernul român, instituţiunile române dela începutul lor au fost egalitare, republicane; de n'a fost numele sau vorba în vocaburul român, a fost fapta în vieaţa Românilor, în tradiţiunile lor.

Primii Români au fost fii ai Italiei republicane. Boieria, instituită dela Radu Negru, nu a fost ereditară, ci deschisă la toţi fiii patriei, domnia ţării însuşi n'a fost ereditară: pe tronul ei se puneau aleşi din toate condiţiunile; guvernul constituţional şi electiv a fost condiţia legală, starea anormală a acestor două popoare. Beilicul fanariot, ce dată abià de vreo 70 de ani pe atunci, erà o impunere cu forţă; nu erà starea normală a ambelor ţări. Boierismul vechiu nu se sperià de republica franceză, ce puneà feciorii domneşti jos; căci boierii vechi creau din feciorii lor domestici alţi boieri şi îi făceau membri ai familiei, dându-le fetele şi nepoatele de soţie.

Republica apoi, unde va fi să fie, din sine nu va să zică decât *res-publica,* adică lucru sau averea publicului, care este patria şi instituţiunile şi guvernul ei. Apoi republica poate fi *monarhică,* ca în Englitera, ca sub imperatorii romani şi Napoleon I-iu; republica poate fi *democratică,* ca în Israel sau Palestina antică şi în Atena; republica poate fi democratică *creştină,* ca în Elveţia şi Statele-Unite; şi ca la noi, dela Radu Negru până la Mihai Bravul, şi spartană sau *păgână* cu iloţii săi, dela Mihai până la Mavrocordat. Republica poate fi încă din disgraţie câte odată şi ohlocratică[1], ca în Atena şi Iudea de multe ori, ca în Franţa de două ori; atunci nu dură, pentrucă se degeneră în anarhie.

[1] unde e stăpână mulţimea.

www.dacoromanica.ro

Boierii români d la 1793 erau fiii acelor boieri ce pierduseră republica română cu impunerea regimului fanariot. Părinţii celor ce au susemnat actul pentru republica danubiană fuseseră martori la călcarea în picioare a drepturilor patriei cu trimiterea lui Mavrocordat.

ANEXE ISTORICE. No. 3. Sub Fanarioţi, sub regimurile ocupaţiunilor muscăleşti şi austriace erau nişte barbaţi ca Dudeşti, Brâncoveni, Vacăreşti, Câmpineni, Băleni, Balăceni, etc., etc., ce susţineau drepturile ţării, făceau opoziţie beilor, nelăsându-i a despuià ţara; se opuneà Muscalilor şi Nemţilor la cereri nedrepte, expuindu-se la exiluri, compătimiau cu cei scăpătaţi şi îi ajutau. Erau însă, cum se ştie dejà de toţi, un alt fel de oameni, ce deveniau curtezanii beilor, instrumentele lor, spionii, lor, complicii lor, învăţătorii lor la sarcine şi impoziţiuni asupra poporului; aceştia, dacă veniau Muscalii sau Nemţii, se ştie de toţi cum deprădau ţara, pe când boierii ţării şi mitropolitul erau exilaţi.

Iată cum despuiau aceştia ţara: dacă Muscalii cereau spre exemplu, 1.000 de care pentru transporturi, curtezanii Muscalilor, ce erau la putere, puneau peste popor cel puţin 2.000 de care, împărţindu-le pe judeţe, bunioară câte 100 de care de judeţ. Dacă judeţul aveà cinci plase şi s'ar fi cuvenit a se cere câte 20 de care de plasă, ispravnicul cereà 40 de care şi prin urmare suma peste tot a carelor se suià la 4 000; zapciul atunci puneà a împlini 80 de care din plasă, adică 10 în natură şi 70 în bani. Astfel mia de care cerute de Muscali, se suià la 8000, ce se luau din spinarea săracilor. Astfel se suià şi mia de chile de grâu, şi mia de chile de orz, şi mia de salahori, etc., etc. Plus vamuitul banilor din vistierie, plus cioplitura galbenilor vistieriei.

Acestor fel de oameni fireşte că nu le ziceà lumea boieri; ci dela un cap al ţării până la cellalt, şi mare şi mic, le ziceau ciocoi. Aceştia şi-au făcut stări, şi o mare parte din fiii lor şi în Moldova şi în ţara noastră, contractând învăţurile părinţilor într'un stil cu totul mai nou şi mai dibaciu, se zic astăzi partid liberal, progresiv, etc., etc., numai ca să ajungă la putere, spre a despoià din nou lumea şi a ruinà ţara cu totul.

ANEXE ISTORICE. No. 4. Numele Brâncovenilor, Bălenilor, Câmpinenilor, Văcăreştilor, Goleştilor, Bălăcenilor se văd la opoziţiunile în contra beilor din Fanar, la gramatica română, la întemeierea şcoalelor ro

www.dacoromanica.ro

mâne, la formare de fonduri spre a se trimite juni spre învăţături în Europa, la protestarea în contra Regulamentului. Numele Emanuel Băleanul, I. Câmpineanu, Scarlat Creţulescu, I. Russet, Grigore Cantacuzino, Iancu Filipescu, I. Otetelişanu, Constantin Manu, Barbu Katargiu, etc. etc. se văd la formarea Societăţii Filarmonice, la crearea Teatrului Naţional, la tipăriri de cărţi, la o opoziţie de principii şi patriotică în contra abaterilor din legi ale guvernului.

Vorbind de Societatea Filarmonică, cată a vorbi câte ne iartă cadrul acestui anex, şi împrejurările despre începutul şi durata ei, despre cauzele ce au infiinţat-o şi au desfăcut-o, despre rezultatele ce a dat, despre fondatorii ei, cum şi despre persecutorii şi destructorii ei.

Societăţile de faţă şi secrete datează de mult în ţara noastră, deodată cu începutul împilării; căci după cum s'au zis, unde este împilare, acolo este şi protestaţie, unde este atac, acolo şi măsură spre a se apără.

Vedem din istorie, că la împrejurări de impilări şi de abuzuri din partea beilor din Fanar, erà de ajuns a se înţelege doi trei capi ai familiilor, de boieri mari, ca spre exemplu un Brâncoveanu, un Dudescu, un Văcărescu sau un Creţulescu şi clienţii şi consângii acestora, ce erau răspândiţi în toate judeţele, ca ispravnici, vataşi de plaiuri, zapcii, polcovnici de judeţe, căpitani de plase, proprietari, boieri de neamuri, mazili, ce erau solidari fiecare cu capul lor din Bucureşti, toţi cu toţii făceau un corp compact; petiţii la Poartă se făceau, se semnau de mii de nume şi se trimiteau pe ascuns, şi beiul erà răsturnat şi adesea şi *descăpăţânat*[1] (cum se ziceà pe atunci).

Lăsăm acei timpi şi începem din câte ştim anume din zilele noastre.

Scularea lui Tudor a fost produsă din sânul unei societăţi secrete afiliate cu societăţile Grecilor ce aspirau la liberarea patriei lor.

„SOCIETATEA SECRETĂ" DIN BRAŞOV (1822.)

In emigrarea boierilor în Braşov, unii dintre dânşii formară o societate nouă secretă, şi capii şi fundatorii ei fură: Nicolae Văcărescu, tatăl Mariei doamnei Bibescu, socrul acestuia Grigore Băleanu şi Constantin Câmpineanu; afiliaţi pe lângă această societate fură Ilarion al Argeşului, Constantin Go-

[1] i se tăià capul.

www.dacoromanica.ro

lescu, I. Câmpineanu, Emanuil Florescu, R. Voiculescu, şi pare-mi-se şi bătrânul Giani. Cei mai bătrâni cunoşteau secretele politice, cei mai tineri sau cei mai neincercaţi încă erau invitaţi spre traduceri de cărţi din limba elenică mai familiară pe atunci şi spre formarea unui dicţionar român. Spre aceasta lucrase deja mai dinainte George Golescu, cum şi la o gramatică română.

I. Câmpineanu conservà încă până mai deunăzi statutele acestei societăţi secrete, încredinţate de răposatul fratele său.

Restabilindu-se domnia română, mulţi din boieri se înturnară în ţară. Niculae Văcărescu, unul din capi, murì în Braşov ; Const. Câmpineanu fu onorat de Vodă Grigore Ghica, ce îl aveà ca primul şi cel mai intim al său consilier. Timpul venise de a lucrà de faţă şi legalmente câte sub beii din Fanar şi în Braşov boierii erau nevoiţi a lucrà în societăţi secrete.

La înturnarea din călătoriile sale din Europa a răposatului Constantintin Golescu, nu întârziarăm de a ne cunoaşte. La emigrarea boierilor din ţară eram prea june ; la re'nturnarea Golescului eram şi eu deja în bărbăţie. Eu succedam lui Lazăr, Golescu îşi căutà un soţ. Din ideile noastre puse la un loc şi din neputinţa de a se pune în lucrare, ieşi necesitatea de a se formà o nouă societate secretă. Statutele şi principiile ei le aşezai eu, în anul 1827.

Iată acele principii :

I. Şcoala din Sf. Sava să se împlinească şi să se înalţe la grădul de colegiu. După modelul acesta să se creeze alta în Craiova. [1]

II. Crearea şcoalelor normale în capitala fiecăruia judeţ prin elevii ieşiţi din colegii.

III. Crearea şcoalelor primare în fiecare sat.

IV Fundarea de jurnale sau gazete în limba română.

V. Aboliţia monopolului tipografic. [2]

---

[1] Succedând lui George Lazăr, după departul [1] lui din Bucureşti, dedei singur lecţiuni de gramatică, geografie şi de matematică. După vreo doi ani mai fură numiţi I. Pop profesor de gramatică, şi răposatul Teodor Palade de clasele începătoare, după metodul lancasterian. Mai la urmă se înturnară din Italia şi Paris Eufrosin Poteca, Ç. Moroiu şi D. Marcovici, când se mai împărţiră şi mai împliniră clasele. Atunci mă trăsei, spre a-mi împlini altă misiune (EL. R.).

[2] Tipografia încetase de mult din România. Sub Caragea doctorul Caracaş însoţindu-se cu Clinceanu şi D. Topliceanu, aşezară o tipografie

[1] plecarea.

www.dacoromanica.ro

VI. Incurajarea spre traducţiuni în limba patriei şi tipărirea acestora. [1]

VII. Formarea unui Teatru Naţional.

VIII. Stăruire spre ieşirea din regimul fanariot prin reforme înţelepte sau reînoirea primelor instituţiuni ale ţării.

„SOCIETATEA LITERARĂ" (1827) Spre propaganda acestor principii pe o cale legală se formă o societate de faţă, sub numele *societate literară,* şi luară parte la dânsa mai toţi boierii din capitală, cum şi câte trei fraţi ai domnitorului Grigore Ghica, adică Mihalache, Alexandru şi Constantin.

Adunările se făceau în casele lui Constantin Golescu, unde este astăzi palatul domnesc. Acì se formă un fel de cazinò. Scrierile ce s'au citit mai întâi în acele adunări fură Gramatica lui Eliade, tipărită în anul următor la Sibiu, şi adresată către membrii acestei societăţi ; cum şi gramatica lui George Golescu, tipărită mai târziu în tipografia lui Eliade, la anul 1840.

Pe atunci se traduseră din Lamartine *Disperaţia, Providinţa la om, Lacul, Ruga de seară,* şi *Arta poetică* dela [2] Boileau. Acestea se citiră d'a rândul în mai multe seanţe [3] literare. Câţi trăesc din acei membri şi îşi aduc aminte de acele serate, pot spune mulţumirea generală ce produceau acele poezii, ce pentru prima oară învederau Românilor de cât ar fi capabilă limba celor zişi *Vlachi* sau *mojici.*

In sânul acestei societăţi începù a se formă o opinie naţională asupra celor necesare acestor popoare, spre a formă în adevăr o naţie, şi sub influenţa acestei societăţi Grigore Ghica avù mulţumirea de a numì un comitet de reforme, care compuse Regulamentul Organic pe datine române, minus articolele ce le împreunară mai târziu Muscalii.

Membri acelui comitet fură Banul Brâncoveanu, Banul Grig. Băleanu, Banu Alexandru Filipescu, Banul George Filipescu,

afară din bariera Mogoşoaiei în locul numit Cişmeaua lui Mavrogheni. Spre încurajarea întreprinzătorilor, li se dedese un drept de monopol pe 20 de ani. Mai aveau în această epocă dreptul monopolului pe 7 ani. Acel drept l-am cumpărat eu, spre a puteà pune în lucrare programa noastră (EL. R.).

[1] N'am dori să venim la nevoie d'a numărà câte scrieri am tipărit gratis, încurajând junii şi corijându-le stilul. Ştiu aceasta câţi au aflat ospitale teascurile tipografiei mele (EL. R.).

[2] a lui.

[3] şedinţe.

www.dacoromanica.ro

Vornicul Ştefan Bălăceanu; şi secrerari A. Villară şi I. Cătuneanu.

Pe atunci primul efor al şcoalelor erà Banul Const. Bălăceanu, şi după dânsul ginerele său George Golescu, fratele lui Constatin. Prin mijlocirea acestor trei se mai adauseră catedre în şcoala din Sf. Sava; se creă şi o şcoală la Craiova. Pentru prima oară [începù] a se predà gramatica, literatura şi ştiinţe în limba patriei. Primii profesori fură numiţi doi din elevii mei, Stanciu Căpăţineanu şi Grigorie Pleşoianu. Primul fu numit şi inspector.

Când Căpăţineanu erà să plece la Craiova, fu iniţiat de mine ca al treilea membru al societăţii secrete începute de Constantin Golescu şi mine. In toamna anului 1827, ivindu se ciumă în Bucureşti, plecai dimpreună cu Căpăţineanu şi stăturăm la moşia Goleşti, unde după vreo câteva zile venì şi proprietarul ei, Constantin Golescu.

Acolo în altarul bisericii, Constantin Golescu, Eliade şi Căpăţineanu susemnară jurământul secret de a propagà şi împlinì condiţiunile sau articolele sus arătate.

N'avem la îndemână originalul acelui jurământ, poate mai târziu îl vom publicà. Tot ce este mai însemnător şi care va învederà scopul şi inima semnatarilor lui înaintea lui Dumnezeu, este articolul din urmă în termenii următori:

«Jurăm, în cele după urmă, că nici o pată de sânge, nici o violare nu va întinà împlinirea îndatoririlor noastre».

Căpăţineanu se duse la Craiova, spre a stabilì acolo şcoala, dimpreună cu Grigoriu Pleşoianu. Eu petrecui iarna la Goleşti; acolo Constantin Golescu întemeiè o şcoală şi pensionat de creştere de băieţi din acele trei judeţe dimprejur, Muscel, Argeş şi Dâmboviţa. Şcoala fu încredinţată sub direcţia lui Florian Aron, pe care îl învăţai metodul lancasterian.

„CURIERUL ROMÂNESC". In primăvara anului 1828 mă dusei la Sibiu, unde pusei a tipărì gramatica. Câte ne îndatorasem cu Const. Golescu, spre a pune în lucrare, pe deoparte împrejurările politice nu ar fi iertat domniei lui Grig. Ghica a le permite şi pe dealta materialmente timpul nu ne iertase a întreprinde cevà. Aflându-mă în Sibiu, veniră Muscalii, de cari erà bine văzut C. Golescu. Necesitatea cartierului general de a publicà buletinele de resbel făcù pe Golescu a vedeà că ocazia este favorabilă de a da un început gazetelor române; îmi scrise

www.dacoromanica.ro

dar să mă întorc în Bucureşti; ceruse în numele meu voie spre începerea *Curierului Român.*

Spre a puteà executà mai departe cele opt articole ale programei sus arătate, cumpărai tipografia stabilită la Mavrogheni, ce mai aveà dreptul la monopol încă pe şapte ani, şi oferii, pe cât erà timpul şi mijloacele, teascurile la junimea de atunci laborioasa.

Toţi Românii de atunci, numiţi liberali, reformişti, progresişti erau ruso fili; pentrucă dela Ruşi aşteptau toate reformele.

Curierul Român începuse; după acesta se mai creiă o foaie, sub numele de *Adaus literar* la *Curierul Român,* ce ieşiă în broşură pe toată luna. Regule de stil, traducţiuni din Lord Byron fură materia primelor broşuri.

După un an muri Constantin Golescu. Cuvântul pus de mine la înmormântarea lui şi publicat prin *Curierul Român* şi în colecţia de proză şi de poezii arată vieaţa acestui boier şi sentimentele mele către dânsul. N'a fost o capacitate, o virtute, o inteligenţă, despre care nu îmi făcusem o sacră datorie de a-i recomandà memoria la contimporani şi la posteritate.

ANEXE ISTORICE.

No. 5.

După moartea lui Const. Golescu am rămas singur, spre a împlinì programa şi a continuà propaganda principiilor adoptate; căci Căpăţineanu se află în Craiova. Cunoscându-mă după vreo doi ani mai de aproape cu I. Câmpineanu, având amândoi mai aceeaş etate, îi comunicai programa societăţii secrete, jurământul ce făcusem cu Const. Golescu, şi îi arătai părerea de rău despre desfiinţarea sau risipirea, din evenimentele resbelului, a Societăţii Literare.

I. Câmpineanu pierduse atunci de curând pe fratele său cel mare, Constantin, şi îmi comunicase asemenea începutul societaţii secrete din Braşov, ai căreia începători fuseseră Nicolae Văcărescu şi Constantin Câmpineanu, adăugând că depozitarul statutelor acelei societăţi a fost el însuşi, I. Câmpineanu.

Două ramuri, plecând din aceeaş sorginte, din Braşov, se întâlniră iară: I. Câmpineanu, depozitar unor statute, şi eu, depozitarul altora, deşi diverse, însă având acelaş scop naţional, ne învoirăm a ne da mâna şi a continuà mai departe fapta.

www.dacoromanica.ro

„SOCIETATEA FILARMONICĂ". Mă încurcai de a face statutele unei însoţiri nouă, numită *Societate Filarmonică* şi destinate de a lucrà de faţă şi a împlini câtevà articole din programa încheiată cu Golescu, adică a articolui VI şi VII, ce până aci nu se putuse pune în lucrare.

Statutele societăţii filarmonice sunt publicate în no. 77 al *Curierului Român* din anul 1835. Cu altă ocazie se vor reproduce spre ştiinţa cititorilor. Acum ne mărginim a arătà pe fundatorii ei, cum şi numele soţilor[1] şi ai comitetului filarmonic.

După lista publicată în no. 78 al *Curierului Român* 1835, iată numele soţilor şi sumele cu cari contribuiau; lista este după ordinea alfabetică.

Pe anul 1843.

	Pe an galbeni
Aristia Constantin	12
Banul Băleanul Grigore	24
Belu Alexandru	12
Brăiloiu Const.	12
Bărcănescu Scarlat	12
Bibescu George mare postelnic	24
Brătianu Stolnicul	12
Budişteanu Ioan	12
Vilara Alexandru	12
Vlădoianu Ioan	12
Vilie Dumitru	12
Voinescu Ioan al II-lea	12
Vrana Cristodor	12
Ghica Costache	24
Ghica Tache	12
Golescu Nicolae	12
Dădulescu	12
Danielopol Nicolae	6
Eliade	36
Ionescu Niculae, vistier	10
Cantacuzino Constantin	6
Cantacuzino Matei	12
Cantacuzino Grigore	12
Câmpineanu Ioan	48
Cornescu Căpitan	12
Costescu Căpitan	6
Creţulescu Scarlat	12
Lahovari M.	12
Manu Constantin	12
Manu Ioan	12
Mihăilescu Ioan	24
Nenciulescu Alexandru	25
Nojin Colonel	12
Oteteleşanu Ioan	24
Opran George	24
Popescu Maior	6
Poienaru Petrache	12
Palade Teodor	10
Roset Ioan	12
Roset Scarlat	12
Roset Alexandru	6
Racoviţă Grigore	6
Roşianu Sluger	6
Slătineanu Ioan	24
Socolescu Căpitan	12
Stoica Ştefan	6
Trăsnea Ioan	24
Facà Const.	12
Filipescu Alexandru	36
Filipescu Constantin Colonel	36
Filipescu Emanuel	12
Florescu Emanuel	12
Ciocârdia Căpitan	12
	801

[1] membrilor.

www.dacoromanica.ro

Peste aceştia se mai văd adăugaţi în anul al doilea 1835, persoanele următoare:

	Pe an galbeni		Pe an galbeni
Andronească Mariţa . .	6	Cornescu Costache	12
Alexandreşcu Grigore . . .	6	Câmpineanu Dimitrie	24
Băleanu Emanuel	12	Odobescu Ioan	12
Văcărescù Iorgu	12	Oteteleşanu Grigore	12
Văcărescu Iancu	12	Olănescu Paharnicu	12
Văcăreasca Irina	6	Ralea Vornicu	24
Vlădoianu Clucerul	12	Fălcoianu Tache	12
Dădulescu Atanasie	12	Filipescu George	36
Iorgulescu Scarlat	12		240
Cucoana Castrişina	6		

Mai adăugaţi:

Cornescu Răducanu	4	Săndulache	2
Mănescu	24	Bălăceanu Manolache Praporcic	6

Peste tot galbeni pe an 1.077

Cheltuielile pe lună erau:

Profesorului de declamaţie	lei 441	Profesorului pentru dans şi scrimă	lei 300
Celui de limba franceză .	» 189	Chiria sălii pentru lecţiuni	» 530
Celui de muzică	» 630	Spese întâmplătoare, precum: lemne, lumină, tipăriri, etc.	» 1000
Celui de limba română pentru fete	» 100		Lei 4730
Salariul pentru patru fete în pensionat . . .	» 440		
Salariul pentru 16 şcolari	» 1100		

Aceste cheltuieli şi altele, cu reprezentaţiunile gratis cele dintâi spre examen, covârşiau veniturile; prin urmare se mai făcură dotaţiuni.

Răposatul C. Manu, la moartea sa, lăsă prin testament pentru Teatrul Naţional şi edificarea lui 2.000 galbeni, a cărora dobândă se da prin fratele său Ioan Manu la şcoală.

Costache Rasti dărui spre tipărire de piese dramatice lei una mie.

Câmpineanu, peste acei 48 de galbeni pe an, mai dete în câtevà rânduri o dată 60 şi altă dată 50 galbeni, afară de sume mai însemnătoare până la 18 mii lei, cu cari a plătit mai târziu deficitul şcoalei.

Danielopu Nicolae a dăruit la mai multe reprezentaţiuni stofele pentru garderobă.

www.dacoromanica.ro

Eliade, peste cei regulaţi 36 galbeni pe an, mai dete pe trei ani ce se adună după anunţuri de mezaturi prin *Curierul Român,* sumă peste 40 mii lei.

Incheindu-se societatea aceasta, îmi încredinţă direcţia ; şi formându-se şcoala, după un curs de şapte luni, în care junii şcolari se ocupară cu literatura, cu declamaţia şi cu muzica şi în care spre exerciţiu fură încercaţi la arta dramatică după două opere clasice, *Fanatismul* dela [1] Voltaire şi *Amfitrion* dela [2] Molière, la 29 Aug. 1834, fură învitaţi toţi soţii [3] şi din notabilii capitalei, câţi puteau încăpeà în sala teatrului de atunci, şi se dete examen prin reprezentaţia *Fanatismului.*

Vrând a comunicà cititorilor câtevà acte ale societăţii, reproducem câtevà pasaje din cuvântul ce acum spus la deschiderea acelui examen şi care s'a publicat prin *Curierul Român* din 1834, no. 39.

După expunerea începutului şi continuării societăţii, iată cele ce ziceam adunării mai 'nainte de deschiderea scenei :

«In vreme de şapte. luni, domnii mei, s'a făcut un mic curs de literatură, spre a pregăti pe şcolari întru a simţi frumuseţile poeţilor dramatici. S'au exercitat şcolarii la declamaţie, dându-li-se înainte mai multe scrieri în proză şi versuri, s'au deprins, pe cât a iertat vremea, în muzica vocală, şi au început, spre graţioasa mlădiere a trupului exerciţiurile dansului.

«Prin începuturile d-lui Bongianini (profesorul de muzică) dumneaei Caliope, una din şcolarele şcoalei d-v., cuteză va debutà astăseară prin Cavatina lui Bellini, numită *Piratul.*

«Dupor, în toată vremea cât şcolarele au fost încredinţate dumnealului şi madamei, soţiei d-sale, s'a arătat către dânsele ca un părinte, însuflându-le moralul şi buna cuviinţă şi deprinzându-le la bunele maniere, ce se cer dela o femee destinată a jucà diferite roluri de persoane de calitate.

. . . . . .

«In vremea aceasta de şapte luni, ca prin minune, s'au săvârşit atâtea lucruri, ce n'ar fi cutezat cinevà să aştepte.

«Râvna şi întrecerea dumneavoastră spre ajutorul acestui început a făcut un mare efect şi între străini, ce veniră a contribuì cu ajutorul lor. Dimitrie Vilie carele cel dintâiu a introdus în Ţara Românească metodul lancasterian, prin care se învaţă tinerimea în toate şcoalele Principatului, n'a putut rămâne străin în această societate.

[1], [2] al lui
[3] membri.

www.dacoromanica.ro

«Iertaţi, domnii mei, această mică abatere ce nu provine decât din caracterul Românilor, ce niciodată n'au fost străini la recunoştinţă [1].

«Am zis că în timp de şapte luni ca prin minune s'au săvârşit atâtea lucruri. Poate că zelul meu, domnii mei, mă face a mări lucrurile... D-nii profesori însă, mai modeşti decât mine, vă înfăţişează şcolarii dumnealor nu cu trufia de formatori ai unui teatru, ci numai ca să arate dumneavoastră rodul ce au putut aduce...

«Cercetarea de astăzi va da semne şi pentru viitor; vă recomand pe aceşti tineri şcolari ce cutezară a bravă prejudecăţile epocei şi a se face obiectul criticii limbilor veninoase.

«Sunt încredinţat, domnii mei, că precum aţi cunoscut cât este de trebuinţă un Teatru Naţional, asemenea cunoaşteţi şi câte trebuie unui june, ca să poată cutezà a se numì un bun artist sau actor: un chip interesant, un corp bine crescut şi mlădios, un glas sonor şi plăcut, un suflet trufaş şi îndrăzneţ, o inimă de flacăre, o creştere îngrijită, într'un cuvânt, o cunoştinţă foarte cu scumpătate a artelor celor frumoase; şi nişte asemenea oameni, domnii mei, sunt foarte rari în societate, cari să unească întru sine-le darurile fireşti cu mijloacele învăţăturii. Prin urmare nici Europa întreagă nu se va puteà fălì adesea cu artişti buni; şi mult va mai trece până să mai aibă un al doilea Talma, dacă teatrul nu se va face o carieră (onorabilă) pentru tinerime, şi dacă junele ce se hotărăşte a înfruntà prejudecăţile (ce există despre scenă) va fi socotit (de concetăţenii şi părinţii săi) ca un paria politic, ca un comedianţ lăsat în voia întâmplării, şi nădăjduind a-şi scoate hrana, aşteptând dela buna voinţă a privitorilor. De se va face însă o direcţie sub îngrijirea guvernului şi dacă actorii se vor socotì ca nişte slujbaşi ai statului, spre formarea năravurilor şi a limbii naţionale, atunci în adevăr juni cu talente, cu învăţătură (şi bine crescuţi) vom vedeà că fără teamă de critica limbilor veninoase, se vor suì pe scenă şi vor formà Teatru Naţional, astfel cum să fie de pildă şi la alte noroade.

«La această şcoală, domnii mei, ce dumneavoastră aţi întemeiat, nu sunteţi numai *fundatori* ai Teatrului Naţional, ci

[1] Excepţiuni de ingratitudine sunt; însa, mulţumită lui Dumnezeu ca nu se văd în adevăraţii Români decât la puii de fanarioţi şi la fiii cioçoismului şi ai piericiunii (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

şi literatura română vă va fi în mai mare parte datoare... O mulţime de juni se întrec a traduce bucăţi dramatice [1].

«Pentru rodul ce s'a făcut în vremea aceasta de şapte luni, astă seară se poate vedeà înaintea d-voastră, iar pentru întrebuinţarea sumelor ce aţi binevoit a mi le încredinţà, numindu-mă director al Societăţii filarmonice, sunt gata, domnii mei, a înfăţişà socotelile ; şi de veţi aflà cu cale, cutez a vă propune ca sau însuşi toţi soţii să binevoiţi a vă adunà la un loc, sau să numiţi din sânul societăţii o comisie de câţivà bărbaţi, care va primì această socoteală, o va cercetà şi o va face cunoscută d-voastră...» (vezi *Curierul Român,* anul 1834, No. 39).

«Cu ocazia aceasta nu putem trece cu vederea şi a nu recomandà posterităţii pe junii ce primii pe orizontul Românici încălţară pentru prima oară coturnul şi reprezentară o tragedie clasică.

Aceştia sunt :

Andronescu Nicu a debutat în «Mahomet».
Curie loan în «Zefir».
Diamant Niculae în «Seid».
Raliţa Mihăileanu în «Palmira».
Costache Dumitru în «Fanor».
Caliope a debutat, cu am zis, cu Cavatina *il Pirata.*

«La 7 Septemvrie (acelaş an, zice *Curierul Român*) soţii adunându-se în generala adunare au numit o comisie de trei

[1] Cu începerea societaţii, începură a se traduce atâtea scrieri dramatice. Numărăm aci pe cele din primul an, şi începem după ordinea cronologică, dela cele mai vechi.

«Regulu» şi «Hermiona» erau deja traduse de I. Vacărescu încă din anul 1818. «Alfoiul înflorit» şi «Britanincus» se traduseră mai încoà.

«Fanatismul», «Zaira» (ce s'a pierdut din evenimente dela 1848) «Amfitrion», «Marino Faliero», «Ambii Foscari» de I. Eliade.

«Alzira» de Grig. Alexandrescu.

«Heracliu» dela Corneile, «Harpagon» dela Molière, «Cina între amici» de I. Roset.

«Saul» şi «Virginia» dela Alfierî de C. Aristia.

«Intriga şi Amorul» de I. Câmpineanu.

«Bădăranul boierit» *(le Bourgeois Gentillome)* «Misantropia şi Pocăinţa», Junia lui Carol al II-lea de I. Voinescu al II-lea.

«Amalatul Imaginar» de Gr. Grădişteanu.

«Vicleniile lui Scapin», şi «Amanţi magnifici» de C. Rasti.

«Amorul Doctor» de Em. Florescu.

«Gemenii din Bergam» de I. Florescu.

După acestea se mai adauseră în doi ani câte se enumără în *Gazeta Teatrului* la pag. 32, cum şi frumoasele traducţiuni ale lui C. Negruzzi, ca Angelo şi Maria Tudor (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

membri, spre a cercetà socotelile şi a da proiecte de amelioraţie. Membrii acestei comisii fură colonel Nojin, I. Manu, şi P. Poienaru. Aceştia, la 27 Oct., îşi făcură raportul următor la adunarea generală a societăţii, pe lângă care alăturară şi regulamentul societăţii, despre cum erà a se cârmuì pe viitor.

«Domnilor, mădularele comisiei ce dumneavoastră aţi numit pentru cercetarea socotelilor şi pentru a se chibzuì despre lucrările ce au a se urmà în vremea viitoare, adunându-se în câtevà seanţe, au văzut cu deamăruntul mai întâi toate socotelile de venitul şi cheltuielile acestei societăţi dela[1] 1 Decemvrie 1833 până la sfârşitul lui August al anului curgător (1835). După aceea au cercetat lucrările ce s'au urmat până acum, în scop ce societatea şi-a propus.

Dintr'această cercetare comisia are mulţumirea a pune astăzi înaintea cinstitei adunări cele mai favorabile rezultate, atât cheltuielile cât şi lucrările ce s'au urmat cu cea mai bună măsură, potrivit întru toate cu circonstanţele.

«Aristia, Eliade şi Câmpineanu, fundatorii acestei societăţi, au îmbrăţişat ale ei interese cu cea mai fierbinte râvnă, şi cu multă jertfă de odihnă şi de interes particular au aşezat-o pe temeiuri cari asigurează a ei înaintare.

«Eliade, pe lângă direcţia cu care a binevoit a se însărcinà dela întâia formare a acestei societăţi, s'a străduit şi prin dare de lecţii gratis de literatură în şcoala filarmonică a desvoltà înţelegerea şcolarilor actori.

«Aristia, printr'o nepregetată sârguinţă în lecţiile de declamaţie, a deprins pe şcolari în puţină vreme a se identificà cu rolul lor aşà de bine, încât la cea dintâi suire pe scenă tot publicul s'a electrizat de mulţumire.

«Câmpineanu, străduindu-se într'această întreprindere, cu cea mai călduroasă râvnă a sprijinit societatea nu numai cu un ajutor simţitor, ce dumnealui dă regulat pe fiecare lună, ci şi cu alte deosebite jertfe de bani în trebuinţele şcoalei filarmonice şi cu îndemnare înduplecătoare pentru întinderea societăţii prin adăugarea soţilor ajutători.

«In sfârşit râvna şi strădania d-lor Aristia, Eliade şi Câmpineanu pentru întinderea acestei societăţi merită toată lauda.

«Deaceea comisia numită de d-voastră socoteşte de a sa datorie a propune să voteze toată adunarea mulţumire acestor onor. persoane şi să dea voie a se face aceasta cunoscută prin foile publice, ca să se încredinţeze obştea că societatea

[1] membrii.

www.dacoromanica.ro

sporeşte neîncetat în dobândirea scopului ce şi-a propus şi că ea va fi totdeauna recunoscătoare către acele persoane cari cu deosebită jertfă înlesnesc această înaintare. Cu această ocazie se va publică şi lista de toţi soţii [1] ajutători, însemnându-se suma ce a făgăduit a da fiecare, după alăturata socoteală ce a dat Eliade, directorul şcoalei. Dintr'această socoteală s'a văzut că venitul societăţii până la sfârşitul lui August pe anul curgător (1835) a fost de lei 16 518, din cari s'au cheltuit 15.771 şi au mai rămas în casă lei 546.

«Pe numărul soţilor [1] de acum venitul se suie la lei 25.600 pe an.

«Comisia, chibzuind şi de lucrările ce au a se urmà de acum înainte, a întocmit un regulament care se supune astăzi adunării. Printr'acest regulament, toată lucrarea se încredinţează de acum înainte unui comitet, ale căruia mădulare [2] se vor alege astăzi de obştea acestei societăţi, afară de mădularul director, pentru care comisia socoteşte că este de neapărată trebuinţa a fi poftit de această societate Eliade să binevoească a luà tot asupra dumnealui direcţia şcoalei filarmonice, pentrucă dumnealui cunoaşte şirul lucrărilor de mai 'nainte, dela începutul acestei societăţi, şi a dat dovadă de cea mai bună îngrijire pentru înaintarea acestui aşezământ.

«In sfârşit comisia, luând în băgare de seamă râvna cu care şcolarii diletanţi înaintează la învăţătura dramatică şi având dintr'aceasta bună nădejde că o trupă bine deprinsă se va pregăti în puţină-vreme, a socotit de neapărată trebuinţă a se chibzuì despre zidirea unui teatru naţional... (se vorbeşte de proiect). «Iscăliţi: Polcovnicul NOJIN, I. MANU, P. POIENARU».

Jurnal al adunării mădularelor [3] societăţii.

«Astăzi Octomvrie 27 (1835), adunându-se mădularele societăţii, s'a citit:

1⁰ raportul comisiei ce a fost însărcinată cu cercetarea lucrărilor trecute şi cu chibzuirea despre cele viitoare, şi s'a văzut că dela început până acum lucrarile societăţii s'au urmat toate cu cea mai bună orânduială, pentru care societatea se cunoşteà datoare a mulţumì d-lor Eliade, Aristia şi Câmpineanul, cu a cărora generoasă jertfă de odihnă şi de interes particular s'a întocmit şi s'a sprijinit şcoala filarmonică.

[1] membrii.
[2, 3] membrilor.

www.dacoromanica.ro

«2⁰ S'a cercetat regulamentul ce s'a alcătuit pentru lucrările pe viitor ale societăţii, şi după desbaterea şi amendamentele ce s'au făcut şi iscălit de toţi mădularii.

«3⁰ Asemenea s'a cercetat şi un proiect arătător de privilegiile ce este trebuinţă d'a ce cere dela stăpânire pentru a se înlesni ţinerea unui teatru naţional. Acest proiect găsindu-se întru toate bine chibzuit s'a întărit de societate, şi pe lângă acestea s'a iscălit şi o jalbă către M. S. Vodă, pentru a se da societăţii înalta Măriei Sale protecţie şi privilegiile ce se cer în proiect.

«După aceasta, societatea a procedat la alegerea mădularelor comitetului, ce se însărcinează cu lucrările societăţii pe un an de acum înainte.

«Numărul votătorilor a fost de 32 şi din a acestora votaţie prin majoritatea glasurilor s'au ales:

«1. Prezident: marele vornic G. FILIPESCU cu 23 de glasuri.
«2. Vice-prezident: Colonel I. CÂMPINEANU cu 21 glasuri.
«3. Director: I. ELIADE într'o glasuire.
«4. Secretar: P. POIENARUL, cu 23 glasuri.
«5. Mădulari: Colonel NOJIN cu 16 glasuri. Căpitan I. VOINESCU al II-lea cu 10 glasuri. I. MANU cu 11 glasuri. I. RUSET cu 8 glasuri.

«Acest comitet va urmà în lucrările sale întocmai după cum se cuprinde în regulamentul societăţii; iar dacă prin experienţă va cunoaşte că va trebui a se face vreun amendament la vreunele din articolele acestui regulament, va întocmi acele articole şi le va propune la următoarea obştească [1] adunare a societăţii. Asemenea când comitetul va cunoaşte că mai 'nainte de seanţa anului va fi trebuinţă d'a se adunà mădularele societăţii în seanţă [2] extraordinară, va convocà pe toţi mădularii, înştiinţându-se fiecare prin bilete date în mână, cel puţin cu trei zile înainte.

«Acestea s'au hotărît într'o glăsuire de toţi mădularii ce s'au aflat de faţă în seanţa de astăzi. Dacă mădularii ce nu s'au aflat faţă vor primì aceste dispoziţii, vor binevoi a iscălì acest jurnal (urmează cele 32 de iscăliturì)».

Urmează după aceasta regulamentul societaţii, cum şi două alte jurnale ale comitetului, sub no. 2 şi 3, ce hotărăsc salariul profesorilor şi al elevilor. (Acestea cum şi toate câte le reproducem sunt publicate în *Curierul Român* din anul 1835

[1] generală.
[2] şedinţă.

www.dacoromanica.ro

no. 77 şi 78, a cărui colecţie se află în biblioteca naţională din Sf. Sava. Mai reproducem acì jurnalul sub no. 4).

Jurnalul no. 4.

«Astăzi Martie 25, adunându-se mădularele comitetului societăţii filarmonice au chibzuit cele următoare:

«1. Să se aşeze o şcoală publică de muzică vocală şi instrumentală, în care tinerimea de amândouă sexurile va fi primită fără plată. Cu darea acestei învăţături să se însărcineze prin contract pe un an, d-l Vahman, care împreună cu un ajutor, ce îşi va luà, să aibă leafă din casa societăţii douăzeci galbeni pe lună, şi să dea lecţie de muzică atât vocală, cât şi instrumentală în toate zilele câte patru ceasuri pe zi.

«2. Să se facă tocmeală cu d-l Momulo, ca să închirieze societăţii filarmonice sala teatrului pentru serile de reprezentaţie şi pentru zilele de lecţie.

«3. Pentru dăniile ce s'au facut societăţii de răposatul Aga C. Manu şi de I. Eliade să se facă un adres din partea comitetului către cinstitul secretariat al statului».

Răposatul C. Manu lăsă în testamentul său 2.000 galbeni ca primul fond despre edificarea teatrului. Fratele său I. Manu, ca executor al testamentului, spre a nu se risipi acest fond, văzând că se întârzie zidirea teatrului, cumpără doi munţi destinaţi de a fi ca un venit al teatrului şi îi dete guvernului spre a dispune de dânşii. La 1853, când teatrul se termină, şi neajungând bani, guvernul provizoriu de atunci puse a vinde acei munţi cu preţul cărora se termină teatrul.

ANEXE ISTORICE.
No. 6 şi 7
DISOLVAREA SOC. FILARMONICE.

S'a urmat astfel societatea şi teatrul naţional vreo doi ani, deprinzându-se junii dilentaţi în scrieri dramatice clasice, ca Mohamet, Alzira, Saul, Virginia, ca Amfitrion, Harpagon, Burghezul Gentilom, etc. Fu calomniată societatea de conspirătoare, şi cu cât dela începutul său fu persecutată, cu atâta membri ei erau solidari şi teatrul înaintà. Când persecutorii vazură că nu o pot desface cu forţa, se încercară cu corupţia. Când prin calomniatorii mei de astăzi [1] fu introdus aluatul conrupţiunii, când după doi ani răuşiră în locul scrierilor clasice destinate de

1 1859.

www.dacoromanica.ro

a cultivà limba,. de a mări virtutea şi a flagelà viţiul, fără a atacà persoanele, fură introduse farse, satire personale, scrieri monstruoase, în privinţa limbii, artei şi moralei, muşcături; după o asemenea degradare, mai arătându-se pe scenă o scriere clasică, «Mizantropia şi Pocăinţa» tradusă de răposatul Ioan Voinescu al II-lea, iată ce scrise a doua zi unul din membri societăţii, care atestă cele ce arătăm acì.

«Trei ani sunt de când voinţa unui om [1], voinţă însă de acelea ce nu o opreşte nici o stavilă, nu se clatină de nici o izbire, făcù ca Românul să încalţe coturnul, să ia masca comică şi să facă să răsune pe scenă limba aceasta, ce mai înainte cu cincisprezece ani socotià cinevà că nu este în stare decât să exprime numai cunoştinţele muncitorului sau cel mult (care erà şi mai rău) rătăcitele idei ale logofeţilor vremii.

«De atunci tinerii actori români se încercară mai la toate ramurile dramatice; şi cu toate că asta grabă de a cuprinde deodată mai multe talente de naturi deosebite se părù un fel de împiedicare la înaintarea lor, un ochiu însă încercat trebuià să vază în aceà grabă şi nesaţiu un entuziasm de a săvârşì un om singur ceeace în alte părţi săvârşesc mai mulţi: şi entuziasmul totdeauna a făcut minuni. Un asemenea ochiu, în loc de a se posomorì la acel fel de neorânduială, zâmbià înaintea nădejdii şi aşteptà cu încredinţare minunile.

«Aceşti noi actori luară d'arândul toate felurile dramatice şi încercară şi opera, şi vodevilul, şi tragedia, şi drama şi comedia; şi potrivit cu vremea şi mijloacele, la toate se arătară mai presus de nădejdiile chiar ale fundatorilor teatrului naţional. Bine ar fi fost însă ca dreptul entuziasm ce auditoriul simţi atunci să fi fost mai marginit, căci aplaudele lui cele fără vreme făcură pe neîncercaţii actori a se crede desăvârşiţi artişti; şi, în locul grijei de a se perfecţionà, le intră mândrie oarecum şi o încredinţare că orice fac place, şi că parterul e dator să bată în palme. După aceasta apoi afectaţii, lipsa bunei orânduiele s. c. l.

«Două spice din toate ramurile dramatice, deşi se arătara la început, se uitară apoi cu totul; tragedia adică şi drama. Abià Melpomene îşi arătă sângerosul pumnal pe scena românească, şi numai decât peste sângele tragic Terpsicore începù a trage danţuri burleşti; şi toată iluzia Românului se strică. Nimic mai mult de sublim, nimic de simţire nu se

[1] Eliade Rădulescu.

www.dacoromanica.ro

mai vazù, nimic nu mai facù sa varsam o lacrăma. Cântecul şi râsul, satira şi ridicolul. Românul însă s'a văzut că nu este facut pentru aceasta, caci pe deoparte privitorul se ostenià d'a râde, şi pe de alta actorul cu cântecul său păţià ca bietul Sosia cu Mercur, căci publicului nu-i placeà muzica (lui Sosia).

«Satira mai mult muşca decat face bine, şi Românul a fost şi a tot fost până la os muşcat; acum cere folos şi vrea să se vindece. Destul i-a fost inima rece, acum vrea sa i se încălzească. N'are trebuinţă de cântare, pentrucă n'are pofta de joc.

«O noua scânteie electrică erà trebuincioasa ca să-l deştepte din trista amorţire şi să arate actorului drumul pe care sa apuce, încât el să simţa placere în profesia sa, şi privitorului sa insufle şi mulţumire, şi lacrima, şi recunoştinţă, şi binecuvântare.

«Mizantropia şi pocăinţa fu a doua piatra de încercarea Românului. Actorul român, la glasul autorului german, se strămuta [1], plin de lacrăme, îşi învaţa rolul, şi cu lacrăme adevarate vine pe scenă, şi tot parterul este stropit cu lacrăme...

. . . . . .

«Mizantropia şi pocainţa se puse zic pe scena, şi toţi încetară de a mai zice, ca pâna acum: Românii ar face ceva, dar le trebuie vreme şi învaţatura, exemple, modele, profesori, etc.» (Din contra) un glas erà acum în tot parterul şi un glas se auzì a doua zi în tot oraşul: «actorii români simt, joaca, iar nu se joaca, actorii români au zugrăvit şi au aratat în fiinţa simţitatea autorului german». Şi adevărat, chiar autorul de ar fi fost de faţă la reprezentaţia românească. s'ar fi vazut mai bine pe sine în oglinda inimii Românilor.

«De ce actorii români fura într'o zi ceeace nu putură fi în trei ani? Pentruca trei ani au umblat încercând; pentruca trei ani fura rătaciţi în drumul lor şi pentruca într'o zi se văzura la sine, se văzura la locul lor.

Lăsaţi dar, voi fii ai acelor mari dominitori ai lumii, lăsaţi bufonăria şi satira pe seama acelor suflete înghesuite pe seama acelor duhuri sărace. Părinţii voştri au fost mari, şi voi nu puteţi fi mici. Vrei ca actorul român sa arate ceeace este? Fa-l sa traeascà în elementele strămoşilor sai. Slava, amorul, generozitatea, patriotismul, rasbunarea, trufia, dreptatea, iata ce-i trebuie lui sa fie mare. Dă-i tragedii sângeroase şi drame scrise cu lacrăme, şi le va jucà bine. Nu îi da farsă, că el nu ştie sa fie bufon; el n'a ştiut a se slugări

[1] tran porte.

www.dacoromanica.ro

şi a se maimuţà. Nu-l vei vedeà niciodată să-şi ştie rolul, pentrucă nu i place nici în glumă a fi măscăriciu.

«Priviţi teatrul ca o şcoală de moral, şi veţi aflà pe actori mândri de a fi profesori norodului, şi veţi vedeà şi actori buni. Faceţi pe actorul român să meargă singur, îmbulzit de sine, înecat în lacrăme, pe amvonul său, să înveţe, să înduplece, să mişte inimile, să pornească lacrămile, să se simţă fericit şi mândru de profesia sa. Nu-l târîţi în silă a-i pune peruca bufonului în cap, a-l face o caricatură şi a-l umilì, spre a se scălâmbà înaintea unui public, care şi el e tot Român şi singur nu ştie pentru ce nu-i place scălâmbăturile.

«Acesta este misterul teatrului socotit în adevărata lui însemnare, şi astfel a fost socotit şi între cei vechi» — 1836 Decemvrie 1, — B. Katargiu în *Gazeta Teatrului Naţional*, no. 12, pag. 94 [1].

Din cauza calomniilor şi persecuţiunilor ce suferià Societatea Filarmonică, Câmpineanu şi Eliade se învoiră a alege din sânul societăţii câţivà membri încercaţi şi decişi a se constituì într'o societate secretă spre a formà o stângă în generala adunare, cu îndatorire de a susţine guvernul în cele legale şi patriotice şi de a i se opune în orice abatere. Principiurile acestei societăţi fură çu mult mai progresive decât ale celor precedente. Acestea se arată la pagina 63, coloana întâi în număr de unsprezece. Fundatorii ei fură Câmpineanu şi Eliade, pe lângă cari se mai adauseră dintre membrii societăţii filarmonice alţi şase. Dela I. Câmpineanu am luat permisia a-i divulgà numele. Grigorie Cantacuzino a răposat, şi nu comitem nici o indiscreţie a arătà că a fost unul din cei mai zeloşi şi liberali membri. Voinescu al II-lea asemenea a răposat. Pentru ceilalţi patru membri rămâne la dumnealor, dacă voesc singuri a-şi divulgà numele.

Tot ce putem zice acì e că toţi erau boieri de primele familii, cu ranguri înaintate, cu Ţigani şi cu toate acestea subsemnară la emanciparea Ţiganilor şi la toate celelalte zece articole.

Nu pierd, nu distrug, însă, cauzele cele mai juste şi mai frumoase inimicii, cât de potenţi, din afară, cât amicii lor nebuni dinăuntru.

Se mai iniţiară, voiu să zic, vreo alţi nouă membri, din

[1] Este o colecţie din această foaie în biblioteca naţională din Sf. Sava de unde am şi scos acest articol (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

cari cinci erau străini. Aceştia paralizară şi degenerară tot. Ca să nu ne exprimăm de vorba *trădare*, aducem aci vreo câtevà episoade.

Articolul III îndatorà pe soţi a lucrà spre emanciparea Ţiganilor. Principiile se luaseră încă din Regulamentul Organic desbătut în generala adunare de revizie, compusă tot de boieri çu Ţigani [1]. I. Câmpineanu încă din 1834 liberase pe ai săi, cu condiţiunile următoare: 1. Cei neînsuraţi să nu se însoare cu femei sclave, ca să nu cază din nou în sclavie sau ei sau copiii lor [2], 2. Până va venì timpul unei reforme sau emancipări generale, să poarte numele tot de *oameni ai Câmpineanului,* ca să nu cază pe mâna zapciilor. Cărţile însă de liberare li se dedeseră în toate formele.

Unul din noii soţi [3] nu aveà nici drepturi, nici Ţigani, un fel de Sarsailă [4] între soţi pentru păcatele lor. Auzise adesea în seanţele societăţii: că omul este liber dela Dumnezeu, că Ţiganul nu numai ca om, ci şi ca creştin botezat şi uns cu mirul, ce în anticitate erà prerogativa ponteficilor şi suveranilor, Ţiganul nu poate fi lucru şi sclav, dacă este după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu.

După una alta şi după câtevà zile, Sarsailă nu se mai ziceà decât apostol al liberării sclavilor. Intr'o zi auzì pe mamă-sa acasă certând o Ţigancă.

— Cum insulţi divinitatea în persoana acestei creaturi a mâinilor lui Dumnezeu? începù a strigà Sarsailă asupra mamei sale. Eşti o ciocoaică, o impie, ce nu-mi mai faci onoare de a te aveà de mamă.

O mamă apostrofată astfel, fireşte că nu se crede ferice, poate, şi de unde erà sus în capul scării, certând pe Ţigancă, se întoarse către fiul său, despre care din trecutul şi prezentul lui n'aveà încă aşà vreo idee, că adică darul apostolatului ar fi pe un asemenea cap, destinat mai târziu de a purtà şi diamante strălucitoare [5]. li zise fireşte şi dumneaei câte se cuveniau unui fiu pe care cu tot dreptul îl numì impertinent.

---

[1] cari aveau robi Ţigani.

[2] Căci pe deoparte s'au mai văzut exemple de a recădeà bărbatul în sclavie din cauza soţiei sclave şi a copiilor. şi pe dealta Condica lui Caragea, după dreptul păgân, numit *drept roman,* zice că a cui este Ţiganca ai aceluia sunt şi copiii ce se nasc dintr'însa, pentrucă a cui este vaca, al aceluia este şi viţelul! (EL. R.).

[3] membri.

[4] Cezar Boliac.

[5] Aluziune la învinuirea nedovedită adusă lui Boliac că ar fi ascuns nişte diamante trimise, prin el, de guvernul unguresc dela 1848 vizirului (v. prefaţa din C. Boliac, *Meditaţii şi Poezii*, Buc., Minerva, 1914 p. V).

www.dacoromanica.ro

Domnului Sarsailă însă i se aprinse toată mânia *sacră*, de care era capabil, după cum singur o numià, şi într'o fervoare mai înflăcărată decât a Sf. Niculae ce a pălmuit pe Ariu, tăbărî pe mama sa, şi lovind-o, îi dete brânci pe scară cum se duse d'a rostogolul până jos, unde îşi sparse şi capul!

Cu astfel de fapte, soţii fundatori ai Societăţii nu-şi mai cunoşteau principiile. Niciodată nu le trecuse prin minte că vor fi aşà de crud şi de diabolic parodiate.

Tot acest Sarsailă se apucase, fără ştirea a nici uneia din cele nouă Muze ale Eliconului, fara ştirea nici însuşi a Dracului, a se face şi poet, şi încă deodată poet dramatic. Făcù o dramă, în care un personaj venià pe scenă şi vorbià singur, până să adoarmă pe spectatori, şi apoi, ieşind venià altul tot cu asemenea misiune. Făcù cum să se impue lui Aristia spre a exercità în această dramă pe elevi şi a o jucà în teatru. Aristia, pe lângă altele, era însărcinat de a face şi analiza literară a dramelor în cari se exercitau elevii şi a aduce înainte toate criticile ce s'au scris de marii literatori, ca Laharpe, despre acele scrieri dramatice. O asemenea critică literară era în folosul elevilor. Aşà Aristia urmase şi cu Mahomet şi cu Alzira dela [1] Voltaire, şi cu Amphitrion, Harpagon, şi Burghezul Gentilom dela [2] Molière. Işi permise într'o zi în lecţie d'a zice că drama lui Sarsailă era prea monotonă.

Sarsailă se făcù foc şi invità la duel pe Aristia, încât peste puţin se răspândì vorba în capitală că pe la şcoala filarmonică sunt lucrurile pe ienicerie: *kes* şi iar *kes; zi c'am scris bine, că te taiu.* Aristia, cum se vede, n'a putut zice că Sarsailă e mai mare poet decât Voltaire, Molière şi Alfieri. De aci se înţelege că provocarea la duel fu acceptată în termeni din partea lui Aristia aşà de pozitivi, cum provocatorul să nu-şi mai poată luà vorba înapoi, şi cum să se 'nveţe minte altă dată d'a se mai sforţăi cu duelul.

Membrii însă societăţii, şi mai vârtos Câmpineanul, Eliade şi Voinescul al II-lea, ştiind că guvernul de atunci căutà înadins pretexte de a acuzà societatea, se puseră cu dinadinsul a face pe Aristia să-şi retracteze termenii cu cari acceptase provocarea. Acesta nu voi, şi Sarsailă, văzând lucru serios, i se tăiè pofta de a se bate şi rămase tot Sarsailă şi în această ocazie ca totdeauna.

Acestea şi alte asemenea acestora, şi prin teatru, şi prin şcoală, şi în demoralizarea elevilor de ambe sexe făcură pe

[1], [2] ale lui.

www.dacoromanica.ro

soţi a se tot desgustà, din cauza străinilor şi puilor de ciocoi ce se introduseseră în societate, cu diferite scopuri şi roluri; până când într'o zi se întâmplă scandalul următor:

Intre îndatoririle membrilor societăţii secrete erà ca nici un soţ să nu poată trage pe alt soţ, în orice fel de neînvoire, la vreo judecată din afară, până ce nu se va judecà înaintea membrilor societăţii, ca la nişte arbitri.

Unul din străini ce fusese iniţiat erà şi doctorul Tavernier. Acesta într'o zi, în plină adunare a soţilor, până a nu începe lucrarea, zise că are a se plânge asupra d-lui Sarsailă şi a-l acuzà ca un nedemn de a mai face parte într'o asemenea societate. I se dete parola de a vorbi.

«Domnilor şi fraţi, zise Tavernier. Acest domn Sarsailă a venit într'o zi la mine şi mi-a cerut în numele frăţiei a-i da cevà tare, cu care să aveline (otrăvească) pe un biet pictor polon refugiat, căruia părinţii d-lui i-au dat ospitalitate. Eu, în calitatea mea de doctor în medicină şi de om onest, i-am refuzat una ca aceasta. După vreo câtevà zile bietul june pictor a şi murit de vărsătură şi diaree, şi Sarsailă a venit la mine radios de bucurie şi cu o rânjire sardonică, zicându-mi: ai văzut? credeai ca eu n'o să aflu mijloace să mă scap de rivalul meu? iată că şi fără dumneatà mi l-am pus bine. Prin urmare dar acuz pe d-l Sarsailă de ucigaş şi de nedemn de a mai fi soţ al nostru».

Sarsailă se apără. Unul ziceà da, altul nu, şi unul pe altul se insultau cu vorbele cele mai *frăţeşti*, cum de când e lumea nu s'au mai auzit decât atunci şi în zilele noastre în gura altui *frate căuzaş*, ce se zice *Românul*.

Membrii societăţii, constituiţi în tribunal, stau uimiţi şi muţi la o asemenea acuzaţie şi la un asemenea spectacol; până când răposatul Voinescu al II-lea, luă parola şi zise cele următoare:

«Domnilor, ştiţi că eu sunt militar, şi legile nu mă iartă de a luà parte în societăţi secrete: pe lângă acestea culpa mea se agravă şi mai mult, că fiind ajutant al lui Vodă, mă aflu şi soţ dinpreună cu dumneavoastră. Am sărit peste toate legile numai din zelul de a luà parte într'o societate de fraţi, ale căror principii prepară un viitor mai demn de naţia noastră. Când însă în loc de rezultate bune, nu văz decât scandale, când în loc de morală sau onestitate nu văz decât fapte din cele mai condamnabile, atunci mă rog să-mi daţi voie a-mi cere înapoi jurământul şi a nu mă mai comptà în numărul soţilor; căci dacă d-l Sarsailă este în adevăr un asemenea de

www.dacoromanica.ro

laş ucigător, singuri vedeţi cu cine ne aflăm noi alături a; iar dacă este inocent şi d-l Tavernier are inima şi cutează a formă o asemenea calomnie, atunci calomniatorul este asemenea de infam, ca şi un ucigător. Unul din două cazuri cată să fie aci, şi ori în unul, ori în altul, bine vedeţi dumneavoastră că ne aflăm (iertaţi-mi vorba) între *scelăraţi*. Eu îmi cer jurământul.

— Şi eu cer pe al meu, adause altul.

— Şi eu pe al meu, adause al treilea...

Şi astfel până la cel depe urmă. Şi astfel se desfăcú societatea secretă, cum şi cea filarmonica, începute atât de frumos şi mergând atât de bine, până ce nu intraseră străinii şi oameni fără nici un principiu. Pe lângă acestea se mai vorbià pe ici pe colo că doi din soţii străini ar fi trădat la curte societatea secretă.

Din aceà desfacere urmară şi jocurile intriganţilor, spre a răcì între dânşii pe fundatorii societăţii, Câmpineanu şi Eliade: Acesta din urmă rămanând cu însărcinările ce-şi impusese singur, continuând a le execută şi cu fapta şi prin pană, lucră neîncetat până la 1848, când în proclamaţia dela Islaz dete drept la cetate principiilor în cari el şi Câmpineanu erà îndatoraţi. Atunci Câmpineanu îşi recunoscù pe vechiul său amic căruia îi întinse mâna, spre a mântuì ţara de anarhie şi de cabalele intriganţilor. Astăzi Sarsailă şi compania trec de tari şi mari în *partidul naţional*. Nimeni nu tună ca dumnealor în contra imoralităţii, nimeni ca dumnealor în contra hoţiilor.

O Dumnezeule! cât e de oribil viţiul, că viţioşii însuşi se sperie de dânsul! şi cât e de frumoasă virtutea, căci nimeni ca viţioşii nu aleargă a se ascunde sub manta ei! Nimeni astăzi, ca hoţii înţolaţi cu manta patriotismului şi probităţii, nu strigă asupra hoţiilor.

ANEXE ISTORICE.

No. 8.

Răposatul Grigore Ghica, fostul beiu şi gospodar al Moldaviei, deşi ieşit din Convenţia dela Balta-Liman, însă ca Român şi om onest, când a fost a alege între adevăr şi minciună, între maşinaţiunile străine şi susţinerea cauzei române, preferì adevărul şi demască maşinaţiunile străine, formal şi cu toată competinţa, cu care îl revestià înalta sa poziţie.

Vorbind de atentatele ce după timpi suferiră generalele adunări ale reprezentanţilor ambelor popoare, iată ce zice el în memoriul său:

www.dacoromanica.ro

«Al treilea atentat în contra adunărilor generale fu consumat, în 1849, prin convenţia dela Balta-Liman, ce ziseră că s'a împlinit din cauza agitaţiunilor din 1848; agitaţiuni (turburări) amuţate mai întâi în Moldavia printr'o *impulsie străină* [1], ce din norocire nu s'a prea combinat bine, cu scop de a aduce ocupaţia militară şi *dospită* apoi în Valahia, unde dintr'o norocire şi mai mare, când a fost a se da pe faţă, a trecut peste prevederile atât ale celor ce ordonaseră drama, cât şi a acelor ce se oferiseră spre a o pune pe scenă».

Spre încredinţare şi mai mare a cititorilor, reproducem aci însuşi textul originalului, dat în limba franceză.

«Le troisième attentat contre les assemblées fut consommé, en 1849, par la convention de Balta-Liman, à laquelle on donna pour prétexte les agitations suscitées d'abord en Moldavie par une impulsion étrangère, heureusement malcombinée, dans le but d'amener l'occupation militaire, et fomentée subséquemment en Valachie, où, plus heuresement encore le dénouement avait depassé les prévisions tant des ordonnateurs de la pièce, que de ceux qui s'étaient prêtés à la mise en scène». *(Mémoire de Grégoire Ghica adressé aux conférences de Vienne, pag. 10).*

Cine a fost, în Valahia sau în Bucureşti, oferit spre a pune pe scenă aceă dramă tragico-comică, ordonată de străini, mişcarea voiu să zic dela 1848, începută în Moldova şi dospită în Bucureşti? Revoluţionarii din Moldova; aceştia apoi fură recompensaţi, pentrucă împliniră programa străinilor, mâncară bunurile Moldovei dela 1848 până astăzi şi prin nişte farmece, ce orbesc ochii naţiunii, trec de patrioţi, de liberali, de progresişti. Forţa lor e mare, pentrucă ajutaţi de din afară, se ajută şi mai tare înăuntru cu calomnia. Consoţii revoluţionarilor Moldovei, consoţii lor din Bucureşti, ce după impulsia din afară traseră programa d'a ucide pe alesul ţării de a da drumul forţaţilor din ocne, d'a prădà şi împărţi proprietăţile, d'a violà persoanele, toţi cu un cuvânt ce s'au oferit în Bucureşti spre a pune drama ordonată de străini pe scenă, după ce făcură pe comedianţii prin străinătate, veni timpul de a-şi luà recompensà: astăzi ambele ţări sunt pe mâinile lor.

Singurul om [2] ce văzând apropierea pericolului strigă: «*Urăsc*

[1] rusească; aceeaş banulală o exprimă şi Gh Sion în *Suvenire Contemporane*, Buc., «Minerva», pag. 135.
[2] Eliade.

www.dacoromanica.ro

tirania — mi-e frică de anarhie», şi acel om, când văzù pe alesul naţiunii trădat şi abandonat de soldaţii Patriei, îşi lăsă în pradă toată averea sa şi strigă: «*Respect la proprietate — respect la persoane»*, singurul om ce meditä dela 1830 şi elaborä cu mulţi din capii naţiunii o constituţie conformă cu datinele şi drepturile ţării şi posibilă, aceea dela 1848, nu mai are unde să-şi plece capul. Casele de unde a iesit aceà constituţie astăzi sunt în ruine; Homer, Herodot, Dante, Byron, etc. ce au ieşit din aceà tipografie, de unde ieşì şi proclamaţia dela 48, Homer Herodot, Dante, Byron, etc. fură vânduţi de însuşi comisarii poliţiei locale pe la tapiţeri, pe la librari, pe la spiţeri, şi mai mult de un an de zile toată marfa se vindeà în hârtii din aceà tipografie.

Dumnezeule! mare este îngerul conştiinţei în inima oamenilor, ce mai au sentimentul onorii într'însa! Grigorie Ghica, revoluţionar de porunceală al Moldaviei din 1848, *gospodar* şi *beiu* ieşit dela Balta-Liman, singur mărturiseşte că străinii au ordonat aceà dramă şi că cei ce se oferiseră, spre a o pune pe scenă, nu se aşteptau la cele ce ieşiră din tipografia dela Obor. Eternă să-ţi fie memoria, Grigorie Ghica, că sufletul ţi-a fost nobil, şi când ai priceput că ai fost devenit instrument străin, spre pierderea drepturilor Patriei, când te-ai convins că ai tăi consoţi şi amăgitori au fost trădătorii Patriei şi ai tăi însuşi, atunci n'ai mai suferit vieaţa, atunci singur ai devenit executorul suprem al tău însuşi: cu o singură detunătură de pistol ai spălat orice maculă a sufletului tău. Eternă să-ţi fie memoria!

Iuzii însă din Iaşi şi din Bucureşti, ce te-au trădat şi pe tine şi Patria, trăesc, şi ambele popoare sunt astăzi în mâinile lor, şi nu se spânzură singur ca Iuda; Iuda avù un suflet mare; aceştia n'au nici suflet, nici Dumnezeu. La ştreangul care meritä sunt departe de a cugetà. Blestemul lui Dumnezeu şi al naţiunii martire peste voi împlinitorilor programelor străine, fiii Cabalei dela 1848!

ANEXE ISTORICE

No. 9.

De când am luat pana în mână spre a scrie, nimic nu m'a inspirat ca faptele de devotament, ca suferinţele celor asupriţi şi împilaţi pentru dreptate, adevăr şi pentru binele general al Patriei; în totdeauna mi-am făcut o datorie sacră de a lăudà faptele bune, şi d'a recunoaşte şi încurajà meritul. Banul Bălăceanu Constantin şi familia lui, Iancu Văcărescu şi moşii lui, Grigorie Ghica, fostul *beiu*, Constantin Golescu,

www.dacoromanica.ro

toţi câţi au protestat în contra articolelor împănate în Regulamentul numit organic, toţi câţi au contribuit spre formarea teatrului naţional, toţi începătorii literaturii române, ca P. Maior, Dim. Cichindeal, G. Lazăr, D. Villie, Vaillant, etc. şi toţi junii începători au figurat cu onoare şi foarte des în scrierile mele, în *Curierul Român,* în *Curierul de ambe sexe,* în *Gazeta Teatrului,* în câte am publicat în străinătate în limba franceză; bărbaţii căror le-am adus tributul recunoştinţei şi laudelor mele cei mai mulţi au fost răposaţi, alţii juni şi fără putere, ca să pot fi taxat de adulare, alţii din cei ce nu m'au amat şi cari mi-au dat dreptul de a-i urî, însă meritul lor a fost mai presus de resimtimentele mele. Şi când a venit timpul d'a fi nevoit spre a mă apără sau pe mine sau pe alţii şi mai vârtos ori ştiinţa ori naţia, m'am crezut, ca tot omul în momente critice, foarte neferice; am apărat însă din toată virtutea, şi am ascuţit satira ca tot belatorul sabia. Am dat cât s'a putut în viciu, iar nu în nume, afara de al tiranilor, în intrigă, în cabală, iar nu în oameni. Aceasta mi-a fost regula generală şi de vor fi excepţiuni, sunt la nevoie, iar nu din mulţumire; şi excepţiunile totdeauna afirmă regula generală.

ANEXE ISTORICE

No. 10.

In «Protectoratul Ţarului»[1] se vorbeşte la paginile 23 până la 27 despre cum s'a elaborat Regulamentul organic, şi despre cum, după închiderea Geneneralei Adunări de revizie, s'a adus articolul fraudulos ce ne răpeşte autonomia, fără ştirea reprezentanţilor ţării.

Regulamentul căta să fie pus în lucrare încă sub generalul Kisselef, şi căta prin urmare a se tipări şi a se împărţi pe la funcţionarii publici.

Altă tipografie nu era pe atunci, decât resturile tipografiei dela *Cişmeaua lui Mavrogheni,* cumpărate de mine. Eram impiegat la postelnicie, ca redactor al *Buletinului oficial.* Domnul Ştirbei era postelnic şi fu însărcinat de generalul Kisseleff spre a prevedea pentru tipărirea regulametului. Fui chemat de postelnic şi mi se propuse, dacă voesc, a mă însărcinà cu tipărirea acestei cărţi, cu condiţie însă de a nu costà nici un fel de spese pe vistierie, ce era dejà desecată şi datoare vreo 17—18 milioane. Mi se propuse dar, dacă voesc, a-l tipări ca *editor,* cu spesele mele, şi pentru manus-

[1] scriere în limba franceză a lui Eliade.

www.dacoromanica.ro

crisul sau dreptul de editor ce mi se da, eu să dau guvernului 300 exemplare gratis, spre a se împărți pe la ministere în uzul funcționarilor respectivi.

Accepui propoziția, deși spesele erau cam mari pentru situația mea, și mi se zise a face contractul pe temeiul acestei condițiuni. Când prezentai contractul, mi se zise de postelnic ca din ordinul generalului Kisseleff să mai adaug clauza următoare:

«Eu să dau statului acele 300 exemplare; însă pentru celelalte, ce voiu tipări mai mult ca editor, să nu fiu liber a le da spre vânzare, până când nu mi se va da voie dela guvern».

Această clauză n'ar fi putut fi acceptă de nici un editor și n'ar fi putut fi propusă de nimeni, ce n'ar fi avut vreo precugetare cu rea credință. Cum și când erau să reintre unui editor fondurile depuse?

Nu putui accepe această clauză, ci adăusei că să mi se pună un termen până când să aștept cu exemplarele închise; și dacă la acel termen nu mi se va da voie a le da spre vânzare, guvernul atunci să-mi cumpere acele exemplare.

Postelnicul îmi zise că propunerea mi e dreaptă; însă să întrebe pe generalul.

Până să am un răspuns la această propunere, eu și începusem dejà a aveà oarecare prepusuri și voiam a pătrunde și a explicà cauza unei asemenea de stravagante clause din partea guvernului străin.

Manuscrisul mi se dedese ca să-mi pot face comptul despre timpul tipăririi și despre spesele necesare.

Imi veni într'acestea curiozitatea de a confruntà manuscrisul cu originalul ce se desbătuse în Generala Adunare și se subsemnase de membri.

Nu-mi fu anevoie de a face această comparație, căci originalul atunci se aflà în postelnicie, după care se trăgeau câtevà còpii, atât în românește, cât și în franțuzește; eu iară eram împiegat, cum zisei, în postelnicie. După una alta, în fine cu mirare văzui că în copia ce mi se dedese mie nu se cuprindeà articolul fraudulos, ce ne răpià sau ne scamotà autonomia.

Această descoperire mă puse pe gânduri: ce interes este aci, îmi ziceam, sau care cuvânt este ca guvernul de astăzi să nu voească a se publicà acest articol? Cercetând, omul află. Intrebai pe câțivà din deputații ce fuseseră membrii acelei adunări de revizie a Regulamentului și cari îl subsemnaseră, îi întrebai dacă își aduc aminte de un asemenea articol, și nici unul, nici însuși răposatul Ștefan Bălăceanu, ce

www.dacoromanica.ro

fusese unul din secretarii adunării şi care erà pe atunci singurul jurisconsult al ţării, nici el însuşi nu aveà ştiinţă de acel articol. Timpii erau grei: Iancu Văcărescu, ce protestase fusese exilat, cinci din boierii ceî mai mari şi mai bătrâni ce fuseseră înţeleşi cu Văcărescu, muriseră în şase luni; eu nu puteam nici a mă deschide, nici cercetà mai mult; pricepui însă frauda. Acel articol, publicat atunci, erà să facă mare vuet. Membrii adunării, în număr de 190, erau să facă vorbă că nu-l cunosc, că nu li s'a dat în cercetare; consulii puterilor străine erau să rapoarte la cabinetele lor respective. Aflai dar toată cabala: mă încredinţai că acel articol s'a fost adaus pe urmă după închiderea adunării, în original, şi că politicei Petersburgului nu-i venià bine de a-l da atunci pe faţă. Iată cauza pentruce nu mi se dedese mie spre a-l pune a-l tipări.

«Va veni însă un timp, îmi ziceam, când acest articol va ieşì la lumină, pentrucă Muscalii nu l-au pus în Regulament ca să rămâie ca o literă moartă.

«Când însă va veni timpul acela? După ce vor muri toţi membrii adunării de revizie? E prea mult până atunci; aşteaptă Rusia până să moară 190 de oameni, verzi încă şi în virtutea bărbăţiei? sau că Dumnezeu va face vreo minune de a-i spulberà pe toţi în câtevà luni, precum se duseseră şi banii Brâncoveanu, Bălăceanu, B. Văcărescu şi vornicul Câmpineanu?» (căci tot Dumnezeu ajută, după zisa lor, pe cei ce iau drepturile şi averea altora).

La ideia că dracul nu e aşà de negru, cum îl descriu unii alţii, şi că crimele oamenilor nu se pot întinde până unde prepun temătorii sau păţiţii, îmi veni în minte că manevra aceasta erà de a se publicà acel articol nu sub baionetele ruseşti, ci sub domnire pământeană, ca să semene adică lucrul că a provenit dela sine dela Românì prin spontană voie.

Atunci îmi venì o lumină de speranţă. «Să judecăm cabala, îmi zisei. Dumnezeule al celor impilaţi, Dumnezeule al lui Lazăr ajută-mi»!

Când fui chemat de Postelnic, spre a mi se da răspunsul, erà dejà şi planul meu preparat.

Generalul Kisseleff îşi făcuse calculul. Un an cătà să treacă până să se tipărească Regulamentul, după lipsele tipografiei de atunci, îmi mai dete un termen de un an, căci credeà că după doi ani va fi domnie română, şi domn al ţării va fi fireşte cel pe care va pune ochii Rusia.

Aşà mi se zise, că după tipărirea Regulamentului, eu dând 300 exemplare guvernului, pentru celelalte să mai le ţiu în-

www.dacoromanica.ro

chise sub a mea răspundere un an, şi dacă la împlinirea acestui termen nu mi se va da voie spre a le publică, guvernul să-mi cumpere exemplarele tipărite.

«Bine!» zisei în sine-mi; şi adăugai d-lui postelnic:

«Eu sunt editor; cu 300 exemplare, ce voiu da gratis guvernului, eu cumpăr manuscrisul şi pot tipări oricâte exemplare voiu voi. Prin urmare dacă îmi voiu zice: aceasta este legea ţării, nu e proprietar, nu e arendator de moşii, nu e advocat, nu e neguţător, nu e om, ce ştie carte, care să n'aibă necesitate de Regulamentul Organic. Aşă, dacă voiu tipări 100 de mii de exemplare, şi dacă după un an dela tipărire, guvernul nu-mi va da voie a le publică, guvernul prin urmare, comptând câte un galben preţul fiecăruia exemplar, îmi va răspunde firesc 100 mii galbeni şi-şi va lua cărţile».

— Cum! zise postelnicul, mai spune odată, că n'am priceput bine.

— Eu sunt editor, repetai; cu 300 exemplare, ce voiu da gratis guvernului, eu cumpăr manuscrisul şi pociu tipări oricâte exemplare voiu voi (după cuprinderea contractului, mai adăusei). Prin urmare, etc. etc., îmi va răspunde firește guvernul 100 mii galbeni şi-şi va luă cărţile.

— O bată-te, să te bată, imi zise postelnicul, venind drept spre mine şi puindu-mi mâinile pe umeri, iată ocazie să-ţi fi făcut starea; ce mai stai şi mai descoşi atâta lucrurile? Fiind însă că mi-o spui formal în prezenţă, eu cată să raport şi iţi voiu da răspunsul cum să adaugi această clauză.

— Suntem bine, zisei în mine; la artă, artă să opunem.

Am aflat că generalul Kiseleff, când fu întrebat despre aceasta de postelnicul, ce aveă contractul în mână, ar fi zis: omul acesta este sau prea onest sau prea nerod.

Onest poate că eram, cât pentru cele ce erau ale patriei mele, iar cât pentru scopurile Rusiei nerozia mea a costat-o mult.

După aceasta mai întrebă generalul, după ce cugetă câtevă minute:

— Are stare omul acesta?

— Are industria lui, care îi dă cu ce să trăească.

— Bine. Va să zică dar că nu poate expune capitaluri mari fără speranţă d'a şi le întoarce. Aşă, să se adauge în contract: ca la întâmplare de a nu i se da voie spre a publică Regulamentul, guvernul să-i cumpere numai 2.000 exemplare.

Această clauză pe oricare econom l-ar fi mărginit a nu se

www.dacoromanica.ro

întinde cu tipărirea peste 2.000 exemplare, căci celelalte ar fi fost pierdute.

Subsemnai astfel contractul şi începui tipărirea. Într'un an Regulamentul se tipări şi se da guvernului capitol cu capitol câte 300 exemplare, ce se împărţiră pe la ministere, spre a se pune în lucrare. Atunci făcui cunoştinţă mai de aproape cu I. Câmpineanu ce erà însărcinat dela ministerul militar, ce se numià *dejurstvă,* spre a face corectura capitolului despre miliţie.

După tipărire, mai aşteptai un an, şi ne dându-mi-se voia a publicà exemplarele câte tipărisem (căci Muscalii încă nu se trăseseră din ţară) guvernul, după contract, ardicà şi închise la arhivă acele 2.000 exemplare, răspunzându-mi 2.000 galbeni.

Eu însă aş fi fost în adevăr un nerod, dacă aş fi tipărit numai 2.000 exemplare, când contractul nu mă mărginià câte să tipăresc, ci numai îndatorà guvernul câte să cumpere. Aşà eu pusesem a tipări 3.800 exemplare, din cari îmi mai rămăseseră alte 1.500, destinate a împlini scopul meu şi a dejucà planul inimicilor. Le ţinui ascunse până se traseră Muscalii.

După instalarea pe scaunul domniei a fostului *gospodar* A. Ghica, ministru al celor dinăuntru fu numit fratele acestuia, răposatul Mihalache Ghica. Mă dusei la acesta şi îi arătai că este o anomalie, ca legea cu care se guvernà ţara de doi ani dejà, să nu fie publicată.

Răposatul M. Ghica, cum se vede, nu erà iniţiat în cabala politicei Petersburgului şi în adevăr află una din cele mai neauzite anomalii una ca aceasta; se mirà încă când auzì că pe nicăiri prin ţară nu se află Regulamentul decât numai pe la tribunale şi cârmuiri din acele 300 ce dedesem gratis.

Ii spusei atunci că după contract ca editor eu am fost tipărit 3.800 exemplare, din care 2.000 stau închise, şi pentru 1.500 ce posed îl rog să dea ordine (porunci) pe la cârmuiri spre a face cunoscut la amatori de a-şi procurà această carte, căci aş voì a trimite în depozit prin judeţe pe la d-nii profesori câte exemplare aş crede că s'ar puteà desface.

Poruncile se făcură formal cu no. lor trecute în registru pe la toţi cârmuitorii, şi eu nu întârziai de a trimite câte 50 şi 60 de exemplare de fiecare judeţ, rugând pe d-nii profesori de a se înţelege cu d-nii cârmuitori şi a face ca într'o lună de zile să se desfacă toate, cu orice preţ şi însuşi gratis la amatorii fără mijloace.

Astfel legea fu publicată formal mai 'nainte de timpul pres-

www.dacoromanica.ro

cris de uzurpatori şi fără articolul fraudulos, ferindu-mă d'a-da o mare publicitate în capitale.

Consulul Rusiei, Mizzachi, nu puteà să nu afle sau cel puţin să nu prepue una ca aceasta, pentrucă nu erà consul a Rusiei nu mai aşà de florile mărului. Intr'o zi îşi arătă mult dorinţa că voeşte să mă vază; se înţelege că ca un consul al Rusiei n'a venit el la mine, ci m'am dus eu la dânsul.

După una alta mă întrebă:

— Tipărit ai dumneatà mai multe exemplare decât 2.000?

— Am mai tipărit fireşte vreo mie cinci sute mai mult, şi îmi pare rău că mijloacele nu m'au iertat de a tipări mai multe.

— Insă dumneatà mi se pare că ai un contract cu guvernul care te mărgineşte a nu te întinde mai mult de numărul de două mii?

— Nu m'a mărginit contractul, ci mijloacele precuniare, pentrucă nu puteà intrà în mari spese. Guvernul a luat măsuri, după litera şi spiritul contractului, de a apărà visteria de sumele ce s'ar fi cuvenit să verse, la întâmplare de a nu-mi da voie de a publicà Regulamentul; contractul este foarte clar: eu ca editor am fost liber d'a tipări oricâte exemplare aş fi voit, şi guvernul se rezervă de a nu intrà în mari spese, la întâmplare de nu puteà să-mi dea voia de publicare la termin.

— Şi dumneatà din acele una mie cinci sute exemplare ai dat pe la cinevà p'afară?

— Am dat câtevà.

— Fiindcă iţi voesc binele, îmi adause consulul Rusiei, după o pauză cam lungă, fiindcă iţi voesc binele, te consiliu să nu mai scoţi nici unul afară, şi de este cu putinţă să le ascunzi pe toate, cum să nu mai vază lumina.

— Mulţumesc, domnule consul, de buna voinţă şi dacă consiliul domniei tale este aşà de serios şi binevoitor, e semn că şi consecinţele ce ar proveni din neascultarea mea ar fi grave.

— Foate grave!

— In asemenea împrejurare, domnule consul, ţara are astăzi un domnitor, acesta este capul guvernului; consulii puterilor străine, consulul puterii protectoare sunt *acreditaţi* lângă dânsul, şi orice chestiuni sau consecinţe grave ar prevedeà, crez că cu domnitorul au de a se înţelege, spre a nu se vedeà afară mai multe voi, mai multe ordine, ce ar paralizà drumul guvernării şi s'ar degenerà politica în anarhie.

www.dacoromanica.ro

Nici datoria mea nu este de a căutà să ştiu în care situaţie se află domnul ţării cu fiecare din puterile vecine. Eu atât sunt dator să ştiu că ţara are numai un singur domn şi eu cată a mă supune legilor ţării, ordonanţelor domnitorului şi îndatoririlor mele particulare. Orice ai a zice despre Regulament şi altele, domnule consul, înţelegeţi-vă cu Vodă, şi consiliul sau ordonanţa să iasă dela dânsul.

Mizzachi îşi muşcà buzele ascultându-mă. Mă despărţii ca un om al ordinei şi cu multă omenie.

Aceasta fu prima şi ultima vizită ce în vieaţa mea făcui la consulatul Rusiei. Ba mai făcui una acum în urmă [1], în iarna trecută. Acum suntem sub garanţia Europei întregi, acum orice Român e dator a considerà toate puterile garante cu acelaş respect. Acum reîntorcându-mă din exilul meu mi-am făcut vizita mea pe la toţi consulii, şi prin urmare şi la al Rusiei.

Să revenim la istoria Regulamentului. Nu mult după prima şi ultima mea vizită la consulul protecţiunii exclusive, Mizzachi fu rechemat şi în locul lui fu trimis baronul Ruckman.

La 1836 venise timpul spre a culege politica Petersburgului fructul celor semănate în timpul ocupaţiunii dela 1828. Domnitorului ţării i se împusese un minister cu totul devotat Curţii protectoare. Fostului postelnic din zilele generalului Kiseleff i se dete portofoliul justiţiei. Domitorului, cum se vede, i se însuflà de a da în Generala Adunare proiectele de lege adoptate în anii 1833, 1834 şi 1835, spre a le încorporà cu Regulamentul Organic şi se a se publicà într'o singură carte.

Acum dară erà să iasă la lumină articolul faimos, căci acum erà a se mai arătà din nou originalul Regulamentului în plină generală adunare. Mulţi muriseră din membrii adunării de revizie, alţii rămaseră nealeşi în alegerile noi; câţi din cei vechi se aflau membri şi în adunarea aceasta dela 1836 poate că nu semănau atât de redutabili sau câinoşi la inimă de a nu trece cu vederea un singur articol, mai vârtos când se vedeà dupa dânsul semnăturile sau numele a 190 de reprezentanţi ai naţiunii.

După cum a cerut consulul, asemenea a făcut şi Măria sa Vodă. Printr'un oficiu se trimite adunării generale Regulamentul dimpreună cu legiuirile mai noi de trei ani, spre a se întruni într'un singur corp de legi.

[1] 1859.

www.dacoromanica.ro

Adunarea generală numeşte din sânul său o comisie, spre a cercetà această faptă atât de simplă şi mecanică. Membrii acestei comisiuni fură: Ştefan Bălăceanu, Emanuel Băleanu, I. Câmpineanu, I. Otetelişanu, Grigore Cantacuzino, I. Ruset şi I. Filipescu.

Cu toţi aceşti membri eram în relaţiuni intime încă dela Societatea Filarmonică. In prima seară după numirea lor ne adunarăm cu toţii la I. Câmpineanul. Acolo le zisei: domnilor, în cercetarea ce veţi face, veţi aflà în originalul Regulamentului subsemnat de 190 membri ai adunării de revizie, veţi aflà un articol care zice că de astăzi înainte orice legiuire se va face de corpul l gislativ al ţării să nu mai aibà putere de lege, până ce nu o va încuviinţà Curtea protectoare şi întâi Curtea suverană. Cu acest articol, sub protecţia bine făcătoare a Rusiei, suntem mai rău decât în zilele lui Carageà, când ţara din autonomia sa îşi da singură legi şi nu mai întrebà pe nimeni.

— Nu se poate, răspunseră cei mai mulţi din cei adunaţi. Noi am fost membri şi în adunarea de revizie a Regulamentului, şi un asemenea articol nici nu s'a dat în desbatere.

— S'a adaus însă pe urmă, zisei eu, dupăce s'a subsemnat Regulamentul de d-voastră.

— Nu se poate.

— Eu zic că se poate, pentrucă s'a făcut.

— Ştefan Bălăceanu, prorupseră[1] câţivà, a fost unul din secretarii adunării de revizie ; el cată să ştie una ca aceasta mai bine. Aidem cu toţii la dânsul să-l întrebăm.

Ne duserăm cu toţii la Ştefan Bălăceanu, ce locuià aproape de Câmpineanu.

— Auzi ce zice Eliade, îl întrebară câţivà: cunoşti dumneatà în Regulament un asemenea articol care să ne şteargă din ochi autonomia?

— Nu, răspunse Bălăceanu, şi nici nu poate existà.

— D-voastră sunteţi membrii comisiunii, zisei eu, şi vă asigur că veţi da peste articolul acesta. Atunci, ce cugetaţi să faceţi?

— Până nu-l voiu vedeà cu ochii, nu pot crede, adause cu gravitate Ştefan Bălăceanu.

— Nu putem decide nimic asta seară, adauseră ceilalţi; mai târziu, văzând şi făcând.

Ne înturnarăm la Câmpineanu înapoi. Acolo le spusei toată

[1] izbucnira.

www.dacoromanica.ro

istoria, cum o scriu aci, şi mai adăugii: De este adevărat că acest articol există, mai este prepus că nu s'a introdus prin fraudă? Şi la asemenea caz, câţi sunteţi astăzi reprezentanţi ai ţării, puteţi tăceà?

Nu trecură trei zile şi comisarii se convinseră de adevăr. Articolul faimos sta în Regulament în toate literele. La prima adunare ce mai avurăm se propuse a se luà măsuri spre a protestà formal.

— Ce să facem? mă întrebară cu toţii, dă-ţi şi tu părerea, ca unul ce cunoşti aceasta mai de mult şi poate că îţi va fi venit vreo ideie mai ferice decât ale noastre.

— După părerea mea, zisei eu, mi se pare că v'am preparat calea spre a nu întâmpinà atâtea piedici; eu zic că în loc de a acuzà pe Rusia, din contra, să protestaţi în numele ei, ca al unei protectoare a drepturilor ţării, să protestaţi simplu în contra acestui articol ca în contra unei fapte de plastografie.

— Cum putem să demonstrăm aceasta?

Iată cum: Intâi veţi arătà cu toţii că în adunarea generală de revizie nu vi s'a înfăţişat articolul acesta, şi prin urmare nici nu l-aţi desbătut; drept probă la aceasta să aduceţi înainte Regulamentul cel tipărit sub generalul Kiseleff. Puneţi dar înainte că articolul scandalos s'a adaus în urmă, că de ar fi fost dela început, s'ar fi tipărit şi el dimpreună cu totul Regulamentului.

Aceasta însă te compromite pe tine, îmi ziseră; căci ni se pare că ai un contract în care ai oarecari îndatoriri.

— Eu am prepus mai dinainte cele de astăzi şi am luat măsuri a nu mă compromite după legi. Cât însă despre persecuţia ascunsă, nu pot scăpà, şi aceea m'am determinat de mult a o suferì. M'am încredinţat de intenţiunile Rusiei încă dela articolul ce am dat despre limba şi originea Românilor [1]. Sunteţi determinaţi a luà cel mult câte un exil?

— Murim, ziseră unii, şi aceasta nu o lăsăm jos.

— Nu crez să ajungă sacrificiul până la vieaţă, ci numai la libertatea individuală, pentru câtevà luni. Dacă sunteţi determinaţi a susţine drepturile ţării, eu aş zice că bine ar fi până să nu intraţi în luptă, să vă mai măriţi puterile, adăugându-vă aliaţi.

— Cum?

---

[1] Vezi *Mémories* asupra istoriei regeneraţiunii române, pag. VIII până la XIII (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

— Ştiţi că până acum n'aţi făcut decât opoziţie domnitorului; ştiţi că acesta în multe rânduri a scris la Petersburg în contra voastră, calificându-vă, după cum singuri mi-aţi spus, şi de *jacobini*. Acum opoziţia, oricât de indirectă ar fi, bine vedeţi că este în contra planurilor şi politicei Rusiei; şi de unde până acum aţi avut numai guvernul local de adversar, de aci înainte veţi aveà a face cu Rusia, care va da putere domnitorului spre a vă strivi. Voi veţi deveni victime, martiri poate, şi din domnitor nu veţi face decât un instrument al Rusiei, un trădător înaintea istoriei, fără a folosì în nimic Patria.

— Ce să facem dară?

— Să vă înţelegeţi, zic, mai 'nainte de a începe lupta, cu Vodă; să-l faceţi aliat, de se va puteà. Protestaţia Adunării Generale dimpreună cu a domnitorului va face un mare răsunet în Europa, şi cu atâta mai vârtos că va fi în toate regulară şi legală; unde altmintrelea va fi poate acuzată ca un act de rebelie. Acuzaţia domnitorului în contra voastră va fi o armă tare în mâna Rusiei.

— Şi ce! Rusia nu ne poate învinge, de vom fi împreună cu domnul?

— Vă învinge materialmente; însă căderi împreună cu domnitorul, cu adversarul vostru cel până acum; şi atunci nu treceţi înaintea lumii de rebeli în contra lui, ci de apărători legitimi ai drepturilor patriei. Trjumful moral este sigur, însuşi în căderea voastră materială.

— Insă ştii că noi am fost capii opoziţiunii şi este foarte anevoie atât noi de a aveà încredere în Vodă, cât şi el d'a aveà încredere în noi. Mai întâi cată[1] a încercà pe departe, până a nu ne decide. Fiind dar că ideia aceasta este a ta şi tu ai matorit-o, du-te mai 'nainte la Vodă, spre a vedeà în ce ape s'adapă.

— Nu e vorba d'a şti în ce ape s'adapă, ci de a-l aduce d'a nu se mai adăpà decât din Dâmboviţă, căci cine bea odată dintr'însa, *nu se mai duce,* după proverb. Insă ştiţi că eu nu prea cunosc nici scara curţii cum este; ştiţi că din cauza persecuţiunii Teatrului Naţional, şi a toatei Societăţii Filarmonice, eu dela întronare n'am mai vrut să văz pe Vodă. Dacă el nu se încrede vouă, încrede-se-va oare mie?

— Cearcă, şi apoi vom mai vedeà, A ta este ideia, tu cată s'o pui în lucrare.

[1] trebuie.

www.dacoromanica.ro

Luai misiunea dela toţi; Câmpineanu însă nu prea aveà mari speranţe; se învoì însă a adoptà decizia celorlalţi.

A doua zi mă prezentai la curte. Când aghiotantul mă anunţă, se părù foarte nou lui Vodă. Ordonă îndată să mă introducă.

— De unde mie aceasta? mă întrebă Vodă cu ilaritate şi surâzând? Spre ce să iau venirea dumitale?

— Spre bine, Măria ta, am venit a-ţi servì, servind Patriei.

— Ai început bine, îmi zise; însă cum?

— Cunoşti Măria ta cutare articol din Regulament?

— Nu-l cunosc; şi nici nu pot crede că ar existà, cu toate că de câtevà zile s'a cam întins această vorbă. Eu mi-am dat oficiul meu la Adunarea Generală; este a ei datorie de a încorporà Regulamentul, *astfel cum este* cu legiuirile mai nouă.

— Insă *astfel cum este,* ne răpeşte autonomia; şi Măria ta, de nu cunoşti acest articol, se cuvine a te convinge de adevăr, şi ca domn *român* să te pui în capul adevăraţilor Români.

— Cari sunt *adevăraţii* Români?

— Toţi câţi astăzi vor protestà în contra violării drepturilor Patriei.

— Cine sunt aceştia?

— Cutare şi cutare, şi enumărai numele de sus.

— Aceştia sunt capii opoziţiei; sunt inimicii mei.

— Şi Măria ta eşti amicul lor.

— Nu te pricep.

— Combătându-i în această faptă, vei mări numele lor în istorie, şi vei micşorà pe al Măriei tale, puindu-l mai jos şi decât al beilor fanarioţi, sub cari am trăit ca autonomi.

Vodă făcù ochii mari, şi după o pauză, mă întrebă:

— Din partea cui ai venit la mine?

— Din partea mea.

— Te-ai înţeles cu dânşii? Pentrucă ştiu că eşti în dese relaţii cu dânşii.

— Am vrut mai întâi despre aceasta să mă înţeleg cu Măria ta.

— Daca vrei în adevăr a servì Patriei, servindu-mi, cată mai întâi a te înţelege cu dânşii; pentrucă eu ştiu ce e boierul român; cu dânşii mi-am mâncat amarul; din rangurile lor am ieşit şi m'am suit la tron. Tu eşti june; după ce vei mai păţì multe, atunci o să-ţi aduci aminte de vorbele mele.

— Însă cum să mă înţeleg cu dânşii? Ce să le spui? De îi voiu vedeà dispuşi a se înţelege cu Măria ta, îmi dai voie a le pune că pot sperà şi din partea Măriei tale un ase-

www.dacoromanica.ro

menea act de abnegaţie, de a face cauză comună cu apărătorii drepturilor Patriei?

— Vezi mai întâi ce-ţi zic ei. Fă-i să vină ei înşuşi a-mi propune intenţia lor.

— Nu cred să pot reuşi la aceasta; ei sunt boieri, Măria ta eşti domn; cel mare făcând avanţe sau condescendenţe, se măreşte şi mai mult; cel mic însă, cu atâta se umileşte, cu cât condescinde. Din partea Măriei tale se chiamă generozitate, din partea lor se chiamă umilire, ca să nu zic târîre. Ca domn român fă pe boieri să fie mari, devenind Măria ta şi mai mare; înalţă oamenii, iar nu-i umili. Măria ta cată să le însufli încrederea.

— Bine, dă-le speranţe că m'aş puteà învoi cu dânşii, du-te şi adu-mi răspuns.

A doua zi îi adusei răspuns că toţi sunt decişi a protestà în orice caz, şi că s'ar stimà fericiţi de vor aveà pe domn în capul lor.

— Eliade, îmi zise, voiu fi în fruntea lor; să ştii însă că de astăzi datează căderea mea; Rusia mă va da jos depe tron iarăşi prin Români, căror m'am decis a le apărà autonomia. Rusia nu iartă Românilor păcatul patriotismului. Să zici amicilor tăi să vie cu toţii mâine la unul după miezul nopţii la grădina lui Scufà, unde voiu venì a mă întâlnì, a mă înţelege cu dânşii de faţă cu tine. Ţiu mult de a te aveà de martur, pentrucă va fi o lecţie pentru tine pe viitor.

A doua zi, la o oră după miezul nopţii, eram cu toţii la aceà grădină. Vodă venì cu mult mai târziu.

«Domnilor, le zise, cu toţi d-voastră am copilărit; mă ştiţi şi vă ştiu; aceeaş instrucţie, aceeaş educaţie avem: nu vă întrec la nimic; din contra, cunosc între d-voastră calităţi unele şi capacităţi mai presus de ale mele. Prin urmare n'am nici o pretenţie de a vă impune părerile mele: însă una este opinia sau ceeace se pare unui om, şi alta ceeace vede cu ochii. Un singur ochiu depe culmea unui munte vede mai departe decât doi ochi din vale. Poziţia mea mă face să văz adesea lucruri ce nu puteţi vedeà d-voastră. Tot ce vă cer dar, în pactul verbal ce avem a face pe singurul cuvântul de onoare, este ca nici o vorbă să nu mai faceţi de articolul în chestie; să vă urmaţi discuţiunile cu sânge rece şi cu ordine până ce veţi venì cu cercetarea şi veţi da peste acel articol. Atunci sunt cu d-voastră, cu condiţie de a nu-mi face nici o *surpriză*. Voiu să ştiu totdeauna de cu seară ceeace veţi aveà a face adoua zi. Noi nu ne vom mai vedeà de azi înainte,

www.dacoromanica.ro

Eliade va fi între mine şi d-voastră, prin el vă voiu comunicà şi eu răspunsurile, deciziunile şi părerile mele».

Astfel se făcù pactul între opozanţi şi între domnitor, astfel se învoiră şi d'o parte şi de alta.

Desbaterile şi discuţiunile în Generala Adunare se urmară regulat, şi cu sânge rece, până ce ajunse pe tapet articolul de neagră memorie. Atunci se începù o luptă între minister şi între Generala Adunare: aceasta ziceà că nu cunoaşte acel articol, că n'a figurat în desbaterile extraordinarei Adunări de revizie a Regulamentului.

Ministerul susţineà, şi mai vârtos Ştirbei, că n'au temeiu membrii Adunării de a opune nişte asemenea cuvinte, când originalul manuscris stă de faţă cu numele subsemnate ale tuturor membrilor Adunării.

Opozanţii susţineau din contra că deşi se văd semnăturile fiecăruia, însă acel articol s'a adaus în urmă după închiderea Adunării. De probă la aceasta aduceà înainte Regulamentul tipărit însuşi sub guvernul provizoriu al generalului Kiseleff; aceà ediţie nu cuprindeà acel articol, şi dacă se vede în manuscris, e învederată probă că s'a adaus în urmă.

La aceasta Ştirbei susţineà că Regulamentul, deşi s'a publicat, ci a fost numai o măsură administrativă pentru cele de neapărată trebuinţă spre a se pune în lucrare reformele prescrise printr'însul; că guvernul, în loc de a copià capitol cu capitol şi de a le da spre normă pe la ministere, ce aveà a le împărţi pe la ai lor funcţionari, a crezut că facilită mai mult lucrarea de a aveà 300 de copii cuprinzătoare toate de câte se ating de atribuţiunile tuturor ministerelor, lăsând afară articole de natura celui despre care erà desbaterea, ce nu erà relativ la maşina guvernamentală; şi că în fine oricâte exemplare s'au tipărit mai mult de cele 300 guvernul cumpărându-le, le-a depus la arhivă. Regulamentul dară nu e publicat, nu e promulgat.

Nu, adauseră opozanţii: guvernul a depus în arhivă numai 2.000 exemplare; iar celelalte s'au publicat în primul an al domniei actuale prin ordinul ministerului dinăuntru cu numărul cutare.

Ştirbei rămase în uimire. Nu se poate, zise; şi de va fi una ca aceasta, tipograful este responsabil, căci există un contract între guvern şi dânsul despre aceasta.

Să se cheme semnatarul contractului, strigară cu toţii, şi să dea cuvânt. Noi avem astăzi censură, şi nu se poate tipări nici un afiş, fără a fi recunoscut de guvern. Cum de

www.dacoromanica.ro

putù a se tipări şi publică legiuirile după cari astăzi se guvernă ţara? Şi dacă acestea unele lipsiau sau altele erau preschimbate, cum de le-a tolerat guvernul?

Mă chemară; eu ştiam pentruce, căci singur preparasem aceste evenimente, şi luai cu mine contractul.

— Domnule Eliade, îmi zise Ştirbei, tipărit-ai dumneată mai mult de două mii exemplare?

— Fireşte mai mult.

— Şi le-ai publicat?

— Nu eu, ci guvernul prin ordinul dat cu no. cutare.

— Insă cum ai cutezat dumneată a tipări mai multe, când ai avut un contract ce te 'ndatorà a tipări numai două mii?

— Pe guvern îndatorează acel contract despre câte să mă *despăgubească,* iar nu pe mine despre câte să tipăresc. Eu, ca editor, am avut dreptul după contract a tipări oricâte aş fi voit în aceà ediţie; şi dacă visteria nu m'a despăgubit pentru celelalte, pentru cuvinte de economie, eu am căutat a le desface, cerând voie la guvern. Iată cuprinsul contractului, iată şi ordinul guvernului către cârmuiri.

Din toate părţile fui susţinut de membrii Adunării. Din toate părţile începură a strigà: «Nu cunoaştem acel articol, şi însuşi în numele Rusiei, ce se zice protectoare drepturilor patriei noastre, protestăm în contra acestei anomalii atentatorie autonomiei noastre». Ministerul rămase fără cuvânt, şi se făcù o pauză după o desbatere foarte animată. Atunci Ştirbei ieşind din cercul Adunări venì la mine şi luându-mă de mână, intră cu mine într'o cameră d'alăturea. Acolo se aflà din întâmplare Constantin Cantacuzino. Ştirbei se retrase, cum îl văzù, apoi luându-şi altă decizie:

— Să intrăm, îmi zise; şi după ce intrarăm, închise uşa pe dinăuntru: «Şi Cantacuzino este Român, adause, şi are aceleaşi interese cu toţi, n'avem de ce să ne ferim. Domnule Eliade, câte am făcut sub generalul Chiselef ca postelnic, câte vorbesc acì în Adunare, ca minister, sunt ale *slujbei,* ale datoriei. Aci în cameră între patru ochi, cu coconul Costache de faţă, te întreb ca Român. Spune-mi, întâmplarea a adus ca desnodământul acestei chestiuni să fie astfel, şi dumneată să fii afară de orice răspundere, sau dumneată ai cunoscut la facerea contractului acest articol ascuns, şi te-ai preparat astfel cum să pui pe fiecare din noi în această situaţie, ce la toţi ne dă o tărie morală?

— Am cunoscut articolul, am prevăzut, ca să zic aşà, desnodământul, şi am netezit calea la cine va voi să fie Român.

www.dacoromanica.ro

Atunci îmi puse amândouă mâinile pe umerii mei şi întorcându-se către Cantacuzino, îi zise: «De veţi puteà, frate, protestà, şi susţine autonomia, uite dumnealui, lui Eliade acesta, suntem datori această frumoasă şi tare situaţie».

Mişcat până la lacrămi pronunţă Ştirbei aceste cuvinte.

Trăesc aceste două persoane: singuri sunt competenţi de a judecà de adevărul celor relatate aci.

In ziua aceea baronul Ruckman, printr'o notă foarte tare, cerù dela domn să închiză Adunarea, calificând-o de turburătoare şi rebelă în contra Curţii protectoare.

Vodă mă chemă şi arătându-mi nota, îmi zise:

«Du-te la amicii tăi, spune-le cuprinsul acestei note, spune-le iară, că, primind-o eu, am zis baronului: «Dau în dată oficiu spre a închide saŭ risipì Adunarea; însă până acum ea n'a votat pentru acest articol, ca să-ştim dacă minoritatea sau majoritatea este pentru dânsul. Dacă dar după închidere, membrii adunării se vor disculpà zicând: desbaterea în adevăr a fost animată, ca despre orice chestie gravă; speram a aveà majoritatea la votare în favoarea articolului; însă domnul nu ne-a lăsat a votà şi a închis Adunarea. La asemenea caz, domnule baron, eu voiu pune înainte nota Domniei tale; Domnia ta ce cuvânt vei da? De aceea crez că se cuvine mai întâi a lăsà Adunarea a se pronunţà şi în ultima oră, de va fi tot contrarie, atunci postelnicul să scoaţă oficiul şi să închiză adunarea».

«Baronul a *băgat-o* pe mânică şi s'a văzut forţat a aşteptà. Aşà, du-te, adună-i pe toţi la un loc şi spune-le toate. Mai spune-le încă că mâine, când vor venì în adunare, în loc de a intrà din nou în desbatere pentru acel articol, să aibă o adresă preparată în sensul următor:

«Că auzind adică de nota *lui baron Ruckman* (să nu adauge «în adresă şi calificaţia *de consul al Rusiei,* ci simplu numai «*lui baron Ruckman*) ei nu mai pot continuà lucrările Adu«nării, şi că cerându-şi onoarea despre numele de *turburătoare* şi *rebelă* cu care califică Adunarea, ei se retrag şi o «închid de sine-le».

«Cu aceasta Ruckman se compromite: consulii puterilor au aflat cabala şi-şi vor face raporturile la cabinetele respective; Rusia se deoache, şi nu mai atinge această coardă mai mulţi ani; şi apoi Dumnezeu e bun. Astfel trecem impasul acesta, fără a se compromite formal nimeni».

Precum mi s'a zis, aşà am făcut. Membrii Adunării seara s'au adunat în casele răposatului Grigorie Cantacuzino. Acolo

www.dacoromanica.ro

s'au despărţit părerile, unii au primit adresa ce o compusesem eu în sensul arătat mai sus. Alţii o aflară că prea erà diplomatică, şi că dacă odată s'a adus lucrul până acì, încai să se facă o protestaţie formală şi eroică.

Această părere predomină, şi a doua zi Vodă fu surprins cu un protest din cele mai viguroase d'adreptul în contra Rusiei. Atunci baronul Ruckman strimtoră pe domnitor a da afară ofisul preparat, a închide Generala Adunare, a destituà pe capul poliţiei (I. Filipescu), asuprind astfel Adunarea reprezentantanţilor naţiunii cu o intenţie adică de a ardicà Capitala şi Ţara. Aceasta a fost în totdeauna tactica politicei Petersburgului, sau mai bine a tuturor cabinetelor.

Diverse opiniuni erau atunci asupra preparării şi desnodământului acestor evenimente. Unii acuzau pe Vodă că ar fi amăgit pe membrii Adunării; alţii aflau în protestul acestora multă vehemenţă sau eroism, puţin tact însă, puţină politică. Alţii susţineau că însuşi baronul Ruckman, văzând că nu poate reuşì spre a aveà adunarea generală în favoarea planului *său*, pe sub mână inspirau aceà opoziţie directă şi violentă, ca să poată aveà apoi cuvinte d'a face câte a făcùt, cu acuzarea Adunării, cu închiderea ei, cu aducerea firmanului de a exilà pe capii opoziţiunii, cu impunerea cu forţa a acelui articol [1]. Căci politica moscovită, ca mai toate, totdeauna împinge pe acela pe care a pus ochii de a-l atacà şi de a-i luà al său, îl împinge de a atacà el înainte, ca să aibă pretext legal adică, de a da şi ea ultima lovitură; sau, dacă nu poate reuşi spre a te scoate afară din măsură, de vede că are a face cu oameni prudenţi sau timizi, atunci face d'a dreptul ceeace făcù lupul fabulei cu mielul: «Ba că îmi turburi apa; ba că m'ai înjurat acum un an; ba că m'a înjurat tată-tău, daca tu, cum zici, nu erai acum un an pe lume»; şi te mănâncă numai pentru cuvântul că te aperi, ca mielul, în numele dreptăţii şi al drepturilor tale.

Care va fi fost cauza de n'a ascultat Adunarea consiliul domnitorului, nu o pot înca afirmà. Timpul, ce descopere atâtea adevăruri, va descoperì şi pe aceasta, şi istoria va da fiecăruia ceeace este al său. Capii opoziţiunii singuri sunt competenţi de a luminà într'o zi istoria; ei singuri, în momente divine şi supreme ca ale răposatului Grigorie Ghica, domnitorul Moldovei, pot adeverì de au fost sau nu tentaţi de ba-

[1] Vezi *Protectoratul Ţarului*, pag. 23 şi 55 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

ronul Ruckman de a se purtà atât de eroic şi atât de puţin politic.

Eu atât pot zice că naţia, oricum, s'a folosit din aceà protestare solemnelă, deşi violentă, dată de însuşi I. Câmpineanu. Dacă până în momentele din urmă, Vodă cu Generala Adunare au mers tot pe un drum, şi la capătul căii se despărţiră, apucând două drumuri, şi o parte însă şi alta au făcut sacrificiuri. Pe domnitor l-a costat domnia; pe membrii opoziţiunii, libertatea. Emanuel Bălăceanu fu exilat; I. Câmpineanu exilat asemenea şi pot zice martirizat; I. Filipescu deştituit din postul său de cap al poliţiei; Grigorie Cantacuzino dezilusionat, turburat în sufletul său, vehement pânăl a a-şi pierde minţile şi vieaţa; I. Otetelişanu, I. Ruset persecutaţi, cât nu mai văzură zi albă, până ce nu căzù Ghica şi nu-şi ziseră *mea culpa* la Rusia. Toţi se sacrificară; însă de atunci, dela 1836, deşi datează căderea lui A. Ghica, deşi atâţia deveniră victime, datează însă şi declinul protectoratului exclusiv al Rusiei, atacat în faţa lumii la Islaz în 9 Iunie 1848, şi desfiinţat formal prin tractatul din Paris 1856, Martie 20.

Sacrificară toţi, iar o mai repet; însă când e pierdere într'o companie, atunci se nasc şi procesuri; când se întâmplă disfată[1] într'o luptă, atunci se aţâţă şi ceartă între fraţii de arme; într'un cuvânt, unde neaverea intră pe uşă, acolo amorul iese pe fereastră. Unire nu mai fu între capii opoziţiunii şi între A. Ghica; iar eu ajunsei a mă pune între trei focuri: al Rusiei deoparte, de alta al familiei Ghiculeştilor, ce se uità la mine ca la o fatalitate, căci le-am compromis pe capul familiei, şi apoi şi al însuşi amicilor mei, între cari intriga de din afară aveà un mare joc. O răcire lungă fu de amândouă părţile; toţi rupseră relaţiile cu mine, afara de I. Ruset. Câmpineanu păţise mai mult decât toţi şi bietul paţit devine adesea şi prepunător. Toţi abandonară şirul lucrarilor Societăţii Filarmonice şi al Societaţii secrete; în locul celei din urmă veni asupra mea inadins, a-şi întinde rădăcină şi ramure lungi Societatea Rodiniană dela piaţa Sorbona. Vieaţa mea de curte, ca să zic aşà, dură vreo nouă luni, şi în aceasta avui ocazia d'a vedeà că guvernele, astfel cum au fost şi mai sunt încă, sunt ca focul: de departe te încălzesc şi sunt necesare; de aproape însă te ard şi cată a te feri de dânsele.

Din toate acestea nu uitai a trage şi un folos, a pune adică în lucrare articolul III al programei sau îndatoririi în-

[1] pierdere.

www.dacoromanica.ro

cheiate în biserică dela Goleşti: înfiinţarea adică a şcoalelor lancasteriane prin sate. In înţelegere cu Poienaru, făcurăm pe domnitor a creà aceste şcoale, al cărora principiu sta deja latent în Regulamentul Organic, introdus tot de membrii opoziţiunii. Primele table lancusteriane pentru sate, unele cu literele apropiate de cele străbune şi altele cu totul străbune, fură tipărite în tipografia mea.

Eu îmî continuai în tăcere şi izolat îndatoririle ce singur îmi impusesem, inimicul meu nu erà nici un Român dinăuntru, *Cartago delenda* a mea erà slavonismul; ne putând face politică, făceam literatură; nimeni nu mă pricepeà, ca inimicul dinafară.

Când 1848 apărù, mă dusei să prinz pe inimic cu mâna în sac. *Respect la persoane şi la propietate* fu deviza mea. Şi cu dânsa dedei proclamaţia din care datează căderea protectoratului exclusiv al Rusiei. Rusia o ştie aceasta şi deaceea m'a persecutat. Instrumentele Rusiei ce aşteptau, ca cei dela laşi, domnia şi ministere după căderea alesului naţiunii, agenţii zic ai Rusiei o ştiu aceasta şi deaceea m'au numit şi mă numesc *fatalitate*. Rea fatalitate le-am fost în adevăr! Plăcinta o aveau ca şi revoluţionarii Moldovei, înaintea gurii. Toţi aventurierii, toţi golanii, toţi puii de fanarioţi au strigat şi strigă asupră-mi; toţi agenţii secreţi şi de faţă ai Rusiei au strigat şi strigă asupra mea; şi aceasta este în adevăr toată mulţumirea mea, toată recompensa veghierilor şi sacrificiurilor mele. Până mă persecută străinii, până mă persecută fanarioţii şi puii lor, până mă înjură furii şi asasinii, până când vociferă asupră-mi oamenii fără nici o ştiinţă, fără nici un principiu, până atunci e semn că nu e nimic d'amesc între mine şi dânşii şi că nefiind al lor, sunt al naţiunii. Aceasta a fost scopul meu; aceasta, cugetarea mea neîntreruptă; aceasta, toată gloria mea; aceasta toată, consolaţia mea şi pe lumea aceasta şi pe cealaltă: de a nu fi avut, de a nu aveà nimic d'amestec cu felul acesta de creaturi, d'a fi insultat, calomniat, ucis însuşi de dânşii.

Din acestea se vede că toţi apărătorii Patriei cu braţul şi cu mintea, toate ilustraţiunile ei au fost boieri, şi toţi făcătorii ei de rău s'au zis şi se zic, încă până astăzi, ciocoi, de România întreagă.

Vorbind dar româneşte, în orice luptă s'ar începe între boieri şi ciocoi, noi ca Români, am fost şi vom fi cu boierii, şi vom da luptă ciocoilor din toate condiţiunile societăţii.

www.dacoromanica.ro

Iar dacă din disgraţie se va începe vreo luptă între boieri şi popor, noi nu putem luà parte decât cu cei învinşi, cu cei împilaţi, şi vom predicà pacea şi învoirea ca între elemente de aceeaş stirpe [1] sau de aceeaş origine.

Am arătat cu istoria în mână că boierii împreună cu poporul au apărat şi au mântuit în totdauna Patria şi că ciocoii în totdeauna au supt-o înăuntru şi au vândut-o afară.

Cei cari sunt astăzi insultaţi, batjocoriţi, muşcaţi de scorpii, de viespi şi de ţânţari, acuzaţi ca oameni ai trecutului, ca retrogazi, când ei au purtat cu victorie stindardul progresului, când sunt plini de cicatrice luate tot în piept, în şcoala din Sfântul Sava, în Societatea Filarmonică, pe arena parlamentară dela 1836, în elaborarea şi proclamarea Constituţiunii dela 1848, în protestaţia contra firmanului ce convoacă *divanul ad-hoc:* aceştia au făcut cevà, şi ştie astăzi naţia întreagă ceeace au făcut şi câte au suferit.

Voi însă, sbierătorilor, voi ce insultaţi şi persoanele în parte şi familiile în bloc, voi ce distrugeţi cea mai egalitară din instituţiunile Patriei, instituţiunea ce a produs eroii şi înţelepţii naţiunii, voi ce faceţi apel la pradă, ce batjocoriţi religia, voi uzurpatorii oricărei proprietăţi şi materiale şi ideale; voi ce aţi făcut?

Oriunde e vorba de o intrigă, de o conrupţie, de o infamie, de hoţii disfăimoase, ce maculă [2] numele naţiunii, de vreo crimă de les-majestate naţionale, de conrupţia junimii, de diatribe în contra scrierilor celor mai sănătoase, acolo e numele vostru.

Traducţia lui Homer apărù şi dintre ai voştri s'au aflat spre a o batjocorì, pe când cei cari poartă nume şi inimă de boier o susţineau cu magnifice ajutoare.

Teatrul român apărù, şi voi veniràţi cu scrieri imorale şi monstruoase, spre a-l degenerà, puind farsele în locul capetelor d'operă dramatice. Voi l-aţi batjocorit, şi voi veniţi astăzi spre a-l speculà, o *precupeţi* de cele umane şi de cele divine, plagiari, neruşinaţi furi de principii şi de idei. Au furat în adevăr Romanii pe Sabine, însă ca să le fecunde, ca să le facă mame şi matroane, consorţi legitime. Voi furaţi ideile, ca să le faceţi sterpe, ca să le batjocoriţi, ca să le prostituaţi, să le faceţi hidoase şi oribile.

Apărù Biblia celor şaptezeci, adevărata Biblie a orto-

[1] neam.
[2] păteazà.

www.dacoromanica.ro

doxiei, vorbind o limbă pură română, revestită în adevăratele vestminte străbune; şi toţi pe cari voi îi batjocoriţi alergară spre a se suscrie între ajutătorii ei; iar numele vostru nu se vede, a voastră voce nu se aude decât acolo unde este a se batjocori Biblia; voi vă aflaraţi a batjocorì şi Biblicele, voi a vă sperià de vocea lui Isahar [1], ca de vocea poporului ce vă va condamnà într'o zi foarte aspru, voi capre din stânga, din sinistra, ce sbieraţi asupra oilor şi păstorilor lor.

Apărù înştiinţarea despre asociaţia agricolă, despre susţinerea agriculturii şi desvoltarea ei, ce singură ne va puteà scăpà şi de străini şi de turburări; şi toţi pe cari voi îi combateţi atât de neomenos, suscriseră sume până la 60 mii galbeni. Numele vostru nici acì nu se vede, decât ca să puneţi piedici.

Aţi corupt şi pervertit junimea, aţi profanat şi pervertit limba română, aţi făcut din literatura ei născândă un monstru: aţi furat toate ideile şi principiile, ca să le disformaţi şi să le faceţi oribile; aţi paralizat toate drepturile şi datinele Patriei, ca să faceţi să nu mai avem nici drepturi, nici datine, nici Patrie mai târziu; v'aţi încercat să ne răpiţi şi numele de *Roman,* vrând a ne preface în Daci, ca să ne prefaceţi apoi în Slavoni; v'aţi pus în calea progresului, ca să împiedicaţi orice progres; aţi pus o mână sacrilege şi pe stindardul lui, numai ca să-l maculaţi cu faptele voastre cele mai degradătoare; şi când a venit timpul de a cere Europa întreagă spre a-şi exprimà naţia dorinţele sale, ce aţi făcut? Iată comparaţia între aceia pe cari voi îi numiţi retrogazi şi codaci (sau *laşi,* după limba voastră macaronică), iată comparaţia între ei şi voi:

Pe când Europa nu voià să ştie nimic despre ale ţărilor române şi nici nu voià a supărà pe Rusia, pe când Rusia sta singură, nu *protectoare,* cum se ziceà, ci uzurpătoare a ţărilor noastre, pe când nu domnii ţărilor, ci consulii Rusiei domniau ca Pilat, ca procosolii Romei în Bucureşti şi în Iaşi, pe când Românii nu erau întrebaţi de nimeni şi n'aveau nici o speranţă de nicăiri, Românii aceia, pe cari voi în batjocură îi numiţi boieri, avură dorul de Patrie şi curajul de a protestà de două ori în contra răpirii autonomiei: odată la deschiderea Adunării Generale de revizie, şi odată solemnel şi în faţa lumii la 1836. Cei dintâi îşi sacrificară vieaţa, cei d'ai doilea cariera, libertatea.

Când însă protectoratul exclusiv al Rusiei căzù, în urma

[1] Echilibrul între antiteze.

www.dacoromanica.ro

atâtor protestaţiuni curajoase, când Europa întreagă se decise d'a întrebà pe Români despre păsurile şi dorinţele lor când Românii nu mai erau subt aceà mână de fier, ce se ziceà protectoare, ci subt egida garanţiei colective a Europei, voi ce înadins vă oferiraţi spre a luà iniţiativa de a agità mulţimile, voi *porecliţilor de curagioşi* ce făcuraţi? Nu ştiaţi că numele *Divan ad-hoc* şi convocarea lui prin firman erà o lovitură de moarte a autonomiei naţiunii? Nu ştiaţi ore că aceasta aveà să aducă consecinţe grave şi dezastroase naţiunii române? Voi, *curagioşilor,* n'aţi cutezat nici să staţi p'acasă şi să arătaţi de acolo cu pace şi cu gravitate lumii că nu pricepeţi ce va să zică trageleful de *Divan ad-hoc,* ieşit din mocirla Balta-Limanului. Unde a fost o muzică, unde o beţie populară, unde sbierete şi toarţe lugubre, unde vociferaţii, unde târîri şi adulări înaintea trimişilor celor mai potenţi, acolo şi răcnetele voastre provocătoare. Aceasta pe limba Românului nu s'a zis în totdeauna ciocoism? Mare impertinenţă aveţi de a distruge şi de a ucide naţia în drepturile ei şi în reprezentanţii ei, şi nici un curaj spre a o susţine! Şi-au înemerit instrumentele inimicii seculari ai naţionalităţii noastre.

Cu toate acestea fie-vă iertate cele trecute; şi spălaţi-vă de urdori, curăţiţi-vă de crime şi infamii, repentiţi-vă [1] de relele ce aţi adus peste Ţară, instruiţi-vă, luminaţi-vă, omeniţi-vă; daţi fiecăruia ce este al său; aveţi pietate de orfan şi de văduvă, ca şi cei cari fundară mănăstirile, spre a dotà astăzi şcoalele; daţi banii ce aţi furat din visterie înapoi, căci au fost obolul săracului; lăsaţi injuriile şi cabalele şi puneţi-vă pe lucru, faceţi cevà; faceţi încai a suta parte din câte au făcut aceia asupra cărora vociferaţi; şi veniţi apoi şi vom vorbì, zice naţia, ce nu adorà decât pe Dumnezeul profeţilor, pe Dumnezeu ce vorbeşte prin Isaia.

La începutul acestei scrieri, în programa ce ne-am tras sau în profesia noastră de credinţă am făcut cunoscut că: *la violenţă de injurii vom opune vehemenţă de cuvânt, la calomnii vom opune faptele adversarilor noştri.* Programa noastră erà trasă cu totul altfel: după tărâmul adică al ştiinţei sau al adevărului istoric a contribuì şi noi spre a luminà opinia publică despre datinele şi drepturile Patriei, a vorbì cu totul în abstract şi în general, fără a intrà în particularităţi contimporane.

[1] căiţi-vă.

www.dacoromanica.ro

Inimicii însă binelui public şi ai ordinei, perturbatorii de meserie, susţinuţi sau mai bine amuţaţi de inimicii neîmpăcaţi ai drepturilor naţiunii, se alarmară ca niciodată la apariţia lui Isahar [1], la profesia lui de credinţă. Atacurile lor fură atât de violente, încât şi însuşi consoţii sau complicii lor le dezaprobară tactica; toţi strigară *că nu eră timpul de atac,* căci se temeau de a nu se demascà şi a le vedeà naţia faptele.

Noi, deşi steterăm puţin din drumul nostru, spre a ripostà la atacuri, n'am uitat însă cugetul nostru principal. Loviturile nostre sunt încă în vânt şi nu în carne vie, nu în numele cuivà. Am dorì să nu fim nevoiţi până a le da toate pe faţă: şi fapte, şi nume, şi scrisele lor autografe.

Reîncepem cu' dualităţile noastre, sau cu duelele între antiteze, ce singure de mai mult de patru mii de ani au ameţit şi au servit popoarele. Noi nu urîm oamenii, fie şi însuşi inimicii noştri, pe cât urîm viţiurile, pe cât urîm şi mai mult lupta între principii, lupta între elemente, ce nu aduce decât calamităţi, catastrofe, haosul. Oamenii sunt mai mult demni de plâns, decât de condamnat, şi cu cât sunt mai imorali şi mai răi, cu atâta sunt mai mult demni de plâns, pentrucă ura şi invidia le rod rărunchii; pentrucă în loc de a fi în iad, iadul este în rărunchii lor. Una din cele mai creştine sfinte ale bisericii lui Hrist, nu-mi aduc aminte numele bine, de nu va fi fost sfânta Irina (sfânta pace), venind vorba de diavolul, a zis: «Nu-l mai combateţi, disgraţiatul, pentrucă nimeni ca dânsul nu este demn de atâte lacrime: e tare nefericit, pentrucă niciodată n'a cunoscut amorul!»

Să continuăm cu dualităţile sau cu duelurile noastre.

Doi 1821, doi 1848, doi 1849.

Sunt oameni ce binecuvântează anii aceştia şi au aspirat la dânşii; sunt iară oameni ce îi blesteamă şi cu oroare îşi aduc aminte de dânşii.

Amândouă părţile, fără a ştì poate cauza afecţiunii sau aversiunii lor, îşi au cuvintele foarte mari.

Cauza e foarte simplă; cauza este că au fost doi 1821 şi doi 1848. Obiectul acestui articol este de a descurcà pe unul din altul şi d'a-i arătà despărţiţi, spre a-i cunoaşte bine şi curat fiecare.

---

[1] Echilibrul între antiteze.

www.dacoromanica.ro

1821. Aşà, doi 1821 fură: unul venià de unde şi-a fost înţărcat dracul Fanarioţii [1], în capul căruia erà Ipsilante; şi altul de unde se mai află încă, dacă nu vână şi sânge, oase încai; şi tot oase de Român, ce mai pot învià, ca însuşi oasele peste cari profetiză Iezechiel.

De peste Olt venià 1821 cel românesc, la apus de unde vin uraganele ce curăţă aerul de morburi sau de ciume şi răstoarnă şi casele ce nu stau pe temelii *bune* [2]. Oltenii veniau cu acel 1821 şi în capul lor erà Tudor Vladimirescu.

Cu un 21 venià Ipsilante cu o adunătură de străini de toate culorile, şi după cari, ca toţi junii creduli şi generoşi, se luară amăgiţi o multitudine de elevi Greci, plini de ardoarea celor ce ştiură a murì la Termopile.

---

[1] Solicismul este un păcat literar sau gramatical; şi precum adesea păcătueşte cinevà din multa ardoare sau din multul zel, făcui şi eu un solicism, vrând a face un serviciu Românilor.

Românul în genere zice: *unde şi-a 'nţărcat dracul Fanarioţii.*

Suntem într'o epocă în care mari şi multe sunt păcatele literare, ca şi cele morale, religioase şi politice. Treacă-mi-se şi mie cu vederea păcatul limbii mele, căci se ştie înţelepciunea antică care zice:

«Limba păcătuitoare adevărul zice [1]».

Aşà, *unde 'şi-a 'nţărcat dracul Fanarioţii,* iarăşi o mai repet, pentrucă persist şi eu adesea în ideile mele.

Fanarioţii sunt nişte fiinţe cari când apăreau, sau mai apar încă, sunt aşà de pipernicite şi lovite de atrofie, încât nu pot umblà nici deabuşile: sunt numai piele fără oase, ca un fel de cartilage; şi fiindcă acest fel de fiinţe dracul scuipă şi le face, cum dară apareau creaturile acestea, dracul îi luà şi îi aduceà la *doică* în Ţara Românà şi în Moldova, ca să-i alapte. Din sudorile şi sângele Românului sugeau Fanarioţii până ce mi-i puneà dracul *copăcel* pe picioare, apoi când venià timpul spre a-i înţărcà, atunci ţi-i luà pe aripele tenebroase de şoarice aripat şi ţi-i duceà la locul unde îi întremà, deprinzându-i a mâncà *suharì* şi a roade oase; îi treceà prin ciur şi prin dârmon, ca să-i cerce şi să-i aleagă tot unul şi unul, şi apoi ţi-i făceà generali şi diplomaţi mari, ca să-i aibă la îndemână la toate felurile de *zavere.*

Nu mă judecaţi dară aşà de aspru, scumpii mei Români, căci îmi am şi eu cuvintele mele, când zic câte o vorbă ce n'au mai zis-o alţii (EL. R.).

[2] Casa pe temelie putredă se surpă singură, dacă nu o dau uraganele jos. Societatea, ale căreia legi n'au de principiu sau de temelie dreptatea, piere de sine, dacă nu o spulberă uraganele revoluţionare. In imperiul roman, unde drepturi. aveau numai patricii şi cetăţenii romani, şi ceilalţi erau toţi sclavi, sau cel mult plebei, unde omul ştiinţelor, artistul, artizanul erà sclav şi se vindeà şi se cumpărà ca vitele, unde era dreptatea? Şi ce-i mai făcură pretorienii sau *ienicerii* timpului, când îl asalià de toate părţile barbarii? Dela Mihai Bravul încă, unde mai fură braţele de apărare, când *Românul* erà sinonim cu *sclav?* (EL. R.).

---

[1] In original, şi în greceşte.

www.dacoromanica.ro

Cu cel românesc 21 venià Vladimirescu cu 16 mii de panduri, toți Români, toți Oltenași, ce mirosiau pe cel cu vestminte albastre la ceafă, ca să-l cunoască dacă erà boier sau ciocoiu. Pe boier şi-l făceau căpitan, şi pe ciocoiu *îl cinstiau cu bragă* şi iar îl mai *cinstiau* cu două, trei, patru, cinci... tinichele de bragă, până când îl înflà bine cu *cinstea* ce i se cuvenià: «Bea, neică, îi ziceà, că mult îmi mai ştiai să aduci bine din condeiu lucrurile şi să scoți lapte din piatră!»

Un 21 venià din Moldova, şi însă şi mai departe, şi stete la Colentina pe unde trec Muscalii, când vin şi se duc, şi se puse *greceşte* în casele Ghicilor.

Cel adevărat 21 venià de peste Olt, şi stete la mama capi al i, la Mitropolie voiu să zic, şi se puse *româneşte* în casele Brâncovenilor. Unul la Colentina şi altul la mitropolie steteră, şi spre a se cunoaşte, se măsurară unul pe altul de sus până jos. Se cunoscură şi după poziția ce luară, şi după gesturi şi fapte, şi după cugete, şi după *stăpâni*. Unul venise a servì Românilor şi altul străinilor.

Unul adusese prade, despuieri, uciderі, incendiuri de case, spargeri de biserici, măcelul celor fără putere, dezonorări de familie, violări de vergini, devastația țării dintr'un cap până în altul, şi nici un principiu.

Altul, cel adevărat românesc, semănà cu mâini pline semințele naționalității şi strigà: jos Fanarioții, jos cu ciocoii! să strivim capul şerpilor.

Unul, cel Fanariotic cântà:

Aideți, frați să trăim bine,
Să trăim *tot pentru noi;*
Ca iată vremea ne vine
Cea 'ncărcată de nevoi.

Altul, cel românesc, cântà, ca toți eroii moderni ai tuturor națiunilor în servitute, ca toți eroii Greciei, cântecul cleptilor [1], cântecul Jienilor:

. . . . . .
Toate plugurile umblă!...
Numai pluguleţul meu
L-a 'ntelenit Dumnezeu;
Dar a dat şi Dumnezeu
Că umblă şi plugul meu.
Să trag brazda dracului
La uşa spurcatului,
Ce mi-ți creşte pan la cer.
'Mi-am vândut şi cămeşoara,
Şi-mi cumparai săbioară
Pluguleţul meu nebun.
Cum te prefăcuşi în tun!
Vezi, aşă mai poți ară,
Şi mă scapi de angară...

haiducilor.

www.dacoromanica.ro

O brăzduţă d'ale sfinte,
Să ţie ciocoiul minte.
Să-ţi arunc un semănat
Cu sângele meu udat:
Ploaie, mare, d'apă vie:
Ce sămânţa ţi-o învie;
Să mi-ţi dau un semănat,
Ce de mult nu s'a mai dat.
Sămănat de poteraşi
Să resaie Românaşi,
Semincioară d'aia, nene,
Tot cu ochi şi cu sprâncene.
Sămânţă de plumb, de fier.

Nu mai plânge, Mărioară,
Vezi de Ion şi de căsuţă
Şi de bietele copile,
C'am ajuns în rele zile.
Să nu plângeţi moartea mea.
Că-i la ţară piază rea.
Uite, mergem să arăm,
Ţelina să despicăm,
Că avem să semănăm,
Voi avêţi să ne urmaţi,
Nu plângeţi, nu vă 'ntristaţi;
Domnul Tudor e cu noi;
Dumnezeu fie cu voi!

Capitala atunci sta între doi 21: între al lui Ipsilante, ce rezidă la Colintina, şi între al lui Tudor, ce rezidă în casele Basarabilor. Boierii atunci, câţi mai erau boieri, trecură la Tudor, ş ciocoii făcuseră mai dinainte cauză comună cu Ipsilante.

Haralambi, Izvoreni, Poienari, etc. erau deja în rangurile lui Tudor, căpitani ai pandurilor, ajutanţi, secretari; Grădişteni, Ilarion, Giani, etc. i se oferiră spre serviciu.

Ipsilante venise proclamând prada şi incendiul. Ciocoii, dimpreună cu toată adunătura de străini, îl recunoscură de cap şi începură prada şi violarea.

Tudor proclamă drepturile Patriei şi domnia română, şi ciocoii nu-l iertară. Tudor fu trădat la Goleşti de doi luzi venetici şi ucis prin ordinul lui Ipsilante la Târgovişte în aplaudul trântorilor şi lipitorilor, vampirilor României.

Cei cari au trădat şi ucis pe Tudor au fost totdeauna bine văzuţi de curtea numită *protectoare,* înscrişi în cartea de aur, şi urmaşii lor împinşi înainte şi foarte larg recompensaţi.

Cei cari au urmat lui Tudor fură înscrişi în cartea neagră, de-au fost oameni maturi; priveghiaţi de aproape, de-au fost juni, şi fură alungaţi, batjocoriţi, şi vor mai fi, poate încă, până la a şaptea generaţie.

Scarlat Grădişteanu a murit într'o neavere din cele mai clasice, şi fiilor lui le-au trecut înainte toţi veneticii, fiii lui fură persecutaţi şi însuşi de consângii lor.

Dela un 1821, dela al lui Ipsilante, avem suvenirea de tot ce este mai nenaţional, mai batjocoritor, mai oribil: iar dela 1821 al lui Tudor începe regenerarea Românului.

Unul, cel de peste Prut, aduceà distrucţia şi o adevărată *stăpânire*[1]. Cel de peste Olt aduse o creaţie nouă, domnitor român, reforme, şcoale naţionale, etc.

[1] Vezi articolul ce va urmà, *Guvernul* şi *poporul* (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Acum, după ce se descurcară şi se distinseră doi 1821, ştie fiecine, după doctrinele şi politica sa, ce are de a blestemà şi ce are de a binecuvântà.

Dacă adevăraţii Români blestemă pe cel de Prut, este în adevăr una din simptomele cele fericite, este semn că au început a se emancipà de acèà influenţă fatală, ce îi făceà a batjocorì şi a persecutà tot ce erà naţional, şi a binecuvântà, în neştiinţă, toate pieirile ce veniau dela Nord.

De binecuvântă iară puii de Fanarioţi şi veneticii toţi pe 1821 al lui Tudor şi de-l binecuvântă din inimă, iar nu cu rea credinţă, mulţumesc lui Dumnezeu că mi-a ieşit şi acì dreptatea în celé ce ziceam la 1856 şi încă de mai 'nainte:

«Fanarioţii, mâncând şi tot mâncând la carne de Român, sugând şi tot sugând ca vampirii din sângele Românului, începură, dacă nu a simţì şi a lucrà ca Românul, cel puţin a vorbi ca dânsul. Ciocoii, tot mâncând din laboarea săteanului, tot bând din sudorile şi din sângele lui, începură a se face avocaţii lui.»

De ar fi încă nişte avocaţi cu rărunchi (căci de toate au avocaţii, numai rărunchi şi principii nu au), de ar fi nişte avocaţi oneşti. Aţi auzit? Ciocoii au ajuns a se face avocaţii sătenilor! Bucuraţi-vă, fraţi de suferinţe! Eu însă cat să vă spuiu ce va să zică când ciocoiul devine avocat.

Vrând oricine a arătà ce este judecata, adică ce este avocatul şi judecătorul, reprezintă o vacă. Dintre cei ce se judecă sau se ceartă, unul o întinde de coarne şi altul de coadă; iar avocaţii din ambele părţi o mulg sau îi iau laptele în timpul certei sau judecăţii; iar până în urmă vaca rămâne cu totul, mai des, a judecătorului şi câte odată a d-lor avocaţi.

O ceartă mare sau o judecată dintre cele mai ruinoase au aprins veneticii între membrii naţiunii noastre de toate condiţiunile, între popor şi capii de acelaş sânge. Cari sunt judecătorii? Puteri străine de dinafară. Cari avocaţii poporului? Pui de Fanarioţi şi de renegaţi, venetici şi aventurieri străini, ciocoi înfieraţi de viţiu.

Drum bun, ciocoilor! că boierii s'au învins, boierii nu mai sunt. Dumnezeu numai de v'ar face pe voi oameni.

Au murit boierii; şi complotul asupra lor datează dela 1821. Zavera fu dejucată de boieri; Tudor erà sluger, şi căpitanii lui toţi şi pandurii lui toţi nu erau ciocoi, că mirosiau pe cel în vestminte albastre la ceafă, să ştie dacă mirosià a ciocoi. Cei din Bucureşti, cè nu făcură cauză comună cu Ipsilante nu erau ciocoi.

www.dacoromanica.ro

Boierii şi poporul, Românii adevăraţi dejucară planurile curţii protectoare, ce se servise cu Fanarioţi şi cu ciocoi.

Zavera fu risipită: Tudor îşi vărsă sângele; şi din sângele lui ieşi domnia pământeană şi multe din drepturile patriei. Curtea protectoare de atunci jură a desfiinţă această instituţie ierarhică, din care ieşiau apărătorii ţării odată cu braţul şi apoi cu mintea şi experienţa [1].

1848. Precum văzurăm doi 1821, asemenea apărură mai deodată pe orizontul României doi 1848; şi duelul de ambele părţi fu de moarte, ca şi între boieri şi ciocoi, ca şi între vieaţă şi moarte.

Nu vă miraţi, cititori; căci situaţia geografică şi politică a ţărilor noastre e tot aceea, şi intenţiunile şi interesele vecinilor noştri nu s'au schimbat: cabinetul Petersburgului nu poate renunţă la programa ce i-a tras-o Petru I-iu. Clima, elementele, situaţia, natura popoarelor ce guvernă nu-l lasă a face altfel.

Până când dar există aceleaşi principii, nu vor ieşi decât aceleaşi consecinţe; din aceleaşi cauze, aceleaşi rezultate ies. Evenimentele la noi se vor succede ca şi ediţiunile prin stereotipie.

Orice ideie se va naşte în rărunchii României, va aveà în totdeauna alta de adversară din partea Rusiei, care nu va puteà a o combate de faţă; se va cercà să-i sèmene, spre a o parodià şi distruge apoi.

Şi din contră iară, orice ideie, orice cuget, fie cât de ascuns şi de tenebros, va ieşi din cabinetul Petersburgului, totdeauna va întâmpinà în vreun colţ al României un alt cuget, un simţimânt oarecare, un instinct cel puţin de apărare; şi se luptă pe cât poate şi tot se luptă biata ţară, până când va mai existà picior de Român sau mai bine limbă română în bela Românie.

Se luptă disgraţiata Românie; pentrucă e belă, e junĕ încă, cu braţele viguroase de Munteană, cu picioarele repezi de Olteană, cu gesturile graţioase de Bucureşteancă sau de Moldoveană, în genere cu statura clasică de Romană; e junĕ încă şi n'a trăit disgraţiata fiică [2] a Romei, şi vrea şi ea să trăească, să aibă un loc la soarele ce încălzeşte şi luminează popoarele. Se luptă fiica [3] Bruţilor în contra servituţii şi a morţii.

[1] Vezi Anexul următor no. 1 (EL. R.)
[2], [3] în original *filie.*

www.dacoromanica.ro

Când Rusia îi dă o lovitură, România, dacă nu mai mult, ca prin instinct cată a se apără; dacă nu mai mult, cată a se acoperi sub scutul drepturilor sale; şi Rusia acel scut se încearcă cu orice mijloc a-l desfiinţà. Când iar Rusiei îi vine un cuget, România pune înainte altul; şi Rusia se încearcă cu orice mijloc ca România să nu aibă capete, să nu mai cugete[1], pentrucă nu face Rusia o mişcare să nu facă şi România prin fiii săi alta.

Aşà, când de peste Prut vine un Ipsilante, am văzut că de peste Olt vine un Tudor.

Când iar România, în legitimul său amor, concepe şi e să nască un prunc, ce se numeşte *Uniune,* ţarismul, printr'un amor adulter şi contra-natural, face Franţei oficial un puiu monstruos şi îi dă numele tot de Uniune.

Moaşele sunt cumpărate şi dibace, moaşele îşi dau nume de *stele,* de *partide naţionale,* de *Români,* şi pruncul conceput nu din florile, ci din bălăriile diplomaţiei, cum apărù, îndată fu şi dresuit, încondeiat astfel cum să semene cu legitima fiică a României, şi înţorţolat astfel cum să uimească minţile Românilor.

Pruncii se aseamănă, şi prin urmare se scamotă; bastàrdul ia locul celui legitim. Sunt însă voci cari strigă; şi acele voci Rusia vrea să le astupe, vrea să le înece.

Nu vă miraţi dar, când auziţi că doi 1848 au fost şi dacă, comparându-i, veţi vedeà că atât de simetric aseamănă cu cei doi 1821. Aceleaşi cauze, aceleaşi efecte.

Un 1848 vine de peste Prut şi se *dospeşte* în Iaşi de Fanarioţi, de fiii denaturaţi ai Moldovei, şi se *dospeşte,* caşi mişcarea de Brăila în casele agenţilor Rusiei[2]; şi vine apoi a se fermentà şi mai mult în Bucureşti, în casele unui general rus, de însuşi membrii cabalei dela Brăila. Aceştia formară comitetul revoluţionar din Bucureşti; aceştia, comisia executivă de trei.

Programa acestei comisiuni fu: d'a ucide pe alesul naţiunii; de a da ţării foc de trei părţi: dela Ocnele mari, dela Telega şi dela Islaz; de a deprădà averile împărţind proprietăţile, de a violà persoanele, de a lovi în onoarea familiilor (vezi foaia numită *Pruncul,* vezi pe *Fànariotul* şi pe *Ţânţarul*), de a

[1] Vezi Anexul următor no. 1 (EL. R.).

[2] Vezi *Mémoires* asupra istoriei regeneraţiunii, pag. 43 până la 61, şi cele date spre a se publicà în dosarul lui N. Ruso, pag. 23 până la 38, precum şi memoriul lui Gr. Ghica. pag. 10 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

desnatură şi distruge drepturile patriei [1] şi nici un principiu decât de a degenerà şi distruge toate principiile.

La ivirea pericolului, un alt 1848 apare, cu totul român, ieşit din societatea secretă; şi acesta strigă mai întâi: *Urăsc tirania — mi-e frică de anarhie;* Duhamel, trimisul Rusiei, îi astupă gura, pentrucă prin anarhie se încercà să deschiză drumul ocupaţiunii.

1848 ce venià de peste Prut, cu venirea lui Duhamel, ia puteri noi, se organiză sub protecţie potentă, seanţele comisiunii revoluţionare se ţinură prin locuri unde poliţia locală nu puteà şi nici nu voià a străbate.

Pe aceeaş proporţie se organizà şi cel adevărat român 1848; cu *respect la persoane, respect la proprietate; foloase generale fără paguba nimului;* şi când ţara erà să ia foc de trei părţi, principiile adevăratului 1848 conjurară pericolul la Islaz, şi fură proclamate la 9 Iunie acolo, şi tot de acolo trimise la alesul naţiunii în Bucureşti.

Ca de un trăsnet fu lovit cel care venià de peste Prut 1848; dospit însă în Iaşi, fermentat în Bucureşti, nu întârziè de a izbucnì în 11 Iunie, precedat de şaşe descărcări de pistoale în contra alesului naţiunii.

Ipsilanţii din 1848 (pentrucă avù şi anul acesta Ipsilanţii săi) fură Fanarioţii din Iaşi din Bucureşti: ginerele unui Fanariot întolat cu mantă şi nume de Român. Iar Tudorii din 1848 fură tâlharii de Eliade, Magheru şi Tell; şi aceştia vin iar de peste Olt, de acolo de unde mai sunt încă oase de Român, peste cari se mai pot încă întinde vine şi piele, şi peste cari preotul Şapcă luă din mâinile lui Eliade, spre a citi, profeţia lui Iezechiel şi chemă spiritul Domnului spre a le învia [2].

In 1848, ca şi în 1821, capii României, boierii, inteligenţa ei toată, poporul ei înfreg, se sculară ca un singur om la vocea ce ieşi din Islaz, şi trei luni de zile susţinură cele 21 de articole ale Constituţiunii, şi ordinea ameninţată de *Pruncul-monstru.*

Iar ciocoii, ca şi la 1821, unii făcură cauză comună cu Fanarioţii şi cu agenţii străinului, şi alţii, cei mai dibaci, cei mai ciocoi, se strecurară şi intrară în câmpul român, spre a-l vinde şi desfiinţà, ucizându-i capii.

Dacă 1848 îşi avù Tudorii şi Ipsilanţii săi, îşi avù ase-

[1] Vezi Anexul no. 1 (EL. R.).
[2] Idem 2 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

menea şi pe Macedonski şi Prodanii săi. Aceştia fură Rusetache şi I. Brătianu [1].

Macedonski şi Prodan vândură pe Tudor la Goleşti şi îl predară în mâinile lui Ipsilante, servitorul Rusiei, spre a-l ucide. Rusetache şi I. Brătianu vândură pe Eliade, Maghieru şi Tell în casele Goleştilor şi îi predară la 19 Iunie în mâinile lui Odobescu [2], servitorului Rusiei, spre a-i ucide.

Insă 1848 erà cu 27 de ani mai matur decât 1821; erà mai mare şi în număr, şi în experienţă, şi în evenimente, şi în idei, şi în naţionalism. Poporul român îşi cunoscuse dejà oamenii săi, şi nu-i lăsà pradă în mâna ucizătorilor. Capii poporului la 1848 nu se aflau ca Tudor, la Goleşti, ci în mijlocul Capitalei, plină de inteligenţă, de prudenţă şi de energie; atunci poporul nu erà condus de puii de Fanarioţi şi de renegaţi ca astăzi.

Nu vă miraţi, iar o mai repet, cititorii mei, de multa asemănare a lui 1821 cu 1848, când vedeţi şi în unul şi în altul şi Ipsilanţi, şi Tudori, şi Macedonski, şi Prodani, şi numele de Goleşti; aceasta nu e faptă a hazardului, nu e un întâmpin de asemănări, ci una şi aceeaş dramă sau comedie sângeroasă. Personajele sunt tot acelea, autorul sau suflătorul tot acela; actorii numai şi spectatorii sunt alţii; în 1821 erau alţi actori, alţi spectatori, alte victime, şi în 1848 alţii; drama însă e tot aceea în altă ediţie, revăzută şi mai corectată.

1848 am zis că fu cu 27 de ani mai matur şi mai înaintat decât 1821. Fanarioţii şi ciocoii nu putură nici trădà, nici ucide, ca pe Tudor, pe Eliade, Tell şi Magheru; se puseră dar a-i ucide moralmente.

---

[1] Vezi *Mémoires sur la Régénération*, pag. 108 până la 124 şi dela 198 până la 203, cùm şi dosarul lui Russo, nota dela pag. 70, reproduse în Anexul no. 3 (EL. R.).

[2] Am vorbit de multe ori de răposatul I. Odobescu, însă cat a ne explicà odată. Odobescu îşi aveà principiile sale, doctrinele sale politice cu totul contra de ale noastre noastre; îşi aveà iarăşi îndatoririle şi datoriile sale: se aflà într'un câmp cu totul opus. Erà însă om leal şi onest. In convicţiunile sau în interesele câmpului său îşi făceà datoriile, ca şi noi pe ale noastre, ne băteam şi ne băteam curat în faţă; spune tuturor că e Muscal şi că a mâncat pâinea Muscalului. Ca răposatul Odobescu au mai fost şi mai sunt şi alţi servitori de faţă ai politicei Petersburgului. Una este a fi adversar, şi alta, ipocrit, malonest, ludă. Rusetache; însă I. Brătianu şi compania în câmpul român, întocmai ca Macedonski şi Prodan, erau înţeleşi pe ascuns cu Odobescu. Astăzi iară, de au adus ţara în starea în care se află, ale cui instrucţiuni împlinesc? Odobescu, iar o mai repet, fu un soldat brav şi onest din câmpul opus, şi Rusetache şi companie fură ceeace fură Macedonski şi Prodan (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Eliade fu ruinat, casele lui devastate, tipografia lui, din care ieşi Constituţia, desfiinţată. Omul fu bătut în sufletul său, în onoarea sa; de unsprezece ani ar fi avut de ce muri de zece ori pe zi de amaruri, de cabale, de neavere, de calomnii; ar fi avut de ce înebuni pe tot momentul. De nu ar fi adevărul, spre a-l consolà, şi pana, spre a-şi răsuflà dorurile şi a se apără, astăzi ar fi reuşit Fanarioţii şi toţi perturbatorii de meserie întru a-l tratà de nebun (precum s'au şi fost încercat) Adevărul însă este vĭguros şi etern: cine e cu dânsul are şi mintea şi corpul viguroase.

Pe Magheru, în loc de a-l bate cu violenţa, cu injuriile în faţă, îl bătură şi mai crud şi mai diabolic cu ironia, cu adularea batjocoritoare, până îl copilăriră.

Pe Tell, neputând a-l bate cu adularea nici cu ironia, îl dislocară, îl *scrântiră* din locul său; îl luară dintre oştenii cei mai buni ce avem şi-l făcură legiuitor!

Grigore Grădişteanu vegetă în străinătate; G. Zalicu, ce îşi unì compania cu dorobanţii lui Magheru, nu mai văzu zi albă.

Fraţii Racoţi, ce îşi aduseră diviziunea de călăreţi la Craiova, în orele cele mai critice [1], vegetează uitaţi de toţi şi ameninţaţi de ruină.

Pe C. Alexandrescu, ce îndoctrină compania lui Zalicu, spre a susţine ordinea şi pe alesul naţiunii nu-l cunoaşte nimeni.

Grigore Zosimà, ce rămase fidel Constituţiunii sau principiilor proclamate în Islaz, fu în totdeauna tratat de retrograd şi insultat cu numele de *boier*.

Pe răposatul Nigulici, pentru că fusese iniţiat întru a susţine ordinea şi nu abandonă principiile sale contra anarhiei, nu-l mai iertară până nu murì. Din *suflet negru* nu-l mai scoteau puii de viperă.

N. Ruso, ce în capul a sute de săteni întâmpină pe oştenii regeneraţiunii între Caracal şi Craiova, spre a da o putere morală lui Eliade şi Magheru în contra încercărilor de anarhie, şi care dinpreună cu sătenii săi şi cu preotul Şapcă susţinură pe Eliade şi Magheru de a se opune decretului scandalos şi fatal din Craiova [2] şi care conservă atâtea documente şi le edità, spre a lumină opiniunile Românilor, fu mai întâi

[1] Vezi din *Memoriurile intime*, publicate în dosarul editat de N. Ruso, pag. 60 până la 64 (EL. R.).

[2] Vezi aceleaşi Memoriuri, pag. 60 până la 64 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

criticat aspru de *Steaua Dunării*: Hoţii recunoscuţi şi privilegiaţi în hoţie strigă turbaţi asupra lui.

Romanescu, ce fu secretarul câmpului regeneraţiunii, şi care în Craiova contra-semnă decretul apărător drepturilor proprietăţii după legile în fiinţă până la noile legiuiri, întâmpină două descărcături de pistoale la 48 în strada Colegiului, şi astăzi zisul de sine *Român* îi face onoarea de a-l acuzà, de a-l calomnià în public, pentru ce a cutezat a dejucà cabala de peste Olt din 1854, pentruce a cutezat să aridice un colţ al vălului ce acoperià maşinaţiunile străine, văl ce astăzi deveni foarte transparent?

Cu un cuvant, Ipăteştii, din cari unul muri în străinătate, toţi câţi mai ţin la principiile lui 1848/din 9 Iunie, toţi amicii, nu ai lui Eliade, ci ai adevărului istoric, ai drepturilor patriei, sunt persecutaţi şi batjocoriţi de coicoii ciocoilor, de furii patentaţi, sunt ameninţaţi prin toate mijloacele şi însuşi cu incendiul (întrebaţi pe Târgovişteni).

Unde din contra, toţi actorii dramei din Iaşi şi din Bucureşti (după cum o numeşte răposatul Grigorie Ghica), al căreia suflător erà puterea străină şi ocultă, ce ne-a dospit toate *zaverele,* toţi complicii lor, unii avură domnia şi ministerele Moldovei, alţii fură protejaţi în străinătate, spre a degenerà cauza justă şi a face de a se luà un 48 drept altul, fură acreditaţi spre a spionà ministerele, spre a amăgì junimea generoasă şi oamenii creduli, spre a a-şi însuşi toate principiile, toate ideile ce au ieşit din sânul Societăţii Secrete de Români, spre a descreditâ pe autorii lor, şi spre a turburà astfel minţile cum să se încurce orice şir istoric şi să facă a pierì orice adevăr.

Decizia ce a fost luată de Rusia, după *sfatul* unui Fanariot, de a desfiinţà ierarhia boieriei, ce i s'a opus în totdeauna planurilor de uzurpare, şi mai vârtos la 1821, la revizia Regulamentului, la 1836, şi la prepararea unui 1848 cu totul românesc, fu în fine consumată cu cea mai mare abilitate. Scopul i s'a împlinit. De astăzi nu mai sunt chemaţi a guvernà ţara cei ce cunosc ale ţării, cei ce au trecut prin toate gradele ierarhiei, împlinind ani îndelungaţi diverse funcţiuni. Junii neîncercaţi pot cu mult mai facil fi tentaţi, şi amăgiţi, şi împinşi spre a comite erori nereparabile.

Ş'apoi ce vendictă neauzită! Stăi! par'că ar fi zis fostului domnitor Alexandru Ghica, tu te-ai aflat spre a susţine atât de decis drepturile României? Pe tine dar te voiu alege spre a le da cea după urmă lovitură.

www.dacoromanica.ro

Astăzi venì timpul spre recompense tuturor acestor turburători de idei şi de principii, tuturor celor ce cred că uciseră moralmente pe oamenii naţiunii; astăzi pe mâna lor se deteră amândouă ţările; ei se înţolă astăzi cu manta patriotismului, ei singuri îşi pun, ca nişte coarne, torţele guerei [1] civile, ce le numesc razele geniului; ei au încălicat pe trestie şi cred că sboară pe aripele progresului.

Turbaţi şi mâncaţi ţările; luaţi-vă salariul, puilor de ciocoi, ce aţi adus ciocoismul în culmea lui de sfrunterie; că mult aţi servit şi în cele dela Brăila, şi în cele dela 1848, şi în străinătate domniei ce v'a recrutat, şi v'a protejat; aţi adus cum astăzi sub mâna ei de plumb şi de fier să geamă ca niciodată strivită România.

Aşà, doi 1848 fură, ca doi 1821, unul se începe din 9 Iunie şi vine de peste Olt, şi altul din 11 Iunie şi venià de peste Prut. Până a-i distinge noi, i-au distins încă dela început fiii piericiunii. Unul fu al regenerării, şi altul al pieirii. Un duel de moarte este între dânşii. Care din amândoi va învinge? Acela, fireşte, în partea căruia vor trece Românii.

Pe care din doi ai blestemat, domnule I. Ottetilişene? Pe cel din 9 Iunie? Insă la principiile lui ai contribuit mult şi ca membru al Societăţii Filarmonice şi ca unul din protagoniştii opoziţiunii dela 1836, ce va face epocă în analele Patriei; însă cel din 9 Iunie îşi avù leagănul pe marginile Oltului şi ţi-e frate (pentrucă tot fiu al Oltului eşti) şi frate mai june, pentrucă la conceperea lui ai fost unul din cei ce s'au oferit spre a-i fi naşi la baptesma lui în apele Oltului.

Pe care din doi 48 binecuvântaţi, o puiu de vipere, voi puilor de Fanarioţi şi de renegaţi, voi ciocoilor, ce iar aţi rămas cu buzele umflate, şi umblaţi turbaţi ca să ajungeţi la putere? Pe cel din 9 Iunie? Insă ce a fost d'amestec între el şi voi, decât ca să omorîţi pe oamenii lui? Ce a fost d'amestec între părinţii voştri şi Tudor, decât ca să-l ucidă şi să persecute pe credincioşii lui? Cari principii dela 48 susţineţi şi profesaţi? Pe cele din constituţia proclamată în Islaz? Insă, când aţi lucrat la dânsele? Când nu le-aţi combătut, parodiat, paralizat şi degenerat şi în ţară şi străinătate? Când aţi fost amici celor ce le-au profesat, le-au proclamat şi susţinut şi conservat, în toată curăţenia lor?

Iar de binecuvântaţi şi plângeţi pe cel din 11 Iunie, al că-

[1] războiului.

www.dacoromanica.ro

ruia semnal fură şase descărcări de pistoale în alesul naţiunii, atunci, Dumnezeu să vă ierte păcatele, că furăţi şi voi odată sinceri. Pe acesta, pe cel din 11 Iunie binecuvântaţi şi plângeţi în faţa lumii, când vă scoaseräţi în fine masca fără nici o teamă; acestuia îi celebraţi aniversarea din an în an, şi în numele lui înjuraţi pe toţi câţi nu v'au lăsat a vă realizà *zavera* şi a mâncà bunul ţării ca cei din Moldova consorţi ai voştri.

Românilor toţi, câţi aţi susţinut ordinea şi Constituţia din 1848 al vostru, şi voi mai vârtos câţi aţi fost persecutaţi şi închişi prin Colţea, prin Văcăreşti, prin Snagov, Turnaviţi şi Ariceşti, voi amicii şi discipolii mei, care 1848 aţi ajuns a susţine: pe cel din 9 sau pe cel din 11 Iunie? Nu-i vedeţi acum distinşi, şi în duel de moarte? nu vi s'a luat vălul dela ochi? Ce căutaţi între Prodanii dèla 1848?

Bărbaţi ai legilor, nu ştiţi că Patria noastră nu e nici păgână, nici judană, ca să aibă *dreapta* şi *stângă* pentru fiii săi, că Patria noastră e o mamă creştină, ai căreia fiii cată a-i precede şi a-i urmà, ai căria fiii cată a o înconjurà? E vreo diferinţă astăzi de principii între fii Patriei? Au doară nu toţi au adoptat principiile Constituţiunii dela 1848 şi le susţin cu aceeaş abnegaţie?

Cine mai este astăzi pentru servitutea Ţiganilor?
Cine pentru censură?
Cine pentru protectoratul Ţarului?
Cine pentru neresponsabilitatea miniştrilor?
Cine pentru neegalitatea înaintea legii?
Cine în contra contribuţiunii generale?
Cine în favoarea călugărilor greci?
Cine în contra instrucţiunii generale şi sănătoase?
Cine în favoarea sumelor luate pe nedrept dela 1847 încoà?

Nu vedeţi că cearta nu e pentru principii (căci de câte ori a fost vorba de principii, toţi au votat în favoarea lor), ci pentru persoane, că cearta este pentru cine să ajungă la ministere şi la putere, că cearta e păgână şi deaceeà formează dreaptă şi stângă?

Veniţi, voi toţi oamenii legilor, toţi oamenii ştiinţei, voi profesorilor toţi, voi preoţilor luminaţi, capi ai religiunii, chiriarcule, şi cu Evangeliile şi cu istoria în mână arătaţi că Patria e creştină şi n'are dreaptă, n'are stângă pentru fiii ei; înfrăţiţi condiţiunile; arătaţi lumii pe şarlatanii ce sbiară nepedepsiţi cu forţele guerei civile în mână. Mântuiţi ţara de ciocoi, ce ştiu franţuzeşte, mântuiţi-vă pe voi înşivă.

www.dacoromanica.ro

1859. N'a trecut încă anul acesta şi abiă l-am puteà descrie pe jumătate ; şi a-l devanţà cu şase luni, ne e teamă că nu vom fi înţeleşi decât numai de cei ce l-au preparat şi l-au rasolit, nu în apă, ci în lături.

De multe ori v'am spus, Românilor cu doi şi cu trei, şi cu zece ani mai înainte, cu cine erà să aveţi d'a face şi ce vă preparaţi singuri a vă veni de cap, şi m'aţi considerat, m'aţi tratat cum niciodată n'aţi tratat pe voitorii voştri de rău. Ce ţi-am făcut, o popor şi domn al meu ?

Acum nu-ţi mai pot spune nici câte pot vedeà că ţi se va întâmplà mâine ; să dai singur cu capul de idolii tăi, şi când îţi vei sparge capul de picioarele lor de aramă şi de mâinile lor de fier, când în loc de balsam ţi se va turnà pe cap oţet, atunci cu păţirea vei învăţà minte.

Acum atâta îţi pot spune, că ne aflăm în doi 1859. Junii din Paris, ce în iarna anului 1858 ascultară lecţiunile mele de literatură română, vă vor încredinţà, Românilor, că altul erà 1859 ce se preparà în sânul României şi altul cel preparat în căldarea farmecelor diplomaţiei şi aclamat de complicii cabalelor din 1821 şi din 1848. Drama e tot aceea, autorul şi suflerul tot acela, victimele însă mai numeroase, spectatorii mai speriaţi, pentrucă văd un Ipsilante minus un Tudor ; Ipsilante iar, minus gradele şi talentele aceluia.

După acestea toate par'că ar ajunge cinevà a zice : «Spre ce dar atâtea lupte şi sacrificiuri, căci până în fine tot voia inimicilor naţionalităţii noastre se împlineşte. Tudor fu ucis şi credincioşii lui persecutaţi. Câţi s'au opus la articolele contra-naţionale ale Regulamentului nu mai sunt. Câţi au protestat la 1836 formal în contra uzurpării autonomiei au fost persecutaţi până au zis *mea culpa ;* câţi au ieşit cu alt 1848, spre a se opune celui din Moldova [1], au devenit victime, şi nu vor mai vedeà zi albă, până ce nu vor deveni renegaţi şi nu se vor pune sub stindardul *Stelei Dunării,* al căreia general e un împielţat Rodin ? Dacă aşà ne-a fost soarta, mai bine să plecăm capul şi să ne supunem ei».

Această judecată cuprinde o mare parte de adevăr, însă nu adevărul întreg, nu adevărul de amândouă părţile. Puterea materială unită cu puterea intrigilor şi cabalelor e o putere formidabilă, în contra căreia cel mic şi debil nu poate sta ; însăşi puterea morală, puterea dreptului devine cu atât mai

[1] provocat de Ruşi, după părerea lui Eliade Rădulescu.

www.dacoromanica.ro

tare şi mai învingătoare, cu cât va fi mai împilat cel drept; porţile şi tăriile ladului nu pot nimic în contra ei.

A murit asasinat Tudor în adevăr; însă din sângele lui a reînviat, ca din mormânt, domnia pământeană, şi cu emanciparea de Fanarioţi, se mai uşură naţia de cabalele diplomaţici dinafară. Au căzut boierii ce au protestat în contra articolului fraudulos al Regulamentului, însă dela 1836 datează declinul protectoratului exclusiv. S'au sacrificat ca nimeni şi materialmente şi moralmente Eliade, Magheru şi Tell, opunându-se lui 1848 ce venià de peste Prut; însă politica ce au inaugurat ei la 9 Iunie în Islaz fu adoptată de Europa întreagă, aduse resbelul din Crimeia şi căderea protectoratului exclusiv.

Puterea materială e ca şi securea ce se rupe tăind arborii şi rupând oase. Victimele ce s'au pus înaintea securii moscovite prin decizia şi devotamentul lor, prin corpurile şi sufletele lor au făcut a se mai fatigà [1] cel puţin braţul ce mai mult de un secol neîncetat bate asupra drepturilor noastre. Rusia a triumfat în totdeauna; însă şi Românii nu mai sunt astăzi ceeace erau la 1820. Fără victimele ce s'au sacrificat, ei astăzi n'ar fi avut conştiinţa de sine-le, n'ar fi ştiut, ca şi la 1820, ceeace au fost şi ce ar fi.

Vocea ce cântà dimpreună cu junimea:

Din gloria străbună
De am căzut, ne 'nalţă.
De am uitat unirea
Ce ne'ntă.ià 'ntru toate,
Acum ne fă uniţi.
Să ştim c'avem dreptate
Să ştim ce, cine suntem;
Şi-aşà să nu se uite
O naţie mărită.
Ce-am fost şi ce-om fi noi.

Vocea aceea, deşi astupată adesea, n'a strigat însă în deşert. Naţia întreagă astăzi e deşteaptă, ştie cine a fost şi ce-ar puteà deveni; se agită până la unul, aspiră la un viitor demn de dânsa; de se rătăceşte, culpa nu e a ei, ci a celor ce au luat iniţiativa a o conduce; în credulitate însuşi stă tot meritul ei de popor bun, mlădios şi energic.

Securea moscovită s'a rupt lovind în atâtea victime române, şi acele victime ar fi fost cu mult mai fecund, dacă la aceà

[1] osteni.

www.dacoromanica.ro

secure nu s'ar fi oferit fiii piericiunii, ce se zic *partid național,* nu s'ar fi oferit zic drept coadă la secure. Prin Români astăzi Rusia bate pe Românii adversari ei [1].

ANEXA No. 1. După mai multe campanii trecute, Rusia sperà în fine că cu resbelul ce declarà Turciei cu începutul acestui secol venise şi ora de a încorporà în statele sale Moldo-Valahia, după care dorià atâta. Resbelul însă ce îi declară Napoleon I-iu o nevoi să încheie o pace cu Turcia; şi cu toate că aceà pace ar fi acceptat-o Rusia cu orice preţ, dibăcia însă a ei, secondată de trădarea lui Moruz, o făcù să se aleagă cu Basarabia, de unde se aşteptà a pierde tot fructul acelei campanii.

După tractatele dela 1815, Rusia puse la cale şi nu uità nimic d'a se recompensà ca niciodată de tot ce pierduse în Principate şi în Turcia la 1812. Heteriile greco-slave lucrau cu energie, sub egida ocultă a Rusiei, şi pretutindeni şi mai vârtos în Principate făceau propagandă mare.

Timpul izbucnirii venì la 1821, şi de unde se aşteptà ca Tudor cu boierii ţării noastre să facă cauză comună cu Ipsilante, trimisul ei, spre a deschide drum neted, prin mijlocul revoluţiunilor, oştirilor Rusiei, de unde credeà că de astă dată nu-i mai scapă Principatele pe cari le credeà adormite şi oarbe în amorul ortodoxiei lor, Tudor cu boierii ţării îi dejucă planul. Principatele, în loc de a cădeà sub Rusia, din contra îşi deteră domni pământeni şi se puseră pe reforme regenerătoare.

Ciocoii şi Fanarioţii, ce fugiseră la venirea Turcilor, nu cutezară a mai reintrà în ţară, şi mult steteră prin străinătate. Unul dintre Fanarioţi, ce fusese ca o mână dreaptă Muscalilor în heteriile greco-slave, fugind din ţară, se duse drept la Petersburg.

Acolo, când fu întrebat asupra celor întâmplate în ţara noastră, asupra surprizei ce Tudor şi boierii făcură Rusiei, acesta, ca vechiu în ţara română, ca scriitor de toată puterea şi defectele ei, zise la ministerul Rusiei şi dete şi un memoriu prin care se arătà :

«Până când în ambele Principate va existà instituţia boieriei, Rusia totdeauna va aflà o opoziţie dintre boierii bătrâni, cel puţin ascunsă, dacă nu de faţă, la împlinirea planurilor sale».

---

[1] Vezi şi Anexa no. 4 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Cabinetul Petersburgului pricepù aceasta din experienţă, şi de atunci proiectă a desfiinţà această instituţie.

In adevăr cunoscuse Fanariotul cine erau aceia cari susţinuseră prin atâtea nevoi existenţa acestor ţări. Dela un timp încoà conchistele cu forţa nu mai erau facile, şi oricâte se mai fac, nu pot fără a se prezentà cu nume onorabile de civilizătoare popoarelor, de umanitate, de supunere de bunăvoie şi spontanee. La acestea se cer propagande, înmulţirea prozeliţilor, promiteri mari, ajutoare ale capilor ţării şi semnăturile lor.

Un ofiţer vechiu, ce prin serviciu de mai mulţi ani, a ajuns la gradul de maior, şi e dejà maior vechiu, anevoie se vinde pentru gradul de colonel, oricât de mlădios ar fi, când ştie că numai un pas mai are de a face până a aveà rangul propus; unde un sublocotenent, oricât de onest ar fi, este de două ori tentat spre a fi amăgit, întâi din neexperienţă, ca june, şi al doilea de rangul înaintat ce i se propune.

Asemenea un logofăt mare, un vornic (şi logofăt şi vornic nu ajungeà cinevà facil de june, cătà a se căruntà în serviciile ţării) un logofăt, zic, şi vornic nu-şi pun atât de facil numele sau semnătura pentru un rang sau post ce aşteaptă dejà din dreptul său; unde un logofeţel, un funcţionar subaltern se poate cumpărà pe nimic.

Cu masca egalităţii se introduse dar în Regulament ca boiernaşul de judeţ să aibă acelaş vot cu banul şi vornicul învechit în serviciurile ţării. Intr'o adunare generală dar, compusă de 80 sau de 190 de deputaţi, puteà o putere, ce influe în ţările noastre, a-şi face o majoritate cu sacrificiuri foarte mici. Promite zapciului isprăvnicia, promite unui Sarsailă, ce n'a fost în nici un serviciu, promite-i un minister, că-ţi vinde şi pe Dumnezeu ce nu-l are. Promite însă unui vornic, rangul de ban, sau unui logofăt rangul de vornic, că vei aflà, daca nu într'unul, în altul dificultăţi.

In Generala Adunare de revizie a Regulamentului, trei bani, doi vornici, şi doi logofeţi se aflară cari să zică *nu,* când a fost vorba de pierderea autonomiei; şi din atâţia deputaţi, ce veniseră d'afară, nu se află nici unul.

Când bătrânii au prestigiu şi sunt ascultaţi într'o naţie (şi cu bătrânii în politică se înţeleg funcţionarii vechi, ce au trecut prin toate gradele şi fazele ierarhiei), când aceştia sunt onoraţi şi ascultaţi, aceà naţie cade mai anevoie în erori.

Rusia de acei bătrâni se puse cu dinadinsul a ne lipsì, ca

www.dacoromanica.ro

să dea ţara pe mâna neîncercaţilor, spre a o da de mal, amăgindu-i.

In toată lumea, fiecare familie, fiecare naţie e geloasă de drepturile sale, dacă are drepturi: nimeni nu le sacrifică facil. Şi dacă cuivà îi este iertat de a-şi apără drepturile sale particulare, cât oare nu e de iertat şi de onorabil de a apără drepturile comune, ce sunt nu ale unor familii, ci ale fiilor Patriei în genere.

Boierii vechi erau cu atât mai onorabili, cu cât că fiecare apărând drepturile băniei, vorniciei, logofeţiei etc., etc., ei nu apărau nişte drepturi ale lor din naştere sau ale familiei lor, ci ale acelor ranguri, la cari astăzi erà unul şi mâine ajungeà altul, tot dintre Români, fără excepţie de condiţie socială.

Un mitropolit, un episcop, când apără drepturile arhieratice, nu-şi apără drepturile sale, ci ale postului arhiepăstoral la care astăzi este el, şi mâine poţi să fii tu. Este rău când la arhipăstorie nu mai pot ajunge fiii Patriei, precum ajunseserăm sub Fanarioţi, şi precum au ajuns Basarabenii, Bucovinenii, Transilvănenii şi Bănăţenii, unde la primele posturi nu mai pot ajunge Românii.

De nu erau boieri români, când intră Ipsilante, Rusia n'ar fi întâmpinat pe Tudor în contra planurilor sale. Complotul ei dar de acì înainte fu în contra acestei rămăşiţe a boieriei, ce a produs în totdeauna pe apărătorii decişi şi experimentaţi.

Instituţia aceasta fu aşà de înţeleaptă, încât şi străinii, de ajungeau a străbate rangurile sale, ajungeau să aibă acelaş zel şi de multe ori mai mult decât mulţi pământeni. Cine nu cunoaşte devotamentul faimosului în dreptate şi în faceri de bine banului Ghica, de a subsemnà cu boierii pământeni [1] la înfiinţarea republicei danubiene?

Imi plac mulţi din junii de astăzi şi le laud mult generoasele aspiraţiuni; le doresc înaintarea; doresc a-i vedeà. de aş trăi, pe dânşii ocupând locurile celor bătrâni; însă nu astăzi, să ferească Dumnezeu! ci încet, încet, din grad în grad peste zece ani. Vai de oştire ar fi, când deodată un sub-locotenent s'ar face colonel, şi vai de ţară ar fi, precum şi este, când pe unul, ce n'a fost sub-administrator, l-ai vedeà deodată administrator, director de minister şi însuşi şi ministru. Nu, ci îndărăt la locurile voastre, junime asmuţată de străini.

---

[1] Cei cari s'au dus la Napoleon Bonaparte.

www.dacoromanica.ro

ANEXA No. 2.

SCRISOAREA CĂTRE BIBESCU ŞI RUGĂCIUNEA PREOTULUI ŞAPCĂ LA 1848.

Programa mişcării adevărate române sau a *contrazaverii* dela Islaz erà dejà preparată cu proclamaţia cunoscută, cu scrisoarea adresată către domnitor, alesul naţiunii, şi cu ruga ce o dedei de cu seară preotului Şapcă, spre a o citì după sanctificarea apei şi după profeţia lui Iezechiel cap. al XXXVII-lea.

Reproducem acì scrisoarea către domnitorul George Bibescu, astfel cum s'a publicat în franţuzeşte în *Mémoires,* pag. 80 şi 81, cum şi ruga recitată de preotul Şapcă. Măria sa domnul Bibescu, de va aveà originalul în româneşte, cum şi preotul Şapcă de mai conservă originalul, vor face un serviciu istoriei, de le vor da publicităţii. Noi le-am pierdut; căci fraţii căuzaşi ni le-au furat la 19 Iunie, dimpreună cu tot ce am avut în cameră, şi vestminte şi arme, când prodanii [1] din 1848 se înţeleseseră cu Odobescu să ne omoare.

SCRISOARE CĂTRE DOMNITOR

«In numele poporului Român.

«Măria Ta! Mişcarea ce agită pe Franţa şi Germania se simţì în toată Europa, şi nu intârziè de a pune în neastâmpăr România.

«Poporul Român, disperat de lungile-i suferinţe, locuitorii Capitalei, speriaţi de venirea comisarului rus, ce totdeauna a fost înainte mergător de turburări, speriaţi încă de un complot străin diabolic, urzit spre a turburà pacea publică prin beţia patimelor, se văzură nevoiţi a luà parte la o mişcare naţională de *apărare* şi de *principii.* Intreprinderea fu improvizată şi spontanee, căci Măria ta nu mai fuşi în stare de a opune forţa şi energia necesară la intrigile străine [2].

«Jos-însemnaţii, temându-se ca mişcarea să nu se degenere în anarhie, văzând că opinia publică se concentră împrejurul lor, se determinară a se pune în capul unei mişcări regeneratoare, al căruia scop este de a menţine ordinea, proclamând dorinţele poporului prin proclamaţia ce se alătură acì. Aceasta chiamă pe tot Românul de a luà parte la fapta regeneraţiunii, şi mai vârtos pe Măria ta.

---

[1] I. C. Brătianu şi C. A. Rosetti.

[2] Aluzie la neascultarea oştirii la cazarmă (El. R.).

www.dacoromanica.ro

«Considerând că mâinile Măriei tale (prin trădarea oştirii din Capitală) nu sunt în stare de a ţine frânele guvernului, jos-însemnaţii, spre a-şi puteà împlinì misiunea, se văzură în inevitabila necesitate de a luà, prin interim, o sarcină foarte grea, şi se constituiră în guvern provizoriu.

«In numele dar al poporului român, ei au onoarea de a comunicà Măriei tale manifestaţia naţională şi constituţia ce este bazată pe vechile noastre legi şi datine; şi invită pe Măria ta, ca pe un ales al naţiunii, de a ascultà de vocea Patriei şi de a te pune în capul acestei mari întreprinderi.

«Prin consimţământul Măriei tale, prin semnătura Măriei tale pusă asupra Constituţiunii, poporul va fi asigurat, cre ditul Măriei tale va fi restabilit, şi prin urmare puterile Măriei tale vor fi restaurate.

«Jos-însemnaţii n'aşteaptă decât răspunsul Măriei tale, şi îndată ce vor aveà fericita şi mult dorita ştire despre consimtimentul Măriei tale, şi vor fi convinşi prin probe de ajuns despre sinceritatea inimii voastre, îndată vor încetà dela a lor sarcină, şi se vor stimà ferici de a aveà şi a împlinì ordinele Măriei tale.

«Membrii guvernului provizoriu: Hiereul[1] ŞAPCĂ, I. ELIADE, CHR. TELL., ŞT. GOLESCU, N. PLEŞOIANU. — Islaz, din câmpul regeneraţiunii, 9 Iunie 1848, no. 1».

RUGA RECITATĂ DE PREOTUL ŞAPCĂ.

«Dumnezeule al puterii şi al dreptăţii! Ochiul tău este asupra noastră; caută şi vezi poporul tău în genuchie înaintea evangheliei şi crucii tale. Dumnezeeasca ta dreptate o cerem cu toţii. Auzi şi binecuvântă ruga noastră. Dă poporului român tăria în braţele lui, şi inimicii tăi vor fi învinşi; revarsă în sânul lui curajul, în inima lui blândeţea şi în mintea lui spiritul înţelepciunii şi al ordinei.

«Dumnezeule al luminilor, tu ai înălţat odinioară coloana de foc, spre a conduce pe Moise în deşert. Fă, Doamne, ca îngerul bunelor consiliuri să descindă în mijlocul acestui popor şi să ne conducă pe căile tale. Binecuvântă din înălţimea cerurilor stindardele noastre corunate de crucea Fiului Tău predilect[2]; fă-le a vânturà pe calea ordinei şi a adevăratei glorii.

«Doamne Dumnezeule, Fiul tău predilect[3] fu trimes în sa-

[1] preotul; [2], [3] iubit.

www.dacoromanica.ro

crificiu pentru mântuirea oamenilor; în marea sa dragoste pentru cei scăpătaţi, devenì însuşi anatemă, spre a îndumnezei pâinea şi vinul, ce se fac prin travaliul [1] neavuţilor; devenì prada morţii, ca să dea vieaţă şi libertate oamenilor. Acelaş eşti, Dumnezeule; la tine sunt victoria şi libertatea; scapă şi mântuie pe tot omul ce suferă; realţă şi vivifică pe acest popor, ce moare ca să dea nutriment şi vieaţă împilătorilor săi; mântueşte-l de abuzurile ce au tras împilătorii şi din însuşi virtuţile lui; scapă-l de *abuzurile* clacei, din noua şi infama *iobagie,* necunoscută părinţilor noştri, de angaria drumurilor, de toate impunerile faraonice, şi de orice împilare, violaţie şi nedreptate. Dă-i înapoi timpul şi locul, cu care tu ai dotat pe om; fă-l a se bucurà de dreptul travaliului său

Uşurează, Dumnezeule, un popor strivit de suferinţe; scoală-te, Doamne, şi fă să te cunoască în adevăr lumea că tu eşti Dumnezeul laborioşilor şi al tot omului ce se apropie de tine prin travaliu; căci tu eşti Creatorul, şi prin travaliu ai dat ca să devenim şi noi creatori; travaliul e adevărata rugă, ce tu exauzi şi binecuvinţi, făcând-o a sporì. Arătă-te că tu eşti părintele scăpătaţilor, orfanilor şi al văduvelor, consolatorul celor împilaţi. Nu chemăm decât numele tău, nu cerem altă altă lege decât evangheliile tale. Fiul tău a promis celor împilaţi dreptatea, celor flămânzi pâinea, celor contristaţi consolaţia; dă fiilor tăi bunurile lor, pâinea lor, după dreptatea ta, şi fie ca spiritul consolaţiunii şi al adevărului să lumineze minţile lor.

«Bucurându-ne de lumina şi de dragostea ta, de dreptatea şi de puterea ta, te vom glorificà, o! de trei ori sfânt; căci a ta este împărăţia şi puterea şi gloria, a Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Spirit, acum şi totdeauna şi în secolii secolilor amin».

ANEXA No. 3.

ATITUDINEA LUI C. A. ROSETTI ŞI I. C. BRĂTIANU.

Deşpre cum s'a format comitetul revoluţionar la 1848, cum dintr'însul s'a ales comisia executivă de trei membrii: Ion Ghica, A. G. Golescu şi N. Bălcescu, despre planul şi instrucţiunile comisiunii, despre câte s'au întâmplat la Islaz, Caracal, şi Craiova, citească-se în *Mémoires sur l'histoire dela Régénération Roumaine,* dela pagina 29 până la 108, cum şi în dosarul publicat de N. Russo, dela pag. 16 până la 64.

Reproducem acì cele ce se întâmplară după ajungerea de

[1] munca.

www.dacoromanica.ro

peste Olt a lui Eliade, Tell şi Magheru, ca membri ai guvernului provizoriu.

«In seara ajungerii lor în Bucureşti, la 16 Iunie, membrii guvernului se adunară dimpreună cu miniştrii la palatul administrativ, spre a se ocupà despre măsurile ce erau a se luà spre asigurarea ordinei şi păcii publice. Prima hârtie ce li se înfăţişă fu demisia lui C. Rusetache şi I. Brătianu, ce erau dejà numiţi ca secretari ai guvernului (cu vot deliberativ). Această purtare neaşteptată produse o impresie nemulţumitoare între toţi membrii, ce se deciseră a nu accepe această demisie. Fu însărcinat Tell a se înţelege cu dânşii.

«Odobescu împlinià funcţiunile de cap al oştirii. Intre măsurile ce se luaseră se propuse de a se unì toată oştirea în Capitală. Odobescu se opuse la aceasta, zicând că frontierele şi carantinele nu puteau să rămâie desgarnite. I se dete mijloace de a întâmpinà provizoriu această necuviinţă (prin dorobanţi); el însă avù atunci sinceritatea de a spune pe faţă că nişte asemenea măsuri ar displăceà Rusiei; şi că el, vechiu ofiţer din armata Rusiei, nu puteà face să supere întru nimic această putere. Atunci i se făcù observaţie că vorbele sale nu sunt ale unui bărbat al mişcării şi al constituţiunii şi că prin urmare ar fi şi mai onest din partea sa de a se trage din serviciul unei asemenea mişcări, ce în genere nu poate place Rusiei. El însă răspunse că demisia nu şi-o dă şi postul său îl va susţine cu sabia.

«A doua zi, 17 Iunie, Tell văzù pe C. Rusetache şi pe I. Brătianu şi le aduse aminte că, după îndatoririle luate, membrii comitetului revoluţionar nu puteau să-şi dea demisia, până ce nu se va conduce mişcarea la capătul său. Apoi întrebându-i despre motivele ce îi făcură a se retrage din guvern, răspunsul tot le fu că nu puteau să fie la un loc cu membrii din cari se compuneà guvernul. Tell le zise iar că n'au despre aceasta cuvânt, căci toţi membrii erau dintre consoţii lor, din acelaş comitet format înainte de revoluţie, şi că membrii aceştia n'au ajuns la putere nici prin forţă, nici prin intrige, căci ei erau peste Olt pe când guvernul fu aclamat; şi că fiind venit în Capitală abià de o zi nu au avut timpul de a face nici un act bun sau rău, ca să atragă sau să piarză opinia publică, şi că prin urmare Rusetache şi Brătianu rău fac de se retrag din guvern, când odată îşi aveau îndatoririle lor, mai 'nainte de mişcare, cu aceleaşi persoane ce se aflau atunci la putere. In fine le zise că acela nu e un cuvânt de ajuns de a zice că nu pot să fie la un loc cu nişte oameni căror până acì

www.dacoromanica.ro

n'aveà nimeni a le imputà nimic, cari fuseseră aclamaţi spontaneu prin opinia publică, cari fuseseră ieşiţi din sânul aceluiaş comitet revoluţionar, şi cari profesau aceleaşi principii, şi erau cunoscuţi din vieaţa lor trecută.

«Rusetache şi Brătianu rămaseră în decizia lor [1] şi trăgându-se, ziseră lui Tell ca cu un aer profetic şi adică amical: «Noi îţi dăm consiliul nostru să nu mai dormi de astă seară în palat». Tell nu puteà nici într'un chip să-şi explice acel consiliu din partea unor amici atât de reci.

«Nu trecù o zi şi reacţionarii formară un club, ce se ziceà că erà al proprietarilor şi care erà a se adunà în sala lui Momulu, la 19 Iunie.

Seara la 18 Iunie, cinci indivizi se prezentară la palatul administrativ; aceştia veniră în numele proprietarilor cu nişte reclamaţiuni de tot sofistice, acuzând guvernul că ar fi inimic al proprietăţii [2], Odobescu erà de faţă şi schimbà la semne de înţelegere cu acei cinci mandatari. In van câţivà din membrii guvernului (şi mai vârtos Eliade şi Magheru) îşi puneau toate puterile d'a le demonstrà că sunt amăgiţi dumnealor şi că noile reforme n'aveau de bază decât respectul către proprietate. Mandatarii cunoşteau foarte bine adevărul, ei înadins se făceau că nu-l pricep (căci căutà înadins cearta). Când se retraseră, unuia dintr'înşii îi scăpă din gură ameninţarea: «Mâine, domnilor, vom venì cu o deputăţie *mai numeroasă*».

Pe când erà a se retrage p'acasă membrii guvernului, Odobescu propuse că a doua zi Duminică voeşte a prezentà la guvern pe stat-major şi pe ofiţerii ce se află în garnizoază în Capitală. Spuse că această înfăţişare se va face la 12 ore, şi adause că guvernele trecute aveau învăţul d'a face pe ofiţeri s'aştepte în anticameră, ce umilià foarte mult oştirea. *Rugă* dar pe membrii *guvernului celui nou* să binevoească (propriile lui cuvinte) a se află la ora arătată în sala cea mare a palatului, spre a *primì omagiile* şi *felicitaţiunile ofiţerilor* şi *spre a da probă de regeneraţie în toate lucrurile.*

. . . . . .

[1] Nu erà vorba că s'ar fi schimbat Eliade, Tell şi Magheru, ci că aceştia nu împliniseră programa dată de comisia executiva de trei, de a începe mişcarea prin prade şi violaţiuni (EL. R.).

[2] Cei acuzaţi de inimici ai proprietaţii erau Eliade, ce singur a strigat respect la proprietate şi la persoane, şi Magheru care ajuta pe Eliade la Craiova de a se pune în contra decretului scandalos despre care vom vorbì (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

«A doua zi, la 19, Eliade, se duse mai 'nainte de ora 12 la Câmpineanu.

«Când se apropiè ora aceasta, Eliade cătă a se duce la palat.

«Toţi ofiţerii erau deja şi adunaţi cu Odobescu în capul lor mai 'nainte de ora arătată...

Trecem câtevà amănunte, ce se pot citì în text. Venim la ceremonia ce se prepară lui Eliade, Tell şi Magheru. Infăţişarea ofiţerilor se termină într'o dispută provocată înadins, ca să amâne timpul, până când o voce se auzì:

«*Vin proprietarii!* Atunci Odobescu, schimbându-şi tonul, ce până acum aveà, ca un oştean, către capii guvernului, îşi dete un aer impozant şi apropiindu-se de Eliade: «In numele proprietarilor, îi zise, apucându-l de braţ, te arestez, domnule... cum şi pe d-voastră domnilor membri ai guvernului».

«Eliade se uită la Odobescu, luându-l de sus până jos, şi-l împilă cu a sa căutătură, aducându-i aminte numai cu un gest întâmpinarea ipocrită şi servilă ce-i făcuse cu o jumatate de oră în capul de jos al scării. «Ce erà aceà căciulă în mână şi capul gol şi plecat d'adineaurea şi ce sunt gesturile acestea şi acel piept umflat d'acum?» Atât putù să pronunţe Eliade şi fu împresurat şi asalit de ofiţeri, ce se încercaseră spre a-l ţine prins. Tell fu dezarmat şi luat de a fi şi dus la cazarmă. Magheru, trăgând sabia, îşi deschise drum printre ofiţeri şi se duse a se închide cu doi din dorobanţii sai într'o cameră...

«Două compănii, sub comanda colonelului Solomon, ce veniseră şi stau în pândă în strada din dos, veniră repede (la semnal) şi se suiră în palat cu baioneta înainte. Zece din aceşti soldaţi fură pe dată puşi în camera unde erà arestat Eliade (şi unde se aflau şi Ştefan şi Nicolae Goleşti). Eliade încă nu-şi pierduse sângele său rece şi se puse a harangà[1] pe soldaţi. Solomon strabăteà prin toate salele, căutând pe Magheru şi dând ordine soldaţilor. Cum auzì pe Eliade vorbind soldaţilor, devenì furios.

Nu se puteau scrie în franţuzeşte expresiunile colonelului Solomon, aci însă le dăm fidel din vorbă în vorbă:

«Nu mai sporovenì din gură, Eliade, zise colonelul, că puiu de te leagă cobză. Puştile la ochi copii!» (Atunci auzii coţorile *crrâc*; şi de unde eram în picioare înaintea unei canapele, mă pusei jos între ambii Goleşti. Puştile erau toate la ochi şi

[1] a le vorbi.

www.dacoromanica.ro

îndreptate în mine... Ce s'a mai întâmplat, nu-mi aduc aminte: când s'au retras soldaţii, când şi cum am fost scos din aceà cameră, nu ştiu. Memoria îmi revine; şi văzui că sunt în sala mare, ce căută spre curte. Să continuăm cu textul.

«Câţivà din amicii Constituţiunii, ce veniseră spre a asistà la ceremonie (cum se ziceà), scăpară pe ferestrele din planul de jos; alergară a trage clopotele a da alarma şi a da de ştire poporului despre arestarea membrilor guvernului său. In câtevà minute, curtea palatului erà plinà; poporul afluà [1] alergând de toate părţile. Tell, liberat în drum prin multitudine [2] din mâinile celor ce îl duceau la cazarmă, suià dinpreună cu cei mai cutezători cetăţeni scara palatului. Intr'o clipă soldaţii furà scoşi şi alungaţi din apartamente, prizonierii liberaţi şi Magheru ieşì din camera unde se închisese.

. . . . . .

Trimitem pe cititor la paginile dela 113 până la 119 ale *Memoriurilor despre istoria Regeneraţiunii Române,* unde se cuprinde uciderea de către soldaţi a celor nouă martiri, înmormântarea lor, arestarea lui Odobescu şi a lui Solomon, darea lor în judecată, cererea morţii lor dela popor şi iertarea lor. Continuăm dela pag. 119:

«Se ştie dejà că C. Rusetache şi I. Brătianu, neînduplecaţi, îşi dedeseră demisia însuşi din prima zi a ajungerii din Craiova a membrilor guvernului provizoriu; însă îndată cum Odobescu şi Solomon furà arestaţi, C. Rusetache şi I. Brătianu veniră de sine-le, fără a fi învitaţi de nimeni, spre a-şi luà funcţiunile de secretari, ce cu trei zile mai 'nainte le lepădaseră singuri. Guvernul îi îmbrăţişă cu mulţumire, crezând că ar fi fost amăgiţi şi că întorcându-se dela eroarea lor, cu aceasta dau o probă de al lor zel pentru cauza publică.

«Rusetache în aceeaş zi se puse a redige un act din partea guvernului, prin care justificà pe Odobescu către popor. Foaia sa, numită *Pruncul,* îşi puneà asemenea toate puterile spre acelaş scop. I. Brătianu îşi îndoià iar puterile şi cutezarea de a vedeà ziua şi noaptea pe Odobescu şi de a se consultà cu dânsul, oferindu-i serviciuri contra tuturor regulilor de arestare. Această purtare începù a devenì scandaloasă pentru publicul supărat dejà. Poporul începuse a murmurà; şi când guvernul le făcù oarecari observaţiuni asupra purtării lor

[1] se îngramadià.
[2] de mulţime.

www.dacoromanica.ro

către Odobescu, ei ziseră că aceasta o fac printr'un sentiment de generozitate, ca către nişte inimici învinşi.

«Se numi o comisie de ofiţeri, spre a judecà pe Odobescu şi pe Solomon, acuzaţi din partea poporului şi a părinţilor ucişi la 19 Iunie.

Membrii guvernului provizoriu, şi mai vârtos Eliade, Tell şi Magheru, fiind condamnaţi încă mai dinainte de agenţii cabalelor streine, fusese amăgiţi de a lăsà dincolo de Olt pe toţi voluntarii, pe sătenii ce îi urmau cum şi cele două companii de soldaţi, cum şi diviziunea fraţilor Racotă şi dorobanţii lui Magheru, şi de a veni singuri în Bucureşti. Increzându-se pe scrisoarea lui N. Golescu, veniseră a da de sine-le în cursă [1].

«A doua zi după atentatul în contra membrilor guvernului şi arestarea lui Odobescu şi Solomon, cele două companii ajunseră în Bucureşti şi se cazernară, ca mai fidele, în palat, spre a prevenì de acì înainte la orice tentativă din partea conspiratorilor. Erà de remarcat că C. Rusetache şi I. Brătianu se tot formalizau şi făceau observaţiuni despre aceste semne de priveghiere: nu le plăceà nicidecum să vază acei soldaţi împrejurul lui Eliade, Tell şi Magheru. Intr'o seară, pentru nimic, ajunseră şi la ceartă cu Tell, ce nu-şi puteà explicà aceà purtare a lor.

«Intr'acestea cercetarea sau judecata lui Odobescu şi a lui Solomon se urmà. Solomon se şi înfăţişase de două ori înaintea judecătorilor, şi după semne începuse a se teme sau de o condamnare, sau de furoarea populară. Intr'o zi cerù să cheme pe Magheru a venì să-l vază în camera unde erà arestat. Acesta se duse spre a-l consolà şi a vedeà ce aveà de a-i zice. In aceeaş zi chemă şi pe Eliade; şi după ce termină cu dânsul, chemă şi pe Tell. Când aceştia, ieşind dela Solomon, se întâlniră, cu neastâmpăr se întrebară unul pe altul ce le-a zis Solomon? Acelaş secret le încredinţase la câte trei, declarându-le cu jurământ că el, fidel Constituţiunii, n'ar fi făcut niciodată cauză comună cu Odobescu, dacă acesta nu l-ar fi încredinţat că în conspiraţia în contra lui Eliade, Tell şi Magheru se aflau mai mulţi dintre oamenii mişcării, şi din aceştia numì pe Rusetache şi I. Brătianu.

«Acum o altă acuzaţie venì la lumină, alte arestaţiuni cătà a se face. Poporul credeà că aceşti doi oameni, Rusetache şi Brătianu, sunt în bună înţelegere cu membrii guvernului. Spre

[1] Vezi paginile 95, 96 şi 97 din aceleaşi Memoriuri (El. R.).

www.dacoromanica.ro

a se depărtà dar de scandal, spre a nu da motive publicului de a prepune că se află desbinări în guvern, câte trei colegii se deciseră a tăceà şi a priveghià de acì înainte la mişcările celor doi acuzaţi, şi astfel să apere poporul de a cunoaşte o asemenea desbinare [1].

«Pe toată ziua, reacţia se organizà din ce în ce mai mult. Odobescu, prin mijlocirea lui I. Bratianu, se află în relaţie cu ofiţerii regimentului lui Solomon. In cazarmă se urzià un nou complot, spre a ucide pe membrii guvernului şi a scapà pe Odobescu. Insă două companii, ce ardicaseră stindardul regeneraţiunii la Islaz, se aflau cazernate, cum am zis, la palat şi treceau de fidele şi decise de a apără Constituţia şi pe oamenii săi — cel puţin de astfel le credeau reacţionarii. Şi pe de altă parte tunurile transportate de popor la palat îi ţineà în loc cum să nu cuteze a mai cercà cevà în contra guvernului popular.

«Reacţionarii dar inventară cabala de a scoate afară ştirea mincinoasă că Muscalii au trecut dela Focşani încoà în ţară. Guvernul, deşi erà informat prin raporturile Administratorilor de Buzău, de Brăila şi de Râmnic, şi cu toate că nu credeà aceste ştiri, trimise însă curieri înadins, spre a se convinge de adevăr. Brătianu cerù să se ducă el singur cu o misiune la Focşani, şi se prefăcù că pleacă. Rusetache pe de altă parte venì cu o altă nuvelă, pe care o calificà el însuşi de *pozitivă,* că adicà consulul englez din Bucureşti [2] primise de curând *proaspătă* ştafetă din partea vice-consulului său, că Ruşii au şi intrat în ţară. Mai toţi membrii guvernului crezură pe Rusetache sau se făcură că îl cred, afară de Eliade, Tell şi Magheru, ce auziseră pe Solomon.

«Nu intârziè a se întinde falsa nuvelă prin toată Capitala; şi cei ce o propagau înadins (din partea lui Rusetache şi Brătianu) ziceau că vine dela guvern. Locuitorii se alarmară. Constituţionalii pierdeau curagiul şi conspiratorii deveniau mai cutezători; aceştia mai inventară înadins şi propagară ştirea că membrii guvernului se prepară spre a fugi şi a lăsà Capitala. Publicul o ştià dejà aceasta, când între membrii guvernului nici nu fusese încă vorbă dacă adicà s'ar fi cuvenit sau nu a lăsà Capitala . . . . . .

---

[1] S'a văzut în Căimăcămia din urmă câta dezordine şi dezastre a produs dezbinarea între membrii ei (EL. R.).

[2] Consulatul Englez a şi protestat mai târziu formal despre această nuvelă ce Rosetache o împrăştie în numele Consulatului (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

«Către seară, curtea palatului erà plină de popor, ce venià spre a nu lăsà adică pe membrii guvernului de a plecà. In deşert unii dintr'înşii se încercară a încredinţà poporul că nici n'a fost vorba de vreo plecare a cuivà şi că guvernul erà decis a aşteptà orice i s'ar întâmplà şi a menţine ordinea, stând împreună cu cetăţenii. Poporul, întărâtat de conspiratori, nu voià nici s'auză, nici să priceapă nimic.

«Erau zece ore din noapte şi mulţimea încă nu se retrăsese dela palat; şi câţi se retrăgeau amenințau că se vor returnà armaţi: pe de altă parte conspiratorii se preparau ca dimpreună cu soldaţii dela cazarmă să vie spre a asalì palatul şi a liberà de acolo pe Odobescu. Atunci membrii guvernului începură a vedeà necesitatea sau de a rezistà, apărându-se în contra celor ce se preparau a venì asupra palatului (care ar fi adus o gueră civilă) sau de a se retrage şi a paralizà astfel cabala preparată. Palatul erà bine apărat cu două companii şi cu tunurile, şi victoria ar fi fost a guvernului în contra conspiratorilor; însă în cazul acesta guvernul ar fi căzut în aceeaş necuviinţă, în care căzuse Solomon la 19, făcând foc asupra cetăţenilor. Se determinară dar membrii guvernului (mai vârtos după insinuaţiunile lui Rusetache şi Brătianu) a se retrage la Târgovişte, şi a aşteptà acolo evenimentele. In întâmplarea aceasta, guvernul păţi ca Don Basilio: din bun sănătos, îi scorniră că are friguri şi-l trimiseră să se culce la pat, spre a se curăţi de dânsul.

«La 29 lunie, în revărsatul zorilor, membrii guvernului, cu vreo cincizeci din funcţionarii publici şi cu cele două companii, plecând la Târgovişte, luară drumul spre Câmpu-Lung [1].

. . . . . .

Rusetache şi Brătianu reuşind a li se crede invenţia despre venirea Muscalilor şi a aduce întru nevoie pe guvern de a se retrage din Capitală, îşi împărţiră rolurile: Brătianu rămase în Bucureşti, Rusetache se prefăcù că se retrage şi el cu guvernul.

După ce de lângă Târgovişte luară drumul spre Câmpu-Lung, şi înaintând în munţi către Rucăr, C. Rusetache, care ştià că nu erà picior de Muscal în ţară, pentrucă el inventase nuvela falsă, se puse a vorbì cu N. Bălcescu, spre a-i cercà părerile şi a-l iniţià oarecum în intrigă.

---

[1] Câte li s'au întâmplat pe drum şi cele întâmplate în Bucureşti, unde rămase D. Brătianu spre a scăpà pe Odobescu, se pot citì dela pagina 125 până la 198 [din *Mémoires*] — (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

«Ei! Bălcescule, îi zise; s'a dus cu întreprinderea noastră: la Bucureşti s'a numit şi s'a instalat o căimăcămie de oameni ce nu sunt d'ai noştri; nu mai e nimic de sperat; însă ia să zicem că visăm: să ne închipuim că poporul în Capitală se scoală din nou (ei puseseră la cale prin Brătianu, ce rămăsese în Bucureşti, spre a răsculà poporul şi a-l face să aleagă pe Odobescu în capul guvernului, incriminând pe cel retras de nevoiaş şi că au lăsat Capitala în orele cele mai critice), să ne închipuim că poporul se scoală din nou spre a răsturnà Căimăcămia şi a numì un nou guvern provizoriu, cari ar fi atunci oamenii ce s'ar cuvenì a-l compune? Eu, de aş fi la asemenea întâmplare în Bucureşti, mi-aş pune toate puterile spre a pune pe Odobescu şi pe Creţulescu în locul lui Tell şi Magheru; iar cât pentru Eliade, cată să-l mai lăsăm încă vreo câtevà zile în guvern, că ne temem de popor deocamdată. Cată să amăgim poporul. Iar după câtevà zile vom puteà mai facil[1] a ne curăţì şi de Eliade.

«Bălcescu, ce credeà, ca şi ceilalţi, că Muscalii sunt dejà în ţară, tratà pe Rusetache ca pe un visător, şi care visând ceeace-i place, îşi dă pe faţă resimtimentele sau cugetele secrete».

. . . . . .

Se ştiu cele întâmplate în Bucureşti. Căimăcămia nu ţinù decât 24 ore. Poporul, aflând că ştirea despre intrarea Muscalilor la Focşani a fost falsă, se sculă din nou, Căimăcămia căzù. Brătianu se încercă a acuzà pe guvernul retras şi a face a se aclamà un nou guvern, în capul căruià să pue pe Odobescu; poporul cerù cu stăruinţă a se înturnà la postul lor membrii retraşi ai guvernului lui. Aceştia se aflau la Rucăr. Să continuăm cu citaţia:

«Fugitivii erau chemaţi în Capitală. Cetăţeni mulţi din Câmpu-Lung alergară la Rucăr, spre a-şi împărţi bucuria cu membrii guvernului. In bucuria generală şi în prepararea de a se returnà în Bucureşti, numai Tell sta la o parte, în tăcere şi pe cugete.

— Ce stai acolo, amice? îl întrebară unii, pentruce nu-ţi iei uniforma militară şi eşarfa? Aide mai curând, aide să plecăm; nu vezi că ne înturnăm înapoi?

Tell sta tot nemişcat şi în tăcere, şi când îl tot înteţiră cu întrebările, şi camarazii lui îl trăgeau de mână să se scoale şi să se prepare de drum, el se văzù nevoit a le zice:

[1] uşor.

www.dacoromanica.ro

— Puteţi, cari voiţi, a vă înturnà înapoi, unde vocea poporului, cum ziceţi, vă chiamă; eu însă sunt decis a trece în Transilvania.

— Insă, ai uitat, pe semne, îndatoririle noastre? Nimeni nu poate dintre noi a se retrage şi a abandonà cauza, până când nu ne va abandonà ea pe noi.

— Insă, pe lângă altele ne-am îndatorat, adause Tell, de a fi şi sinceri unul către altul şi de a fi fideli la această cauză comună. Eu unul nu mai pot a mă aflà în contact cu oameni neconsecuinţi, cu... vicleni.

— Ce vrei să zici? explică-te curat.

— Rusetache şi Brătianu, strigà Tell, membrii guvernului provizoriu, au conspirat în contra vieţii camarazilor lor: au făcut cauză comună cu Odobescu şi cu toţi reacţionarii.

Toţi cei de faţă rămaseră înmărmuriţi şi exortară [1] pe acuzător să probeze ceeace zisese.

Tell aduse atunci aminte demisia acestor doi oameni înşuşi din ziua ajungerii guvernului provizoriu din Oltenia, refuzul lor de a-şi mai luà funcţiunile, şi apoi îndesarea lor de a se instalà de sine-le ca secretari, după ce văzură pe Odobescu arestat; primul lor act prin care se încercară de a disculpà pe Odobescu înaintea poporului, relaţiunile lor dese cu acesta, când erà sub arest, închietudinea [2] lor şi observaţiunile despre orice măsură ce lor li se păreà că se ia spre a preveghià pe arestat, acuzaţia sau mărturisirea lui Solomon care îi comunicase lui, cum şi lui Eliade şi Magheru, că aceşti doi oameni fuseseră în înţelegere cu conspiratorii dela 19 Iunie. Le aduse încă aminte că ştirea falsă despre intrarea Ruşilor fu adusă ca oficială de Rusetache; reînturnarea lui Brătianu, de unde ziceà că se duceà la Focşani; şi bravada de a venì cu atâta curaj în Bucureşti, în mijlocul reacţionarilor, şi d'a se înţelege cu Odobescu; în fine enumără toate amănuntele, toate nuanţele neexplicabile ale purtării acestor doi oameni, dela 16 Iunie până în aceà zi. Nu ştià încă câte se mai întâmplaseră de curând în Bucureşti, nici tentativele lui I. Brătianu. Magheru îşi adause şi el supărările şi spuse şi el ceeace îi mărturisise Solomon, despre înţelegerea lui Rusetache şi Brătianu cu dânsul.

«Intre apărătorii lui Rusetache şi Brătianu, N. Bălcescu se arătà cel mai înfocat şi se sforţà a convinge pe Tell şi Magheru că sunt prea mult prepunători.

[1] stăruiră; [2] neliniştea.

www.dacoromanica.ro

«Discuţia fu întreruptă prin ajungerea deputaţilor, ce veniau din Bucureşti, F. Aron şi G. Niţescu. Aceştia aduceau scrisori oficiale şi intime. Tell luă şi el o scrisoare din partea mitropolitului, ce îl exortă pe el şi pe Magheru de a-şi da demisia din guvern aceşti doi oameni, în favoarea, după cum ziceà eminenţia sa, a păcii şi ordinei publice.

«N. Bălcescu avù şi el o scrisoare, ce îl informà despre evenimentele din urmă şi despre rolul lui Brătianu pe când în urmă fu aclamat guvernul din nou, adică despre sforţările lui de a face a ajunge la guvern consoţii lui Odobescu. Nuvela aceasta se asemănà mult cu vorbele ce le comunicase în secret pe drum Rusetache lui Bălcescu (vezi pag. 116[1]). Mirându-se de această culpabilă asemănare de cugete între Rusetache şi Brătianu, încă până a nu terminà scrisoarea de citit, Bălcescu reintră în cameră cu totul furios şi însuşi cu spume la gură, se repezì asupra lui Rusetache, fără a puteà pronunţà nici o vorba, ca şi cum ar fi vrut a-l strânge de gât. Când Bălcescu putù a se exprimà, în marea sa furoare, prima-i vorbă fu: *trădătorule!* strigând asupra lui Rusetache cu uń gest ca cum ar fi voit să-l spargă. Cei de faţă nu puteau pricepe nimic în această schimbare deodată. Bălcescu până acì erà apărător al lui Rusetache în disputa ce s'a văzut mai sus, şi acum să-i zică *trădător,* calificaţie ce Tell încă n'o pronunţase! Toţi crezură că a înebunit Bălcescu, şi se încercau să-l împace şi să-l facă a-şi venì în simţiri. Toţi îl întrebară ce este? ce ai, Bălcescule?

«El atunci începù a citì scrisoarea ce îi venise din Bucureşti şi spuse apoi toate câte Rusetache îi spusese pe drum; prin urmare acuzà pe Rusetache că a fost înţeles cu Brătianu. Atunci Tell comunică şi el scrisoarea ce luase dela mitropolit. Acum dar nu mai fu nici o îndoială despre înţelegerea ce se aflà între Rusetache şi Brătianu cu partidul rus şi al romano-fanarioţilor, ai cărora agenţi secreţi erau mitropolitul şi consoţii.

Rusetache zisese pe drum Bălcescului ca să alunge deocamdată din guvern pe Tell şi pe Magheru şi după câtevà zile şi pe Eliade. Brătianu se încercase în Bucureşti să facă a se depărtà aceşti trei oameni; şi văzând că nu s'a putut, mitropolitul acum dă adică consiliuri lui Tell şi Magheru de a se trage singuri, puind înainte că adică publicul n'ar fi mulţumit de dânşii.

---

[1] din *Mémoires.*

www.dacoromanica.ro

«Rusetache, văzându-se fără nici unul de a-i mai ţine parte, mai cercă de a se apără şi începù a cam îngână: «văz, zise, că toate aparenţele sunt în contra mea şi a lui Brătianu; nu mă mai pot apără; însă cu timpul vă voiu demonstrà că nu sunt culpabil».

Langagiul acesta mielos şi fanariotic începù a dezarmà mânia celor de faţă, fiind mai vârtos sub impresia bucuriei de cele întâmplate la Bucureşti. Toţi voioşi şi cu inima bună începură a învità şi a jurà pe Tell ca să uite cele trecute şi să vie cu toţi în Bucureşti, spre a-şi luà din nou sarcina. Tell le mai arătă scrisoarea mitropolitului şi în fine le declară că se simte foarte desgustat şi fatigat [1] de intrige şi că nu mai puteà fi în nimic folositor cauzei dumnealor.

Văzându-l neînduplecat, camarazii sai îi declarară că de nu se va înturnà el în Capitală, spre a risipì şi desfiinţà intrigile, atunci şi ei sunt determinaţi a-l urmà în Transilvania, şi astfel toată întreprinderea va rămâneà pe mâna adversarilor.

Tell în fine se determină a-şi înecà toate suvenirile neplăcute şi a urmà pe colegii săi:

— Spre a mântuì aparenţele, zise el, spre a nu aduce poporul a vedeà că se află desbinări între oamenii mişcării, vă urmez în Bucureşti şi mă decid întru a tăceà şi a suferì până în capát. Ajungând însă la capătul carierei noastre bine sau rău, vă promit de a-mi regulà compturile cu Rusetache şi Brătianu.

Şi întinse mâna luì Rusetache:

— Ţine, domnule, îi zise, îţi dau cuvântul meu că îmì voiu plăti datoria.

Aşà plecară cu toţi din Rucăr la Bucureşti, unde eru chemaţi».

Aceste amănunte le avem dela toţi câţi s'au aflat la Rucăr.

Spre împlinire la cele sus arătate adăugăm şi nota lui N. Ruso dela pagina 70 şi 71.

«Intr'o zi la Brusa, în anul 1849, câţivà Români, cei mai mulţi din coteria rodiniană, se aflau cu toţi la preumblare; între dânşii figurau şi fraţii Goleşti, Alexandru şi Radu. Din întâmplare eram şi eu (zice Ruso) între dânşii. Luându-se după vorbă, poate că şi uitaseră că eu mă aflam acolo. Venì vorba despre complotul şi arestarea dela 19 Iunie a lui Eliade, Tell şi Magheru. Alexandru Golescu comise imprudenţa de a mărturisì că aceà conspiraţie erà urzită cu ştirea multora din membrii comitetului revoluţionar; şi că Goleştii cu toţii

[1] ostenit.

www.dacoromanica.ro

erau înţeleşi şi în învoire cu Rusetache şi Brătianu, spre a răsturnà cu *orice preţ* pe Eliade, Magheru şi Tell, şi spre a încredinţà guvernul în mâinile lui Odobescu şi amicilor acestuia.

«Odobescu însă şi consoţii săi erau instrumente muscăleşti, ii zisei eu dela spate; şi d-voastră, domnilor, ce tot vă spargeţi spuind că sunteţi patrioţi, cum de aţi consimţit a arestà şi a ucide pe oamenii naţiunii şi a încredinţà guvernul la nişte indivizi, ce îndată de a doua zi ar fi chemat pe Ruşi?

«A. Golescu rămase ca lovit de fulger auzind vocea mea.

«Mai târziu, la 1853, preotul Anastase, unul din oamenii mişcării, mărturisi, fiind la Brusa, la toţi compatrioţii săi Români ce se aflau acolo, că Alexandru Golescu, cu care se află la 1848 în intimitate, îl însărcinase de cu seară în preziua lui 19 Iunie, adică a arestării, de a face propaganda înfre popor în contra lui Eliade, Magheru şi Tell şi de a preînălţà calităţile lui Odobescu şi companie.

«Acum iar în urmă (la 1854), venind în Bucureşti mai multe persoane, mă asigurară că Goleştii cunoşteau complotul şi că tot ce doriau erà de a se puteà curăţi de Eliade, de Magheru şi de Tell (ce dejucaseră planul zaverei şi prin urmare compromiseseră pe noii aspiratori la domnie şi la ministere în ochii Rusiei)».

DECRETUL SCANDALOS DELA CRAIOVA. DESFIINŢAREA CLĂCII.

Am tot vorbit de decretul scandalos dela Craiova, şi am promis de a introduce pe cititori şi în cabala aceasta.

S'a vorbit în multe rânduri că Tell, fiind în relaţie încă mai dinainte de 1848 cu societatea rodiniană din piaţa Sorbonă, fiind iniţiat de membrii ei în ale comitetului compus de Ion Ghica şi luând instrucţiunile cele mai anti-naţionale şi dezastroase dela comisia de trei, spre a le executà în Oltenia, începând dela Islaz, avù bunul simţ de a pricepe consecinţele acelor instrucţiuni, şi se determină a luà o cale mai conformă cu caracterul său şi cu foloasele ţării. Însă facil [1] nu se poate cinevà desbărà de îndatoriri şi influenţe vechi, mai vârtos când nu erà singur în câmp. Să continuăm cu memoriurile intime ale mele, date spre a se publicà în dosarul lui Ruso:

«Se ştie entuziasmul cu care locuitorii din Caracal întâm-

[1] uşor.

www.dacoromanica.ro

pinară pe oamenii regeneraţiunii. Această manifestaţie publică făcù un mare efect în sufletul lui Tell şi îi mai schimbă cugetele ce i le împrumutase comisia de trei. Ajungând în Craiova, oamenii mişcării fură întâmpinaţi cu un entuziasm şi mai mare, şi acum când Eliade credeà pe Tell cu totul scăpat de influenţa fatală şi de inspiraţiunile lui Ion Ghica, iată-l dimpreună cu Ştefan Golescu că a doua zi după ajungerea în Craiova îi prezentă un decret ce desfiinţà claca din ziua de 4 Iunie, cerând aprobarea şi semnătura şi a lui, cum şi a celorlalţi membri ai guvernului proclamat în Izlaz (adică a lui Magheru şi preotul Şapcă).

«Eliade văzù acì o nouă tentaţie mai noduroasă şi mai grea decât cea cu violaţia casei publice din Islaz; căci aceea cel puţin se prezentà însuşi prin formele sale cu un caracter violent şi repumnător[1], însă decretul acesta, sub masca unei filantropii, ascundeà şi aduceà după sine calamităţile cele mai deplorabile pentru ţară: guera[2] civilă adică, pierderea întreagă a averilor particulare şi foametea generală impuse prin cel mai arbitrar din absolutism.

«Eliade se puneà prin acest decret intr'o dilemă din care n'ar fi putut ieşì, fără a se compromite. De-ar fi aprobat şi subsemnat decretul, ar fi făcut cu aceasta a reuşì planul sau instrucţiunile lui Ion Ghica; şi ar fi oferit el însuşi Ruşilor un pretext legal ca să intre, ca nişte mântuitori adică, în ţară. Rempingând decretul, şi-ar fi pierdut popularitatea între cei ce de atâţia ani gemeau nu din cauza clăcii, ci din cauza abuzurilor clăcii.

«Eliade, după o matură cugetare, îşi puse toate puterile de a învederà că acel decret erà curat un act arbitrar, neuman şi în contradicţie cu proclamaţia şi cu jurământul solemn ce făcuseră cu toţii la Islaz după sanctificarea apei şi a stindardelor; arătând că a desfiinţà legile vechi şi a da altele noi este un drept numai al unui corp legislativ de reprezentanţi ai naţiunii. Pe lângă aceasta, adause el, noua Constituţie, însuşi după litera şi spiritul Proclamaţiunii, nu erà încă decât un proiect şi că o adunanţă generală erà chemată, prin articolul 22, spre a desbate şi sancţionà legile propuse, şi că în fine, ei, membri ai unui guvern provizoriu şi problematic încă, nu puteau decât a propune reprezentanţilor naţiunii proiectele de legiuiri, iar nu de a oferì şi de a da ceeace nu este a lor. «Credeţi, mai adause, că sunteţi apărători ai sătenilor prin decretul acesta? însă ce

[1] respingător; [2] răsboiul.

www.dacoromanica.ro

le daţi printr'însul? un repaos de trei zile în această stagiune a seceratului şi de agitaţie publică; trei zile luate dela lucrările de câmp şi petrecute apoi, poate, în excese fără număr, ce nu le veţi puteà apoi întâmpinà şi reţine. Cu aceste trei zile de fiecare sătean se vor adunà bucatele depe câmp, unde, abandonate pe câmpuri putrezirii, lipsa lor va produce foametè, ale căreia primele victime vor fi săracii, aceşti săteni însuşi pe care ziceţi că-i protejaţi. Le faceţi astăzi un dar de trei zile, spre a-i face apoi în iarnă şi în primăvara viitoare a plătì cu modesta lor avere şi cu vitele lor fatalul acesta repaus, propriu numai de a naşte crime în circonstanţele dificile în cari ne aflăm. Şi apoi, unde va fi să fie, în ce este culpabil comerciantul agricol, spre a fi condamnat de a-şi pierde averea ce şi-a depus-o cu laboare în brazdele pământului numai pe credinţa legilor ce am avut până acum? Noile legiuiri nu potsă fie învigoare decât după aprobaţia unui corp legislativ. Îmi place a crede, domnilor, că actul d-voastră provine dintr'un nobil avânt; însă e foarte arbitrar şi n'aţi cugetat matur, când vi l-aţi propus; eu nu pot a-l suscrie, nici aprobà».

«Magheru şi preotul Şapcă fură de opinia lui Eliade; Tell, Golescu şi Pleşoianu erau contrarii. Preotul Şapcă adause atunci: «domnilor, credeţi-mă că şi însuşi sătenii vor fi de părerea domnului Eliade şi a noastră; căci după credinţa lor, ei cred că e mare păcat de a abandonà bucatele pe câmp». Eliade nu întârziè de a luà acest argument ca o armă tare la cuvintele lui şi propuse de a consultà însuşi opinia sătenilor. Această propunere termină disputa: şi începură a procede spre compunerea unui alt dècret, conform cu principiile de ordine ce adoptaseră cu toţii. Decretul acesta învità şi îndatorà pe săteni a-şi recunoaşte încă vechile lor datorii, până la întrunirea la un loc a Adunării reprezentanţilor naţiunii.

Bunul simţ al lui Tell de a abandonà din ce în ce instrucţiunile comisiunii de trei şi de a adoptà nişte principii şi o politică cu totul naţională şi salutarie, fu aspru criticat la Bucureşti în gaşca zavergiilor. Tell din ziua aceasta, când abandonă dreptul fatal, fu condamnat şi proscris la Bucureşti dimpreună cu Eliade şi Magheru, întocmai ca şi Tudor de zavergii.

Romanescu, ce ca secretar al guvernului provizoriu contrasemnà decretul ce puneà ţara şi satele în ordinea legală, fu mai la urmă atacat cu două descărcări de pistoale în strada

www.dacoromanica.ro

ce se zice atăzi a colegiului. Fanariotul, ce se zice *Românul* [1] îl sfâşie astăzi foarte aspru.

ANEXA No. 4.

SITUAŢIA MOLDO-VALAHIEI LA 1848.

Spre a completă fizionomia acestor doi 1848, alăturăm aci tabelul ce am înfăţişat la mai mulţi bărbaţi de stat dela diferite cabinete şi care fu publicat în dosarul ce se edită de N. Ruso (vezi pag. 174).

1. Europa erà agitată din cauza deplorabilă a uvrierilor (sau lucrătorilor) fără lucru şi din cauza ideilor socialismului rău înţeles şi rău aplicat.

1. Moldo-Valahia nu erà locuită decât de laboratori [1] (de pământ) ce n'aveau nici o ştiinţă de ideile socialismului, şi prin urmare se bucurau de o linişte perfectă ; căci nefiind aceleaşi cauze nu puteau să iasă efectele ce se văzură în Europa.

2. Pentru scopurile sale particulare în Austria şi în Turcia, Rusia voià cu orice preţ să ocupe ambele domniate.

2. Sturza şi Bibescu, geloşi fireşte de a lor putere, nu prea o luară aşà de repede de a împlinì voinţa Ţarului, adica de a chemà pe Ruşi.

3. Spre a aduce pe Sturza la nevoie de a cere ajutorul Ruşilor în Moldo-Valahia, cabinetul Petersburgului află cu cale dè a-i turburà ordinea. Complotul fu urzit în consulatul Rusiei [2]. Capii îi fură amicii şi aliaţii consulului, după cari se luară o minoritate de juni amăgiţi [3].

3. Sturza, ascultat de soldaţii săi, comandaţi de fiii săi, nu avù greutate de a astupà rebelia, şi arestă şi alungă pe rebeli. Poporul Moldav [2], străin la intrigile Rusiei, rămase ca un simplu spectator ; nu putù să aibă simpatii nici pentru principiile [3], nici pentru persoana turburătorilor. Sturza prin urmare stabilì ordinea, aceasta însă îl costă *tronul* [4].

[1] ziar.
[2] Ca şi cel din 1821, ca şi cel din Brăila şi Galaţi (EL. R.).
[3] Şi cari mâncară bunurile Moldovei dela 1848 încoà, şi cari astazi şi-au patenta, de unde se cuvine, de patrioţi, de *partid naţional* (EL. R.).

[1] muncitori.
[2] Ne având aşà mulţă Bulgarime (EL. R.).
[3] Vezi proclamaţia din Iaşi (EL. R.).
[4] Ca şi pe A. Ghica, ce se amesteca întru a restabilì ordinea la Brăila în 1840 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

4. Spre a pune în nevoie pe Bibescu de a cere adică ajutorul Ruşilor, Rusia îşi transportă scena cabalelor în Ţara Română. Planul rebeliei fu tras ca şi în Moldova, conspiratorii lucrau în umbră în casa unui general rus.

Capii oculţi erau acest general cu cumetrii săi şi câţivà din nemulţumiţi (mécontants) şi aspiratori la tron. Cu toţii expediară afară din sânul complotului pe Ion Ghica, care, dresuit bine cu culorile unui patriotism şi cu ale ideilor epocei [1], făcù apel mai întâi la oamenii amestecaţi şi compromişi în cele dela Brăila, ca Bălceştii, Marinica, Telegescul, etc. şi apoi [2] la membrii unei societăţi, ce formase el însuşi cu doi ani mai înainte [3] precum Brătienii, Rusetache, etc. Toţi aceştia luară roluri de actori şi Ion Ghica de sufler în comedia sângeratică ce erà să se joace şi al căruia autor erà ministerul rus [4].

5. Locuitorii Moldovei, protegiaţi de o poliţie credincioasă şi de soldaţi ascultatori la vocea domnitorului, întemeindu-se pe apărarea legitimă a capului statului, nu simţiră nevoia de a

4. Bibescu din disgraţie [1] nu aveà în dispoziţia sa nici poliţia, nici oştirea. Poliţia îşi executà funcţiunile sub dictatura consulatului, şi prin urmare nu puteà fi favorabilă domnitorului [2]. Oştirea, sau mai vârtos garnizoana din Capitală erà sub comanda şi ordinele creaturilor ruseşti.

Soldaţii, harangaţi [3] de domnitor la cazarmă, nu se supuseră, numind *fraţi* pe turburătorii de meserie şi pe mercenarii adunaţi de agenţii ruşi. Poporul român, văzând pe domn fără nici o forţă, nici morală, nici materiala, abandonat de cei ce se cuvenià de a susţine ordinea, îngrijat la aceste simptome de rebelie, se sperie la spectacolul scandalos dela cazarmă. Locuitoriii Capitalei se preparau spre a se apărà susţinând pe capul statului (pe alesul naţiunii).

5. Locuitorii ţării române, văzând neputinţa domnitorului şi pericolul public, alergară la alţi capi. Eliade şi Magheru luară iniţiativa de a

[1] De socialism până la comunism (EL. R.).

[2] Sau mai bine mai înainte de toate (EL. R.).

[3] Societatea ordinară dela piaţa Sorbonei, ai caria fundatori fura d-nii Ion Ghica şi A. G. Golescu (EL. R.).

[4] Ca la 1821, şi la Braila (EL. R.).

[1] din păcate.

[2] Capii complotului, toţi cei înrolaţi de dânşii, toţi câţi propagà anarhia, fiind sub o egidă ocultă, poliţia nu putea nici a-i supărà, unde *Curierul Român* fu închis pentrucă a strigat ca îi erà frica de anarhie (EL. R.).

[3] li s'a ţinut discurs,

www.dacoromanica.ro

alergà ei singuri la mijloace de apărare, şi prin urmare de a căutà alţi capi decât pe cei legitimi.

6. In Moldova apărarea venind din partea domnitorului legitim, acesta puteà de drept alergà la mijloacele sevère sau pedepsitoare, căci câmpurile erà distinse: domnitorul cu soldaţii săi d'oparte, şi de cealaltă tot civilul, ce neavând drept d'a se armà cutezà să ia armele. Sturza, fiind (ca domn) stindardul ordinii, aveà şi prestigiul şi puterea.

7. Sturza avù dreptul d'a arestà şi d'a alungà din ţară pe oricare ce, nefiind soldat, cutezà în aceà epocă de a se armà.

8. Sturza, ordonând d'a face foc asupra rebelilor, se întemeià pe dreptul său legitim: pedepsià pe turburători şi restabilià ordinea.

9. Sturza, ca un cap al statului ascultat de ai săi, ordonà.

apărà ordinea [1], exortând [2] pe domnitor de a nu abandonà ţara în prada perturbatorilor şi a anarhiei.

6. In Ţara Română, apărarea venind din partea unor oameni ce vorbiau în numele poporului speriat, aceşti oameni sau capi n'aveau dreptul de a alergà la mijloace severe sau pedepsitoare; şi pe de altă parte câmpurile nu erau distinse la început; căci la spectacolul de a vedeà pe soldaţi că nu se supun domnitorului, fiecare se văzuse nevoit de a se armà singur, spre apărare. Eliade şi Magheru şi apoi Tell n'aveau iar în partea lor nici puterea, nici prestigiul legitimităţii.

7. Eliade şi Magheru nu puteau arestà pe oameni armaţi; căci aceştia la vederea soldaţilor indiferenţi şi perfizi, aveau dreptul natural d'a se armà. Rolul lui Eliade erà de a luminà mințile şi d'a le abate din drumul exceselor.

8. Eliade şi Magheru, de-ar fi ordonat focul, n'ar fi făcut decât a sculà pe civili în contra altor civili, a provocà o luptă civilă şi a da nutriment anarhiei începute.

9. Eliade, Tell şi Magheru

[1] Şi de a face pe Tell de a abandonà instrucţiunile ce luase dela comisia de trei, ce îşi ţinuse seanţele în casele lui Mavros. Lui Tell nu i s'a iertat culpa că s'a decis a trece în partea ordinei, lăsând câmpul anarhiştilor (EL. R.).

[2] stăruind.

www.dacoromanica.ro

în lipsa unui cap legitim, nu puteau decât a menajà minţile, a luminà opiniunile şi a împăcà interesele.

10. In Moldova, anarhiştii începuseră prin acte scandaloase, fără a promite nimic poporului, şi Sturza nu află nici o greutate de a le desfiinţà planurile : îi resturnă fără a fi nevoit d'a face concesiuni.

10. In Ţara Română, anarhiştii văzând ce păţiseră cumetrii sau complicii lor din Moldova, spre a trage poporul în partea lor, se puseră spre a încurajà prada prin lipiciul împărţirii moşiilor. Eliade, ne având mijloacele de a-i pedepsì, se văzù nevoit de a le dejucà cugetele prin nişte mici concesiuni. Şi apoi erà şi foarte urgent de a promite ceeace erà drept.

11. In Moldova, Rusia, favorizând pe turburători, fu contrarie lui Sturza şi oamenilor săi.

11. In ţara Română, Rusia favorizând pe cei ce se sculaseră în contra lui Bibescu, persecută pe Eliade, Tell şi Magheru, precum şi pe toţi amicii ordinei, ce făcuseră cauză comună cu dânşii, şi contribuiră de a dejucà planurile dazastroase ale lui Duhamel.

12. In Moldova fură persecutaţi numai partizanii lui Sturza.

12. In Ţara Română tot poporul fu persecutat, închisorile fură pline de boieri şi feciori de boieri, de neguţători, de meşteri, de săteni, pentruca toţi aceştia, vrând a apărà ordinea, contribuiseră a dejucà ca şi Sturza cu ai săi planurile de dinafară.

13. In Moldova, turburătorii fura protejaţi ca nişte oameni oneşti, iar patrioţii, apărătorii ordinei, fură alungaţi din ţară ca nişte furi, antinaţionalişti.

13. In Ţara Română capii primitivi ai complotului ramaseră în ţară şi puşi de Ruşi în ministere, cei mai cutezători, ce trecură adică de revoluţionari, fură protejaţi în străinătate. Iar apărătorii ordinei, dela capi până la popor, fură

www.dacoromanica.ro

14. Apărătorii ordinei în Moldova fură puţini, şi prin urmare şi victimele puţine.

15. Cu căderea lui Sturza, rebelii din Moldova triumfând în întreprinderea lor şi constataţi împlinitori ai programei ce li se dedese, fideli adică politicei moscovite, îşi împărţiră (graţie protecţiunii oculte) bunurile ţării: gospodăritul, ministerele, funcţiunile publice fură ale lor.

Rebelii Moldovei nu numai că răsturnară pe Sturza, ci putură a reţine poporul în acelaş respect către protectoratul exclusiv; una ca aceasta merită o mare recompensă.

16. Perturbatorii Moldovei, fiind uniţi şi convergenţi în opiniunile şi actele lor, nu lipsira dela 1848 până astăzi, d'a calificaţi, ca şi Sturza, de furi (şi scoşi din partidul zis de sine naţional).

14. Apărătorii ordinei în Ţara Română îi fură mai toţi locuitorii, şi prin urmare poporul întreg a căutat [1] să sufere martirul.

15. Rebelii Ţării Române (înţelegem cu rebeli pe cei în contra domnitorului), după căderea lui Bibescu, paralizaţi prin naţiunea întreagă, ce prin toate forţele susţineà ordinea, certându-se între dânşii, ca toţi speculatorii ce pierd, demascaţi în intenţiunile lor anarhice, fură firește dispretuiţi de cabinetul Rusiei ca nişte *nedestoinici* (incapabili), rămaseră fără domniat, fără ministere. (Rusia nu mai cunoaşte pe agenţii săi, ce se compromit).

Rebelii din Bucureşti ajunseseră prin asmuţările lor spre prada averilor a desgustà ţara şi a o sculà în contra protectoratului, autor de *zaveră*. Ion Ghica dar, dimpreună cu consoţii săi, cătà [2] a fi oropsiţi de domnul, cărui se oferise spre *slujbă* (ca să nu zicem serviciu), să fie alungat din raiul pământesc al României şi să caute în purgatorul streinătăţii a-şi spălà păcatele prin serviciuri demne de tot omul ce intră la nişte asemenea stăpâni.

16. Dintre toţi complotiştii

[1] a trebuit.
[2] trebuià.

www.dacoromanica.ro

fi lângă Ruşi şi d'a execută voinţele lor, aflându-se în administraţie.

din Bucureşti nu putură rămâne pe lângă Ruşi decât numai cei ce, oferindu-se în serviciul Rusiei, ştiură a nu se expune publicamente în fapte şi vorbe anarhice. Demagogii sistematici, cum şi cei ce avură disgraţia [1] de a trece din câmpul anarhiştilor, spre a face cauză comună cu Eliade, Tell şi Magheru în favoarea ordinei, fură cu toţii expulşi dinţară, unii pentrucă prea mult compromiseseră politica rusă, şi alţii ca foarte necesari de a compromite în străinătate şi d'a degenerà principiile poporului român. Aceştia din urmă avură pretutindeni protecţia ascunsă a domnului căruia serviau.

17. Moldova, neavând afară nici un emigrat după instalaţia lui Grigorie Ghica, Rusia prin urmare n'avù nevoie de emisari secreţi printre Moldovenii din străinătate. (Nefiind emigraţi, nu erà nevoie nici de emisari, spre a-i spionà).

17. Ţara Română, având emigraţi, Rusia luă măsuri spre a pune în aceeaş categorie, şi mai vârtos pe demagogii ce demascau mai bine politica. Ion Ghica fu capul acestora ; şi reuşiră prin ideile lor, înadins extreme, a paralizà actele adevăraţilor oameni ai ordinei şi a compromite înaintea Turciei şi Austriei (sau a Europei oficiale), pe mai mulţi din oamenii ce nu umblaseră decât pe calea legalităţii. Forţările pseudo-emigraţilor fură de a desnaturà politica legală a poporului român. Eliade le combătù neîncetat prin toate mijloacelele toate încercările, şi prin aceasta îşi trase ura şi persecuţia nu numai a Rusiei,

[1] nenorocirea.

www.dacoromanica.ro

(ci şi atuturor Românilor, amăgiţi şi ameţiţi de cabalele agenţilor ei secreţi şi ascunşi sub o mantă de naţionalism).

Cu ocazia atâtor citări, ce aduserăm din dosarul editat de N. Ruso, terminăm aceste anexe, cum şi prima parte a lui Isahar, prin însemnarea următoare:

Mulţi în adevăr nu s'au simţit bine, când apărù acest dosar; pentrucă într'însul nu scrię un om, ci ies la lumina atâtea acte, prin cari mulţi se văzură demascaţi mai înainte de timp.

Atâtea obiecţii se auziră din toate părţile asupra acestei colecţiuni de acte şi de mărturii competinte. Şi neavând ce face scrierii, începură a atacà pe editor.

Crezând a amagi opinia publică, sicofanţii se prefăcură a fi cei mai simpli şi mai proşti dintre cărturari. Cum văzură o carte, să-i dam ziseră şi un autor; autorul văzut este N. Ruso, şi cel ascuns este Eliade, şi aide să batem, îşi zisera cu toţii, pe acesta, bătând pe cellalt.

N. Ruso spune singur că nu este autor, ci un fel de grefier sau registrator. ce coase act lângă act şi mărturie lângă marturie şi face un dosar.

Iată istoria acestui dosar.

Din Românii internaţi în Brusa, partea ce nu abandonase principiile române dela 1848, precum Gr. Zosima, I. Negulici, N. Ruso, etc., în număr de vreo zece, numiră un fel de arhivar, spre a adunà şi a conservà orice acte şi hârtii atingătoare de-ale ţării şi ale mişcării ei. Acesta fu răposatul I. Negulici, care în adevăr şi conservă toată corespondenţa între emigraţi, jurnalele încheiate între dânşii şi oricâte se scriau şi de streini despre ale mişcarii din 1848.

Dupa moartea raposatului Negulici, aceste hârtii trecură la Gr. Zosima şi N. Ruso, oameni de aceleaşi principii cu Negulici, Eliade, Grigore Grădişteanu, Tell şi Pleşoianu până la un timp.

Din aceste hârtii, Ruso alese şi încheiè un dosar, alăturând pe lânga dânsul şi cele citate din memoriile mele asupra istoriei regeneraţiunii române, cum şi dintr'o broşură a lui Eugène Carpantier.

Când am publicat în franţuzeşte memoriile mele şi când viu cu dânsele la scena scandaloasă din Islaz, am crezut de cuviinţa, pentru multe cuvinte, să tac împrejurarea cu tentativa de a se sparge lada sub-administraţiei cu bani publici, şi mă marginesc a zice printr'o notă cele următoare:

www.dacoromanica.ro

«Conservăm suvenirea unor fapte importante, ce se ţin de «capitolul acesta. Deocamdată însă le tăcem, rezervându-ne «după împrejurări de a le publică sau între notele ce vom «da la capătul acestei cărţi sau în nişte *memoriuri intime,* «ce se vor da la lumină mai târziu».

Nu apucă să iasă afară cartea asta sau mai bine această notă, că unul din ofiţerii ce se aflase faţă la Islaz şi ştia toate îmi scrise o scrisoare din cele mai triviale, criticându-mă foarte aspru că de ce tac *suvenirile acelor fapte,* şi mă provocă a le da afară [1]. De-ar fi fost acest ofiţer inimic al lui Tell, aş fi crezut că ura îl făceà să judece atât de uşurel şi că îl împinge ca cu orice preţ să denigre pe inimicul său; însă acest ofiţer erà şi este amic al lui Tell şi nu-mi puteam explică care erà motivul ce-l împingeà să mă provoace cu nişte injurii atât de *frăţeşti* şi atât de *căuzaşe,* spre a da la lumină acele fapte.

Când dar se determină N. Ruso spre a fi editorul acelui dosar, cătă fireşte a-l completà cu tot ce ar fi putut a-l face mai înţeles cititorilor, cu mărturii oculare, şi cu tot ce ar fi putut explică şi iniţià pe oricine în înţelesul atâtor cabale. Atunci, spre a satisface dorinţa amicilor d-lui Tell, dedei d-lui N. Ruso şi o mare parte din memoriile mele intime şi inedite.

Sunt aspru cu Tell în acele memoriuri, şi cu persoana d-lui, şi cu fapta ce erà a se comite în Islaz, şi prin care se ziceà că aveà să *inaugureze revoluţia.*

Iată însă cauza asprimii mele: la încercarea de a sparge lada cu banii publici a sub-administraţiei au fost atâţia martori, veniţi depe dinafară, lăsăm pe cei din sat. Lada, în vederea tuturor, s'a adus în bătătură de soldaţi şi unter-ofiţerul; din ordinul capului său superior, a luat securea s'o spargă.

Cine a dat acest ordin? Tell, şi îl judic aspru şi l'aş condamnà şi mai aspru ca judecător.

Ca avocat însă, cu cât mi-aş pune toate puterile de a arătà înaintea judecăţii fapta în adevărul şi aspectul său cel mai oribil şi mai hidos, cu atâta aş pledà mai bine cauza lui Tell şi i-aş arătà calităţile de oştean supus şi disciplinat; pentrucă cu cât fapta erà mai oribilă, cu atâta nu erà o invenţie ieşită din mintea şi inima unui ofiţer de prudenţa lui Tell.

Tell o singură culpă avù, culpa de a se determinà a se pune între capii unei revoluţiuni, când odată erà oştean jurat,

[1] Conservăm aceà scrisoare (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

disciplinat şi ofiţer superior. Aceasta, de este o culpă, au comis-o şi alţii, insuşi dintr'un suflet generos şi umanitar; culpa e în sine un sacrificiu, dacă întreprinderea a căzut; este însă un merit, de a triumfat cauza; şi aduce după sine atâtea laude şi recompense în recunoştinţa publică, cu cât sacrificiul este mai mare. Revoluţionarii, când cad, sunt în adevăr condamnaţi ca nişte criminali politici. Justiţia poate înfige mâna pe corpul lor, niciodată însă pe sufletul, pe onoarea lor.

Aceasta este culpa sau meritul lui Tell; de aci înainte toate sunt consecinţe: ca un oştean, îndată ce s'a determinat a nu mai asculta de comandele foştilor săi superiori după regimul vechiu, cătă şi erà dator a executà ordinele şi instrucţiunile noilor săi capi. Nu erà Tell ce spărgeà lada la Islaz, ci instrucţiunile comisiunii de trei, al căreia cap erà Ion Ghica. In ce poate fi culpabil un maior în oricare ţară dacă împlineşte comanda sau instrucţiunile capului său?

Condamn pe Tell, ca jude, foarte aspru, şi spre a-l apărà ca avocat, judec fapta şi mai aspru, ca să arăt mai întâi, cum am zis, că aceà faptă nu erà de caracterul lui Tell, şi al doilea ca să-l aduc a mărturisì franc ceeace oricare soldat leal nu se sfieşte a zice însuşi din meritul profesiunii sale: «M'am încercat a pune să spargă lada, ca să împlinesc ordinul guvernului ocult, cărui atunci serviam: şi când vreodată ascultarea a fost o crimă la un oştean?»

Acum dar vine timpul de a se aduce înaintea judecăţii membrii acelei comisiuni de trei şi care erà guvernul ocult al revoluţionarilor. Aceştia acum se judecă şi se condamnă şi mai aspru, întocmai ca nişte capi de bandiţi, ce dau nişte asemenea ordine la nişte oameni, ce niciodată n'au avut nici învăţurile, nici instinctul bandiţilor. Acum iar vine timpul spre a mărturisì şi aceşti trei membri de unde le veniau sau li se impuneau acele instrucţiuni, ce nu erau conforme cu vieaţa lor trecută? Instrucţiuni de aceeaş origine şi de aceeaş natură cu cele ce Ipsilante la 1821 venì spre a executà, devastând ţările noastre.

Iată de unde provine atâta asprime a mea: voiu să judec aspru pe apăruţii criminali, spre a puteà condamnà pe cei adevăraţi şi privilegiaţi criminali. Inimicul meu nu e nimeni în ţară, ci afară din ţară. Eu afară bat, iar nu înăuntru.

Când dar ofiţerul, amicul lui Tell mă, provocă spre a publicà acele suveniri, oricare i-ar fi fost scopul şi oricât de *căuzaş* i-a fost limbagiul şi stilul, eu, din punctul meu de vedere, am zis şi zic că nu i-a făcut rău, ci bine lui Tell.

www.dacoromanica.ro

Tell nu e considerat de către fraţii căuzaşi de culpabil căci s'a încercat după instrucţiuni a inaugurà revoluţia prin fapte de natura spargerii lăzii, ci din contra a fost judecat şi condamnat de culpabil, pentruce n'a executat instrucţiunile comisiunii de trei, cum să ia ţara foc de trei părţi. Culpa aceàsta nu i s'a iertat şi nu i se va iertà de către cei ce serviau planurilor streine de atunci, deaceea fu considerat între Eliade şi Tell ca un *contrazavergiu,* şi predat în mâinile Odobescului, spre a-l ucide.

Eu însă, care am fost şi sunt contrazavergiu, care în contra pradelor am opus principii şi în contra anarhiei ordinea, eu care am aflat în Tell un om dispus de a abandonà instrucţiunile dezastroase ce i se dedeseră, în aceleaşi memoriuri intime, la pag. 203, zic şi eram dator a zice: «Tell, ştiind a judecà şi a reţine de a nu începe rău la Islaz, ştiù a terminà şi mai bine [1]».

Tell erà din disgraţie [2] sà înceapă rău şi a terminat bine; unde Magheru a început bine şi s'a lăsat până în fine a devenì jucăria adevăraţilor zavergii, subsemnând la *memorandumuri* ce i le compuneau ei şi prin cari compromiteau şi pe sine şi cauza.

Din acestea toate se vede şi mai vârtos dela prima vedere că dosarul publicat de N. Ruso nu este o compoziţie sau operă a sa, după cum singur o mărturiseşte şi în prefaţă şi mai la fiecare pagină, prin *ghilmele* sau semnele de mărturie şi prin numele autorului ce se vede la fiecare citaţie. Ruso în aceà carte e mai puţin şi decât un jurnalist ce dă loc în coloanele foiei sale unor articole ce poartă numele autorului lor.

Vin apoi unii, ce se zic autori, profesori, publicişti, şi se pun a descoperì un mister mare, o aflare mare; şi mândri de mintea şi de aflarea lor, sună cum să-i audă toată România: că aceà carte nu e scrisă de *Ruso!* Mare *treabă,* mare aflare! Editorul o spune singur, ca şi cei cari zic că spun câte o ghicitoare: «Pepene cu coadă, aripe pe pepene, creastă peste cap, cucurigu gagu: cocoşu, boule! ghici ghicitoarea mea ce este». Sunt unii cari tot mai rămân cu gura căscată şi-şi bat capul să afle ghicitoarea. Nu credeţi însă că acuzatorii lui Ruso sunt aşà de proşti, ci aşà le vine bine de a se preface proşti.

[1] Vezi câte se zic despre întâmpinarea unui masacru ce Rusetache şi I. Brătianu proiectau la intrarea lui Fuad-Effendi şi care se arată la pag. 73 a aceloraşi Memoriuri (EL. R.).

[2] din nenorocire.

www.dacoromanica.ro

Până a nu termină partea întâi a lui Isahar a acestui laborator [1] român, care este poporul adevărat, naţia întreagă, ca o protestaţie din partea lui dăm' cântul al doilea al *Mihaidei*. Naţia îşi adoară eroii săi, ce se numiau boieri, naţia conservă suvenirea lor, cântă dimpreună cu mine faptele lor; rechiamă acei timpi de glorie; naţia doreşte astăzi nu de a stinge boierismul, ci de a face, de ar fi cu putinţă, din tot Românul un boier, pentrucă boieribil a fost întotdeauna.

Oşteni, ofiţeri, toţi Românî, fraţilor soldaţi, vouă vă dedic cânturile mele. Intre spiritul Domnului, ce s'a pus peste mine şi mă devoară, intre în inimile voastre. Ca un bard bătrân, voiu cântă în mijlocul vostru faptele eroilor noştri, faptele voastre însuşi.

Spre a introduce pe cititor în cântul al doilea arătăm cuprinsul celui dintâiu.

Acolo se arată abuzurile Turcilor, starea ţării de împilare şi de umilire la suirea lui Mihai pe tron, decretele ascunse ale Providenţiei, în stilul epic şi după doctrinele creştine; visul lui Mihai, sau mai bine ideia lui fixă de a liberà ţara; decizia lui, înţelegerea lui cu mitropolitul, căruia îi dă însărcinarea de a face propaganda între boieri, de a-i întruni într'o societate secretă cu scopul de a scuturà jugul turcesc şi cu recomandare înadins de a nu arătà încă boierilor că el domnitorul este iniţiatorul acestei fapte sau că are vreo ştire de dânsa.

După întâlnirea şi înţelegere cu mitropolitul, poetul lăsă un interval de treizeci de zile, spre a iniţià chiriarhul pe capii ţării în întreprinderea glorioasă, şi cu adunarea boierilor în casele lui Banu Manta începe cântul ce comunicăm cititorilor.

MIHAIDA.

CÂNTUL al II-lea.

Treizeci de zile asemeni mai răsăriră încă
Pe trista Românie, şi soarele asemeni
D'atâtea ori trecuse peste aceleaşi scene
De cereri fără margini, de pradă, violaţii,
D'ucideri fară teamă, de ţipete, de sânge,
De când în când păstorul se arătà la curte
Şi se 'nchideà cu Duca [2] în lungă conferinţă.
Boierii între sine aveau adunări dese,

[1] muncitor; [2] Domnitorul.

www.dacoromanica.ro

Şi chiriarhu-adesea erà cu el de faţă.
In cele după urmă nu înoptase binc
Şi adunare mare erà la banul Manta.
Erà închisă poarta şi-un ferentar sta'n pândá.
In curtea spaţioasă se tot auziau giruri
De cai, şi clunţul zornet zăbalelor spumate
Şi-accà scuturătură ce dudue ca tunet,
Şi baterea copitei, spărgând în neastâmpăr
Gunoiul bătăturii cu iarba încolţită,
Şi nînchezatul ager.
Feciorii plimblà încă chingaţi, înşelaţi, caii,
Până să-i dea la iesle sub tinsele umbrare.
In case-erà 'ntunerec; în sus, în capul scării,
O surdă licărire din îngânată lampă
Işi revărsă lumina în lunga întrătură
Şi arătà vederii bătrâni, gălbui pereţii.
La uşa de intrare a sălii de ospeţe,
Sta un fecior din casă cu mâna sa pe cheie.
In fund, în fundul sălii, un pat cât ţineà latul;
O scoarţă purpurie în late vergi florate,
Ţesută de Băneasa, sta 'ntinsă în tot lungul
Şi atârnà la vale stufoşi şi mândri ciucuri,
Şi laviţi prelungite în dreapta şi în stânga,
Roşià într'o dimie întinsă 'n ţinte albe,
Ţesută iar în casă. O tavolă rotundă
Şi mare sta la mijloc, c'o stofă belacoasă.
Cu grei de argint ciucuri; o cruce sta pe dânsa
Cu tot, de tot de aur; o carte ferecată
In smalt şi nestimate, şi lumânări trichelii,
O vargă pastorală şi sacrele vestminte,
Pontificala mitră lucià 'naintea crucii.
In cap, în faţa uşii, un jeţ de nuc prea neted
Şi vechiu din alte zile, cu perna, rezemântul
De catifeà verzuie, cu ţinte pe el galbeni,
Şi-aure 'n jos funde. La răsărit, icoane,
Dela străbuni lăsate, şi-o candelă măreaţă
Ardeau întru tăcere. In sus, d'asupra uşei,
Insemnele băniei în arme 'nchipuite,
Cu lănci între stindarde, în jurul unei pernc,
Cú un toiag pe dânsa, şi-o neagră gugiumană
Cu-o penişoară albă; şi două steaguri drepte
Drapà bănească uşă. In partea cea din stânga
Erau două coloane masive de stil moric.
Din una pân' la alta o vargă de fier groasă
Şi-o drapèrie deasă de dânsa suspendată,
Cu ciucuri şi cu funde ţineà uşor intrarea
Cea largă, spaţioasă formată 'ntre coloane.
Un alt fecior din casă, nepot de sor' lui Manta,
Aci lângă cortină introduceà pe oaspeţi
In stanţa afundată, trecând prin întrătura
Ce deschideà cortina. Aci stau banul Udrea,
Bătrânul banul Manta şi banul al Craiovei
Mihalcea belicosul, şi vornicul Dumitru,
Şi Mitrea cel hotarnic, Mirică logofătul,

www.dacoromanica.ro

Isar şi Theodosc, mintoşi logofeţi ambii;
Vistierii Dan şi Pană, spătarul Vintilică,
Spătarul Văcărescu şi aga Vitejescu
Şi aga Luca-Lungul, şi Radu-Barcánescu,
Tus-trei fraţii Buzeştii, Calomfirescu-Radu,
Şi capul lor, păstorul Eutimie zelosul.
Erau 'nvestiţi cu toţii ca 'n zile de paradă
Imbrăcătura strimtă, îngust găitănată,
Intră în cisme galben' ce zornăiă în pinteni.
Pieptare pe corp strânse în găitane late,
La căpătâiu cu nasturi; pe umeri chepenege,
In copce d'argint prinse, cu fir de tot cusute,
Pe margini cu hârşie, lovià 'ntr'o parte coapsa.
D'o belică centură, ce cuprindeà mijlocul
Intr'o cureà cu ţinte, cu zale aurite,
O sabie-apendută sunà 'n toată mişcarea.
De gât decorà pieptul colana cea de aur,
Cea remăşiţa-antică de cavalerii Romei.
Pe spale cădeà plete din mica gugiumana
Şi pusa la o parte cu fundul lăsat roşu.
Iar banii-aveau pe umeri, în loc de chepenege,
Un lung şi splendid conteş; la mijloc cingătoarea
Mai lată, de mătase, cu doua mari, rotunde,
Massive d'aur copce, şi-o pană 'n gugiumană.
Iar chiriarh în straie de lână umilită;
Şi-o glugă monahală acoperià cărunte
Şi cuvioase plete, — căci pân' atuncea încă
Gâmfarea bizantină nu corupsese clerul.
— Rău se 'ncuibă păgânul în ţară, badeo Udreo!
Suspină vechiul Manta; mult s'au stricat boierii!
Ce moliciune mare în d-voastră-ăi tineri!
Pe când eram eu june şi-aleserăm cu toţii,
Din Afumaţi pe Radu, când paşa din Nicopol
Venià ca beiu al ţării, cinci bătalii tot una
Avurăm cu păgânii şi 'nfrânserăm trufia
Spurcatului Mehmet-beiu. Ce foc erà pe ţară!
Cadiu în tot oraşul! Turcime în tot satul!
Junghieri şi pradă mare! Erau turbaţi păgânii.
Junimea boierească p'atuncia aveà sânge:
Cu mic cu mare, ţara erà în arme toată.
Şi mi-ţi făceà pe Turcul să ne respecte dreptul.
Turcii d'acum sunt loaze, borfaşi, suferiţi trântori.
Câţi cugetaţi să fie cu toţii 'n toată ţara?
— Sunt mulţi, ucigă-i crucea! răspunse Dan vistierul:
Vreo trei mii rămăşite dela domnii trecute,
Ce 'n voie de nevoie, prin oarba nepăsare
Şi moalea cârmuire, ramaseră în ţară
Ca negustori, să zicem, şi 'n faptă ca lăcuste.
Pe lângă ei veniră pungaşi cu punga seacă,
Acei ce 'mprumutară pe hoţul de Lisandru [1]

[1] Alexandru al III-lea, prodecesorul lui Mihai.

www.dacoromanica.ro

Să-şi cumpere a ţară, ca să o poată vinde,
Şi spre a-şi luà iar banii, luara în arendă
Veniturile ţării cu oameni dimpreună.
Şi datoria aceea e rea, mare cangrenă,
Din zi în zi tot creşte, se tot mulţesc datornici,
Se înfipseră în ţară ca lipitori mârşave,
Ce nu le mai smulgi altfel fără să rupi şi carnea.
— Le dai un prat de sare, d'a neagră ca şi ele,
Şi-apoi le vezi cum varsă, stârcindu-se, âl sânge,
Prorupse Rad-Buzescu cu-un eroism sarcastic,
Şi râseră boierii, cu-un râs de răsbunare
Ce anunţă mari fapte.
— Pe lângă-aceste fiare, alţi vreo trei mii ne-aduse
Tot ciuma de Lisandru să-i fie, biet, spre pază,
Să sloarcă cu ei ţara şi să domnească 'n pace,
Urmă tot Dan vistierul, căci el le da simbria.
— Despotul în putere nu e fatal atâta
Ca deşirata iasmă de un tiran molatic,
Prorupse chiriarhul, sorbit în ascultare.
Cea temere vicleană, cea remuşcare cruntă,
Ne'ncrederea în toate şi frica şi de umbră
Il fac uimit s'alerge la simbriaşi venetici
Şi 'n mână le dă vieaţa cu ţara dimpreună.
In dreptul lor acuma ei, ca p'a lor avere,
In lung şi 'n lat o pradă! Unde mai pui acuma,
Urmă iar vistierul, pe-aceştia din urmă
Măriei sale gvardii, ce din Constantinopol
L-aduseră în ţară şi nu mai vor să fugă?
Spahii! se îndulciră la mierea şi la untul
Ce cură copioase ca 'n raiul ce visează
Păgâna spurcăciune! Mult le plăcù vieaţa
Trândavă, vagabondă, şi mult le veni bine
Cu traiul cel uşure al celor din 'nainte
Pungaşi, şi-adică gvardii, ce mi-i aflară 'n ţară.
— Noi nu ştim ce le place, adăugă bătrânul,
Nici cum le vine bine. Noi întrebăm acuma:
Stau ei după tractate? Avem vreo legătură?
Se află vreun ordin al Porţii spre aceasta,
Ca 'n timpii lui Mehmet-beiu ce aduceà firmanul?
Ca, dacă coconaşii nu ştiu, cu arma 'n mână
Să-şi apere moşia şi să-şi păstreze dreptul,
Ce bunii lor, bătrânii, ştiură, cu-al lor sânge,
Să-l lase în moştenire pe mari, sfinte temeie,
Incai să afle lumea că ne-am supus de frică.
E vreun firman al Porţii ce nu vrea să cunoască
Tractatele 'n fiinţă, şi noi, biet, nu cunoaştem
Nici cum se ţine pala, nici cum se 'mpumnă lancea
Şi d'aia Turcul astăzi se joacă, cum îi vine,
Cu casca dorobanţă, cu conciul femeiuţei?
Aceasta voiu să aflu, să ne luăm de una.
Atuncea, logofătul, mintosul Teodose:
O unchiule, răspunse, se ştie că vreun ordin
Nu este dela Poartă a ne călcà tractate,
A ţine Turcii 'n ţară, şi a-i lăsà să-şi facă

www.dacoromanica.ro

Giamii şi locuinţe, să stoarcă pe creştinul,
Să ne batjocorească şi legea şi credinţa,
Să-şi facă jucărie cu vieaţa noastră însuşi.
De faţă vreun ordin, e drept că nu se vede:
Vedeţi însă c'aicea e marghiolie mare:
Că e viclean păgânul şi nu ştie de lege.
Incetul cu încetul se 'ntinde mereu Turcul
Şi noi astăzi de voie, iar mâine de nevoie.
Şi mai târziu de frică, să-i dăm ca dela sine,
Ştii, una câte una, până s'or face toate.
Prin colonii urzite, d'o parte crescând Turcul,
De alta stând Românul, îţi ia astazi copila,
Mâine-ţi ucide tata, îţi spânzura flacăul,
De ce să aibă suflet să-şi apere surora,
Şi-o muma disperată; copilul ţi-l turceşte;
Pe desfrânat ţi-l face beşleagă, să momeasca
Pe alţii ca şi dânsul; până când iată ţara
Curat ţara turcească. Impuneri d'alde astea
Nescrise şi piezişe cu mult sunt mai fatale
Decât cele d'adreptul, până când mai e sânge
De Românel prin vine şi vreun boier ca Manta
Şi-o biată spadă 'n mână, ca ştii unde te afli,
Şi ori mori ca Românul, or mi-ţi învei pe Turcul
Să-ţi recunoască braţul, d'adreptul repezindu-l
In sânul unei hurii. Se bucură batrânii
La vorbele frumoase ce deşteptau curagiul
In inimele june. Cât el de 'nalt se scoala
Buzescu cel mai mare, ce nu prea vorbia multe.
Şi-şi spune al sau cuget:» Ce ordin, ori neordin?
Vedem cum merge lucrul... De ici se îndrepteaza,
Şi colo e-ajutorul.» Şi suna ţeapan pala,
Nălţând la ceruri braţul, fierbând de răsbunare.
Sunt semne bune! bravo! strigă banul Mihalcea.
Şi binecuvântate să-ţi fie ale vorbe,
Adăugi păstorul, ştergând lacrăme calde.
Nu s'au pierdut Românii! striga şi banul Udrea;
Ci staţi, sa ştim ce facem. Noi ne sculam cu arme,
Şi ţara e puţină, de tot derapanată.
N'ar fi de cuviinţă întâi să ne 'nţelegem
Sau cu vecinii noştri, sau c'o putere mare.
Să cerem ajutoare? — Ce ajutor, nea Udreo?
Precurma logofatul Isar cu carte multa;
Nu este la loc vorba: pe semne d'alianţă
Ai vrut s'aduci cuvântul; căci fratele Moldavul
Şi dincoaci Transilvanul e într'aceeaş stare
Şi toţi avem nevoie să ne întindem mâna
In strânsă legatura, şi unul pentru altul
Sa sară spre 'ntărire. lar Sârbul şi Bulgarul,
De-şi simte scăpătarea şi jugul, scoaţa arma,
Şi cauză comuna cu noi viă să facă.
Aşă înţeleg lucrul. Iar dacă mergi cu mintea
La Neamţ, sau Leah, sau Ungur, să cerem ajutoare,
La astfel de 'mprumute, e camăta prea mare,
Şi lipsa d'ajutoare ce nu le mai poţi duce.

www.dacoromanica.ro

Nu va 'ncurcați cu șoangheri și cu puteri de astea,
Că unii ca aceștia or să ne puie capul
In numele credinței. D'o fi să scăpăm astazi
Ca sa cadem iar mâine, schimbând mereu la juguri,
Sau să întindem mâna, cerșind când ici, când colo
Scutire și *protecții,* mai bine, frați, cu Turcul,
Mai bine jugul aspru: devie toata țara
Un pașalâc în forma: caci tot mai ai d'a crede
Ca poți scăpà odată. Despotul d'altă lege,
Ce nu prea știe multe, încai te 'nvață minte.
Sa poți fi om odata. Sa știți că Turcul scade,
Caci legea îi e oarba; și-atunci creștinul neted
Își ia cele pierdute. Eu, zau, râvnesc la Grecul
Că-acum e pus prea bine, și a scăpat de smorfuri [1],
De titluri bizantine, și nu-i rămase alta
Decât cazute templuri și-aducerea aminte
De gloria strabuna, servata [2] într'o limbă
Curată și divină; și suveniri c'acestea
Reîntregesc popoare. Să știți că ei odata
Or să mugeasca astfel cum sa-i auza lumea
Și pe temeiuri bune își vor re'ntări ființa.
Se scoala după aceasta Calomfirescu-Radu
Și zice mai d'adreptul: «Boieri, cu alte vorbe
Imi place mie pala ce 'n ambele părți taie
Și luce pe d'asupra popoarelor corupte,
Și capul ce se 'nalța mai sus de apa dreaptă
Mi ți-l reteaza iute să vie la măsura.
E buna, zău, măsura, și 'n noi capete multe
Le văd cam țuțuiate». E bună vorba, tize!
Adăuga și Radu-Buzescu din Craiova:
S'a îngânfat boierul, s'a sfemeiat cu totul:
S'a dus aceà virtute de suflete române,
Ce îi păreau batjocuri oricare alte titluri
Ce ies din rânduiala anticelor costume.
Mărimea cea româna a fost numai în nume
Ce-și face omul singur, și 'n titluri ce poseda
Pe 'ntreaga demnitate și numai pe persoana-i.
Acum îl vezi ca-alearga dupa *grăfii* străine,
Sa-și împletească coada cu bendă baronală
Și cruci să mi-și atârne pe-un piept făr' de virtute,
Să iasă de vânzare ca marfa necatată.
Boier e meserie de apărarea țării,
Iar nu nobilitate; căci nobil tot Românul
A fost în totdeauna, ca cetățean de Roma.
Zău, legiuni atâtea ce stinseră dacimea
Nu mi-au venit p'aicea a domină tărâmul
Sacrat cu a lor sânge, ca să-și răpuie 'n urmă
Romanele lor drepturi. De când pierdù Românul
Orgoliul de sine și-uită a sa mărime,
Și începù să lingă străină nobilare,
De-atunci prevăz că țara e pe-a pierzării cale.

[1] fleacuri.
[2] pastrata.

www.dacoromanica.ro

Nu scapă până 'n urmă de soarta ce-o aşteaptă,
Şi vine drept la vorba cu multă cumpănire.
Ce zise logofătul. Protecţii d'alde .astea
La nepoţeii noştri or să le dea prin piele.
Departe d'aste locuri, relaţii d'ajutoare.
Şi eu prefer mai bine o pală ce te-nfrâna
Decât veninul dulce din cupă poleită,
Ce 'mbată şi desfrână şi-omoară de tot statul.
— O fiilor, să fie cu d-voastră Domnul!
Mai zise Chiriarhul, aprins de un dor mare;
Ce bună vă e vorba şi mintea barbătească!
De ce nu am putere să fac să cugeteze
Pe toţi boierii astfel, căci toate le-aţi zis bine.
E mare tirania, când chiar şi sinceră
Se dă d'adrept pe faţă, şi nepărtinitoare,
N'alege mic sau mare, egali pe toţi îi face
Cu-a cerului dreptate. În ea se 'nvârtoşează
Şi braţ şi piept spre luptă, şi suflet se 'mbărbată
Spre marea suferinţă a crudelor martire
Şi 'ntreaga scuturare a jugului tiranic.
Ea-ţi ia vieaţa, avere şi însuşi libertatea,
Îţi luptă legea 'n faţă, te sforţă să o lepezi,
Te chiamă la martiriu să întrevezi stâlparea.
Se sanctifică omul în asprele catene.
Sunt fraţi în fiare sclavii, se întaresc în Domnul.
Se pietrifica braţul la bendele metalici,
Şi când într'însul bate oţelul tiraniei,
Rascapără scânteia divina-a libertăţii,
Şi 'ncinde [1] inimi, suflet erou devine sclavul.
E rea aceà vicleana, ascunsa despoţie
Ce'n planuri şovăite, cu-o mâna lungă, lungă
Sub masca de credinţă confrate se preface.
Şi-ţi sapă din temeie străbunul edificiu,
Spoindu-l pe d'asupra, să crezi că îţi va bine
Nu-ţi ia a tale drepturi; te face-a i le cede
Corupt, de bună voie; însuflă 'mperechierea [2]
Discordia în casă; desbarbătează suflet,
Desmadulează corpul; îţi 'nalţă de modele
Fiinţe sfemeiate; îţi face şi-ţi desface
Fundamentala lege; te face să rupi singur
Străbune legăminte; îţi pângăreşte *limba*,
Şi datini, şi costume; şi te orbeşte-atâta,
Să-ţi placă pângărite, şi să-ţi conservi ca naiba
Drept coarne infamia; să crezi că eşti şi mare
Când, înger al sclaviei, şi târîtor ca dânsa
Şi tont fără simţire devii singur unealtă
A-ţi amăgi un frate, făcându-ţi-l complice
La 'ntreaga subjugare, la moartea generală
Şi-a numelui cel mare...
Jug, cesta se numeşte şi faptă a Satanei;

[1] s'aprinde.
[2] zvrăjbne.

www.dacoromanica.ro

Iar ceealaltă este o stare primitivă,
Cel mult sălbătacie: e omenirea pruncă,
Că are şi vieaţa şi viitor 'nainte.
Sălbaticul, barbarul e omul neştiinţei
Şi daca te subjuga. cu numărul te 'mpilă
Şi peste corp domină, iar nu şi 'ntr'al tău suflet.
Barbarul nu strabate în Roma şi Bizanţiu,
Decât peste corupţii; vandalul Turc apare
Ca angel de urgie dreptăţii cei din ceruri,
Când omul uită legea; e foc de lămurire,
Ce inima prepară să simta libertatea
Şi preţul ei cel mare.
E rău la soare-apune, că trage-a întunerec,
După apus te-aşteapta că vine miezul nopţii
De-acolo iezuiţii prepară tirania
De-acolo fiare-eterne şi-al sufletelor jug.
Tiranii din Europa ori sa ne puie capul.
Anticrist n'a să fie pagân de alta lege;
Creştin va fi spurcatul, ca'n numele credinţei
Altarul să profane şi legea sa o surpe
Cu chiar numele legii ...
E rau a fi cu Turcul; ci iasmă e creştinul,
Ce îţi declama legea, ca să te traga'n cursă:
Cordele de mătase uşor încolăcite,
Ce te sugrumă 'ndata, cât vrei să scapi de ele.
Esti prins şi te înghite; şi şters din cartea vieţii
Şi însuşi al tău nume. O fii! cuvântul este
A scutură jos jugul şi-a nu-l schimbà cu altul
Mai greu şi mai durabil. Ia să venim la capăt,
La scopul ce ne-adună: ce facem noi cu Turcul?
— Resbel şi rasbunare! strigară toţi deodată
— Dar cine ne e capul? întreaba Barcănescu,
Cu cine-avem d'a face? cu Turcul şi cu Voda,
Sau numai cu pagânul? Cum am puteà strabate
A fi 'nţeleşi cu Domnul şi-a-l trage 'n partea noastră?
Să n'avem doua lupte, caci certele civile
Desfiinţează naţii; de ele tot Românul
Să-şi faca Sfânta cruce şi cât poate să fugă.
— Prea bine zici, cumnate, urma vornicul Mitrea.
Aci e mult de cuget, de unde să începem.
Când te încurci cu domnii deschide-ţi întâi ochii
Şi-i pipăe la vână. Cunoaştem noi lui Vodă
Şi inimă şi cuget pe toata 'ndoitura?
Răspunse-atunci batrânul, paţitul banul Manta.
Copii, Voda nu este străin; îl ştim cu toţii;
El e Mihai spătarul, e banul al Craiovei;
El a ţinut cu ţara, puindu-şi în joc capul,
Când vrea ca să-l ucida spurcatul de-Alexandru.
Nu crez să asurzească acum la vocea Ţării.
— Dar, unchiule-l cunoaştem, urmă Issar mintosul.
Il ştim depe atuncia când ne mâncam amarul
Cu dânsul dimpreună. Dar astăzi... De! domneşte
Şi ştii că 'n timpii noştri domnia n'o ia nimeni
Cu degetul în gură: ce legături-ascunse!

www.dacoromanica.ro

Şi ce de mai promiteri până s'ajunga Voda!
Domnia azi d'afară se cumpără şi vinde:
Alegerea e formă sau intrigi, violare.
Domnia e arendă pe care îţi dai suflet
Şi'n care arendaşul e una cu *pristavul*
Ce-a mijlocit vânzarea... E bun, biet, tot Românul,
Şi intră dracu 'ntr'însul cum s'a vazut călare
Cu buzduganu 'n mână...
— Noi să 'ncercăm, nepoate, raspunse banul Manta
Cu aer de om sigur.
— Ce facem astă seară? prorupsera [1], Buzeştii
Se pune jurământul?
— O fii, vream mai 'nainte un soţ nou a propune,
Răspunse Chiriarhul.
— Tătuţă! Suntem siguri, urmă greu banul Undrea
Că noul nostru frate e om de omenie,
Român sa pui credinţa, când ni-l propune-odată
Pastorul nostru însuşi.
— Cu toţii suntem siguri; dar cine-i? Cum îl chiama?
Strigară iar cu toţii.
— Atuncia chiriarhul cata la banul Manta,
Şi îi făcù cu capul sa nu mai piarză timpul.
Se scoala banul Manta şi trece 'n sala mare;
La uşa cea din dreapta respectuos s'aresta [2],
Şi'ncet de trei ori bate. Din întru îl întreabă:
«Sunt toţi?» «Toţi» îi raspunde... şi uşa se deschide:
Indata drept şi sigur un mare om propasa [3],
Şi repede-şi arunca ochire aquilee [4]
Şi pasa [5] drept la jeţul ce sta 'naintea crucii.
Un stat înalt şi nobil, un port de majestate,
O frunte mare, scoasă, ce cugetă departe,
Scânteietori ochi ageri, sprâncene ebenine,
Un nas roman, o buza pacifică, ridentă [6],
O barba marţială, un piept ce sparge soarta
Cu-o tare paţienţa, şi braţe musculoase.
Tunică cârmizie de catifeà deschisă
Cu ghinde, frunze de-aur la piept şi'n jur pe poale
Cadeà p'o îmbrăcă coloana strimt pe pulpe
Pe care coturni belici [7] roşiau pân' la genunchi
Cu pinteni d'argint ageri. O copcă scânteindă
In suma de briliante strângeà a lui centură
Ce talia pronunţă. De dânsa 'n partea dreapta
O pală straluceşte sub mâna tare-apânda,
E şi 'mpumnat mânerul. Mijlocu şi late spete
Şi umeri se descamnă sub mantă purpurie
Şi larga şi uşure 'n copci ca două stele,
Cavalereşte prinsă. De gât decora pieptul
Coloana cea de aur. O pelerină neagră
De samuree piele cădeà rotund pe mijloc.
Un coif aveà în dreapta în loc de gugiumană,
Drept belică [8] emblemă: ne 'nchisă 'i erà fruntea

[1] izbucni ira; [2] se opreşte; [3] înainteaza; [4] de vultur; [5] merge; [6] zâmbitoare; [7] rasboinici; [8] războinica.

www.dacoromanica.ro

Şi capul drept şi liber; descoperite plete
Cădeau pe pelerină ca dânsa negre lucii
Eroic onduloase.
O cugetare scurtă umbri creţindu-i fruntea;
Şi-apoi decis cu totul aţinta pe ban-Manta:
— «Să vie, badeo Manta». Şi banu 'ndată pasa
În stanţele din stânga, şi îndată iară ese
Cu chiriarhu'n sală. Acesta se înclină
Şi sacrele vestminte cu pietate 'nvesta,
Plecat pe cap îşi pune pontificala mitra
Şi 'n dreapta îşi ia cârja.
Iar trece banul Manta în stanţa Adunarii,
Şi'n treacat ceva spune feciorului din casa.
Intrând: boieri! le zice, Păstorul în vestminte,
La juramânt ne chiama; şi noul soţ aşteaptă
Unire sa conjure.
Cu ,toţii trec în stanţa intrarii şi vecina
Cu sala solemnela. Ban-Manta face semnul;
Feciorul trage coarda; cortina se deschide...
Boierii împreuna văd tot pe însuşi Vodă!
Toţi repede pun mâna şi 'mpumna strâns mânerul;
Deodata îndoit cuget ca fulger îi strabate:
Şi tradamântul negru şi-a planului plinire.
Ardeau făclii sacrate, splendoarea era mare;
Uimiţi erau boierii la umbra de lumina.
— «Incoâ, boieri, le zise asigurat eroul,
Cu voi aveţi un frate, ce sta 'naintea crucii,
Simbol creştin de chinuri, de moarte, de martiri,
La care ele se 'nchină spre mântuirea ţarii.
Curajul ce va 'nsufla. ardoarea generoasa,
Şi piepturi credincioase, şi braţele române
Imi sunt prea necesarii la multa mea voinţa
Şi fapta ce 'ntreprindem... Veniţi: eu sunt al vostru
Şi voi a mele scuturi. Pe sfânta-Evanghelie
Eu vă anunţ de bine: o soartă ne aşteapta
Şi-o glorie comuna. Veniţi, c'a mea chiemare
Va adună aicia».
— Dar, fiilor, prorupse Eutimie zelosul
Prepusuri la o parte: e mare domnul ţarii:
Această Adunare şi unire într'un cuget
Nu este a mea faptă, e planul sau, ce însuşi
L-a conceput în domnul; el însuşi ma trimise
Şi-mi dete 'nsărcinarea sa vă cunosc virtutea
Şi dorul pentru ţara.»
Tu muza, spune-mi svolul, entuziasmul mare
Şi focul ce s'aprinse în inime române,
Ce rechiemau acuma senaturile Romei,
Ce se luptă cu soarta şi 'ntemeiă mărimea
Impărătesei lumii. Rapiţi eran boierii
In marea bucurie: li se păreà 'nceputul
La fericitul termin. A lor minte străbate
Pe aripe de flacari în glorioasa cale
Ce Duca le deschide. Vin toţi în jurul mesei;
Ban-Manta-aduce steagul cu aquila romana

www.dacoromanica.ro

Cruceată împărătească, cu Constantin augustul
Ce-ardică în triumf crucea cu mamă-sa Elena:
Semn mare că triumfă cel închinat la moarte.
Cu tarea-i mână stângă eroul scoate pala,
Ce fulgeră 'n tot latul, şi punta ei depune
Pe masă spre închinare. La steagu'n mâna dreaptă.
Trag săbii toţi boierii, şi şueră oţelul,
Şi punta [1] se depune respectuos pe masă.
Ce semănă eroul, o muză Sinată
Ce 'ncorporaşi într'una poporul Israel,
Dând naţiei un nume, un suflet şi-o vieaţă?
Fiinţă muritoare pe Mihail-Arhanghel
Nu l-a văzut vreodată cu sabia de flacări
In mijlocul de angeli, când jură 'n cer credinţă
Şi curăţă-Empireul de impiile *duhuri.*
Imaginaţi acuma pe Mihail al nostru
Cu gladiul [2] în mână între romăne piepturi
Că jură răsbunare şi curăţirea Ţării
De crimele păgâne, şi veţi puteà 'nţelege
Cereasca curăţire, pe cât poate icoana
Material, aduce ideia spirtuală.
Pastorul ia în mână faclie arzătoare,
Şi într'însul intră spirtul cel dătător de vieaţă
Popoarelor căzute.

[1] vârful săbiei
[2] sabia.

www.dacoromanica.ro

PARTEA II-A

In prima parte a acestei scrieri s'a tratat mai mult depre cele trecute ale României, ca o introducţie şi normă la chestiunile de faţa, ce agită de câţivà ani toate minţile.

S'a vazut şi s'a învederat că poporul român a fost în totdeauna şi este încă materia din care s'au recrutat sau mai bine s'au format funcţionarii publici, militari şi civili, religioşi şi ai instrucţiunii publice, sau că toate carierele au fost deschise de amândouă părţile la toţi fiii Patriei şi însuşi la străini.

S'au mai vazut încă ca funcţionarii publici, sau aceia ce formau inteligenţa dupa timpi a ţării, când au fost oameni de omenire, devotaţi binelui public, apărători Patriei în genere şi ai scăpătatului în parte, înţelepţi în consiliuri, drepţi pe scaunul judelui, blânzi şi modeşti în vorbe şi în fapte, s'au zis şi se zic înca pe limba cea până acum româna, *boieri.*

Iar când s'au aratat inumani, voitori de rău la cele de folos public, trădători în genere, împilători în parte, amăgitori în consiliuri, furbi [1], adulatori [2] şi servili împrejurul tronului, părtinitori mituiţi pe scaunul judecăţii, rapaci şi violenţi în administraţie, declamatori, când se afla pe dinafara, aroganţi şi împilători cu cei mici şi debili, şerpi târîtori cu cei mai mari şi potenţi, mincinoşi şi ipocriţi cu un cuvânt, s'au zis şi se zic *ciocoi,* dela Voda până la cel din urmă *sindic* şi *pârcălab* şi pâna la cel din urma *slujitor* de *zapciu.*

Cu un cuvânt inteligenţa ambelor ţări s'a împarţit în totdeauna în *boieri* şi *ciocoi,* în oneşti şi maloneşti, în creatori şi destructori, în apărători şi împilători, în progresişti conservatori şi în risipitori, în laborioşi tăcuţi şi în declamatori trândavi.

[1] înşelatori ; [2] linguşitori.

www.dacoromanica.ro

La început, boierii de toate speciile erau mulţi şi ciocoii foarte puţini. Dela regimul fanariot încoà se înmulţiră ciocoii în toate ramurile societaţii şi se împuţinara boierii; iar dela 1848, câţi mai remaseră boieri, n'avura a se aşteptà decât la soarta lui Tudor Vladimirescu şi a celor ce urmară acestuia.

Toţi într'o unire strigă şi afirmă, unii cu durere, şi alţii în bucurie: *au murit boierii!*

Se amăgesc însă şi unii şi alţii, pentruca, de-ar fi adevăr una ca aceasta, ar fi una cu *au murit Românii, a murit naţia română,* şi ca ţarile noastre de astazi sunt ale străinilor, ce prin pacturi ascunse şi le împarţiră loru-şi, ca cămaşa lui Christ.

Mor oamenii ca indivizi, se succed generaţiunile, simţimintele însa generoase şi nobile, amorul Patriei şi al omenirii, emulaţia spre bine, tendinţa catre perfecţie, şi tot ce este spiritual, divin şi în adevar *uman,* ca nematerial, nu vor pierì, până este timp şi Dumnezeu.

Boieria a fost una din instituţiunile cele mai glorioase şi mai egalitare ale ţarilor noastre, şi meritul ei este cu atâta mai mare, cu cât ca fu fundata şi trăi atâţia secoli însuşi în mediul eviu, luptându-se pe deo parte cu barbaria despre rasarit, şi pe de alta cu feudalitatea despre apus.

Boieria, ca un ce nematerial, nu poate murì; istoria este acì, şi fiecaruia Român îi spune ca eroii şi înţelepţii, şi toate celebritaţile ţarilor noastre s'au numit boieri şi că împilătorii şi trădătorii ei s'au numit ciocoi.

Au murit boierii ar fi una ca şi când ar afirmà cinevà ca nu mai este nici o tendinţa spre bine, nici un simtiment spre apărarea onoarei şi a proprietăţii generale şi particulare: că toata ţara e dispusă a aplaudà celor ce o vor da ca avere şi proprietate publică în prada străinilor; şi celor ce vor da moşilie şi averile şi onoarea familiilor în prada veneticilor, fiilor corupţiunii şi ai pacatului.

Au murit boierii este una ca şi când ar zice cinevà că nu mai are oştenii şi ofiţerii sai; că biserica nu mai are nici capi, nici preoţi în sânul ei, şi ca religia este în prada eresurilor şi a materialismului celui mai grosier; că şcolile nu mai au profesori, ci capi de bandiţi; ca satele nu mai au laboratori[1]; căcomerţul şi industria nu mai posedă nici un om onest, şi că junimea toată este compusă numai de pui de vi-

[1] muncitori.

www.dacoromanica.ro

pere, cu un cuvânt că ţara e plină peste tot de ciocoi şi că domnitorul este mai marele ciocoilor.

De-ar fi aceasta, din disgraţie [1], un adevăr, unde ar fi triumful după atâtea lupte? unde folosul după atâtea sacrificiuri? unde bucuria după atâtea speranţe pline de suspinuri? şi ce-am aveà să aşteptăm pe viitor? Timp de entuziasm şi de bucurii frenetice ar fi aceasta, sau de doliu general?

Adevărul însă nu e acesta: un ochiu pătrunzător, o minte analitică, o judecată matură nicidecum nu s'ar disperà în naintea tuturor acestora; caci boieria, ce a produs toţi eroii şi înţelepţii ţărilor noastre, nu numai nu s'a stins, ci din contra din zi în zi se întinde şi îşi promite un viitor mai glorios.

Pentrucă, la 1848, când o mişcare anarhică, preparată de dinafară şi în întuneric cu o mână lungă şi potenta [2] venià de unde şi-a înţărcat dracul fanarioţii, cu torţele guerei [3] civile în mână, cu prada şi devastaţia; ce fură atâtea sute de mii ce ca un singur om se sculara din toate satele spre a conjura pericolul cu o singură strigare:

«Pace voua! libertate vouă!

«Respect la proprietate! respect la persoane!

«Şi jos odată cu protectorul exclusiv!»

Nişte asemenea strigări puteau să iasa din nişte inimi de mişei şi codaci ciocoi? Nu erà o mare doza de boierism sau de simţiminte nobile ce electrizau pe fiii Patriei dintr'un cap la altul al ţării mai mult poate decât în timpii lui Mihai, ce aveà a face cu cei dela Rasarit, iar nu cu cei dela Nord, şi cu politica acestora atât de tortuoasă [4]?

Ce fură atâtea sute de mii, ce în numele acestor devize sau principii alergară spre a susţine ordinea trei luni, impuind respect demagogilor perturbatori de meserie şi salariaţi de străini: atâtea sute de mii ce adoptara cu entuziasm şi susţinură douăzeci şi una de articole ale Constituţiunii, şi ştiura pentru dânsa a suferì persecuţiuni, exiluri şi închisori, a bravà dispreţul şi împilarea strainului şi a tot strigà neîncetat, pâna cand Europa întreagă auzì şi pricepù dreptele lor strigări, recunoscù toate articolele Constituţiunii, ce îşi deterà Românii singuri, şi cu atâta solemnitate le dete drept de cetate? Nu erau nobili acele inimi generoase, nu erau boieri, şi cu numele, şi cu sufletul, şi cu fapta, toţi fiii României ce ştiură şi putură şi cutezară atâta în contra dorinţelor şi puterii unui imperiu ca al Rusiei? Au doară ciocoismul predominà în acele inimi?

[1] din păcate; [2] puternică; [3] rasboiului; [4] întortochiata.

www.dacoromanica.ro

Apoi aspiraţiunile şi stăruinţele necontenite de atunci până astăzi, agitaţiunile şi ezitaţiunile cu *divanul ad-hoc,* stăruinţele curagioase în alegeri, tendinţele salutare catre Uniune, personificaţia acesteia într'un singur ales, agitaţiunile şi desbaterile actuale, spre a se stabili un echilibru între guvern şi popor [1], acestea toate şi consecinţele lor nu pot proveni şi nu sunt mişcate decât de o facultate interna a sufletului, ce pe limba română s'a zis până acum *boierism,* iar pe ale Europei, ca cea franceză şi altele, se zice *spirit de eroism, simţiminţe nobile şi generoase, spirit de libertate.* Şi *adevăratul boier,* am zis de ajuns că va să zica om liber, om al resbelului şi al păcii, om cu suflet nobil, om ce a apărat ţara şi a dotat-o cu binefaceri.

Până când dar se mai afla în Români nişte asemenea simţiminte, şi mai vârtos până când acestea din zi în zi cresc, se înmulţesc şi pătrund massele, eu unul, prin tot ciocoismul ce dela 1848 încă se încearcă, cu atâta sfrunterie, când a înfricoşà massele când a le amăgi, prin tot sarsailismul şi şarlataneria politică, ce se încearcă a orbì şi conduce mulţimile prin demagogie, prin tiparul frenetic şi neruşinat, eu unul, în însuşi eroarea în care cu atâta încredere s'au aruncat Românii dela un timp încă, în însuşi aceà eroare oarbă, în care au dat cu cap cu tot, văz o mare şi foarte mare şi preţioasă doză de boierism; pentrucă boieria adevărată, între alte bune calităţi, are şi calitatea de a fi foarte încrezatoare.

Pe lângă acestea, un om cu o minte şi mai patrunzatoare străbate şi mai departe şi află adevărul acesta: când vede că fiecare ciocoiu urăşte pe alt ciocoiu, în însuşi acel ciocoiu aude pe tăcute vocea lui Dumnezeu, în aceà ură sinceră vede o mare doză de boierism. Nimeni astazi nu urăşte pe ciocoii ca însuşi ciocoiul, ciocoiu pe ciocoiu nu se sufere şi strigă şi cere stingerea lor; pentrucă boierul adevărat nu urăşte atâta, ci voeşte şi lasă toată lumea să trăească; în inima lui pisma şi invidia nu au loc; el totdeauna a vrut să creeze oameni.

N'au murit dara boierii, ci din contra din toate părţile e o tendinţă de a se regenerà, de a devenì toţi boieri, toţi adică oameni liberi, toţi cu drepturile şi datoriile egale, toţi nobili şi cu naşterea, şi cu inima, şi cu fapta.

Am zis-o în proclamaţia dela 1848, şi în totdeauna, şi o repetăm acum: «Tot Românul se naşte oştean sau soldat, tot

[1] Vezi următorul articol *Guvernul* şi *Poporul* (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Românul s'a născut boieribil»[1]. Convenţia, deşi în multe în contra drepturilor Românului, şi însuşi Convenţia recunoscù dreptul acesta. Constituţia, în fine, elaborată de reprezentanţii naţiunii, reînoì dreptul acesta, legiuind egalitatea tuturor înaintea legii.

EGALITATEA. Şi au doară când a zis cinevà *egalitate,* a înţeles egalitate înaintea mizeriei generale? egalitatea înaintea neaverii şi a discreditului? egalitatea înaintea ignoranţei şi a beţiei populare? egalitate pe deoparte înaintea demagogilor, şi pe dealta înaintea biciului şi a paturilor de puşti? egalitate înaintea înjurăturilor până în sanctuarul familiilor? înaintea Ţânţarilor, şi înaintea diavolului? egalitate înaintea imoralităţii şi urgiilor dela palat până la colibă? egalitate înaintea servilismului şi târîrii celei mai neomenoase înaintea unor fiinţe inobile şi criminale, unor figuri oribile şi hidoase, ce străbat Capitala şi ţara, unii ca demagogi, şi alţii ca sbiri?

Cu *egalitate,* şi popor şi legiuitorii au înţeles o egalitate înaintea dreptăţii, înaintea prosperităţii generale şi proporţionate după condiţiuni sau stări, înaintea instrucţiunii şi luminării generale, înaintea fericirii, a mântuirii, cu un cuvânt, a al Patriei; şi când toţi înţelegeau aceasta, când toţi strigau asupra stării de acum a oamenilor şi a lucrurilor, n'au murit boierii ambelor ţări, cì tot Românul a reconchistat drepturile adevăratului boier, sau ale omului nobil şi liber.

Iată însă ce a murit sau ceeeace a încetat de a se mai auzì în gurile generaţiunii actuale: Numele *zapciu* nu se mai aude, şi i-a luat locul numele de *sub-cârmuitor* sau *sub-administrator; ispravnicului* i-a luat locul administratorul; dorobanţul s'a regenerat şi a luat locul *slujitorului* şi *armăşelului; agia* a răposat şi i-a luat locul *prefectura; vătaşilor* le-au luat locul *directorii* sau *ajutorii.* In locul *buiurdismei* se aude *rezoluţie; locmalele, cacirmalele, bitirmelele* astăzi se zic *dezinteresare, devotament, patriotism,* şi câte frumuseţi toate.

Hei bine! dacă *vodă* astăzi se zice, nu ştiu pentruce, *prinţ* sau *principe* sau *princip;* dacă mâine, cu drept cuvânt, se va zice *ducă;* dacă ca prefecţi, ca directori, ca generali, ca ad-

[1] «Boier e meserie de apararea Ţarii.
«Iar nu nobilitate; căci nobil tot Românul.
«A fost în totdeauna ca cetăţean al Romei (*Mih.*, Cântul II. EL. R).

www.dacoromanica.ro

ministratori, ca secretari, ca sub-administratori sau ca însuşi juraţi dorobanţi ne vom purtà şi vom lucrà fără conştiinţă, fără teamă de Dumnezeu, de legi şi de oameni, credeţi oare că oamenii ne vor zice boieri, sau bărbaţi integri? Din contra, şi de-am strigà noi spărgându-ne cu anii că suntem partid naţional, liberali, şi progresişti, şi de ne-am da nume de sfinţi, de martiri, de eroi, sau de zei însuşi, lumea tot *ciocoiu.* ne va zice, pe numele cel adevărat ce ei l-ar da faptele noastre însuşi.

Lumea e sătulă de vorbe şi de nume; lumea cere, mai 'nainte şi de reforme, *fapte.*

Toată lumea, ce ştie din limbile slavone, cunoaşte că *zaverà* va să zică *pentru lege, pentru veritate* [1]. Zavergiii însă dela 1821, pentrucă numai de lege şi de veritate nu s'au ocupat, pentrucă fură numai nişte tâlhari patentaţi şi organizaţi în bande, reuşiră întru a-şi degenerà singuri numele ce îşi dedeseră şi de care astăzi istoria nu se servă decât spre a calificà faptele oribile acelor bandiţi.

Să nu facem dar ca urmaşii noştri să-şi aducă aminte cu oroare de numele cele mai cuvioase, cu cari ne înţorţolăm; să nu zică lumea mâine poimâine: *de când cu Uniunea,* precum zice *de când cu zavera;* şi *de când cu martirii,* precum zice *de când cu zavergiii.*

Dar va venì sau va fi venit timpul ca numele de *boier* să se schimbe, ca cele înşirate mai sus, în *ofiţer civil şi militar* sau în *funcţionar public,* sau in *proprietar* [2], de nu se va stinge ciocoismul dela palat până la colibă, funcţionarului prevaricator, proprietarului inuman. tot *ciocoiu* îi va zice Românul, că aşà e el.

Vrem unii să facem a nu se mai auzi în limba română numele de boier, vrem adică, cum zic unii, să ucidem boieria? Aceasta ca obiect abstract şi nematerial nu se ucide altfel decât prin emulaţie. Să ne punem dar cu toţii spre a întrece pe boierii vechi în faptele lor de devotament şi de eroism; sa ne punem cu toţii altfel cum intrigile şi cabalele străinilor, ce-au făcut pact ascuns de a ne desfiinţà ca naţie prin însuşi turburările noastre dinăuntru, cabalele lor să nu mai afle loc între noi.

Numele mari şi faptele mari istorice nu se ucid, nu se uità

[1] adevăr.

[2] Cum acum nu mai auzi decât: *sunt proprietar mare!* şi cu un ton par'că cine ştie ce-ar fi d-l Sarsailă (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

decât numai prin întrecere. In toată lumea literară, oricine ajungeà la poezie ştià că Aristofane erà tatăl dramei comice, şi tip de imitaţie în aceasta ; nimeni n'a putut face a se cam uità numele lui, decât Molière ; căci acesta nu numai l-a furat, ci şi l a ucis, ca să zic aşà, întrecându-l. Zişii de sine *naţionali* şi *progresişti* şi *liberali,* să întreacă dar pe boieri, dacă voesc a i crede lumea, când zic că *au murit boierii,* şi această ucidere morală, prin întrecerea în fapte mari, va fi o onoare însuşi şi adoraţie ce am oferì în memoria străbunilor şi părinţilor noştri ; însuşi o bucurie a batrânilor actuali, căror cu atâta turburare voim a le luà locul, sburând din ghioace la minister.

Boierii vechi s'au luptat cu Turci, cu Tătari, cu Huni, cu domni imorali, corupţi şi coruptori, cu machiavelismul din Fanar şi cu machiavelismul dela Nord. Elita naţiunii de astăzi, inteligenţa ei are a se luptà cu diavolul, cu un ce nematerial, cu ignoranţa şi corupţia generală, cu ciocoismul Ipsilanţilor dala 1848, cu ciocoismul ce astăzi nu mai vorbeşte greceşte, ci îţi dì *bonjour* pe franţuzeşte prin toate cafeurile şi casele de joc, ciocoismul spoit din *chaumierele* şi bulevardele Parisului, cu ciocoismul în ochelari de nas şi cu părul vâlvoiu, cu ciocoismul ce nepedepsit dă palme bătrânilor prin locurile publice, cu ciocoismul ce sbiară ca Satana şi pişcă ca ţânţarul. Mare în adevăr şi spinoasă expediţie, căci depravaţia şi neruşinarea sunt la modă, au ardicat steagul şi cu cea mai mare sfrunterie în amăgirea mulţimilor îl numesc stindard al libertăţii şi al progresului.

Expediţia mai vârtos e mare şi spinoasă, pentrucă ciocoismul vechiu, de băgà mâinile în miere, îşi lingeà şi el degetele, când mai rotunjind *galbenii* visteriei, expuindu-se a se înscrie în condica neagră şi a sta în fiare, când schimbându-i în altă monedă, când aducând lucrurile *din condeiu* şi făcând la cercetare să iasă sumele tot acelea şi să stea pe loc la vedere, când, ce erà mai rău, făcând câte o *caciarmà* şi înghiţând la *locmale,* pentru care se expuneà la a fi ţintuit de urechi pe la zlătar [1]. Iar ciocoismul de astăzi, şi mai vârtos cel dela 1848 încoà, îţi şterge, uite, din ochi mierea cu putină cu tot, şi sub numele de *dezinteresare,* de *devotament* şi de *martir* înghite la *locmale* şi îţi face nişte *cacirmale,* cum

[1] Biserică şi han în Bucureşti ; azi, numai biserică. Funcţionarii cari furau banii statului erau ţintuiţi cu urechea de un stâlp, în vederea publicului.

www.dacoromanica.ro

să rămâie cu gura căscată toți ciocoii vechi. Galbenii publici și particulari ți-i șterge cu un *talâm* din cele mai progresive, și fără teamă de nici o pedeapsă, și te omoară cu franțuzeștile și *el* și *madama* dumnealui și *demoizelele* dumnealui; cine mai e patriot și liberal ca dumnealui? pentrucă dumnealui nu mai fură ca la Fanar, ci ca la Paris; dumnealui nu mai aspiră la *agie*, ci la *prefectură*, nu mai va să fie *spătar*, ci *general*; nu mai aspiră la *vornicie* și *logofeție*, ci la *minister*; nu mai e *calemgiu*, ci *secretar*. Nu vă e de ajuns, Românilor, că s'au schimbat numele depe turcie și slavonie pe franțuzie? Nu e progres mare că poți să iei banii publici și să faci toate infamiile și crimele, să ieși însuși din ocnă și toate acestea să-ți fie niște calități, cum să ți se încreză apoi Țara pe mână? Mare în adevăr și spinoasă expediție! Avem să ne luptăm cu ciocoismul francez, ce devenì cumătrul și organul tuturor absolutismelor din lume.

De vom repurtà victoria, în adevăr întrecem pe boierii vechi, ce s'au luptat cu Turcii, cu Tătarii, cu Fanarioții, și cari din starea lor fundau așezăminte publice, spre susținerea religiunii, spre creșterea orfanului și ajutorul scăpătatului și al văduvei. Ei se luptau în cele materiale; elita națiunii de astăzi are a se luptà, ca angelii, pe un câmp cu totul moral.

Misiunea noastră, cu cât este de grea și periculoasă, cu atâta este mai stăruitoare și mai înțestată, ca să zic așà; cu cât ni se înmulțesc și se întăresc inimicii, cu atâta ni se adaugă și ni se mărește curajul. De bună voie ne punem între două focuri:

Intre despotismul monarhic și între despotismul anarhic.

Intre superstiție și între ateie.

Intre tirania censurii și între tirania abuzului și nerușinării tiparului.

Intre proprietarii inumani și între proletarii imorali și atentatori la proprietate.

Toate chestiunile de față, ce se vor tratà în această a doua parte, vor aveà și termenii opuși, și între dualitățile simpatice și corelative vom stabilì echilibrul și pacea; iar în dualitățile monstruoase vom da luptă și unei părți și alteia, și vom luà plage mortale și de o parte și de alta și dela despoți și dela șarlatani demagogi.

Nu vom lipsì însă și noi a le întoarce înapoi cu aceeaș măsură: ochi pentru ochi, dintre pentru dinte, mână pentru mână, picior pentru picior, arsură pentru arsură.

Iar din contră, când va fi vorba de dualitățile naturale, ai

www.dacoromanica.ro

caror termeni sunt corelativi şi simpatici, din cari unul fără altul nu poate, precum spre exemplu de *guvern* şi de *popor,* de *propriu* şi de *comun,* de *bărbat* şi *femeie,* de *suflet* şi de *corp,* de *maestru* şi de *discipol,* etc. şi când mai vârtos va fi discordie şi desbinare între aceşti doi termeni, ne vom pune toate puterile, spre a restabili pacea.

Şi dela nişte oameni ca noi, alt mijloc nu este, spre restabilirea păcii, decât cu tot devotamentul şi cu tot respectul a arătă adevărurile cele mai tari, şi înaintea poporului de unde purcede suveranitatea la noi, şi înaintea atributelor alesului său.

Adevărul este adesea foarte aspru, şi niciodată binevenit; când însă se pune în mijlocul consoţilor, părinţilor, fraţilor şi amicilor în ceartă; când de amândouă părţile îl simte că vine dintr'o inimă sinceră, când cel care îl spune îşi simte misiunea; când poporul se convinge că nu este speculat numai cu vorbe; când guvernul se încredinţează ca nu se urzeşte nimic în contra lui; când, cu un cuvânt, adevărul este adevăr, iar nu declamaţiuni, cum se zice, *pentru plapămă,* atunci şi o parte şi alta se decid a înghiţi adevărul ca nişte hapuri salutarii.

Atunci numai ne vom teme de a spune adevărul, când împrejurul nostru ne vom încercă să formăm coterii sau gaşte, ori când ne vom amestecă în gaştele altora.

Din izolarea noastră de bună voie ne vom duce singuri sarcina; nici nu vom învită pe alţii, spre a ne înmulţi numărul, nici nu vom contribuì spre a înmulţì numărul altora.

Noi nu voim a fì înconjuraţi de nimeni; ne adresăm însă în genere la naţie, ce se compune de guvern şi de popor; cele scrise de noi sunt adresate la masse, şi acestea cernând şi descernând, mai curând sau mai târziu ştiu a distinge adevărul din minciuni.

In totdeauna am zis cu dinadinsul şi cu staruire nu numai amicilor, ci şi însuşi copiilor noştri, ca în atât să fie cu noi în cele ce le-am scris despre limbă şi origine, în istorie, ştiinţe, morală şi politică, pe cât am fost şi noi cu adevărul, pe cât, cum am zis aiurea, vom fi noi în adevar sau adevărul în noi.

Noi nu voim a fanatizà nici însuşi a îndoctrinà lumea, ci a o luminà în proporţia putinţelor noastre.

www.dacoromanica.ro

SĂRBĂTORIREA LUI SCHILLER LA BUCUREŞTI.

Până a începe articolul promis *Guvernul şi Poporul,* ne arestăm [1] puţin spre a întreţine pe cititorii noştri despre sărbătoarea ce dete colonia germana din Bucureşti, spre celebrarea după o sută de ani a zilei de naştere la 10 Noemvrie a marelui poet sau vat al Germaniei, F. Schiller.

Joi, la 10 Noemvrie sau 28 Octomvrie, s'a încoronat în Bucureşti, precum în toată Germania şi Englitera şi în America şi pe oriunde se află o colonie germană, bustul lui Schiller cu mare solemnitate şi pietate.

Spre onoarea poetului s'a declamat din operele sale:

In onoarea libertăţii, actul I-iu din Guilelm Tell.

In onoarea dreptăţii divine, poezia *Ibicus.*

Spre adorarea lui Dumnezeu, ce mântue inocenţa şi pedepseşte pe adevăratul culpabil şi furb [2], *Ducerea* sau *Calea la făurărie.*

Şi împărţirea pământului, unde poetul se alege cu partea sa numai în cer.

Milioane s'au cheltuit în ziua aceasta în Europa şi America, celebrând naşterea lui Schiller, milioane după moarte; iar cât trăi omul, n'avù nici o parte pe pământ, decât privaţia sau neaverea, amarurile ce îi aduseră Lenta sau oftica şi care foarte prematur îl luară dintre cei vii sau mai bine dintre cei *morţi.*

Cu ocazia aceasta oferirăm şi noi tributul nostru prin liniile următoare:

10 Noemvrie 1851.

LA F. SCHILLER

«Intre ai tĕi ai fost, o Schiller;
«şi ai tăi nu te-au cunoscut.

Este o vieaţă moartă, precum şi o moarte vie;
Ci este şi vieaţa ce nu mai are moarte.
Unii prefer pe una şi alţii-şi aleg alta.
E tristă-a omenirii fatala, crudă soartă! —

Prin chinuri, şi privaţii, şi lupte, şi amaruri,
Şi deziluzii crude, pacienţă-adamantină,
Prin forţa-asalt eroic să ia cetatea sfântă,
Al cerului imperiu, cea vera libertate.

[1] oprim; [2] înşelător.

www.dacoromanica.ro

Mult suferişi, o Schiller, şi luptă avuşi mare,
Căci lungă e durerea şi fericirea scurtă!
Şi strimtă, şi spinoasa e-a cerului cărare!
Şi greu, inert e corpul! Greu dreptul de vieaţă!

Du sarcina, o suflet, du corpul după tine;
In sus pe calea strimtă cu fiii, cu consoarte;
Te luptă cu Ananga [1], cu aspra neavere,

Cu limbile de şarpe, cu ochi de Vasilisci;
(Calumnia, Minciuna, Invidia, Trădarea)
Cu forţa împilarii, cu reaua tiranie;
In sus! pe calea strimta, nici apa, nici merinde,
Nici unde sa-ţi pleci capul la frigurile Lentei;
Şi luptă-te d'a prode!

Avuşi de adversar pe *om;* şi-atât ajunge.
Te iartă să-i faci răul, iar binele nici mort:
Îţi iarta pe Baraba, pe Chris îl crucifică;
Insultă-l, te onoară; striveşte-l, te adoră;
Dă-i glorie, onoare, te'mpilă de ultragiu;
Dă-i patrie, da-i nume; exilul te aşteaptă;
Dă-i Adevăr, Dreptate, Calumnia ţi-e parte;
E orb, şi-i dai lumina; el vede câte n'ai;
E mut, şi-l faci cu limbă; te muşcă ca vipera;
Dă-i viitor, vieaţă, că-ţi ia el şi trecutul;
Re'nalţa-l pân' la ceruri; de viu te-afundă 'n iad.
Acesta e pacatul sau *omul cel cazut!*

Mai mult decât eroic ţi-a fost, Schiller, asaltul,
O luptă de Arhanghel, triumful de martir.
A!!! rece este piatra încinsă de coroana!
Ci mâinile de vergini îi dau astăzi vieaţă,
Şi-o re'ncălzesc atâta, cât făcărează inimi,
Şi lacrimele curg...

Cântaţi, vergini, dreptatea,
Şi-a Terei [2] împărţire.
Daţi partea la poet;
Cântaţi azi libertatea,
Şi-a omului unire.
Onoare la profet!

Şi repetaţi în coruri, prin mii de miriade,
Germania întreaga, America, Anglia;
Rasune tot pământul, oriunde e om liber;
Cântaţi patria, onoarea, virtutea, libertatea,
Tot ce adora Schiller, cântaţi pe Dumnezeu,
Ce scapă inocenţa şi focului da crima.
Suspinele lui Schiller în coruri repetaţi.

I. ELIADE.

[1] nevoia; [2] Pământul.

www.dacoromanica.ro

Cu părere de rău vedem că reproducându-se această poezie în câtevà jurnale s'a strecurat o eroare foarte gravă.

Către fine la strofa rimată unde se zice:

Cântaţi, vergini, dreptatea
Şi-a Terei împărţire,
Daţi partea la poet;

S'a zis *ţării* în loc de *Terei,* şi diferenţa e mare. Acì este a luzie la poezia lui Schiller când a împărţit divinitatea pământul sau tera la oameni, după profesiuni, şi poetului, ce venì mai la urmă, după ce se împărţise tot pământul, neavând ce să-i dea, îi dete partea a se înălţà în cer oricând va voì, că porţile ei sunt deschise.

Cine ştie ce va mai scoate de acì calomnia, agăţându-se de vorba *ţară,* în loc de *tera?* şi în adevăr, ce este d'amestec între vergini şi între împărţirea ţării, sau a patriei? La o asemenea împrejurare n'ar aveà verginile decât a plânge. Expresia *împărţirea ţării* se oferă mai repede la sofisme; calomnia îşi are acì a-şi încurcà calul şi a-şi face jocurile cu mai mare dibăcie, decât acum câţivà ani, când mă asuprià că aş fi în contra uniunii, când ziceam că aceasta nu se cerşeşte prin anticamerele comisarilor, ce ne-au crucificat ţara, ci se împlineşte în plină Generală Adunare de reprezentanţi ai naţiunii.

Guvernul şi poporul.

Dualitate ai căria termeni sunt corelativi şi simpatici: unul fără altul nu poate, unul fără altul nu este întreg.

Unde nu e popor, nu poate să existe guvern, şi unde nu e guvern, nu poate existà popor sau societate.

Să ne explicăm mai bine:

Unde într'o casă se află numai o singură persoană, acolo numai o singură voie se află; şi aceà persoană este liberă d'a trăì cum va voì şi d'a face orice va voì în casa sa. De are femeie, şi prunci, şi servitori sau sclavi, aceştia nu pot aveà voie, decât numai până unde sau pe cât le acordă legea.

Când însă sunt două sau mai multe persoane în aceeaş casă şi toate libere şi independente, atunci, de nu va fi învoire de voinţe, dacă unul pretinde a se face numai voia sa, atunci absorbind unul voile şi persoanele celorlalţi, acesta devine impilător şi ceilalţi împilaţi; unul despot şi ceilalţi ca sclavi; atunci nu e mulţumire, nu e uniune, sau unire, ci *unitate* sau despotism.

www.dacoromanica.ro

Uniune sau unire este numai acolo unde este învoire de voinţe, acolo unde fiecare respectă voia sau libertatea celorlalţi.

Sunt staturi iară unde locuitorii lor sunt încă în stare de *norod,* sau, cum am zice, de *nerod;* acolo fiindcă nimeni n'are voie şi drepturi, decât numai datorii, acolo neaflându-se *popor, guvernul* se zice şi este în adevăr *stăpânire.*

Unde nu e popor dar, acolo nu este nici guvern, şi unde este norod, acolo fatalmente sau neapărat cată a fi stăpânire [1].

Iar stăpânirea este mai ades personificată într'un singur individ, ce se zice *monarh.* Acolo, fiind numai o *persoană,* şi ceilalţi fiind ca servi sau lucruri, acolo este numai o singură voie, şi monarhul absolut face orice voeşte; acolo fiind unitate, afacerile pot merge de minune, după aceà sistemă, sau fără împiedicare, până când lumea tace şi se supune docilă.

Acolo nu este de competinţa nici unui străin d'a se amestecà spre a turburà pacea între monarh şi servii lui, precum nu este de competinţa nimului d'a turburà pacea domestică a cuivà, dacă femeia şi toţi ai casei se simt fericiţi întru a nu aveà altă voie decât a bărbatului sau a părintelui de familie.

Unde însă este stăpânire, acolo oamenii nu sunt persoane, ci lucruri, acolo ţara toată este proprietate sau moşie a monarhului, apanagiu al familiei lui; şi din aceà mare proprietate poate el dărui părţi servitorilor săi, şi poate iar a le luà înapoi, dacă aceştia sau descendenţii lor se arată ingraţi sau rebeli; — acolo, voiu să zic, poate aveà loc ceeace se zice *confiscaţie* de averi.

Fiind dar că ţara se zice că este proprietate a monarhului, deaceea acestuia i se da şi titlu în consecinţă; spre exemplu: mai înainte domnitorul Galiilor se ziceà *rege al Franţei;* până astăzi iar auzim zicându-se: *rege al Prusiei, imperator al tuturor Rusiilor, imperator al Austriei,* etc.

Când însă *noroadele* se deşteaptă, şi deşteptarea lor e în maturitate, când încep a aveà conştiinţa de sine, şi încep *de sinele* [2] a strigà: şi noi suntem persoane ca tot omul; atunci

[1] Această vorbă este slavonă. Românul, de n'a avut-o în vocabularul său primitiv, este semn că n'a avut nici lucrul şi că dimpreună cu lucrul şi numele lui a venit dela străini (Vezi denumirile sclavilor în limbile antice — EL. R.).

[2] Apăsarăm asupra vorbei *de sine,* pentrucă numai când noroadele se deşteaptă *de sine* şi strigă spontaneu, numai atunci e semn că a sunat ora mântuirii lor; iar când le îmboldesc străinii sau demagogii, deşteptarea lor este ca a oricarui ce nu şi-a făcut somnul, şi în deşteptarea sa de altul, este sau ameţit sau cu *arţag.* Atunci, neştiind ce face, nu se agită spre mântuirea sa, ci ca orb dă în groapă, sau din lacuri în puţuri.

www.dacoromanica.ro

norodul începe a deveni *popor,* şi pace nu mai e, până când *stăpânirea* nu începe a deveni *guvern;* atunci afacerile nu mai pot merge după sistema de mai 'nainte a absolutismului, atunci mai curând sau mai târziu cată a se face un pact nou, o bună învoire, pentrucă toţi cu toţii strigă : *bună ţară, rea tocmeală.*

Tocmeala cea bună atunci, aşezământul cel nou, contractul social, se numeşte *Constituţie;* şi de aci înainte toţi locuitorii ţării, legaţi şi solidari unul cu altul prin acel pact, se pot numi *în adevăr* societate ; pentrucă atunci în adevăr judeţ cu judeţ, sat cu sat, familie cu familie şi om cu om este în asociaţie bazată pe drepturi şi datorii egale şi reciproce.

Atunci iar domnitorul ţării nu se mai poate zice, spre exemplu, *rege al Franţei,* pentrucă Franţa numai e apanagiul sau moşia familiei lui ; atunci regele sau domnitorul, fiind

---

Astfel spre exemplu de câte ori Italienii fură împinşi de alţii spre a se deşteptă şi agită n'avura de rezultat în urmă decât desbinări suspinuri şi gemete subt noile juguri straine; — Crimea, împinsă de dinafara spre a se deslipi de Turcia, n'avù de rezultat decât a se lipi de Rusia. — Dacă Polonia este astazi împarţita, cauza este că până acum niciodata nu s'a sculat sau agitat de sine, ci împinsă sau de ambiţioşi intriganţi dinăuntru, sau de puteri de dinafara pentru interesele lor. — Bulgarii de câte ori fura împinşi prin alţii de a se sculà, nu s'au ales cu nimic decât au servit întru a împlini interesele altora, cărora le-au deschis drum către Orient cu un jug nou şi mai greu. Nu mai vorbim de Galiţia ; ea fu adăpată înadins cum să turbeze, astfel încât membrii corpului social să ucidă capetele, şi ajunse până întru a-şi perde nu numai vieaţa politică, ci şi numele naţional: astazi Galiţianul nu se mai zice *Polon,* ci om *împărătesc* (Cesarcky). Unde Elveţia, ce se sculă de sine, şi America septentrională, nu fură ameţite în deşteptarea lor, şi ştiură şi a-şi înfiinţà drepturi, şi a le apară, şi a le conservà, şi a progresà apoi. Grecia iară se regeneră, pentrucă singură se sculă, pentrucă nu erà adormită, ci de trei secoli erà deşteaptă înaintea puntei [1] şi taişului iataganului ienicerului, pentrucă vocea ce o chemà la arme nu erà de straini, ci a unui martir al ei, ca Riga, a înţelepţilor ei, ca Lambru, Corai, Vardalah, Genadiu, Neofit, Beniamin, etc., a eroilor ei, ca Bociari, Canari, etc. şi tot ce erà strain, tot ce mirosià a strain nu putù face sat între dânşii. Fanarioţii n'avura drept de cetate decât între noi şi în Moldova mai vârtos. Despre Români nu mai zic nimic, căci suntem cu toţii la faţa locului, şi fiecaruia i-a dat Dumnezeu ochi sa vaza, urechi sa auza şi minte sa judece. Să se uite numai la câţi i-au imboldit şi ii imboldesc, sa se uite numai la câţi au vrut sa-i conduca în gropi, la originea lor, la numele lor, la vieaţa lor trecuta, la relaţiunile şi afecţiunile lor, la faptele lor; la oamenii şi cabinetele cari îi susţin şi fiecare va pricepe. De câte ori veţi fi agitaţi prin straini sau agenţi ai străinilor, niciodata, Românilor, nu vă veţi alege decât cu a da din lac în puţ (EL. R.).

[1] vârfului.

www.dacoromanica.ro

numai cap al statului, cetăţeanul ce reprezintă pe toţi cetăţenii, neapărat cată a se zice *rege* sau *imperator al Francezilor*.

Pentrucă *guvern* va să zica *cârmuire,* iar nu *stăpânire ;* şi cel dela cârma unei nave, sau comandantul ei nu este şi proprietar al ei, cum şi cel dela cârma unei ţari sau cârmuitorul ei nu este şi proprietar al ţării, ci duce sau conducător al locuitorilor cu condiţiuni şi raspunderi.

Insă cari sunt semnele ce ne arată că *norodul* se deşteaptă de *sine* şi începe a deveni *popor?* Când norodul pe de o parte nu mai suferă jugul şi pe de alta nu se mai lasă a fi condus nici de intriganţi ipocriţi, nici de nebuni, când norodul începe a preţui şi stimă pe făcatorii săi de bine şi se fereşte şi de cel ce îl împila şi de cel ce îl amăgeşte ; când norodul începe a vedeà cu ochii săi, şi a judecà cu capul său, şi a vorbì cu gura sa, atunci sunt semnele cele bune ; atunci cuvântul se repede ca fulgerul dela Apus până la Răsărit, dela Cerneţi până la Focşani.

Atunci în adevar norodul devine o persoană colectiva, compusă de barbaţi trezi şi maturi, căci copiii, şi nebunii, şi cei beţi nu sunt persoane după nici o doctrină, după nici o lege ; şi când cinevà se ia dupa nebuni, învedereaza că e mai degradat şi decât nebunul.

Norodul, devenind în adevăr *popor,* devine o persoană colectivă ; şi atunci stăpânirea neapărat cata a deveni guvern, şi de sine, din natura sa, fiind asemenea o persoană, etc. două persoane, şi fiecare cată a aveà şi drepturi şi datorii ; în pactul social atunci se prescriu unul câte unul drepturile fiecăruia, şi una câte una datoriile fiecăruia.

Atunci pe de o parte, de nu vor fi respectate drepturile fiecăruia, şi pe de alta, de nu-şi va împlinì fiecare datoriile, învoire nu e, pace nu este.

De ajunge poporul a calcà drepturile şi a uzurpà atributele guvernului, atunci singur se degrada din starea de persoană, şi ce se va întâmplà, culpa este a lui.

De va ajunge iar guvernul a nu respectà drepturile poporului şi a-i uzurpà voia şi libertăţile *prescrise de legi,* atunci singur se degradă în starea de stapânire : şi orice se va *întâmplà,* culpa a lui este.

Din acestea se vede că cine se mulţumeşte cu stapânirea, mulţumească-se sănătos, că meri ă soarta sa, şi vai de intrigantul sau imprudentul ce cuteaza a-l îmboldì spre a se deşteptà. Să ştie însă şi acel *cine,* oricare va fi, că până

www.dacoromanica.ro

când se mulţumeşte cu stăpânirea, el persoană nu e, popor nu e: e din cap până în picioare *norod.*

Care popor iară cutează a uzurpà atributele guvernului, acela nu mai e popor în starea normală; e cuprins de friguri şi de convulsiuni, e nebun sau cel puţin e amăgit de intriganţi voitori de rău. Acel popor se degradă mai jos decât norodul, şi devenind *fiară,* gardianii publici sunt nevoiţi neapărat de a deveni vânători.

Ambele domniate sau ducate [1], dela fundarea lor, fură constituite pe un pact social, luară adică dela începutul lor o formă de guvern constituţional.

Resbelele însă, ce avură până la un timp şi necontenit cu Turci, cu Tătari, cu Poloni şi cu Unguri, cam deprinseră pe Români de mare necesitate într'o stare de dictatură. Domnului ales, ca unui cap al armatei sau duce, i se da toată puterea şi atributele unui dictator.

De acì înainte, de unde la început după gergul [2] de atunci i se ziceà *oblăduitor,* adică cârmuitor sau guvernator, începù a i se zice *stăpânitor.* Românii, fără a schimbà pactul social, cătau [3] fireşte a suferì sau a *îngădui* acel regim, pentrucă afându-se mai totdeauna pe picior de resbel şi cu mâna pe sabie, resbelul cere fatalmente (neapărat) o severă disciplină, o supunere oarbă.

Astăzi aceà disciplină se cere numai dela partea societăţii

[1] Am zis şi alta data de ajuns că *vodă* sau *voivod* nu va să zică *principe,* ci *ducă* sau *ducător;* că *eghemon* [1] nu va să zică nici *arhon* [2] (principe) nici *anax* [3], ci iar ducător sau ducă. Voivodat dar şi *eghemoneia* [4] va să zica ducat. Principii sau capii ţărilor noastre au fost şi sunt numai arhonţii lor dela caporal până la spătar, şi dela pitar al doilea pâna la ban (arhon pitar, arhon ban). Vodă e ducă. Cel care zice domnitorului pe româneşte *print* este sau un ignorant de drepturile patriei sau un batjocoritor. Şi domnitorul care singur se zice *principe,* e un om ce se degradă singur, şi atunci îşi poate luà şi nădragii în baston, ca principul Zamfir, sau perna în cap, ca Buletul Reprezentanţii naţiunii sunt rugaţi a se ocupa de aceasta chestie grava, încurcata cu atâta stăruinţa pe de o parte de straniì cu rea credinţă, şi pe de alta de nişte Români maimuţari, ce au mania sau mâncărimea de a face ca toate să miroasă a franţuzeşte. Reprezentanţii naţiunii sunt rugaţi asemenea de a prevedeà şi asupra titlurilor şi decoraţiunilor străine, proprii numai spre a corupe naţia mică şi începătoare ca a noastră. Corupţia cata a o stinge dela radăcina, sau dela cap (EL. R.).

[2] graiul; [3] trebuiau.

[1], [2] [3], [4] In original, cu litere greceşti.

www.dacoromanica.ro

ce se numeşte oştire: pe atunci însa tot Românul se naşteà boieribil, adica chemat la oştire, tot Românul erà soldat, şi ţările dela un cap la altul cătau a se supune la aceeaş disciplină şi supunere oarba, consimţită însă de bună voie, pentru că legea sau pactul social primitiv existà şi exista înca. (Dictatura erà provizorie şi evenimentele de dinafară prelungiră îndelung provizoriul acela).

Am zis că pactul primitiv existà şi există încă în toată vigoarea, căci domnul a fost tot ales, şi ţara nu devenì moşia lui; el singur n'aveà dreptul de a da legi, voia lui nu erà lege, ci aveà Camera de reprezentanţi ai ţării, ce se numià când *Obştească Adunare* [1] când divan, unde domnitorul însuşi prezidà, iar mitropolitul erà ca al doilea după dânsul. Domnitorul iar, ca jude suprem, nu puteà da de sine sentinţele, ci aveà drept numai cât un prezident în înalta Curte judecătorească.

Până când dară domnitorului, după lege, i se acordau numai nişte asemenea prerogative sau drepturi, pactul social erà constituţional; domnitorul pe de o parte erà o persoană, şi naţia pe de alta prin reprezentanţii săi erà o altă persoană de aceeaş valoare, cu aceleaşi drepturi şi datorii. Suveranitatea purcedeà nu din drept de naştere, ci dela aleşii naţiunii, ce alegeau pe domnitor, şi prin urmare suveranitatea erà latentă în sânul naţiunii, de unde ca dintr'o sorginte se împărţià în toate ramurile statului, şi ca o aureolă se concentrà spre a încinge capul alesului suprem.

Cum se luară armele din mâinile Românilor, întâi prin disgraţiatul [2] decret al lui Mihai Bravul ce făcù pe Români, din soldaţi, *iobagi* sau servi, şi apoi prin lovitura cea dupa urmă a regimului fanariot, prin Mavrocordat, poporul român începù a pierde conştiinţa de sine, nu mai simţì, nu mai pricepù că erà şi el o *persoană* (pentrucă decretul lui Mihai îl adusese dejà în starea de *lucru,* ca serv). Vorba *popor,* deşi mai există pe unde şi unde, nu mai aveà nicidecum înţelesul de *popor;* ajunsese şi vorba aceasta în starea numelui sau vorbei de *Român,* ce nu mai însemnà *naţie,* ci serv sau *mojic.* Poporul dar devenì *norod.*

Boierii, deşì pierduseră armele, conservau însă singuri numele profesiunii lor primitive de *belatori* [3] (căci boier, belator

[1] Obştească adunare s'a zis; şi ca să fie *obştească,* nu erà numai a unei condiţiuni de oameni (EL. R.).
[2] nenorocitul; [3] răsboinici.

www.dacoromanica.ro

va să zică), şi prin urmare nu puteau pierde ca şi poporul conştiinţa de sinele: ei singuri formau o persoană colectivă şi contrabalanţau tendinţele de absolutism ale domnitorului fanariot, care se numiă *domn* şi *stăpânitor* al Ţarii Româneşti şi Moldovei (par'că ţarile le-ar fi luat ca moşie a lui în punta sabiei [1].

Ţările însă, deşi în fapta erau despuiate de drepturi, după legi însă nu erau înca moşiile nimanui. Domnitorul fanariot nu erà proprietar ar ţarii, ci un fel de arendaş sau cumparator, ce cumparà clopotul Colţci dela cei ce n'aveau nici un drept legal spre a-l vinde. «Apa treceà şi pietrele ramâneau» ziceau boierii pamânteni tuturor Fanarioţilor. Titlul lor de domn stapânitor al ţării erà abuziv, uzurpat; şi unde erà sa fie, în fond nu erà decât un fel de aburi sau fumuri ieşite din smorfurile [2] bizantine sau fanariote, un fel de titlu ca al unor generali muscaleşti, fara regimente. Domn al ţarii, caruia adesea îi picà nasul de ceara dimpreuna cu cap cu tot.

De acì darà ducele sau voda al Românilor, fără ştirea nimanui, fara ştirea nici însuşi a Românilor, ramase pe nesimţite cu titlu de *domn* şi *stăpânitor* (cu sabie şi cu topuz dumnealui) al ţarii! însa în vorbă numa' (cum am zice: râzi de mine, râz de tine, că ne merg trebile bine', în vorbă sau în râs erau titlurile acestea cu cari şi Fanarioţii îşi râdeau de Români şi Românii de Fanarioţi, şi când erau la fapta, puţin şi se duceau p'acì încolo de unde au fost venit, lasându-ne însă, ca o lepră, smorfurile lor, şi balele, şi laturile; astăzi deveniră unii demagogi şi alţii sbiri ai ţării şi o aduseră în starea actuală, ce fară ruşine o numesc *împlinirea scopului, realizarea speranţelor.*

Domnitorul dar erà numit stăpânitor al ţării şi locuitorii ei *norod;* iar numele de *societate* nici nu mai exista în gergul popular, nici însuşi în limba cancelariilor şi a bisericii.

Un om singur începù a strigà dela căderea Fanarioţilor încă, adica dela 1822: nu *stapânire,* ci *guvern;* nu *norod,* ci *popor;* nu *cinste,* ci *onoare;* nu *slava* ci *glorie* [4] etc.

[1] Expresie franceza: *à la pointe de l'épée,* cu armele.

[2] formele, mofturile.

[3] In original, şi în greceşte.

[4] Vorbele cu cari se serva o limba învedereaza fo rte des instituţiunile naţiunii ce vorbesc aceà limba şi starea libertaţilor şi drepturilor ei. Din vorbele numai *boier,* şi *voda,* şi *cocon* se trage sau iese din haos o mare parte a istoriei noastre. Când zici *slobozenie,* este un fel de permisie (a dat stapânul slobozenie robului să se mai preumble şi el) şi

www.dacoromanica.ro

Nici într'o carte mai înainte de scrierile lui nu se văd figurând vorbele *guvern, popor, societatate, onoare, glorie,* etc.

Drăganii şi Voinii toţi la început, şi mai târziu toţi Sarsaliii strigau că se strică limba. Teocapiii strigau şi strigă încă, că stricând limba bisericească se atacă religia [1].

Norodul în fine începù a-şi reconchistà conştiinţa despre sine, datinele străbune stau inca de faţă: nici un drept de naştere, şi ţara erà încă scutita de Dumnezeu, pentrucă nu devenise încă apanagiul sau moşia a nici unei familii [2]; legile ţării se făceau încă după formele constituţionale şi în puterea autonomiei, fără a fi controlate de nimeni. Norodul în fine începù a se numì *popor* şi prin urmare nu mai puteà suferì *stăpânirea,* pentruca sclavii, numai, au stapâni sau stăpânire, liberii cer guvern.

In cele după urmă, strigările legale şi drepte dela 1848 ale poporului român, ce ştiù a impune demagogilor şi a susţine ordinea, ca nicăieri în Europa, deşteptara puterile europene

când *libertatea* îi ia locul, este cu totul altcevà, departe cât cerul de iad. La Grecii moderni, dupăce se liberara, în timpul agonului, pe când guvernul aveà o formă democratica, ministrul se zicea *gramateu,* gramatevs [1] (ca unfel de barbat cu portofo iu sau secretar de stat), vorba n'aratà înca umilinţa sau servitute; cum li se deterà însă un rege, ministrul fu numit *ipourgos* (adica sub-lucrător): acı se vede un *ipo* [2] (sub), şi înveder eazà capul jos sau sub comandele cuivà. In timpul acelei democraţii de palicari, capul poliţiei se ziceà *astinom* (veghetor asupra legilor cetaţii); dela regalitate încoà se zice *politarh* (capul sau mai marele cetăţenilor) un fel de *vătaf,* de *zabet.* un fel de ciocan peste cetăţeni. Când zici *agă,* presupune un regim de spahii, şi când zici *prefect,* presupune cu totul alta, etc., etc. (EL. R.).

[1] Câţi feciori ai moşule? întreaba cinevà pe un batrân — atâţi, răspunde el — însuraţi sau neînsuraţi sunt? toţi sunt însuraţi, raspunde el. — *Fecior* dar, ca şi fecior în casa, însemnează fat, fetiol, fecior, sau mascul, iar nu *virgin.* Femeninul, facând *fe ioara,* însemneaza adica feata, fătioală, fecioara, iar nu *virgu a;* caci poate fi cinevà fecior şi fecioară şi s i fie însurat şi maritat. Mama însa a Domnului şi Dumnezeului nostru, după dogmele credinţei noastre a fost şi este *virginà. Trup* e vorbă slavonă şi însemnează *m rta iume,* iar nu *corp;* şi eroarea e mare, de se va luà un termen drept al ul (reg ulile esteticei le lasam la o parte, că teocapiii nu le pricep); una e *trupul* sau *cadavrul* Domnului, şi alta *corpul* Domnului; în unele ca acestea teocapilii strigau şi striga ca li se strica limba fară judecata şi fara gust. Tu vrei sa le dai o limba creştina, şi ei susţin o limba de materialisti idolatri (EL. R.).

[2] Confiscaţia averilor prin urmare la noi nu putù aveà loc (EL. R.).

[3] Condica din timpul lui Caragea, desbatuta şi aprobata de corpul legislativ de atunci, fara a fi întrebata nici o putere de din afara. (EL. R.).

[1], [2] In original şi cu litere g ·eceşti.

www.dacoromanica.ro

despre planurile Nordului, ce strigà că ni se pierde originea în întunerecul secolilor şi pe care astăzi l-a apucat sentimentalismul despre naţionalitatea noastră *romană* şi despre câte frumuseţi toate. Şi puterile Europei nu fură deşteptate, luminate despre ale noastre nici de Sarsaili, nici de pui de fanarioţi, nici de demagogi, nici de anarhişti; scrierile şi faptele fiecăruia stau de faţă. Europa se convinse ca Românii n'au fost nici comunişti, nici socialişti, după cum vôiau să învedereze sau să justifice calomniile inimicilor noştri, toţi câţi se *încârdoşaseră* la Paris în *comitet democratic şi social;* Europa se convinse că Românii n'au fost rebeli, ci conservatori. [1]

Anul 1848 (nu cel din Moldova sau de peste Prut, ci cel de peste Olt) aduse apoi resbelul din Crimea; acesta aduse tractatul şi Convenţia din Paris, şi convenţia aduse starea de astăzi a ambelor ducate; bună, de vom şti a ne folosi de dânsa, şi foarte rea de nu-şi va cunoaşte fiecare datoriile sale; bună, de vom fi în adevăr *popor,* şi foarte rea, de ne vom degradà mai jos decât *norodul.*

Guvernul constituţional, după vechile noastre datine şi instituţiuni, este condiţia noastră recunoscută şi garantată de Europa întreagă. Convenţia, deşi în contradicţie în multe, deşi contrarie la multe din drepturile necontestabile ale României, nu putù însă refuzà Românilor guvernul lor primitiv, guvernul lor constituţional, în care traira atâţia secoli.

Astăzi dar avem *guvern* pe de o parte şi *popor* pe dealta; astăzi suntem doi; cată s'o ştim cu toţii, şi guvernul, şi popolur *mai vârtos.* Astăzi numai e unul singur, ca să umble şi să facă oricum îi va plesnì 'prin cap. Guvernul este o persoană şi poporul alta; libertate absoluta nu e nici d'o parte, ca la despoţi, nici de alta, ca la demagogi, sau la fiarele populare: astăzi sunt legaminte sacre între membrii societăţii; astazi fiecare e dator a respectà drepturile altuia si a-şi împlinì datoriile; pentrucă *suntem doi,* iar o mai repetăm.

Doi suntem; şi-apoi nu unul mai greu şi altul mai uşor, nu unul mai mare şi altul mai mic. In persoana capului statului, fiecare este dator a vedeà astazi nu un uzurpator, ci peste cinci milioane de suflete de Români, personificate la un loc. Cât are cinevà a se teme de cinci milioane de oameni

[1] Vezi *Suvenirile şi impresiunile unui proscris,* pag. 218 a 222 reproduse în Anexul următor, cum şi Memoriurile asupra istoriei regeneraţiunii Românilor dela un cap pâna la altul (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

la un loc şi a-i respectà, atâta e dator a respectà şi a venerà persoana capului naţiunii, în care se reprezintă toată suveranitatea, ce în adevăr purcede la noi dela popor, prin aleşii săi; şi respectul şi veneraţia nu i se pot oferi decât cu adevărul drept omagiu; minciuna, adularea, intriga, nu poate veni împrejurul domnitorului constituţional, decât ca să-l răstoarne.

Pe lângă acestea, dacă nu din datoria în care ne obligă pactul social, încă din interes personal, fiecare e dator a susţine şi venerà *prin adevăr,* pe capul statului, a l luminà prin lumina focului sacru, pentrucă fiecare îşi vede persoana sa individuală, existenţa sa naţională şi privată în persoana şi existenţa ducelui general.

Poate-să onoare mai mare şi veneraţie mai legitimă? Domnul şi guvernul lui împreună să preţuească cât cinci milioane de Români! şi încă să fie activul, superiorul în această dualitate naturală şi simpatică!

Aşà dară guvernul, dacă este guvern şi nu stăpânire, el are şi dreptul şi datoria de a vegheà spre a nu se rupe echilibrul în care stă şi viază existenţa sa şi a naţiunii; şi el iară este şi în drept şi în datorie de a luà iniţiativa, spre a restabilì echilibrul, îndată ce se va rupe; căci fără echilibru între guvern şi popor, nici unul, nici altul nu mai există: atunci e o tiranie d'o parte, o anarhie de alta, şi cel care mântuie societatea şi de una şi de alta, acela este mântuitorul; şi vai de naţiunea unde străinul i se oferă de mântuitor!

Guvernul fiind activul, şi poporul fiind pasivul în această diadă sau nuntă socială, guvernul este ca mirele mistic şi naţia sau poporul ca mireasa mistică.

Să luăm însă bine aminte că guvernul, pentrucă este activul, de va aveà numai drepturi şi datorii nu, devine de două ori activ, şi poporul, fiind pasivul, de va aveà numai datorii şi drepturi nu, devine de două ori pasiv, şi echilibrul este rupt cu totul: atunci e unitate, atunci unul e totul şi altul nimica.

Guvernul dar, ca activ sau căruia i se dă puterea, cată să aibă mai multe datorii, şi poporul, ca pasiv, cată să aibă mai multe drepturi, ca să se poată susţine echilibrul sau dreptatea, sau ca să poată există şi guvern şi popor;

Pentrucă Dumnezeu, activul activilor, ca atotputernic, în nemărginita sa dreptate şi-a impus datoria datoriilor (vezi articolul *Monada, Diada* şi *Triada* cum şi *Progresul* şi *Conservaţia,* precum şi *Dreptul* şi *Datoria*).

www.dacoromanica.ro

Poporului i s'a dat ca instinct să-şi adoare libertatea şi să fie gelos de dânsa, şi guvernului i s'a impus ca să adore egalitatea tuturor înaintea legii şi să fie gelos de dânsa, să fie adică nepărtinitor.

Din acestea urmează că poporul ce s'a mântuit de stăpânire e dator să ştie că nu e singur; naţia cată a se pătrunde că nu e ca o femeie emancipată, ca o prostituata, spre a se lasà a fi batjocorită de oricare venit şi venetic, şi însuşi de oamenii sângiurilor şi ai corupţiuni; ci ca este mireasă, consoarte legitima cu alesul sau, cu mirele său; poporul cată să ştie că are *guvern* garantat de Europa întreagă, şi că poporul nu mai e popor, fară guvern, ci populaţă [1], un ce mai jos şi decât norodul. Ohlocratia [2] e una cu anarhia, şi anarhia este cea mai oribilă şi mai hidoasa din tiranii.

Guvernul iar, din partea sa, e mai mult decât dator să ştie, să se patrunză bine că capul statului nu mai e domn-stăpânitor al ţării, că ambele ducate nici cu vorba, nici cu fapta nu sunt moşiile familiei sale, ci dote sau zestre a naţiunii, proprietatea ei neatinsa şi sfânta. *Guvernul* nu e *stăpânire* — cu un cuvânt cata sa ştie că nu e singur *persoană,* ca să fie orice va voi, ci suntem doua persoane de acecaş greutate în balanţa dreptaţii sau a pactului social.

Cată să ştie că, dacă preţueşte cât cinci milioane de Români, şi Românii sunt tot atâţia la număr şi toţi geloşi de drepturile lor, de libertaţile lor, în acest echilibru nici o parte nu poate trage mai mult decât cealaltă, afară numai dacă din disgraţie [3] va adăugà cevà străini; spre exemplu un Muscal, sau un Neamţ sau un Francez, sau un Turc mai mult, rupe echilibrul.

Nici poporul dară nu se cuvine a devenì instrumentul sau jucăria agenţilor, intrigilor şi intereselor străine, nici guvernul ca mire nu şi poate duce consoarta de urechi, spre a o prostituà înaintea strainilor: vorbă curată, clară şi pricepută de toţi, afară de surzii şi orbii din sistemă.

Naţia, iar, ce începe a zice cutare strain sau cabinet ne-a facut bine, sau ne poate face bine, sau are cutare daruri, e ca şi femeia cochetă, ce începe a-i scapără ochii în dreapta şi în stânga, cochetând şi provocând curtezani.

Nici un cabinet nu ne a facut şi nici nu ne poate face nici un bine, ca naţie, de nu ni-l vom face noi înşine. Iată însă misterul acestei aparenţe:

[1] Fr. *populace;* [2] atotputernicia mulţimii; [3] din păcate.

www.dacoromanica.ro

Din legile provedinței, din legile dinamice sau mecanice este prescris ca dacă două sau mai multe puteri împing sau trag la sine-le cu aceeaș forță un obiect, acesta stă pe loc și se conservă; iar dacă o putere împinge mai tare sau trage mai cu forță, atunci obiectul se mișcă sau sboară din loc în partea celui ce trage mai cu forță.

Binele ce ne pot face cabinetele străine este, când acestea vor fi de aceeaș putere, ca trăgând fiecare, nu pentru binele nostru, ci pentru interesul sau, trăgând cu aceeaș forță, noi să rămânem conservându-ne și progresând de sine-ne.

Noi, convinși de legile acestea, dorim ca fiecare putere garantată să aibă aceeaș forță, ca să ne împingă sau să ne tragă, astfel cum să nu ne poată asorbi; când se împuternicează sau influențează una mai mult, suntem datori, în virtutea însuși a legilor, sau a pactului european, a nu deveni partizanii ei; și când va deveni mai debilă, atunci pentru binele nostru propriu vom fi nevoiți a ne face avocatul ei.

Ne place să vedem pe Rusia atât tare, cât este fiecare din puterile garante: ne ferim însă de dânsa, când se face mai tare; să ferească iar Dumnezeu de a deveni o putere mică, că atunci suntem duși: ceilalți vecini ne înghit.

Când Turcia era mai tare decât statele vecine, atunci eram amenințați de soarta Greciei și a Bulgariei, reduși întru a ne apăra numai în virtutea brațului nostru.

Când însă Turcia începù a scădeà și cestelalte puteri deveniră mai tari, de atunci începurăm a fi amenințați de soarta Crimeei, a Poloniei și a Ungariei.

Iar când puterile vecine vor fi de aceeaș forță și vor aveà aceeaș influență între noi, atunci rivalitatea lor ne mântuie; intinzându-ne sau împingându-ne fiecare cu aceeaș forța, ramânem locului ca Români, cu guvernul și cu poporul nostru.

Facem aceleași urări pentru toate puterile garante și acelaș limbagiu ținem către toate; și ne ținem atât de tare de a nu ieși din făgașul legilor, pe cât nu voim să știm de coalițiuni și pacturi ascunse, nici de vorbe consulare pe la urechi, după sistema de mai înainte. Guvernele, ce voesc a li se respectà legile și pactele, cată a și le promulgà mai întâi, a le da adică pe față; noi nu putem și nici nu voim a fi *ghicitori,* ca să știm care din puteri este mai mare sau pe ce fel de promisiuni ascunse se fac păcile.

Noi suntem datori a ne uità numai la litera și spiritul tractatelor și legilor. Vorbă iar clară și curată. Cată să începem

www.dacoromanica.ro

şi noi odată a vedeà cu ochii noştri şi a judecà cu capul nostru însuşi, a imità cel puţin pe Sârbi, vecinii noştri, ce sunt o mână de oameni.

— Toate sunt bune şi foarte adevărate, îmi zise un Român într'o zi ascultându-mă ; însă ce faci ciocoismului ce s'a întins în toate condiţiunile societăţii ?

— Hei ! hei ! Dumnezeu să-ţi ierte păcatele, că-mi apucaşi înainte, prorupsei eu, acì iarăşi vream să te aduc şi acì vream să ajung. Ciocoiul e răul relelor ! Ciocoii s'au împărţit în două părţi astăzi, pentrucă văd două puteri egale, una a guvernului şi alta a poporului ; unii se făcură ciocoii guvernului şi alţii ciocoii poporului ; de amândouă părţile, adularea şi minciuna, traficul material şi moral cel mai sordid.

De amândouă părţile stăruinţele cele mai mari, spre a nu lăsà a se apropià adevărul nici de guvern, nici de popor ; declamaţiunile, intrigile şi maşinaţiunile cele mai neauzite în ţara noastră.

De amândouă părţile ciocoii s'au pus spre a orbì şi paralizà şi pe guvern şi pe popor ; spre a speculà şi pe unul şi pe altul, fiecare în scopurile sale sau şi ale străinilor căror s'au oferit de instrumente.

Amăgitorii surpând unii atributele poporului, alţii atributele guvernului, sunt astăzi capii şi conducătorii ţării, şi străbat ţara şi capitala mâncându-se între sine ca lupii asupra vacii.

Lupii, când pleacă la vânat, se adună în cârd, merg în unire şi în tăcere, ca toţi furii şi briganzii. Asupra pradei însă să-i vezi ! Ciocoii, când se adună şi se fac *căuzaşi,* nimeni nu sunt mai fraţi decât dânşii ; când însă biata ţară ajunge pe mâinile lor, atunci să-i vezi cum se bat pe ministere şi pe bietul popor.

Te uită pe de altă parte la unele din foile publice : una minte poporului şi alta minte guvernului, una lingăreşte pe unul şi alta pe altul ; una se face că susţine poporul, ca să-l aducă în sapă de lemn, şi alta se face că susţine ministerul, ca să aţâţe şi mai mult patimele şi să-l răstoarne mai târziu în folosul suflerului ei. Ia-le însă începutul redactorilor lor încă de mai înainte de 48 şi vino cu dânşii până pe dealul mitropoliei, şi vei vedeà că o gaşcă erau cu toţii, toţi erau *partid naţional* şi *cărdăşie* mare, până ajunseră la biata *vacă.*

Ce este astăzi, nu e bine, îşi zic toţi cu toţii, că nu e nici *stăpânire,* nici *guvern* de o parte, nu e iar de altă parte nici

www.dacoromanica.ro

norod, nici *popor;* pe amândouă părţile le-a împresurat ciocoii bonjurişti.

Cine se cuvine a luà iniţiativa spre a restabilì ordinea, asigurând vieaţa, onoarea şi propietatea fiecăruia, a stabilì cu alte vorbe echilibrul între guvern şi popor? Fireşte că partea cea activă, partea ce se zice guvern. Lui îi impune legea şi dreptul şi datoria de a începe; şi guvernul ca să înceapă, cată să înceapă dela capul suprem al statului.

Capul statului sperăm că se va pătrunde bine de misiunea sa, de sarcina sa cea mare; căci domnitorul astăzi nu mai e nici *beiu,* nic *gospodar,* nici *prinţ* sau *principe;* ci vodă sau ducă, domn constituţional, domn conducător.

Pricepând aceasta bine, natural va zice celor ce îl înconjoară:

«Domnilor, eu sunt alesul ambelor ţări; între dânsele şi între mine este un pact solemn, şi garantat de Europa întreagă. Intre mine şi naţie sunt nişte legăminte, ce nu se pot rupe nepedepsit nici de o parte, nici de alta; e un fel de căsătorie, ce cată a fi respectată de amândouă părţile.

«Şi precum într'o căsătorie bine condiţionată şi serioasă, bărbatul, din punctul său de onoare, veghiază şi îşi fereşte soţia de a nu fi înconjurată de oameni maloneşti, ce o ar puteà amăgì şi dezonorà; precum iar din partea sa şi femeia e geloasă şi are drept de a fi tristă când vede pe bărbatul său în companie de oameni cu vieaţă urîtă, ce pot aduce dezonoare familiei şi ruină casei; asemenea şi un domnitor constituţional, şi mai vârtos ales, e dator a fi gelos şi a veghià ca naţia să nu cază pe mâini de amăgitori ce o pot duce la pieire. Insă pentrucă sunt gelos de conduita naţiunii mele, sunt dator a judecà că şi ea are dreptul de a fi geloasă de conduita mea, de a veghià asupra oamenilor ce mă înconjoară şi mă servesc.

«Precum eu nu sufer ca naţia să contracteze relaţiuni cu oameni ce o amăgesc şi învăţuri ce o degradă, asemenea şi naţia nu suferă oameni pătaţi şi de vieaţă desfrânată pe lângă mine.

«Eu sunt încă nou acì; nu cunosc bine oamenii ce mă împresurară de toate părţile, şi prin urmare nu pot încă arătà pe nimeni cu degetul.

«Cine dar se ştie că a scăpat din ocnă, cine se ştie spadasin şi cavaler de industrie, cine a comis vreo crimă şi n'a trecut prin purgatorul tribunalelor şi al penitenţei, cine a fugit cu bani publici şi nu i-a dat înapoi, să nu mai calce prin

www.dacoromanica.ro

palatul meu, ce este al patriei. Eu nu pot oferi scandale înaintea Europei, ce nu poate suferi nepedepsite nelegiuirile, nici da nişte asemenea exemple Românilor, încurajând viţiul şi nelegiuirea. Pentrucă ceeace aş suferi a se comite în contra altora, mâine mai cu cuvânt şi mai pe d'asupra se va comite în contra mea. Să mi se curăţe dar casa de furi de timp, de paraziţi şi mai vârtos de cei de cari vorbii mai sus. Să nu cuteze nimeni a crede că palatul unde este tronul naţiunii poate deveni o casă de orgii. Sa mi se curăţe palatul de asemenea fiinţe ; să se curăţe toate funcţiunile publice de toţi câţi vor fi stigmatizaţi de crimă.

«Naţia, domnilor, e în drept de a fi geloasă de relaţiunile şi afecţiunile mele, precum şi eu sunt în drept de a fi gelos de ale ei, de a priveghiă cum să nu fie amăgită şi condusa de fiinţe ce o dezonoară şi o degradă».

Va chemà apoi pe d-nii miniştri unul câte unul, şi va începe dela al celor dinăuntru.

«Domnule, îi va zice, fiindca stăpânirea astăzi se zice şi cată să fie *guvern,* află că dumneată nu mai eşti *vornic* sau perdegiu al domniei mele ; ci ministru secretar de stat *responsabil ;* şi *ministru,* crez că ştii că va sa zică *servitor* al naţiunii sau al guvernului şi al poporului totdeodată (căci naţia se compune de guvern şi de popor). Prin urmare în timpul serviciului, ca parte activă; cată să te desbraci de drepturi, căci ai numai datorii spre a respectà şi apără drepturile celor ce contribuesc spre a se ţine statul, datorii de a asigurà vieaţa, proprietatea şi onoarea fiecăruia, de a menţine cu un cuvânt ordinea şi pacea, ce stă în echilibrarea cea mai exactă între guvern şi popor.

«Caută ca administratorii să nu fie mai răi decât *ispravnicii,* nici cei de sub aceştia mai răi decât *zapciii.* Caută cu un cuvânt ca ceeace zic oamenii guvern să nu fie mai rău decât ceeace se ziceà odată stăpânire.

«Dumneatà iară, domnule, sunt sigur că ştii ca şi mine ca nu mai eşti logofăt ; pentrucă nici n'ai făcut, nici n'ai pus vreodată la cuvinte, şi nici nu-ţi este aceasta meseria. Eşti ministru secretar de stat, spre a priveghià şi servì spre a se ţine dreptatea.

«Vă spui la toţi miniştrii, şi mai vârtos dumitale, ca în calea ce avem a străbate cu toţii, trasa de Europa întreaga după cererea patriei, ca să ajungem la capătul dorit, nu putem în-

www.dacoromanica.ro

cepe, după toate legile naturii, decât din punctul de unde ne aflăm, din punctul în care am aflat ţara.

«Regimul consular există, l-am aflat aci; şi aduce poate nemulţumiri dese şi de o parte şi de alta; nimeni n'ar dorì mai bine decât a ne aflà şi noi într'o zi pe piciorul pe care se află şi celelalte staturi ale Europei în relaţiunile lor respective.

Dacă regimul consular este o stare anormală, răul cată a-l stârpì dela rădăcina, dela cauza lui. Cauza lui, domnilor, este starea neregulată şi foarte puţin scrupuloasă în care s'au aflat judecătoriile în Orient.

«Voiţi dara să scăpăm de regimul consular? Să moralizăm judecătoriile, că şi puterile garante nu cer mai mult (cel puţin eu aşà cred).

«Până când judecătoriile vor fi tot în starea trecută, guvernului nostru i se astupă gura cu atâta mai mult, cu cât a altora ar fi în drept de a se deschide asupra tribunalelor noastre. Cata să fim drepţi, şi prin urmare încă muţi în chestia aceasta; căci fiecare consul, până când să ne aducă de mărturie pe ai sai, ne scoate înainte pe noi înşine, pe Români, voiu să zic, ce ne plângem cu toţii în contra judecătoriilor şi le acuzam de atâţia ani şi între noi şi la străini, le acuzăm că am fost victimele lor.

«Cum vrem noi ca acei consuli să tacă şi să-şi lase supuşii respectivi a devenì victime ca pământenii noştri?

«Misia dar a ministerului justiţiei, serviciul cel mai mare ce poate face naţiunii este de a face ca dreptatea să fie *dreptate,* de a suflà încrederea şi respectul mai întâi pământenilor, de a da probe de exactitudinea şi integritatea judecătoriilor noastre.

«Prin dreptate numai putem asigurà şi pe pamânteni şi pe străini, prin adevărata dreptate numai ne putem scăpà de regimul consular, iar nu prin note şi prin fraze, ce nu fac decât a înveninà relaţiunile de vecinătate.

«Sunt puteri ce în adevăr ne voesc binele şi doresc îndreptarea şi ameliorarea alor noastre; însă, ce să zic? Dumnezeu să mă ierte, că *păgubaşul* e cu mii de prepusuri sau păcate! poate că păcătuesc şi eu. De unde ştim noi că n'ar fi şi puteri ce în ascuns stăruesc ca sa ne facă cum să nu mai putem ieşì din starea în care ne-am aflat, ca să aibă pretextul intru a ne acuzà şi a se amestecà în ale noastre?

«Vreţi, domnule ministru, să nu mai vedem dragomani prin tribunalele noastre? Moralizaţi, moralizaţi, moralizaţi ju-

www.dacoromanica.ro

decătorilie; şi apoi puterile Europei, unele ne vor mulţumi că le-am mai împuţinat şi descurcat afacerile şi spesele consulare, şi altele nu vor mai aveà pretexte de a se mai amestecà în ale noastre, acuzându-ne.

«Am a vorbì mult şi cu dumneatà, domnule, şi foarte mult. Despre logofeţie, s'o lăsăm în pace; pentrucă şi dumneatà ştii că nu mai eşti logofăt, ci ca toţi colegii d-tale eşti tot ministru secretar de stat; şi pentrucă în sarcina d-tale sunt cele ale culturilor sau religiunilor, cum şi cele ale instrucţiunii publice, dela dumneatà se cuvenià să încep, pentrucă aceste două chestiuni sunt din cele mai vitale prin cari viază şi creşte o naţie: acestea sunt bazele de unde se începe edificiul social. Religia ce profesă un popor şi felul instrucţiunii ce i se dă, singure deseamnă şi prelungesc sau prescurtă vieaţa sau viitorul lui.

«Religia părinţilor noştri, domnule ministru, a fost şi este divină, pentrucă a fost şi este tolerantă.

«In ţările noastre au aflat refugiul toate credinţele persecutate, afară de ale împilătorilor; căci aceştia au fost tari la sinele şi n'au avut nevoie de a căutà loc de scăpare.

«Bisericile catolice au fost tolerante şi susţinute şi dotate în ambele domniate încă dela fondarea lor; cele din Câmpulung, din Argeş, şi d'aiurea sunt monumente ce învedereazà toleranţa părinţilor noştri.

«Israeliţii, persecutaţi pe aiurea, au aflat refugiul în ţările noastre, circulare ale patriarhilor Constantinopolii sunt mărture de spiritul mântuitorului lumii, ce în totdeauna a viat în marea biserică a Răsăritului [1].

«Când protestantismul apărù în Europa şi fu persecutat în lumea catolica, acì la noi templurile protestanţilor se înălţau către ceruri cu ajutoare şi contribuţiuni dela Români.

«Bisericile catolice, sub nume de *Bărăţii* (adică frăţii), templele protestanţilor, sinagogele Israeliţilor se bucurau de prerogativele celor mai distinşi capi şi servitori ai naţiunii noastre; voiu să zic că aveau *scutelnici* şi *posluşnici*, rumâni ce serviau acelor biserice ca unor case ale aceluiaş Dumnezeu.

«Cei vii şi oneşti ai diferitelor confesiuni religioase află ospitalitate şi omenie între noi, împieguri în ale statului, comerţul liber, liber exerciţiul de profesiuni; cei morţi află loc

[1] Cu alta ocazie vom comunicà nişte asemenea documente de binecuvantata memorie (EL. R.)

www.dacoromanica.ro

de înmormântare şi repaus, şi onori şi salutări la trecerea lor din lumea aceasta în cealaltă; clopotele bisericilor noastre ortodoxe sună în onoarea catolicului şi protestantului, ce se desparte de ai săi pentru totdeauna; luge sau plânge glasul de aramă al ortodoxilor, căci un om, un frate, un amic, un necunoscut însuşi a fost între noi, şi nu va mai fi.

«Istoria Ţărilor noastre nu este maculată de inchiziţiuni, de resbele sau certe religioase, unde Europa s'a sfâşiat şi s'a măcelat foarte neomeneşte, şi unde în Franţa se comiteà Sfântul Bartélémy.

«Aceasta este în adevăr doctrina mântuitorului lumii, a fiului lui Dumnezeu şi Dumnezeu adevărat; părinţii noştri s'au pătruns de dânsa şi ne-a lăsat de moştenire, din generaţie în alta, în adevăr creştina lor toleranţă.

«Nu de mult aşezăminte de instrucţie se fundară pentru catolici şi protestanţi, şi sume însemnătoare se oferiră şi din fonduri publice şi dela particulari, şi însuşi din obolul văduvei ortodoxe, şi capul statului ortodox încinse fota şi luă mistria, spre a pune piatra de temelie a edificiului de altă confesie.

«Nouă însă nu ni s'a întors înapoi cu aceeaş măsură. Noi am numit pe fiecare cu numele ce singur şi l-a dat: catolicul singur s'a numit catolic, şi noi îl numim tot aşà; protestantului îi zicem, după cum singur se numeşte, tot protestant, unde, în toate statele papale, pe oriunde se profesează credinţa catolică, nouă ce ne numim creştini ortodoxi, ni se zice *schismatici,* şi protestanţilor *heretici.*

«In toată Italia, ce este surora noastră după sânge şi origine, morţii noştri n'au loc de îngropare.

«Fiica [1] unuia din capii României, murind în anii trecuţi la Neapole, nu putù aflà loc de înmormântare, şi desfigurată, descompusă a cătat să fie strămutată peste mări, ca să afle înmormântarea la Malta, pe locul ospitalier al Englezului protestant.

Fiiul unui din domnitorii ţării, murind la Pisa, nu putù fi dus la Livorn, unde este o capelă ortodoxă cu nume de *greacă schismatică,* decât noaptea, într'o trăsură din cele mai impure, căci nimeni nu cuteză a se atinge de un *schismatic!*

«Acestea sunt fapte ce repumnă [2] omenirea oricând şi mai vârtos în al XIX-lea secol.

«In care stat catolic s'a putut fundà vreo biserică ortodoxă, vreun aşezământ de instrucţie, cu asistenţa, ajutorul sau con-

---

[1] în original *filla;* [2] repugnă, respinge.

www.dacoromanica.ro

tribuție catolică? Unde preoții noștri au putut avea vreo prerogativă în statele catolice? Însă treacă; căci tot meritul creștinului este de a face bine și însuși celui ce îl urăște. Binecuvântat fie numele Dumnezeului ce ne învață aceasta, și binecuvântat fie numele părinților noștri, ce ne lasară de moștenire această cerească toleranță!

«Toleranța însă sta întru a lăsà pe tot omul să trăească cu credințele sale, dându-i ospitalitate, și întru a-i respectà convicțiunile, întru a nu atacà religia nimului. Când însă altul te atacă în casa ta, se schimba chestia; însuși Mântuitorul lumii ne zice: fiți blânzi ca columbii și înțelepți ca șerpii. Cată să te aperi, bădiță, când altul te lovește sau vrea să te lovească la cap.

«Aud de niște *propagande,* și acolo voiam să ajung. Propaganda, mai vârtos în cele religioase, este un atac, o lovitură în inima națiunii.

Noi nu facem propagande nicăiri; să ne ierte dar oricine că nu putem suferì nici o propagandă în mijlocul nostru, și mai vârtos spre a ne smulge dela credința și datinele părinților noștri, ca să ne tragă acolo unde nici morții noștri nu află îngropare.

«Murmura e mare în Țară, prepusurile sunt varii și foarte mari; și acestea, de nu se vor întâmpinà dela început, sunt în stare să aducă mari calamități între Români.

«Românii au pus în mirare pe toți călătorii străini ce i-au vizitat după timpi, pe toți autorii străini, despre tenacitatea lor în religia lor primitivă a Răsaritului.

«Tot ce i-a distins în totdeauna mai mult decât pe alții, cum zic atâția autori celebri străini, a fost că «pentru moșie (patrie) și pentru lege știu murì până la unul.» Prin urmare nu vă jucați cu focul.

«Prepusurile cată a se risipì din capul locului. Se zice că unii din Români sunt în relațiuni cu lezuiții și că ar fi dat acestora mari promisiuni (dumneatà cată s'o cunoști aceasta, domnule ministru...)

«Se vede iar (și aceasta cum bate mult la ochi) că Românii ortodoxi, mai vârtos cei literați, ce trecură din Transilvania la noi, nu prea își aflara bine capului, ca Lazăr spre exemplu, ca Nisorescu, Murgu etc., și că cei uniți cu Roma au fost totdeauna împinși înainte și bine susținuți. Fie aceasta vreo sistemă, fie hazard sau întâmplare, treacă meargă și aceasta. Dee-se, de se află, și uniților impieguri [1], ca și celor neuniți;

[1] funcțiuni.

www.dacoromanica.ro

însă nu mai mult, şi mai vârtos nu în cele bisericeşti şi în instrucţiunea publică, şi mai vârtos, iar, nu în şcoalele primare, nu în seminaruri, nici în eparhia sau în direcţia şcoalelor. M'ai priceput?

«Junimea totdeauna se cuvine a fi ferită, şi mai vârtos în această epocă de transiţie. Cata să luăm bine aminte la prepusurile şi temerile generale, caci adesea din propuneri vin cele mai mari rele, pentrucă acolo intrigile se insinua cu mai mare arta şi tarie.

«Intr'un cuvânt, propapande nu sufer; fumul lor începe a se simţi, şi focul catâ să fie undevà; căci până nu e foc, fum nu iese. Să ne lase fieeare în pace, precum noi îi lăsăm pe toţi. Şi voinţa staruitoare, ce vezi în mine, nu este voinţă de despot, ci voinţa naţiunii, eu sunt alesul şi reprezentantul ei permanent.

«Atât mă ocupai întru a conservà, încât uitai progresul în aceste momente critice.

«Despre progrese în religia noastră, el se află în germine dela începutul ei; este însuşi misiunea cristianismului; şi progresul înaintează sau stă în proporţie cu zelul ce pun cei cari sunt capii religiunii de a nu sta lumina subt obroc.

«Progresul dar se aşteaptă dela arhipăstori şi episcopi; iar misia d-tale în aceasta este a te înţelege cu capii religiunii, a le aduce aminte datoriile întru a merge pe calea parinţilor bisericii, a nu ieşì adică din calea ce le-o prescriu Evangeliile şi legile ţării, ce toate purced de acolo.

«Biserica dela începutul ei este casa de oaspeţi unde s'au depus cei doi dinari spre însănătoşirea sau mântuirea celui căzut în tâlhari, şi căreia i s'a zis că ce va mai adăugì dela dânsa i se va da înapoi. Cei doi dinari sunt tezaurul testamentelor vechiu şi nou, ca conservaţie a progreselor trecute, şi ceeace se va mai adăugì este progresul pe viitor.

«Din ziua dar de când biserica a lăsat a se face un program afară din sânul său, din ziua de când capii ei au uitat progresul şi s'au mărginit numai într'o conservaţie, voiu sa zic, ca a talentului îngropat şi ros de rugină, de atunci s'a abătut din calea ce le-a tras-o fiul omului şi al lui Dumnezeu.

«Arhiereii şi preoţii cată a merge în paralel cu ceilalţi cetăţeni pe calea progresului. Preoţi luminaţi, dar, domnule mi nistru al religiunii, şi arhierei, mai vârtos, şi mai luminaţi. Şi pentru aceasta, şcoale, şcoale pretutindeni şi seminare, caci

www.dacoromanica.ro

acolo sunt şi câmpurile şi instrumentele aratorii [1], şi seminţele intelectuale şi morale, de acolo fructele însutite, ce aşteaptă naţia spre mântuirea sa.

«Insă nu se cuvine a uità că ceeace seamănă cinevà, aceea şi răsare, aceea şi culege.

«Cei după sistema veche au lucrat în consecinţă: logofeţi s'au zis, logofeţi au scos; logofeţie au semănat, logofeţi au răsărit cu sutele de mii, şi toţi flămânzi, toţi neavând cu ce trăi, decât cu *condeiul,* toţi alergând la guvern şi împresurându-l pentru chivernisele, toţi căzând pe biata ţară ca lăcustele, toţi declamatorii şi limbuţi, fireşte ca nişte logofeţi ce erau şi sunt. Unde a avut statul atâtea funcţiuni, pe câţi logofeţi au scos şcoalele? Iată cauza turburărilor necontenite: pentrucă omului, dacă nu i se dă a mâncà ca om, cată a mâncà ca lup.

«Dumneavoastră nu vă mai ziceţi logofeţi; şi prin urmare ar fi o anomalie din cele mai neauzite, de veţi apucà a logofeţi dreptatea, religia şi şcoalele.

«Cetăţile şi burgurile noastre sunt neregulate, sordide [2] şi izolate. Intre dânsele comunicaţia e tare împiedicată, drumurile noastre sunt nepracticabile, râurile neplutitoare, câmpurile, cele puţine, foarte rău cultivate, pădurile noastre devastate pe mici foloase, munţii noştri aşteaptă să li se deschiză pântecele, ca să ne dea aurul, argintul şi toate metalele; vitele noastre rău crescute, ca şi oamenii.

«Oştirile noastre sunt comandate de ofiţeri, ce n'au nici o ideie de artele şi ştiinţele tributare la arta militară; ministerele, cancelariile, judecătoriile noastre sunt pline toate de logofeţi.

«Comerţul nostru este în langoare [3], industria nici în concepţia ei.

«Patria dar are nevoie de matematici, ingineri, arhitecţi, mecanici, etc.; de mineralogi, sau de geologi, de chimişti şi fizici, de agronomi, de ofiţeri de toate armele, de comercianţi luminaţi, de economişti politici, de oameni ai legilor, de bărbaţi de stat, de medici... [4]

«Scoateţi dar de aceştia, că aceştia nu aleargă leşinaţi după chiverniseli, nu sunt lipitorile ţării, ci mântuitorii ei; aceştia folosesc pe alţii, folosindu-se pe sine.

[1] de arat; [2] murdare; [3] lâncezeala.

[4] Tare s'a ferit Regulamentul, zis *organic,* de a face să ne dea şcoalele niste asemenea barbaţi; ei logofeţi şi tot logofeţi; căci aceştia, unii prostituiţi ţara şi alţii o turbură (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

«Faceţi dar a se *instruì* junimea, iar nu a se *îndoctrinà*. Ce mi-aţi pus limbile vechi sau clasice, ca latina, în primele clase gimnaziale? Ce să facă cu dânsele jumătate copii neavuţi, ce sunt nevoiţi a lăsà şcoalele mai de timpuriu? Faceţi cum fiecare june, ieşind din şcoale, din academii, din universităţi, să iasă cu specialităţi, prin cari să poată trăì şi fi independent. Şcoale, mai vârtos, tehnice, prin toate judeţele; căci numai acestea crezează burghezia naţională; şi naţia ce n'are meşteri, artişti, comercianţi dintre ai săi, aceà naţie piere. Burghezul e virtutea naţiunii, şi noi n'avem burghezi Români.

«Faceţi cum junii să iasă fiecare cu meseria sa din şcoale, căci aceea este puterea independenţei individuale. In deşert tot declamă lumea libertate, până când nu se va liberà fiecare individ, căci libertatea publică se compune de libertăţile individuale.

«Cată să liberăm indivizii din sclavia neaverii şi a patimelor inobile [1].

«Libertatea se susţine şi se conservă numai de oameni liberi; sclavii de sub jugul material îşi pot foarte facil scuturà jugul, dacă voesc. Sclavii însă ai patimelor lor, sclavii viţiului şi corupţiunii nu ştiu preţuì şi susţine libertatea; căci, de sunt subalterni, se târăsc ca şerpii; de sunt capi, devin despoţi.

«Sclavii patimelor, domnule ministru al instrucţunii publice, ucid libertatea şi a lor proprie şi a altora.

«Industrie dar, arte, bele-arte, ştiinţe exacte; prin acestea numai se învaţă adevărul, şi adevărul, singur adevărul, numai mântue. Instrucţie, cu un cuvânt, iar nu *indoctrinare*. Limbi cât se poate mai puţine în clasele primare; ştiinţe speculative cât se poate şi mai puţine. Nu daţi junimii decât idei exacte».

«Iată ceeace cere patria dela mine, şi iată ce sunt şi eu dator a cere dela ministrul instrucţiunii publice, şi o cerui prin atâtea moduri, subt atâtea forme nu mai ca să mă pricepi mái bine.

«Iar cât pentru dumneată, domnule, cată s'o ştii de mult, că nu mai eşti aga sau vreun spahiu, zabet sau ciocan al capitalei, ci prefect al poliţiei.

«Dumneată şi ministrul celor dinăuntru cată să ştiţi mai înainte de toţi că guvernul nu va să zică stăpânire. Căutaţi dar spre a vă purtà în consecinţă.

[1] nenobile

www.dacoromanica.ro

«Nu mă încerc a-ţi vorbi de poliţia Statelor-Unite, că este prea departe de noi. Ai fost crez, prin Londra şi prin Paris, unde popoarele sunt mai cerbicioase şi mai violente decât poporul blând şi mlădios al României.

«Cum de ne aduseräţi atâtea mode de p'acolo, câţi vizitaräţi acele locuri? Cum de-mi tot puneţi înainte atâtea uniforme, atâtea feluri de chipiuri şi de ciocuri în barbă, când de modul poliţiilor depe acolo şi de instrucţia, ce se cere dela cei ce comandă oştirile, nu-mi vorbiräţi nimeni până acum?

«Uniforma şi chipiurile sunt nişte semne ce arată că ce este subt acel chipiu, cată să fie un cap plin de prudenţă şi idei, nu barbare şi asiatice, ci europene; că ce bate sub aceà uniformă cată să fie o inimă de un adevărat oştean, curagios şi teribil pe câmpul bătăliei şi blând şi modest în cetate, şi însuşi cu inimicul învins.

«Pe acolo pe unde aţi umblat d-voastră şi de unde ne aduseräţi atâtea mode, oamenii poliţiei sunt ordinari şi ai păcii: ei îndreptează pe străinii şi pe pământenii, ce nu cunosc stradele şi adresele; ei adună depe strade pe oamenii căzuţi de fatigă [1] şi însuşi de băutură, şi îi duc spre trezire în case înadins de repaus şi de azil; ei închid noaptea porţile şi uşile uitate neînchise, ei fac a se stinge focurile şi luminile uitate nestinse; ei, cu un cuvânt, sunt ca nişte angeli custozi [2] ai cetăţenilor pacifici, şi însuşi ai celor căzuţi sub greutatea vîţiului sau a patimilor degradatoare.

„**Poliţia,** domnule prefect, în adevărata ei însemnare şi destinată, **cată să fie, ca provedinţa, pretutindeni, ştiutoare de toate, iarăşi ca provedinţa, nesimţită materialmente, nesupărătoare nimului, preurmătoare însă a crimei,** şi **mai vârtos** ***neprovocătoare,*** m'ai priceput?

«Liberă, dar, voie din partea poliţiei de vorbe, liberă voie de adunări; asupra faptei însă, asupra călcării legilor, mână de fier; culpabilul să nu scape: victima cată [3] a se mântuì şi criminalul a se înfrână.

«Ce sunt uniformele acestea de sbiri de tot felul? Ce este marţialismul acesta în poliţie, unde nu-şi are nici un loc? Ce sunt acele tropote de cai ai dorobanţilor, ce fac a scânteià pardoseala stradelor? Ce este acel zornet de sabii, şi darea peste oameni când cu caii, când cu tina din copitele lor?

[1] o tenealá; [2] îngeri păzitori; [3] trebuie.

www.dacoromanica.ro

Ce! cu asalt am luat eu aceste două țări? Ce! sub legea marțială se află capitalele și burgurile [1] lor?

«Mai desbrăcați acele uniforme; dorobanții și gvardianii să se prefacă, dacă nu în *polițmani,* încai în sergenți de cetate, și să se aleagă dintre oamenii păciuitori, moderați și onești: nici unul să nu se poată înrolà fără o garanție dela un cetățean onest sau proprietar. Oamenii acum contribuesc spre a fi mântuiți de făcătorii de rele, iar nu spre a fi maltratați de servitorii publici.

«De spioni mai vârtos și de fonduri secrete să nu mai aud. Eu n'am luat țările în punta sabiei [2]; eu nu sunt uzurpatorul, ci alesul lor. Nu mà tem de nimeni, ca să pot suferì ca poliția să demoralizeze lumea cu spionajul; statul nostru nu se compune de naționalități diverse și antipatice, ca să știm că conspiră una în contra alteia: toți suntem Români ortodoxi, și egalitatea înaintea legii a nivelat condițiunile.

«Să nu mai aud de datinile și învățurile agiilor. Ce este aceà maşină [3] pe atât de ridiculă, pe cât de meschină și cabalistică, aceà comedie deplorabilă ce făcù a se compromite și guvernul și poporul român? Cine sunt acei mizerabili aventurieri, ce inventară aceà maşină și o puseră a se fabricà? Sub a căror comande erau ei, și cine i-a aduș în țară?

«Apoi dela un timp încoà văd că administrația, poliția și oștirea închid ochii la fapte în adevăr turburătoare și criminale, și află bărbăția și eroismul la fapte mai neînsemnătoare: înghit, cum zice Scriptura, cămila câtu-i de mare și noduroasă, și strecoară țânțarul, ca să nu se 'nece cu dânsul. Ce atâta nevoie și huet, spre a strecurà țânțarii? Vedeți să nu se mai înghită cămilele.

«Cu un cuvânt, domnilor miniștri, toți aflați că sunteți *responsabili* de orice act îmi aduceți a suscrie; nu ma faceți a subscrie decrete ce compromit poporul înaintea Europei; nu compromiteți guvernul nici prin faptele, nici însuși prin vorbele și purtările d-voastră.

«Țineți un limbagiu demn de un guvern constituțional și de datinele țării; nu suferiți pe nimeni ca să vă mai zica excelențe; pentrucă unii sunt simpli și îi umiliți cu aceasta, și alții vin a vă batjocorì cu titlul acesta. Pe unde sunt excelențiile și în limbă și în drepturi, sunt pentru totdeauna, pe viață; la noì n'au fost nici în limbă, nici în drepturi.

---

[1] orașele; [2] expres. franc.: «cu sabia».
[3] mașina infernală contra lui Cuza, v. pag. 82.

www.dacoromanica.ro

«Şi ca să vă vorbesc mai pe româneşte, feriţi-vă de excelenţii ce ţin *cât cioara 'n par*. Nu batjocoriţi pe nimeni şi mai vârtos nu lăsaţi de a fi batjocoriţi cu titluri ce nu le aveţi.

«Termin, domnilor, cu a vă arătà că suntem într'un timp de transiţie, trecând dintr'o epocă la alta şi fiecare avem încă multe din învăţăturile trecutului. Cată şă mărturisim că fiecare începe a-şi face educaţia respectivă a stării sau condiţiunii sale.

«Şi guvernul, adică, acum îşi face educaţia sa de guvern, şi nu poate lipsì de a-şi da adesea în petic, crezând că este tot stăpânire (şi această educaţie se face pe capul bietului popor) şi poporul iar din partea sa acum începe a-şi face educaţia de popor adevărat, şi cam adesea dumnealui îşi dă în petic, crezând că este tot norod (şi această educaţie şi-o face pe capul guvernului).

«Una dar pentru alta, domnilor, şi prin urmare cată să fim mai indulgenţi fiecare. Nu putem cere deodată dela un popor nou virtuţile şi experienţa popoarelor bătrâne; şi din partea sa poporul nu poate cere dela guvern deodată toate şi mai vârtos câte materialmente cer timp. Nu seceră cinevà îndată cum seamănă; seceră însă neapărat ceeace a semănat.

«Ce veţi semănà, domnilor, aceea şi veţi secerà înzecit şi însutit.

«Blândeţe veţi semănà, blândeţe veţi secerà însutit.

«Violenţă veţi semănà, violenţă veţi culege iarăşi însutit.

«Omenie veţi semănà, omenie veţi culege.

«Insulte veţi semănà, insulte veţi culege.

«Dreptate veţi semănà, dreptate veţi culege.

«Intrigă şi calomnii veţi semănà, tot intrige şi calomnii veţi culege.

«Şi tot însutit, domnilor, să vă aşteptaţi la toate ce veţi semănà în ministerele d-voastră; căci aşà sunt legile divine şi eterne ale provedinţei».

De va ţine capul guvernului numai o singură dată limbagiul acesta, sau altul asemenea acestuia, toate reintră în starea normală: oamenii guvernului d'oparte şi poporul de alta îşi vin în simţiri, îşi vede fiecare calea ce e dator să ţie; echilìbrul, adică, se aşează, ordinea şi pacea publică se alină, creditul general se reînsufleţeşte, proprietatea, onoarea şi vieaţa fiecăruia se întemeiază pe baze solide. Ţine domnitorul limbagiul acesta? Aspiraţiunile, speranţele fiecăruia se realizează?

Ce zic, speranţele noastre sunt cu mult mai modeste:

www.dacoromanica.ro

însuşi fără a se ţine acest linbagiu, fără a fi profesate aceste adevăruri, e de ajuns a le suferi numai guvernul, spre a circulà, e de ajuns de a le înghiţi fiecare, că ar produce o însemnătoare simptomă, ar aduce un mare folos.

Tăcerea, de ar fi din partea guvernului, după cum se vede şi din partea poporului, ar fi un semn de consimtiment, şi atunci oamenii, ce unii au împresurat pe alesul naţiunii şi alţii declamă poporului, spre a speculà şi minţi şi pe unul şi pe altul, nu s'ar mai puteà ţine: peste curând am vedeà şi tronul şi ţara întreagă libere de perturbatorii de meserie; şi atunci îndreptarea ar fi foarte vecină.

Iar de va zice fiecare: bune sunt câte se zic· părţii celeilalte, nu mai cele ce se zic nouă nu se pot înghiţi; atunci iată Isahar, iată laboratorul [1] între doua focuri; şi când acesta şi-a luat misia şi sarcina sa, s'a decis şi la aceasta.

Noi suntem datori a spune adevărurile, ce cu atât sunt de salutarii, cu cât sunt de tari şi eroice, a le spune şi la oamenii guvernului şi la oamenii poporului. Dela popor, în loc de a aflà ură, aflarăm simpatii şi recunoştinţă; toţi oamenii ordinei, şi însuşi amăgiţii din toate condiţiunile şi stările societăţii deveniră amicii noştri.

Dacă dar poporul, ce se compune de cinci milioane de Români, recunoaşte adevărul şi iartă erorile ce s'ar strecurà din marele zel, plecat ne rugăm să binevoească a-l recunoaşte şi guvernul, ce nu reprezintă mai mult decât tot cinci milioane de oameni, şi mai vârtos că poporului i se prezintă adevărul cu un aer mai familiar şi drept consiliu, unde guvernului i se oferă drept omagiu.

Iar dacă, din disgraţie [2] ar fi undevà (precum şi este pe alocuria) guvern, ce lasă a fi mustrat poporul de erorile sale, şi împrejurul tronului nu toleră decât adularea, minciuna şi corupţia; atunci şi poporul este în drept a zice:

«Ca lasă-ne, jupâne, cu adevărurile dumitale; de ajuns ne sunt nouă nevoile noastre, contribuţiunile înmulţite şi mai necontrolate, străinii de toate limbile şi interesele, ospeţele şi îmbuibarea lor, ca să-şi bată joc de speranţele noastre, ocupaţiuni străine, impoziţiuni [3], spre a da şi susţine oameni ca să nu facă nimic, decât ca să ne lege şi să ne aresteze, mai venişi acum şi dumneatà să ne *izbeşti* cu adevărurile în cap; le ştim toate, cum ştim că avem să şi murim într'o zi; însă nu ne place în amarurile noastre, să ne consoale cinevà cu

[1] muncitorul; [2] din păcate; [3] impozite.

www.dacoromanica.ro

moartea, vrem şi noi să ne mai petrecem, să ne mai uităm amarurile.

«Dacă guvernul adună pe lângă sine adulatori şi măscărici, vrem s'avem şi noi adulatorii şi măscaricii noştri; dacă guvernul se serva cu oameni ce insultă şi maltrată lumea, ne servim şi noi tot cu asemenea oameni.

«Dacă guvernul voeşte să-şi aibă ciocoii şi nebunii săi, noi de ce să n'avem ciocoii şi nebunii noştri?»

Iată cauza din care pretutindeni ies şi sunt bineveniţi demagogii. Guvernul ce sufere sbirii, să se aştepte mai curând sau mai târziu la demagogi.

ANEXE

No. 1. In *Suvenirile şi Impresiunile unui proscris,* făcând o comparaţie între România şi Franţa, vorbind de egalitatea materială, egalitatea intelectuală, egalitatea morală, egalitatea politică, cum şi de regalitate, de drepturile de naştere, de biserică în România, de taxe, şi de dreptul de vieaţă, şi de dreptate, în concluzia despre aceasta, iata cum se exprimă proscrisul român.

«Apoi, recapitulând, începui a mă întrebà: Pentruce se agită şi se sbuciumă lumea mai mult de o jumătate de secol? Pentruce atâta măcel şi atâta sânge?

Pentru a desfiinţà dreptul celui mai furb [1], şi dreptul celui mai tare, ce vânzătorii de corpuri şi de suflete umane avură sfrunteria şi impietatea de a-l numi *drept divin.*

— Insă România niciodată n'a cunoscut nişte asemenea drepturi.

Spre a desfiinţà toate drepturile de naştere şi orice a mai rămas dela feudalitate (se sbuciumă Europa).

Noi însă n'am simţit niciodată nevoia de a desfiinţà nişte asemenea drepturi; pentrucă niciodată n'au existat între noi.

Spre a proclamà şi a realizà egalitatea inaintea legii (mi se adause).

Insă această egalitate în totdeauna a fost între noi mai mult decât în vorbe; căci egalitatea materială, intelectuală, morală şi politică au fost în totdeauna mai bine practicată la noi decât aiurea [2].

Mă mai întrebai încă: spre ce se agită şi se sbuciumă poporul dela 1848 încoà?

---

[1] celui care înşeală.

[2] vezi pag. 159 şi 213 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

— Spre a răsturnà tronurile şi a convertì pe regi şi pe principi în cetăţeni buni, în adevăraţi creştini.

— Însă, încât pentru aceasta, România, fără a vărsà nici o picătură de sânge, a mers cu şase secoli înaintea Europei, căci ea de cinci sute de ani nu avù nici regi, nici principi.

— Spre a proclamà şi stabilì republica democratică (mi se adause).

— Noi însă am avut un ce mai bun, mai progresiv decât republica, căci capul statului nostru nu s'a zis niciodată prezident (ci duce).

Prezident, adausei eu, însemnează cevà mai pretenţios sau mai despotic decât *rege;* căci vorba *rege,* venind dela *regere, dirigere,* n'are nici o prerogativă în sine; şi dacă regii mai târziu îşi deterà prerogative, aceasta nu le avurà dela numele lor, ci prin abuz, din uzurparę: Prerogativele lor nu vin din *sufragiul universal.*

Din contra, *prezident* venind dela vorba *presidere, preşedere,* prerogativele lui sunt în princip, în însuşi vorba. A preşedeà va să zică, nu a dirige, ci a fi mai cocoţat decât ceilalţi.

Pune acum că prerogativele unui prezident nefiind uzurpate, ca să se poată zice o nelegiuire, sunt recunoscute, aclamate, sancţionate prin sufragiul universal!

Acum nu mai rămâne decât a i se acordà prezidenţia pe vieaţă sau de moştenire, şi iacă tirania legitimată prin sufragiul universal, iacă-mi-ţi progres! [1]

«Ce mai este iar agitaţia aceasta, mă mai întrebai, aceste împingeri, aceste acţiuni şi reacţiuni, resbelul acesta fraticid?

Pentruce poporul nu se mai astâmpără? pentruce n'au ei nici pace, nici repaus? Pentruce despoţii s'au legat între sine? Pentruce poporul ţipă şi pretutindeni sunt striviţi de împilători?

— Poporul se agită, pentrucă moare de foame şi cere egalitatea înaintea dreptului d'a trăì; cere a se desfiinţà monopolurile, taxele şi vămile (ce scumpesc ale vieţii); cer ca să trăească laborând [2], cer dreptul la travaliu; cer ca fiecare să poată travalià pentru sine, iar nu pentru bancheri şi samsuri, cer spre a se asocià.

— Însă în România, tot cel ce vinè în lume, are dreptul d'a trăì, pământean şi străin, avut şi neavut; monopolul e

[1] Aceasta se scrià la 1849 (EL. R.).
[2] muncind.

www.dacoromanica.ro

o vorbă nouă, abiă s'a arătat între noi, e ca un fel de prunc monstruos şi costeliv; nişte asemenea prunci vin în lume cu moartea în rărunchii lor, nu duc mult. In România iară taxele nu sunt cunoscute, vieaţa a fost în totdeauna facilă [1], voioasă, şi pământul ospitalier, copios şi larg.

— Dacă este aşà, îmi ziseră unii, voi sunteţi mai înaintaţi decât ceilalţi; instituţiunile şi datinele voastre sunt mai democratice, mai umane. Pentruce dar vă scularăţi acum în urmă?

— Spre a susţine aceste instituţiuni, sfâşiate de vreo optsprezece ani, ca niciodată, de un protectorat inuman şi uzurpător;

Spre a restabili sau a pune pe calea lor legală, salutarie aceste instituţiuni, a le face folositoare, descurcându-le de abuzuri şi de orice intrigă dinăuntru şi dinafară;

Spre a restabili la locul său fiecare din aceste elemente civile, politice şi sociale, atât de frumoase fiecare, şi atât de răsturnate şi deplasate prin forţa şi astuţia [2] străinului fără lege;

Spre a reconchistà bunurile publice ale mănăstirilor, ce de vreo doi ani deveniseră cu totul prada străinului;

Spre a asigurà proprietatea privată şi publică, ameninţată din întuneric de acel Regulament, cu neruşinare *organic,* şi impus prin baionete străine;

Spre a pune un termen abuzurilor şi vexaţiunilor încurajate de un protectorat abuziv, cu scop de a puteà apoi acesta aveà pretextul d'a se amestecà în ale noastre şi d'a deschide calea la abuzuri noi, fără a desfiinţà pe cele vechi;

Spre a deschide şi a oferì pe de o parte azil la orice străin onest şi laborios, ce ar voì să devie concetăţean al nostru, fără distincţie de religie;

Şi spre a asigurà pe de altă parte ţara despre acei străini trândavi şi intriganţi, ce deveniră instrumentele protectoratului, ca să devie apoi uzurpatorii moşiilor şi drepturilor noastre;

Spre a restabili ţara în vechile sale relaţiuni cu Turcia, bazate pe tractate, şi paralizate prin amestecul străinului, şi prin Regulamentul uzurpător al autonomiei noastre;

Spre a întâmpinà şi a înnecà o rebeliune urzită în laşi de sateliţii străinului, rebeliune ce ne preparà guera [3] civilă, împărţirea averilor, anarhia cea mai sângeroasă, ca să poată

[1] uşoară; [2] viclenia; [3] răsboiul.

www.dacoromanica.ro

oferi pretex de invazie armatelor ruseşti, ce din ţările noastre se postară spre a ameninţà totdodată Orientele şi Occidentele ;

Spre a susţine ordinea ameninţată, a mântui proprietăţile şi vieţile în pericol, şi a ţine astfel în respect intervenirea unui protectorat provocator ;

Spre a mântui averile în contra unui comunism dela Nord, ce vine ca un deluviu, spre a uşurà toate proprietăţile în favoarea unuia singur ;

In fine spre a ne prepară şi asigurà drepturile, instituţiunile. proprietăţile materiale, intelectuale, morale, politice şi religioase ;

Intr'un cuvânt, spre a *conservà,* ca să putem *progresà.*

Iată mişcarea noastră, ce nu seamănă cu a nici unui alt popor, care n'avù nimic de plagiar.

Mişcare de principii, de conservaţie, de ordine: mişcare în contra tiraniei şi a pasiunilor anarhiei.

Comisarul străinului puse îndată de a înecà vocea foaiei publice ce strigà: *Urăsc tirania, mi-e frică de anarhie...* etc. (pag. 215 şi 222).

ANEXE

No. 2. *Socialism.* Ştiam şi eu încă mai 'nainte de 1848, până a nu mă duce în Franţa, atâta franţuzeşte, cât să pricep însemnarea fiecăria vorbe în diferitele ei sensuri, şi atâta gramatică şi derivaţia vorbelor încât să pot scrie *throne* şi nu *trone, symmetrie* şi nu *symetrie, antichrist* şi nu *antechrist, antechambre,* şi nu *antichambre,* după cum cum le scriu păcătoşeşte mai toţi autorii francezi, şi însuşi dicţionarul Academiei.

Probă despre aceasta sunt toate traducţiunile mele încă de pela 1822, ca Arta poetică a lui Boileau, ca Din poeziile d-lui de Lamartine şi altele.

La 1848, venind câţivà din Români dela *hagialâcul* Parisului, unde, neînvăţând franţuzeşte, îşi uitasera limba lor proprie şi n'avuseseră timp d'a se ocupà de datinele şi instituţiunile patriei lor, venind câţivà Români, se pusera a organizà o revoluţie de poruncială dimpreună cu Ipsilant depe atunci.

Intre altele tot auziam dela dânşii pronunţând des vorbele *social, socialism.*

Eu ştiam însemnarea acestor vorbe, însă nu puteam pricepe ce relaţie pot avea dânsele cu principiile ce auziam că profesau aceştia.

www.dacoromanica.ro

Intrebai pe mai mulţi să-mi spuie ce înţeleg cu aceste vorbe; unul îmi spuse că înţeleg a face pe sătean din clăcaş, chiriaş. Rău, zisei eu; altul îmi spuse că socialismul este sa dea drumul arestanţilor din ocne, spre a începe prada. Şi mai rău, zisei eu în sine-mi.

In fine cel mai mare peste comisia înaltă de trei îmi zise într'o zi: «Ăştia ai noştri cam dau mult în socialism; căci vor să dea câte 15 pogoane de fiecare clăcaş; însă nu strica, lasă că cu aceasta sculăm lumea şi ajungem la scopul nostru».

Ştiindu-l mai instruit sau mai bătut la minte decât pe ceilalţi, văzui că aceştia cu socialism înţeleg 15 pogoane la cei ce n'au, luate dela cei ce au!

Mare minune! îmi ziceam; de când naiba s'a schimbat limba franceză şi s'a prefăcut aşà de pocit însemnarea sau originea vorbelor!

Eram acum prea bătrân, ca să mai pot învaţà altă carte, şi mai vârtos o carte care să mă înveţe că *soţ* va să zică 15 pogoane; că *societate* va să zică a luà ale altuia; şi că *socialism,* prin urmare, va să zică tâlhărie.

Ne putând învăţà această carte, mă ţinui tot de ce ştiam eu; şi când mă dusei la Islaz, făcui o *surpriză* tuturor căuzaşilor, strigând cum să m'audă toată ţara: *Respect la persoane, respect la proprietate!*

Ţara văzui că mă pricepù şi se sculà toată, ca un singur om, spre a face a se respectà proprietatea şi a-mi da ajutor d'a trimite peste hotare pe un domnişor, trimis de peste Milcov, ca să învite pe deputaţii săteni d'a da în capul oricăruia ce va zice că are moşie sau pământ.

Neînţelegeri fură multe, intrigile şi calomniile îşi jucau calul ca niciodată; catastrofa dela 13 Septemvrie cătà să vie neapărat. Nu e locul acì de a vorbì sau de a face istoria acelor evenimente. Vorba e de *socialism.*

Cum zisei, eu nu mai puteam învaţà altă carte, şi însuşi după ce trecui hotarele ţarii, eu *soţului* şi *soţiei* tot *soţ* ii ziceam; când ziceam *societate,* eu nu puteam înţelege *tâlhărie;* şi când ziceam *social,* după toate gramaticele şi dicţionarele, nu puteam înţelege decât un ce care este al societăţii, sau care este relativ la societate [1].

Ajungând cu Tell la Bruxel, furăm recomandaţi şi introduşi la un bărbat matur, prudent şi foarte respectabil.

[1] Cum *virtuţi sociale, viţiuri sociale* (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Venind vorba despre mişcarea noastră, n'aţi făcut bine, ne zise, de a vă sculà tocmai acum în contra Turciei...

— Din contră, domnule, prorupsei eu; mă iartă, că eşti rău informat. Românii nu furà decât contra-revoluţionari. Scularea lor nu fu decât spre a întâmpinà o rebelie ce se urzià într'ascuns; şi în loc de a se rebelà în contra Turciei, nu cerură decât a reînoì vechile lor relaţiuni cu Turcia, paralizate de puteri străine.

Românii n'au declarat resbel nimului, n'au provocat pe nimeni; mişcarea lor n'a fost politică; ci în puterea autonomiei lor, cu totul *socială,* după vechile lor datine.

— Nu mai pronunţà, pentru Dumnezeu, vorba *socială,* mă prorupse [1] respectabilul bătrân, că face urît efect. Vorba aceasta sună foarte rău la oamenii înţelepţi, la oamenii de stat.

Ii mulţumii de observaţia ce-mi făcù aducându-mi mai vârtos aminte de proiectul de descatenarea celor din ocne, de 15 pogoane, etc. Insă ce naiba, iarăşi îmi zisei, ce are d'aface însoţirea, societatea, cu 15 pogoane!

Eram pe acest fel de cugete, când ne luarăm ziua bună şi ieşirăm.

— O păţişi? îmi zise Tell, când eram dejà afară; se cuvenià să-i răspunzi că nu prea ştii încă bine franţuzeşte şi că ai făcut greşală de limbă.

— Eu nu pretinz că sunt maestru de limba franceză, îi zisei; pot să pronunţ rău, poate să fac frazele după românie pe franţuzie; însă păcat de gramatică sau logică n'am făcut cu această vorbă. Acì catà să fie cevà politic, poate că dela un timp încoà aceasta vorbă să fi luat vreo însemnare cu totul contrarie de ceeace arată originea ei şi dicţionarele.

Cu cât ne apropiam de Franţa, cu atâta vedeam că vorba aceasta nu erà binevenita la oameni ce însuflau oarecare stimă.

Mai luai dicţionarul Academiei, mai citii, şi tot ce ştiam eu, îmi explicà şi dicţionarul.

Atunci îmi zisei: vorba aceasta catà să fi păţit, ca şi la noi disgraţiata expresie *zavera.* Nu e popor slav care acasă la el în ţara lui cu *zavera* să nu înţeleagă *pentru lege* sau *veritate;* însă ia să vie la noi în Ţara Română să vază ce înţelegem noi cu dânsa? Vor fi făcut nebunii Francezii cu *socialismul,* ceeace au făcut *zavergiii* la noi cu zavera.

Ajungând în Paris, îşi poate cinevà închipui impresiunile mele, citind pe ale *proscrisului* român dela pag... [2] Vorbele

[1] întrerupse; [2] lipseşte şi în original.

www.dacoromanica.ro

însă *social, socialism* mă intrigă tare, mai vârtos că nu erà o foaie publică care să nu apere sau să nu combată aceste vorbe. Vream să ştiu ce înţeles le dau unii şi ce înţeles le dau alţii.

Intrebam pe mulţi Francezi şi mai toţi ştiau mai puţin şi decât mine. Unii îmi ziceau : eu sunt pentru *republica democratică* şi *socială* şi când întrebam pe cei mai instruiţi, îmi spuneau curat :

«Nici o definiţie exactă nu e încă pentru aceasta, e un fel de *mot d'ordre.* Când s'a proclamat republica, a ieşit o voce, ce adause *democratică şi socială!* şi strigând unii *bravo!* în entusiazmul general se repetară mii şi mii de *bravo* frenetice».

Alţii, mai inocenţi sau mai neştiitori d'ale limbii şi d'ale cărţilor, îmi ziceau :

«Eu *sacresti!* nu voiu republica, dacă nu va fi *democratică* şi...

— Insă ce înţelegeţi voi cu *socială?* întrebai eu.

— Socială, îmi răspunse el, va să zică *cosială.*

— Nu pricep ce va să zică *cosială.*

— *Cosială* va să zică să-mi dea *caution* (cauţie), să-mi dea garanţie că va ţine şi că va aduce vreun bine celor neavuţi şi scăpătaţi ; să asigure poporul ; de nu va fi aşà, să se ducă republica dracului.

Mă uitam la bunul simţ, la judecata dreaptă a oamenilor simpli din popor : ei, nepricepând vorbele, le pronunţau într'un chip sau le schimonosiau să le dea un înţeles după impresia ce le făceau : din *socială* ei pronunţau *cosială,* că aşà le plăceà să fie felul guvernului. Astfel la noi oamenii simpli pe miniştri prin *interim* îi numesc *tintirim,* logofeţiei îi ziceă odată *golofeţie* (că acolo se goliau oamenii).

Cu toate acestea eu vream să ştiu lucrul în adevăratul său sens. Incepui a căutà cărţi cari tratau de socialism, şi pe atunci de acestea erau foarte multe.

Cea dintâi, ce cumpărai, tratà de bucătărie, arătând cum trebuie a se asocià obiectele din cari se fac bucatele ; spre exemplu, lăptucile cu oţet cu oliu, cu ouă coapte, cu raci, cu sardele, cu puiu rece fript, cu sfecle, etc., acolo se ziceà că este un socialism bine sau rău combinat.

Aruncai cartea din mână, crezând că îşi râde de cititori.

Intr'altă zi văzui expusă la librării o carte cu titlul *Socialisme universel.* Aceasta e ce caut, imi zisei. Cumpărai cartea, şi venind acasă, văzui că tratà despre molecule, cum s'au

www.dacoromanica.ro

însoţit şi au format globurile sau astrele; cum acestea în însoţire formau sisteme solare sau planetare; vorbià despre crearea lumii, despre geologie, despre deluviu, despre istoria naturală, despre fizică, despre chimie, despre astronomie, despre societăţi şi guverne şi alte asemenea.

Terminând această carte, îmi zisei: autorul e Francez şi văd că şi el a înţeles, ca şi mine, vorbele *soţ, însoţire, societate, social, socialism;* însă ce i-a venit lui să dea un asemenea titlu unei cărţi, ce tratà de nişte ştiinţe ce şi-au dejà fiecare numele său, precum fizica, chimia, astronomia, geologia, etc.?

— Aceasta este secretul autorilor, îmi zise într'o zi un francez, spre a li se trece cărţile. Titlul unei cărţi este ca şi eticheta pe sticlele cu vin, pe borcanele cu pomadă, ca eticheta pe toate mărfile. Când pune cinevà pe un borcan cu pomadă vorba sau numele filocom (amicul coamei sau părului), acesta vinde de minune marfa; când pune la uşa unui cabinet public titlul *inodor* (adică *nemirositor*), intră cu nasul închis şi lasă să miroasă oricât de rău, că nu-ţi pasă. Acum e la modă vorba *socialism,* toate cărţile şi însuşi cele de bucătărie se zic socialiste. Dumneatà însuşi nu cumpărai atâtea cărţi, dacă n'aveà titlul de *socialism.*

Mă disperai din acestea toate de a mai aflà vreodată înţelesul cabalist al acestei vorbe.

Intr'altă zi aflai altă carte, ce se întitulà: *Le vrai socialisme* (adevăratul socialism). O cumpărai, o citii, şi de acì înainte începui oarecum a mă mai orientà, spre a deslegà eu singur enigma.

Autorul vorbià despre împărţirea şi subîmpărţirea pământurilor în Franţa, încât astăzi un ţăran, când are un pogon de loc, e ca un lucru mare; că altfel, dacă are o vacă sau o oaie sau o capră, n'are unde s'o pască, şi cată pentru fiecare vitişoară să-şi piarză timpul un om, un copil, o copilă, spre a o duce pe marginea cărărilor, să pască cu lacătul de ţâţe, şi a preveghià să n'apuce cu botul în dreapta sau în stânga pe locul cuivà. Plângeà autorul starea aceasta şi-şi da părereà zicând că ştiinţa ştiinţelor, ştiinţa nouă a socialismului, cere ca toate casele dintr'un sat să se asocieze spre a aveà numai un singur păstor sau văcar pentru toate vitele satului, sau cel mult doi; căci mizeria cea mare de acì vine căci 300 de vaci sau de capre cer 300 de oameni şi smulg dela lucru 600 de braţe.

Dacă aceasta este ştiinţa ştiinţelor, îmi ziceam eu, să vie

www.dacoromanica.ro

socialiştii la noi şi vor vedeà că Românii, până şi însuşi Ţiganii, sunt dascălii lumii în socialismul dumnealor.

Se mai ziceà în aceà carte descriindu-se starea a vreo 16 milioane de proletari ai Franţei, ce n'au unde să-şi plece capul, ce dorm pe sub poduri, cari cer de lucru şi nu află, căci maşinile cu vapor i-au scos afară de prin fabrice; şi că asemenea svânturaţi, numai de se vor asocià spre a-şi cumpărà singuri prin companii maşini, se pot mântuì, căci almintrelea, după doctrina lui Maltus, guvernul cată a prevede spre a se ucide încă din copilărie oamenii neavuţi sau proletari.

Noi n'avem, îmi ziceam în sine-mi, nici locul atât de strimt, nici maşini cari să dea pe lucrători afară pe pardoseala stradelor, nici oameni cari să doarmă pe sub poduri, nici cari să moară de foame, nici filozofi şi moralişti cari să îndemne guvernul spre a ucide ca lrod pe proletarii din faşă.

In fine aceà carte conchideà că adevăratul socialism este întru a aduce ca tot locuitorul Franţei să aibă oala la foc, o găină şi o capră cel puţin în bătătură, dacă nu şi o vacă.

Ei, minunea ta doamne! îmi ziceam, noi Românii am fost socialişti de atâţia secoli, şi nici n'am ştiut. Bietul cocoñul Jourdan nu s'a mirat mai mult decât mine, când strigà: «uite, frate, de treizeci de ani eu fac la proză şi nici n'am ştiut-o»! Să vie la noi toţi socialiştii, să vază că cel mai după urmă sătean are oala lui la foc şi căldarea de mămăligă, găinile lui, vaca lui, râmătorii lui. Ce zic! Ţiganii înşuşi cu corturile erau în stare să facă a li se scurge ochii la dânşii toţi golanii Franţei: erà un ce epic să-i fi văzut cinevà când se mută dela un loc în altul. Carul lor, tras de atâţia cai, asinii lor încărcaţi, ursul lor, ce urmează cu pas greu guiţatul râmătorilor, căldări, dichise, scule, velinţe, şi capul familiei, meşterul, cu cisme roşii, cu anteriu de dimie vărgată sau în furculiţe de mătase, şi căciula lui la o parte, capul sus şi semeţ, şi pieptul înainte.

Socialismul, cu un cuvânt, se ziceà că este ştiinţa care dă omului dreptul la travaliu,[1] dreptul la vieaţă, dreptul de a travalià[2] şi a trăì.

Insă la noi, îmi mai ziceam eu, tot omul are de a travalià[3], numai să voească; nevoia cea mare este că atât e pamântul de larg şi copios, încât oamenii s'au învăţat a le da pământul mai de sine toate, fără a travalià; la noi tot omul ce

[1] muncă; [2], [3] a munci.

www.dacoromanica.ro

vine în lume are dreptul de a trăi. Ştiinţa aceasta, şi în teorie şi în practică, o cunosc Românii dela descălicătoare.

Din acestea toate mă orientai şi văzui că ştiinţa socialismului îşi aveà originea în Economia Politică, şi că tatăl ei, ca să zic aşà, a fost Carol Fourier, ale cărui opere le citisem şi le studiasem încă dela 1832. Acesta fu maestrul socialismului, însă pe nicăiri el nu dete doctrinelor sale un asemenea nume. Francezii îl cunoscură mai puţin decât alte naţiuni; câţivà din Sarsailii francezi, pricepându-l pe jumătate şi mai nicidecum, îşi imaginara a sburà!... unde credeţi? la nemurire? féreasca Dumnezeu! la tronul Franţei, la prezidenţia Republicei, dându-i nume şi de *socială*. Plagiarii aceştia, furând pe Fourier, îl parodiară mai rău decât teocapilii pe Christ; nici apostolii nu şi-ar mai cunoaşte doctrinele, văzând pe teocapili, nici Fourier nu şi-ar mai cunoaşte pe ale sale, de ar mai veni odată pe lume. De unde dar să mi poată mie trece prin minte că socialismul aveà vreun început în doctrinele lui Fourier? şi cum bieţii Francezi, ce văd atât de superficial lucrurile şi îşi cunosc aşà de rău oamenii, puteau să-mi spue ce este socialismul? Nici adepţii lui îl pricepeau, nici adversarii lui ştiau de ce îl combăteau.

Socialismul e deodată cu omul; pentrucă omul este cel mai sociabil din toate animalele. Care din legiuitorii antichităţii a cunoscut mai bine natura umană sau legile ce Dumnezeu a impus în inima omului, acela a fost în stare mai bine de a creà societăţi. Mozaismul, cristianismul şi însuşi islamismul n'avură alt scop decât a apropià pe om de om, a-i asocià şi înfrăţi, ca să poată aveà fiecare oala la foc. Europa s'a pervertit mult în aceasta; iar popoarele orientale sunt mai aproape de omul primitiv. De are tot Românul la noi oala la foc, este că România e mai aproape nu numai de Orient, ci şi de practicarea preceptelor christianismului.

Ce făcură însă Sarsailii noştri politici şi literari? Ceeace făceà şi cavalerul dela Mancia, faimosul Don Chişote. Îi plăceà lui viaţa aventuroasa, lupte şi nevoi; visà la a mântuì la vergini [1], la vaduve, la oameni împilaţi; şi ca să poată a se bate cu lumea, unde vedeà o turmă de oi, după pulberea ce făceau în drumul lor, îşi închipuià că vine o oaste formidabilă; nu erà berbece, care să nu fie asuprit cu vreun nume de căpitan de inimici: unul i se părea că e nelegiuitul Paris, ce a răpit pe Elena, violând ospitalitatea, altul ziceà că e

[1] fecioare.

www.dacoromanica.ro

Ector, altul că e cutare sau cutare tiran şi violator: şi trăgeà eroul dela Mancia sabia sau *lataierul,* după limba răposatului Pralea, şi străbăteà turma de oi dintr'un cap până într'altul şi iar se întorceà înapoi tăind în dreapta şi în stânga, până ţi-l prindeau păstorii şi ţi-l deşteptau din visările de nebun, târnuindu-l şi descântându-i bine de trântitură. Se înţelepţià însa nebunul? Unde? De vedeà altă dată mori în vânt, i se pareau uriaşi şi le sfidà la bătaie; nu se lăsà, până ce vreo aripă a morii nu-l repezià peste cap, cum să vază că Uriaşii de frica lui aruncasera via dincolo de gard.

Altfel şi cu Sarsailii noştri: haide să zicem, îşi ziseră, că s'a îngustat şi la noi, ca pe aiurea, pamântul, că sunt şi pe la noi milioane de proletari, ce n'au unde locuì, ce dorm pe sub poduri, ce n'au ce travalià [1], ce mor cu sutele pe zi de prunci în braţele corupţiunii, păcatului şi morţii, şi că filozofii moderni şi umani, aflând ştiinţa asociaţiei, consilie satele să n'aibă câte trei sute de văcari, ci numai unul sau doi; aide să zicem că şi la noi e Franţa, şi să ieşim şi noi, ca Louis-Blanc, ca Proudhon, ca Ledru Rolin, cu socialismul, ca Michelet cu revoluţia şi umanitatea. Haide să zicem că şi noi avem burgrafi, baroni, conţi, marchizi ca nişte cătcăuni, şi că belesc lumea şi că pe cea nebelită o pun de bat lacurile, să tacă broaştele ca să poată dormì domnii sau magnaţii; haide să zicem că la noi e leit Franţa din al XVIII-lea secol, să mi-ţi facem o revoluţie, să stingem pe spurcaţii de baroni, să formăm o a treia stare de burghezi! Tu să zicem că eşti Louis-Blanc; eu să fiu Michelet; ăstălalt, Ledru-Rolin: celălalt, etc. O disgraţiate creaturi de momiţe răutăcioase şi turbate!

ANEXE

No. 3. — *Mizeria în Londra.* Cine a umblat prin Germania, Franţa şi Englitera, îşi poate face o ideie despre starea acelora ce se zic proletari, adică a oamenilor ce n'au pământ, n'au casă, n'au, cum se zice, nici unde să-şi plece capul. Aceştia dorm pe sub poduri, pe sub galerii, unde bate vântul de toate părţile, şi însuşi pe strade, neavând nici cu ce se acoperì. Acestia, se întâmplă câte odată într'o singură capitală şi într'o singură zi, d'a murì de foame câte 120 până la 150 de inşi pe zi, cum la noi n'au murit niciodată, nici de ciumă, atâţia.

In Londra se adună cu miile de aceştia sub nişte boltituri susţinute de coloane, bărbaţi, femei, mame cu copiii lor, tre-

[1] muncì.

www.dacoromanica.ro

murând de frig, neavând nici paie cum să-şi facă un culcuş, cel puţin ca râmătorii la noi.

Acolo să se ducă cinevà în mijlocul iernii dela opt şi nouă ore in sus. Acolo s'auză tremurat de frig, suspine, gemete până la muget de dureri şi de foame, acolo ţipete, acolo valea lacrimelor, acolo grinţarea dinţilor.

Nu trece mult şi câte un Jidan doi, cu câte o lanternă în mână, se preumblă pe sub acele *atre caverne* (peşteri neguroase), strigând:

«Domnii mei, doamnele mele, cine pofteşte câte un pat, foarte *confortebl,* şi numai un sheling (ca la 3 lei) pentru o noapte».

Nimic mai oribil decât a se auzì expresia *domnii mei şi doamnele mele* în asemenea loc şi adresată către asemenea svânturaţi; i se pare cuivà că aude pe însuşi satana, batjocorind omenirea prin cea mai oribilă ironie; şi cu toate acestea Jidanul nu-şi bate joc de nimeni, el îşi face meseria, şi pot zice că ajuta oarecum omenirea; oamenii către cari se adresă el, o mare parte sunt artişti, oameni de litere, oameni ce şi-au pierdut juneţea în studiuri mari; oamenii către cari se adresă el, sunt cea mai mare parte artizani, meşteri, pe cari vaporul şi maşinile, venind spre a liberà braţele, i-au scos afară din fabrici, liberi cu totul şi cu totul, liberi absoluţi de a muri de frig şi de foame, şi tot ce este mai rău decât în foc, în braţele viţiului. Jidanul în adevăr la domni proletari şi la doamne proletare se adresă.

Atunci vezi că din acele mii de oameni încep unii a se sculà, şi alţii, sculaţi din capul locului, a urmà ca oile după cel ce îi conduce a-şi puteà plecà capul pentru o noapte dând un sheling.

Cine are shelingul nu mai stă, căci frigul nu-i mai dă pas.

După un quart de oară, strigătorii cu lanterna în mână «Domnii mei şi doamnele mele! încep a strigà din nou, iar apar:

«Cine pofteşte câte un pat foarte *confortebl* pe o jumătate de sheling pe noapte!»

Acum şi mai mulţi se pot luà după dânşii, şi dacă urmezi şi tu a vedeà ce fel sunt acele paturi câte o jumătate de sheling, paturile sau culcuşele Ţiganilor de odată de lae, ce aveau scoarţe, velinţe, pături, spre a aştene şi a se învelì, ţi se par sofale, pe lângă acele paturi *confortebles.*

După un cart de oară iar apar strigătorii şi iar încep:

www.dacoromanica.ro

«Domnii mei şi doamnele mele! cine pofteşte câte un pat pe cinci penţi (nişte creiţari englezi) pe o noapte.

Lume şi mai multa se ia dupa dânşii, şi dacă ai inima spre a mai urmà, fericeşti şi însuşi pe netoţii de odată din ţările noastre.

Strigătorii mai vin şi se mai duc şi iar mai vin, şi iarăşi mai propun câte un pat pe un creiţar. Cine se ştie că are creiţarul, prinde picioare şi-i urmează.

Apoi o cam răresc strigătorii şi când vin; propun câte un pat pentru doua persoane pe un creiţar; apoi câte un pat pentru trei şi patru persoane pe un creiţar.

Se mai adună mulţi, ce abià pot merge de neavere, de bătrâneţe şi de friguri. Rămân însa mulţi cu sutele încă, ce nu pot realizà nici patru, nici cinci, nici zece la un loc creiţarul, şi atunci de viu să vezi iadul asupra pământului în prima din capitalele lumii! Acolo mulţi, până a doua zi, mor în chinurile gerului şi ale foamei.

Dacă ai inimă să urmezi după cei ce au închiriat câte trei şi patru un pat; acolo nu mai e pudoare, nu mai e distincţie de sexe, nu mai e însă nici simţire de sexe, pentrucă omul nu mai simte decât frigul şi foamea.

Aceştia sunt proletarii Engliterei şi ai Irlandei, aceştia formează gloatele sau poporul; şi de aceştia sau asemenea acestora, proletari adica, în anii trecuţi se aflau 16 milioane în Franţa.

Starea aceasta de oameni, vieaţa aceasta, sau mai bine iadul acesta, n'au fost cunoscute pe la noi. Nişte asemenea oameni se pot sculà spre a cere dreptul de a trăì, şi a strigà: «Vrem să traim travaliând [1] sau să murim luptându-ne», *vivre en travaillant ou mourir en combatant.*

Unde a fost vreodata necesitatea la noi de asemenea agitaţiuni? Unde a fost vreodata la noi cunoscut ce va să zică proletar?

Nişte Sarsaili însă, ce au vazut sau auzit depe aiurea că se fac nişte asemenea agitaţiuni, de cari ştiu a se folosì şarlatanii politici şi a se glorificà demagogii, nişte Sarsaili însă, se puseră a-şi inchipuì turmele de oi pacifice că sunt nişte tabere de catcauni, şi se încercara a agità massele.

Mi-aduc a minte la 1848, când comisia executivă de trei trimise pe unii la Ocnele Mari, pe alţii la cele dela Telega, ca sa libere pe criminali (căci numai aceia s'ar fi putut luà după

[1] muncind.

www.dacoromanica.ro

nişte pierduţi ca emisarii comisiuni de trei), îmi aduc aminte că pe la Filipeştii-de-târg se pusese un demagog a harangà[1] sătenilor, şi când un boier treceà pe acolo cu trăsura şi caii săi, demagogul comisiunii de trei se suise pe un butoiu dinaintea hanului şi strigà:

«Fraţilor, vedeţi pe acela ce vine în trăsura lui, şi care mai are nu ştiu câte a casă?

— Îl vedem, domnişorule.

— Ei, ca mâine, voi o s'aveţi şi trăsurile şi caii voştri.

— Să dea Dumnezeu, domnişorule.

— Îl vedeţi însă cum vine răsturnat şi înţolat?

— Îl vedem, domnişorule.

— Ei! ca mâine o să-l vedeţi gol şi sdrenţăros şi încins cu tei.

— Ba l-a ferì Dumnezeu, jupâne! l-a ferì Dumnezeu!

Şi bieţii oameni, bieţii creştini (căci ăsta e atributul cel adevărat al săteanului Român) începură a se rărì şi a se duce fiecare spre a-şi căutà de lucru.

— Haideţi măi! începură a strigà unii, ce stăm noi de ascultăm cu gura căscată la fleandorul ăsta? Nu vedeţi voi că ăsta nu e om curat?

Ar aveà cineva cu ce să umple volume întregi, de ar descrie scenele din preziua lui 48, şi cele după 9 Iunie încoà, în care să se mire de bunul simţ şi de prudenţa săteanului român.

Când însă ieşì o voce din Izlaz ce strigà: *respect la persoane şi la proprietate*[2], toată ţara se sculă ca un singur om spre a impune respect demagogilor.

D. Ionescu poate mărturisì ce i-au răspuns deputaţii sătenilor, când îi îndemnà să dea şi să omoare pe cine zice că are pământ.

ANEXE

No. 4. *Starea ţaranului nostru.* Să vorbim acum şi de starea sateanului român, după ce arătaram ce este proletarul pe aiurea.

Mă întorceam acum doua luni dela Paris. La Pesta se îmbărcară mai mulţi pasageri pe Dunăre în jos, între cari se află şi un doctor în medicina german şi un negutator italian; primul se duceà la Iaşi, al doilea la Galaţi, pentru prima oară.

Auzind, dupa o zi, că sunt Român, vrura a face cunoştinţă mai d'aproape cu mine, mai vârtos doctorul german.

[1] a ţine discursurì; [2] Un punct din proclamaţiunea dela 1848.

www.dacoromanica.ro

Mă întrebă în două trei zile despre multe, îmi cerù sa-i explic multe.

«N'a ieşit carte, îmi zise el, care să trateze despre Principatele voastre şi să n'o citesc; orice s'a scris de străini şi de Români însuşi, de cei dinainte şi de contimporani, tot am citit, căci mult m'au interesat locurile acestea, însă aflu o mulţime de contradicţiuni: un autor cu altul nu se învoeşte.

După unii, ţi se pare că la voi este ţara promisă; după alţii că la voi este sclavia şi mizeria. Nu ştiu ce să cred. Am citit o broşură intitulată: *Question économique des Principautés Danubiennes*[1], începe printr'un tabel foarte trist a stării locuitorilor. Pe cât îmi aduc aminte, zice că străinul cum pune piciorul pe pământul ţării române, desbarcând depe Dunăre, aşteaptă după aspectul ce îi oferă natura în aceste ţări, după clima sau cerul sub care el se află, să vază oameni mai fericiţi decât aiurea, şi nu vede decât nişte fiinţe necunoscute ştiinţei, ce n'au nici figură de om, nişte fantasme schidoale, costelive, pipernicite, abiă acoperite de nişte sdrenţe, ce ies din nişte moşoroaie sau găuri, ce se zic locuinţe, şi alte asemenea.

Spune-mi, rogu-te, mă mai întrebă doctorul, sunt adevărate ale celorlalţi ce spun câte bunuri şi frumuseţi · toate despre patria d-tale?

Ce să-ţi spui, domnule? îi răspunsei eu: sunt multe adevăruri şi de o parte şi de alta; sunt însă şi mai multe neadevăruri de amândouă părţile; pentrucă fiecare scriitor a scris cu patimă, însuflat sau de un amor peste măsură sau de o ură şi mai demăsurată, şi ştii că şi amorul, şi ura orbesc. Numai indiferenţii sunt judecători fără părtinire. D-neata eşti indiferent, cunoşti alte ţări; vei vedeà şi pe ale noastre, şi de le vei vedeà mai îndelung în toate amănuntele, vei puteà judecà sau vedeà ce este şi ce nu este adevăr în câte ai citit.

In ziua aceea seara, pe la 10 ore, am şi ajuns la Giurgiu. Doctorul german, de unde erà să se ducă pe la Galaţi la Iaşi, se determină a descinde la Giurgiu, unde, fiind noapte, traserăm cu toţii la aceeaş locandă.

A doua zi plecarăm spre Bucureşti în aceeaş deligenţă. Erà Duminică. Ajungând pe la amiazi la Călugăreni, acolo steterăm spre a schimbà caii. Ca în toate Duminicile erà horă dinaintea hanului. Străinul nostru erà curios d'a observà pe sătenii români, ce acum pentru prima oară aveà ocazia de

[1] a lui N. Bălcescu.

www.dacoromanica.ro

a-i vedeà. Flăcăii şi fetele erau fireşte înduminicaţi [1] ca la horă; toţi curaţi, fetele curate şi multe frumoase, ca toate Vlăştencele; nu erà însă una care să aibă mai puţin de 30 şi 40 de galbeni salbe la gât; la unele galbenii treceau şi peste suta.

Eu tăceam şi-mi mărturisesc deboleţa sau vanitatea de Român, eram mândru de flăcăii şi fetele noastre, căci de 12 ani nu mai văzusem horă de sat şi cunoaşteam în ce stare sunt proletarii pe aiurea. Străinul tot da din cap, şi mai vârtos când încetà hora şi fetele începeau a fugì râzând şi galbenii sunau la gâtul lor.

Plecărăm din Călugăreni, şi când trecurăm podul la Argeş, acolo iar stete diligenţa. Am uitat să spuiu că în satul ce e pe culmea dealului între Argeş şi Călugăreni, străinul nostru se uità cu mare curiozitate la casele pe linie, spoite bine, curate, cum şi la bărbaţi şi femei, ce erau îmbrăcaţi ca în zi de Duminică. Când ne deterăm jos, după ce trecurăm Argeşul, acolo la han iar erà horă; fetele ca mai aproape de Bucureşti erau şi mai bine înduminicate [2]; salbele lor erau şi mai grele de aur. Atunci nu mai putù străinul şi deodată se adresă către mine, zicându-mi:

— Pentru Dumnezeu! cum pot oamenii să mintă atâta? Ăştia sunt acele iesme, acele fiinţe hidoase, pipernicite şi costelive, ce ies din nişte moşoroaie sau găuri? Eu n'am văzut pe nicăieri prin sate atâta aur; nici feţe mai voioase şi mai ridente.

— Deaceea ţi-am zis, îi răspunsei eu, că un om indiferent judecă mai bine. Dumneatà vei vedeà singur şi partea cea bună şi partea cea rea, şi vei judecà ce este şi ce nu este adevăr în câte ai citit. Unii din scriitori sunt plătiţi de a desfigurà adevărul, sau în bine sau în rău, pentru interesul celor ce le plătesc; alţii scriu cu patimă. Autorul *Chestiunii Economice* [3], îşi aveà interesele coteriei sale de a prezentà ţara astfel. Noi suntem un popor primitiv încă şi tot binele este afară la sate, tot răul e prin cetăţi. Scriitori ca autorul Chestiunii Economice ies din capitalele noastre, şi fete cu galbeni la gât ies din aceste căscioare, ce, cum le vezi, nu sunt nici de cum moşoroaie sau găuri.

Autori ca al *Chestiunii Economice* agită ţara de vreo doisprezece ani, ca să aducă pe ţăran în starea Irlandezilor şi a proletarilor Engliterei şi Franţei; şi de ar fi încă numai

---

[1], [2] după fr. *endimanchées* (gatiţi)
[3] N. Bălcescu.

www.dacoromanica.ro

mania momiţariei ; din disgraţie [1], sunt nişte instrumente condamnabile ale străinilor.

Am mai vorbit multe pe drum până să ajungem în Bucureşti şi care nu sunt de cadrul acestui articol.

Calităţi şi defecte sau virtuţi şi viţiuri.

Toată lumea vorbeşte de sute de calităţi şi virtuţi, cum şi de sute de defecte şi viţiuri, antitezele lor.

Noi acì n'avem a le definì, pentrucă unii mai mult, alţii mai puţin le cunosc însemnarea şi pentrucă acì nu facem un tractat special de morală.

Articolul acesta este destinat întru a clasificà, spre ştiinţa tuturor, atât virtuţile, cât şi viţiurile.

Acestea sunt în genere de trei feluri :

1. Calităţi, adică virtuţi şi viţiuri individuale.
2. Calităţi domestice ; şi
3. Calităţi sociale.

VIRTUŢI ŞI VIŢIURI INDIVIDUALE. Calităţi sau virtuţi individuale, cum şi defecte ori viţiuri individuale sunt ca :

Ştiinţa . . . . Ignoranţa,
Infrânarea . . . Desfrânarea.
Curajul . . . . Impuţinarea de inimă sau de suflet.
Activitatea . . Lenea.
Curăţia . . . . Spurcaria, etc.

Poate cinevà să aiba una sau mai multe din aceste calităţi sau defecte, virtuţi sau viţiuri, le are însă pentru sine, pentru binele şi răul său propriu mai mult.

Omul cu ştiinţă, înfrânat, curajos, activ, curat, etc., e folosit pentru sine mai mult ; şi dacă n'are şi virtuţi domestice şi sociale, nu aduce nici un bine nici familiei, nici societăţii.

Mulţi criminali şi tâlhari au fost curaţi în portul şi locuinţa lor, activi, curagioşi, înfrânaţi la pofte, şi de multe ori şi instruiţi.

Omul iar cu defecte individuale, omul spurcăros sau îngălat sau sordid, leneş, codard, desfrânat, lacom sau beţiv, ignorant, cu aceste defecte şi viţiuri, răul cel mai mare şi-l face sineşi.

Adeseà oameni cu defecte şi viţiuri individuale au avut

[1] din pacate.

www.dacoromanica.ro

virtuţi domestice şi sociale. Mulţi căpitani mari, mulţi autori şi artişti mari, mulţi buni patrioţi şi buni bărbaţi şi taţi de de familie şi-au avut multe defecte individuale.

A putut fi cinevà căpitan mare, liberator patriei, şi să fie desfrânat în patime, îngălat în portul sau vestmintele sale.

A putut cinevà fi artist mare, autor mare, şi să fie fricos, să n'aibă curaj, să n'aibă gustul de a fi curat.

Societatea dar n'are a se amestecà în defectele individuale ale nimănui.

VIRTUŢI ŞI VIŢIURI DOMESTICE. Aceste sunt calităţi ce pot fi folositoare sau pierzătoare în familie, precum:

Economia	Risipa.
Amorul patern sau matern	Răsfăţarea paternă.
Amorul conjugal	Adulterul.
Amorul filial	Nerecunoştinţa filiala.
Amorul fratern	Discordia fraterna.
Bun domn ori doamnă de casa . .	Rău domn de casă.
Bun domestic	Rău domestic.

Economia este o virtute, ce dacă e numai pentru binele celui ce o posedă, sau a familiei lui numai, devine un viţiu, ce se numeşte avariţie. Economia cere virtuţi sociale.

Risipa iar face rău numai risipitorului şi familiei lui.

Asemenea şi cu celelalte calităţi, virtuţi şi viţiuri domestice, pentru dânsele au a se mulţumì sau a se plânge numai ai casei sau ai familiei: bărbatul adică sau femeia, părinţii sau fiii, fraţii între sine, domnii de casă şi domesticii. Individul şi societatea, ce se amestică în ale casei, în ale familiei cuivà, e o societate imorală, despotă.

Scriitorii publici nu pot intrà în personalităţi de indivizi sau de familii. Nişte asemenea scriitori sunt ca violatorii de libertate, ca nişte violatori de domiciliu, ca nişte tâlhari morali. Unii ca aceştia se zic *diavoli* în limba elenică.

Un Socrate a putut să aibă defecte individuale şi domestice, şi mari calităţi sau virtuţi sociale sau publice. Socrate a putut fi necurat şi neprimenit, a putut să trăească rău cu soţia lui şi să fie tipul virtuţilor sociale.

Un tâlhar iară, un tiran, un spion, un trădător pot să aibă toate virtuţile individuale şi domestice reunite la un loc şi cu toate acestea să fie, cum şi sunt, flagelul societăţii.

Poate fi tâlharul, furul, tiranul, etc. curat în vestmintele

www.dacoromanica.ro

sale, curagios, sapient, să ştie toate ca şi dracul, să-şi ame[1] soţia şi să-i fie credincios, să-şi ame[2] copiii, şi pentru folosul lor să despoaie şi să fure, să spioneze şi să trădeze: societatea însă n'are a-i ţine compt de acele virtuţi.

VIRTUŢI ŞI VIŢIURI SOCIALE. Virtuţile şi viţiurile sociale sunt aşà de numeroase şi varii, pe cât sunt şi faptele sau acţiunile folositoare sau vătămătoare societăţii. Astfel sunt:

Caritatea	Cruzimea.
Probitatea	Neprobitatea.
Umanitatea	Ferocitatea.
Patriotismul	Egoismul exclusiv.
Sinceritatea	Ipocrizia.
Generozitatea	Avariţia.
Simplitatea moravurilor	Luxul, cupiditatea
Modestia, etc.	Vanitatea, etc.

Insă toate virtuţile, fie sute şi mii, după binele ce fac societăţii, toate se reduc la una singură, sau toate emană dintr'una şi singură virtute-mater, care este *justiţia*.

Omul drept cu inima posedă toate virtuţile sociale; căci de ai dreptate în inimă şi vei fi bun, caritabil, uman, vei fi bun cetăţean, bun soţ, bun amic, îţi va fi ruşine să fii ipocrit, vei fi generos, simplu, modest, vei fi bun administrator, bun jude.

Omul drept cu inima e şi mare cu sufletul, mare cu geniul; fii drept cu inima, şi vei fi şi elocvent cu vorba; totdeauna vei învinge şi vei convinge, căci nu vei susţine niciodată o cauză nedreaptă.

Omul drept cu inima desleagă cele mai dificile chestiuni sociale; poate orice voeşte, pentrucă nu voeşte decât ce poate.

Justiţia pe care se bază toate legile e mater şi suverana virtuţilor; fără dânsa, un autor mare al antichităţii a zis că nici divinitatea n'ar fi putut nici creà, nici conservà, nici conduce universul.

Nu face altuia ceeace nu vrei să-ţi facă altul, şi fă altuia ceeace vrei să-ţi facă şi ţie alţii.

Aceasta e legea legilor; aceasta e teoria şi practica justiţiei, aceasta e norma sau îndreptarul prin care ajungem a posede toate virtuţile.

[1], [2] iubescă.

www.dacoromanica.ro

Justiţia e dreptatea, şi emblema dreptăţii e echilibrul între antiteze.

Precum toate virtuţile se rezumă în justiţie, asemenea toate viţiurile şi crimele se rezumă în injustiţie, în strâmbătate.

Omul strâmb cu inima e capabil de toate virtuţile, de toate crimele.

Din acestea se vede că, ca să fie un om întreg sau integru, nu e de ajuns să aibă virtuţi individuale şi domestice, ci să aibă virtuţi sociale; şi acestea se rezumă în dreptate; fără dreptate, nimeni nu e integru, fără dreptate omul nu e tot, omul e ne-tot.

Incă odată progresul şi conservaţia.

S'a pubicat în anul 1856 o scriere întitulată *Conservatorul.* Mai toţi Românii cititori o cunosc. Mulţi înrolaţi sub stindardul cabalelor de dinafară vociferau atunci asupra *Conservatorului,* pentrucă cei ce ne-au pus la ochi să ne ia ţara şi moşii, şi tot ce ne-a mai rămas, se îndrăcesc când aud că am început a fi conservatori. Tot aceia, însă, cu mai puţin curaj, se încearcă şi astăzi a încurcà minţile asupra principiilor ce pot pune pe fiecare pe calea dreaptă.

In aceà scriere se vorbià despre conservaţie şi despre progres; acel articol s'a reprodus ca o introducţie în *Isahar*[1]. Intr'însul, ca în orice tractat de ştiinţă, se cuprind principiile şi se dau definiţiunile şi a conservaţiunii şi a progresului; exemplele ce se aduc înainte sunt cam departe de noi. Astăzi veni timpul a se aplicà şi a se desvoltà mai pe înţelesul Românilor pentrucă mulţi de bună credinţă se sperie de conservaţie.

Cu apariţia foaiei publice numită *Conservatorul progresist,* noi, după convicţia noastră, n'am putut decât a ne bucurà de un asemenea organ al publicităţii, necesar totdeauna şi mai vârtos în zilele acestea, când lumea ce suferă aşteaptă adevărul de oriunde va răsări.

Cu întristare însă văzurăm că foile de mai 'nainte ale Capitalei, în loc de a cugetà şi a judecà bărbăteşte, se sculară mai cu toate spre a da luptă acestei foi încă dela începutul ei, când aceasta nu provocà pe nici una.

Lupta, în loc de a încetà, din zi în zi devenì mai deplo-

[1] sau *Echilibrul între antiteze.*

www.dacoromanica.ro

rabilă, până când aduse în nevoie pe *Conservator* de a se apără. Adversarii lui se armaseră până în dinţi şi loviau cu armele cele mai veninoase; iar *Conservatorul* se mărginì până la un timp numai întru a se ferì, fără a ripostà. Loviturile se înmulţiră din mai multe părţi, şi el abià ardicà mâna spre a se apără; pentrucă personalităţile, injuriile, asupririle, invenţiunile şi calomniile nu erau, precum se vede, arme din arsenalul Conservatorului.

Noi, ca nişte spectatori la această luptă nedreaptă, cată să rupem odată tăcerea; căci suntem datori însuşi convicţiunilor noastre de a apără ce este adevărat şi drept, de a apără însuşi aceeace s'a întâmplat a recunoaşte de adevăr: şi apărarea noastră se mărgineşte în demonstraţiuni.

Fără a intrà în desbateri, ne mărginim numai întru a demonstrà: *dacă Conservatorul poate fi şi Progresist.* Şi luăm sarcina aceasta spre a pune ideile înaintea publicului, a le judecà el şi a alege dintre eroare şi adevăr.

Am arătat de ajuns în articolul *Progresul* şi *Conservaţia* că nu numai se poate conservatorul de a fi progresist, ci este şi dator de a fi; căci conservatorul staţionar, pierde şi ceeace are (vezi *Isahar* pag. 18 [1]). Nu ne aşteptam însă că se vor află oameni, cari văzând, nu vor să vază, şi citind, nu vor să înţeleagă, şi că din sistemă vor să amestece minţile şi să turbure situaţia cât se va puteà mai mult. Nu ne aşteptam că s'ar puteà începe o luptă şi asupra unor puncturi atât de învederate şi însuşi oamenilor celor mai simpli, şi deaceea n'am dat lămuririle ce ne încercăm de a da acì.

Progresul este o mişcare; însă iată, pe înţelesul tuturor, legea sau natura mişcării. Când cinevà stă în loc se zice *staţionar,* şi îşi face mai rău sie-şi decât altora.

Când se mişcă înainte, se zice *progresist;* când se mişcă înapoi, se zice *retrograd.*

Prin urmare, a zice cinevà că este *staţionar progresist* este în adevăr nu numai ridicol, ci şi absurd; a zice iar că este *retrograd progresist,* este şi mai absurd.

Aceşti trei termeni nu se poate zice că se pot însoţì, fără a prezentà o absurditate, o monstruozitate, o imposibilitate.

Conservator, iară, va să zică *păstrător,* pe limba ce avurăm până acum dela moşi dela strămoşi.

Poate dar sta cinevà în loc conservând sau păstrând ceeace are; şi poate iar cinevà, conservând cele avute, să sporească,

[1] In această ediţie, pag. 29.

www.dacoromanica.ro

să meargă înainte ; precum se poate, iară, luându-şi, cum se zice, catrafusele, adică tot conservând, să se ducă înapoi de unde a venit.

Vorba dar conservator se poate însoţi cu câte trei termenii de sus. Se poate zice cinevă şi conservator progresist, şi conservator staţionar, şi conservator retrograd.

Se poate zice, cum se zic multe absurdităţi ; însă numai conservatorul progresist este cu adevărul, numai el în adevăr conservă ; căci conservatorul staţionar, stând locului, piere dimpreună cu ceeace voeşte să conserve. Conservatorul staţionar poate ca cel cu talentul evanghelic, ce vrând a-l conservà îngropându-l, a făcut să-l roază rugina ; şi el să fie condamnat.

Despre conservatorul retrograd, fiecare poate vedeà că totdeauna e în pierdere ; căci pe calea materială nu numai că stă locului, ci tot înapoiază ; iar pe calea spirituală şi morală tot înapoind cinevà, ajunge până la punctul de unde a început când a venit în lume, şi prin urmare ajunge la nimic.

Românului în genere îi e de ajuns, când aude vorba *păstrător* sau *conservator,* să înţeleagă cevà bun, cuvios, lăudabil ; şi nu întreabă mai departe. Vrem însă noi unii a ne arătà că ştim mai multe, şi că am văzut desvoltându-se mai multe doctrine, şi nu tăcem ca tot Românul, ci vrem a investigà mai departe ? Liber atunci la tot curiosul, cum aude pe cinevà numindu-se conservator, de a-l întrebà : ce specie de conservator eşti, domnule, ca să ştim şi noi ? Şi dacă îţi răspunde domnule curios, că este *conservator progresist,* dacă mai înainte de a-l întrebà, el însuşi îşi dă profesia de credinţă că este *conservator progresist,* lasă-l în pace, pentru Dumnezeu, dacă eşti de bună credinţă şi dacă nu cauţi cearta cu lumânarea ; pentrucă şi el ştie ce zice, şi dumneatà înţelegi, pricepi foarte bine ce zice el.

Eşti însă, cine vei fi, progresist, şi vrei să stingi pe conservatori depe faţa pământului, află atunci, că cată să începi dela dumneatà, pentrucă cu cât vei fi progresist mai înfocat, cu atâta cată să fii conservatorul cel mai mare. Ia o pereche de mucări şi te înjunghie singur, să scapi lumea de cel mai mare conservator. Şi de vei face vreo faptă lăudabilă cu aceasta, sau vei comite vreo nebunie, va judecà lumea ; şi noi lăsându-te în pace, ne adresăm către bunul simţ, către judecata comună a oamenilor.

Am arătat, şi fiecare pricepe, că progres fără conservaţie nu se poate ; pentrucă nimeni nu poate aveà sute, de nu

www.dacoromanica.ro

conservă zecile ; nimeni nu poate înmulți ideile bune, de nu va conservà pe cele bune, ce avù mai dinainte; un şcolar nu poate progresà, dacă trecând dela clasa întâia, la a doua, a treia şi celelalte, uită sau nu conservă cele ce au fost învățate în clasa întâia, a doua şi a treia...

Prin urmare, ca să fii progresist, cată să fii şi conservator totdeodată, şi cată mai întâi de toate să începi dela conservație ; pentrucă progresul este pentru cei vii, iar nu pentru cei morți. Omul ce nu voește a se conservà, acela se ucide ; şi a se ucide cinevà, e una cu a zice «noapte bună» pentru totdeauna progresului, care îşi caută de cale.

Acestea le înțelege fiecare om dintr'un capăt la altul al țării, şi am vorbit deajuns în articolul sus arătat (vezi *Isahar* pag. 19 [1]), că progresiştii adevărați pe aceeaş cale sunt cu conservatorii adevărați ; scopul şi al unora şi al altora este sporirea. Conservatorii sau bărbații maturi păstrează avuțiile materiale şi morale şi merg înainte cu timpul, unde se duc şi progresiştii de bună credință; iar junii, începând, ca tot omul ce vine în lume cu nimic sau dela nimic, îşi agonisesc cu timpul avuțiile şi materiale şi morale dela părinți şi instructorii lor, ce au conservat, sau dela propria lor laboare [2] şi experiență, până în fine moştenesc toate progresele conservate ; şi le conservă şi ei, de sunt înțelepți, spre a progresà şi mai departe şi a lăsà ale lor şi ale generațiilor trecute la generația ce vine după dânşii.

Nu ne mirăm de popor în genere, de oamenii simpli şi necitiți, că aceştia, judecând cu capul lor, ce li l-a dat Dumnezeu, au înțeles în totdeauna legea mişcării sau adevărata cale a progresului, în care fiecare pas e o conservare, şi fiecare stație e o conservație ; nu ne mirăm zic de oamenii simpli, căci aceştia, decând e lumea, între toate popoarele pământului, au urmat, fără să-i învețe nimeni, întocmai cum arătăm şi noi. Conservând cele agonisite, toate popoarele lumii au înaintat cu dânsele împreună, şi făcură ca din generație într'alta a se transmite până la noi progresele conservate. Şi din câte cunoştiințe avù antichitatea, numai acelea nu ajunseră până la noi, câte din disgrație [3] nu se putură conservà prin atâtea şi varii vandalisme.

Oamenii simpli înțeleg câte zicem noi şi le aprobă, pentrucă le-au înțeles dela sine şi le-au practicat mai dinainte încă, când noi nici nu eram pe lume, şi au urmat în consecință

[1] In această ediție, pag. 29 ; [2] muncă ; [3] din pacate.

www.dacoromanica.ro

cu înţelegerea lor. Noi ne mirăm şi ne crucim de cei ce se dau de eruditi, de oameni ai ştiinţei şi ai dreptului şi pretind a se pune în capul poporului, a-l conduce şi a-l lumină. Aceştia se pun de a-şi face spaimă de conservaţie şi de a spăimântà lumea cu dânsa. Şi-au făcut o ideie că conservatorii sunt nişte canibali sau cătcăuni, şi se armară până în dinţi în contra lor.

Insă de unde le vine şi lor ideia de a se sculà în contra conservaţiunii.

Mai întâi este că din disgraţie [1] nu judecă cu capul lor ca oamenii, ci cu mintea fabricată din şcoalele şi din cărţile Franţei.

Şi al doilea că şi şcoalele şi cărţile Franţei nu fară cauză au ajuns de a fi prea multe în rătăcire. Şi iată cauza (de care n'a putut scăpà nici un popor când a ajuns a fi în luptă de idei, de principii, de doctrine şi de opiniuni).

Am zis aiurea că unde este împilare, acolo şi protestaţiuni; unde e despotism, acolo şi revoluţiuni; unde e viţiul întins şi cu putere, acolo şi virtutea, pe unde se mai află, devine şi mai tare şi ajunge până la eroism, până la a operà minuni.

Apoi nu e nici un tiran care singur să voească a-şi numì guvernul său tiranic sau despotic; din contra şi-l decoră singur cu nume de guvern patriarhal, părintesc, etc.

Viţiul asemenea fuge, se fereşte de numele său propriu: sgârcitul se zice singur econom; şi însuşi cel beat nu spune că e beat, ci se laudă că e cu chef.

Tot asemenea cei cari voesc să ţie lumea în loc (par'că ar puteà arestà [2] timpul), cei cari vor să ţie poporele în orbire, spre a le impune datoria şi ei a se bucurà exclusivamente de drepturi, nu le place a se numì tirani, despoţi, împilători, mâncători, sugători; nu le place a se numì nici însuşi staţionari, ci se înţoală cu numele de conservatori. Işi mint însă loru-şi, vrând a minţì lumii.

Specia aceasta de oameni sunt pieirea lumii, şi inimicii cei mai marì ai însuşi speciei lor.

Sub nişte asemenea oameni gemeà Franţa şi Europa înainte de revoluţia mare. Aceştia persecutau orice ideie umanitară, pe orice om ar fi practicat şi profesat. Timpul însă nu sta, şi lumea, popoarele mergeau înainte cu dânsul. Poporul Franţei începù a ţipà, şi cu dânsul împreună ţipară şi însuşi nobilii Franţei luminaţi, ce începuseră înţelege legile mişcării; ţipau

[1] din păcate; [2] oprì.

www.dacoromanica.ro

mai vârtos că înţestarea staţionarilor, ce se înţolau cu numele de conservatori, aduceà pieirea generală şi mai vârtos a inteligenţei, a elitei Franţei.

Iată dar două câmpuri, unul al staţionarilor, ce aveau neruşinarea de a se numi conservatori, şi altul al adevăraţilor conservatori, ce voiau şi vedeau că erau datori de a merge în paralel cu timpul; aceştia dar, spre distincţie, cătară a-şi da numele de progresişti, nu că doară nu voiau să conserve nimic, nici limbă, nici arte, nici adevăr, nici dreptate, nici gloria naţională, nici autonomia şi independenţa Franţei; ci pentrucă voiau să meargă dimpreună cu timpul, conservând toate progresele trecute.

Când odată ajung capii doctrinelor sau principiilor a se despărţi în două câmpuri, atunci să se aştepte cinevà să vază înrolându-se sub ambele stindarde tot ce este mai viţios, mai imoral, mai hidos în societate.

Atunci să vezi, că precum viţiul şi corupţia de sus se decoară cu nume cuvioase, asemenea viţiul, corupţia de jos se înţoală cu nume şi mai cuvioase. Pe toţi vagabonzii şi ştrengarii, pe toţi cavalerii de industrie, pe toţi câţi n'au avut nimic de sacru, pe toţi spionii şi trădătorii, pe toţi fiii păcatului şi ai piericiunii îi vezi cu câte o pană în căciulă şi cu căciula la o parte, beţi de crime şi de orgii, strigând că sunt liberali, progresişti! Niciodată virtuţile nu sunt mai profanate ca în zilele când viţiurile se decoară cu numele lor. Niciodată libertatea nu e mai profanată ca în zilele când viţioşii se pun în rangurile ei; niciodată progresul nu e mai ţinut în loc şi mai înapoiat ca în zilele nefaste când risipitorii trec în câmpul lui.

Oroare şi profanaţie în sus, oroare şi profanaţie în jos. Despoţii de sus profană numele conservaţiunii, şi vagabonzii şi desfrânaţii de jos, despoţii din tină, profană numele progresului. In acel timp de oroare minţile se sperie, se amestică până ce cu toţii, spectatori şi actori, încep a strigà unii: nu mai voiu conservaţie! şi alţii: nu mai voiu progres! şi pentruce? pentrucă conservatorii adevăraţi se sperie de imoralitatea şi de ipocrizia din câmpul lor; şi progresiştii adevăraţi se sperie de imoralitatea şi de ipocrizia din câmpul lor; capii doctrinelor ajung a nu-şi mai cunoaşte doctrinele lor proprii. Astfel trece apoi mult, după două şi trei generaţiuni, abià încep a se desmeticì minţile şi a vedeà din nou că nu se poate conservaţie fară progres, nici progres fără conservaţie, că lupta a fost vană, că lupta au provocat-o şi au întărâtat-o ipocriţii, şarlatanii, intriganţii din amândouă părţile.

www.dacoromanica.ro

In nişte asemenea zile se formară şcoalele contimporane ale Franţei, când nici o parte, nici alta nu fu în starea sa normală. Unele combătură pe conservatori, căci nu înţelegeau cu numele acesta decât staţionari, tirani, ce se împut în desfrânarea şi răutatea lor; şi altele combătură pe progresişti pentrucă după fapte nu-i văzură decât risipitori, destructori, vandali, corupţi şi pervertiţi.

Cele sacre însă nu se pot întină. Pentruca preotul e rău şi corupt, omul cu mintea sănătoasă nu arde Evangheliile; pentrucă staţionarii ipocriţi s'au zis conservatori, omul înţelept nu poate respinge binefacerile conservaţiunii. Pentrucă iară desfrânatul se înţoală cu numele de liberal, omul drept adoară libertatea şi plânge pe desfrânat ca pe un profanator. Pentrucă risipitorul şi viţiosul se decoară cu numele de progresist, conservatorul adevărat recunoaşte binefacerile progresului, şi fuge de adunarea celor ce în numele progresului se fac obstacol la orice înaintare.

Cu un cuvânt, nu sunt adversarii unui principiu inimicii de moarte ai acelui principiu; ci însuşi partizanii lui imprudenţi, ipocriţi şi neconsecvenţi.

Abuzurile călugărilor au făcut a înapoià cristianismul mai mult decât persecuţiunile Neronilor şi Domiţianilor.

Zişii de sine liberali au adus a fi din nou sugrumată libertatea. Sub tirani tot te mai bucuri de oarecari libertăţi; însă sub zişii de sine liberali, sub liberalii oficiali, eşti calificat de rebel şi însuşi când voeşti a te plânge prin vreo petiţie... (no. 28).

Zişii de sine progresişti au fost cel mai mare obstacol al progresului.

Zişii de sine unionişti au paralizat uniunea şi au făcut-o a se depărtà cu un secol de noi, şi vai! cine ştie unde nu ne-au mai împins mincinoşii unionişti?

Şcoalele moderne ale Franţei sunt născute nu în starea normală a societăţilor. Capii lor fură cei mai mulţi capi de partide; şi când nu se bat pe baricade cu puşca, se bat din casă cu pana. Franţa e în revoluţie permanentă dela 1790, şi încă de mai înainte. Şi noi din starea normală ne ducem spre a ne fabricà mintea după capete ce nu sunt în stare normală. In loc de a culege ştiinţe exacte acolo, ne ducem spre a ne îndoctrinà şi a venì înapoi spre a judecà cu capul celor ce ne-au îndoctrinat.

Ne-a spus profesorul, sau camaradul nostru din şcoală, sau cel depe bulevard; am citit în vreo carte că conservaţia

www.dacoromanica.ro

este principiul tiranilor, despoţilor, oligarhilor? Haide şi noi începem a strigà în contra conservaţiunii şi a conservatorilor şi a întărâtà popoarele asupra lor, a sculà frate asupra fratelui însuşi în epocele de crize şi de organizare, şi a face altfel *trebile* inimicilor dinafară şi ale emisarilor lor, dacă vom fi având inimici dinafară mai mari decât pe noi înşine. Pentrucă ce îşi face omul tont şi viclean singur, nu-i poate face nici dracul, zice proverbul.

Acestea le-am scris pentru lumea simplă şi credulă ce luându-se după alţii se lasă a se amăgì sau de emisari străinî, sau de ambiţioşi dinăuntru. Oamenii amăgiţi şi cu bună credinţă ne pot judecà şi pricepe, şi a se folosì din câte scriem acì ori aiurea. Noi facem ştiinţă, dăm definiţiuni, spunem lucrurile pe numele lor, le explicăm după natura lor.

In ştiinţă nu putem confundà lucrurile, şi când zicem *conservatori,* nu înţelegem *staţionari,* precum şi când zicem *progresişti* nu înţelegem *risipitori, destructori, vandali.*

Când zicem *naţionali* iară, nu înţelegem *desbinători;* şi când vedem desbinători, nu putem, nici mort, a le da nume de naţionali.

Când zicem *liberali,* nu înţelegem oameni fără lege şi Dumnezeu. Pentrucă, ca, să fim fiii libertăţii, cată să fim fiii lui Dumnezeu; căci «Eu sunt Domnul Dumnezeul tău carele te a exdus din casa sclaviei» zice Dumnezeul nostru, şi aceasta e libertatea libertăţilor. Sclavii viţiurilor, fiii păcatului nu pot niciodată ajunge la libertate.

Până acì ne încercarăm a pune principiile unei ştiinţe, a face o teorie fără aplicaţie. Cată însă a venì şi la exemple, şi a le luà din mijlocul nostru, ca să fie mai înţelese.

Cum apărù foaia numită *Conservatorul Progresist,* oamenii de bună credinţă, oamenii ce se bucură la orice scriere mai mult apare spre dotarea literaturii noastre şi spre desbaterea şi desvoltarea principiilor şi spre luminarea minţilor, se bucurară şi alergară a se subscrie de abonaţi, ca şi la alte foi.

De se arătară critice, ca la orice faptă, noi nu puturăm luà parte, ci încuviinţarăm fapta, pentrucă, de o am fi criticat, ne-am fi criticat însuşi principiile, însuşi covicţiunile noastre; ne-a părut bine a crede pe oameni după vorbele lor, după profesia lor de credinţă.

De s'au aflat şi sceptici sau necrezători, noi ne aşteptam

www.dacoromanica.ro

ca aceştia să întrebe cu bună credinţă, cu judecată, după regulele ştiinţei: «Ieşişi la lumină, frate Conservator, însă ia spune-mi ce speţie de Conservator eşti?»

Şi dacă acesta ne răspundeà mai înainte de a-l întrebà: *Conservator progresist,* să-i fi dat pace, cum am zis mai sus, că şi el ştie ce zice, şi noi îl pricepem.

Se mai puteà încă a-l întrebà oamenii cu experienţă, Stanii păţiţi, cum zice Românul.

«Insă ia mai spune-ne, nenişorule, eşti cu adevărat Conservator? sau eşti de aceia ce vor să stea locului şi nu se mişcă nici spre a-şi curăţà de rugină cele conservate; şi de ruşine de a te numì *staţionar,* ţi-ai dat titlu de conservator?»

Şi dacă iar pânà a nu-l întrebà nimeni, el ne-a răspuns singur mai dinainte «că sunt o specie de oameni ca nişte «plante parazite, ca bureţii, ce mor nemişcaţi pe arburele pe «care s'au agăţat nişte ulcere sau buboaie ale bietului ar«bure, că sunt nişte oameni ai trecutului, căror nu le mai «place nimic din prezent şi cari se sperie de un viitor mai «bun, pe care ei nu l-au preparat, etc. etc., şi că aceştia «n'au nimic d'amestic cu noi, precum nici noi cu dânşii». Lasă, domnule progresist, atunci în pace pe Conservator, căci pe un drum merge cu dumneatà; dumneatà progresezi conservând şi el conservă progresând. Lasă-l în pace, şi de eşti Stan păţitul, aşteaptă să vezi dacă faptele i se aseamănă cu vorbele.

Nici unele din acestea nu s'au întâmplat, ci văzurăm pedeoparte oameni fără nici un principiu, ce vor să-şi facă un nume cu orice preţ, şi pe de alta oameni îndoctrinaţi, a caror minte s'a fasonat, din disgraţie [1], după şcoalele cele mai rătăcite ale Franţei.

ZIARELE „CONSERVATORUL PROGRESIST“ ŞI „NAŢIONALUL“.

Tot însă ce ni s'a parut mai straniu în această stranie polemică, nu de principii, ci de partide, este de a vedeà pe *Naţionalul* devenind ca un campion provocator, şi ieşind la luptă de tot dezarmat sau armat cu nişte arme proprii de a vulnerà pe însuşi cel care le poartă.

Articolul său de provocare din 31 Decemvrie trecut ne arată şi armele ce şi-a ales şi locurile ce voeşte să atace. Iată locurile acestea:

[1] din pacate.

www.dacoromanica.ro

1. *Conservatorul progresist,* zice *Naţionalul* că este un titlu curioş.

2. Incepe a lovì în epigrafa *Couservatorului,* ca să lovească în redactorii lui. Şi epigrafa este: «Toate politicile promit progresul, însă numai politica conservatoare vi-l poate da». Şi se supără *Naţionalul* de această expresie pentruce să uite pe unii alţii ce îşi atribuesc şi personifică într'înşii şi cele del·i 1848, şi cele din tratatul din Paris, şi cele din Divanul ad hoc, şi cele din Convenţie, şi cele dela 24 Ianuarie, etc.

Şi forţa sau armele cu cari se servă sunt:

1. Doctrina ce zice că «primeşte binele de oriunde va venì, fără deosebire de persoană şi de *clasă*».

2. Şi cea mai înainte de toate, Convenţia din Paris; pe aceasta o are şi de scut sau egidă, şi de sabie cu două ascuţite.

Insă să începem a judecà fără părtinire:

I. — Ce este mai curios, titlu de *Conservator Progresist,* ce este foarte natural şi logic, după cele arătate mai sus, sau titlul de *Naţional Convenţional?*

Poate fi cinevà convenţional cât voeşte cu corp cu suflet; pentrucă tot omul e liber de a-şi aveà gustul său şi aplecările sale; atunci însă să ne ierte, şi să facă bine a se numì ceeace este, adică *Convenţional,* iar nu *Naţional;* căci convenţia poate fi de toate, numai naţională nu este. Putem să o lăudăm, putem să o suferim noi unii, nu însă şi s'o avem drept obiectul nostru de predilecţie, căci şi noi suntem liberi, ca tot omul, de a aveà gusturile şi afecţiunile noastre. Mai înainte de Convenţie, cu tot respectul ce avem catre dânsa sau cu toată teama ce avem de dânsa, ne este scumpă Naţia; şi dacă cutezăm a ne pune şi noi între fiii toţi ai Patriei (unul adică din toţi, iar nu unul singur şi predilect, ca alţii); dacă cutezăm cu alte vorbe a ne pune şi noi între naţionali sau ai naţiunii (fără a monopolizà naţionalitatea), ca să fim consecvenţi, nu putem fi şi *convenţionali* totdeodată; cată să fim sau una, sau alta, ori una mai mult, ori altcevà mai puţin. Convenţia poate să fie excelentisimă, suveranisimă; însă faptele, istoria sunt acì şi ne învederează că e făcută de străini, şi prin urmare nu e naţională; poate să miroasă a vanilie, a ambrozie, ce dă nemurirea; nu miroase însă nicidecum a frunză de cer, şi a pin depe munţii Carpaţilor. Poate că comitem un păcat mare în politică profesând nişte asemenea principii; însă păcatul e mărturisit ca să-l ştie toţi, şi Românii, şi străinii.

www.dacoromanica.ro

Fiecare ne poate vedeà după principiile noastre că suntem şi noi naţionali, cu toate acestea n'am cutezat a ne da un asemenea nume sau titlu, pentrucă naţionalismul sau patriotismul presupune virtuţi mari, şi devotament şi mai mare. Patriotismul este amorul către Patrie; şi când amă [1] cinevà, amă [2] şi însuşi cu defectele sale un obiect. Fiul de îşi amă [3] părinţii, sau părinţii de îşi amă [4] fiiul, îl amă [5] cu defectele sale, şi sacrifică tot pentru dânsul, şi însuşi vieaţa.

Au aceste calităţi, aceste virtuţi cei ce se zic patrioţi şi naţionali? şi de le au, cum pot a se zice şi convenţionali totdeodată? şi de se zic convenţionali, cum de calcă convenţia, de câte ori le vine bine?

II. — Locul în care Naţionalul dă cu ce apucă şi cu însuşi Convenţia. este la cap, în frunte, în epigrafa conservatorului. Insă aceà epigrafă este invulnerabilă.

1. Pentrucă este de domeniul ştiinţei şi a ajuns ca o maximă.

2. Pentrucă dacă mai târziu cu timpul va ieşì vreo politică care să ne poată da progresul cu nişte paşi cevà mai răscăcăraţi decât al politicei conservatoare, atunci ştiinţa o va recunoaşte pe aceea; şi această maximă va rămâne ca multe altele numai înregistrată în anale înaintării umane; atunci criticele ce i-ar puteà cinevà face, nu le merită nicidecum *Conservatorul Progresist,* ci bărbaţii ştiinţei, ca Guizot, ce au observat şi au exprimat această axiomă, pe care Conservatorul şi-a pus-o în frunte ca o epigrafă. Naţionalul, în specialitatea sa se cuvenià să ştie cine a fost zis că numai politica conservatoare ne poate da progresul; şi să se fi sculat asupra aceluia, iar nu asupra Conservatorului. Apoi şi Guizot a putut să, fie în eroare în observaţiunile sale, în studiul istoriei progresului, a putut să nu aibă luminile şi erudiţia Naţionalului nostru; însă nicidecum nu i-a venit în minte ca să atingă pe conducătorii României dela 1848, 1853, 1856 şi 1859. De unde ştià bietul om, pe la 1845, că ce bărbaţi ori Mesii vor da României anii aceştia? Prin urmare rău se leagă Naţionalul de aceà epigrafă.

Apoi şi epigrafa are şi ea un loc, un rol, un sex în republica literelor, ca toate epigrafele, e şi ea o damicelă bine crescută, şi nu se lasă nici moartă a-i pune cinevà barbă şi mustăţi şi a o scoate ca pe o bacantă în saturnalele de astăzi ale anarhiei noastre literare. Până a da Naţionalul, aceà epi-

---

[1], [2], [3], [4], [5] iubeşte.

www.dacoromanica.ro

grafă sare ea de-şi reclamă onoarea în numele tuturor legilor: cu ce drept Naţionalul o face *epigraf?*

III. — Doctrina cu care Naţionalul se servă drept armă, că adică primeşte binele de oriunde va veni, fără deosebire de persoană sau de *clasă,* e o armă fără putere; căci dacă în ţara noastră ne-a ferit Dumnezeu până acum de n'am avut clase, şi dacă Naţionalul combate toate persoanele afară de aceea ce îi încuviinţează părerile, va să zică că nu primeşte binele mai de nicăieri.

Cu părere de rău văzurăm că Naţionalul, de unde erà mai moderat decât alţii, intră într'o luptă atât de nedreaptă şi atât de nepreparat spre bătaie. Locurile unde a ochit să dea sunt, cum am zis, invulnerabile, şi armele ce şi-a ales se întorc însuşi asupra lui; epigrafa ţipă şi nu se lasă a-i pune nimeni mustăţi şi barbă. Progresul nu sufere de a fi *susţinut* [1], ca paraliticii, de nimeni, ci merge cu vigoare şi drept, dimpreună cu timpul, şi ne târăşte pe toţi, vrând nevrând, acolo unde degetul lui Dumnezeu conduce umanitatea întreagă; şi ca să ajungă mai curând acolo, conservă, ca un înţestat, toate progresele trecute, naţia iar îşi reclamă şi ea atributele şi drepturile sale; pentrucă nimeni nu poate servì la doi domni: şi lui Dumnezeu şi lui Mamona.

Acestea toate, adică şi teoria şi exemplele, le-am pus înainte pentru cei amăgiţi, pentru oamenii de bună credinţă, ce au comis erori, crezând că vorbesc drept, că fac bine; în numărul acestora ne place a crede că s'a aflat şi se află şi Naţionalul. De a păcătuit vreodată, va fi păcătuit ca şi noi, cu mintea, iar nu cu inima; atâta l-a dus capul, ca şi pe noi, atâta a vorbit şi a făcut, crezând că face bine. Lăsăm pe Naţional, pentrucă sperăm că va aveà odată consecinţa de numele ce şi l-a dat, şi va urmà în consecinţă.

Ce facem însă celor ce au mâncărime de a-şi face un nume cu orice preţ, cu sbierete, cu injurii, cu crime, şi însuşi cu excesul de nebunie şi de tonţie; ce facem acelora ce întreabă; ce are de gând să conserve Conservatorul? işlicile, ciacşirii? falanga? Regulamentul, etc.? — ce facem mai vârtos ambiţioşilor intriganţi, ce cunosc, ca şi Diavolul, adevărul, şi cari prin minciuni şi asupriri vor să ajungă la scopurile lor condamnabile?

Pe aceştia nu ne încercăm a-i convinge; ci lupta care ne o dau, le-o întoarcem înapoi, nu servindu-ne de armele lor, ci

[1] Expresie proprie a *Naţionalului* (EL. R.)

www.dacoromanica.ro

demascându-i, şi lăsându-i în judecata victimelor lor, celor amăgiţi de dânşii.

Pentru oameni de condiţia dintâi, ce vor să-şi facă un nume cu orice preţ, şi pentru intriganţii din sistemă, destinăm deocamdată rândurile următoare, scrise cu altă ocazie, tot apărând şi progresul şi conservaţia cu aceeaş credinţă sau ardoare. Ziceam atunci:

«A nu şti cinevà şi a crede, este o simplitate ce nu e dată fiecărui om; a şti însă, şi a nu voi să crează, aceasta în adevăr este o monstruozitate din cele mai rare.

«Dacă mulţi din ai noştri, ducându-se prin străinătate, au uitat limba română, sunt liberi, după paradoxalele dumnealor doctrine, de a se zice naţionalişti, să le fie de bine cu naţionalitatea dumnealor; iar dacă, venind înapoi dela Paris, au uitat şi franţuzeştele, e o pretenţie foarte cutezătoare de a se zice progresişti, când uită tot ce au învăţat.

«Dacă ştiu franţuzeşte, *a conservà* va să zică *a păstrà*; şi când zice cinevà: *om păstrător, femeie păstrătoare,* de când e lumea română nu s'a înţeles că păstrează molevma ciumei, nici gunoaiele, nici urdorile, nici fiarele pădurilor, nici şerpii mocirlelor, nici ouăle locustelor, etc. *Femeia păstrătoare* se înţelege aceea care păstrează tot ce face averea şi fericirea casei. *Păstrarea* în adevăratul ei sens este mama *sporirii.*

«Ce se tot fac oamenii de rea credinţă atât de simpli, prefăcându-se că nu înţeleg că se poate însoţi conservaţia cu progresul? Ce tot întreabă ce are d'a conservà Conservatorul, crezând a-l luà în râs, şi nu văd că ei însuşi se fac de batjocura lumii? Cei amăgiţi de aceşti *bairactari* ai ienicerismului progresului, toţi câţi n'au nimic nici în cap, nici în pungă, pot să le vie bine a crede că se poate progres fără conservaţie, pentrucă n'au avut niciodată nimic de a conservà, şi pentrucă le vine neted de a progresà, luând ale altora. D-nii redactori de jurnale, însă, şi tipografii, suntem siguri că n'ar voi să piarză, nici să dăruească nici o maşină, nici o literă din câte au apucat să-şi facă, ci din contra, prin averea ce posedă şi conservă, vin a se înscrie în listele de alegători, şi de eligibili; dumnealor ştiu că numai conservând pot progresà.

«Ne pare rău din inimă, când unii din Români, din sistemă, se prefac că nu pricep vorbele şi că şi-au uitat limba părinţilor, numai ca să amăgească şi să încurce minţile junilor. Le aducem însă aminte să-şi ia bine măsurile, căci au d'aface

www.dacoromanica.ro

cu Românii, şi Românii au fost foarte dibaci şi de a scoate arama fiecăruia, şi de a aduce în simţiri pe toate loazele îmbăierate.

Progresul şi conservaţia, cum am arătat, fac o diadă simpatică şi creatoare. Unul este mirele, şi alta mireasa: Unul fără alta nu poate. Conservaţia fără progres e stearpă; progresul fără conservaţie e imposibil.

Censura — Abuzul tiparului. — Libertatea tiparului.

Censura şi abuzul tiparului sunt două contraste, ce formează o diadă sau o dualitate monstruoasă; între aceşti doi termeni, nu e însoţire, nu e simpatie, spre a creà ceva, ca în diadele corelative şi simpatice.

Insoţirea lor e spre a distruge; însoţirea lor e mai sinistră decât a doi lupi, ce pleacă şi vin a se disputà pe aceeaş vacă. Omul nu se poate însoţi nici cu unul, nici cu altul, nici cu amândoi; omul cată a da în capul şi unuia şi altuia, spre a mântuì victima.

Victima între censură şi licenţă sau abuzul tiparului este libertatea tiparului. Incercarea noastră aci este de a combate şi pe una şi pe alta, de a mântuì libertatea, *vera* libertate a tiparului.

Aceşti doi lupi, unul îndrăcit şi altul turbat, se pun a ucide tiparul; şi pe ruinele lui apoi au a se disputà, a se bate, a se mâncà, până ce va desfiinţà unul pe altul şi va rămâneà unul domn peste osemintele libertăţii.

Vă este scumpă libertatea, Români? Sunteţi sinceri, când invocaţi acest nume? Armaţi-vă cu armele ştiinţei şi moralei în contra acestor doi neîmpăcaţi lupi; la cap repetaţi-vă loviturile morale, să nu vă scape inimicii şi să mântuiţi libertatea voastră.

Am zis aiurea că despotismul pretutindeni face a se naşte revoluţiunile; căci unde este împilare, acolo şi gemet, acolo şi protestaţiuni.

Revoluţia este ţipătul spontaneu în contra despoţilor; şi aceştia n'ar mai existà după revoluţie, dacă anarhia n'ar venì în ajutorul lor, luându-le locul.

Censura iar este despotismul, împilarea tiparului; şi după desfiinţarea censurii, tiparul ar fi liber şi am puteà a ne folosì de binefacerile lui nemărginite, dacă n'ar venì în ajutorul censurii destronate, libertinagiul, desfrâul, abuzul tipa-

www.dacoromanica.ro

rului, spre a dominà în locul ei şi a-i restabili din nou scaunul de fier.

Tiparul este o maşină, un instrument, ca şi tunul, ce dă şi în tirani şi în popor, după vocea care comandă şi după mâna care îi dă foc.

Tiparul este o maşină, ca şi aratrul [1], ce poate trage sulcul sau brazda, şi în ţărâna fecundă, şi prin mijlocul cetăţilor luate cu asalt şi incendiate.

Tiparul este o maşină, ca şi cele aplicate la nave şi la drumurile ferate; condusă locomotiva de minte cunoscătoare şi de mâna expertă, apropie distanţele şi iuţeşte mersul progresului; condusă însă de mână inexpertă, produce catastrofe.

A confiscà maşinile sau a le arestà [2] mişcarea, este un despotism; a le da însă pe mâini inexperte, conduse de capete smintite sau necunoscătoare, este cevà mai mult decât despotismul, este a expune capitaluri şi vieţe a mii de oameni; este a întârzià progresul cu secolii, este o rafinaţie mai mult decât diabolică, este iezuitismul ajuns în culmea lui.

Despotismul ţine poporul în loc; anarhia îi reîmpinge înapoi.

Censura acopere luminile; abuzul tiparului le stinge; una întârzie mersul progresului, altul îl înapoiază; căci una ţine poporul în adormire şi altul deşteaptă minţile, îndemnându-le la distracţie.

Censura dar e un rău; desfrâul sau abuzul tiparului este un rău şi mai mare; este un îndoit rău, pentrucă sunt doi lupi asupra aceleiaşi vaci; pentrucă, fără abuzul tiparului, censura ar fi fost de mult desfiinţată. Abuzul tiparului dă din nou vieaţă censurii, încuviinţându-i existenţa.

Ca să scăpăm de censură, cată să ne ferim mai întâi de abuzul, de desfrâul tiparului; precum, ca să scăpăm de tiranie, cată să ne ferim de anarhie.

Unde e anarhie, acolo şi abuzul de ţipar; şi unde e abuz de tipar, acolo nu e guvern, ci anarhie. Numai *stăpânirile* anarhice încuviinţează şi sufer abuzul tiparului, ca să poată aveà cuvânt de a deveni *stăpânire monarhică,* satrapie, paşalâc, han-tătărie. Uitaţi-vă în sus şi în jos, Românilor, şi luaţi aminte la câte vă zic.

Suntem în preziua unui jug de fier preparat de abuzul tiparului şi încurajat de fiii despotismului.

---

[1] plugul; [2] oprì.

www.dacoromanica.ro

Ştim cu toţi ce este censura, pentrucă cu toţi am gemut sub mâna ei de fier, pentrucă cu toţi am strigat ca un singur om la 1848 în contra ei.

Insă ce am cerut atunci? Ce au cerut de atunci încă toţi Românii necontenit? Ca să scăpăm adică de dânsa şi să cădem sub jugul de mii de ori mai oribil şi mai împilator al abuzului tiparului? Ca să avem în loc de un tiran decent, mii de tirani, cu toţii fii ai păcatului şi ai corupţiunii?

Nimeni n'a dorit anarhia, când a strigat asupra tiraniei; nimeni n'a dorit abuzul tiparului, când a strigat asupra censurii.

Censura astupă gura bărbaţilor luminaţi şi oneşti; abuzul tiparului deschide gura ignoranţilor şi tuturor sceleraţilor, spre a încurcà situaţia, a turburà minţile, ca să putem fi vânaţi de vânătorii de dinafară ca peştii în apă turbure.

Censura acoperă lumina şi nu lasă a se cunoaşte adevărul; abuzul tiparului descatenă [1] din fundul Tartarului minciuna, calomnia, asuprirea, demonul urii şi al invidiei, discordia între familii, guera [2] civilă, batjocura celor mai sacre societăţi, orbirea minţilor.

Censura acoperă lumina, abuzul tiparului aduce întunericul. Censura e doamnă, abuzul tiparului este servitorul, ministrul ei cel mai îndemânatic şi mai potent. In monstruosul lor amor, censura naşte licenţa, şi aceasta renaşte censura. Una născând din cealaltă, îndată şi devoră pe născătoarea sa; însuşi din concepţia sa îşi devoră pântecele unde s'a conceput.

Ştim că este censură; văzurăm şi ce este licenţa sau desfrâul tiparului; ce este însă libertatea, vera [3] libertate a tiparului?

Vera libertate a tiparului este victima între aceste două contraste extreme.

Censura acoperă lumina — licenţa tiparului o stinge.

Libertatea tiparului produce şi întreţine lumina.

Censura acoperă adevărul, licenţa tiparului proclamă minciuna.

Libertatea tiparului învederează adevărul.

Censura e staţionară; licenţa tiparului, retrogradă.

Libertatea tiparului e progresistă.

Censura adoarme, licenţa ucide, libertatea vivifică [4].

Censura abrutiză, licenţa distruge, libertatea crează.

Censura e invenţia diavolului; licenţa e invenţia iezuitismului.

---

[1] dă drumul; [2] răsboiul; [3] adevărată; [4] dă vieaţă.

www.dacoromanica.ro

Libertatea e atributul lui Dumnezeu.

Libertatea tiparului, dar, deşteaptă minţile adormite spre creare, învederează adevărul spre mântuire, încurajează virtutea, combate viţiul, adoară justiţia, fulgeră nelegiuirea, face a se bucurà drepţii şi a se pălì şi a se converfì fiii păcatului.

Libertatea tiparului este vigoarea, şi putinţa de a apărà religia şi convicţiunile naţiunii, drepturile ei publice şi particulare; familia, proprietatea, onoarea.

Libertatea tiparului n'aduce înainte decât fapte. Inimică viţiului şi crimei, e foarte compătimitoare şi plânge pe viţios şi criminal.

Libertatea tiparului combate totdeauna răul în genere în abstract, şi niciodată în concret: lovind viţiul, respectă persoana.

Libertatea tiparului niciodată nu e provocătoare, nu atacă ea mai întâi; ştie însă a se apărà cu vigoare, pentrucă ştie şi a suferì şi a iertà adesea.

Omul, în adevăr liber, trece cu vederea şi iartă atacuri şi nedreptăţi asupra persoanei sale; nu suferă însă, nu iartă împilarea, nedreptatea comisă asupra altei persoane şi mai vârtos asupra celui fără putere. Libertatea tiparului iartă a păcătuì cinevà cu mintea (cât îl duce capul), nu însă şi cu inima; iartă neputinţele şi greutăţile corpului, niciodată însă atacul în contra adevărului.

Când geme poporul şi individul scăpătat, când religia părinţilor e atacată prin propagande şi maşinaţiuni străine, când drepturile patriei sunt atacate, violate sau vândute; când limba naţiunii este sau împiedicată în mersul culturii sale sau batjocorită din sistemă; când adevăruri ştiinţifice, istorice şi morale, ştiinţa cu un cuvânt, arta, industria, verul [1] şi frumosul sunt acoperite, suprimate, persecutate, în cei ce le profesă şi le proclamă, atunci libertatea tiparului e *Mihail Arhanghel, ce cu Satan se luptă şi curăţeşte cerul;* atunci se scoală ea şi se armă, spre a apărà religia, drepturile publice şi particulare, limbă, naţionalitate, ştiinţa, şi arta; şi apărarea nu e niciodată provocare, nu e atac. Provocatorul e cel ce s'a atins de cele mai sacre ale omenirii, ale societăţii, ale patriei.

MĂRGINIREA LIBERTĂŢII. Când libertatea tiparului se armă spre apărare, cu atât armele îi sunt mai tari şi mai neînvinse, cu cât expresiunile ei vor fi mai decente, cu cât scopul ei va fi de a lovì viţiul, violarea, ne-

[1] adevărul.

www.dacoromanica.ro

dreptatea, ignoranţa despotă, iar nu pe omul dominat de aceste păcate.

Arma libertăţii tiparului este adevărul, iar nu minciuna, şi cu atât mai puţin asuprirea şi calomnia.

Precum resbelul cere eroi deprinşi a purtà şi mânuì armele, a da planul resbelului, a comandà şi conduce armate, asemenea libertatea tiparului cere pe atleţii săi a fi luminaţi în cele despre cari vorbesc şi scriu, bărbaţi ai adevărului, ai ştiinţei, ai moralei, ai virtuţii, bărbaţi drepţi cu inima. Căci numai dreptatea inimii naşte puterea cuvântului. Libertatea tiparului, când iese la luptă, arenei pe care se luptă îi însemnă margini, ii pune bariere; căci un pas, o linie afară din barieră e licenţă, e abuz de tipar.

Insă cum se pot cunoaşte acele margini, sau cum se pot observà spre a nu fi călcate? sau care lege ar puteà să facă spre a fi respectate?

Când omul e bine crescut, când pe lângă creşterea şi deprinderea cu bunacuviinţă şi cu morala, când adică pe lângă cultura inimii, vine şi cultura minţii prin studiul ştiinţelor, când omul care scrie şi tipăreşte liber este un bărbat competent şi special în ceeace vorbeşte ori scrie şi tipăreşte în specialitatea sa; acela combate eroarea şi minciuna, învederează adevărul, şi spre a-şi umili adversarul, spre a-şi răsbunà mai teribil, nu face decât a-l luminà şi a-l învinge convingându-l. Răutatea cea mai mare a eroului (dacă se poate numì răutate) stă întru generozitatea către cel învins. Răutatea cea mai mare a celui ce scrie, profitând de libertatea tiparului, stă întru a luminà pe inimicul său de moarte.

Vreţi să pedepsiţi pe cei ce combat şi batjocură limba română, faceţi-i a o cunoaşte. Vreţi să pedepsiţi pe cei ce combat şi dispreţă ştiinţele şi artele? Luminaţi pe fiii lor şi faceţi-i bărbaţi speciali, dacă nu puteţi luminà pe cei învechiţi în răutate. Iezuiţii, organe ale despotismului, fac răul încărcându-se cu educaţia lor; şi voi, fii ai libertăţii, pentruce să nu faceţi binele, începând dela copii?

Ca să ştie omul a pune bariere arenei pe care se luptă libertatea tiparului, cată să cunoască mai întâi calea progresului, ce făcù omenirea, şi punctul unde ajunse în zilele noastre; cată să cunoască ştiinţele şi artele în tot adevărul lor, ată cel puţin să fie competent în cele ce vorbeşte. Omul în adevăr liber ştie să vorbească în câte este competent; ştie însă şi mai bine să tacă şi să asculte în câte nu cunoaşte.

Ca să ştie omul pune bariere arenei pe care se luptă li-

www.dacoromanica.ro

bertatea tiparului, cată să cunoască adevărul, cată să aibă mintea luminată de făclia ştiinţelor, inima miruită cu oliul blândeţei. Fii ager şi vehement cu mintea, fii însă blând şi drept cu inima; şi ieşind pe arena libertăţii tiparului, te vei bate şi vei învinge d'a prode [1].

Acestea cereà psalmistul, când învocà pe Domnul, pe Domnul ce mântuise un popor întreg din casa servituţii de sub jugul lui Faraon, aceasta cereà, când în ardoarea rugei sale cântà:

«Inimă curată edifică întru mine, Dumnezeule», — căci din inimă spurcată nu poate ieşi nici adevărul, nici cuvântul».

Acestea mai cereà regele profet, când, la cele ce aveà să vorbească şi să scrie, rugà pe Domnul, zicând:

«Pune Doamne streajă gurii mele, şi uşă de îngrădire împrejurul buzelor mele» — şi acestea sunt barierele arenei libertăţii tiparului.

Psalmistul nu le cereà acestea dela oameni, nu dela potenţi, nici însuşi dela legi, ci dela Iehova, dela cei ce scapă popoarele din servitute, dela vera [2] libertate, dela libertatea libertăţilor.

Iehova va să zică *cel ce este* şi *ceeace este;* şi cel ce este va să zică adevărul, şi ceeace nu este va să zică minciuna. Dela adevăr (căci Dumnezeu Adevăr şi Agape [3] este) dela adevăr dar regele profet cereà ca în vorba-i şi în scrisul său să se pue uşă de îngrădire buzelor sale. Numai adevărul deseamnă hotarele libertăţii, căci vera [4] libertate a fiecăruia om nu se întinde în hotarele libertăţii altuia; a trece în libertatea altuia, va să zică tiranie, despotism, iar nu libertate.

Iată dar libertatea tiparului: ştiinţă despre cele ce vorbim şi scriem; imparţialitate înaintea adevărului; ură şi mânie sacră în contra cupidităţii, împilării, minciunii, calomniei, ipocriziei, viţiului; compătimire însă pentru omul posedat de demonii acestor păcate;

Ca să asigure libertatea tiparului de a nu degenerà în licenţă, în abis, au propus unii priu multe locuri şi au şi reuşit de a stabilì legi coercitive sau pedepsitoare pentru abuzul tiparului:

De a se pedepsì adică cu cutare pedeapsă sau amendă cel ce atacă religia şi morala publică;

Cu cutare pedeapsă, iar, cel ce atacă legile sau persoana domnitorului;

[1] desigur; [2], [4] adevărata; [3] iubire.

www.dacoromanica.ro

Cu cutare pedeapsă şi amendă cel ce atacă onoarea familiilor şi persoanelor, etc.

Nu sunt însă atâtea şi atâtea legi în contra ucizătorilor, tâlharilor, furilor, plastografilor, *calpuzanilor,* marturilor mincinoşi, insultătorilor, ciomăgaşilor, etc. etc.? Şi cu toate acestea totdeauna sunt călcate. Şi cine le calcă? Sfinţii? Oamenii virtuoşi? Tot oamenii cei corupţi şi depravaţi, tot fiii dezordinii.

Auzitu-s'a de un om, de omenie că a ieşit în codru sau că a spart vreo boltă sau casă?

Auzitu-s'a de vreun neguţător de omenie că şi-a lăsat negoţul şi s'a apucat de a fabrică monetă falşă; sau a comite plastografie?

Auzitu-s'a de vreun om, căruia în adevăr îi e scumpă onoarea sa, să atace onoarea altuia?

Auzitu-s'a de vreun om, în adevăr liber, să devie tiran când ajunge la putere? Tiranul e sau uzurpătorul tuturor libertăţilor, sau sclavul ce ajunge la putere [1].

Omul onest şi virtuos nu face ceeace nu se cuvine, şi însuşi de ar lipsi legile coercitive.

CULTURA MASSELOR. Prin urmare în van tot faceţi, o oameni, la legi coercitive, spre a pedepsi pe făcătorii de rele: căci aceştia tot vă calcă legile; vedeţi mai bine de a împuţină pe făcătorii de rele. Creaţi şcoale tehnice şi de specialităţi, de unde junii să iasă cu mijloacele de a-şi procură cele spre existenţă, de a aveà independenţă şi materială şi morală; iar nu de a aşteptà la chivernisele.

Unde oamenii au cele spre existenţa lor, acolo şi făcătorii de rele sunt mai puţini. Impuţinaţi dar pe făcătorii de rele, înmulţind şcoalele tehnice, îngrijind de junime în genere dela naşterea ei; şi precum nu se lasă a se naşte şi a vieţui un prunc nebotezat, asemenea să nu se lase a creşte fără a se instruì şi luminà, prin întreitul botez al ştiinţelor, artelor şi moralei, cum am mai zis-o acum douăzeci de ani în *Curierul de ambe-sexe.* Luminaţi omenirea prin întreita sau integrala educaţie; şi făcătorii de rele vor pierì, şi legile coercitive se vor mai impuţinà, şi Patria se va uşurà din spesele la atâţia armăşei, la atâtea temniţe şi temniceri, la atâţia capi de sbiri complici, mai criminali decât tâlharii codrilor, la atâtea

[1] Zicătoarea Românului este: Ţiganul, când a ajuns împărat, întâi pe tată-său l-a spânzurat (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

judecătorii, nu criminalnice, ci criminale, după cum singure se numesc, etc. etc.

Vreţi să nu se mai audă de abuzul tiparului, moralizaţi junimea, şi veţi aveà mai puţini îmbătrâniţi sau învechiţi în rele; şi ca s'o moralizaţi, daţi-i ştiinţe exacte, şi specialităţi, iar nu şcoale în cari se îndoctrină, spre a apărà eroarea şi minciuna, iar nu şcoale de unde să ia armele în contra reprezentanţilor naţiunii însuşi din mâinile profesorilor.

ORIGINA CENSURII. Am vorbit de libertatea tiparului, ce e în fundul inimii omului de omenie, omului luminat cu mintea, şi curat, şi drept cu inima. Mai este însă una care se acordă, fiecăruia cetăţean dela stat, dela guvern, dela Patrie prin vocea legilor.

A fost odată un timp în mediul ev când guvernele, ca şi domnii feudali, îşi făceau un monopol din toate meseriile.

Şi ca să poată cinevà a-şi exercità profesia sau meseria, cătà să-şi cumpere dela guvern dreptul sau voia sau privilegiul. Nimeni nu puteà fi medic, spiţer, maestru de nici o măestrie, nici însuşi croitor sau bărbier, de nu-şi cumpărà dela guvern dreptul de a-şi exercità meseria.

Aşà se formară mai la urmă în fiecare cetate şi burg un fel de corporaţiuni, ce se numiau maesteriuri sau *zechuri*. Acestea plătiau guvernului tributul lor. Hotărau după întinderea sau necesitatea cetăţii numărul maeştrilor sau meseriaşilor şi nu mai permiteau altor maeştri de a deschide o oficină sau boltă, un magazin mai mult din cele hotărîte odată.

Aşà o cetate puteà aveà, spre exemplu, douăzeci de medici, cincisprezece spiţerii, atâţia lemnari sau fierari, atâţia croitori, atâţia bărbieri, atâţia lumânărari, ori vopsitori, etc. şi nici unul mai mult. Cu un cuvânt pe atunci nu erà libertate de meserie.

In rândul celorlalte fură şi tipografiile, dela invenţia lor încoace. Guvernele făcură fireşte un monopol şi pe dânsele, şi cătară a luà măsuri şi mai riguroase. Fiecăruia nu se puteà acordà privilegiul de a deschide tipografie; se cereau îndatoriri mari, spre a nu se tipări nimic fără ştirea guvernului civil şi eclesiastic. Cei însărcinaţi cu privegherea sau poliţia tiparului se numiră *censori*, după datina vechilor Romani, ce astfel numiau pe cei încărcaţi cu privegherea asupra bunei cuviinţe şi a moravurilor. Iată dar începutul

www.dacoromanica.ro

censurei tiparului. Aceasta fu poliţia cuvântului şi a scrisului [1].

După cultura oamenilor, sau după întinderea civilizaţiunii, se dete libertatea meseriilor, în unele State, prin reforme, prin prefacerea legilor pe calea ordinei şi a păcii, iar în altele fu smulsă această libertate din mâna despoţilor monopolizători prin răscularea poporului, prin revoluţie.

Dela începutul secolului acestuia, libertatea meseriilor fu recunoscută prin legi şi deveni un fact în toată Europa, de unde erà numai o dorinţă, o aspiraţie de atâţi seculi. Fiecare medic, spiţer, artist şi artizan fu liber de a-şi exercità profesia sa. Monopolurile fură abolite [2] şi în locul lor se stabilì concurenţa în toate statele constituţionale, şi însuşi în cele absolute, unde locuitorii fură luminaţi.

Din acestea se vede că despotism, absolutism, inquiziţiuni, privilegii, monopol, censură, maesteriuri sau *zechuri,* sunt amănunte sau părţi ale aceleiaş sisteme, conjurate de a ţinè în catene [3] orice libertate: libertatea de a trăì, de a cugetà, de a vorbi, de a-şi produce cele spre existenţă prin ştiinţă, prin artă, prin măestrie, prin travaliu [4] şi laboare [5].

In contra absolutismului se sculă revoluţia; şi degenerând în anarhie, societăţile alergară la un pact social, ce se numì Constituţie.

In contra monopolului se sculă concurenţa şi degenerând în şarlatanie, se luară măsuri în pactul social de a nu puteà profesà o ştiinţă, o artă sau o măestrie, decât bărbaţii competenţi ce le cunosc.

Se liberară în adevăr meseriile; nu mai putură unul sau mai mulţi a luà cu asalt cutare sau cutare profesie: cei dintr'o corporaţie sau profesie nu mai putură împedicà, şi pe alţii de a exercità aceeaş profesie; însă dacă venià, spre exemplu, un medic sau un spiţer nou, cătà să-şi arate la o autoritate oarecare titluri că cunoaşte arta medicală, că are cunoştinţele necesare la un spiţer.

Societatea, guvernele luară măsuri de a nu lăsà să vie şarlatanii, spre a face concurenţă bărbaţilor ştiinţei şi artei. Căci a face oricine pe medic sau pe spiţer este una cu a da voie spre a ucide nepedepsit oamenii; a face oricine pe artizan este una cu a paralizà şi a înapoià industria. Societăţile

[1] In anul 1845 am scris un articol despre censură, pe care îl alăturăm la capătul acestui articol ca un anex (EL. R.).

[2] înlăturate; [3] lanţuri; [4], [5] lucru, munca.

www.dacoromanica.ro

ziseră: învaţă, luminează-te, instrueşte-te, şi fii liber apoi, nici un monopol nu te reţine, nici o corporaţie nu te împiedică.

Precum în contra monopolului se sculă concurenţa, asemenea în contra censurii se sculă libertatea tiparului; şi precum concurenţa, degenerând în şarlatanie, societatea luă măsuri, nu de a restabili monopolul, ci de a perfecţionà libertatea meseriilor, făcând-o salutarie; asemenea libertatea tiparului, degenerând în licenţă, în desfrâu, în abuz al tiparului, societatea se cuvenià a luà măsuri, nu spre a restabili censura, nu spre a turnà sau rasolì la legi coercitive, ci spre a perfecţionà libertatea tiparului, făcând-o salutarie.

Liber este orice medic a-şi exercità profesia, numai să dea probe că cunoaşte în adevăr medicina.

Liber este orice om de a face pe profesorul, numai să înfăţişeze atestate că are cunoştinţele necesare la şcoala ce va deschide, sau ştiinţele ori lecţiunile ce voeşte a comunicà.

Liber asemenea este oricine să scrie şi să tipărească? însă unde a învăţat, ce ştie, d-l autor, d-l publicist?

Dacă nu lăsaţi, o ministere ale instrucţiunii publice, o onorabilă Eforie, pe fitecine a deschide o şcoală şi a-şi comunicà ideile la câtevà zecimi de elevi, cum de lăsaţi pe fitecine a se face dascăl al unei naţiuni întregi?

Dacă nu toleraţi, o prea Altisime şi prea Serenisime guvern, fitecăruia de a face pe medicul, şi pe spiţerul, temându-vă ca nu cumvà din neştiinţă să învenine şi să ucidă materialmente câţivà indivizi, cum de toleraţi fiecăruia venit de a învenină şi ucide, nu din neştiinţă, ci din sistemă, din reaua deprindere, ca agent al minciunii, de a ucide moralmente sufletele unei naţiuni întregi, lăsându-l a se face dascăl şi conductor poporului, a batjocorì credinţele şi religia, a atacà şi paralizà drepturile patriei; a intrà până în sanctuarul familielor; a da prin taină pe capii de familie anume şi pe însuşi chiriarhii religiunii în râsul şi batjocura străinilor?

Ce erà anevoie de a cugetà că numai medicul poate face pe medicul; şi că numai cei competenţi de a scrie pot scrie şi tipărì?

Nu erà nicidecum anevoie; ci aveţi necesitate de licenţa şi abuzul tiparului, ca să aveţi apoi cuvânt d'a restabilì din nou censura.

Când oamenii absolutismului cad sau sunt ameninţati, şovăie de a cădeà, aleargă la fraţii lor, la oamenii anarhiei (căci şi despoţii şi anarhiştii au aceeaş sorginte, şi unii şi

www.dacoromanica.ro

alţii sunt fiii lui Belial, ai dezordinei; şi unii şi alţii sunt scrementele păcatului); aleargă dar la oamenii anarhiei, spre a sperià societatea şi a o face a dorì din nou despotismul.

Vă sunt necesare dezordinile, ca să vă puteţi legitimà *colpurile* [1] de stat, invaziunile, legile coercitive, armăşeii, temnicerii, legile marţiale, deportaţiunile, etc. Şi toate maşinaţiunile voastre n'ar ieşì la capăt după cugetele voastre condamnabile, dacă popoarele ar fi mature, dacă popoarele nu s'ar lăsà a se amăgì de agenţii voştri provocatori, pe cari îi revestiţi [2] cu nume de *liberali* şi de *naţionali,* ca să aţâţe guerele [3] civile, să desparţă naţia în *clase;* să vă prepare terenul spre împlinirea maşinaţiunilor voastre, şi când vine timpul, atunci să-şi scoată masca şi cu un râs sardonic să-şi bată joc de speranţele poporului [4].

Popoare svânturate, cum de nu vă mai convingeţi că de unde iese censura, d'acolo iese şi abuzul tiparului?

Ca să ne mântuim dară de tiranie, cată să ne ferim ca de focul gheenei de anarhie: şi ca să ne mântuim de censură, ce ăcopere adevărul, cată să ne mântuim de abuzul tiparului, ce face a triumfà minciuna.

Iar ca să putem scăpà de abuzul tiparului, remediul nu stă în legi coercitive, căci acestea totdeauna sunt călcate de ignoranţa imorală şi despotă; remediul stă întru a pune pe tot omul la locul său; întru a nu mai lăsà adică publicitatea pe mâna oamenilor necompetenţi, pe mâna înfieraţilor prin sigiliul păcatului.

INSTRUCŢIUNE PENTRU ZIARIŞTI. Libertate dar absolută a tiparului, fără nici o lege alta specială, decât cele ce există dejà pentru delicte. Libertate absolută; însă ce ai învăţat, băiete? şi unde ai învăţat? cari îţi sunt probele de cunoştinţele necesare, spre a luminà şi conduce opinia publică? Prin ce te-ai distins în serviciurile Patriei? cari îţi sunt cunoştinţele şi experienţa în ale Ţării? care îţi este studiul despre datinele naţiunii şi caracterul ei, ca să vii a te face avocatul poporului? şi cine ţi-a dat dreptul acesta de a-i pledà cauzele pe cari nu le cunoşti? De unde ai venit şi cu ce patentă mi-ai venit, ca să te pui a încurcà minţile şi situaţia? Nimeni nu-ţi cunoaşte trecutul, sau ţi-l cunoaşte foarte trist şi mizerabil.

[1] loviturile; [2] 'mbrăcaţi; [3] răsboaiele.
[4] Vezi articolul *Politica şi Diplomaţia, şi Partidul naţional* (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

«Du-te de învaţă, zice libertatea meseriilor, fă-te artizan şi artist, şi fii apoi liber a-ţi exercită profesia».

«Du-te de te luminează, instruindu-te, zice asemenea şi li-«bertatea tiparului, cu nişte drepturi şi mai cuvioase; du-te de «învaţă câte se cer dela un publicist, dela un moralist, dela «un instructor, dela un conducător de opinia publică, şi vino «de scrie şi publică ca *om liber;* pentrucă numele meu *liber-«tate* este.

«Nu profană însă numele meu, sclavule al tuturor păca-«telor!... Tu, cangrena societăţii, să vii în numele meu a te «arătà drept remediu de sănătate morală? Tu care ţi-ai bat-«jocorit părinţii şi i-ai amărît până pe patul lor de moarte; «tu care, conceput în corupţie din sânul *ciocoismului,* şi care «ţi-ai petrecut copilăria şi juneţea în tina desfrânării şi or-«giilor; tu care ai bătrânit în cele rele, devenind veteranul «feloniei şi infamiilor; tu lepra societăţii în hotarele patriei, «şi ruşinea, oprobiul naţiunii şi în străinătate; tu să vii să «pui mâna-ţi sacrilege pe libertatea tiparului şi să vinzi, ca «un telal[1], pe stradele publice onoarea familiilor?!... Inapoi «Satană!... Prefer de mii de ori căluşul şi fiarele censurei ce «mă asigură de stâlparea şi de aureola martirilor, decât «de a fi profanată în braţele fiilor dezordinei şi păcatului, ca «cea mai după urmă prostituată, ca cea mai după urmă ba-«cantă în saturnalele voastre... înapoi Satan!»

Pe cât este de severă libertatea tiparului, pe atât este de candidă şi castă. Luând-o din puntul de vedere cel mai înalt si divin, din puntul de vedere religios, ea este fiica, sau mai bine fiul însuşi al lui Dumnezeu. Libertatea tiparului este încarnaţia cuvântului ce se concepe numai în curăţia şi ver-ginitatea inimii şi numai prin spiritul sfânt al veritaţii[2].

Fiul şi cuvântul lui Dumnezeu, încarnându-se, veni spre a consolà pe cei ce plâng, a bucurà pe cei drepţi, a fericì pe cei ce insetă de dreptate, a promite împărăţia cerurilor celor făcători de pace. Şi pe cât fu de blând cu cei împilaţi şi su-feritori, pe atâta fu de sever şi aspru cu cei împilători, şi mai vârtos cu ipocriţii de farisei şi cu avocaţii de cărturari. A bătut şi fulgerat viţiul şi împilarea; n'a pronunţat însă nici un nume; el, domnul, împăratul lumii, a respectat onoarea fami-liilor şi persoanelor, cum şi proprietatea, căci n'a sculat pe scăpătaţi în contra avuţilor, ci pe aceştia îndemnă de a com-pătimì cu cel scăpătat şi de a-l protejà.

---

[1] misit; [2] Vezi Anexul No. 2. (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Iată timp de libertate a cuvântului sau a tiparului. Nimic d'amestec între dânsa şi între fiii nelegiuirii; ea n'are nimic d'amestec nici cu Irod şi Fariseii şi sbirii acestora, ce vin să o lege în grădina Olivilor, nici cu Iuda, ce o vinde, nici cu populaţia imondă şi hidoasă, ce strigă: *să se crucifice!* nimic d'amestec cu aceştia, decât d'a se rugà pentru dânşii: *iartă-le lor, părinte, că nu ştiu ce fac!*

Incheiem articolul nostru repetând:

Libertatea tiparului este ca libertatea tuturor măestriilor. Fie liber oricine de a scrie şi a tipări, numai să arate că posedă cunoştinţele cerute. Legile coercitive nu aduc nici un folos, pentrucă tot le calcă şi furii şi tâlharii. In loc de censură şi de legi coercitive, faceţi a nu se mai da publicitatea în mâinile ignoranţilor, desfrânaţilor, nici însuşi a celor neexperimentaţi. Cum nu poate fiecine a face pe medicul în neputinţele corpului, asemenea, şi însă şi mai dificil, nu poate face fiecine pe medicul în cele morale.

Până să ia iniţiativa guvernul sau reprezentanţii naţiunii, spre a stabilì vera [1] libertate a tiparului, suntem şi noi datori fiecare a contribuì spre aceasta şi a da adevărata impulsie şi direcţie tuturor libertăţilor.

Am vorbit de ajuns în contra censurii şi a abuzului tiparului, în contra despoţilor şi anarhiştilor, în contra tâlharilor şi furilor şi în contra sbirilor şi executorilor carnefici [2]: însă tot atât de criminali, şi poate şi mai spurcaţi, sunt încurajatorii păcatelor şi nelegiuirilor. Cată să stăm strâmb şi să vorbim drept, o fraţilor mei în durere, ce aveţi a vă plânge şi de tiranie, şi de anarhie, şi de censură, şi de licenţa tiparului; cată să stăm strâmb şi să vorbim drept câte cevà şi de noi înşine, ce suntem datori de a contribuì şi noi fiecare spre stabilirea libertăţilor noastre, spre mântuirea noastră proprie.

De n'ar fi mijlocitoare prostituţia, n'ar aveà atâtea mijloace sau atâta facilitate [3] de a se întinde:

De n'ar fi cumpărători de oameni, traficul cu sclavii ar încetà.

De n'ar fi gazde de hoţi, furii şi tâlharii nu ar aveà atâta curaj de a ieşì în codru; şi care erà odată curajul lor, *când dregătoriile deveniau complicii şi patronii lor?*

[1] adevărata; [2] călai; [3] uşurinţă.

www.dacoromanica.ro

CUMPĂRĂTORII ÎNCURAJEAZĂ PRESA.

Tot asemenea dar aceste cărţi scandaloase, aceste foi sordide şi îngălate nici lumina n'ar mai vedeà, de n'ar aflà cumpărători. Noi cumpărătorii de nişte asemenea cărţi şi foi publice, noi încurajăm continuarea şi înmulţirea lor; noi suntem gazdele de hoţi ale acestor furi şi tâlhari morali, ce ne batjocoresc părinţii şi fiii, ce calcă casele spre a furà onorile familiilor, ce vin spre a ne ucide sufletele, ce ca nişte sacrilegi intră până în altar, în sfintele sfintelor, ce se cearcă a surpà tronul şi drepturile patriei cu lovituri de secure; noi suntem gazde acestor ucigători de suflete, de naţionalitate, de cele mai scumpe ale naţiunii; noi le încurajăm cutezanţa; noi le dăm ospitalitate în casele noastre, pe mesele noastre; noi le aducem şi le dăm în mâinile copiilor noştri şi facem din aceşti înveninători de suflete nutrimentul moral din toate zilele al junimii.

Nu vedeţi cine sunt cei ce scriu nişte asemenea cărţi şi foi? nu le cunoaşteţi vieaţa şi trecutul? nu vedeţi că orice au făcut în vieaţa lor n'au făcut-o decât pentru un interes sordid [1], şi totdeauna pentru bani? Nu vedeţi că le scapără ochii după argint, aur şi diamante? Văd, bieţii mizerabili, că li se trece marfa injuriilor şi calomniilor, scriu dară la injurii, la calomnii, se măscăresc pe sine când n'au pe cine mai măscărì; se dau în spectacol lumii cu ipocrizia, cu declamaţiunile, cu sbieretele; îşi pun coadă şi coarne, îşi dau nume infernale, numai ca să-şi poată duce o vieaţă mizerabilă de păcate.

Ia să vadă însă că le aruncaţi din mâinile voastre cărţile ce ies din sordidele lor butice [2], din inimile lor şi mai spurcate, şi din descreieratele lor capete; ia să vă audă că nu mai vreţi astfel de marfă; că vreţi să cumpăraţi morală, bună cuviinţă, respect către persoane şi proprietate; stil, producţiuni ale geniului şi ale talentului, ştiinţe, arte; şi veţi vedeà cum se schimbă, cum ca prin miracul se metamorfoză oameni aceştia numai pentru interes; şi veţi vedeà că îşi iau măsurile, că se pun a-şi luminà mintea cu ştiinţe exacte, cu idei pozitive şi cuvioase, şi că ajung a-şi dotà butica cu marfa ce le cereţi, cu marfa ce căutaţi.

Nici o lege coercitivă, nici o măciucă de Ercule, nici o armă nu e în stare de a sdrobì capetele acestei hidre moderne şi turbate. Singura armă este dispreţul către orice carte scan-

[1] murdar; [2] prăvălii.

www.dacoromanica.ro

daloasă, către orice foaie inmorală ce nu respectă persoana şi numele altuia. Opinia publică formează autorii şi publiciştii. Cine pretinde a formà el opinia publică, acela e un arogant uzurpător; acela, şi de ajunge a face cevà, nu face decât a îndoctrinà poporul, adică a-l pervertì şi a-l încurcà.

Vreţi dar să aveţi scriitori buni, căutaţi cărţile cele bune, şi veţi face astfel a nu se mai lăsà publicitatea pe mâinile şarlatanilor.

Nici un om instruit şi sigur de cunoştinţele sale, nici un om bine crescut şi onest, nici un om al adevăratului progres, nici un fiu al libertăţii, nici cu vorba, nici cu scrisul, nu se atinge de libertatea altuia, nici de voia lui, nici de credinţele lui, nici de opinia lui, şi cu atâta mai vârtos de onoarea lui, de familia lui, de proprietatea lui, de persoana, lui cu un cuvânt.

Nici un fiu al adevărului nu se servă cu minciuna, nici un drept cu inima nu se armează cu calomnia, nici un adorator al Justiţiei nu comite nelegiuirea; nici un *adevărat* proprietar nu atacă proprietatea altuia; nici un *adevărat* tată de familie nu atacă familia altuia; nici un *adevărat* pietos în religia sa nu atacă religia altuia, nici nu se amestecă a face propagande într'însa.

Prin urmare cine insultă persoanele anume, cine şi-a făcut din minciună şi din calomnie o profesie, cine batjocoreşte cele sacre, cine vorbeşte ceeace nu ştie, acela nu numai că este un om rău crescut, ignorant, ci precum n'are nimic în cap, asemenea n'are mai nimic în casă şi în pungă, şi face abuz cu tiparul după cum face şi cu gura şi cu braţele; acela e ca furul ce sparge casele noaptea, ca tâlharul ce iese în codru şi la drumurile mari, acela din abuzul tiparului îşi face o meserie, dela care îndată ar şi încetà, dacă ar vedeà că din toate casele i se alungă producţiunile abuzului său; dacă ar vedeà că nu-i produce nimic mizerabila sa meserie.

Incetaţi dar de a mai da bani pe nişte asemenea scrieri, închideţi uşa şi celor ce vi le aduc şi vi le arată, şi veţi vedeà minunea, veţi vedeà pe aceşti apostoli ai minciunii devenind numai din interes apostoli ai adevărului.

Iar de nu facem aşà, să nu ne mai plângem în contra nimănui: căci fiecare, cum îşi aşterne, aşà se culcă. Mărăcini punem în pat, pe mărăcini ne vom culcà.

www.dacoromanica.ro

ANEXE. Am promis câtevà anexe. Acestea sunt:

1.— Un articol ce a fost scris pe la 1845 despre censură şi libertatea tiparului. Situaţia ţărilor noastre pe atunci erà cu totul altfel; nimeni nu-şi puteà arătà cugetările liber; pentrucă unde e împilare, sclavul cel mai împilat şi mai timid este domnitorul. Când ţările noastre erau sub opresia de dinafară, cel mai puţin liber din cetăţeni erà cel ce se aflà în capul guvernului.

Acel articol dar e scris cum se puteà scrie pe atunci, şi îl comunicăm ca un document ce va puteà învederà nu atât curajul scriitorului, cât curajul celor dela capul guvernului.

2. — Pentrucă arătăm ce este libertatea tiparului sau care este tipul ori norma 'ei, luându-se din punctul de vedere religios, reproducem, spre desvoltarea acestei aserţiuni, un capitol întreg din *Suvenirile* şi *impresiunile unui Proscris.*

3. — Abuzul tiparului provenind din cauză că se lasă publicitatea pe mână de oameni necompetenţi, publicul vede nu numai o neştiinţă în cele ce se scriu şi se publică, în chestiuni de politică, de morală, de ştiinţă, ci o necunoştinţă totală şi de primele noţiuni ale limbii, ale stilului şi ale regulelor fiecăreia forme de scris. Toată forma are regulele sale, ieşite din sânul naturii; până va venì timpul de a vorbì de cele mai principale, cată a vorbì câte cevà despre Satiră, cu care cred unii că se pot armà, spre a ucide viţiul, şi pentrucă nu o cunosc, n'ajung decât a ucide virtutea. Vom vorbì dar în al treilea anex despre satiră; ce este? şi care sunt regulele ei? şi ce scop au? şi ce a făcut mărimea şi gloria autorilor satirici?

ANEXE

No. 1. — *Câtevà însemnări despre censură, 1845.*

Când oamenii n'ar fi făcut abuz cu facultăţile lor fizice şi intelectuale, când ar fi fost buni şi drepţi între sine, nu s'ar fi prezentat nicăieri necesitatea de legile penale. Oamenii însă, liberi de a face şi binele şi răul, abătându-se din calea dreaptă a binelui, asuprindu-se şi nedreptăţindu-se unul pe altul, societatea văzù necesitatea legilor pedepsitoare; niciodată însă nu s'a înfiinţat o lege fără să o ceară necesitatea.

Mai înainte de invenţia tiparului şi de abuzul ce făcù omul cu dânsul, fiecine ştie că n'a putut există censura.

Fiind însă că şi tiparul, ca un instrument, fu şi rău întrebuinţat de când în când de oameni, şi se făcù şi cu dânsul unde şi unde rău, pe lângă nemărginitul bine ce aduse şi va

www.dacoromanica.ro

aduce lumii, şi fiindcă relele ce pot proveni din acest abuz sunt pe atâta de grele, pe cât facerile de bine îi sunt de mari şi nemărginite, se înfăţişă necesitatea în unele ţări de a înfiinţà o priveghiere.

Censura dar este un fel de poliţie a cuvântului scris.

Insa nici o poliţie din lume, cu scop de a asigurà adică şi mai bine vieaţa, averea şi onoarea cetăţenilor, n'avù ideia atât de stravagantă de a luà măsuri şi de a supune pe fiecare cetăţean întru a sta în casă, şi de a nu puteà ieşi afară, până când nu i se va da un sbir sau un jandarm sau armăşel spre a-l urmărì, a-l priveghià oriunde se va duce, şi ori la ce ar voì să facă, sau (care se aseamănă şi mai mult cu misia deplorabilă a censurii), a-i legà mâinile şi a-i pune un căluş la gură, ca să nu poată supărà vieaţa, averea şi onoarea cuivà. Nişte asemenea măsuri de poliţie fireşte că ar fi mai asigurătoare după părerea domnului poliţai, pentrucă dumnealului ar crede că întâmpină cu dânsele mulţime de rele. Când ai vedeà pe tot omul legat pe strade şi pe drumuri, şi cu un căluş de gură, şi cu câte un sbir după dânsul, ar fi o frumuseţe de siguranţă publică, zice d-l poliţai cu această invenţie cu totul nouă; însă unde ar mai fi libertatea publică şi individuală? Mulţi maeştri de poliţie vor fi dorit şi le vor fi scăpărând ochii după nişte asemenea măsuri; însă din disgraţia[1] lor şi din fericirea luminii nu s'a pus încă în lucrare pe nicăieri. Ci pretutindeni oamenii sunt mai mult sau mai puţin liberi, şi au legile înainte, în cari pentru orice abuz este prescrisă şi o pedeapsă, şi prin urmare oamenii au a alege. Legile dar pe de o parte, pe de alta o educaţie bună, un naturel[2] blând şi neofensiv, teama de opinia lumii pun fiecăruia un frâu, prin care se întâmpină multe şi foarte multe nelegiuiri, ce ar proveni sau din răsbunare, sau din disperaţie, sau dintr'o strictă necesitate, sau din cupiditate ori poftă de a aveà ale altuia.

Iar când din disgraţie[3], cu toate câte arătarăm, tot se comite vreo abatere sau nelegiuire, atunci numai individul ce a comis-o îşi pierde libertatea şi aşteaptă toată rigoarea dreptăţii, iar ceilalţi rămân liberi, după cum au şi fost mai 'nainte.

Am zis că abuzul tiparului a adus adică necesitatea de a se înfiinţà censura; şi îmi place a crede că la început nu s'a înfiinţat această poliţie a cuvântului scris decât spre a întâmpinà relele ce ar proveni din acest abuz, iar nu spre

[1] spre nemulţumire; [2] o fire; [3] din nenorocire.

www.dacoromanica.ro

a acoperì adevărurile salutarii popoarelor, şi guvernelor încă şi mai mult. Insă precum omul aduse toate la abuz şi însuşi şi cele mai sacre, precum făcù abuz cu tiparul, asemenea făcù un abuz şi mai mare cu censura ; pentrucă mai pretutindeni unde fu înfiinţată, nu se văzù acest gardian, ce venì cu nume de custode al moralei, decât ca un înger căzut şi prefăcut în demon ; în loc de a apără morala, nu făcù decât a persecută şi a ascunde adevărul. Censura nu devenì decât un spăimântal [1] al cugetării, un carnefice (gâde) al cuvântului, spre a-l inecà mai 'nainte de a se concepe. Iată dar că ceeace ni se părù, cu câtevà rânduri mai sus, straniu, paradox, imposibil, iat'o în fiinţă, iată poliţia ce leagă mâinile fiecăruia, şi îi pune un căluş la gură, şi însuşi în casele sale.

Va zice însă cinevà : relele ce vin peste materie, ca tâlhăriile, fururile, bătăile şi alte asemenea nu pot fi atât de destructoare societăţii ca cele ce vin şi atacă spiritul, mintea, inima omului ; pentrucă cele dintâi sunt păgubitoare numai în parte la indivizi, iar cel de al doilea rău îl fac în genere peste toată societatea şi îl întind din generaţie în alta. Prin urmare s'a cuvenit a se luà măsuri de o priveghere mai riguroasă asupra tot răului, ce poate invenină şi conrupe sufletele oamenilor, spre a-l preîntâmpinà mai 'nainte de a venì. Tiparul poate aduce erezii, perturbaţiuni, răsculări, guere [2] civile, anarhie, corupţie în genere, şi prin urmare măsurile ce se cuvin a se luà despre dânsul nu sunt spre a pedepsì răul, căci nu mai are reparaţie după ce vine, ci spre a-l preîntâmpinà de a nu se comite.

Foarte bine ; însă când avem exemplu în istorie că ereziile le-a adus în religiuni libertatea tiparului ? când s'au sculat popoarele, invitate numai şi numai prin libertatea tiparului ? Ereziile în religie au provenit cu totul din alte cauze, pe când tiparul nici nu există din disgraţie [3], căci adevărul propagat şi învederat prin tipar, în loc de a desbinà lumea în erezii, din contră o uneşte, căci numai adevărul uneşte şi mântue oamenii. A zice că tiparul a produs erezii, ar fi mai sălbatic şi mai crud decât limbagiul lupului fabulei către mielul ce erà născut în aceà primăvară.

Ba că îmi turburi apa. Şi mielul erà din josul apei.

Ba că m'ai înjurat an. Şi bietul miel erà născut din primăvara aceea.

---

[1] sperietoare ; [2] răsboaie ; [3] din nenorocire.

www.dacoromanica.ro

Ba că m'a înjurat tată-tău, şi alte asemenea, până ce l-a mâncat, pretextând că prea e al dracului şi limbut de gură, că ştie să se apere. In adevăr că mielul de libertate a tiparului ştie să se apere, şi lupii cuvântului vor s'o mănânce, pretextând că prea este al naibei.

Nu s'au sculat niciodată popoarele, când au fost libere de a cugetà, a vorbì şi a scrie, când adică au avut libertatea tiparului; pentrucă popoarele, când se află bine, bucurându-se de bunurile lor materiale şi morale, de dreptate şi de libertate, nici un inimic al ordinei nu e în stare de a-i răscula. Unde e libertate, acolo abuzul tiparului este pedepsit de opinia publică cu mult mai aspru decât de legile coercitive.

Tiparul nu este aflat decât de vreo câtevà sute de ani, şi rebelii [1], erezii, vărsări de sânge s'au văzut cu mult mai crude şi mai cumplite în antichitate şi în mediul eviu, pe când oamenii nici nu ştiau ce este tiparul. Cauza revoluţiunilor şi rebeliilor n'a fost niciodată libertatea tiparului, libertatea de a spune adevărul, cauza a fost excesul împilărilor. Popoarele nu se scoală facil [2] şi de fitece, spre a-şi compromite repausul şi averea, a-şi vărsà sângele şi a-şi pierde familiile, susţinerea, capii lor şi speranţele lor. Fiecăruia îi e scumpă vieaţa, şi până la vieaţă îi e scump repausul; şi ca să se scoale e semn că e în ultima disperaţie, că *cuţitul a ajuns la os;* şi când zice Românul aceasta, e una ca şi când ar zice că omul suferă cu paţienţă cuţitul până în carne, când va fi să fie; la os însă!... A! atunci, fie tipar sau nu, că un ţipăt scot oamenii cu toţii dela mare până la mic; şi cei ce sufer n'au nevoie de vorbe şi de fraze, că se înţeleg cu toţii din ochi. Cauza revoluţiunilor dar, iar o mai repet, este tirania, iar nu libertatea tiparului [3].

N'avem exemplu ca tiparul să fi răsculat vreun popor, unde înfiinţarea censurii în Franţa destronă pe Carol al X-lea. De când e libertatea tiparului în Englitera, de atunci ţara aceasta se bucură de ordinea şi tranchilitatea ce nu se vede în alte locuri, şi care nu s'a văzut nici în Englitera mai 'nainte de Constituţie şi de evenimentul libertăţii.

Când poporul e împilat până la cea după urmă paţienţă [4], fie împiedicat oricât tiparul, fie desfiinţat însuşi, îmulţeascà-se

[1] revoluţii; [2] uşor.

[3] Aceste sunt scrise acum 15 ani, şi par'că ar fi scrise în ziua de astăzi. Căci două şi două tot patru fac în tot timpul şi în tot locul (EL. R.).

[4] răbdare.

www.dacoromanica.ro

privegherile oricât, căci toate sunt în van, tirania singură prepară revoluţia şi matureşte planul libertăţii; faptele tiraniei vorbesc ochilor cu mai mare elocinţă decât frazele celor mai potente [1] filipice [2]: scânteie ochii oamenilor de o mânie sacră, şi scuturarea jugului se efectuă spontan.

Prin urmare dacă guvernele ar aveà în adevăr o înţeleaptă prevedere, după cum zic, de a întâmpinà răul din concepţia lui, mai 'nainte d'a se comite, şi-ar pune mai bine toate puterile de a-şi întemeià legile pe *justiţie*.

Nu vine din libertatea tiparului nici o disgraţie [3], nici o calamitate [4] publică; din contră ea arată adevărurile ce sunt mai salutare guvernelor decât popoarelor; prin libertatea tiparului, guvernele cunosc opiniunile şi păsurile popoarelor; ea preîntâmpină totdeauna relele ce pot proveni din disperaţia de a nu puteà răsuflà cel ce sufere. Omul supărat, omul ce crede că e nedreptăţit, de este liber de a vorbì şi a-şi scoate, cum se zice, focul, mânia i se evaporă şi răsuflă; şi a doua zi îşi ia din nou sarcina cu aceeaş paţienţă [5]. Libertatea tiparului e ca lacrăma ce uşurează inima; şi prin urmare este un scut tare de apărare guvernelor, şi preîntâmpină mari calamităţi. Carol al X-lea, de n'ar fi atins tiparul, n'ar fi căzut depe tronul Franţei, şi poate până astăzi dinastia lui ar fi domnit în aceà ţară. Nu au guvernele şi popoarele inimici mai fatali decât pe cei ce dau consiliuri spre a se înfiinţà censura sau a se da ordonanţe în contra tiparului. Nici un inimic n'a avut Carol al X-lea mai mare decât Polignac. Pentru mine este o problemă şi întreb cine a făcut revoluţia în Franţa la 1830? Lafayete cu partizanii săi, sau Polignac cu ordonanţele sale în contra tiparului? Revoluţionarii din sistemă n'ar puteà sculà popoarele, dacă tiranii n'ar împilà popoarele.

Acestea sunt nişte observaţiuni relative la ţările în cari a existat censura. Cât despre noi, n'avem nevoie deocamdată de nici o observaţie ca aceasta, pentrucă glorificat fie numele Domnului, până acum n'am avut *legea censurei,* şi nici că apăr nevoia de a se înfiinţà. Noi n'am avut încă nici însuşi aceeace se poate numì *tipăr,* în semnificaţia sa întinsă şi progresivă. La noi abià se naşte această industrie, şi a se înfiinţà censura, ar fi una ca şi când s'ar creà funcţia unui carnefice (gâde), ca să schilodească sau să ucidă pruncul mai

---

[1] puternice; [2] discursuri; [3] păcat; [4] nenorocire; [5] răbdare.

www.dacoromanica.ro

'nainte de a se naşte [1], sub cuvânt că luminatul şi provăzătorul guvern se teme ca nu cumvà acest copil în faşă, ce se numeşte tipar, să nu cumvà să se facă vreun om rău.

Nouă, acest modest şi umil tipar, ce avurăm, nu ne aduse nici un rău, nici o răscoală, nici o erezie. Pe Vladimirescu nu l-a sculat tiparul, ci împungerile abuzurilor Fanarioţilor; opoziţia din 1836 a Generalei Adunări n'a format-o tiparul, ci încercările Rusiei de a ne smulge autonomia; opoziţia în contra domnitorului din anul 1841, n'a format-o tiparul, ci alte maşinaţiuni de dinafară, ce puteau aflà pretext pe abuzurile dinăuntru; opoziţia Adunării Generale în contra încercărilor lui Trandafirof n'a format-o tiparul, ci reaua credinţă cu care erà să se înfigă în ţară minorii [2] străini.

Din cele zise dar se vede că censura pretutindeni este o absurditate din cele mai mari, şi la noi ar fi un ce mai mult şi decât o absurditate, pentrucă nu numai că ar acoperì adevărul înaintea şi a poporului şi a guvernului, ci ar fi o tentaţie din cele mai supărătoare însuşi domnitorului, o sarcină, un jug din cele mai apăsătoare; căci se ştie că a aveà o censură, va să zică a trece prin cercetarea ei tot ce se tipăreşte, şi că prin urmare orice se tipăreşte este cu voia sau consimţimântul guvernului; şi domnitorul fiind solidar, are o mare răspundere, când odată nu este independent; se expune a aveà pe toată ziua note dela consulate. Unde, de asemenea supărări, domnitorul este cu totul ferit, când este libertate de tipar. In cazul acesta orice se tipăreşte este expresia principiilor şi opiniunilor unui particular, a autorului, şi el este responsabil de câte a scris şi a publicat.

Pe lângă acestea un domnitor, şi de-ar împărţì toate funcţiunile statului cu cea mai luminată şi strictă justiţie, şi însuşi de ar desecà toate averile sale şi tezaurul public în faceri de bine şi în gratificaţiuni, tot nu ar puteà ajunge la toate nevoile, tot nu ar puteà mulţumì pe toţi. Problema mulţumirii generale nu se poate deslegà prin acte de mizericordie, căci aceasta pe unii face ingraţi şi pe cea mai mare parte nemulţumiţi.

Omul întreg şi sănătos n'are nevoie de mizericordia altuia, pentrucă providenţa a prevăzut de fiecare, dându-i facultăţile fizice, intelectuale şi morale, încât de le va pune omul în lucrare este în stare de a se nutrì, şi pe sine şi pe alţii, şi de a-şi asigurà viitorul. Muncitorul însuşi cu sapa, şi el este

[1] Vezi anexul No. 2 (EL. R.); [2] lucrătorii în mine (fr. *mineurs*).

www.dacoromanica.ro

în stare de a se nutrì, căci Dumnezeu nu i-a dat două guri şi un braţ, ci două braţe şi o gură. El e neavut şi scăpătat numai atunci când îi ia cinevà zilele şi braţele în serviciul altuia. Prin urmare guvern drept nu se pot numì cei ce împart mizericordia cu care încarcă pe unii şi de care lipseşte pe alţii, nemulţumind şi pe unii şi pe alţii, ci acela care lasă omului câte i-a dat Dumnezeu, care lasă adică libere facultăţile oamenilor, nepuindu-le nici o piedică la exerciţiul lor.

DREPTURILE OMULUI ASUPRA PROPRIETĂŢII SALE — ORI DE CE FEL AR FI.

Ştiinţele, artele, industria, timpul sau zilele, facultăţile fi zice şi intelectuale sunt adevărata proprietate a oamenilor căci acestea sunt *proprii* ale noastre, acestea, unele sunt averea cu care ne-a dotat Dumnezeu, când am venit în lume, acestea altele sunt ce ne-am agonisit-o cu studiul şi cu travaliul [1]; acestea sunt adevărata proprietate, cu atâta mai preţioasă, cu cât că nu este supusă la nici o calamitate sau răpire. Poate cinevà să ne răpească averea materială, nu însă şi ştiinţa, nu şi arta, nu şi industria, nu şi timpul, ce merge neîncetat în abundenţă pentru toţi din nesecata sa sorginte. Bătrânii noştri numiau măestria sau arta ori ştiinţa brăţară de aur, ornamentul adică cel mai preţios al braţelor.

Nimic nu a fost mai scump în toate societăţile ca proprietatea; toţi se alarmă în zilele noastre pentru dânsa. Nici o lege ce ar atacà proprietatea nu ar puteà fi binevenită în societate, şi nici n'ar cutezà a se propune sau înfăţişà decât cu o mână armată tâlhărească.

Dacă dar proprietatea materială, ce este un rezultat al travaliului, al timpului, al industriei însoţită cu ştiinţa, al talentului, al tutulor facultăţilor fizice şi intelectuale; dacă proprietatea materială, ce este o vice-proprietate, nu se poate atacà, ce nume să dăm acelei societăţi ce suferă legi ce vin a atacà vera [2] proprietate, adică tot ce e propriu al omului? Unde i s'ar părea că se află un maestru, un industrial, un artizan, un neguţător, când legea sau statul i-ar zice: că este liber de a-şi exercità meseria, numai consumatorii lui să vie mai întâi a se înfăţişà la o autoritate oarecare, ca să-i dea de ştire despre ce cumpără, şi el pe de altă parte numai atunci să poată vinde sau laborà [3] obiectul comandat, când consumatorul va aveà voie dela aceà autoritate să poată cum-

[1] munca; [2] adevărata; [3] lucrà.

www.dacoromanica.ro

părà sau còmandà obiectul necesar? Unde i s'ar părea că se află, când după o asemenea măsură sau lege ar vedea că consumatorii i se împuţină, sau că fiecare nu are voie de a consumà cât îi este necesar?

Unde i s'ar părea că este un proprietar de moşie, când ar vedeà o lege care i-ar zice: în ţarinele tale numai atâtea pluguri să scoţi, şi numai cutare specie de sămânţă să semeni, şi din productele tale numai atâta sumă ai voie să vinzi? sau, ce ar fi şi mai rău, când legea i-ar zice: ţarină ai, însă n'ai voie să ari sau să sapi; de-ai arat, n'ai voie să semeni; de-ai semănat, n'ai voie să seceri; de-ai secerat, n'ai voie să vinzi şi nici să mănânci?

Nişte asemenea măsuri sau legi în contra proprietăţii materiale şi pieritoare nu s'au văzut nicăiri; cum dar în contra proprietăţii celei mai sigure, în contra verei proprietăţi, ar crede cinevà că ar puteà să le propuie sau să le impue nepedepsit? Censura atacă proprietatea geniului, talentului autorului competent, îi împiedică facultăţile, i le sugrumă; atacă proprietatea tipografului şi uvrierilor tipografi; celor ce trăesc cu comerţul librăriei, uvrierilor legători de cărţi, şi însuşi publicului, ce are un drept la lumină, la adevăr, care este proprietatea tuturor.

Vă zice cinevà însă: censura nu prohibă [1] toate cărţile; şi din unele nu împiedică, nu trunchiază decât o parte, nu pune adică foarfeca decât pe ici pe colo.

Aceasta este ca şi când ar zice cinevà: eu nu-ţi iau moşia sau casa, sau averea toată, ci numai o parte pe ici pe colo, colea îţi rotunjesc hotarul, dincoace nu-mi vine la calcul să aibi livede, ori fâneţe, ori arături, ori moară.

Tiparul dar, dacă e proprietatea publică, moara publică de unde iese făina sau nutrimentul moral al publicului, dacă e folositor, cată să fie liber; iar daca se poate face abuz şi cu dânsul, ca cu toate instrumentele şi maşinile cele mai folositoare, facă-se legi în contra abuzurilor, să se ia măsuri a nu se da publicitatea pe mâna oamenilor necompetenţi. Când morarul nu e bun, nu e meşter, nu arde cinevà moara, ci schimbă morarul; când preotul e ignorant şi viţios, nu derapănă cinevà biserica, ba nici nu o închide, ci schimbă preotul sau se iau măsuri spre a se da preoţia la oameni luminaţi şi cuvioşi. Publicitatea este un apostolat, o preoţie, e ca o biserică; şi censura este ca şi când ar închide cinevà biserica.

[1] opreşte.

www.dacoromanica.ro

Legea censurii niciodată n'a existat în legile părinţilor noştri, şi ca amic şi al guvernului şi al naţiunii, fierbinte rog pe unul de a nu propune niciodată un asemenea proiect de lege, şi pe cealaltă de a nu-l suferì, când i se va propune, şi cu atâta mai mult de a nu-l provocà prin abuz şi licenţă.

O lege ce ar înfiinţà censura ar fi fatală, ar fi de capul şi celui ce o ar propune şi celui ce o ar suferì; căci ar fi atacul cel mai violent în contra proprietăţii. Carol al X-lea n'a mai domnit după o asemenea măsură; şi toate guvernele în care se află censura sunt ameninţate de revoluţiuni, de cari libera Engliteră nu se teme.

ANEXE

No. 2. — *Adoraţia magilor.* Magii erau sapienţii sau preoţii religiunii lui Zoroastru. Ei adorau lumina şi o personificau sau o localizau în soare şi în astre.

In evanghelistul Luca se văd asemenea păstorii celebrând dinpreună cu magii naşterea cuvântului.

Adoratorii luminii vin dela răsărit, din cuprinsuri depărtate, spre a recunoaşte cuvântul de împărat şi a se închinà lui.

Oamenii necorupţi, oamenii primitivi, păstorii sunt asemenea cei dintâi ce se unesc cu angelii [1] spre a întonà imne la cuvântul ce se naşte.

Spre a recunoaşte dar cuvântul sau raţia divină, se cere sau o sapienţă [2] luminată [3], sau o natură simplă şi primitivă.

Oamenii ce îşi află interesele în domnia răului, oamenii îmbuibaţi de vechile prejudiţiuri se sperie totdeauna când apare adevărul, sunt în neastâmpăr, când se arată cuvântul, spre a deschide gura la cei muţi.

Aceasta se împlineşte la naşterea cuvântului Mântuitorului nostru şi al lumii întregi. Oamenii ce adoară lumina vin spre a proclamà cuvântul sau raţiunea ca singura şi adevărata putere ce se cuvine a guvernà lumea, ca singurul rege adevărat.

Oamenii simpli cu inima, poporul adevărat sărbătoresc cu bucurie apariţia cuvântului.

Regele trecutului şi complicii lui, Irod, cărturarii, sau doctorii în legi, avocaţii, sofiştii, ipocriţii [4] toţi s'alarmă şi par că ar sta pe spini, şi cu toţii conspiră în contra justiţiei divine, ce vine spre a răsturnà falsa lor putere.

---

[1] îngerii; [2] înţelepciune; [3] de om învăţat.

[4] Cum am zice tot *partidul naţional* al Judanilor circoncişi şi necirconcişi (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Aleargă mai întâi la minciuni, la toare virtuţile vulpii, la astuţie [1], şi apoi văzând că s'au înşelat pre sine, vrând a înşelà, aleargă la forţă, spre a înecà cuvântul însuşi din leagănul lui.

In timpii noştri însă răul crescù şi e cu mult mai mare. Irozii din zilele noastre au luat măsuri de a înecà cuvântul mai înainte şi de a se naşte.

Infiinţează censura, fac legi în contra libertăţii tiparului, vor să ucidă pruncul însuşi din pântecele ce îl poartă.

Aleargă adică mai întâi tot la minciuni, tot la felonie, arătând că censura, acest carnefice al cuvântului, este singurul mijloc de a împiedicà licenţa, că censura lor este ca un omagiu ce aduc ei înaintea moralei publice.

Insă, dacă cuvântul străbate prin toate obstacolele censurii, prin toate ordonanţele despre presă, dacă adevărurile încep a luminà multitudinea, Irozii aleargă la forţă.

Cel din timpul Mântuitorului nostru pune de înjunghie copiii; ţipătul de sânge se înalţă în Bethleem peste tot;

Vocea Raşelei se aude plângându-şi fiii;

Pentrucă nu mai sunt în Israel oamenii casei sale, nu mai e adică aceà generaţie predestinată spre a formà un popor model.

In zilele noastre, când luminile străbat, când adevărurile apar, potentaţii nu atacă pe sateliţii lor, nu pe creaturile lor, nu pe cărturarii sau pe doctorii lor în legi, nu pe cei ce s'au învechit în regimul cabalelor şi al minciunii;

Ci în oamenii cei noi bat cu furoare, în junime dau loviturile cele mai decisive.

Irod va să extermine pe toţi pruncii din Bethleem.

Irozii din zilele noastre cuteză şi mai mult; forţele lor sunt spre a le ucide sufletele. Junimea noastră astăzi e toată înveninată, toată coruptă, toată ucisă moralmente.

Irozii noştri sting dela ochii junimii lumina, le învenină educaţia, dându-i de instructori pe Iesuiţi.

La nord naturalmente nu e lumină, nu e căldură, sufletul e amorţit.

In mijlocul Europei, în mijlocul însuşi al Franţei, sufletul e avilit, şi lâncezeşte [2] avelinat [3] de cărturarii şi de fariseii timpului.

Iată cea mai oribilă din înjunghieri, iată înjunghierea morală a pruncilor din Bethleemele moderne.

[1] viclenie.
[2] în original *lânge;* [3] înveninat.

www.dacoromanica.ro

«Sculându-se dar Iosef luă pruncul
«şi pe mama sa noaptea, şi se retrase
«în Egipt: Şi stete acolo până ce muri
«Irod».

(*Matei*, Cap. II, vers. 14 şi 15).

Omul ce devanţă [1] secolul său, omul înţelept şi cu minte, ce face, când se află singur înaintea unor oameni fără credinţă, fără conştiinţă?

Ce face, când se află faţă în faţă cu nişte tâlhari numeroşi şi potenţi?

Cuvine-se a-şi expune neputinţa înaintea forţei, a-şi expune vieaţa nu numai a sa, ci şi a semenilor săi, şi a lipsi astfel epoca sa de cunoştinţele lor?

Nu mai înainte de timpul cuvenit. Se retrage dar şi-şi caută un azil spre a meditâ, a aşteptă momentul favorabil de a-şi răspândi doctrina, lumina şi adevărul.

Tot asemenea se împlinesc evenimentele la naşterea cuvântului Mântuitorului lumii.

Căci el erà fiinţă, Dumnezeu şi om tot deodată şi cătà să reprezinte umanitatea întreagă în toate fazele sale şi drepturile sale.

Inaintea unui Irod felon, impiu, tare, sanguinar, îngerul Domnului, mintea, zice lui Iosef de a căutà un refugiu; şi dă ştire Magilor, adoratorilor luminii şi cuvântului, d'a se retrage la sinele (căci nu e nimic d'amestic între adoratorii luminii şi între Irozi).

Prescrie lui Iosef angelul [2] de a se refugià în Egipt dimpreună cu copilul.

Egiptul erà p'atunci ţara unde Ptolomeii protejaseră ştiinţele, unde Sapienţii din toate părţile îşi aveau locul de întâlnire.

Prin urmare acolo raţiunea sau cuvântul puteau aflà refugiu, acolo puteau a se desvoltà, a se întări şi creşte.

De acolo puteau iar să vie înapoi, spre a-şi întinde razele peste tot pământul.

Şi spre a mântuì lumea, începe dela cea mai umilă din cetăţi: începe dela Nazaret.

In zilele noastre începe-và cuvântul a mântuì lumea dela Franţa, dela acest Egipt al civilizaţiunii moderne, sau dela o naţie obscură?

O Românie! văzu-te ca pe o altă Nazaret. Tu eşti virgină

[1] ia înainte; [2] îngerul.

www.dacoromanica.ro

încă, umilă; ţi-ai şi tu Irozii tăi, proconsulii tăi, mâna Cezarului se apasă pe ţine. Christ este persecutat în fiii tăi.

(*Suveniri şi impresiuni ale unui proscris,* pag. 240—243).

ANEXE

No. 3. — *Satira.* Satira este descripţia ori pictura viţiului şi a ridicolului, sau mai bine flagelului corupţiunii.

Din definiţia ei dară urmează că satira nu-şi poate aveà loc unde nu e corupţiune.

Satira, cu alte cuvinte, cată să fie ca un remediu eroic la maladiile morale; şi unde nu e maladie, unde e sănătate, remediul nu-şi poate aveà locul.

APARIŢIUNEA DIFERITELOR FORME ALE POEZIEI.— APARIŢIUNEA IMNULUI [1].

Să ne explicăm mai *desvolt,* [2] cu istoria popoarelor în mână.

Cel ce aspiră la cevà, îşi arată dorinţele prin cerere, prin rugă. Ruga e poezia popoarelor primitive, ce aşteaptă un organizator; ruga e poezia sclavului, ce aşteaptă un liberator.

Ruga se vede la Ebrei în timpii patriarhilor, ce încep a aspirà la a devenì un Israel, de unde erau Ebrei, a devenì adică o naţie organizată, de unde erà un popor nomad; ruga se vede în tot timpul lor de rătăcire dintr'un loc într'altul, şi în tot timpul lor de servitute în Egipt.

Cum ajunge omul la împlinirea speranţelor sale, cum scapă omul din sclavie sau dintr'un pericol, îndată în momentele lui de bucurie, de exaltare sau cu alte vorbe de poezie, imnul de laudă iese din inima lui, expresia de recunoştinţă sau către Dumnezeu sau către liberatorul, mântuitorul său.

Cum trece poporul ebreu Marea Roşie şi se vede mântuit de Faraon, ce piere în fundul Mării, după o consternaţie generală, prima lui exclamare se aude:

«Să cântăm Domnului, că cu victorie s'a glorificat!

APARIŢIUNEA EPOPEIEI. După trecerea popoarelor, sau din barbarie la civilizare, sau din servitute la libertate, începând o epocă de organizare, de creare nouă, poezia popoarelor în asemenea epoce organice este epopea, care este expresia activităţii, energiei, zelului, devotamentului general, a luptelor din toate părţile şi din toate

[1] Subtitlul acesta şi cele următoare lipsesc în original; [2] desvoltat.

www.dacoromanica.ro

virtuţile. Epopeia este descrierea unei creaţiuni, unei fapte generale, şi dacă creaţia se operează şi nu este nimeni ca să o descrie, epopeia atunci este în fapte, iar nu în vorbe.

APARIŢIUNEA DRAMEI. După organizare, după victoria luptelor sau materiale sau morale, începe oarecare repaus, oarecări întreruperi, şi poezia atunci e în fragmente ce aduc aminte una câte una cele ce s'au întâmplat în timpul luptelor, în timpul organizării. Drama vine în urma epopeei, drama e un fragment al ei, şi fiindcă epoca când începe drama este aproape de timpii eroismului ale căruia suveniri sunt încă vii, în drama primitivă cată să domine sublimul, grandiosul, miraculosul, pateticul, teribilul şi însuşi oribilul; drama cată să fie tragedie. Tersiţii, bufonii se pot suferi în resbel pe câmpul luptelor; de multe ori sunt şi necesari, spre a distrage pe luptători; când însă aspiraţiunile unui popor se realizează şi realizarea se simbolizează sau printr'un tabernacol sau într'un templu, unde se localizează marele ideal al atâtor generaţiuni trecute, când în acel templu se celebră şi se recomandă memoria eroilor, se nară sau se reprezintă faptele lor, se apoteoză numele lor, atunci burlescul sau bufonul, nici însuşi râsul nu mai pot aveà loc în sfânta sfintelor, nici însuşi pe teatru. Comedia şi încă şi mai puţin farsa nu-şi are locul, pentrucă nu e naturală nici la ocazie, nici în epoca ce nu e încă coruptă.

APARIŢIUNEA ELEGIEI ŞI SATIREI. După fructele însă bune sau rele ce aduc legile organice nemerite sau neînnemerite, după o prosperitate sau fericire neaşteptată, sau după o disgraţie [1] şi mai neaşteptată, după îmbuibare sau gemete, societatea începe a se demoralizà sau a se conrupe ori de multa îmbuibare, ori de multele suferinţe; şi atunci bărbaţii integri, ce mai rămân, sunt cuprinşi de disperaţie la spectacolul general; poeţii, oratorii publici n'au decât sau lacrămile elegiei sau râsul sardonic al satirei. Faptele societăţii ne mai având şir sau unitate, nici poezia ei nu mai are unitatea epopeii şi dramei, poezia se vede în fragmente elegiace sau satirice. Poeţii devin profeţi, adică bărbaţi ce critică, arată plagele societăţii, şi cari aspiră la un viitor mai ferice, aşteaptă un mântuitor. Poezia unei asemenea epoce critice nu mai inventă nimic, căci nu e descrierea unei crea-

[1] nenorocire.

www.dacoromanica.ro

ţiuni, nici recomandarea unor fapte lăudabile; poezia profeţilor şi satiriştilor plânge sau regretă trecutul glorios, critică şi blesteamă şi flagelă prezentul viţios, şi aspiră la un viitor mai ferice.

Atunci apar Isaii şi Ieremii; atunci Iponacii şi Arhilohii, atunci Horaţii şi Juvenalii, după caracterul popoarelor, după credinţele şi legile lor, după modul lor de guvern. Dacă spre exemplu societatea a fost bazată pe principii de libertate, şi dacă prin corupţie libertatea se degeneră în desfrâu, în libertinagiu sau în anarhie, care este preziua unei tiranii, atunci apare şi o plăcere infernală de a batjocorì talentul, meritul şi virtutea. Atunci Socraţii şi Aristizii sunt victima sicofanţilor [1], şi jucăria bufonilor sceleraţi, până ajung, după ce sunt, denigraţi şi batjocoriţi pe scenă şi prin pamflete, să fie şi condamnaţi la cicută şi la ostracism; atunci în alte părţi profeţii sunt lapidaţi[2], Christu expus la invidia Iuzilor şi în prada marturilor mincinoşi; atunci tâlharilor li se acordă graţie şi însuşi posturi şi onori, şi dreptul e condamnat la cruce; atunci însă se apropie căderea Atenelor şi a Ierusalemei; poporul ce ascultă de sicofanţi şi se lasă a se conduce de dânşii, aşteaptă un despot.

Satira dar presupune un timp de corupţie între toate popoarele; şi scopul ei este însă infernal, dacă vine spre a batjocorì şi acuzà talentul, virtutea. La împrejurarea din urmă corupţia e aşà de generală, încât probitatea, meritul, virtutea se par ca o anomalie, satira infernală e o simptomă de smintire, de moarte naţională; inimicul despot, ce aduce fiare pentru poporul îndrăcit, e la hotarele patriei, la porţile cetăţii.

Studind istoria lumii, uitându-ne la vieaţa indivizilor şi a popoarelor, vedem într'un capăt al vieţii, la naşterea indivizilor, la începutul popoarelor, ruga şi imnul, iar în cel depe urmă capăt, elegia mai mult, dacă poporul e pietos, şi satira mai mult, dacă e sceptic sau cu credinţe păgâne.

Popoarele primitive sau în pruncia lor adoară şi ajung până la apoteoză pe legiuitorii, pe făcătorii lor de bine; iar popoarele ce au trăit dejà, popoarele ce s'au învechit în rele, popoarele corupte şi pervertite, batjocoresc şi reneagă pe primii lor legiutori, n'au nici o rocunoştinţă către făcătorii lor de bine actuali, şi răsbunarea lor ajunge până la turbare, nu pentru răul, ci pentru binele ce le-ai făcut; poporul corupt e mai

[1] calomniatorilor, pârîtorilor.
[2] omoriţi cu pietre.

www.dacoromanica.ro

fatal decât mârţoaga cu învăţ rău: se sperie de ceeace nu există.

Imnul, ca poezie, e cântarea naşterii, nunţii, liberării, creaţiunii; elegia şi satira e cântarea sau râsul sardonic al durerii, expresia disperaţiunii, e gemătul agoniei.

FELURILE SATIREI. La agoniile vieţilor mari, între cari primul loc ocupă vieaţa naţiunilor, sunt unii cari suspină şi se lamentă, şi gem, şi critică cu durere cauzele maladiei şi tratarea medicilor, şi alţii ce aşteaptă cu impacienţă a sună ora fatală, pentrucă aşteaptă o mare moştenire. La agonia naţiunilor asemenea din partea celor ce critică cu durere, satira este morală, şi, din partea celor ce le precipită căderea, satira e infernală. Cea dintâi va să susţie vieaţa naţională şi combate cu vigoare răul ori de unde vine; cea de al doilea aşteaptă cu bucurie moartea şi combate cu turbare binele ori de unde ar veni. Prima se armă în contra viţiului, ca să apere virtutea; cea de al doilea se armă în contra virtuţii şi propagă viţiul, ca un *virus* ucizător în tot corpul social.

Fiindcă e vorba de moarte, cată să ne împlinim parabola. Poeţii sau autorii satirici sunt ca îngerii şi Diavolii, ce zic că se arată în timpul agoniei. Unii vin spre a consolà şi apărà virtutea, şi alţii spre a acuzà şi calomnià sufletul celui drept.

Să lăsăm deocamdată satira infernală, căci nu e din regiunile pământeşti. Să vorbim tot de satira morală.

Aceasta uneori este politică, flagelând viţiurile guvernului, şi alte ori este socială, bătând defectele şi viţiurile societăţii sau ale poporului, nu în parte în indivizi sau în concret, ci în general sau în abstract.

După împrejurări atunci, după talente şi dispoziţiuni, revestă[1] mai multe forme: când e în proză, când e în versuri; când e naraţie simplă, când acţie sau punere pe scenă. Prin urmare, când revestă[2] forma dramei, se zice comedie, fie în proză fie în versuri; iar când comedia se mărgineşte numai întru a fi bufonă şi a provocà râsul, fără nici un scop moral, atunci se zice farsă.

Adevăratul satirist, orice formă va adoptà, se fereşte de minciuni, şi prin urmare nu poate grămădi defecte şi viţiuri pe o persoană ce nu le are, căci comite un neadevăr; ci adună defectele, ridicolele şi oribilul unui viţiu sau ale mai multor şi

[1], [2] îmbrăcă.

www.dacoromanica.ro

le personifică într'un ideal; astfel, spre exemplu, Molière, ca să arate sau ca să flagele ipocrizia, o personifică în Tartuffe, personagiu ideal, fictiv; ca să arate ridicolul şi hidosul avariţiei o personifică în Harpagon. Fiecare ipocrit, fiecare avar se poate vedeà singur în Tartuffe, în Harpagon; nu se vede însă şi arătat cu degetul, huiduit, flagelat în persoana sa, în numele său.

Satiristul fals, satiristul de şcoala infernală, din contra, joacă rolul de delator, de sicofant; adună toate defectele, toate viţiurile şi însuşi crimele şi asupreşte cu dânsele pe inocent, pe omul drept.

Diferenţa între satira proprie şi între comedie este că satira spune sau nară faptele, purtările, gesturile, învăţurile, şi imită limbagiul viţiosului, unde comedia lasă pe viţios să vorbească singur, să se descrie, să se arate singur în toate faptele şi momentele sale.

Noi nu facem acì un articol de literatură proprie, ci mai mult de morală, de filozofia şi de istoria satirei în genere; şi prin urmare nu ne întindem a enumărà numele autorilor satirici de diferite specii şi ai diferiţilor naţiuni, nici a analizà sau criticà operile lor.

Suntem poate cu totul originali în tractatul nostru şi în modul nostru de împărţire, de comparaţiuni şi de paralelisme.

Am zis că maladiile morale ale societăţilor sau corupţia lor provoacă ori lacrimele unora, ori râsul şi critica şi batjocura altora; însă lacrimele nu sunt pentru fiecare om, nici râsul şi batjocura pot deveni arma fiecăruia. Acestea au cauzele lor profunde şi foarte depărtate, în individ spre exemplu, după temperamentul şi umorile lui, după condiţiunile, temperamentul şi umorile părinţilor lui, după educaţia ce a luat, după împrejurările şi tentaţiunile prin cari a trecut; iar în popoare, cauza este în clima în care trăesc, în legile, credinţele, religia cu care au crescut, în evenimentele de fericire sau de calamităţi prin cari au trecut.

Spre exemplu, când se corupe societatea, din popoare pietoase ca în al lui Israel ies mai mult lacrime, decât râs şi batjocură, lacrime de durere şi adesea lacrime amare de critică; într'însul se înalţă Isaiii, ce se plâng că n'au mai rămas sănătos nici cât să pui degetul pe corpul social: tot e plin de vineţele, de plage şi de ulcere; vin Ieremii, ce se lamentă pe ruinele cetăţii sfinte. Şi când poporul e în captivitate, disperaţia e mută, nu mai are nici lacrime, nici suspine; harpele sunt suspendate pe sălciile râului Babiloniei; domnul în Is-

www.dacoromanica.ro

rael e domnul libertăţii, şi cântarea domnului, cântarea libertăţii, nu se cântă în pământul străin al împilătorului. Scutură-ţi jugul, liberă-te, o sclavule, ca să poţi cântà cântarea domnului. In Israel, la apariţia corupţiunii, idolatriei, servituţii materiale sau morale, geniul se aprinde şi raţionează ca Isaia, se lamentă ca Ieremia, se înalţă ca Iezechiel, stigmatizează crima ca Daniel, ce face a înmărmuri despotul; se răpeşte la ceruri pe car şi prin cursieri de foc, ca Ilie.

SATIRA LA GRECI. In Grecia se vede un fenomen contrariu cu totul la asemenea epoce de crize. Elenii locuiră altă climă, fură legănaţi în alte credinţe, educaţi de altă religie, de alte legi. Eleniii fură păgâni idolatri; Bachus sau beţia la dânşii aveà templu şi preoţi şi sărbători; Venera sau prostituaţia aveà asemenea templuri, şi preotese şi sărbători; orgiile la dânşii erau prescrise de religie. Jupiter însuşi la dânşii aveà ospeţe, se îmbătà de nectar; şi adulteriul divin încurajà şi legitimà pe cel uman. Clima însă erà ageră şi produceà spirite răpezi, talente excelente, gustul în arte, şi acestea curând contribuiră întru a desnervà [1] şi sfemeià cu totul virtutea primitivă; şi când odată începù a lipsì simtimentul datoriei şi al onorii, corupţia fu generală.

Intr'un asemenea popor corupt cu totul, apariţia unor virtuoşi, ca Socrate, şi drepţi, ca Aristide, se părù o anomalie, o crimă de les-religie; şi când legile antice şi datinele primitive începură a fi criticate şi dispreţate, când scepticismul se întinse peste tot, când tot poporul devenì epicurian, nici o lacrimă nu se mai văzù, nici o plângere ca în Israel; legămintele societăţii fiind toate rupte, şi egoismul desfrânării dominând pretutindeni, fireşte critica cătă să ia forma satirei de şcoala infernală: satira dar îşi puse coarne şi coadă, împrumută picioare de ţap, devenì Diavol, sau satir, în feminin, adică *satiră*. Primii satirişti luară rolul delatorului, acuzatorului, adică al Diavolului, mai întâi depe carul Tespidei cu oarecare teamă şi apoi din teatru însuşi oficialmente; căci teatrul erà un minister public. Primii satirişti, ca şi Diavolii începură a combate virtutea, a pălì onoarea familiilor. Geniul în Helada coruptă erà beat în orgiile lui Bachus şi ale Venerii.

Unul din primii satirişti, Archiloc, îşi armă *iambul cu turbarea,* după expresia lui Horaţiu. Satirele lui fură în contra

[1] corupe.

www.dacoromanica.ro

unui svânturat tată de familie, în contra lui Lycambu, pentrucă acesta i-a fost refuzat pe fiica sa, şi îl batjocorì atâta, cât îl aduse la ultima disperaţie şi îl făcù a se ucide singur, disgraţiatul [1]. Nu întârzià însă sceleratul satirist de a-şi aflà pedeapsa, pentrucă fu înjunghiat de un pumnal răsbunător.

După dânsul şi după alţi asemenea lui, venì un satirist şi mai infam, ce organizà oficialmente Satira în comedie, dându-i formă de dramă. Acesta fu Aristofane, geniu în adevăr elenic, însă al Heladei bete, corupte în orgii.

Zisei şi repetai *al Heladei bete,* căci mai înainte de Aristofane mai erau încă în vigoare moravurile primitive ale timpilor eroici, şi eroismul e foarte strâns legat cu onoarea, cu toate sentimentele cavalereşti. Mai înainte de Aristofane licenţa şi desfrâul nu erau aşà în ordinea zilei, căci Arhiloh, cum arătarăm, află un pumnal răsbunător; şi pe de altă parte Aristofane o mărturiseşte singur că la începutul mizerabilei sale meserii de delator bufon aveà mare frică; soarta predecesorilor săi Magnes, Cratin şi Crates îl făceà să tremure, cum o zice singur. Mai înainte nişte asemenea sceleraţi nu prea puteau fi bine veniţi în Atena.

Când republica se corupse de tot, poporul suveran ajunse ca toţi despoţii, ce beţi de orgii se lasă să auză singuri cum îi iau în râs şi-i batjocoresc bufonii lor. Personajul lui Aristofane, *Demos,* prin care erà reprezentat poporul pe scenă, erà tratat de Aristofane când ca un copil credul, ce se lasă a se amăgì şi purtà de nas de magistraţii săi, când ca un bătrân dehulat, arţăgos, capriţios, avar, tont şi găman, îndopându-se de mâncări şi de vin şi ascultând cu plăcere la adunările oratorilor sau demagogilor şi avocaţilor săi. De multe ori *Demos* sau poporul erà reprezentat surd, orb, ca unul ce nu auzià, nu vedeà că adulatorii săi îl amăgesc, îl fură şi îl trădau. Astfel Aristofane arătà pe scenă pe poporul suveran; şi poporul suveran râdeà de nu mai puteà. Se desfătà cu o nespusă plăcere, când se vedeà batjocorit, pentrucă tot aşà şi mai rău decât aşà se batjocorià şi talentul şi meritul şi virtutea, ce erau ca nişte spini în ochii poporului invidios.

SATIRA LA ROMANI. La Romani, deşì păgâni ca Grecii, însă Satira nu putù ajunge până la această licenţă. Misia ei numai fu a Satirului sau, cum am zice noi astăzi, a Diavolului.

[1] nenorocitul.

www.dacoromanica.ro

In republica romană, cetăţenii sau poporul aveà un mare orgoliu, morga patriciană erà geloasă de demnitatea sa; şi apoi despotismul imperial strânsese frâul tuturor. Nimeni nu ar fi putut a-şi bate joc nepedepsit de un cetăţean, şi cu atâta mai vârtos de un patriciu, şi încă şi mai puţin de imperatori sau de corpuri întregi ale Statului. *Satira* nu putù a se atinge de nimeni în concret sau în persoană, nu cutezà nici însuşi de a face aluziuni, se mărgini a batjocorì numai ridicolul în abstract, şi câte odată şi viţiul; însă se feri tare de a face aluziuni. Specia această de satiră se formă în Roma şi acì se cultivă şi se întinse, căci numai Roma în antichitate reunì după antecedentele sale condiţiunile şi puterea de a înfrână cuvântul până la censură. Roma în cele mai depe urmă ale sale reprezentà despotismul şi censura; unde Atena în ultimele sale reprezentà anarhia, demagogia şi licenţa cuvântului. Deaceea cred că Quintilian zise *satira quidem tota nostra est,* adică Satira întreagă este a noastră (a Romanilor); nu că doară un bărbat de erudiţia lui n'ar fi ştiut că Grecii au fost avut satirişti, ci vru să arate că această specie de satiră, de a nu atacà persoanele, este invenţie romană.

Fără a enumărà pe autorii satirici ai Romei, ne mărginim a zice că cei mai de frunte fură Horaţiu şi Juvenal. E de cadrul altui articol de a face comparaţia între aceşti doi poeţi satirici şi de a analizà scrierile lor. Doritorii de a se instruì în literatură vor puteà citì pe Laharpe, Horaţiu şi Juvenal se ferirà de a face satire politice, critica lor se mărginì întru a batjocorì numai pe cei fără putere; cel din urmă pe femei le tratà foarte amar, uitând că mama sa a fost o femeie. Pe patricieni şi pe imperatori nu numai nu i-a criticat, ci i-a şi adulat [1]. Satira Romanilor cu un cuvânt fu păgână.

SATIRA CREŞTINĂ. Venì însă şi adevărata satiră, satira creştină ce avu cu totul altă misie. Inceputul ei nu puteà aveà loc în antichitate decât în Israel. Inaintea corupţiunii, profeţii n'avură decât la crime, elegii dureroase, aspiraţiuni la mântuirea societăţii, critică din inimă de fraţi, de părinţi când însă fu de neapărată necesitate de a venì bătaia, pedeapsa, când cel aşteptat, cel dorit de atâţia secoli apărù cu putere de sus, acesta, ca adevăratul cuvânt şi fiiu al lui Dumnezeu, venì să console pe cei ce plâng, să apere pe cei fără putere şi

[1] linguşit.

www.dacoromanica.ro

împilaţi; pentru dânşii numai avù lacrime şi simţi durere; pentru poporul Lazăr, ce zăceà pe gunoiu se puse înaintea potenţilor[1]; pe el îl trase afară din mormânt la vieaţă: iar pentru *precupeţii* şi tiranii poporului luă în adevăr biciul şi-i scoase afară din templu, răsturnându-le mesele de trafic. Satira creştină dela dânsul avù începutul. El spuse fariseilor potenţi că înghit cămila şi strecoară ţânţarul! el îi asemănà cu mormintele spoite pe dinafară şi pline de putrezime înăuntru; el cutezà a califică pe Herod, organul Cesarului, cu numele de vulpe; el protestà în contra patriciilor Romei, arătând că nu sunt ei taţi, ci unul singur, cel din ceruri, e tată al tuturor. Poţi să combaţi satiristule, pe potenţi împilători, şi să aperi pe cei împilaţi? Armă-ţi satira cu adevărul, cu verul cuvânt, şi satira ta nu va fi păgână. Află însă, sau poate că o ştii ca şi mine că Satira creştină într'un capăt al carierei sale n'are decât staulul drept leagăn, boul şi asinul[2] simbolul laboarei, drept ajutoare părinţilor, şi în cellalt capăt cununa de spini şi până în urma golgota şi crucea; şi deaceea îţi vine mai comod de a te armă cu satira păgână în contra celor fără putere şi căzuţi. Dă în contra inimicului secular, ce stă la hotarele Patriei, acolo repede fulgerele cuvântului, iar nu în fraţii tăi de aceeaş naţie cu tine. Ţi-e frică, mizerabile păgân, să fii creştin, ţi-e frică să fii apostol al adevăratului cuvânt, pentrucă ştii foarte bine că cuvântul şi fiiul lui Dumnezeu a zis-o curat pe înţelesul tuturor; «Cel ce va să vie după mine, să se lepede de sine şi să-şi ia crucea sa». Crucea lui Christ, adică crucea dreptului, crucea martirului, iar nu aceea ce aşteaptă pe sceleraţi şi pe tâlhari. Vă e teamă de crucea lui Christ; şi deaceea vă puserăţi a vă face propagatori de alte doctrine, de alte religiuni; şi deaceea vă armaţi cu calomnia, cu minciuna în contra celor ce voesc a-şi apără proprietatea, onoarea familiilor, religia şi persoana.

NOTE. Terminăm acest articol citând câtevà şi din Marmontel despre satiră.

El mai împarte satira în alte două ramuri: în satiră de moravuri şi în satiră de viţiuri şi iată cum se exprimă.

«Satira generală despre moravuri se apropie mai mult de comedie: este însă această diferenţă: poetul în cea dintâi îşi descrie, ca Juvenal şi Horaţiu, modelul ideal ce îi stă faţă în cugetarea sa, şi îi face tabelul; unde în comedie poetul

[1] puternicilor; [2] muncii.

www.dacoromanica.ro

îşi personifică originalul şi-l trimite pe teatru, spre a se anunţă şi a se descrie el însuşi. Horaţiu spune ce face avarul. Plaut şi Molière încarcă [1] pe avar de a ne arătă şi a ne spune el însuşi ceeace face.

«In satira personală, primul din oameni este fără contestaţie Aristofane; farsor neruşinat, grosolan şi bas [2], este vehement, tare, energic, plin de o sare sacră şi muşcătoare, de o fecunditate, d'o varietate şi d'o rapiditate nespusă în săgeţile ce repede fără conştiinţă; şi de ar fi atacat numai felonia, insolenţa, aviditatea, răpirile funcţionarilor, necredinţa lor şi oarba mlădiere a poporului de a se lăsà a se conduce de friponi şi de furi, Aristofane ar fi meritat poate laudele ce singur îşi face [3] însă turbarea lui în delaţie [4] il împinse până la infamia caracterului de delator; şi cu aceeaş impudenţă [5] şi turbare se repezì şi asupra meritului, inocenţei şi virtuţii: calomniè pe Socrate, persecută pe Cleon; şi aceasta va fi în etern ruşinea nu numai a lui, ci şi a Atenei ce l-a suferit.

«Am zis-o în articolul *Allusie* şi o mai repet, că şi de am presupune că satira personală ar fi folositoare şi justă sau cuvenită, meseria de satiric personal este odioasă, căci satiricul atunci împlineşte funcţia de executor, de carnefice [6]. Un fur merită de a fi pedepsit sau însemnat; mâna însă ce-i aplică fierul arzător cu care îl înfierează devine odioasă.

«Molière şi-a permis numai odată satira personală în scena lui *Trissotin,* şi numai asupra unui simplu ridicol; se cuvine însă a şti că ideia acestei scene nu este a lui Molière, ci Despréaux i-a însuflat-o.

«De atunci încoà, îşi luară drum şi alţii de a-şi permite cu neruşinarea lui Aristofane şi fără talentele acestuia a pune satira personală şi calomnioasă pe teatrul francez; însă totdeauna calomniatorul a fost pedepsit de opinia publică, şi oprobiul nu s'a mai şters depe numele lui.

«In cât pentru satira generală despre viţiuri, nimic nu este mai inocent şi mai iertat decât aceasta. Satira viţiurilor nu face decât a ni le descrie, şi stă la noi a ne ferì şi depărtà cum să nu semănăm lor. Aceasta se vede în toţi timpii şi pe la toate popoarele. Poeţii greci din periodul al treilea au pus-o pe scenă. Latinii îi imitară...»

---

[1] însărcinează (trad. greşită a fr. *charger*).
[2] josnic.
[3] Până a-l lăudà alţii, se lăudà singur, după cum fac bunioară şi ai noştri, ce n'au nici un merit decât de a se lăudà singuri (EL. R.).
[4] pârîre; [5] neruşinare; [6] gâde.

www.dacoromanica.ro

Despre satira personală mai adăugim şi noi cevà. Aceasta niciodată nu arată pe autor în starea normală. Omul este ori nebun, ori supărat, când o face. Nebunii sau bufonii depe la curţile suveranilor şi mai marilor antici şi de mediul ev au abundat în totdeauna în satira personală şi însuşi în contra făcătorilor lor de bine, şi când domnul e desfrânat, ia şi nebunul patentă sau voie de satir personal, sau satirul personal ia patentă de nebun, de a batjocori adică lumea nepedepsit. Astfel s'au văzut nişte asemenea nebuni sau bufoni şi în republice corupte, unde poporul corupt este suveranul, precum şi în timpi de anarhie. Acestea pentru nebunii patentaţi.

In cât pentru cei supăraţi, aceştia se judecă după natura desdemnului sau supărării lor. Dacă autorul e supărat în persoana sa, în interesele sale, satira lui e o răsbunare personală şi poate foarte adesea să fie nedreaptă, plină de patimă, plină de trivialităţi ; iar dacă supărarea lui provine din spectacolul nedreptăţii, împilării, viţiului, din spectacolul suferinţelor generale, din dorul către popor, către naţie, către omenirea suferitoare, atunci când pentru satiristul ce cutează a bate viţiul depe tron, şi din templu, ce cutează a înfierà în persoană pe împilătorul, pe cotropitorul naţiunii sale, şi a-şi expune libertatea şi vieaţa, satira lui îl înalţă până la eroism şi la martiri. Poţi să baţi pe Irod, şi pe Cesar, şi pe Caiafa în persoană ? Fă-o, fratele meu, şi atunci vei urmà marelui şi divinului maestru al satirei personale *creştine*. Armă-te cu biciul şi dă afară pe speculatori din templu, armă-te şi însuşi cu ciomagul, şi pune laţul de botul ursului, şi nu îl lăsà să prepare anarhia în ţară şi să primească pe Chiriarhul şi pe reprezentanţii naţiunii cu ţigarea în gură. La toate împrejurările însă fii just, nu calomnià nici însuşi pe urs ; spune adevărul şi niciodată minciuna. Nu face pe fur ucizător ; zi ursului urs şi vulpei vulpe, şi caprei capră ; nu face pe capră nici lup, nici domn.

Bateţi spre exemplu defectele morale, faptele oamenilor forţei, violării, cabalei ; nu însă şi defectele lor corporale, spuneţi faptele viţiosului, intrigantului, ipocritului, sceleratului, şarlatanului, impostorului, laoplanului, daţi-le pe faţă, dacă le ştiţi, cu mâna pe inimă, spre a-i cunoaşte lumea şi a se ferì de dânşii ; faceţi-le rău, dacă voiţi, cât puteţi, nu le faceţi însă binele ce nu îl merità, asuprindu-i cu câte n'au făcut sau legându-vă de defectele lor naturale, de cari nu sunt ei solidari. Ce aveţi cu ochii orbului, cu urechile surdului, cu

www.dacoromanica.ro

limba mutului, cu chelia chelului sau cu cocoaşa ghebosului? Sunt ei solidari de defectele lor corporale? Ce aveţi cu familia lor, cu copiii lor, cu casele lor? Pentruce vă faceţi mai răi şi mai injuşti decât dânşii?

Şi tu, poporule, oricare vei fi, ce te zici suveran, în oricare grad de corupţie şi de păgânătate vei cădeà, oriunde te vor duce orgiile lui Bachus şi ale Venerii, adu-ţi aminte că poporul Atenei, în toată corupţia lui din urmă, şi păgânătatea permiteau bufonilor săi de a-l batjocorì, sau de a batjocorì pe cetăţenii virtuoşi numai pe la capătul toamnei în sărbătorile leeneene, când Atenienii erau singuri între dânşii, când porţile cetăţii erau închise la străinii din afară; iar nu şi în sărbătorile Dionisiale, când cetatea erà plină de străini.

Şi dacă am zis că satira personală arată pe autorul ei că nu este în stare normală, că adică acesta este ori nebun, ori supărat, termin cu a urà pentru fiecare individ minte întreagă şi demnitate, cum şi fericirea de a nu cădeà în tentaţiuni şi supărări, ca să se afle în nevoie sau de a-şi răsbunà sau de a apărà. Iar pentru popor fac urări de a nu cădeà pe dânşii nici cotropitori şi uzurpători, nici impostori, nici laoplani, nici demagogi, nici şarlatani, nici împilători, ca să nu aibă nevoie sufletele drepte şi eroice de a-i combate sau de a-i desmascà.

Dreapta şi stânga.

De unde vine ca în toate statele constituţionale, în adunanţele reprezentanţilor naţiunii unora din membri să li se dea numire de *dreapta* şi altora de *stânga?*

ORIGINA ACESTOR EXPRESIUNI [1]. Noi credem că aceste denumiri sunt încă nişte resturi ale pretinsului *drept divin.* Monarhii în antichitate pretindeau că origina lor erà divină, pe aceştia îi imitară şi monarhii din mediul ev şi unii însuşi până în zile noastre. Lăsând guvernele pure teocratice, unde domniau preoţii în numele divinităţii, de vom venì la Egipt la Faraoni, aceştia pretindeau a fi strănepoţi din tată în fiu în linie dreaptă dela zeul zeilor, Osire. Iată *drept divin,* adică cum am zice noi *drept păgân.*

La Greci, Eraclizii se trăgeau dela Ercule, şi acesta avù de tată pe Jupiter sau Joie, din adulter; toţi eroii sau regii anticei Elade erau nişte semizei cari avură sau de tată sau de

[1] Subtitlul acesta şi cel următor lipsesc în original.

www.dacoromanica.ro

mamă o divinitate ori prin fornicaţie ori prin adulter: iată alt drept divin şi prin urmare tot drept păgân.

La Romani, Romul se ziceà că avù de tată pe Marte; şi tot prin nuntă clandestină şi ilegală. Imperatorii mai pe urmă nu erau nici mai mult nici mai puţin decât divini. Până şi Caligula şi Neron se ziceau dumnezeescul sau divul Caligula. Mai iacă şi alt drept atât de monstruozamente divin.

Regalitatea în Israel, începând dela Moise până la Samuel fu considerată ca guvernul sclavilor, şi ca un flagel al divinităţii pentru un popor corupt şi pervertit. Saul fu primul flagel pentru acest popor, ce nu mai fu gelos de libertăţile sale.

Regalitatea electivă în Saul şi în David, că să devie ereditară în Sardanapalul judan, adică în Solomon, ce începù a introduce datine şi doctrine păgâne, uzurpă ungerea, ce erà dreptul geniului sau al profeţilor şi preoţilor ştiinţei, şi de aci regele începù a fi sacrat şi numit Uns al Domnului. Iată şi altfel de drept divin, care nedescinzând dela Moise, fiecine poate vedeà că nu fu decât un drept al astuţiei[1] şi al uzurpaţiunii.

La Catolici papa, se zice vicarul lui Christ... Inchipuiţi-vă ce fel de vicar avù Christ în Borgii!

In Franţa, Burbonii erau descendenţi ai sfântului Ludovic.

Fundatorul Ungariei fu sfântul Ştefan.

In christianism, imperatorii şi regii, ne mai fiind iertat de a se numì dumnezei, de colo până colo, se făcură sfinţi, ca să protege pe descendenţii lor din înălţimea cerurilor.

Islam Sultanul este locotenentul lui Mahomet.

Pretutindeni, până când poporul fu prost, guvernele avură naivitatea sau cutezanţa de a zice că reprezintă divinitatea, puterea pe pământ.

Prin urmare *dreapta* fu la toate popoarele antice şi moderne locul de onoare; iar *stânga* locul de al doilea, şi adesea locul celor condamnaţi.

După religia noastră, iară, dreptii sau oile, la a doua venire au să fie d'a drepta puterii şi păcătoşii sau caprele au să fie d'a stânga.

De acì dară, celor guvernamentali sau ministeriali, ca unor curtezani sau favoriţi, li se însemnà locul d'a dreapta în adunările generale; iar opozanţilor, ca unor păcătoşi disgraţiaţi, li se însemnà locul din stânga.

[1] şireteniei.

www.dacoromanica.ro

Când trecură multe popoare dela absolutism în guvernele constituţionale, la început când n'aveau încă popoarele întreaga conştiinţă de drepturile şi de puterea lor, deprinşi încă în datinele monarhiilor absolute, considerară ei singuri stânga, unde stau apărătorii lor, ca un loc de disgraţie, ca locul oamenilor, ce nu se bucură de favoarea monarhilor. Pe de altă parte, iară, ca să împlinim ideia şi mai bine, însuşi de a presupune două puteri egale, una d'o parte a guvernului şi alta a poporului de altă parte, se cuvine a recunoaşte că guvernul este partea activă sau mirele [1] şi prin urmare oamenii săi luară locul în dreapta şi oamenii poporului luară locul din stânga.

SCHIMBAREA ÎNŢELESULUI „STÂNGII".

Mai târziu însă, cu cât popoarele înaintară în educaţia lor constituţională, cu cât începură a aveà întreagă cunoştiinţă de drepturile şi puterea lor, şi prin urmare a fi geloşi de libertăţile lor, cu atâta cei din stânga începură a aveà favoarea poporului, cu atâta mai mult cu cât pierdeà pe a guvernului.

Dacă sunt două puteri în statele constituţionale, a guvernului d'o parte şi a poporului de alta, cei dela stânga guvernului fireşte că vin d'adreapta poporului ; şi ca să cadă d'adreapta cesteilalte puteri, ce se numeşte popor, ca să fie favoriţii lui, cată să-i susţie drepturile, cată să fie avocaţi sinceri şi devotaţi ai poporului.

De unde dar la început stânga erà neconsiderată şi disgraţiată, de unde erà piatra de împiedicare sau a scandalului, deveni piatra cardinală sau cea din unghiu pe care se întemeiè edificiul social, şi cu atâta mai mult stânga fu mai onorată de popoare, cu cât bărbaţii ei aveau a se luptà cu toate nevoile şi disgraţiile.

Stânga, de când se matorirà şi se luminară popoarele, începù a fi sinonimă cu libertate, progres, dezinteresare, devotament şi însuşi sacrificiu pentru ale naţiunii ; bărbaţii din stânga fură adesea calificaţi cu denumirile de speranţe, de coloane ale naţiunii.

Cu numele de coloane sau de stâlpi ai ţării fură, dela fundarea acestor două domniate, numiţi toţi aceia din boierii ţărilor, ce au rezistat în contra arbitrariului şi al domnilor

[1] Vezi *Guvernul* şi *Poporul* (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

pământeni, şi al domnilor fanarioţi, şi al Turcilor, şi al armatelor de invaziuni.

Boierii cei adevăraţi ai ţării şi-au ales totdeauna locul din stânga, nu în material, nu prin vorbe, ci în moral şi în fapte.

Stânga, deşi nu mai avù favoarea domnitorilor, avù însă în totdeauna favoarea popoarelor geloase de drepturile şi de libertăţile lor.

Din acestea dar se înţelege că nu locul din stânga da onoarea morală celor ce îl ocupă, ci faptele lor, dacă în adevăr sunt demne de a ocupà dreapta poporului şi stânga guvernului.

Când zicem stângă în zilele noastre în termenii adevăratei ştiinţe politice şi morale, astăzi nu mai înţelegem un loc, ci o misiune, un suflet mare şi luminat, devotat cu totul la interesele naţiunii.

In ţările noastre însă se prezintă astăzi un fenomen cu totul contrariu.

Vor spre exemplu unii să umilească naţia română puindu-şi toate puterile de a demonstrà că nu se mai află până la unul în 11 milioane de Români demn de a o guvernà, şi că principii Europei, ce sunt născuţi în purpură, crescuţi în adularea curtezanilor, oameni ce n'au cunoscut lipsa şi durerea, străini datinelor noastre, fără cunoştinţă în ale ţării, deprinşi cu nepotismul şi cu favoarea mai mult decât toate stările de oameni? vor, zic, să demonstreze în umilirea naţiunii că aceştia sunt Mesii destinaţi de a ne face oameni, adică ferici? vor, ca de unde aceste două ţări fură atâţia secoli ţările sau moşia naţiunii, să le facă apanagiul sau moşia cutăria familii? Aceştia însuşi ce dau lovituri de moarte drepturilor şi demnităţii naţiunii şi libertăţii ei, aceştia ce vor să-i ia proprietatea ei, ca să o dea în mâini străine, aceştia ce au îngenuchiat Patria şi o dau cu capul de pământ înaintea străinilor, de cari Europa însuşi în secolul la XIX-lea se desbate spre a se desface, aceştia ipocriţii, în batjocura şi mai mare a naţiunii se înţolă cu numele de liberali, de naţionali, de stânga.

Se propune în Adunarea Generală ca fostele guverne să dea cuvânt înaintea naţiunii pe cât timp au domnit fără controlul reprezentanţilor ei să se răspunză înapoi banii publici ce şi-au însuşit arbitrariu şi în contra legilor? Cei cari, propun şi susţin această propoziţie în adevar naţională, cei cari ca să susţie dreptul poporului, uită şi însuşi vocea naturii şi votează spre a pune pe însuşi părinţii lor a da cuvânt,

www.dacoromanica.ro

aceia sunt consideraţi de retrograzi, de oameni ai trecutului şi ai favorii, şi spre batjocoră sunt condamnaţi de a trece, d'a dreapta guvernului; iar cei cari susţin guvernele trecute spre a nu întoarce publicului averea sa proprie, banii storşi numai din sudoarea poporului, oamenii, zic, ai interesului, ai cabalei şi ai violenţei cutează a se înţolà cu numele de avocaţi ai acestui popor, aceia trec d'a stânga puterii executive şi d'a dreapta poporului, ca avocaţi ai lui!!!

Se încearcă miniştrii să umple adunarea generală de administratori, de funcţionari ce depind de guvern, să rupă adică printr'o majoritate echilibrul între guvern şi popor? Cei cari susţin nişte asemenea cugete şi încercări condamnabile ale ministerului n'au ruşine d'a se numì liberali, naţionali, *stângă* din cap până în picioare; iar cari se luptă ca Adunarea Generală să reprezinte în adevăr naţia, să fie compusă numai de oameni ai naţiunii, aceia sunt calificaţi cu numele de retrograzi, de antinaţionali, de *dreaptă* din cap până în picioare!

Mai voeşte ministerul, văzând că n'are majoritate în Cameră, şi cunoscând că nici moralitatea, nici curajul nu permite cuivà de a-şi da totdeauna votul pe faţă, şi cu aceasta se încearcă spre a legiuì votul pe faţă, ca să fie sigur de majoritate, mai vârtos în timpii noştri, în starea nematură a naţiunii? Cei cari susţin încercările ministerului, se numesc oameni sinceri, bărbaţi de caracter, liberi în sentimentele lor, naţionali, oameni ai stângei; şi cei cari se luptă de a mântuì Patria de pericolul cel mare, în care ar cădeà printr'o asemenea lege, în asemenea timpi şi în asemenea loc, aceia sunt calificaţi de oameni fără curaj, de ipocriţi, de antinaţionali, de oameni ai *dreptei*.

Nu este astăzi Român care aspiră la funcţiuni, care se mlădie după dictatura ministerelor, care se întoarce după cum bate vântul, să nu-şi dea numele de patriot devotat, de naţional, de liberal, şi să nu se îndese în stânga, calificând pe oamenii cu principii şi cu stăruinţă, pe oamenii dezinteresaţi, de oameni ai trecutului (ca şi când trecutul ar dezonorà pe cinevà, ca şi când trecutul n'ar fi al Razilor, al Mircilor, al Mihailor... al celor ce au protestat la 1832, 36, 45, şi 48, ca şi al celor ce au vrut să ucidă oamenii poporului la 1848, după cum au ucis pe Tudor).

Toate pe dos la noi dela un timp încoà. Prin alte ţări a ajuns, după împrejurări, ca stânga să ardice şi stindardul revoluţiunii. Un deputat mai deunăzi cuteză în plină adu-

www.dacoromanica.ro

nanţă a repezì vorba, apostrofând pe cei condamnaţi d'a sta la dreapta, şi a-i calificà de *revoluţionari!* Ce a vrut să înţeleagă cu aceasta? Să-i ia adică în râs pe deoparte, arătând ceeace nu sunt, şi să-i stigmatize pe dealta în ochii Europei oficiale? Sau să-i onoare, vrând a înţelege că dintr'înşii au apărut drepturile Patriei şi la 1832, şi la 1836, şi la 1845, şi în divanul *ad-hoc,* şi acum în contra încercărilor şi veleităţilor ministerelor succesive? De va fi cea din urmă, atunci, o fieroşilor corifei din stânga, o susţinători ai tuturor încercărilor de arbitrar, faceţi bine de treceţi la dreapta, şi lăsaţi celor ce au apărat şi apără drepturile naţiunii, lăsaţi-le lor locul la stânga; treceţi la minister, şi lăsaţi locul disgraţiei acestora, pe cari îi calificaţi de *revoluţionari;* lăsaţi poporului ce este al poporului, respectaţi starea lui de umilinţă, nu-l degradaţi mai jos şi decât fiarele, aducându-l în stare de a-şi batjocorì şi persecutà el însuşi pe adevăraţii săi apărători, pe adevăraţíi săi avocaţi, şi de a se aruncà ca orb în braţele celor ce pe toate zilele îl vând şi-l aduc la cea mai după urmă scăpătare şi materială şi morală; cel puţin nu vă batjocoriţi pe sine, dându-vă nume la care niciodată n'aţi aspirat.

Nu ştiu de ce să mă mir mai mult, de ipocrizia celor ce speculă ca nişte laoplani poporul, sau de nelogica ori neconsecinţa masselor? Mai este inimă sau ruşine în cei ce speculă poporul? Mai este simţ în acest popor ce se lasă a se amăgì astfel?

Decâte ori văd şi aud pe aceşti oameni cu proiecte mari şi cu mijloace foarte mici, cărora le place comoditatea şi aspiră la funcţiuni înalte, fără nici un serviciu trecut, fără nici o experienţă, fără nici un sacrificiu, curtezani ai puterii din dreapta, că vor să treacă de avocaţi, de apărători ai poporului şi să pretinză a fi ei liberali, ei progresişti, ei independenţi, ei să formeze stânga, îmi aduc aminte de expresia mea veche de acum treizeci de ani, când ziceam: *vezi, asta va să zică slavă chilipir!*

Imi aduc aminte de versurile cântăreţului lui Tândală şi Păcală:

Glorie depe salteà
Cu ciubuc şi cu cafeà!
Mă 'nebunesc după tine,
Că eşti şi cum se cuvine
Fără pic de ostenealà,
Ai şi bani şi procopseală.

www.dacoromanica.ro

Imi aduc aminte de o istorioară ce am a vă spune cititori, şi despre care vă rog a-mi da voie a v'o narà în limbajul personagiului despre care vă voiu vorbì sau în limbajul acelei epoci.

Generaţia în vigoare pe la 1830 erà mai toată elevă a şcoalelor grece, şi cine n'apucase prin acele şcoale, trecuse însă *cata praxin* prin şcoala fanariotă, şi prin urmare se servià cu termenii ei, cu limbajul ei, adică cu jargonul ei greco-turc.

Intr'o zi venì la mine unul din foştii mei condiscipoli de prin vreo două trei clase elenice. Acesta ştià câtevà greceşti; ştià însă şi mai bine ale chiverniselolor din regimul, depe atunci, ce nu erà nici aşà de impertinent, nici de rafinat nici de pretenţios ca regimul zişilor *libertanţi.*

— Musiu Heliade, îmi zise (eu eram *musiu* şi el erà *cocon*), cunoşti dumneatà *mitistoria* (romanţul vreà să zică) numită *Aristomenis che*[1] *Gorgò?*

— O cunosc.

— Ştii ce m'am gândit, frăţioare?

— Nu ştiu.

— M'am gândit *afendimus* s'o metafrasesc (s'o traducă) pe limba nóastră proastă vorbitoare.

— Insă care este limba cea neproastă şi nevorbitoare?

— Ei! zău! şi dumneatà! tot aşà te-am pomenit; să întrebi pe om câte alea toate.

— Intreb, vezi bine; pentrucă întrebând, mai află omul câte nu ştie; şi eu unul zău, nu ştiu care este limba noastră cea neproastă şi nevorbitoare.

— Vezi că m'am învăţat dela eleneşte să zic: *eis ten cathomilumenen himôn aplen dialecton.*

— Acum am priceput unde ne aflăm; cu toate că n'am cam priceput bine ce vrei să zici.

— Iaca, m'am gândit să metafrasesc pe *Aristomenis che Gorgò* în româneşte.

— A! acum am priceput foarte bine.

— Da ştii de ce m'am gândit să metafrasesc?

— Ba, vezi asta n'o ştiu.

— M'am gândit, nenişorule, că hem numele nemuritor mi-l fac, hem maicii noastre de obşte patrii slujesc, hem poate să ctipisesc şi vreo mie de galbeni. De coleà e, frăţioare?

— Apoi ce mai stai! Eu mă mir de ce n'ai metafrasit-o până acum. Auzi coleà? o mie de galbeni! apoi şi maica

[1] şi

www.dacoromanica.ro

noastră de obşte Patrie slujită, apoi şi numele nemuritor! Aceste sunt trei lucruri foarte însemnătoare.

— Un lucru numai te rog, îmi mai adause viitorul autor şi servitor a Patriei, să mai ajuţi şi dumneată, să mă mai *diortoseşti* pe ici şi colo.

— Bucuros, îi zisei eu.

S'a dus omul promiţându-mi că a să metafrasească pe Aristomene şi Gurgă. Şi de câte ori mă vedeà pe drum sau în vreo casă, mă salutà foarte afabil şi semnificativ; se credeà omul dejà şi autor, şi pentrucă îi promisesem de a-l mai *diortosi* (corege) semnănà că par'că mă şi îndatorasem de ai fi *scutelnic* sau *posluşnic,* după drepturile chilipirgiilor depe atunci, şi prin urmare că m'ar fi luat sub protecţia sa de a nu mă lăsà să rămâi în tina ocupaţiunilor pământeşti, când va sburà el la nemurire. Câte odată strângându mă de mânà, îmi ziceà cu un aer foarte protector: «autor la autor dă bună ziua!»

A murit bietul om, Dumnezeu să-l ierte! şi până la ora morţii sale nu s'apucase încà a începe *metafrasirea* lui Aristomene şi Gurgă.

De câte ori văz şi auz pe liberalii noştri stângaci, pe aceşti profanatori ai libertăţii şi ai naţiunii, şi le citesc jargonul sau gâscănăria plină de galicisme, mi-aduc aminte de răposatul metafrasitor în imaginaţie a lui Aristomene şi Gurgă. Hem numele nemuritor şi-l fac, hem nici un sacrificiu nu depun, hem alţii îşi depun *obolul pe altarul Patriei* (şi patria sunt dumnealor), hem patriei *slujesc* cu sudorile altuia; hem poate să ctipisească şi vreun minister, de coleà e, frăţioare?

Apoi fiindcă Patriei n'au slujit (decât au de gând să-i slujească [1]), îi vezi pe unii numai trăsnete cu toţii, considerând toată lumea ca o ţărână din înălţimea nemuririi lor patriotice; iar pe alţii pentrucă le-am dat şi timpul, ce singur m'a nutrit totdeauna, împlântându-le coloanele gazetelor prin articolele mele proprii, îi vezi că şi-au luat un aer de domnitori către tributari, un aer de protectori, că adică au binevoit să-şi înmulţească abonaţii onorându-mi scrierile şi dându-le câte un loc la soare în preţioasele d-lor *ziare,* subliniate.

Iată-vă, Români, stânga; luaţi-i unul câte unul şi nu veţi aflà excepţiuni nici unul la sută. Din cap până în picioare vedeţi pe matafrasiterul lui Aristomene şi Gurgă, cu diferinţă numai că acel răposat a trăit şi n'a făcut nimica, iar ambidextrii

[1] Vezi Anecdotul următor (EL. R).

www.dacoromanica.ro

noştri de stângaci, vă făcură mai mult decât nimic, vă aduseră în starea în care sunteţi.

Şi fiindcă este vorba de comparaţie, nici jargonul metafrasitorului lui Aristomene şi Gurgă nu le lipseşte, nici de chilipiruri nu se feresc, nici mai jos decât autori şi martiri nu rămân, deşi înjură şi batjocoresc pe adevăraţii martiri depe palcul ghilotinei; când carneficele face a le svolà [1] capul, martirii voştri cu patentă le mai dă şi cu piciorul; când iară *Curierul Român* de a doua oară, căzù susţinând limba naţiunii, drepturile şi credinţele ei, martirii voştri martirizatori, o Români, aplaudară mâna carneficelui.

ANECDOT. Românii cei nesubliniaţi, adică cei neînsemnaţi, cei fără pene în căciulă, sau fără clopoţei la tichie, Românii adevăraţi, voiu să zic, spun că vătaful peste toţi găsilaşii a murit odată; căci mor şi vătafii cu toată vătăşia lor şi cu toate injurile şi vociferaţiunile lor şi cu tot pilul lor sfârcuit cu plumb, şi cu toate pletele lor de lăieţi, şi cu toţi ochii lor cei boboşaţi, a murit vătaful, acolo să-i fie umbrele, şi vătăşoaia, demna sa consoartă, după datine, petrecându-l la groapă, spre a-i face onorile cuvenite, se smulgeà şi se bàteà cu pumnii în piept, bocindu-se, şi cântându-i calităţile, şi descriindu-i averile materiale şi morale.

— Aoleo! aoleo! că mult mai erà dibaci, că n'apucà să pice, şi el pe loc găsià! că-mi luà o cismă dela un cismar şi alta dela altul, şi-mi erà totdeauna încălţat! Aoleo că mult mi-l mai pismuiau şi nu mi-l mai lăsau în pace hoţii de păgubaşi! Aoleo că mult mai erà chipeş, şi mult îi mai şedeà bine cu cisme roşii!

— Dar ce? îşi făcuse? o întrebă una din vecinele sale ce o consolà.

— Ba nu-şi făcuseee; dar aveaaa de gând să-şi facăăă!

Altfel poate vedeà şi auzì cinevà pe toţi consorţii martirilor şi poeţilor şi patrioţilor şi liberalilor şi naţionalilor şi ambidextrilor, noştri de stângaşi: unul pe altul se cântă, unul pe altul se boceşte încă de vii; unul altuia îşi dau talente şi calităţi, ce niciodată nu le-au avut, îşi atribuesc fapte ce nu le-au făcut, dar au de gând să le facă... (1860 Mai 4).

[1] sburà.

www.dacoromanica.ro

INDREPTĂRI

Pag.	Rândul	In loc de	Să se citească
42	9	repungând	*repugnând*
52	4	sptritualismului	*spiritualismului*
58	15	filozofiei ; maestrul	*filozofiei, maestrul*
73	7	descurgând	*descurcând*
98	3	pu-un	*pe-un*
107	32	Văcrescu	*Văcărescu*
138	1	secrerari	*secretari*
163	3	Mizzachi	*Minciaki*
164	8, 18		
175	5	lancusteriane	*lancasteriane*
175	14	propietate	*proprietate*

193 Să se adauge nota: «Versurile acestea sunt chiar de Eliade Rădulescu (din poezia «Cântarea Dimineţii»)».

246	18	încurcà	*incurà*
293	11	poate	*pate*
295	28	poporele	*popoarele*
323	36	evenimentul	*avenimentul*
327	34	ipocriţii [1]	*ipocriţii* [4]
332	16	Christu	*Christ*
335	11	Eleniii	*Elenii*

www.dacoromanica.ro

INDICE DE FORME ŞI CUVINTE

(LA VOL. I-iu)

abolit, 312.
abolire, 136.
accepe (a), 200.
acţie, 4, 47.
adornà (*a* = a împodobi), 34.
adulà (a), 89, 91, 112, 337.
adulare, 188, 255, 258, 344.
adulator, 83, 100, 103, 122, 272. *adulător*, 60, 235.
afidat (rudenie), 110.
afluà (a), 203.
agie, 95, 242.
agnel (miel), 70 notă.
amà (*a* = a iubi), 56, 290, 301.
amalat (bolnav), 102.
ameliorație, 145.
angarie (necaz. supărare), 1, 199.
angel, 242, 268, 327, 329.
antihristian, 41,
aplaud (subst.), 182.
apatie, 71.
aratru (plug), 2, 69, 70, 115, 119, 305.
ardicà (a), 7, 42, 205, 345 ; *ardicat*, 74 ; *cu ardicata*, 87.
arestà (*a* = a opri), 6, 39, 63, 244, 295, 305.
arhinebun, 11.
arhipotent, 11.
armăşel, 239, 320.
artizan, 283, 315.
asalì (*a* = a asaltà), 206 ; *asalit*, 202.
asin, 1.
astuți (vicleni), 59.
astuție, 274, 328, 342.
atele, 242.
atotbun, 27.
atotpotent, 27; *atotputință*, 27.
avanțe (avansuri), 169.
avelinà (*a* = a înveninà, a otravi), 154 ; *avelinat*, 77, 328.
avilit, 328.

baptezat, 48.
bas (josnic), 339.
baş ciohodar, 65.
belator (luptător), 46, 86, 96, 116, 117, 251.
beilic, 134.
bell (a), 282.
biniş, 80, 90.
bitirmale, 93, 239.
boboşat, 72,
boieribil, 73 notă, 92, 100, 119, 224, 239, 251.
bravà (a), 237.
bravadă, 208,
buiurdismă, 239.
burg, 266. 269.
butică (prăvălie), 82, 317.

cabală, 206, 211.
cabalist, 279.
cabalistic, 7.
caciarmà, 241 ; *caciarmale*, 93 ; *cacirmale*, 239.
cafeu, 90 ; *cafee*, 21.
caftanlâu, 96.
calemgiu, 242.
calpuzan, 119, 310.
carnefice (călău), 18, 27, 38, 53, 56, 81, 316, 321, 323, 328, 339, 349.
cată (trebuie), 94, 167.
catene (lanțuri), 312.
cazernà (a), 204 ; *cazernat*, 205.

www.dacoromanica.ro

cazinò, 137.
căpitan (de dorobanţi). 94.
cărăui, 19.
cărdăşie, 4.
căuzaş, 95.
cebălui (a), 64 notă.
christianism, 5, 39, 40, 41, 281.
ciutac, 67, 78.
clept (haiduc), 98, 99, 181.
colp (lovitură), 47 notă, 314.
conchistà (*a* = a cuceri) 5, 11, 55; *conchistat*, 11 notă, 41.
conchistă, 48, 195.
conchistant, 2.
conchistator, 41.
codaciu, 12.
codard, 288.
condescinde (a), 169.
condică (cod), 8.
condotier, 92.
confinii (hotare), 60.
conservaţie, 30.
consimtiment, 198.
consoţ, 200, 209, 243, 349.
contristat, 199.
conţipist, 66.
culpă, 122, 222, 249.
cupid, 67.
cupiditate, 79, 309.
cură (grija), 36.
cursier (cal), 74.
custode, 321.

d'a prode, 309.
discord, 72.
disfată (pierdere), 47, 174.
disfăimos, 76.
disform, 76.
disformà (a), 177.
disgraţiat (nenorocit), 114, 184, 251, 277, 336, 342; *din disgraţie* (din nenorocire), 77, 82, 105, 133, 176, 223, 237, 256, 271, 288, 294, 295, 299, 320, 321, 323, 331.
disperaţie, 28, 98; *disperaţiune*, 333.
dispreţat, 40, 335; *dispreţă* (dispreţueşte), 25, 51, 52, 91.
deboleţă, 287.
dejurstvă, 162.
delator, 100, 334, 335, 336, 339.
delaţie, 339.
depart (plecare), 136 notă.
deprădà (a), 185; *deprădat*, 18.
descatenà (a = a desface din lanţuri), 307; *descatenare*, 277.
descăpăţânat (cu capul tăiat), 135.
desdemn, 340.
desgarnit, 20.
desmăsurat, 41.
desnervà (*a* = a corupe), 89, 335; *desnervare*, 57; *desnervat*, 8, 40, 41.
destronat, 304.
desvolt (desvoltat), 320.
deşănţat, 80.
devanţà (*a* = a luà înainte), 329.
dominiu, 32.
domniat, 9, 10, 85.
dresul (a), 185.
dulapciu, 93.

eclesie, 9, 41, 43, 44, 54, 63.
elenicamente (greceşte), 53.
emul, 57.
evghenie, 57.
exclusivamente, 32.
execraţie, 100.
exortà (a), 122, 208, 209.

facil, 35, 195, 211, 274, 322.
facilitate, 316.
fact (fapt), 312.
facţiune, 5.
fatalmente, 15, 39, 42, 250.
fatigà (*a* = a osteni), 56, 193; *fatigat*, 210.
fatiga (osteneală), 268.
fâţâit (subst.), 80.
felegean, 80.
felon (trădator), 114, 329.
felonie (trădare), 79, 85, 88, 93, 104, 115, 328.
fervoare, 108.
filie (fiică), 7 notă, 53 notă, 65 notă, 184 notă 263 nota.
filete (plasa de pescuit), 69, 74.
filiu (fiu), 7 notă, 38 notă, 39 notă.
fitecare, 313.
fitece, 322.
fitecine, 313.
flagelà (a), 6, 56, 332, 333, 334.
fleandor, 285.
forţ (sforţare), 50.
fripon, 339.
fugitiv (fugar), 207.

www.dacoromanica.ro

fur (subst.), 68, 79, 176, 189, 258, 260, 316, 321, 339.
furb, 235, 244.
furoare, 204, 328.

gastrodul (sclav al pântecelui), 51.
găman, 336.
gerg (vorbire), 112, 250, 252.
gramaticalmente, 86.
grinţare, 283.
grosier, 236.
gueră (războiu), 36, 90, 190, 191, 206, 237, 274, 306, 314, 321.
gvardie, 12.

halé, 90.
harangă (a), 202, 285.
hiereu (preot), 198.
holocaust (jertfă, sacrificiu), 38, 40.
huet, 269; v. şi *vuet*.

imond, 316.
impiu, 44, 152, 329.
impieg (funcţiune), 262, 264.
impoziţiuni (impozite), 134, 271.
impudenţă (neruşinare), 339.
influă (*a* = a influenţa), 195.
inoranţă, 2 (notă).
inobil (nenobil), 267.
isprăvnicie, 90, 93.
istoricamente, 77.
işlic, 70, 79.

îmbăierat, 304.
încârdoşire, 110.
închietudine, 208.
îndumînicat (gătit), 287.
îngălat, 64 notă, 288, 289, 317.
însetoşă (a), 41.
însuşi (chiar), 240, 301, 302.
întâmpin (subst.), 16, 18, 46, 187.
întortolă (a se), 240; *întortolat* (îmbrăcat, încărcat), 11, 11 notă, 185.
înţestare (încăpăţânare), 296.
înţestat, 242, 302.
înţolă (a se), 296, 345; *înţolat*, 285.

laboare (muncă), 2, 183, 294, 312, 338.
laborâ (*a* = a munci), 273, 325.
laborare (muncă), 1.
laborator (muncitor), 1, 81, 115, 118, 236.
laborios, 199.
lamentă (a se), 333, 334.
langagiu, 210.
langoare, 266.
laoplan (şarlatan), 340, 346.
lapidă (a), 117; *lapidat*, 332.
lataier, 282.
legalmente, 136.
limă (margine), 14.
lingariţ, 100, 103.
loază, 304.
locandă, 286.
locmale, 93, 239, 241.
logofeţel, 74.
logofeţie, 242.
luge (plânge), 263.

maculă (*a* = a pătă) 176, 177.
magru (slab), 42.
malonest, 81, 95, 119. 259.
malonestitate, 104.
marafeturi, 93.
maritagiu, 16, 18, 22, 30.
materialmente, 5, 30.
mazâl, 90; *mazil*, 135.
mendică (*a* = a cerşi), 62 notă.
meterhaneă, 65.
mielos, 210.
minor (lucrător în mine), 324.
mitraliare, 4.
molevmă, 303.
momiţărie, 288.
moralmente, 24, 187.
morb (boală), 180.
multitudine (mulţime), 37, 180, 203, 328.

narturi (preţuri fixate), 94.
naturel, 320.
naţie, 5.
nebelit, 282.
neconstant, 121.
nimului, 80, 81, 83 nota.
nulă, 27.
nuvelă, 39.

obiect, 42.
ohlocraţie (atotputernicia mulţimii), 28; *ohlocratic*, 133.
oliu, 102, 278, 309.

www.dacoromanica.ro

omuleț, 120.
opulent, 33.
orgoliu, 74, 76.

pacientă, 43.
pandemoniu, 110, 113.
pasă (merge), 14, 26.
patientă, 323.
pălitor, 95.
păscător, 34.
perdegiu, 67, 260.
pietos, 102.
pingeli (*a* = a înşela), 83.
plagiar (plagiator), 281.
polcovnicie, 93.
populată, 256.
patent, 114, 186, 237, 306, 309, 323, 329, 338.
predilect, 198, 300.
prepus, 166, 264.
prevaricator, 240.
prohibi (a), 326.
prorupe (*a* = a întrerupe, a izbucni), 165, 258, 277.
protestație, 135.
puntă (vârf), 248 notă; «în punta sabiei» *(à la pointe de l'épée)* = cu sabia, 252, 269.

rapace, 235.
rasoli (a se), 65, 195.
raționator, 36.
răscăcărat, 301.
râtănie, 94.
reacție, 41, 47.
rebel, 167, 172, 254, 297.
rebelă (a se), 277.
rebelie, 50, 112, 167, 277, 221.
rebeliune, 274.
reconchistă (*a* = recuceri), 239, 253.
redige (a), 203.
repenti (*a se* = a se căi), 178.
repentire (căință), 12.
repumnă (*a* = a repugna, a respinge), 42, 42 notă, 263.
resbel, 4, 32, 73, 85, 100, 193, 238, 250, 278, 308, 331.
resui (*a* = a se sui), 33.
returnă (a se), 206.
revesti (*a* = a îmbrăcă) 314, 333; *revestit*, 45, 116, 177.
rident, 287.
rufian (stricat), 90, 92.

sacerdote, 38.
salutarie, 35.
sameș (casier), 66 notă.
sanctifică (a), 41.
sanguinar, 329.
sapient, 290, 327.
sapientă, 327.
sarsailă, 63, 65, 89.
sarsailism, 91, 108, 238.
saturnalie, 7.
sângiuri, 256.
scamotă (a), 67.
scelerateță, 81.
schimonosit, 39.
seanță (ședință), 137, 186.
selbă (padure), 34.
sempretern (veşnicie), 16.
sens (simț), 119.
sfemeiă (*a se* = a se strică), 335.
sfrunterie (neruşinare), 190, 238.
sicofant, 220, 332, 334.
simtiment, 97.
sinodie, 4,
solemnel, 110, 118, 174, 177.
sordid (murdar), 115, 258, 266, 288, 317.
soț (membru într'o societate), 140, 152, 153, 154.
smorfuri (forme, moșturi), 64 notă, 69, 103, 252.
spăimântal (sperietoare), 39, 321.
spătar, 242.
spese, 158, 262, 310.
spiritualmente, 5.
sporovenl (a), 202.
spurcărie, 288.
spurcăros, 288.
staturi (state), 7, 247.
stirpe (neam), 8, 40, 41, 44, 47, 49, 52, 82, 84, 95.
stravagant, 320.
suficientă, 80.
suflător, 187.
sufler, 258.
suitarlu, 65, 79.
sujet, 33, 42.
sulc (brazdă), 305.
sumise (supusese), 1.
svolă (*a* = a sburà), 349.

www.dacoromanica.ro

şaitanarii (diavolii. drăcii), 93.
şarlatanerie, 238.

tabel, 286, 338.
talâm, 80, 242.
tartuf (ipocrit), 83.
tartufărie, 11 notă.
telal (misit), 315
tenebros, 80, 184.
teocapil (speculator cu ale divinităţii), 3, 4, 5, 7, 107, 253, 281.
tont, 90.
tortuos, 237.
tranchilitate, 322.
travalià (*a* = a lucrà), 273, 280, 282, 284.
travaliu (lucru), 24, 34, 53, 199, 280, 312, 325.

ţigănism, 94.

unde (pe când), 223, 334.
unterofiţer, 221.

variu (variaţ), 13, 264, 294.
vendictă (răsbunare), 189.
ver (adevăr), 307; — (adevărat), 50, 57, 338; *verâ*, 5, 22, 304, 306, 309, 316, 325, 326.
vergină (fecioară), 90, 99, 181, 246, 281.
verginiţate, 315.
veritate (adevăr), 14, 315.
viâ (*a* = a trăi), 262.
vid (gol), 25.
vingător, 27, 53.
vivificâ (*a* = a învia), 306.
vorace, 48.
vornicie, 242.
vortice, 5.
vuet (sgomot), 160; v. şi *huet*.

zapcilâc, 90, 93.

www.dacoromanica.ro

INDICE DE PERSOANE

(LA VOL. I-iu)

Aaron (Al.), 138, 209.
Alecsandri (fam.), 70.
Alexandrescu (C.), 188.
» (Gr.), XI, 74, 141, 144 notă.
Alexandru-cel-Bun, 124.
Alfieri, 144 notă, 153.
Amfilohie (episcop), 125.
Anastase (preot), 211.
Andronescu (Mariţa), 141.
» (Nicu), 144.
Arhiloc, 335.
Aristia (C.), 67, 94, 140, 144 notă, 145, 146, 153.
Aristofanes, 118, 241, 336, 339.
Asachi (Gh.) VII.

Bălăceanu (C.), XXVIII, 74, 77 notă, 106, 107, 138, 157.
Bălăceanu (Manolache), 141.
» (Şt.), 138, 159, 165.
Bălcescu (N.), XII, XVIII, XXI, 199, 206, 207, 208, 209, 215, 286 notă, 287 notă.
Baleanu (Em.), 135, 141, 165.
» (Gr.), 74, 132, 135, 137, 140
Bărcănescu (Sc.), 140.
Belu (Al.), 140.
Bibescu (Gh.), 140, 197, 214, 215, 217.
Boileau, 93, 137, 275.
Boliac (Cezar), XI, XII, 152 nota 4 şi 5.
Bonaparte, 105.
Bongianini, 142.
Brăiloiu (C.), XII, 140.
Bratianu (stolnic), 140.
» (I. C.), XII, 187, 187 nota 2, 197, 199, 200, 201, 203, 204, 205, 206, 208, 209, 210, 211, 223 nota 1.
Brătienii (fr.), 215.
Brâncoveanu (banul), 75, 77 notă, 107, 137, 160.
Brâncoveni (fam.), 74.
Budişteanu (I.), 140.
Buricescu (I. F.), XIV.

Caliope, 144.
Cantacuzino (C), 140, 171.
» (Gr), 111, 135, 140, 151, 165, 172, 174.
Cantacuzino (Matei), 140.
Cantemir (Antioh), 127.
» (D.), 127.
Caracaş (d-r.), 136 notă.
Carageà (I.), 106, 136 notă, 165.
Carol al X-lea, 322, 323.
Carpantier (E.), 220.
Castrişina, 141.
Catargiu v. Katargiu.
Căpăţineanu (Stanciu), 138.
Cătuneanu (I.), 138.
Câmpineanu (vornic), 160.
» (C.), 77 notă, 107, 132, 135, 136, 139.
Câmpineanu (D.), 141.
» (I.), 132, 135, 136, 139, 140, 145, 146, 147, 151, 152, 153, 154, 162, 165, 168, 174.
Chainoi (Gh.), pseudonimul lui I. Ghica, 88 notă.

www.dacoromanica.ro

Cichindeal (D.), 158.
Ciocârdia (căpitan), 140.
Clinceanu, 136 notă.
Constantin-Duca, 124.
Corneille (P.), 144 notă.
Cornescu (căpitan), 140.
» (C.), 141.
» (Răducanu), 141.
Costache (D.), 144.
Creţulescu (Sc.), 135, 140.
Curie (I.), 144.
Cuza (Al.), 82 nota.

Danielopol (N.), 140, 141.
Dădulescu (Ath.), 140, 141.
Densusianu (Ov.), VIII, XXVIII.
Diamant (N.), 144.
Dragoş, 10.
Drăgănescu (Iordache), 131.
Duhamel, 186.
Dupor, 142.

Eliade (Pompiliu), VII, VIII, X, XVIII, XXVIII.
Eliade-Rădulescu (I.), 67, 70, 137, 138, 140, 142, 144 notă, 145, 146, 147, 148, 149 notă, 151, 153, 156, 158 notă, 165, 171, 186, 187, 188, 189, 192, 193, 198 200, 201. 201 nota 1 şi 2, 202, 204, 205, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 215, 216, 217, 219, 220, 223.
Eminescu (M.), XXIV, XXV.

Facă (C.), 140.
Fălcoianu (Tache), 141.
Filaret, 103.
Filimon (N.), XXVI.
Filipescu (Al), 137, 140.
» (C., colonel), 140.
» (Dinu), 74.
» (Em.), 140.
Filipescu (Gh.), XI, 137, 141, 147.
» (I.), 110, 135, 165, 173, 174.
Florescu (Em.), 136, 140, 144 notă.
» (I.), 144 notă.
Fotino (Dionisie), 74.
Fourier (Ch.), 281.
Fuad (Effendi), 223 nota 1.

Ghica (banul), 196.
» (Al.), 137, 162, 174, 189, 214, nota 4.
Ghica (C.), 137, 140.
» (Gr.), 74, 107, 108, 113 nota, 136, 137, 138, 155, 157, 173, 185 nota 2, 189, 219.
Ghica (I.), XII, 75 notă, 88 nota, 199, 211, 212, 215, nota 3, 218, 219.
Ghica (M.), 137, 162.
» (Tache), 140.
Giani, 136, 182,
Girardin, (St. Marc), 21.
Giurescu (pitar). 75 notă.
Golescu (Al.), 210, 211.
» (A. G.), 119, 215.
» (C.), XXVIII, 120 nota, 135, 137, 138, 139, 140, 157.
Golescu (Gh.), 136, 137, 138.
» (N.), 140, 202, 204.
» (Radu), 132, 210.
» (Şt.), XI, 198, 202, 212, 213.
Goleşti (fr.), 75 nota, 132.
Grădişteanu (Gr.), 144 notă, 188, 220.
Grădişteanu (Sc.), 107, 132. 182.
» (Şerban), 132.
Grădiştenii (fam.), 182.

Hajdeu (A.), 123, 126 nota, 131.
Hegel, XIV, XV, XVI.
Herescov, 127.
Homer, 176.
Horaţiu, 335, 337, 339.
Hristopol (An.), 67.

Iacob-Despotul, 124.
Ilarion (episcop), 135, 182.
Ionescu (N.), 140.
Iorga (N.), VIII, XVIII, XXVIII.
Iorgulescu (Sc.), 141.
Ipătescu (N.), 175 nota, 189.
Ipsilante (Al.), 105, 182, 185, 187.

Juvenal, 337.

Katargiu (B.), XII, XXII, 82 notă, 108 notă, 109 notă, 135, 151.
Kisselev, 107, 158, 159, 160, 161, 164, 166, 170.
Kogălniceanu (M.), XXI.

Laharpe. 337.
Lahovari (M.), 140.

www.dacoromanica.ro

Lamartine, 275.
Lambru, 75.
Lazăr (Gh.), VIII, XIII, XXVIII, 106, 107 notă, 108, 136, 136 notă, 158, 264.
Ledru-Rollin, 282.
Leibnitz, 127.
Licurg, 85.
Lomonosov, 127.
Louis-Blanc, 49 nota, 282.
Ludovic-Filip, 47.
Luter, 125.

Macarie (patriarh), 124.
» (ieremonah), 125.
Macedonski, 187, 187 nota 2.
Magheru, XI, XXIV, 186, 187, 188, 193, 200, 201, 201 nota 1 şi 2, 202, 203, 204, 205, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 215, 216, 217, 219.
Maior (P.), 158.
Maltus, 260.
Manta (banul), 224.
Manu (C.), 135, 140, 141, 148.
» (I.), 140, 141, 146, 147, 148.
Marcovici (D), 136 nota.
Marinică (Marin Naţionalul), 215.
Matei-Basarab, 7, 101.
Mavrocordat (N.), 103.
Mavrogheni, 137.
Mavros, 216 nota 1.
Mănescu, 141.
Metastasio, 132.
Mihai-Viteazul, 92, 100, 117, 120, 133, 180 nota 2, 224.
Mihailovici (Alexe), 127.
Mihăileanu (Raliţa), 144.
Mihăilescu (I.), 140.
Milescu (N.), 127.
Minciaki, 163, 164.
Molière, 94, 118, 142, 144 nota, 153, 241, 339.
Momuleanu (Paris), 74.
Momulo, 148.
Moroiu (C.), 136 nota.
Moruzi, 194.
Movilă (P.). 126.
Movilă (Sim.), 126.
Murgu, 264.

Napoleon I-iu, 196 nota.
Negruzzi (C.), 144 notă.
Negulici (I.), 75 notă, 188, 220.
Nenciulescu (Al.), 140.
Nesselrode, 4 nota, 11.
Nestor, 75.
Nisorescu, 264.
Niţescu (Gh.), 209.
Nojin (colonel), 140, 146, 147.
Numa (Pompiliu), 85.

Odobescu (I.), 141, 187, 187 notă 2, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 223.
Olănescu (paharnic), 141.
Opran (Gh.), 140.
Oteteleşanu (Gr.), 141.
» (I.), 135, 140, 165, 174.

Palade (Th.), 136 notă, 140.
Paleologu (Andronic), 124.
Plaut, 339.
Pleşoianu (Gr.), 138, 198, 213, 230.
Poienaru (P.), 67, 140, 146, 147, 175, 182.
Pop (I.), 136 nota.
Popescu (Maior), 140.
Poteca (Eufr.), 136 notă.
Pralea, 70, 282.
Prodan, 187, 187 nota 2.
Proudhon, 282.

Quintilian, 337.

Racoviţa (Gr.), 140.
Racotă (fraţii), 204.
Racoczi (Gh.), 126, 128, 188.
Radu-Negru, 9, 85, 133.
Ralea (vornic), 141.
Rasti (C.), 141, 144 notă.
Romanescu, 189, 213.
Roset (Al.), 140, 144 notă.
» (Sc.), 140.
Rossetti (C. A.), XII, 187 nota 2, 197, 199, 200, 201, 203, 204, 205,-205 nota 2, 206, 208, 209, 210, 211, 215, 223 nota 1.
Roşianu (sluger), 140.
Ruckman, 164, 172, 173.
Ruset (I.), 135, 147, 165, 174.
Rusetache v. Rosetti (C. A.).
Russo (N.), 78 notă, 189 nota 2, 187 nota 1, 188, 188 nota 1, 199, 210, 214, 220, 221, 233.

www.dacoromanica.ro

Sandulache, 141.
Schafarik, 127.
Schiller, 244.
Sion (Gh.), 156 nota 1.
Slătineanu (Gh.), 103, 132.
» (I.), 140.
Sobieski (I.), 126.
Socolescu (căpitan), 140.
Solomon (colonel), 202, 203, 204, 205, 206, 208.
Solon, 85.
Sorbona, 113.
Stoica (Șt.), 140.
Sturza (M.), 214, 216, 217, 218.

Șapcă (preot), 197, 198, 212, 213.
Știrbei (B.), 158, 170, 171, 172.
Șuțu (Al.), 106.

Talma, 143.
Tavernier. 154, 155.
Telegescu, 215.
Tell, XI, XXIV, 186, 187, 188, 193, 198, 200, 201, 201 nota 1, 202, 203, 204, 205, 207, 209, 210, 211, 212, 216, 216 nota 1, 217, 219, 220, 222, 223.
Topliceanu (D.), 136 notă.
Trandafirof, 324.
Trăsnea (I.), 140.

Vaillant, 158.
Vasile-Lupu, 124, 126, 128.
Văcărescu (B.), 77 notă, 107, 160.
» (I.), XI, 67, 103, 104, 104 notă, 105, 107, 141, 144, notă, 157, 160.
Văcărescu (Ienache), 77 notă, 103, 104.
Văcărescu (Iorgu), 141.
» (Irina), 141.
» (N.), 135, 136, 139.
Vilie (D.), 140, 142, 158.
Villara (A.), 138, 140.
Vladimirescu (T.), 180, 181, 182, 184, 185, 187, 193, 236, 324.
Vlădoianu (I.), 140, 141.
Voiculescu (R.), 136.
Voinescu (I. II), XI, 140, 144 notă, 147, 149, 153, 154.
Voltaire, 142, 153.
Vrana (Chr.), 140.

Wachman, 148.

Zalicu (Gh.), 188.
Zossima (Gr.), 75 nota, 188, 220.

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

PARTEA I-a

Pag.

Alegeți, Românilor: vreți să fiți creștini răsăriteni, sau Judani. ori Catolici, ori Protestanți? — Părerile vor fi două, și câmpurile două, ca în toate națiunile 1

Scopul scrierii 1
Echilibrul antitezelor 2

I. — *Superstiția și ateia* 4

II. — *Tirania și anarhia* 6

III. — *Prima condică a României* 8

Legea lui Radu Negru 9
Legea lui Dragoș 10
Religia garanția legii 10

IV. — *Monada, diada și triada sau unitatea, dualitatea și trinitatea* 12

Unitarii 13
Dualitățile naturale 16
«Nea 'ntr'o parte» 19
Trinitarii 21
Timp și loc, spirit și materie 25

V. — *Progresul și conservația* 29

VI. — *Englezii și Francezii sau dreptul și datoria, libertatea și egalitatea* 33

Drept și datorie 35
«Dreptul» și «datoria» în vechime 37
Francezii 42
Revoluțiile religioase 45
Revoluțiile franceze (1789, 1830, 1848) 44
Francezul și Anglo-Germanul 46

VII. — *Aristocrația și Evghenia* 57

La Ebrei 59
La Greci și Romani 61
Evghenia 61
O anecdotă cu un lăutar 71

www.dacoromanica.ro

Pag.

Boierii şi ciocoii 73
Ciocoiul 86
Lupta între boieri şi ciocoi 100
Proscriptum 118
Anexe istorice no. 1 127
Anexe istorice no. 2 135
Anexe istorice no. 3 138
Anexe istorice no. 4 133
«Societatea secretă» din Braşov (1812) 131
«Societatea literară» (1827) 134
«Curierul românesc» 134
Anexe istorice no. 5 135
«Societatea Filarmonică» 141
Anexe istorice no. 6 şi 7. — Disolvarea Soc. Filarmonice . . 148
Anexe istorice no. 8 159
Anexe istorice no. 7 150
Anexe istorice no. 10 158
Doi 1821, doi 1848, doi 1859 179
1821 180
1848 184
1859 192
Anexa no. 1 194
Anexa no. 2. — Scrisoarea către Bibescu şi rugăciunea preotului Şapcă la 1848 197
Anexa no. 3. — Atitudinea lui C. A. Rosetti şi I. C. Brătianu . 199
Decretul scandalos dela Craiova: desfiinţarea clăcii 211
Anexa no. 4. — Situaţia Moldo-Vlahiei la 1848 214

PARTEA II-a

Egalitatea 239
Sarbătorirea lui Schiller la Bucureşti 244
Guvernul şi poporul 246
Anexe no. 1 272
Anexe no. 2. — Socialism 275
Anexe no. 3. — Mizeria în Londra 282
Anexe no. 4. — Starea ţaranului nostru 285
Calităţi şi defecte sau virtuţi şi viţiuri 288
Virtuţi şi viţiuri individuale 288
Virtuţi şi viţiuri domestice 289
Virtuţi şi viţiuri sociale 290
Incă odată progresul şi conservaţia 291
Ziarele «Conservatorul progresist» şi «Naţionalul» 209
Censura. Abuzul tiparului. — Libertatea tiparului 304
Mărginirea libertăţii 307
Cultura masselor 310
Origina censurii 311

www.dacoromanica.ro

Pag.

Instrucțiune pentru ziariști 314
Cumpărătorii încurajează presa 317
Anexe 319
Anexe no. 1. — Câtevă însemnări despre censură, 1845 . . . 319
Drepturile omului asupra proprietății sale — ori de ce fel ar fi . 325
Anexe no. 2. — Adorația magilor 327
Anexe no. 3. — Satira 330
Aparițiunea diferitelor forme ale poeziei. — Aparițiunea imnului 330
Aparițiunea epopeiei 330
Aparițiunea dramei 331
Aparițiunea elegiei și satirei 331
Felurile satirei 333
Satira la Greci 335
Satira la Romani 336
Satira creștină 337
Note 338

Dreapta și stânga 341
Origina acestor expresiuni 341
Schimbarea înțelesului stângii 343
Anecdot 349

Indice de cuvinte și forme 353

Indice de persoane 358

www.dacoromanica.ro